

**IX Starptautiskā jauno pētnieku un studentu
zinātniski praktiskā konference**

**“IZAICINĀJUMU UN IESPĒJU LAIKS:
PROBLĒMAS, RISINĀJUMI, PERSPEKTĪVAS”**

**IX Международная научно-практическая
конференция молодых ученых и студентов**

**“ВРЕМЯ ВЫЗОВОВ И ВОЗМОЖНОСТЕЙ:
ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ”**

**IX International, scientific and practical conference
of young scientists and students**

**“TIME OF CHALLENGES
AND OPPORTUNITIES: PROBLEMS,
SOLUTIONS AND PROSPECTS”**

**On the 17th - 18th of May, 2019
Rīga**

**The Baltic International Academy, Latvia
The STING, Czech Republic
St. Petersburg State University of Economics, Russia
The International University “MITSO”, Belarus
Banking University, Ukraine
College of Accounting and Finance, Latvia
Šiauliai State College, Lithuania**

ISBN 978-9984-47-172-3

IX Starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences "Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas" rakstu krājumā apkopoti studentu, maģistrantu, doktorantu, maģistru un doktoru konferencē nolasīties referāti. Konferencē piedalījās referenti no Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Kipras, Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas, Uzbekistanas, Kazahstānas, Azerbaidžana, Indijas.

Ēģiptes. Krājumā iekļauti 120 referentu un 105 raksti, kuros iztirzāta ekonomikas, uzņēmējdarbības, finanšu, tiesību zinātnes, pedagogijas, psiholoģijas, kulturoloģijas, filoloģijas, mākslas un dizaina problemātika. – Rīga: BSA, 2019. – 473 lpp.

Konferences organizatoriskā komitēja:

Staņislavs Buka, Dr.oec., asoc.prof. – Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Inna Stecenko, Dr.oec., prof. – Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Žanna Caurkuble, Dr. oec. prof. - Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Zdenek Sadovsky, PhD in Economics, Associate Professor. – STING ACADEMY, Czech Republic;

Boris Samorodov, Dr.oec., prof.– Banking University of Ukraine (Kyiv), Ukraine;

Jacek Zieliński, professor, Dr.hab.sc. pol. – Higher School of. Social administration, Polija;

Elena Vasiljeva, PhD in Economics. – St. Petersburg State University of Economics, Russia.

Natalija Šedžiuvienė, Dr. - Šiauliai State College, Lietuva

Zinātniskā un redakcijas kolēģija:

Tatjana Boikova, Dr. oec. Asoc. prof. - Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Irina Cvetkova, Mg. iur.- Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Svetlana M. Dombrowska – Dr. of sciences, Prof. - National University of Civil Protection of Ukraine;

Marianna Drazhanova, PhD in Economics, Associate Professor. – Institute of economic studies and analyses, STING ACADEMY, Czech Republic;

Tatjana Golubkova, Dr.oec.prof - Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Marina Gunare, Dr.sc.pol. - Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Ch.K. Husanov, Ph.D. - Tashkent State Institute of Oriental Studies, (Uzbekistan);

Veronika Kovalchuk, Dr. of Science - Banking University of Ukraine;

Vladimer Losev, PhD in Legal Sciences. – International University "MITSO" (Republic of Belarus);

Irina Plotka, Dr.psych., prof. – Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Veronika Silinevicha, doc. - Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija;

Inna Stecenko, Dr.oec., prof. – Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija.

© Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2019

Lomonosova iela 4, Rīga LV-1003

ISBN 978-9984-47-172-3

Par tēžu saturu atbild to autori

Ekonomika un finanses / Экономика и финансы / Economics and Finance

Aljona Kozacsuk АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ МСП В РЕГИОНАХ ЛАТВИИ	13
Artur Uzbekov ARTIFICIAL INTELLIGENCE: IMPLICATIONS FOR BUSINESS STRATEGY IN THE BALTIC SEA REGION	22
Vitālijs Deņisovs MĀJOKĻU VĒRTĒŠANAS PIEEJAS IZMANTOŠANAS LATVIJĀ	32
Artis Brūvers, Eduards Meļņičuks LATVIJAS ZĪMOLA IZVEDE UN VIRZĪŠANA STARPTAUTISKĀJĀ TIRGŪ	38
Ирина Грузнова, Алина Цисилькевич ОСОБЕННОСТИ ИНОСТРАННОЙ КОМПАНИИ ПРОДВИЖЕНИЯ „L’OREAL” НА ЛАТВИЙСКИЙ РЫНОК	42
Karinē Manučarjana, Nareshreddy Muduganti THE IMPACT OF E-COMMERCE ON SMALL AND MEDIUM SIZED ENTERPRISES (SME’S) ON BUSINESS ACTIVITIES IN INDIA	45
Olga Strogonova МОДЕЛЬ РЕБРЕНДИНГА, КАК СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ V.O.V.A НА ЛАТВИЙСКОМ РЫНКЕ	52
Yelena Popova, Diana Zagulova MULTI-RESIDENTIAL HOUSES RENOVATION AS AN ENERGY-EFFICIENT POLICY OF LATVIA	55
Diana Zagulova, Yelena Popova INTEGRATED APPROACH IN TERRITORIAL MARKETING: THE ROLE OF THE RESIDENTS OF THE TERRITORY	64
Tatjana Ptasica THE DETERMINING FACTORS OF NON-PERFORMING LOANS IN THE CYPRUS BANKING SECTOR	72
Tālis Strods TELEKOMUNIKĀCIJU UZŅĒMUMA SIA „BALTCOM” MĀRKETINGA KOMUNIKĀCIJU KONCEPCIJA	78
Sanita Mališeva TELEKOMUNIKĀCIJAS UZŅĒMUMA SIA “BALTCOM” ATTĪSTĪBAS TENDENCES UN STRATĒGIJAS	82
Рыбакова Сюзанна МАРКЕТИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ООО „MAGISTR FISKEVEGN GROUP”	86

Edgars Štāls	
NENOTEIKTĪBA SOCIĀLĀS APRŪPES PAKALPOJUMU PLĀNOŠANĀ LATVIJAS REĢIONOS	90
Aivars Smagars	
DO DIFFERENCES IN NATIONAL CULTURES AFFECT COUNTRY FINANCIAL STATEMENT COMPARABILITY UNDER IFRS?	97
Vitālijs Litvins	
UZŅĒMUMA NODOKĻU APLIKŠANAS OPTIMIZĀCIJAS IESPĒJAS	99
Renata Šivickienē	
FOREIGN DIRECT INVESTMENT THEORIES: ANALYSIS OF MAIN FDI THEORIES	102
Лада Ширяева	
ВЛИЯНИЕ НЕЙРОМАРКЕТИНГА НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ПРИБЫЛЬНОСТЬ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	107
Лада Ширяева	
ВЛИЯНИЕ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА НА ДИНАМИКУ БИЗНЕСА В ЕВРОПЕ И ЛАТВИИ	114
Guzal Salokhiddinova, Farrukh Turdikulov	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON UNEMPLOYMENT: A STUDY OF OECD COUNTRIES	124
Tatjana Iljina, Ainārs Šņukuts	
MŪSDIENU MĀRKETINGA TEHNOĻOĢIJU PIELIETOJUMS UZ UZŅĒMUMA SIA „RĒZEKNES GAĻAS KOMBINĀTS” PIEMĒRA	132
Ainārs Šņukuts	
KORPORATĪVĀ ĒTIKA, KĀ ORGANIZĀCIJAS DARBĪBAS KULTŪRAS IZVEIDOŠANAS INSTRUMENTS	136
Tetiana Tomarovych	
РАЗВИТИЕ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКАХ УКРАИНЫ	139
Vohidova Mehri Xasanovna	
INTERNATIONAL TRENDS IN VENTURE FINANCING SYSTEM	142
Айгуль Манасбай	
КАЗАХСТАН НА ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОРСКОГО ТРАНСПОРТА	147
Андрей Алексеев	
РЕАЛИЗАЦИЯ ПЛАНА НАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЛАТВИИ 2014-2020 ГОДА: ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА	152
Аурелия Агеева	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ В СФЕРЕ УСЛУГ НА РЫНКЕ НЕДВИЖИМОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДПРИЯТИЯ «Х»)	157

Ekaterina Belugina	
NECESSARY ELEMENTS OF THE EVENT-MARKETING OF AUTOMOBILE LAUNCHES FOR A YOUNGER AUDIENCE.....	161
Валерий Аленичев	
К ВОПРОСУ О ПОДХОДАХ К СПАСЕНИЮ ИНДУСТРИАЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ ОТ БАНКРОТСТВА	165
Гульсара Дюсембекова, Дана Бекниязова	
ПРОБЛЕМЫ ПОИСКА ИНВЕСТИЦИОННОГО КАПИТАЛА ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ СТАРТАП ПРОЕКТОВ	169
Андрей Ионкин	
ВЛИЯНИЕ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РЕАЛИЗАЦИЮ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ РЕГИОНА	174
Наталья Орлова	
О СИСТЕМЕ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА РАБОТЫ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ	179
Ольга Сторостита	
ПРИНЦИПЫ И ОСОБЕННОСТИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ПО РАСЧЕТАМ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В ШКОЛЕ.....	183
Edmundas Vaitiekus	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ОЦЕНКИ УРОВНЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ	190
Игорь Кузнецов	
АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ СОВМЕСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ЛАТВИИ	195
Niyazaliyev Jasur Yusuf o'gli, Kadirova Zulayho Abduhalimovna	
FEATURES OF DEVELOPMENT ICT SECTOR IN JAPAN.....	201
Садовой Сергей Олегович	
ПРОБЛЕМЫ МИГРАЦИИ И ПУТИ РЕШЕНИЯ В ЛАТВИЙСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ	206
Анна Белова, Любовь Куприянова	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИЙ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ПРЕДПРИЯТИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ.....	210
Alexey Leontyev	
NODOKĻU OPTIMĀLĀS STRUKTŪRAS SISTĒMAS IZSTRĀDE IEVĒROJOT IEROBEŽOJUMUS KRITĒRIJUS.....	214
Шиболденков Владимир Александрович	
ОЦЕНКА ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПОПУЛЯРНЫХ ПОДХОДОВ ПО УПРАВЛЕНИЮ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИМИ ПРОЕКТАМИ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ЗНАНИЙ	218

Kyrylo Husarov	
MIGRATION MOVEMENTS AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE COUNTRY'S ECONOMIC GROWTH	221
Светлана Мороз	
УРОВЕНЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КИТАЯ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ОПРОСА СТУДЕНТОВ)	223
ИсамухамедоваГулчехра Салиховна	
УЧАСТИЕ ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА (ШОС) В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ	227
Вержак Вероника	
СОТРУДНИЧЕСТВО БРЕНДОВ КАК НОВЫЙ ТРЕНД В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА	232
Зденек Садовски, Марианна Дражанова, Зденек Карпишек, Итка Матейкова	
НОВЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОЛИТИКИ ЕС И ЧР В ОБЛАСТИ ИССЛЕДОВАНИЙ, РАЗРАБОТОК И ИННОВАЦИЙ (R&D&I)	235

Tiesību zinātne / Правоведение / Legal science

Natalja Pašina	
SKAIDRAS NAUDAS LIETOŠANAS IEROBEŽOJUMI LATVIJAS TIESĪBU AKTOS	242
Dilshad Salimova	
COMPENSATION ISSUES IN THE CRIMINAL PROCESS OF LATVIA	247
Alla Gļauda	
KOPĪPAŠUMS UN AR TO SAISTĪTĀS TIESISKĀ RAKSTURA PROBLĒMAS	251
Līga Geduse, Iveta Vigupe	
NOZIEDZĪGOS NODARĪJUMOS CIETUŠO PERSONU ATBALSTA PASĀKUMI LATVIJĀ	254
Jūlija Kovaļova-Usika	
PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS NODOKĻA KRĀPŠANAS KVALIFIKĀCIJAS PROBLEMĀTIKA LATVIJĀ	260
Līga Ivčenko	
KRIMINĀLATBILDĪBA PAR CIETSIRDĪGU IZTURĒŠANOS PRET DZĪVNIEKIEM	266
Liene Zamazlova-Kazikova	
TIESĀŠANĀS IZDEVUMI LATVIJAS CIVILPROCESĀ	269
Līga Kiškoviča	
DZĪVOJAMO MĀJU PĀRVALDĪŠANA AR TO SAISTĪTĀ PROBLEMĀTIKA	273

Līga Vilcāne	
DARBA TIESISKO ATTIECĪBU IZBEIGŠANĀS UN AR TO SAISTĪTĀ PROBLEMĀTIKA	278
Evita Ozoliņa-Džeriņa	
NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA ATSAVINĀŠANAS UN NOSTIPRINĀŠANAS ZEMESGRĀMATĀ PROBLEMĀTIKA	284
Inese Gūtmane	
UZRĀDĪŠANAS ATPAZĪŠANAI AKTUĀLIE JAUTĀJUMI KRIMINĀLPROCESĀ LATVIJĀ	287
Maija Iļjēna	
ĪPAŠI AIZSARGĀJAMS CIETUŠAIS KRIMINĀLPROCESĀ	291
Roksana Rudeviča	
ZVĒRINĀTĀ NOTĀRA KOMPETENCE UN NOTARIĀLO DARBĪBU IZPILDES TIESISKIE ASPEKTI	295
Sanita Brūkle	
JURIDISKĀ KOLĪZIJA UN TĀS RISINĀŠANAS VEIDI	298
Agnese Vaivode	
NĀKOTNES PILNVAROJUMS	307
Александр Лосев	
ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ВЫМИРАЮЩИХ ВИДОВ ЖИВОТНЫХ	310
Алеся Дулушкова	
УБИЙСТВО ПРИ ОТЯГЧАЮЩИХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ В ЭСТОНИИ И ЛАТВИИ	313
Igors Poņatovskis	
PRIVĀTAS INFORMĀCIJAS UN PERSONĀLO DATU TIESISKAIS REGULĒJUMS.	315
Rybak Siarhei, Kukharenka Nataliya	
CLASSICAL MEDIATION IN THE SYSTEM OF ADR: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES	319
Valentīns Piļevs	
TERORISMS UN ORGANIZĒTĀ NOZIEDZĪBA	325
Vitālijs Kompaņijecs	
TRANSNACIONĀLĀ UN STARPTAUTISKĀNOZIEDZĪBA	332
Edvard Pilipson	
CONTRACTUAL SUCCESSION OBLIGATIONS' ONTOLOGICAL AND RECOGNITION ISSUES	340

Psihologija, pedagogija, sociālais darbs / Психология, педагогика, социальная работа / Psychology, pedagogics, social works

Daniels Bernards Gratkovskis

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ НАСТОЛЬНЫХ РОЛЕВЫХ ИГР В ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ, ТЕРАПЕВТИЧЕСКОЙ И АКАДЕМИЧЕСКОЙ РАБОТАХ 344

Алина Кулешова, Бирута Урбане, Наталия Албренте

ИМПЛИЦИТНЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ АТТИТЮДОВ347

Недыбалюк Мария

ИССЛЕДОВАНИЕ СВЯЗИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ, ТРЕВОЖНОСТИ И АУТОАГРЕССИИ У ПОДРОСТКОВ350

Светлана Марчук

УЧЕБНЫЙ САЙТ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ353

Козицина Анна

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ ТИПА КЛИМАТА ПО КЛИМАТОГРАММАМ В КУРСЕ ГЕОГРАФИИ 7 КЛАССА (НА ПРИМЕРЕ АФРИКИ)360

Алина Щиглинская

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ363

Sanita Beņkaloviča

ASISTENTA PAKALPOJUMA PILNVEIDOŠANA PAŠVALDĪBĀS PERSONĀM AR INVALIDITĀTI367

Brigita Kampe

SOCIĀLĀS APRŪPES PAKALPOJUMA KVALITĀTES IZVĒRTĒŠANA LATVIJAS UN LIETUVAS PIEROBEŽAS ILGSTOŠĀS SOCIĀLĀS APRŪPES INSTITŪCIJĀS VECIEM CILVĒKIEM369

Danguolė Šakalytė

APPLYING EVIDENCE-BASED PRACTICE TO IMPROVE THE QUALITY OF THE HEALTH AND SOCIAL CARE SPECIALISTS' TRAINING372

Solvita Geduša

SOCIĀLAIS DARBS ADAPTĀCIJAS PERIODĀ AR PENSIJAS VECUMA PERSONĀM INSTITUCIONĀLAJĀ APRŪPĒ376

Renāte Jakovļeva

SOCIĀLAIS DARBS PAMATVAJADZĪBU NODROŠINĀŠANAI REMIGRANTU ĢIMENĒM LATGALES REĢIONA PAŠVALDĪBĀS379

Jekaterīna Jaresjko

AUDŽUĢIMENES PROBLĒMAS SOCIĀLĀ DARBA KONTEKSTĀ381

Kristīne Semaka	SOCIĀLAIS DARBS AR NEPILNGADĪGAJIEM LIKUMPĀRKĀPĒJIEM DAUGAVPILĪ	383
Karina Krivenkina	PREVENTĪVĀ DARBA ANALĪZE SOCIĀLAJĀ DARBĀ AR ĢIMENĒM AR BĒRNIEM LĪVĀNU NOVADĀ	386
Maira Ivanova	SOCIĀLĀ DARBA PILNVEIDOŠANA ILGSTOŠAS SOCIĀLĀS APRŪPES UN SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS INSTITŪCIJĀS AUSTRUMVIDZEMES REĢIONĀ	388
Marina Belova	SOCIĀLĀ DIENESTA UN NODARBINĀTĪBAS VALSTS AĢENTŪRAS SADARBĪBAS PERSPEKTĪVA PERSONU AR INVALIDITĀTI INTEGRĒŠANAI DARBA TIRGŪ JĒKABPILS PILSĒTĀ UN APKĀRTĒJOS NOVADOS	391
Inese Nīpere	SPECIALIZĒTĀ DARBNĪCA KĀ ALTERNATĪVS PAKALPOJUMS DEINSTITUCIONALIZĀCIJAS PROCESA IETVAROS PERSONĀM AR GARĪGA RAKSTURA TRAUCĒJUMIEM	394
Rita Kromāne	SOCIĀLO PAKALPOJUMU ANALĪZE PENSIJAS VECUMA CILVĒKIEM DZĪVES KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAI MADONAS NOVADĀ	396
Agita Pudule	SOCIĀLAIS DARBS AR PIEAUGUŠĀM PERSONĀM AR ZEMĀM SOCIĀLĀM PRASMĒM LATGALES REĢIONĀ	400
Ilona Bunto	STARPPAAUDŽU SADARBĪBAS UN ATBALSTA MODELIS SOCIĀLAJĀ JOMĀ	403
Iveta Apenīte	ĪSLAICĪGĀ SOCIĀLĀ PAKALPOJUMA PIEEJAMĪBA UN TĀ ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS VIDZEMES REĢIONĀ	405
Kristīne Demidova	ERGOTERAPEITA PAKALPOJUMS - JAUNS RESURSS SOCIĀLAJĀ DARBĀ	408
Tatjana Grigorjeva	ASISTENTA PAKALPOJUMU PILVEIDOŠANA DAUGAVPILS PILSĒTAS PAŠVALDĪBĀ	412
Vineta Vanaga	NOTIESĀTO PERSONU RESOCIALIZĀCIJA	414
Alla Beļajeva-Lapiņa	PATSTĀVĪGĀS DZĪVES UZSĀKŠANAS PROGRAMMAS IZSTRĀDĀŠANA JAUNIEŠIEM PĒC ĀRPUSĢIMENES APRŪPES	418

Ilva Vansoviča
MOTIVĒJOŠIE RESURSI SENIORIEM AKTĪVĀ NOVESCOŠANĀ IECAVAS NOVADĀ
.....421

Žanna Kondrāte
IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBA KOPIENAS SOCIĀLO PROBLĒMU RISINĀŠANĀ....426

**Kulturoloģija, vēsture, filoloģija, tulkotāji /
Культурология, история, филология / Culturology, history,
philology**

Карина Какаулина
СИМБИОЗ ЗАПАДНОЙ И ВОСТОЧНОЙ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ, И ИХ
ПЕРСПЕКТИВЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ431

Полина Гапиенко
МНОГОЗНАЧНОСТЬ ТЕРМИНОЛОГИИ ИСКУССТВОВЕДЕНИЯ435

Кришевич Екатерина
СОБЫТИЙНЫЙ МАРКЕТИНГ В КОММУНИКАЦИЯХ ПРОДУКТОВ,
ОРИЕНТИРОВАННЫХ НА ПОКОЛЕНИЕ Z438

**Tūrisma un viesnīcu uzņēmējdarbības, events menedžments /
Туристический и гостиничный бизнес, эвент менеджмент /
Tourism and hotel business, event management**

Светлана Алексеевна Звонарева
ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В РОССИИ.....442

Нелли Леоненко
ВЛИЯНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ УКРАИНЫ
.....445

**Informācijas un komunikācijas zinātnes / Информационные и
коммуникационные науки / Information and communication
sciences**

Валерия Рубцова
РАЗРАБОТКА ПРЕДЛОЖЕНИЙ ДЛЯ ПЕРЕХОДА ГОСУДАРСТВЕННЫХ
СИСТЕМ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В СРЕДЕ СМЭВ 3.0 НА ПРИМЕРЕ
ВОЛОГОДСКОЙ ОБЛАСТИ.....450

Никита Жуков, Марина Держевецкая, Ирина Гетьман
РАЗРАБОТКА КРОСПЛАТФОРМЕННОГО ПРИЛОЖЕНИЯ ДЛЯ
КОРРЕКТИРОВКИ ПИТАНИЯ БОЛЬНЫХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ453

Виталий Держевецкий	
РАЗРАБОТКА КОМПЬЮТЕРИЗИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ИЗМЕРЕНИЯ МАССЫ ГРУЗА КОСВЕННЫМ МЕТОДОМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СРЕДЫ MATLAB....	459
Чернушевич Екатерина	
ПРОЕКТИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ В ЭЛЕКТРОННОМ КУРСЕ С ЭЛЕМЕНТАМИ ГЕЙМИФИКАЦИИ.....	463
Воронина Дарья	
ЧЕТВЕРТАЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ	466
Алексей Смирнов	
ПОВЫШЕНИЕ ИМИДЖА ПРЕДПРИЯТИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ РЕКЛАМЫ	468

Экономика и финансы

Ekonomika un finances

Economics and Finance

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ МСП В РЕГИОНАХ ЛАТВИИ

Aljona Kozacsuk, Mg. oes,
докторант программы
«Региональная экономика и экономическая политика»,
Балтийская международная академия, Латвия,
aljonakozacsuk@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В данной работе проведён анализ развития малых и средних предприятий в регионах Латвии на основе агрегирования показателей развития МСП в регионах Латвии в одном индексе. Составлены рейтинги развития МСП в регионах Латвии. Сделаны выводы о тенденциях развития МСП в регионах Латвии.

Ключевые слова: развитие МСП, регионы Латвии.

ABSTRACT

In this paper, we analyzed the development of small and medium enterprises in the regions of Latvia based on the aggregation of indicators of SME development in the regions of Latvia in a single index. The ratings of the development of SMEs in the regions of Latvia. Conclusions about the development trends of SMEs in the regions of Latvia.

Key words: SME development, regions of Latvia.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Одним из приоритетных направлений региональной экономики и экономической политики является развитие малого и среднего предпринимательства. При разработке стратегий развития малого и среднего предпринимательства в регионе, независимо от выбранного сценария, первоочередной задачей является подготовка информационно аналитической базы, в связи с чем в статье проведен анализ развития малого и среднего предпринимательства в регионах Латвии.

NOZĪMĪGĀ TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРИТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

Агрегирование влияния нескольких показателей в одном индексе необходимо для получения однозначной характеристики анализируемого явления. Например, американский экономист Э. Альтман [1] в одной из своих работ утверждает, что комбинации соотношений могут быть проанализированы вместе, чтобы удалить возможные неясности и ошибки, наблюдавшиеся ранее в традиционных исследованиях. Принимая это во внимание, для оценки уровня развития МСП в регионе возьмём абсолютные показатели в виде сводного показателя. Индексы позволяют совокупно учесть не только текущее положение, но и его динамику, оперировать сопоставимыми показателями, так как абсолютные показатели из официальных отчетов не являются сопоставимыми и не позволяют учитывать фактор времени.

Определяем, что уровень развития МСП в регионах Латвии, в данном анализе, является минимизирующим, то есть чем значение меньше, тем лучше. Для данного фактора уровня развития МСП необходимо рассчитать индексы. Для этого использовались следующие показатели:

- оборот МСП;
- производственная стоимость;
- добавленная стоимость;

- общая покупка товаров и услуг;
- личные расходы;
- валовые инвестиции;
- количество занятых.

Расчет производился по формулам:

$$I_{kms} = I_{k \max} - I_{k \min}$$

где I_{kms} – стандартизированный показатель k-го коэффициента системы показателей уровня развития малого и среднего предпринимательства в m-м регионе;

$I_{k \min}$ – расчетное значение k-го коэффициента системы показателей уровня развития малого и среднего предпринимательства в m-м регионе;

$I_{k \max}$ – наибольшее значение k-го коэффициента;

$I_{k \min}$ – наименьшее значение k-го коэффициента.

$$I_{MSPm} = \sum I_{k \min}$$

где I_{MSPm} – сводный стандартизированный коэффициент системы показателей уровня развития малого и среднего предпринимательства в m-м регионе.

Худший индекс по каждому показателю будет равен 1.

Худший возможный индекс может быть равен 7, так как использовалось семь показателей.

Таким образом, мы получили интегральные индексы, которые характеризуют развитие МСП в регионах Латвии: чем меньше значение интегрального показателя уровня развития малого и среднего предпринимательства в m-м регионе, тем более эффективна государственная политика.

Индексы основных показателей развития МСП по регионам Латвии за 2008-2016г.г. предоставлены в таблице №1.

Таблица №1. Индексы основных показателей развития МСП по регионам Латвии за 2008-2016 гг.

показатель	оборот мсп	производ. стоим.	добав. стоим.	общие покупки	личные расходы	валовые инвест.	колич. занятых
2008							
Rīga region	0,05105	0,0654	0,06172	0,04917	0,0702	0,05432	0,10913
Pierīga region	0,87086	0,8575	0,86389	0,87381	0,84392	0,88678	0,85598
Vidzeme region	1	1	1	1	1	0,99937	1
Kurzeme region	0,93787	0,9057	0,92644	0,93944	0,9334	0,93001	0,93029
Zemgale region	0,98495	0,9897	0,98736	0,98382	0,99197	0,99732	0,99627
Latgale region	0,99358	0,9905	0,98836	0,99486	0,99114	1	0,95908
2009							
Rīga region	0,05328	0,068	0,06925	0,05136	0,07009	0,05282	0,11525
Pierīga region	0,86428	0,849503	0,84727	0,8693	0,83607	0,90958	0,8379
Vidzeme region	1	1	1	1	1	0,98957	1
Kurzeme region	0,9447	0,9217	0,93451	0,94532	0,93617	0,97216	0,93402
Zemgale reģions	0,98469	0,9942	0,98995	0,9834	0,99011	0,99488	0,99475
Latgale region	0,99779	0,9994	0,99833	0,99827	0,99414	1	0,96749
2010							
Rīga region	0,05343	0,0723	0,07007	0,04883	0,07514	0,05739	0,11395
Pierīga region	0,85805	0,8396	0,87192	0,85373	0,8241	0,90107	0,82161
Vidzeme region	0,9944	0,9926	1	0,99173	1	0,97758	1
Kurzeme region	0,94727	0,9134	0,8522	0,94866	0,93233	0,91514	0,93162
Zemgale region	0,98127	0,988	0,98748	0,97872	0,99185	0,98552	0,99199
Latgale region	1	1	0,99376	1	0,99174	1	0,96379
2011							
Rīga region	0,05315	0,0742	0,06674	0,05041	0,07364	0,06704	0,11359

Pierīga region	0,85131	0,8163	0,85239	0,84952	0,81386	0,81923	0,81495
Vidzeme region	0,99774	0,994	1	0,99723	1	0,99038	1
Kurzeme region	0,93566	0,8994	0,9143	0,93766	0,92278	0,89142	0,92216
Zemgale region	0,97588	0,9779	0,98165	0,97425	0,98066	0,99201	0,98541
Latgale region	1	1	0,98959	1	0,99064	1	0,96996
2012							
Rīga region	0,05241	0,0715	0,06493	0,04992	0,07455	0,06232	0,11233
Pierīga region	0,84547	0,8056	0,83108	0,84638	0,80337	0,81353	0,79606
Vidzeme region	1	0,9956	1	0,99994	1	0,96864	1
Kurzeme region	0,93301	0,8948	0,91737	0,9359	0,92463	0,85613	0,92452
Zemgale region	0,9688	0,974	0,97753	0,96741	0,98138	0,95991	0,98344
Latgale region	0,99923	1	0,98824	1	0,99444	1	0,96596
2013							
Rīga region	0,05234	0,0701	0,06628	0,04969	0,07781	0,06545	0,11553
Pierīga region	0,84227	0,7997	0,82326	0,84443	0,8019	0,78481	0,79432
Vidzeme region	0,9988	0,9896	1	0,99855	1	0,99501	1
Kurzeme region	0,95491	0,9215	0,93992	0,95708	0,93129	0,93751	0,92735
Zemgale region	0,9695	0,97	0,97633	0,96676	0,98665	0,97014	0,9942
Latgale region	1	1	0,99788	1	0,99965	1	0,97259
2014							
Rīga region	0,0533	0,0748	0,07209	0,05034	0,07624	0,07524	0,11099
Pierīga region	0,83432	0,7924	0,82279	0,83712	0,80346	0,77129	0,79093
Vidzeme region	0,99861	0,9915	1	0,99944	0,99858	1	1
Kurzeme region	0,95662	0,9305	0,94584	0,95885	0,94132	0,9543	0,9402
Zemgale region	0,96813	0,9722	0,98088	0,9663	0,98289	0,97891	0,98744
Latgale region	1	1	0,99977	1	1	0,99595	0,97143
2015							
Rīga region	0,04876	0,068	0,06371	0,046	0,0744	0,06234	0,10946
Pierīga region	0,80993	0,7818	0,81517	0,80887	0,79193	0,74429	0,77581
Vidzeme region	0,99495	0,9889	0,99384	0,99604	0,999	0,98846	1
Kurzeme region	0,94732	0,9186	0,93901	0,9498	0,94336	0,92421	0,94424
Zemgale region	0,96421	0,9661	0,97506	0,9629	0,97854	0,91508	0,98502
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,97616
2016							
Rīga region	0,0446	0,067	0,06153	0,0411	0,06957	0,05739	0,11112
Pierīga region	0,79621	0,7667	0,80167	0,79565	0,77365	0,75988	0,76901
Vidzeme region	0,99168	0,9859	0,99095	0,99257	0,99275	0,97328	1
Kurzeme region	0,95191	0,9221	0,93739	0,95532	0,94065	0,95993	0,94535
Zemgale region	0,9568	0,9597	0,97241	0,95388	0,97379	0,95437	0,98643
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,98725

На основании полученных интегральных индексов развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016г.г. можно составить рейтинг развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

Рейтинг развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг. представлен в таблице № 2.

Таблица № 2. Рейтинг развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

	интегральный индекс	рейтинговое место
2008		
Rīga region	0,4609	1
Pierīga region	6,0527	2
Vidzeme region	6,9994	6

Kurzeme region	6,5031	3
Zemgale region	6,9314	5
Latgale region	6,9175	4
2009		
Rīga region	0,48	1
Pierīga region	6,0139	2
Vidzeme region	6,9896	6
Kurzeme region	6,5886	3
Zemgale region	6,9319	4
Latgale region	6,9555	5
2010		
Rīga region	0,4911	1
Pierīga region	5,97	2
Vidzeme region	6,9563	6
Kurzeme region	6,4407	3
Zemgale region	6,9048	4
Latgale region	6,9493	5
2011		
Rīga region	0,4988	1
Pierīga region	5,8175	2
Vidzeme region	6,9793	6
Kurzeme region	6,4234	3
Zemgale region	6,8678	4
Latgale region	6,9502	5
2012		
Rīga region	0,488	1
Pierīga region	5,7415	2
Vidzeme region	6,9642	6
Kurzeme region	6,3864	3
Zemgale region	6,8125	4
Latgale region	6,9479	5
2013		
Rīga region	0,4972	1
Pierīga region	5,6907	2
Vidzeme region	6,982	6
Kurzeme region	6,5695	3
Zemgale region	6,8336	4
Latgale region	6,9701	5
2014		
Rīga region	0,513	1
Pierīga region	5,6523	2
Vidzeme region	6,9881	6
Kurzeme region	6,6277	3
Zemgale region	6,8368	4

Latgale region	6,9671	5
2015		
Rīga region	0,4727	1
Pierīga region	5,5278	2
Vidzeme region	6,9612	5
Kurzeme region	6,5665	3
Zemgale region	6,7469	4
Latgale region	6,9762	6
2016		
Rīga region	0,4523	1
Pierīga region	5,4628	2
Vidzeme region	6,9271	5
Kurzeme region	6,6127	3
Zemgale region	6,7574	4
Latgale region	6,9872	6

Визуализация рейтинга развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг. предоставлена на рисунке № 1.

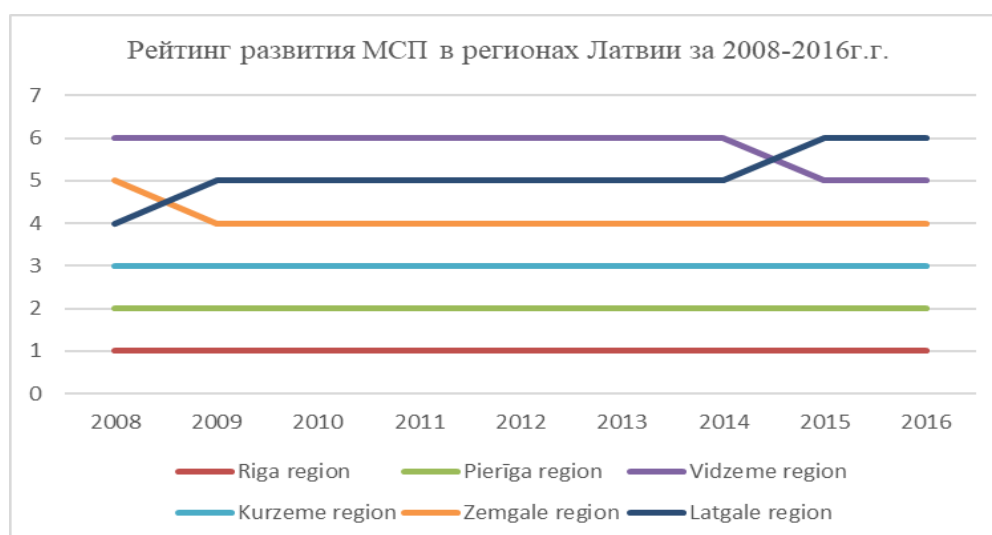

Рисунок №1. Визуализация рейтинга развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

Как видно из рисунка № 1, на протяжении всего восьмилетнего периода с 2008 года по 2016 год 1 место рейтинга занимал Рижский регион, 2 место –Пририжский регион, 3 место- регион Курземе. Латгальский регион с 4 места рейтинга в 2008 году опустился на 5 место рейтинга в 2009 году, где находился до 2014 года, а затем опустился на последнее 6 место рейтинге развития МСП по регионам Латвии в 2015 году, где и находился до 2016 года. Регион Земгале, стартовал с 5 места рейтинга в 2008 году, поднялся до 4 места в 2009 году и удерживал его на протяжении 2009-2016 гг. Видземский регион занимал последнее 6 место рейтинга развития МСП с 2008 года по 2014 год, а затем сумел в 2015 году обойти регион Латгале и занять 5 место рейтинга развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг..

Данный рейтинг развития МСП в регионах Латвии даёт общую, количественную оценку развития МСП в регионах Латвии. Если учесть, что в разных регионах Латвии функционирует разное количество субъектов МСП, и применить расчёты показателей на одно МСП, то получим эффективную, качественную оценку развития МСП в регионах Латвии.

Индексы основных показателей эффективности развития МСП по регионах Латвии за 2008-2016г.г. предоставлены в таблице №3.

Таблица № 3. Индексы основных показателей эффективности развития МСП по регионах Латвии за 2008-2016г.г.

показатель	оборот мсп	производ стоим	добав. стоим.	общие покупки	личные	валовые инвест.	колич. занятых
2008							
Rīga region	0,1708	0,22183	0,21712	0,16159	0,23446	0,16235	0,38467
Pierīga region	0,64524	0,60176	0,62928	0,65235	0,55292	0,67777	0,59169
Vidzeme region	0,98897	0,98903	0,99946	0,986	0,98304	0,96274	1
Kurzeme region	0,7992	0,6802	0,76534	0,80232	0,77709	0,75273	0,77194
Zemgale region	0,91507	0,92943	0,93034	0,90843	0,93166	0,94323	0,9504
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,91796
2009							
Rīga region	0,16921	0,20934	0,21639	0,16199	0,23086	0,16143	0,41851
Pierīga region	0,61072	0,55097	0,54498	0,62622	0,51602	0,74501	0,51412
Vidzeme region	0,97081	0,9526	0,95525	0,97076	0,96925	0,92098	1
Kurzeme region	0,80797	0,71011	0,75904	0,80996	0,77638	0,89862	0,79048
Zemgale region	0,87635	0,89222	0,87366	0,872	0,88651	0,91656	0,89242
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,96277
2010							
Rīga region	0,16344	0,22114	0,23211	0,14938	0,25323	0,17555	0,40781
Pierīga region	0,62957	0,56831	0,68133	0,52753	0,5364	0,7524	0,53092
Vidzeme region	0,94414	0,92034	0,97567	0,799	0,97898	0,87208	1
Kurzeme region	0,81843	0,68607	0,7561	0,70369	0,77634	0,70449	0,78934
Zemgale region	0,87913	0,88584	0,90664	0,745	0,9275	0,8926	0,92872
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,93429
2011							
Rīga region	0,16619	0,23217	0,23908	0,15762	0,25737	0,20963	0,42327
Pierīga region	0,62006	0,50985	0,6449	0,61564	0,52136	0,52256	0,53509
Vidzeme region	0,95221	0,60548	0,98736	0,95249	0,97705	0,90686	1
Kurzeme region	0,76197	0,60548	0,69781	0,77116	0,72164	0,58434	0,72184
Zemgale region	0,84733	0,82602	0,88852	0,84389	0,87035	0,90119	0,8866
Latgale region	1	1	1	1	1	1	3737
2012							
Rīga region	0,17517	0,23574	0,25028	0,16457	0,26272	0,20543	0,44095
Pierīga region	0,61696	0,49395	0,59955	0,61791	0,49697	0,5213	0,49269
Vidzeme region	0,96295	0,92026	0,99384	0,96215	0,9594	0,80537	1
Kurzeme region	0,73114	0,55025	0,68417	0,74259	0,68593	0,40834	0,69003
Zemgale region	0,80714	0,79815	0,86637	0,80218	0,84872	0,74581	0,86223
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,94823
2013							
Rīga region	0,18463	0,24727	0,2408	0,17527	0,27562	0,23087	0,4847
Pierīga region	0,61056	0,48115	0,55907	0,61658	0,48569	0,43783	0,50431
Vidzeme region	0,95125	0,88408	0,95088	0,95272	0,92984	0,91773	1
Kurzeme region	0,80443	0,64038	0,73372	0,81545	0,67512	0,71738	0,67784
Zemgale region	0,79366	0,76298	0,81154	0,78451	0,84014	0,77302	0,86223
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,98383
2014							
Rīga region	0,19285	0,27066	0,26157	0,18211	0,27583	0,28575	0,46784
Pierīga region	0,59653	0,46834	0,56397	0,6042	0,50257	0,40958	30284
Vidzeme region	0,9537	0,89318	0,94274	0,9605	0,92947	0,95606	1
Kurzeme region	0,79934	0,65419	0,73129	0,81164	0,70363	0,78156	0,71939

Zemgale region	0,78775	0,76983	0,82353	0,78343	0,82635	0,82138	0,87764
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,95187
2015							
Riga region	0,18435	0,25713	0,2409	0,17391	0,2813	0,23569	0,47876
Pierīga region	0,52375	0,43469	0,53907	0,52083	0,46447	0,32212	0,43879
Vidzeme region	0,93878	0,88505	0,91699	0,94697	0,933	0,88974	1
Kurzeme region	0,76857	0,61532	0,71675	0,78163	0,7255	0,64969	0,76652
Zemgale region	0,77061	0,74442	0,80281	0,76854	0,80301	0,47509	0,86159
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,97052
2016							
Riga region	0,17735	0,2663	0,24466	0,1634	0,27659	0,22817	0,47839
Pierīga region	0,49824	0,40635	0,51537	0,49658	0,4273	0,38913	0,42112
Vidzeme region	0,94055	0,89251	0,9248	0,94719	0,9282	0,83503	1
Kurzeme region	0,82059	0,68004	0,75242	0,83525	0,76333	0,85322	0,81851
Zemgale region	0,74807	0,72469	0,80555	0,73857	0,8007	0,7131	0,85954
Latgale region	1	1	1	1	1	1	0,98371

На основании полученных интегральных индексов эффективности развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016г.г. можно составить рейтинг эффективности развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

Рейтинг развития эффективности МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг. представлен в таблице № 4.

Таблица № 4. Рейтинг эффективности развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

показатель	интегральный индекс	рейтинговое место
2008		
Riga region	1,5528	1
Pierīga region	4,351	2
Vidzeme region	6,9092	5
Kurzeme region	5,3488	3
Zemgale region	6,5086	4
Latgale region	6,918	6
2009		
Riga region	1,5677	1
Pierīga region	4,108	2
Vidzeme region	6,7397	5
Kurzeme region	5,5526	3
Zemgale region	6,2097	4
Latgale region	6,9628	6
2010		
Riga region	1,6026	1
Pierīga region	4,2265	2
Vidzeme region	6,4902	5
Kurzeme region	5,2344	3
Zemgale region	6,1654	4
Latgale region	6,9343	6
2011		
Riga region	1,6853	1
Pierīga region	3,9695	2
Vidzeme region	6,3814	5
Kurzeme region	4,8642	3
Zemgale region	6,0639	4
Latgale region	6,9737	6
2012		
Riga region	1,7349	1

Pierīga region	3,8393	2
Vidzeme region	6,604	5
Kurzeme region	4,4925	3
Zemgale region	5,7306	4
Latgale region	6,9482	6
2013		
Riga region	1,8391	1
Pierīga region	3,6952	2
Vidzeme region	6,5865	5
Kurzeme region	5,0643	3
Zemgale region	5,6895	4
Latgale region	6,9838	6
2014		
Riga region	1,9366	1
Pierīga region	3,648	2
Vidzeme region	6,6356	5
Kurzeme region	5,201	3
Zemgale region	5,6899	4
Latgale region	6,9519	6
2015		
Riga region	1,852	1
Pierīga region	3,2437	2
Vidzeme region	6,5105	5
Kurzeme region	5,024	3
Zemgale region	5,2261	4
Latgale region	6,9705	6
2016		
Riga region	1,8348	1
Pierīga region	3,1541	2
Vidzeme region	6,4683	5
Kurzeme region	5,5234	4
Zemgale region	5,3902	3
Latgale region	6,9837	6

Визуализация рейтинга эффективности развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг. предоставлена на рисунке 2.

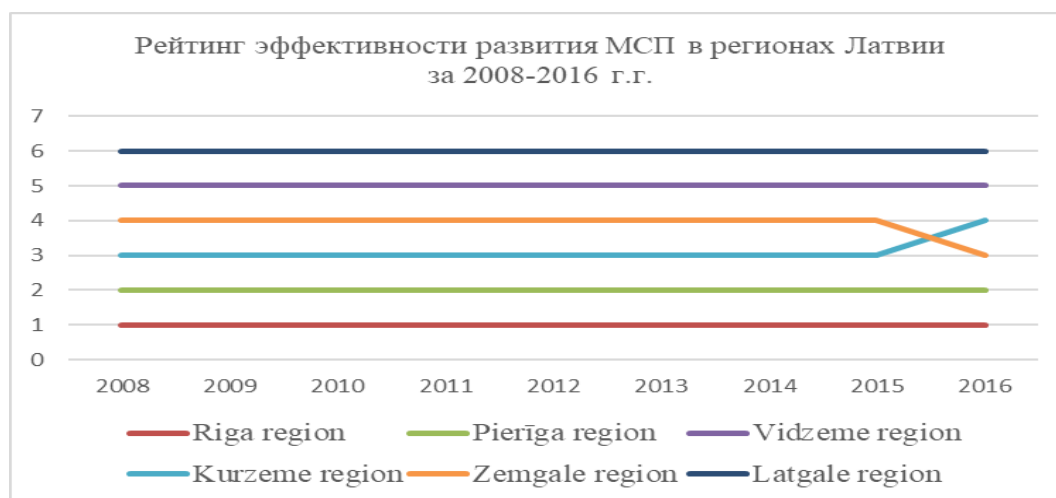

Рисунок № 2. Визуализация рейтинга эффективности развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.

Как видно из рисунка № 2, на протяжении всего восьмилетнего периода с 2008 года по 2016 год динамика рейтинга эффективности развития МСП в регионах Латвии практически не менялась, кроме как в 2015 году регион Курземе опустился с 3 места на 4 в рейтинге, а регион Земгале поднялся с 4 места на 3.

Сравнивая тенденции изменения динамики рейтинга развития МСП (количественная оценка) в регионах Латвии за 2008-2016 гг. и динамики рейтинга эффективности развития МСП (качественная оценка) в регионах Латвии за 2008-2016 гг. можно заметить изменения до 2009 года в рейтинге развития МСП в регионах Латвии и изменения в рейтинге эффективности развития МСП в регионах Латвии после 2015 года.

Во всём остальном, динамика рейтинга эффективности развития МСП (качественная оценка) в регионах Латвии за 2008-2016 гг. соответствовала тенденциям рейтинга развития МСП (количественная оценка) в регионах Латвии за 2008-2016 гг. Это говорит о том, что успехи в развитие МСП в регионах Латвии в большей мере зависят от качества и эффективности функционирования субъектов МСП, а не от количества МСП в регионе.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Таким образом, в результате анализа развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 года было:

- 1) проведено агрегирование показателей развития МСП в одном интегральном индексе, характеризующим уровень развития малого и среднего предпринимательства по регионам Латвии в 2008-2016 гг.;
- 2) составлены рейтинги развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг. на основании полученных интегральных индексов развития МСП в регионах Латвии за 2008-2016 гг.;
- 3) анализируя, тенденции изменения динамики рейтинга развития МСП (общая оценка) в регионах Латвии за 2008-2016 гг. и динамики рейтинга эффективности развития МСП (качественная оценка на одно МСП) в регионах Латвии за 2008-2016 гг., определено, что успехи в развитие МСП в регионах Латвии в большей мере зависят от качества и эффективности функционирования субъектов МСП, а не от количества МСП в регионе.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Altman, Edward I. (September 1968). “Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy” (PDF). *Journal of Finance*: 189–209. Doi: 10.1111/j.1540-6261.1968.tb00843.x
2. https://data1.csb.gov.lv/pxweb/en/uzn/uzn__uzndarb/?rxid=4b323dbc-ab2b-4320-a7ff-11b215702d9e&tablelist=true

ARTIFICIAL INTELLIGENCE: IMPLICATIONS FOR BUSINESS STRATEGY IN THE BALTIC SEA REGION

Artur Uzbekov, Latvija,
BSA, Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika,
doktorantūra
artursuzbekovs@gmail.com
Dr. sc. ing. Viatcheslav Zhilinsky

ABSTRACT

AI business planning in Baltic Sea Region is a turnover step. The plan is to find current situation of AI in the region in common and by countries in particular.

Purpose is to find when the Intelligence of AI would be enough to make a business planning by itself.

Second is to forecast development of spending and income by using techniques of Watson super computer.

Target audience is business planners, AI developers and Economists. Big Data which is considered to be a part of AI will be used in sorting, collecting and analysis.

Key words: Artificial Intellect (AI), Baltic Sea Region, business planning, economy, forecasting.

ANOTĀCIJA

Mākslīga intelekta (MI) biznesa plānošana Baltijas jūras reģionā ir preču apgrozījuma solis. Plāns ir rast pašreizējo stāvokli reģionā gan kopīgi, gan pa valstīm.

Mērķis ir atrast, kad MI varētu pietiekams, lai pati veiktu biznesa plānošanu.

Otrkārt, ir jāprognozē izdevumu un ienākumu attīstību, izmantojot Watson super datora metodes.

Mērķauditorija ir biznesa plānotāji, MI attīstītāji un ekonomisti. Big Data, kas tiek uzskatīts par MI daļu, tiks izmantots šķirošanā, savākšanā un analizē.

Atslēgas vārdi: Mākslīgais intelekts (MI), Baltijas jūras reģions, biznesa plānošana, ekonomika, prognozēšana.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

AI is currently a “burning subject”: media coverage and public discussion about AI could be hardly skipped. At the same time AI means different things to different people. Even approach to AI in different countries is different. Talking about people, it could be about artificial life-forms that can surpass human intelligence, and for others, practically any data processing technology can be named AI.¹

Artificial intelligence (AI) holds great economic, social, medical, security, and environmental promise. AI systems can help people acquire new skills and training, democratize services, design and deliver faster production times and quicker iteration cycles, reduce energy usage, provide real-time environmental monitoring for pollution and air quality, enhance cyber security defenses, boost national output, reduce healthcare inefficiencies, create new kinds of enjoyable experiences and interactions for people, and improve real-time translation services to connect people around the world.

All this does very relevant questions of research of influence of AI on the development of different fields of activity and localization, in particular – the region of the dwelling of the Person, Society. For this purpose, it is necessary to solve a number of problems to answer the question of AI influence.

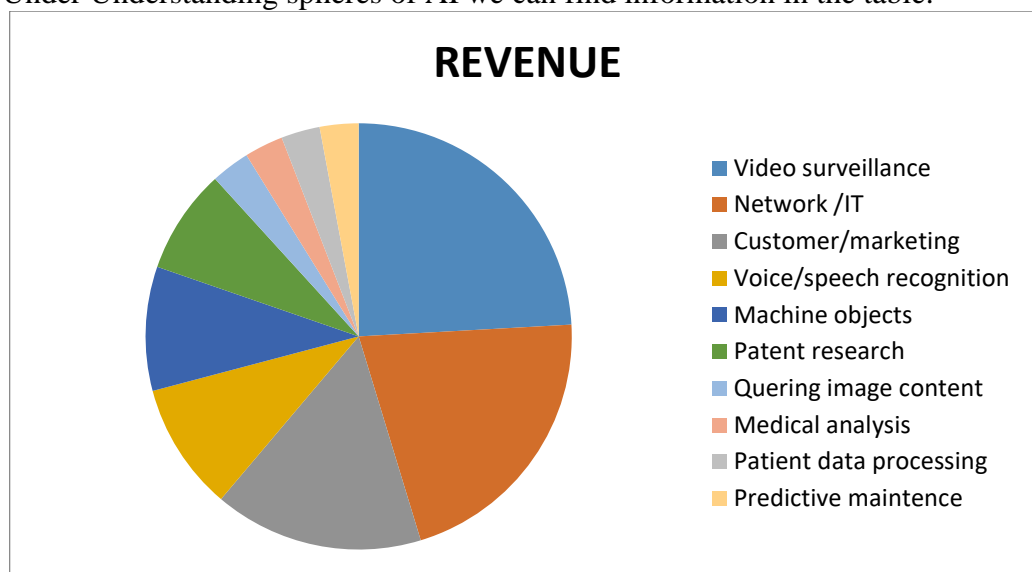
First is to learn to determine “intellectuality level (intellectualizations?) – (UI)” a research object (process, the enterprise, the region...)²

Secondly, to agree about concepts: the operating level and limit of intellectualization (probably, under certain conditions).

¹ <https://wup.digital/offers/banking-digital-sales-ai-ml-white-paper/>

² <https://www.riigikantselei.ee/en/news/estonia-will-have-artificial-intelligence-strategy>

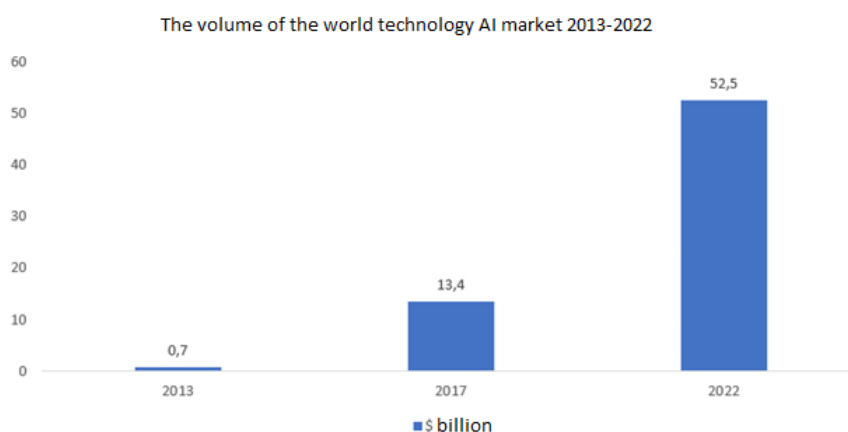
Thirdly show an opportunity and ways of forecasting of the level of intellectualization. But, to start similar researches, it is required to carry out the general survey analysis of a problem, to understand in what direction it develops with what (what indicators) UI correlates. Actually, it is also the main objective of the present article and future research.³ Under Understanding spheres of AI we can find information in the table:

Picture 1. Revenue ⁴

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA. BASIC THEORETICAL PROVISION

In reality according to MMC Ventures company analysis 40% of EU companies that pretending to be AI has no real coverage in the field (March2019). Out of 2,830 startups in Europe that were classified as being AI companies, only 1,580 accurately fit that description, according to the eye-opening stat on page 99 of a new report from MMC, a London-based venture capital firm. In many cases the label, which refers to computer systems that can perform tasks normally requiring human intelligence, was simply wrong.⁵

Picture 2. The Volume of the world Technology AI market 2013-2022 ⁶

³ Sameer Maskey <https://www.elsevier.com/connect/for-ai-to-truly-transform-healthcare-we-need-quality-data->

⁴ <https://www.baltcityprevention.eu/>

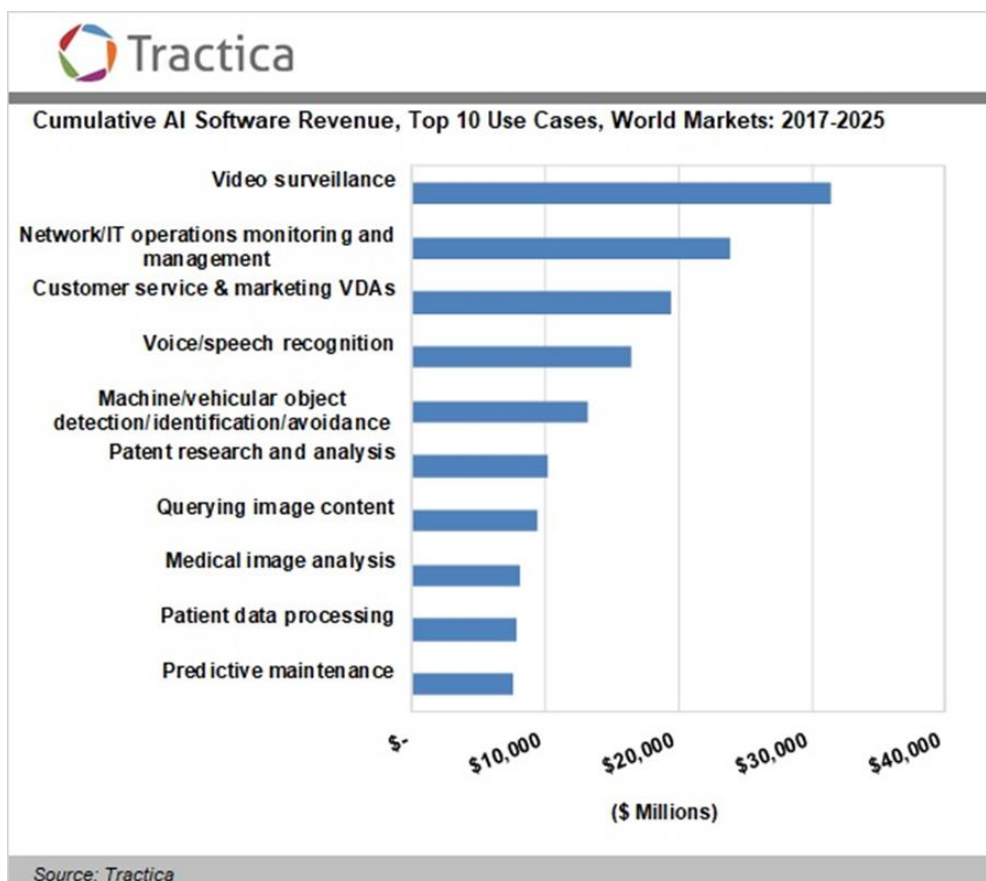
⁵ Catherine Offrod <https://www.the-scientist.com/news-opinion/ai-app-identifies-rare-genetic-disorders-from-photos-of-patient-faces-65295>

⁶ <https://www.tractica.com/>

The market of AI will grow for 31% annually by estimates of analysts of the international consulting company Frost & Sullivan, by 2022 the total size of the market of AI technologies will increase to \$52.5 billion, or by 4 times in comparison with the level of 2017 (\$13.4 billion).

The annual growth rate (CAGR) during the predicted period will remain at the level of 31%. Universal implementation of AI technologies by 2030 will increase the volume of global commodity market and services by \$15.7 trillion, TAdviser in Frost & Sullivan reported on January 15, 2019. The research method was based on survey and participant observation. Investment in AI Research and Development: We encourage robust support for research and development (R&D) to foster innovation through incentives and funding. As the primary source of funding for long-term, high-risk research initiatives, we support governments' investment in research fields specific or highly relevant to AI, including: cyber-defense, data analytics, detection of fraudulent transactions or messages, robotics, human augmentation, natural language processing, interfaces, and visualizations.⁷

Public Private Partnership: PPPs will make AI deployments an attractive investment for both government and private industry, and promote innovation, scalability, and sustainability. By leveraging PPPs – especially between industry partners, academic institutions, and governments – we can expedite AI R&D and prepare our workforce for the jobs of the future.

Picture 3. AI Software Revenue ⁸

According to statistics we can see that AI development is highly supported and there is no economical barrier that can stop it. Talking about benefits it will be discussed more detailed by country.

⁷ <https://www.baltcityprevention.eu/>

⁸ <https://www.tractica.com/>

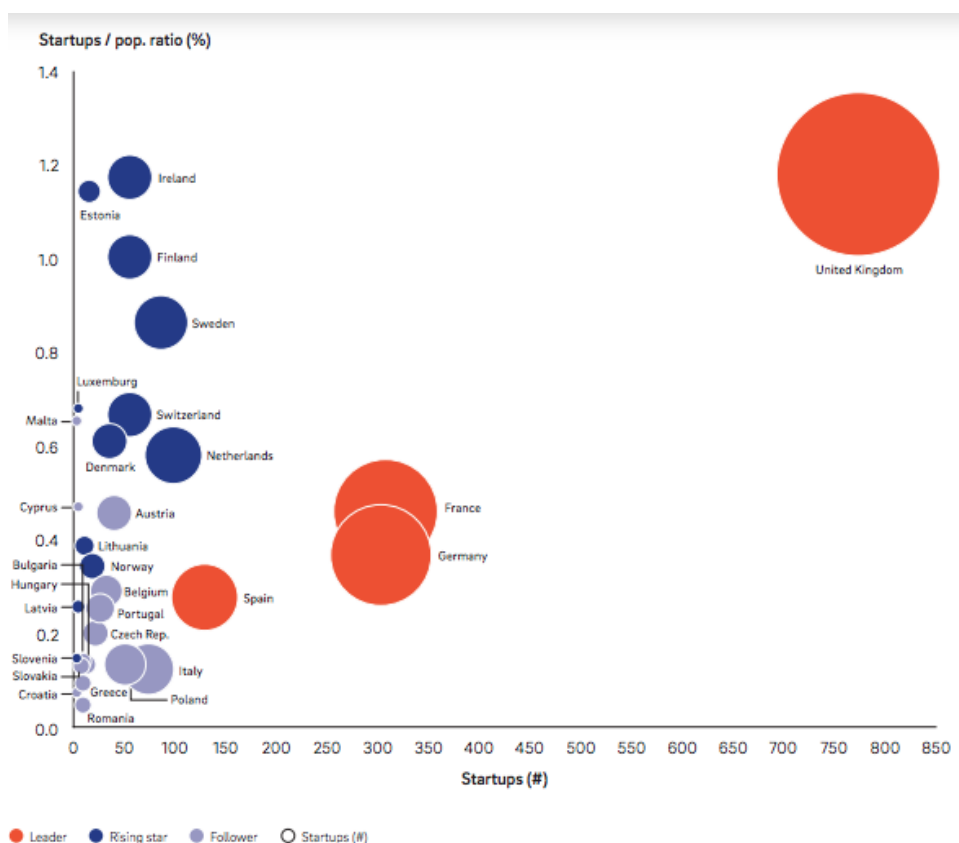
SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC PRACTICAL PROVISION

I. Latvia

All Baltic countries are talking about AI business strategy for small countries for this case they are planning to unite something but still there is a gap for personal development which will help them for developing it personally. The plan is to develop e-government and education talking about those Latvia has personal view. From Latvia the main player is AI Laboratory that was established in 1992 at IMCS, University of Latvia. AiLab has recently implemented multiple research and market-oriented projects on large-scale natural language processing and natural language processing in cooperation with National Information Agency natural language processing, in order to handle natural language processing problems arising in the natural language processing business. This successful collaboration has allowed LETA to join a large EU Horizon 2020 project on Scalable Understanding of Multilingual Media (SUMMA), together with University of Edinburgh, UCL, University of Sheffield, BBC, Deutsche Welle and others. Researchers from AiLab are involved. Beside this they are making lots of projects for different National institutions.

Talking about numbers: Latvian Ministry of Environment and Regional Development (VARAM) plans to allocate EUR 990,000 for integration of artificial intelligence (AI) in the e-services provided by the public administration institutions, the ministry's deputy state secretary for information and communication.⁹

As we can see from Roland Becker's source Latvia is at the beginning of its rise, while Estonia and Finland are almost on top:

Picture 4. Startups for key countries¹⁰

⁹ <https://futureoflife.org/ai-policy-nordic-baltic-region/>

¹⁰ Parmy Olson <https://www.forbes.com/sites/parmyolson/2019/03/04/nearly-half-of-all-ai-startups-are-cashing-in-on-hype/#e48c454d0221>

For the moment it is hard to find more detailed data about Latvian income and spending on AI.

II. Russia

As for Russia we can find more detailed information.

If we will talk about approach of Russian Federation to AI development it could be transferred by the words of V.V. Putin: “Whoever became a leader in this area – he will rule the world”.

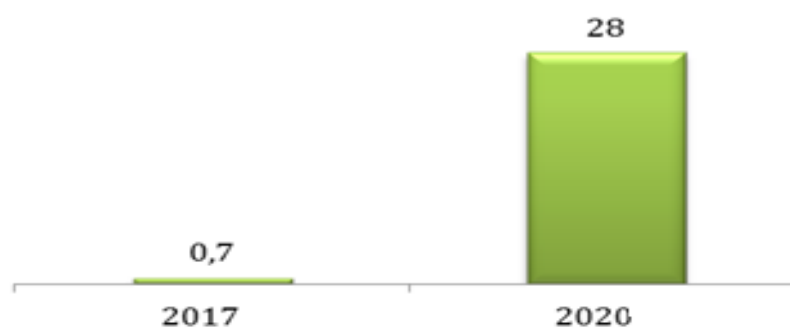
That brings us to the amount that by 2021 in Russia the size of the market of AI in the industry will be \$380 million. The size of the market of AI in the industry in Russia in terms of money by 2021 will be \$380 million. In Russia by 2019 1.3 million items of equipment in mechanical engineering and 0.6 million units - in process production will be connected to the industrial Internet. Specialists of the Tsifra Company and the working group on artificial intelligence of subcommittee on digital economy of RUIE who in the run-up to the PIEF of 2018 conducted a research of scientific publications for the last 5 years about projects of use of AI and the industrial Internet of things worldwide came to such conclusion. According to them, all in the world for 2016 about 1.7 billion units of the industrial equipment were connected to IIoT.¹¹

According to a research, most often methods of machine learning are applied in discrete production (mechanical engineering, aircraft industry, instrument making, etc.) – 44%, in process production (metallurgy, chemistry, oil processing and oil production) - 22%, in power industry – 11%. The remained 23% of the considered projects are at an early stage of development, as a rule, these are scientific works of the universities investigating application of the AI methods in new spheres for the industrial sector.

Such methods as multilayered perceptron ((D) MLP) – in 14% of cases, a method of basic vectors (SVM) – in 14% of cases, ultraprecise neural networks (CNN) – in 11% are applied to the solution of tasks of IIoT and industrial analytics.

The majority of applications of methods of machine learning belongs to predictive analytics (Predictive analytics) – 26%, and descriptive analytics (Descriptive analytics) – 23%. Also rather often these methods are applied in the field of control of robots and rob- sight – 14%.

Dynamics of AI development in Russia 2017-2020 (billion of rubles)

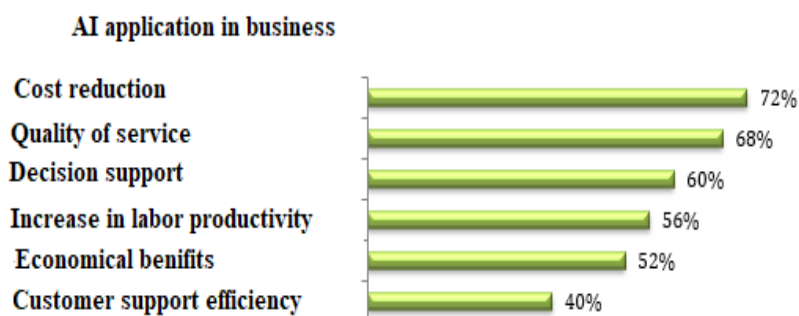
Source TAdviser and "Jet Infosystems

Picture 5. Dynamics of AI development in Russia¹²

If we will talk about business development in Russia they will be divided accordingly:

¹¹ <https://futureoflife.org/2019/03/15/the-financial-world-of-ai-russian/>

¹² <https://wup.digital/offers/banking-digital-sales-ai-ml-white-paper/>

Source TAdviser and "Jet Infosystems

Picture 6. AI application in business ¹³

III. Estonia

For relatively small Estonia development of AI is the major industry now. Marten Kaevats, adviser for digital innovation at the strategy unit of the Estonian Government explained, “Working only on traffic laws is kind of unreasonable, because the issue of Artificial Intelligence is much wider and the scope is quite bigger.”

In March 2019 Estonia has a bill for AI development also known as a “kratt law”. As Estonia was the first country that declare internet access as a human right, the first country to hold a nationwide election online, the first country in Europe to both legalize ride sharing and delivery bots, and—of course—the first country to offer e-Residency. Sustainable growth of artificial intelligence systems requires an infrastructure of related research and development

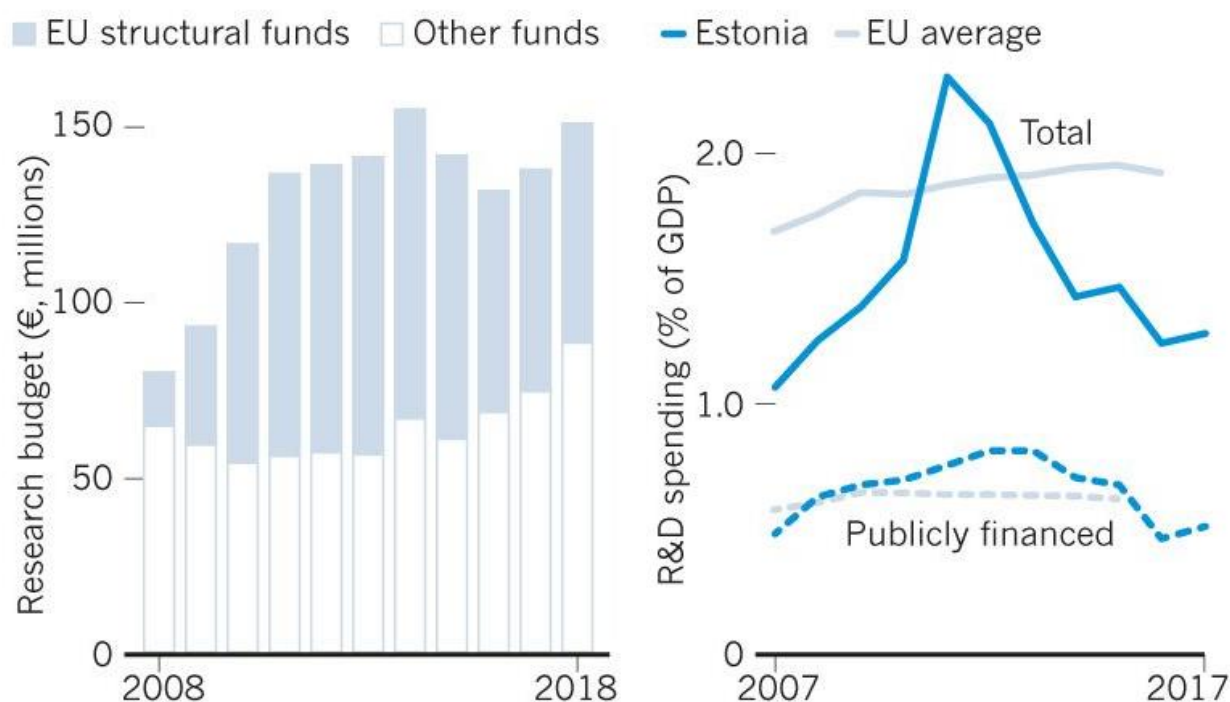
(R&D). In recent years, countries that have invested the most in AI R&D have emerged as global leaders. High levels of R&D growth can be accomplished in two distinct ways: significant private investment into AI R&D in countries that have large technology companies, such as the United States, or direct government investment, in the case of China and the European Union. In the EU, France has committed a EUR 1.5 billion plan to stimulate the AI ecosystem, with the bulk of the investment going to AI research. However, this is dwarfed by the Chinese government’s New Generation of Artificial Intelligence Development plan that looks to invest US\$150 billion in the next few years. Smaller states do not have the resources to match this level of investment, which is why it is important for them to tailor individual strategies that are more focused and work for them.¹⁴

Initial steps into AI Estonia made of self-driving vehicles with the time past they made it much more widely.

From the bill it was found that: “A law firm Trinita and a team led by Karmen Turk and Maarja Pild have outlined the options for giving representative rights to AI. Representative rights mean that AI can buy and sell products and services on its owner’s behalf.” As we can see Estonia is spending on AI, Research and development and Cyber security above average in EU

¹³ Chris Mills <https://gizmodo.com/anyone-can-now-use-ibms-watson-to-crunch-data-for-free-1667753086>

¹⁴ 17. Jaanus Pikani, Chairman of ScanBalt, Board member, Tartu Biotechnology Park; Krzysztof Bielawski, Vice Chairman of ScanBalt, Professor at IFB, Vice-Rector for Development at University of Gdańsk; Daan Bultje, Vice Chairman of ScanBalt, Director, Healthy Aging network Northern Netherlands; Thomas Frahm, Vice Chairman of ScanBalt, Project Director, Life Sciences North; Frank Graage, Board member of ScanBalt, Director, Steinbeis Team North East; Gudrun Mernitz, Vice Chairman of ScanBalt, Project manager, Witenon; Sven Parkel, CEO, Tartu Biotechnology Park; Tero Piispanen, Vice Chairman of ScanBalt, Director of International Services, Turku Science Park; Per Spindler, Director, Biopeople; Iris Öhrn, Vice Chairman of ScanBalt, Investment Advisor, Business Region Gothenburg; Peter Frank, General Secretary, ScanBalt (Corresponding author, pf@scanbalt.org) <https://scanbalt.org/scanbalt-news/artificial-intelligence-should-be-a-focus-area-for-the-baltic-sea-region-and-northern-europe/>

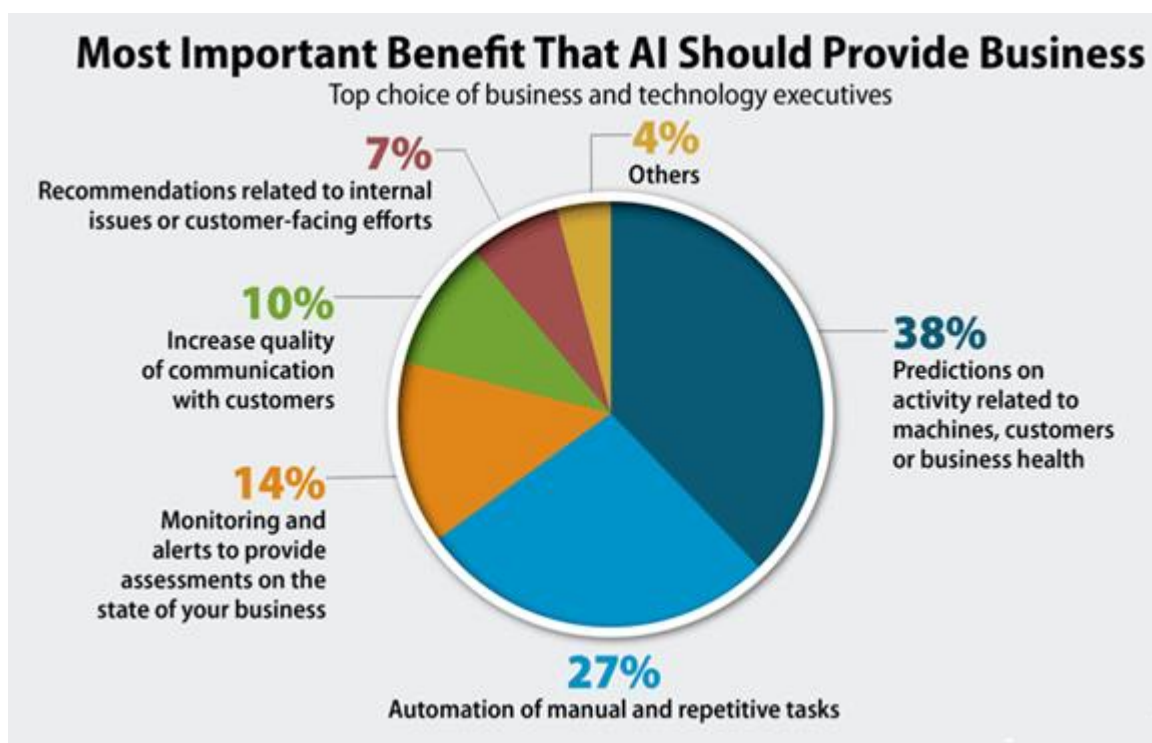

Picture 7. Research Budget and R&D spending ¹⁵

IV. Lithuania

Business planning for AI in Lithuania is based on their personal strategy, which is stays on four main points: Academic, Industry, Financial and Community. The main directions of Lithuanian Artificial Intelligence research are: Ontological Engineering, Knowledge-Based Systems, Conceptual Modelling in Law, Applied Mathematical Logics, Artificial Neural Networks, Pattern Recognition, Data Mining and Knowledge Discovery, etc. The courses “Artificial Intelligence”, “Knowledge Based Systems”, etc. are presented at Vilnius University, Kaunas University of Technology, etc. There are some doctoral students of AI-related subjects at the Institute of Mathematics and Informatics, Vilnius University, Vilnius Gediminas Technical University, Kaunas University of Technology. There are a few channels for receiving financial investment for AI projects and startups. In the period between 2015 and 2018, public sector investment in AI was more significant than private sector with a total of EUR 26.5 million and EUR 3.2 million respectively. In total 39 different AI projects received funding from Ministry of Economy and Innovation initiatives, totaling EUR 12.5 million since 2016. When combined with private capital brought in, the total value of projects for the last three years was over EUR 20 million. AI academic research projects also received EUR 6.5 million under the Ministry of Education and Science.

¹⁵ 17. Jaanus Pikani, Chairman of ScanBalt, Board member, Tartu Biotechnology Park; Krzysztof Bielawski, Vice Chairman of ScanBalt, Professor at IFB, Vice-Rector for Development at University of Gdańsk; Daan Bultje, Vice Chairman of ScanBalt, Director, Healthy Aging network Northern Netherlands; Thomas Frahm, Vice Chairman of ScanBalt, Project Director, Life Sciences North; Frank Graage, Board member of ScanBalt, Director, Steinbeis Team North East; Gudrun Mernitz, Vice Chairman of ScanBalt, Project manager, Witenio; Sven Parkel, CEO, Tartu Biotechnology Park; Tero Piispanen, Vice Chairman of ScanBalt, Director of International Services, Turku Science Park; Per Spindler, Director, Biopeople; Iris Öhrn, Vice Chairman of ScanBalt, Investment Advisor, Business Region Gothenburg; Peter Frank, General Secretary, ScanBalt (Corresponding author, pf@scanbalt.org) <https://scanbalt.org/scanbalt-news/artificial-intelligence-should-be-a-focus-area-for-the-baltic-sea-region-and-northern-europe/>

Picture 8. Most Important Benefit that AI Should Provide ¹⁶

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

For AI Business planning in Baltic Sea Region there should be done next steps:

1. Gain of cooperation regarding researches and innovations, regulations of the new markets, especially technological.
2. Development of the general recognized ethical and legal basis for design, production, use and management of AI, namely robots and "autonomous" systems.
3. Development of new tools for a solution of the problem of the direct foreign investments directed to absorption of technological leaders with the subsequent localization of the acquired technologies.
4. Development of measures of increase in efficiency of the European companies concerning intellectual production.
5. The ecology should become the principal unite direction of development of AI in BSRC.
6. Social security in order to avoid loss of workplaces.
7. Training of students of all education system (in any direction of training) digital literacy and assistance to training in the field of disciplines of STEM (from English Science, Technology, Engineering and Mathematics) and "digital" disciplines for the purpose of distribution of the corresponding skills on future labor market.

On the basis of the conducted researches of open data figures on the above named countries follows that in 2017-2018 development of the market of AI made the following:

Table 1. Situation on 2017

Name of indicators	Latvia	Lithuania	Estonia	Russian Federation
<i>Venture investments into AI \$ (2017) million one million.</i>	0,3	0,4	4,7	8,9
<i>The announced investments \$ (2018) million</i>	0,5	1,4	2,9	7,9

¹⁶ <https://www.tractica.com/>

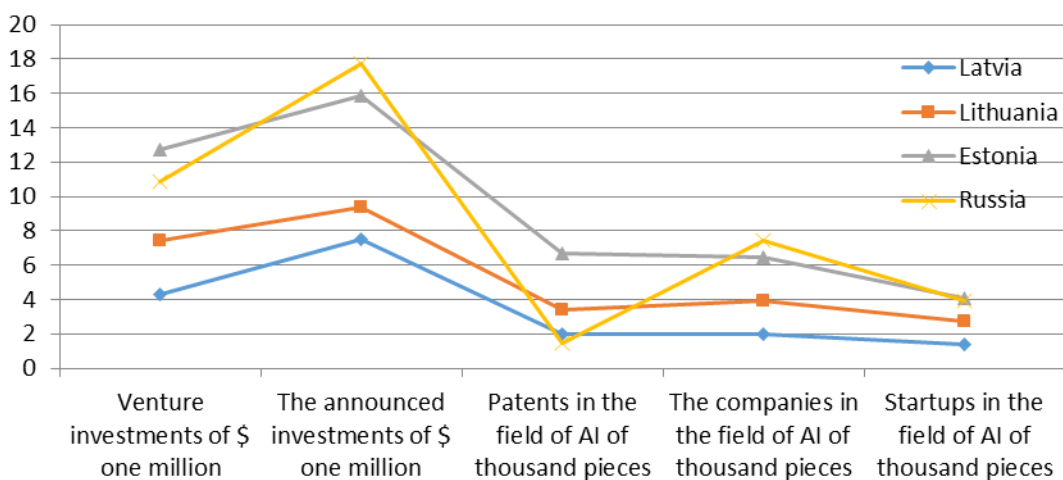
<i>Patents in the field of AI (2017) of a thousand pieces</i>	0,01	0,03	0,7	1,5
<i>The companies in the field of AI (2017) of a thousand pieces</i>	0,05	0,08	0,5	1,4
<i>Startups in the field of AI (2017) of a thousand pieces</i>	0,3	0,7	1,15	0,9

If the AI development will remain unchanged in order to improve situation other spheres I made a forecast under the support of Watson Supercomputer by 2023:

Table 2. Forecast 2023

Name of indicators	Latvia	Lithuania	Estonia	Russian Federation
<i>Venture investments of \$ one million</i>	4,3	7,4	12,7	10,9
<i>The announced investments of \$ one million</i>	7,5	9,4	15,9	17,7
<i>Patents in the field of AI of thousand pieces</i>	2	3,4	6,7	1,5
<i>The companies in the field of AI of thousand pieces</i>	2	3,9	6,5	7,4
<i>Startups in the field of AI of thousand pieces</i>	1,4	2,7	4,1	3,9

For the mean time AI is hardly can be named like this due to impossibility of it to predict and forecast situation without support of human. Purpose of this is to show planning and current situation on development. This report is helping to make a preliminary business planning on the development. Next purpose is to finish research on other countries of Baltic Sea Region. Another point is to find the rate of intelligence that could be enough to use AI in real business planning.

Picture 9. Graphical forecast 2023¹⁷

Looking at artificial intelligence as a dreamlike solution that makes all things better will lead to costly mistakes. Other things are the limitations of AI itself and the limitations of the Region.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Catherine Offrod <https://www.the-scientist.com/news-opinion/ai-app-identifies-rare-genetic-disorders-from-photos-of-patient-faces-65295>
2. Chris Mills <https://gizmodo.com/anyone-can-now-use-ibms-watson-to-crunch-data-for-free-1667753086>
3. <https://e-estonia.com/are-fair-algorithms-a-reality-making-artificial-intelligence-work-better/>
4. <https://futureoflife.org/2019/03/15/the-financial-world-of-ai-russian/>

¹⁷ Supercomputer Watson <https://www.ibm.com/account/us-en/>

5. <https://futureoflife.org/ai-policy-estonia/>
6. <https://futureoflife.org/ai-policy-nordic-baltic-region/>
7. <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/AI-Artificial-Intelligence>
8. <https://valossa.com>
9. <https://wup.digital/offers/banking-digital-sales-ai-ml-white-paper/>
10. <https://www.aimatters.com>
11. <https://www.baltcityprevention.eu/>
12. <https://www.baltcityprevention.eu/>
13. https://www.imd.org/tt/program/technology-business-transformation-content-learning/?MRK_CMPG_SOURCE=AD_SEM_AW_LP_TECH_17
14. <https://www.interreg-baltic.eu/about-the-programme/area.html>
15. <https://www.riigikantselei.ee/en/news/estonia-will-have-artificial-intelligence-strategy>
16. <https://www.tractica.com/>
17. Jaanus Pikani, Chairman of ScanBalt, Board member, Tartu Biotechnology Park; Krzysztof Bielawski, Vice Chairman of ScanBalt, Professor at IFB, Vice-Rector for Development at University of Gdańsk; Daan Bultje, Vice Chairman of ScanBalt, Director, Healthy Aging network Northern Netherlands; Thomas Frahm, Vice Chairman of ScanBalt, Project Director, Life Sciences North; Frank Graage, Board member of ScanBalt, Director, Steinbeis Team North East; Gudrun Mernitz, Vice Chairman of ScanBalt, Project manager, Witenos; Sven Parkel, CEO, Tartu Biotechnology Park; Tero Piispanen, Vice Chairman of ScanBalt, Director of International Services, Turku Science Park; Per Spindler, Director, Biopeople; Iris Öhrn, Vice Chairman of ScanBalt, Investment Advisor, Business Region Gothenburg; Peter Frank, General Secretary, ScanBalt (Corresponding author, pf@scanbalt.org) <https://scanbalt.org/scanbalt-news/artificial-intelligence-should-be-a-focus-area-for-the-baltic-sea-region-and-northern-europe/>
18. MATLAB for Artificial Intelligence https://se.mathworks.com/?s_tid=gn_logo
19. Parmy Olson <https://www.forbes.com/sites/parmyolson/2019/03/04/nearly-half-of-all-ai-startups-are-cashing-in-on-hype/#e48c454d0221>
20. Sameer Maskey <https://www.elsevier.com/connect/for-ai-to-truly-transform-healthcare-we-need-quality-data->
21. Supercomputer Watson <https://www.ibm.com/account/us-en/>

MĀJOKĻU VĒRTĒŠANAS PIEEJAS IZMANTOŠANAS LATVIJĀ

Vitālijs Deņisovs,
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Starptautiskā doktorantūra
Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika
vit@tvstar.com

Zinātniskais vadītājs: dr. oec., prof. Ganna Rešina

ANOTĀCIJA

Tēma: “Mājokļu vērtēšanas pieejas izmantošanas Latvijā”; mērķis ir izpētīt, analizēt mājokļu vērtēšanas pieejas Latvijā; sastāvs – ievads, vērtējuma jēdziens, vērtēšanas procedūra, nekustamā īpašuma vērtēšanas regulējošie dokumenti, vērtēšanas pieejas un pamatprincipi, mājokļu tirgus klasifikācija, mājokļu vērtēšanas pieejas izmantošanas prakse Latvijā, secinājumi.

Darbā izmantotas šādas pētījumu metodes - teorētiskā pētījuma metode, empīriskās pētījumu metodes, datu apstrādes metodes, loģiski konstruktīvā metode.

Galvenie secinājumi - Latvijā dzīvojamo māju un dzīvokļu vērtēšanai tiek pielietota viena vērtēšanas pieeja - Salīdzinošā (tirgus) pieeja.

Atslēgas vārdi: mājokļu tirgus klasifikācija, mājokļu vērtēšanas pieejas, nekustamā īpašuma vērtēšanas jēdziens, nekustamā īpašuma vērtēšanas pieejas.

ABSTRACT

Topic: “Use of Real Estate evaluation approach in the Latvia”; the aim is to research, analyse the approaches of Real Estate evaluation in Latvia.; The structure – Introduction, evaluation concept, evaluation procedure, Real Estate evaluation regulating documents, evaluation approaches and basic principles, Real Estate market classification, practice of Real Estate evaluation approach in Latvia, Conclusions.

In the Article are used following methods - theoretical research method, empirical research methods, data processing methods, logically constructive method.

Principal Conclusions - In Latvia, one evaluation approach is used for valuing residential buildings and flats - a comparative (market) approach.

Key words: housing market classification, housing evaluation approaches, Real Estate evaluation, Real Estate valuation approaches.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Referāta tēma: “Mājokļu vērtēšanas pieejas, to izmantošanas īpatnības Latvijā”.

Šī tēma ir mūsdienās viena no aktuālākajām, jo mājokļu vērtēšana Latvijā ir pietiekami jauna joma, un līdz šim tajā ir daudz nepilnību, kā arī ir daudz jautājumu par vērtēšanas metodiku, praktiskajam darbībām, pieejas pielietošanu. Gadījumi, kad vairāki vērtētāji novērtēja vienu un to pašu nekustamā īpašuma objektu, un beigās ieguva atšķirīgus rezultātus, kas atšķiras divas, trīs reizes, vēl joprojām saglabājas.

Referāta mērķis ir izpētīt, analizēt mājokļu vērtēšanas pieejas Latvijā.

Par informācijas un pētījuma avotiem maģistra darbā izmantota vispārējā un speciālā literatūra, valsts statistikas dati, uzņēmuma npublicētie materiāli, internetā pieejamie resursi.

VARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Vērtējuma jēdziens, vērtēšanas procedūra

Nekustamā īpašuma vērtējums ir naudas izteiksmē izteikta un objektīva īpašuma to raksturlielumu konstatācija, kas no ekonomiskā, tehniskā, un sociālā viedokļa atspoguļo konkrētā īpašuma vietu nekustamo īpašumu tirgū. (Freibergs, Žuromskis, 2013, 127)

Nekustamā īpašuma vērtēšanas gadījumi:

Pirkšanai / pārdošanai, nomai, apdrošināšanai, investīcijām (ieguldījumiem), piespiedu atsavināšanai, ieguldījumu novērtēšanai, kompensācijai, atsavināšanai (izsolēm), hipotēkai (nekustamais īpašums kā ķīla un ieguldījuma drošības garantija), īpašuma attīstīšanai (potenciāla izvērtēšana), īpašuma attīstības apturēšanai (ieguldījumu apjoms), grāmatvedības (bilances) vajadzībām, nodokļiem.

Vērtēšanas procedūru var sadalīt pēc trim galvenajiem posmiem: sagatavošana vērtēšanai, vērtēšanas process, vērtēšanas rezultātu paziņošana (skat.1. tab). (Freibergs, Žuromskis, 2013, 39)

1.tabula. Vērtēšanas procedūra (Freibergs, Žuromskis, 2013, 39)

Vērtēšanas posmi	Darbības
1	2
Sagatavošanās vērtēšanai:	- pirmā tikšanās ar pasūtītāju un vērtēšanas mērķa noskaidrošana; - iepazīšanās ar dokumentāciju; - īpašuma apskate, darba apjoma, darba samaksas un vērtēšanas bāzes precizēšana; - līguma (darba uzdevuma) sastādīšana un parakstīšana.
Vērtēšanas process:	- saņemtās īpašuma dokumentācijas analīze; - nepieciešamo pieņemumu, kā vispārējo, tā īpašo, noformulēšana; - labākā un efektīvākā lietošanas veida konstatācija; - tirgus situācijas analīze un nepieciešamo datu savākšana; - vērtēšanas pieeju un metožu izvēle; - vērtējuma aprēķini.
Vērtēšanas rezultāta paziņošana	- iegūto vērtības indikatoru analīze un gala lēmuma pieņemšana; - atskaites sagatavošana un izsniegšana pasūtītājam; - arhivējamo materiālu komplektācija un ievietošana arhīvā.

Vērtēšanas procedūra norādīta 1.tabulā.

Nekustamā īpašuma vērtēšanas regulējošie dokumenti

Latvijā Nekustamā īpašuma vērtēšanu reglamentē šādi dokumenti:

- Civillikums;
- Komerclikums;
- Zemesgrāmatu likums;
- Hipotekāro ķīlu zīmju likums;
- Būvniecības likums;
- Likums “Par grāmatvedību”;
- MK noteikumi nr.239 no 2014.g. 03.maijā “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 501-17 “Būvizmaksu noteikšanas kārtība”;
- MK noteikumi nr.559 no 2014.g. 23.septembrī “Prasības nekustamā īpašuma vērtētāja profesionālajai kvalifikācijai un profesionālās kvalifikācijas sertifikāta izsniegšanas kārtība”; un vesela rinda tematisko likumu);
- Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums;
- Dzīvokļa īpašuma likums;

- Nacionālais vērtēšanas standarts LVS 401;
- LĪVA vērtētāju Ētikas kodekss;
- LĪVA apstiprinātās vērtēšanas metodikas.

Vērtēšanas pieejas un pamatprincipi

Nekustamo īpašumu vērtēšanas prakse tiek lietotas trīs vērtēšanas pieejas – salīdzināmo darījumu vai tirgus pieeja, ienākumu pieeja un izmaksu pieeja. Savukārt katras pieejas ietvaros var pastāvēt vairākas vērtēšanas metodes, tehnikas vai procedūras. Vērtēšanas metode ir specifisks, konkrētas vērtēšanas pieejas ietvaros izmantots paņēmieni kopums vērtības aprēķinam. Vērtēšanas procedūra vai arī vērtēšanas tehnika ir vērtēšanas pieejas vai vērtēšanas metodes atsevišķu posmu vai paņēmieni izpildes veids un tehnika.

Visu triju vērtēšanas pieeju pamatā būtībā ir aizvietošanas princips un tiek izmantoti no nekustamo īpašumu tirgus iegūti dati. Aizvietošanas princips paredz, ka saprātīgs pircējs vienādos darījuma apstākļos par precī vai pakalpojumu nemaksās vairāk, kā viņam vajadzētu maksāt par citu tirgū piedāvātu līdzvērtīgu precī vai pakalpojumu. Tātad, un to izprast ir būtiski svarīgi, tirgus vērtību nosaka zemākā cena, par kuru būtu iespējams iegādāties labāko alternatīvu vērtējamajam īpašumam. (Freibergs, Žuromskis, 2013, 127)

Salīdzināmo darījumu (tirgus) pieeja. Ar tirgus (salīdzināmo darījumu) pieeju tiek iegūts vērtības indikators, kura pamatā ir vērtējamā aktīva un līdzīgu vai identisku aktīvu, par kuru cenām ir pieejama informācija, salīdzinājums. (LVS 401, 2013)

Ienākumu (kapitalizācijas) pieeja. Ar ienākumu pieeju tiek iegūts vērtības indikators, kura pamatā ir nākotnes naudas plūsmu konvertācija vienā kapitāla pašreizējā vērtībā. (LVS 401, 2013)

Izmaksu pieeja. Ar izmaksu pieeju tiek iegūts vērtības indikators, kura pamatā ir ekonomikas princips, ka pircējs par aktīvu nemaksās vairāk par to, kādas ir paredzamās identiskas lietderības aktīva iegādes, vai izveides izmaksas. (LVS 401, 2013)

Mājokļu tirgus klasifikācija

Mājokļu tirgus – nozīmīgākais nekustamā īpašuma tirgus veids. Tirgū strādājošie komersanti mājokļu tirgu daļa divās daļās:

- primārais mājokļu tirgus. Šajā mājokļu tirgus veidā tiek iekļauti no jauna uzbūvētie mājokļi gan daudzdzīvokļu mājās, gan individuālajās un rindu mājās. Primāro mājokļu tirgu iespējams klasificēt detalizētāk, ņemot vērā mājas arhitektūru, atrašanās vietu, cenu un citas pazīmes;
- sekundārais mājokļu tirgus apvieno vismaz 3 gadus lietojumā bijušos mājokļus, kurus tirgū piedāvā mājāsaimniecības. Sekundārā tirgū iespējams saskarties ar ievērojami plašāku mājokļu cenas un konstruktīvo risinājumu diapazonu salīdzinājumā ar primāro mājokļu tirgu. Tāpēc sekundārā mājokļu tirgus klasifikācijas turpināšanai iespējams izmantot vairākas pazīmes.

Mājokļu tirgus klasifikācijā plaši tiek pielietota mājokļa novietojuma pazīme. Šajā gadījumā mājokļi tiek sadalīti šādās grupās:

- ājokļi daudzdzīvokļu mājās pilsētās vai lauku ciematos;
- mājokļi individuālajās mājās pilsētās ai lauku ciematos;
- mājokļi rindu mājās pilsētās vai lauku ciematos. (Vanags, 2010, 210)

Mājokļu vērtēšanas pieejas izmantošanas prakse Latvijā

Lai noteiktu un analizētu mājokļu vērtēšanas pieejas prakse Latvijā, autors izskatīja un analizēja piecdesmit vienu reālo mājokļa vērtējumu par periodu no 21.06.2017. līdz 27.10.2018. No tiem, 22 dzīvojamo māju vērtējumi un 30 dzīvokļu vērtējumi.

Nekustamā īpašuma vērtējumi tika ņemti publiski pieejamajā interneta resursā – <https://izsoles.ta.gov.lv/>, elektronisko izsoļu vietnē, kur Latvijas Zvērināto tiesu izpildītāji izvietoj sludinājumus par nekustamo īpašumu pārdošanu izsolē.

Rezultāti tika apkopoti tabulās nr. 2. un 3.:

2. tabula. Vērtēšanas pieejas izmantošana, vērtējot dzīvojamās mājas Latvijā (izstrādājis autors)

Reģions	Vērtēšanas datums	Mājokļa tips	Izmantotās vērtēšanas pieejas		
			Salīdzināmo darījumu (tirgus) pieeja	Ienākumu (kapitalizācijas) pieeja	Izmaksu pieeja
Babītes nov.	16.02.2018	Dzīvojama māja	ir	ir	ir
Babītes nov.	08.06.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Babītes nov.	06.10.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Baltezers	24.07.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Cēsīs	01.08.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Inčukalns	10.09.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Jūrmala	13.06.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Jūrmala	18.07.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Jūrmala	18.08.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Krimuldas nov.	31.05.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Krimuldas nov.	29.09.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Kuldīga	12.01.2018	Dzīvojama māja	nav	ir	nav
Kuldīga	28.08.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Mārupes nov.	16.10.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Nīcas nov.	28.08.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Olaines nov.	11.10.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Rīga	14.11.2017	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Rīga	27.03.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Rīga	14.09.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Salaspils	09.10.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav
Saulkrastu nov.	08.10.2018	Dzīvojama māja	ir	nav	nav

- 2. tabulā tiek apkopoti 22 dzīvojamo māju vērtējumi no 13 Latvijas Republikas reģioniem (Babītes novads, Baltezers, Cēsīs, Inčukalns, Jūrmala, Krimuldas novads, Kuldīga, Mārupes novads, Nīcas novads, Olaines novads, Rīga, Salaspils, Saulkrastu novads) laika periodā no 14.11.2017. līdz 16.10.2018.;
- no 22 vērtējumiem, 21 gadījumā dzīvojamās mājas vērtēšanai tika pielietota salīdzināmo darījumu (tirgus) pieeja;
- no 22 vērtējumiem, 1 gadījumā dzīvojamās mājas vērtēšanai tika pielietota izmaksu pieeja;
- no 22 vērtējumiem, 2 gadījumos dzīvojamās mājas vērtēšanai tika pielietota ienākumu (kapitalizācijas) pieeja;
- no 22 vērtējumiem, 21 gadījumā dzīvojamās mājas vērtēšanai tika pielietota tikai viena vērtēšanas pieeja, un vienā gadījumā tika pielietotas visas trīs vērtēšanas pieejas.

3. tabula. Vērtēšanas pieejas izmantošana, vērtējot dzīvokļus Latvijā (izstrādājis autors)

Reģions	Vērtēšanas datums	Mājokļa tips	Izmantotas vērtēšanas pieejas		
			Salīdzināmo darījumu (tirgus) pieeja	Ienākumu (kapitalizācijas) pieeja	Izmaksu pieeja
Bauskas nov.	12.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Daugavpils	15.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Dobele	10.03.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Gulbene	16.08.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Jēkabpils	10.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Jēkabpils	10.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Jēkabpils	16.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Jūrmala	22.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Jūrmala	27.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Ķekavas nov.	24.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Liepāja	18.06.2018	Dzīvoklis	ir	ir	nav
Rīga	21.06.2017	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	09.10.2017	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	07.03.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	15.07.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	27.08.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	30.08.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	04.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	06.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	17.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	28.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	28.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	05.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	05.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	15.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	17.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	19.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	23.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Rīga	27.10.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav
Saulkrastu nov.	05.09.2018	Dzīvoklis	ir	nav	nav

- 3. tabulā ir apkopoti 30 dzīvokļu vērtējumi no 10 Latvijas Republikas reģioniem (Bauskas novads, Daugavpils, Dobele, Gulbene, Jēkabpils, Jūrmala, Ķekavas novads, Liepāja, Rīga, Saulkrastu novads) laika periodā no 21.06.2017. līdz 27.10.2018.;
- no 30 vērtējumiem, 30 gadījumos dzīvokļu vērtēšanai tika pielietota salīdzināmo darījumu (tirgus) pieeja;
- no 30 vērtējumiem nevienai dzīvokļu vērtēšanai netika pielietota izmaksu pieeja;
- no 30 vērtējumiem, 1 gadījumā dzīvokļu vērtēšanai tika pielietota ienākumu (kapitalizācijas) pieeja;
- no 30 vērtējumiem, 29 gadījumos dzīvokļu vērtēšanai tika pielietota tikai viena vērtēšanas pieeja, un vienā gadījumā tika pielietotas divas vērtēšanas pieejas kopā.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Darba izstrādes gaitā autors nonāca pie sekojošiem secinājumiem.

1. Latvijā nekustamo īpašumu vērtēšanai vērtētāji visbiežāk pielieto trīs vērtēšanas pieejas: Izmaksu pieeju, Salīdzinošo (tirgus) pieeju un Ienākumu pieeju.
2. Latvijā dzīvojamo māju un dzīvokļu vērtēšanai tiek pielietota viena vērtēšanas pieeja - Salīdzinošā (tirgus) pieeja.
3. Latvijā dzīvojamo māju un dzīvokļu vērtēšanai retos gadījumos vai nemaz netiek pielietota Izmaksu pieeja un Ienākumu pieeja.
4. Latvijā dzīvojamo māju un dzīvokļu vērtēšanai retos gadījumos vai nemaz netiek pielietotas divas vai vairāk vērtēšanas pieejas kopā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Elektronisko izsoļu vietne. [tiešsaiste]. [skatīts 2018.g.5.maijā]. Pieejams: <https://izsoles.ta.gov.lv/>
2. Freibergs, J., Žuromskis, V., (2013). Nekustamo īpašumu vērtēšanas teorija un prakse. Mācību grāmata. Rīga: SIA “Eiroeksperts”. 347 lpp.
3. LVS 401 Īpašumu vērtēšana (2013). Latvijas standartizācijas tehniskais komitejs. 70 lpp.
4. Vanags, J. (2010). Nekustamā īpašuma ekonomika. Rīga:RTU Izdevniecība. 297 lpp.

LATVIJAS ZĪMOLA IZVEDE UN VIRZĪŠANA STARPTAUTISKĀJĀ TIRGŪ

Artis Brūvers, Eduards Meļņičuks, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālā maģistratūra
Uzņēmējdarbības vadība un administrēšana,
Zinātniskais vadītājs: Dr.oec Boriss Heimanis

ABSTRACT

The problem of brand and trademark development, formation and promotion is topical to many companies and enterprises. Currently, there are quite many examples of well-developed brands all over the world. However, there are quite many issues and problems which arise in the course of development and promotion of brands in the market. Taking into account slower economic growth which is characteristic to almost all countries, decrease in household income and simultaneously growing number of consumer goods manufacturers, this problem becomes more and more topical.

The aim of this article is to study the process of formation, establishment and promotion of the brand Stenders.

The article considers theoretical aspects of the brand, lists different definitions which are provided by well-known authors in this sphere. The authors study the history of formation and the main stages of development of the trademark Stenders as well as research the promotion of the brand Stenders.

Key words: brand, branding, promotion, trade mark.

ANOTĀCIJA

Mūsdienu apstākļos zīmols tiek skatīts kā mūsdienu uzņēmuma attīstības stratēģijas svarīgākais elements, kas pilda virkni svarīgu funkciju, kā arī paliek par nepieciešamo apstākli, lai uzņēmums tirgū gūtu pastāvīgas pozīcijas, lai kļūtu arvien konkurētspējīgāks.

Tas viss liecina par teorētisko koncepciju un praktiskas zīmolvadības pieredzes aktualitāti. Doto problēmu aktualitāte parādās arī tādā aspektā, ka latviešu uzņēmumiem vēl nepiemīt tā empīriskā pieredze konkurences ārējā vidē.

Šī pētījuma mērķis – izcelt zīmola veiksmīgas vadības mehānismus, kas veicina uzņēmuma veiksmīgu darbību un tās izeju uz starptautisko tirgu.

Autors iz noteicis šādus uzdevumus, kurus nepieciešams atrisināt:

- analizēt doto nozari
- apskatīt zīmola Stenders veidošanās un formēšanās etapus
- izpētīt veiksmīgas vadības mehānismus, kas veicina zīmola Stenders izešanu starptautiskā tirgū.

Atslēgas vārdi: zīmols, virzīšana, tirdzniecības marka.

ZĪMOLA TEORĒTISKIE ASPEKTI

Process, kas veido pircēju pieprasījumu ilglaicīgā periodā tiek skatīts kā darbību kopums preces vai pakalpojumu priekšrocību izcelšana, to īpašību salīdzināšana ar līdzīgām precēm vai pakalpojumiem, stabilu asociāciju formēšana pircēju apziņās, iespaidos saistībā ar doto produktu, tā preču zīmi.

Šīs asociācijas, kā atsevišķu iespaidu savienošana vienotā, spilgtā un paliekošā gleznā, kas saistītas ar pircēja uzskatiem par precī, preču zīmi, sauc par zīmolu.

Zīmola definīcija, kas ir vistuvāk likumdošanai, pieder Amerikas Mārketinga Asociācijai: „vārds, termins, zīme, simbols vai dizains vai visu to kombinācija, kas paredzēti preču vai viena pārdevēja vai pārdevēju grupas pakalpojumu identifikācijai, kā arī preču vai pakalpojumu atšķiršanai no konkurentu precēm vai pakalpojumiem” [1].

„Zīmols – tas ir uzskatu kopums patērētāja uztverē” [2].

„Tas ir pārliecinošs solījums kvalitātei, apkalpošanai un vērtībai ilglaicīgā periodā, kas tiek apliecināta ar produkta izmēģinājumu, atkārtotiem pirkumiem un patērētāja apmierinātību.” [3]

„Zīmols – tā nav lieta, produkts, kompānija vai organizācija. Zīmoli reālā pasaulē neeksistē – tās ir mentālas konstrukcijas. Zīmolu vislabāk raksturot kā summu starp cilvēka pieredzi, uztveri par lietām, precī, kompāniju vai organizāciju. Zīmoli eksistē apziņas, konkrētu cilvēku vai sabiedrības veidolā.” [4]

Saskaņā ar D. Knappu, „zīmols – tas ir visu iespaidu summa, kas rodas starp patērēju un izmantotāju, kas izveidojas viņu prātos uztveres emociju un funkcionālo izdevību pamatā.” [5]

ZĪMOLA STENDERS ATTĪSTĪBAS PAMATA ETAPI

SIA "Stenders" dibināts 2001.gadā. Uzņēmums ražo vannas un ķermeņa kopšanas kosmētiku. Tiesa gan, 2001.gadā uzņēmuma reģistrā nebija uzņēmuma ar nosaukumu SIA „Stenders”, bet gan SIA „Stendera ziepju fabrika”. Mainīts nosaukums tika 2012. gada 1.aprīlī. Uzņēmuma nosaukuma maiņa bija stratēģisks lēmums, lai ilgtermiņā padarītu vienkāršākas "Stendera" aktivitātes un administratīvās procedūras starptautiskā biznesa vidē un arī Latvijā. Rezultātā tikai 2017.gadā uzņēmums budžetā iemaksāja 1 178,87 tūkst. EUR.

Stenders misija ir radīt klienta vajadzībām atbilstošu produktu no dabas izejvielām. Stenders vēlas parādīt, kā patiesi iedarbīgs produkts ļauj cilvēkam izbaudīt mirkli. Stenders produkti ievieš sajūtu dārzā, kurā cilvēki jūtas patiesi skaistāki.

Stenders vērtības - Stenders tic, ka ikvienam vajadzīga pozitīva vide. Mēs gribam iedvest dzīvību tukšās un nemīlīgās vietās, un cilvēku sirdīs ienest košas emocijas. Cilvēces sajūtām nav robežu - mūsu darbs ir neierobežots un iztēle bezgalīga.

- Dzīvesprieks - Mums patīk pamanīt aizraujošas detaļas un neparastas lietas visurapkārt, izbaudīt burvīgus mirklus un saskaņot skaistumu dzīves sīkumos. Mūs patiesi aizrauj mūsu darbs, un mēs to mīlam. Viss, ko radām, sniedz pozitīvas sajūtas.
- Radošums - Mēs vēlamies izcelties, tādēļ rūpīgi izrotājam un iesaiņojam katru mūsu radīto lietiņu. Mūsu veikaliņos tu sastapsi skaistas smaržas un košas krāsas. Ikviens pie mums var smelties iedvesmu un piedzīvot ko īpašu.
- Zināšanas - Mēs iedvesmojamies no senām tradīcijām un pielāgojam tās mūsdienu pasaulei. Mums ir svarīgi būt lietas kursā par notiekošo, tādēļ sekojam līdzi arī jaunākajām tendencēm. Lai mūsu darbs kļūtu aizvien labāks un labāks, savu bagātīgo pieredzi mēs papildinām ar pasaules līmeņa ekspertu zināšanām.
- Kvalitāte - Mūsu pieeja – uzmanība pret vissīkākajām detaļām. Mēs izmantojam visaugstākās kvalitātes izejvielas, lai ikkatrs augs, zieds, un smarža būtu patiešām vērtīga un iedarbīga.
- Daba - Dabas skaistums un enerģija ir mūsu lielākais iedvesmas avots. Dabas brīnumu spēku mēs liekam lietā atbilstoši mūsdienu pilsētas dzīves prasībām. Savā kosmētikā mēs atdzīvinām smaržas un garšas no visas pasaules, šādi papildinot ziemeļu dabas spēkpilnos augus.

Stenders veikaliņi ir ar īpašu atmosfēru un noskaņu. No pārdevējas priekšauta līdz ziedu rotājumiem, no griestu sijas līdz apakšējam plauktam—iekārtojot ikvienu Stenders veikalu, it visu izsapņotam un pārdomātam līdz pēdējam sīkumam. Lai ne tikai iepirkšanās, bet arī nejauša iegriešanās jebkurā Stenders veikalā tev pārvērstos par nelieliem, smaržīgiem svētkiem.

Stenders produkti ievieš sajūtu dārzā, kurā cilvēki jūtas patiesi skaistāki. Stenders ražo augstas kvalitātes kosmētiku vannai, ķermenim un sejai, piedāvājot dažādas sajūtas ikdienas ādas kopšanas, vannas, pirts vai masāžas rituāliem.

Kosmētikas ražošanā izmantojot tikai visefektīvākās un maigākās sastāvdaļas, tādēļ produkti satur daudz vērtīgu dabas vielu. Stenders ir īpašs un atšķirīgs. Īpaši liela nozīme tiek pievērsta produkta dizainam un iepakojumam. Stenders produkcija tiek tirgotā veikalos, kuru noformējumā dizaina detaļām piešķirta īpaša nozīme. Stenders raksturo augsta klientu apkalpošanas kultūra, kas ir orientēta uz ilgtermiņa attiecību veidošanu ar klientiem.

Stenders savā sajūtu dārzā sarūpē citādu, iedvesmojošu un neparastu kosmētiku. Dušas zefīrus, kas ar krēmveida putām viegli attīra ādu, ļaujot baudīt mazgāšanos kā maigu pieskārienu.

24 karātu zelta dušas želejas, ziepes ar visdažādākajiem dabas aromātiem, šķidrās ziepes, cukura un sāls skrubi, 24 karātu zelta vannas eliksīrs, ekstrakti, vannas putas un sāls, vannas piens un vannas bumbas. Ķermeņa jogurti, losjoni un sviesti, masāžas eļļas, mitrinoši un aizsargājoši roku krēmi. Saules kosmētika Gentle Sun. Krēmi sejas ādas kopšanai, kā arī šampūni un kondicionieri matu kopšanai.

Klientu skaistumam, acu mirdzumam un burvīgiem ikdienas mirkliem uzņēmums savā sajūtu dārzā ik pa laikam sarūpē citādu, iedvesmojošu un neparastu kosmētiku.

Tieši savam zīmolam „sajūtu dārznieks” jeb „gardener of feelings” uzņēmums ir pievērsis lielu uzmanību. Pagājušā gadā galvenokārt investēts mārketingā saistībā ar jaunās zīmola identitātes izstrādi un komunikāciju Latvijā. Ieguldīts arī jaunu produktu izstrādē un mazumtirdzniecības veikalu pārveidošanā saskaņā ar jauno koncepciju. Kopējais apgrozījuma apjoms 2018.gadā sasnidza 5 mln. eiro, kaut par 11% mazāk nekā iepriekšēja finanšu gadā. Patlaban uzņēmumā strāda vairāk nekā 120 cilvēki.

Uzņēmumā ieviesti visi kvalitātes standartu normatīvi atbilstoši ISO 9001 un ISO 22716, saņemti attiecīgie sertifikāti un izveidota integrēta vadības sistēma.

Stenders lielu uzsvaru liek uz dabiskas kosmētikas ražošanu, klientu vēlmju izzināšanu, apkalpošanu un arvien jaunu produktu izstrādāšanu.

2012.gada oktobrī „Stenders” ieguvis zelta medaļu jeb augstāko novērtējumu Krievijas un NVS valstu nozīmīgākajā kosmētikas izstādē *InterCharm 2012.*, kurā uzņēmums piedalījās pirmo reizi. Kā apgalvo izstādes organizatori, 80% no skaistumkopšanas industrijas darījumiem Krievijā tiek noslēgti tieši šīs izstādes laikā. Izstāde *InterCharm 2012* norisinās desmito gadu.

Zelta medaļa Latvijas uzņēmumam tika piešķirta «Par aktīvu jaunu biznesa modeļu attīstīšanu skaistumkopšanas industrijā».

Kopumā šobrīd Krievijā ir 70 Stenders veikali, no kuriem desmit atrodas Pēterburgā, bet pieci – Maskavā. Šobrīd tiek meklēti partneri, lai Stenders veikalu tīklu Krievijas lielākajās pilsētās paplašinātu. [4]

Jaunie tirdzniecības kanāli, kuros Stenders plāno attīstīt savas produkcijas tirdzniecību, ir tā sauktais Shop in Shop koncepts jeb «veikals veikalā», kad tirgotājs nodrošina produkcijas tirdzniecību kopā ar citiem skaistumkopšanas industrijas ražotāju produktiem. Populārākie Shop in Shop tīkli Latvijā ir Stockman un Douglas.

Kopumā izstādē *InterCharm 2012* piedalījās 400 dalībnieki no 14 dažādām valstīm, prezentējot vairāk nekā 2500 zīmolus.

Taču šī nav vienīgā balva, ko „Stenders” ir ieguvis 2012.gada nogalē. Uzņēmums starptautiskajā *Cosmopolitan Beauty Award 2012* konkursā ieguvis augstākos rezultātus piecās kategorijās. Pirmās vietas Stenders produkcija ieguvis kategorijās *Labākais acu krēms* (Stenders mitrinošais balzams ap acīm), *Labākais sauļošanās krēms* (Stenders nomierinošais balzams pēc sauļošanās), *Labākais ķermeņa pīlings* (Stenders ražotais rožu sāls skurbis), *Labākās vannas putas/eļļa* (Stenders 24 karātu zelta vannas eliksīrs) un kategorijā *Labākais ķermeņa mazgāšanas līdzeklis* (Stenders lavandas dušas zefīrs).

ZĪMOLA STENDERS VIRZĪŠANA STARPTAUTISKĀ TIRGŪ

Svarīgās atzinības balvas ir iedrošinājis uzņēmumu paplašināt un pilnveidot savu ražošanu. 2012.gada novembrī „Stenders” nāca klājā ar īpašu dzintara līnijas produktu ražošanu. Stenders sācis izmantot sasmalcinātu dzintaru ķermeņa kopšanas līdzekļu ražošanā. Dzintara izmantošanā tika ņemts vērā tas, ka austrumu zemēs ir ļoti svarīgi, lai produktu sastāvā būtu kaut kas raksturīgs izcelsmes vietai. Viena no lietām, kas ir raksturīga Baltijas valstīm – ir dzintars. Taču ir valstis, kurām vārds „dzintars” neasociējas ar Latviju un būtībā neko neizsaka, piemēram, Ķīnā un citās austrumu zemēs. Līdz šim Austrumu valstis Baltijas dabai raksturīgas izejvielas novērtējuši ar lielu interesi. Vislielākā piekrišana ir dzērveņu, kumelīšu, kliņģerīšu, liepziedu, medus un kazas piena produktiem. Ķīnas iedzīvotāji ir ļoti ieinteresēti un vēlas vairāk zināt par šiem produktiem, tādēļ „Stenders” ir sācis arī gatavot dažādus izskaidrojošus materiālus, par to, kas ir Baltijas un Ziemeļu

valstu dabas izejvielas un to iedarbība kosmētikas jomā. Kā norāda uzņēmuma pārstāvji - Sasmalcināts dzintars iekļauts tādu Stenders produktu sastāvā kā skrabis, ziepes, dušas želeja un burbulbumba. Dzintara klātbūtnē ūdens tiek pastiprināti mīkstināts, kā rezultātā āda ir gludāka.

Stenders kļūst interesants ne tikai Latvijas un Krievijas tirgū, bet arī visā pasaulē. Pirmās franšīzes parādījušās kaimiņzemēs – Lietuvā, Igaunijā, Baltkrievijā, bet nu jau Stenders veikali atrodas 20 valstīs – Latvijā, Igaunijā, Lietuvā, Zviedrijā, Somijā, Norvēģijā, Austrijā, Vācijā, Krievijā, Baltkrievijā, Gruzijā, Kazahstānā, Kirgiztānā, Ukrainā, Slovēnijā, Ungārijā, Polijā, Japānā, Ķīnā, Saūda Arābijā. Bija atvērti gandrīz 200 veikaliņi dažādās pasaules valstīs. Kopš 2017.gada pēc franšīzas atvērti veikali Kolumbijā.

Lielus panākumus šobrīd „Stenders” gūst Ķīnā. Uzņēmums ienāca Ķīnas tirgū 2007. gada 6. aprīlī. Pirmais “Stenders” veikals tika atvērts ĶTR galvaspilsētā “Pekinas Pasaules tirdzniecības centrā”, tā īpašnieki ir ĶTR uzņēmums Beijing Bruder Trade Co Ltd, kas darbojas pēc “Stenders” komercpilnvarojuma. Atvērtā tirdzniecības vieta bija pirmā Ķīnā, kas deva iespēju vietējiem iedzīvotājiem un Pekinas viesiem iepazīties ar Latvijā ražoto vannas kosmētiku. Lielākajai ķīniešu daļai Latvija ir Eiropas sastāvdaļa, tikai nedaudzi vecās paaudzes pārstāvji uztver mūsu valsti kā bijušo padomju republiku. Pārējiem etiķete “Ražots Latvijā” nozīmē kvalitātes zīmi. “Stenders” partneri Ķīnā pozicionē brendu kā ekskluzīvu kosmētiku, un blakus “Stenders” tirdzniecības stendam bieži var saredzēt Chanel, Swarovski Crystals un L’Occitane. Uzņēmuma vadība piekrīt, ka Ķīnā ir daudz maksātspējīgu patērētāju, tomēr tādu, kam ir līdzekļi, arī nav maz. Kā tas parasti notiek, kopā ar panākumiem Ķīnas tirgū parādījās arī zīmola kopijas, tāpēc “Stenders” ir spiests nepārtraukti paplašināt savu produkciju un izgudrot jaunas preces, orientētas tieši uz ķīniešu patērētājiem, kuri iegādājās specifisku sortimentu. Piemēram, ja Eiropā vispopulārākie ir melones un greipfrūta aromāti, tad Ķīnā ir pieprasīts liepas ekstrakts. Tāpat ķīniešiem ļoti patīk arī krāsainās ziepes un vannas bumbas. Latviešu ķīmiķi visu laiku eksperimentē ar smaržām, lai realizētu ķīniešu vēlmes, kuras latviešu patērētājiem sava savdabīguma dēļ nekad nevarētu iepazīties.

Uz doto brīdi „Stenderam” pieder 70 veikali Ķīnā, 11 no kuriem atrodas Pekinā un uzņēmums negrasās apstāties uz sasniegtā, tā mērķis iet uz priekšu un attīstīties.

„Stenders” ir labs piemērs citiem Latvijas uzņēmumiem, ka attīstības process ir pieejams un sasniedzams ikvienam. Tas ir stimulē citiem uzņēmumiem nebaidīties riskēt un mēģināt iekarot Starptautisko tirgu.

NOBEIGUMS

1. Zīmols – tas ir stratēģisks instruments, kas nodrošina tirgus augsto efektivitāti gan pašai organizācijai, gan arī tās atsevišķiem produktiem vai produktu kategorijām.
2. Preču zīmes nostiprināšana un pārēja uz tās atpazīstamību – tas ir ilgs un rūpīgs darbs.
3. Zīmola Stenders produkcijas virzība saistīta ar uzņēmuma imidžu, atbildību pret partneriem, saviem darbiniekiem, kā arī pret ārējo vidi un sabiedrību kopumā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. AMA. <http://www.ama.org>. (skatīts 29.03.2019.)
2. Busch P.S., Houston M.J. Marketing Strategic Foundation. — Homewood Free Press, 1988.
3. Jacoby J., Chestnut R.W. Brand Loyalty: Measurement and Management. New York: Wiley, 1979.
4. Gregory J. из книги «Leveraging the Corporate Brand» Бренд и брендинг <http://www.boxside-service.ru/view?id=32> (skatīts 29.03.2019.)
5. Голубков Е.П., Еще раз о понятии «Бренд», журнал «Маркетинг в России и за рубежом». N2/2006 г.
6. Žurnāls Forbes, 2012.gada septembra numurs
7. Materiāli no uzņēmuma „Stenders” mājas lapas <http://www.stenders-cosmetics.lv> (skatīts 27.03.2019.)

ОСОБЕННОСТИ ИНОСТРАННОЙ КОМПАНИИ ПРОДВИЖЕНИЯ „L’OREAL” НА ЛАТВИЙСКИЙ РЫНОК

Ирина Грузнова, Алина Цисилькевич, Латвия,

БМА, Резекненский филиал,

Предпринимательская деятельность,

i.gruznova@inbox.lv

Dr.oec, Сергей Игнатьев, stranik7@inbox.lv

ABSTRACT

The article is devoted to studying the peculiarities of the foreign company “L’Oreal” promotion on the Latvian market. Recently, we have witnessed significant changes in the process of bringing goods or services to the market. Due to increased competition and saturation of many markets with goods, it becomes insufficient to have good products and services.

Key words: Marketing, marketing policy, market.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена изучению особенностям иностранной компании продвижения “L’Oreal” на Латвийский рынок. В последнее время мы стали свидетелями существенных изменений в процессе выведения товаров или услуг на рынок. Вследствие усиления конкуренции и насыщения многих рынков товарами становится недостаточным иметь хорошие продукты и услуги

Ключевые слова: Маркетинг, маркетинговая политика, рынок.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В последнее время мы стали свидетелями существенных изменений в процессе выведения товаров или услуг на рынок. Вследствие усиления конкуренции и насыщения многих рынков товарами становится недостаточным иметь хорошие продукты и услуги. Для увеличения объёма продаж и получения прибыли необходимо донести до потребителя выгоды от использования продукта или услуги. Сегодня следует четко позиционировать товар или услугу на рынке с учетом желаний потребителя и обозначать ценность торговой марки заказчика относительно брендов конкурента. Более того, поведенческие установки постоянно изменяются.

Поэтому компания на конкурентном рынке, не учитывающая этих факторов, а, следовательно, и не проводящая активной коммуникативной политике, обречена на провал.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Маркетинговые коммуникации позволяют фирме:

- дать достоверную информацию перспективным потребителям о своем продукте, услугах, условиях продаж;
- убедить покупателя отдать предпочтение именно этим товарам и маркам, делать покупки в определённых магазинах;
- заставить покупателя действовать – направить внимание потребителя на те товары и услуги, которые рынок предлагает в данный момент;
- направить действия потребителя, то есть использовать свои ограниченные денежные ресурсы именно на тот товар или услугу, которую фирма продвигает на рынок.

Потребность компаний в глобализации своей деятельности сегодня значительно возросла. День за днем открываются новые возможности за пределами национального рынка. В мире все больше утверждается тенденция рассматривать национальные рынки не как отдельные экономические пространства, а как тесно взаимосвязанные части единого международного рынка. Сегодня будущее – за фирмами, которые следуют этой тенденции, т.е. за глобальными компаниями. Глобальные компании – лидеры в тех отраслях, где они ведут свою деятельность. Их продукцией пользуются миллионы людей во всем мире. Их прибыли растут каждый день. Компания L’Oreal это бесспорный пример того, насколько успешной может быть деятельность глобальной компании на рынке на протяжении почти ста лет (компания ведет свою деятельность с 1907 года). [1]

В современном мире, чтобы добиться успеха в бизнесе, недостаточно просто производить качественные товары, основанные на новейших технологиях и устанавливать приемлемые для целевых покупателей цены на них. Необходимо донести до потребителей соответствующую информацию, как о самих товарах и услугах, так и непосредственно о компании, которая их производит. Таким образом, для того чтобы добиться соответствующего уровня спроса на товар, необходимо продвижение. Как правило, оно используется компаниями для получения качественных маркетинговых коммуникаций.

В 2000 году на латвийский рынок вошла парижская брендовая фирма L’Oreal как ООО „L’Oreal Baltic”. Сегодня на латвийском рынке косметических средств представлен широкий ассортимент товаров тех же известных во всем мире компаний, что и на любом другом национальном рынке.

Комплекс продвижения представляет собой специфическое сочетание средств рекламы, личной продажи, стимулирования сбыта и пропаганды. Это основные элементы комплекса продвижения.

Реклама – это персонифицированная передача информации, обычно оплачиваемая и обычно имеющая характер убеждения, о продукции, услугах или идеях известными рекламодателями посредством различных носителей. [2]

В комплексе маркетинга реклама является наиболее значимым элементом с точки зрения эффективности воздействия на потребителя товаров широкого потребления, к которым и относится косметическая продукция. Поэтому, большая часть средств выделяется компанией именно на рекламу. Значительные затраты на рекламу выгодны для компании, так как соотношение между этими затратами и прибылью от продаж высоко. Это также связано с тем, что косметическая промышленность относится к той отрасли, для товаров которой реклама играет действительно первостепенную роль: о появлении различных косметических средств потребители, как правило, узнают именно из рекламы.

L’Oreal использует следующие средства передачи рекламной информации: телевидение, популярные журналы (Cosmopolitan, Burda и т.д.), уличные носители, такие как вывески, рекламные щиты.

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Мы рассмотрели объект «L’Oreal», охарактеризовали его маркетинговую деятельность, оценили маркетинговую политику предприятия. Рассмотрены методы продвижения, используемые предприятием.

Основываясь на проделанной работе, мы можем с уверенностью сказать, что у компании очень хорошие приоритеты. Был выбран компетентный, важный и наиболее важный маркетинговый подход. Предприятие находится на правильном пути к еще большему успеху.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. „L’Oreal решил работать напрямую” Автор неизвестен - [Электронный ресурс] <http://arhiv.bb.lv/index.php?p=1&i=2074&s=1&a=93677> (дата обращения 20.04.2019)

2. Реклама – понятие, свойства, функции, виды” - [Электронный ресурс]
<http://www.productguide.ru/products-7947-1.html> (дата обращения 20.04.2019)
3. Продвижение туши для ресниц [Электронный ресурс]
https://studbooks.net/1541423/marketing/prodvizhenie_tushi_resnits_maks_faktor_rossiyskom_tselevom
(дата обращения 20.04.2019)

THE IMPACT OF E-COMMERCE ON SMALL AND MEDIUM SIZED ENTERPRISES (SME'S) ON BUSINESS ACTIVITIES IN INDIA

Karinē Manučarjana, Nareshreddy Muduganti, Latvia,
Baltic International Academy,
Business Management and Administration,
Dr. Associate Professor Tatyana Boikova

ABSTRACT

This paper reveals the importance E-commerce has full-fledged a significant rise in all the main developing countries. India is no exception to the current development. the increase within the Indian e-commerce has been stirred by a variety of things. Such as increase in accomplishment rate, awareness, increase in the income of the rising class, rise in the number of mobile and web users (3G and 4G) and several alternative government initiatives etc. With the unfold of 3G and 4G, the Indian consumer's area unit without delay opting for online looking rather than progressing to the native marketplace. E-Commerce modes like Business to Business (B2B) or Business to Commerce (B2C) have shown a the huge potential within the Indian market and the little and Medium Enterprises (SMEs) area unit wanting to adopt the various modes particularly (B2B) and increase their foothold within the Indian retail market likewise because of the international market. However, there exists some significant challenges and obstacles within the style of legal, regulatory, competitive barriers, social and infrastructure barriers. Keeping this background in mind, the most objective of this study to look at the factors that area unit causative to the expansion of Indian e-commerce, blessings of e-commerce adoption by Indian SMEs, and challenges featured by the Indian SMEs in terms of adoption of e-commerce modes. The analysis of our study terminated that Indian SMEs need a lot of contributing atmosphere, a unified tax structure, extremely good hands, and made e-commerce infrastructure to require fuller advantage of e-commerce.

Key words: E-Commerce, SMEs, Barriers, Benefits.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

E commerce is one of upcoming business process in many developing countries including India. The Indian e-commerce scenario, according to the eBay Census Guide, 2009, it had been observed that India has over 2,471 e-commerce Hubs consisting of the cities, towns, villages and smaller towns which cover the entire length and breadth of the country. Forrester Research says, the growth in the value of transactions from 2012-13 to 2013-14 alone was 383 % (from \$1.25 billion to \$5.79 billion) and the percentage of e-commerce transactions on mobile devices increased from 2 percent in 2011 to over 50 percent in 2014. The Associated Chambers of Commerce and Industry (Assocham) survey reported that the India's e-commerce market which stood at around \$2.5 billion in 2009, rose to \$16 billion in 2013. The survey further estimated that the country's e-commerce will reach \$56 billion by the year 2023 with the rise of online retail. Morgan and Stanley found that the key drivers to the growth of Indian E-commerce are namely greater internet penetration, a rise in the number of online shoppers and an increase in per capita income. The report further stated that India is adding three new Internet users every second and is found to be the second largest market ranked by user numbers. Lastly, the number of online shoppers has increased from 50 million in 2015 and is estimated to be around 320 million by 2020. As per the above surveys, it has been observed that the growth in Indian e-commerce has been stimulated by a number of factors. There has been an increase in the number of companies' taking up e-commerce in the latest past. All the major Indian portal sites have also shifted towards e-commerce instead of depending on their own advertising revenue. many sites are now selling a varied range of products and services from flowers, greeting cards, and movie tickets to groceries, electronic gadgets, and computers. the increase in the internet penetration and rise in the number of users for 3G and 4G services have shifted the trend towards online shopping for sites such as Amazon, Flipkart, Myntra, Jabong and various other sites. The data rates in India have also become two times cheaper as compared to China and three times cheaper as compared to the United States. the mobile internet speed has also risen from 54 percent to 64 percent from 2014 to 2015. Given

the high-speed data (4G/3G) connectivity in the rural areas, the e-commerce services have a tremendous opportunity to boost the online buying experience from the diversified regional background. the overall teledensity and mobile teledensity has risen to 81.8 percent (as of November 2015) and 79.8 percent (as of September 2015) respectively and the internet user stands out to be 354 million as of September 2015. Henceforth, there has been a growing adoption of smartphones, tablets and increased market awareness which have further accelerated the growth of e-commerce. The advent of technology-enabled innovation such as Digital Payment, Hyper-Local Logistics, and Analytics-driven Customer Engagement and Digital advertisements have enabled the E-commerce industry to grow at a much faster pace. Other notable factors such as the demographic dynamics (hyper-connected young population, increasing standards of living, and upwardly mobile middle class), an outburst of social-media platforms have led to further growth of the E-commerce market. The Government of India has put new horizontal efforts in the education of tools and techniques of computer studies. The students residing in the urban areas, rural areas and business persons have been attracted towards the advanced computer technologies. Hence, this has led to more usage of E-Commerce platforms. Indian consumers are becoming more aware of the availability of varied products through websites and internet portal resulting in usage of e-commerce platforms for further transactions.

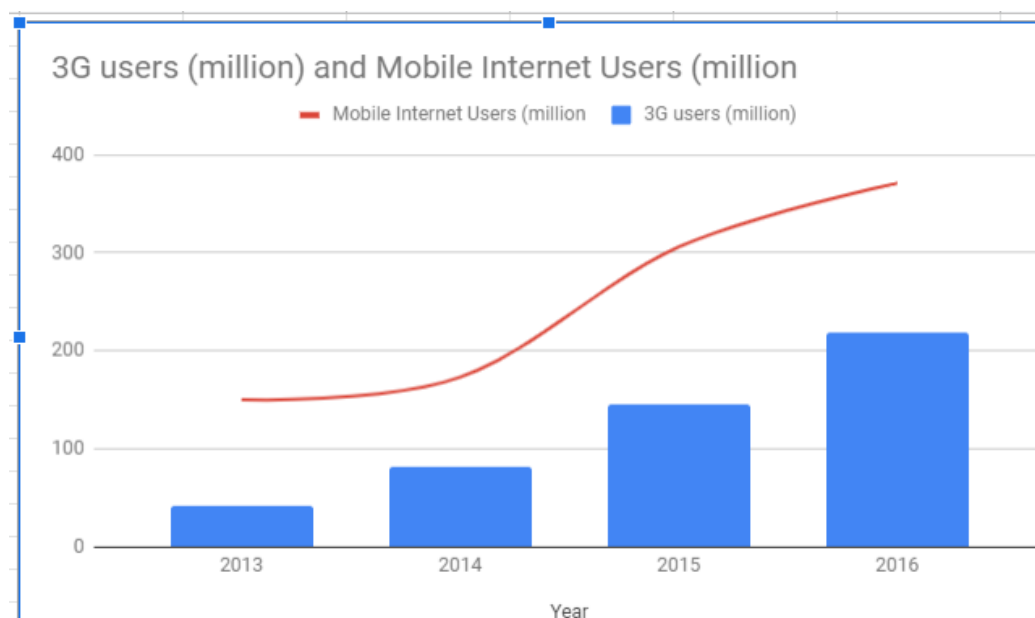

Fig.1. Trend in Mobile and Internet Users in India

Source: <http://trak.in/tags/business/2014/08/04/delhi-biggest-online-shoppers-india>.

Indian SMEs

Indian SMEs have long suffered from the “missing middle” syndrome. The Indian SMEs were not developing to become middle-sized enterprises for many years and also no signs of transformation. With the advent of e-commerce, millions of Indian SMEs are using e-commerce platforms. It is expected that this will help in growing of their businesses and also generation of employment. traditional SMEs have always focused on their core operations and refrained from experimenting with advanced technologies. E-commerce have helped the technology enabled SMEs to challenge the status quo and grows significantly over the last few years. Figures says that 98 percent of technology enabled Indian SMEs participate in the country’s share of export revenues whereas only 11 percent of the traditional SMEs export goods and services. E-commerce transcends geographic boundaries and levels the playing field by enabling visibility and trade across buyers and sellers who are located in distant geographies. Further, online transactions supported/enabled by reputed e-commerce organizations also allay fears rooted in perceived trust deficit with features such as rating systems, feedback mechanism, blacklisting, payment options

and tools, security and trust certificates. in a highly competitive market, SMEs need to improve access to new customer segments and reach customers in all corners of the world. This is where e-commerce comes in to improve their competitiveness and provides businesses a platform to achieve on a truly global scale. Eighty five percent of the SMEs who adopted e-commerce believe that it is cost effective medium to grow sales. It has been found that SMEs who actively adopted the internet for their business activities boasted of 51 percent higher revenues. The e-commerce sector in India is likely to cross USD80 billion by 2020 and USD 300 billion by 2030 and is already changing the manner in which little and medium businesses operate in India. The SME sector accounted for more than 17 percent of GDP in the year 2014 while adding to 45 per cent of the country's modern yield and 40 percent of complete exports. The SMEs in India include over 1.3 million employments per year. By embracing e-commerce, Indian SMEs will achieve critical advantage in terms of revenues, sales and edges. The other benefits include improved market reach, access to new markets, cost investment funds in marketing and advertising and correspondence spend customer procurement and improved customer experience. It is generally seen that SMEs utilizing internet exclusively tend to export twice the value as compared to those SMEs that use internet sparingly. The Indian SMEs are expected to add approximately 22 per cent to the nation's GDP by 2020. As per latest measurements, 27 percent of the Indian SMEs who are online today use e-commerce for completing their exchanges.

Table 1. E-Commerce Market Growth in India

Year	Indian E-Commerce Market Size (in \$Billion)
2009	2.5 billion
2011	6.3 billion
2013	16 billion
2023	56 billion

Source: <http://trak.in/tags/business/2014/08/04/delhi-biggest-online-shoppers-india>.

The Rapid growth of ICT of ecommerce platform has put a great challenge to the SMEs in India adapting Ecommerce has become mandatory and can make SMEs service and be successful of the barriers are overcome and the benefits are extracted of integrated in the business's system of working. Hence focus has been done on E-commerce and its impact on SME business.

Advantages of E-Commerce

There are numerous advantages associated with the growth of e-commerce in India. Consumers are less wary of buying services like train or airline tickets online, and sellers can avoid the logistics and delivery problems associated with physical goods. The B2B players have tied themselves with the banks and other financial institutions for supply chain finance. This step will help in improving access to credit. The B2B E-commerce have brought with its efficiency, convenience, choice, reach, and lower transactional cost for buyers. E-commerce builds on a traditional commerce by adding flexibility and speed offered by electronic communications. This can facilitate efforts to enhance operations that lead to substantial cost savings, as well as increased of technology enabled Indian SMEs participate in the country's share of export revenues whereas only 11 percent of the traditional SMEs export goods and services. E-commerce transcends geographic boundaries and levels the playing field by enabling visibility and trade across buyers and sellers who are located in distant geographies. Further, online transactions supported/enabled by reputed e-commerce organizations also allay fears rooted in perceived trust deficit with features such as rating systems, feedback mechanism, blacklisting, payment options and tools, security and trust certificates. a highly competitive market, SMEs need to improve access to new customer segments and reach customers in all corners of the world. This is where e-commerce comes in to improve their competitiveness and provides businesses a platform to achieve on a truly global

scale. Eighty five percent of the SMEs who adopted e-commerce believe that it is cost effective medium to grow sales. It has been found that SMEs who actively adopted the internet for their business activities boasted of 51 percent higher revenues. competitiveness and efficiency through the redesign of traditional business methods. Indian SMEs have long suffered from the “missing middle” syndrome. The Indian SMEs were not developing to become middle-sized enterprises for many years and also no signs of transformation. With the advent of e-commerce, millions of Indian SMEs are using e-commerce platforms. It is expected that this will help in growing of their businesses and also generation of employment. traditional SMEs have always focused on their core operations and refrained from experimenting with advanced technologies. E-commerce have helped the technology enabled SMEs to challenge the status quo and grows significantly over the last few years. Figures says that 98 percent of technology enabled Indian SMEs participate in the country’s share of export revenues whereas only 11 percent of the traditional SMEs export goods and services. E-commerce transcends geographic boundaries and levels the playing field by enabling visibility and trade across buyers and sellers who are located in distant geographies. Further, online transactions supported/enabled by reputed e-commerce organizations also allay fears rooted in perceived trust deficit with features such as rating systems, feedback mechanism, blacklisting, payment options and tools, security and trust certificates. in a highly competitive market, SMEs need to improve access to new customer segments and reach customers in all corners of the world. This is where e-commerce comes in to improve their competitiveness and provides businesses a platform to achieve on a truly global scale. Eighty five percent of the SMEs who adopted e-commerce believe that it is cost effective medium to grow sales. It has been found that SMEs who actively adopted the internet for their business activities boasted of 51 percent higher revenues. The e-commerce sector in India is likely to cross USD80 billion by 2020 and USD 300 billion by 2030 and is already changing the manner in which little and medium businesses operate in India. The SME sector accounted for more than 17 percent of GDP in the year 2014 while adding to 45 per cent of the country's modern yield and 40 percent of complete exports. The SMEs in India include over 1.3 million employments per year. By embracing e-commerce, Indian SMEs will achieve critical advantage in terms of revenues, sales and edges. The other benefits include improved market reach, access to new markets, cost investment funds in marketing and advertising and correspondence spend customer procurement and improved customer experience. It is generally seen that SMEs utilizing internet exclusively tend to export twice the value as compared to those SMEs that use internet sparingly. The Indian SMEs are expected to add approximately 22 per cent to the nation's GDP by 2020. As per latest measurements, 27 percent of the Indian SMEs who are online today use e-commerce for completing their exchanges. Indian SMEs are considerably of a low-web nature. Approximately, 5 percent of them have website while approximately 50 percent in the same category possess a website in the developed economies of the U.S. (46 percent) and the U.K. (53 percent). Therefore, Indian SMEs need to embrace e-commerce market by overcoming several bottlenecks in varied structures. With the guide of GOI, several policies ought to be taken now and again to suit the needs of the Indian SMEs operational in the Economy

NEEDS OF E-COMMERCE

Today, in every aspect of our day to day life internet has become undivided part of our life. Every day the bank system online checks mail online every day. So, it’s only so it only makes sense that on line shopping has become an increasingly integral part of our society, exceeding \$200 billion in sales in 2010 alone. The internet economy is booming E –commerce sales are expanding by leaps and bounds at a rate of 20% and 25% growth each year, indicating a momentous shift in customer spending habit of human beings. Shoppers are tuning to the internet rather than phone directories for convenience product reviews and up to date information. A business owner simply cannot rely on an advertisement in phone book. in fact, customers are fifteen times more likely to look on the internet than they are to flip through a phone book to call

a company. Every business is different, even each business differs but the requirement of power is same for all but today is important to live in internet to stay competitive. In the long run the net operating cost of a website becomes insignificant compared to the return on the investment that the advertisement delivers.

Fig.2. Ecommerce can be divided into four main categories: B2B, B2C, C2B, and C2C (created by the author).

1.B2B (BUSINESS-TO-BUSINESS)

Business-to-business (B2B) is commerce transactions between businesses, such as between a manufacturer and a wholesaler, or between a wholesaler and a retailer. Pricing is based on quantity of order and is often negotiable.

2.B2C (BUSINESS-TO-CONSUMER)

Business or transactions conducted directly between a company and consumers who are the end-users of its products or services. Business to consumer as a business model differs significantly from the business to business model, which refers to commerce between two or more businesses.

3.C2B (CONSUMER-TO-BUSINESS)

Consumer-to-business (C2B) is a business model in which consumers individuals create value and businesses consume that value. C2B model, also called a reverse auction or demand collection model, enables buyers to name or demand their own price, which is often binding, for a specific good or service. The website collects the demand bids then offers the bids to participating sellers.

4.C2C (CONSUMER-TO-CONSUMER)

Customer to Customer (C2C) markets are innovative ways to allow customers to interact with each other. While traditional markets require business to customer relationships, in which a customer goes to the business in order to purchase a product or service. In customer to customer markets the business facilitates an environment where customers can sell these goods and or services to each other.

E-Commerce and Indian SMEs

The India government's initiative such as “Make in India”, Digital India, and Skill India are all aimed at facilitating growth of SMEs in the country and enable them to tap into potential of e-commerce. SMEs can use e-commerce technologies for various purposes such as communicating with customers and suppliers, promoting their goods and services, providing extensive information about their products or services, providing pre-sales and after-sales support to their customers and collecting market data (Doherty and Ellis- Chadwick, 2003).

According to the **United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)**, SMEs account for about 60 to 70 percent of all employment in developing countries, and hence contribute to poverty reduction. The Indian SMEs have started recognizing the potential of e-commerce adoption and how they could play a major role in enabling growth for their business, both domestic and international markets. *For SMEs*, the *B2B portals* is one of the best things. For any SMEs, *marketing and advertising costs* are huge and many SMEs do not have adequate technical expertise to reach out to large markets. These areas are now taken care by the B2B portals. The B2B platform wipes out the weakness of SMEs and takes care of the distribution, advertising, and gives access to markets. The B2B has enabled Indian SMEs growth in sales and further helped them in acquiring new customers. The steady growth of e-commerce in the country, is ultimately seen at both ends of the spectrum. The Indian Medium and Small-Scale Enterprises (MSMEs) are characterized as a highly fragmented and unorganized sector across vast geographies. With e-commerce adoption, many Indian MSMEs are now exploring the option of selling online and thus accessing new customers across the country. The MSMEs that have adapted advanced level of digital engagement have experienced a growth of around 27 percent in its annual revenue than their offline businesses. Reduction in marketing and distribution costs and shorter time to market etc. are attributed to be one of those reasons behind the growth of MSME. The leading e-commerce companies are also taking some initiatives to tackle some of the challenges such as assisting MSMEs in procurement of loans, training and integration of technology, and also engaging with customers on a real-time basis by providing them with different analytical tools for better preparedness and insights on future trends. Presently, 100 percent of India's high-web SMEs have e-commerce presence, and 75 per cent of the low-web SMEs have adopted e-commerce. With further development of e-commerce ecosystems develops cross border trade improves over time and the online export market shall also expand for SMEs that leverage internet technology for growth and sustenance. The rising internet base, with more than 343 million internet users has a direct association to the expansion of commerce in India. In this scenario, the Indian SMEs are using internet not only for marketing and advertising tool but also to enable them to understand features unique product in high demand in the marketplace. Indian SMEs are looking at e-commerce as a modernization and advancement tool to build fresh business models. The responsibility lies on the online marketplaces to empower these SMEs to display their products across the country, giving them access to broader audience and assisting them to grow their business. For sustainable business and economic growth, all the e-commerce players should collaborate and reduce business barriers for these SMEs to enable further e-commerce adoption. A significant policy issues for SMEs relates to network infrastructure and the cost of access. It is highly recommended that policymakers make e-commerce more reasonable through a number of means such as calling for regular monitoring, regulation, the introduction of subsidies, increasing competition and tiered services. Consumers and businesses, in general and SMEs in particular need to guarantee an appropriate level of consumer confidence and trust in their activities. E-commerce involves a range of policy and legal issues that need to be put in place in order for it to be developed effectively. With access to modern and latest internet technologies, the Indian SMEs have started to discover the opportunity to trade internationally. Although, all Indian SMEs may or may not have own online presence (such as a website) around 43 percent of SMEs participate in online sales in India. Further, web-enabled SMEs are making higher profits, and have enhanced customer reach and further employment prospects.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The above detail is a motivating factor and hence an attempt has been made to study the impact factors of e-commerce in the SMEs in India to bring out a solution of overcoming the barriers and challenges and to extract benefit by appropriate e-commerce implementation on Small and Medium sized Enterprises in India.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Alston, R. (1999), India's e-commerce Report Card, Department of communication, Information Technology and the Arts, available at: www.dcita.gov.au/cgi-bin/graphics.pl
2. Upadhaya, "Barriers to Adoption of B2B Emarket places: An Empirical Study of Indian Manufacturing MSMEs. Rev. Integr. Bus. Econ. Res. Vol 2(1).2012.
3. P.Shemi and Procter, C. T. "Understanding key factors affecting Electronic Commerce Adoption by SME in Developing Countries: A Literature Review".https://core.ac.uk/download/pdf/98427_80.pdf. (2009),
4. A.S. IetMohmed al, "The Adoption of ECommerce in Malaysia", International Journal of Engineering Research and Development. E-ISSN: 2778-067X, Vol. 7, Issue10 (July, 2013); pp: 36-42.
5. D. Satish; "Indian SMEs Clustering Growth; ICFAI Reader, September 2007, 10:9
6. Santarelli, Enrico and SamueleD'Altri (2003), "The Diffusion of E-Commerce among SMEs: Theoretical Implications and Empirical Evidence", Small Business Economics, Vol. 21, pp. 273-283.
7. Cloete, Eric; Steven Courtney and Julia Fintz (2002), "Small Businesses' Acceptance and Adoption of E-Commerce in the Western Cape Province of South-Africa", Electronic Journal on Information System in Developing Countries, Vol. 10, No.4, pp.1-13.
8. Windrum, Paul and Pascale de Berranger (2002), "The Adoption of E-business Technology by SMEs", available at <http://ideas.repec.org/p/dgr/umamer/2002033.html> accessed on 5th April, 2006.
9. Pandit, Ajay (2002), "E-Commerce: Emerging Trends in India", Productivity, Vol. 43, No.2, July-September, pp.286-289.
10. Kapurubandara, Mahesha and Robyn Lawson (2006), "Barriers to Adopting ICT and e-commerce with SMEs in Developing Countries: An Exploratory study in Sri Lanka", available at <http://esmaeilkou.com/articles/9-SriLanka2006.pdf> accessed on 15th January, 2009.
11. Adi, Prananto; Judy McKay and Peter Marshall (2004), "Exploring the Perceptions of Inhibitors and Drivers of E-business Progression among SMEs at Different Stages of E-business Maturity", available at <http://csrs.dse.ac.uk/asp/aspect/20040134.pdf> accessed on 17th April, 2006.s
12. Simpson, Mike and Anthony J. Docherty (2004), "E-Commerce Adoption Support and Advice for U.K. SMEs", Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 11, No.3, pp.315-328.

МОДЕЛЬ РЕБРЕНДИНГА, КАК СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ V.O.V.A НА ЛАТВИЙСКОМ РЫНКЕ

Olga Strogonova, Latvija
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Liepājas filiāle
Uzņēmējdarbības vadība un administrēšana
olga_1984@inbox.lv
Prof. Tatjana Golubkova

АННОТАЦИЯ

На сегодняшний день, когда экономика еще не до конца отошла от глобального кризиса, вопрос о конкурентном преимуществе стоит еще острее, чем обычно. Поэтому, чтобы увеличить и закрепить свои позиции на рынках, предприятиям необходимо пристальнее уделять внимание имиджу и продвижению бренда своей компании. Ведь в современном мире процесс устаревания бренда в глазах целевой аудитории неизбежен. Таким образом он должен постоянно адаптироваться к меняющимся внешним условиям, чтобы поддерживать и увеличивать интерес к себе со стороны потребителей. На помощь приходит ребрендинг как мощный инструмент в управлении брендом.

Ключевые слова: бренд, ребрендинг, V.O.V.A

ANOTĀCIJA

Šodien, kad ekonomika vēl nav līdz galam nostiprinājusies pēc globālās krīzes, jautājums attiecībā uz konkurences priekšrocībām stāv vēl asāk nekā parasti. Līdz ar to uzņēmumiem vajag vairāk vērst uzmanību uz savas kompānijas imidžu un to virzību tirgos, lai palielinātu un nostiprinātu savas pozīcijas tajos. Jo mūsdienās, process, kas saistīts ar brenda novecošanu, diemžēl ir nenovēršams. Tas nozīmē, ka viņam ir nepartraukti jāpielāgojās mainīgiem apstākļiem, lai saglabātu un palielinātu interesi attiecībā uz sevīm no patērētāju puses. Rebrandings ir spēcīgs instruments brenda vadīšanā, kurš nāk kā palīgs, lai atdzīvīnātu novecojošu brendu.

Atslēgas vārdi: brends, rebrandings, V.O.V.A

ABSTRACT

Today, when the economy is not yet completely strong get powered from the global crisis, the issue of competitive advantage is even more acute than usual. Therefore, in order to increase and consolidate their positions in the markets, enterprises need to pay close attention to the image and promotion of the brand of their company. Indeed, in the modern world, the process of brand obsolescence in the eyes of the target audience is inevitable. Thus, it must constantly adapt to changing external conditions in order to maintain and increase interest in itself on the part of consumers. Rebranding comes to the rescue as a powerful tool in brand management.

Key words: brand, rebranding, V.O.V.A

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В современном мире бренду, его продвижению и влиянию на успешное развитие предприятия, уделяют особое внимание. Маркетологи заметили тенденцию, что со временем бренд может устаревать в глазах его лояльных и потенциальных клиентов. Поэтому его необходимо периодически обновлять или в некоторых случаях даже реанимировать. Ребрендинг — это ключ к оживлению бренда и его укреплению на рынках.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Бренд это действительно очень сильный атрибут, влияющий на имидж или конкретного продукта/услуги, или даже на имя целого предприятия со стороны потребителей и его целевой аудитории.

Для того, чтобы создать бренд и удерживать постоянный интерес к нему со стороны его целевой аудитории необходим постоянный поиск в формировании сильных и точных образов торговых марок в лице потребителей. Данным вопросом занимается брендинг.

Брендинг - Это постоянное снабжение продуктов и услуг силой бренда. Брендинг создает «ментальные структуры», помогающие потребителям расположить ясным представлением о продукте или услуге при принятии ими решения, тем самым повышая ценность фирмы. [1]

Для того, чтобы стратегии брендинга производили успех и создавалось ценность бренда, потребители должны быть уверенными в том, что они понимают разницу между брендами категорий товаров или услуг. [1]

Однако мировой опыт показывает, что многие, даже очень крупные компании, ошибались в отношении брендинга своих товарных марок. Хотя бренд и является более эффективным способом продавать конкретный продукт или услугу, тем не менее запуская хороший продукт на рынок, компания может понести убытки из-за того, что бренд был плохо подан потребителю. Например, ярким примером может послужить известный всем мировой бренд Coca-Cola. Когда однажды в 1985 г. из-за высокой конкуренции с Pepsi-Cola компания решила прекратить выпуск самого популярного напитка Coca-Cola и решила заменить его напитком, имеющим новый состав, который назвали New Coke. В итоге, новый напиток плохо продавался, и общественность, негодовала, потому что не могла получить свой любимый старый напиток. [2]

Выше сказанное показывает то, что бренд является неотъемлемой ценностью активов компании и должен всегда быть под бдительным руководством маркетологов в отношении его интереса со стороны целевой аудитории и изменений тенденций рынка. Однако успешный и сильный бренд не может функционировать без стратегии внедрения его на рынок и здесь на помощь приходит интегрированный брендинг, который играет важную роль в успешном управлении брендом и его возможных корректировках по отношению к интересу со стороны его целевой аудитории.

Интегрированный брендинг - это используемая для управления компанией и товаром организационная стратегия, при которой все действия обращения базируются на ценности, которая компания привносит в сферу собственной деятельности. Эти ценности одновременно базируются на том, что у компании получается хорошо и что клиенты считают важным. Фокусируя действия и обращения на сильных сторонах компании и товара, компании быстрее удастся установить глубокие, долгосрочные отношения с каждым из своих клиентов. [3]

Автор полагает, что термин интегрированного брендинга очень схож со стратегическим брендингом. Обращая особое внимание на интеграцию брендинга, предприятие создает стратегию по его укреплению и продвижению на рынки, то есть раскрытию бренда и его дальнейшему успешному развитию.

В наше время важную роль играет новизна так, как мир бизнеса в современном мире находится постоянно в движении, например, появляются новые конкуренты на рынке, меняются потребности клиентов, или возникают другие внешние факторы, которые могут повлиять на дальнейшее развитие предприятия. Тем самым бренд имеет тенденцию со временем устаревать. Чтобы обновить и усилить его позиции на рынке на помощь приходит ребрендинг как способ извлечь выгоду из перемен и предложить целевой аудитории посмотреть на бренд по-новому.

Однако мировой опыт показывает, что кампании по обновлению бренда содержат в себе определенный риск для предприятия и ее имиджа. В следствии этого возрастает значимость в планировании и управлении данным мероприятием.

В данной работе рассматривается процесс ребрендинга, на примере, фирмы «V.O.V.A Lingerie». Фирма специализируется в текстильной отрасли как предприятие оптовой и розничной торговли. В 2013 году компания «V.O.V.A» проводит ребрендинг своего корпоративного бренда и с этого момента именуется как «V.O.V.A Lingerie». Также она меняет политику и в отношении розничной торговли, а именно магазины с именным брендом «V.O.V.A» заменяет на «Queen Lingerie», изначально позиционирующим себя как бренд Premium класса.

Также, разрабатывается модель ребрендинга, совершенствующая маркетинговую деятельность компании V.O.V.A для ее дальнейшего успешного развития на Латвийском рынке.

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Интегрированный брендинг играет важную роль в создании бренда и его дальнейшем эффективном управлении. Ведь он оказывает воздействие на организационную и корпоративную структуру компании, на ее стратегическую направленность и контакт с клиентами через обещание бренда. То есть, задает стратегию по укреплению бренда и его дальнейшему успешному развитию. В свою очередь, правильно организованное и проведенное мероприятие по ребрендингу помогает компании усилить свои сильные стороны и повысить узнаваемость бренда на целевых рынках.

LĪTERATŪRU UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Kotler & Keller Marketing Management: 15th Global Ed., 2016, p. 323
2. Хейг М., Крупнейшие ошибки брендинга: Издательство Дом Неваб 2003 — 17 с.
3. Ф.Джозуф Ле Пла Линн М.Паркер, Интегрированный брендинг., 2003 — 18.с.

MULTI-RESIDENTIAL HOUSES RENOVATION AS AN ENERGY-EFFICIENT POLICY OF LATVIA

Yelena Popova, Dr.oec.
Transport and Telecommunication Institute
Baltic International Academy
Diana Zagulova, Dr.med.
Baltic International Academy

ABSTRACT

The latest decades brought the significant changes to the comprehension of human activity within the framework of nature, environment, economy and society. These changes gave rise to the concept of sustainable development, and within the frameworks of this concept, at the junction of Economics, Environment and Society the ideas of efficient use of energy appear. One of powerful tools of implementing the energy efficiency ideas into life is renovation of buildings, namely the part of renovation, associated with energy-saving technologies. There are many advantages, which the owners of renovated real estate enjoy, and simultaneously, there are very many barriers for renovation, which create the obstacles for the process implementation.

The goal of the research is to consider the advantages and barriers to renovation implementation, and to determine some motivators, which can serve as incentives for renovation process in existing situation

Key words: multi-residential buildings renovation, barriers, benefits, energy efficiency, sustainable development

АННОТАЦИЯ

Последние десятилетия внесли существенные изменения в понимание человеческой деятельности в отношении окружающей среды, экономики и общества. Эти изменения породили концепцию устойчивого развития, и в рамках этой концепции на стыке экономики, окружающей среды и общества появляются идеи эффективного использования энергии. Одним из мощных инструментов реализации идей энергоэффективности является реновация зданий, а именно та часть реноваций, которая связана с энергосберегающими технологиями. Есть много преимуществ, которыми пользуются владельцы реновированной недвижимости, и одновременно очень много барьеров для реновации, которые создают препятствия для реализации процесса.

Цель исследования-рассмотреть преимущества и барьеры, существующие в сфере реализации реноваций, а также определить некоторые мотиваторы, которые могут служить стимулом для инициации процесса реновации, и барьеры, препятствующие ей.

Ключевые слова: реновация многоквартирных домов, барьеры, преимущества, энергоэффективность, устойчивое развитие

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

The latest decades there has risen a great interest of public organisations, society, educational institutions to many issues, which have been the field of interest of only scholars for long period.

New era always brings new vision of the world. The 21st century has its own core point, which has won the acceptance from the majority of specialists. It is the idea of sustainable development. The idea is not brand new but previously it did not receive so many followers. The new century has brought new problems. Ecology was the issue of discussion in the 20th century; it has become the issue of physical survival in the 21st century. Social, cultural and political sphere were interesting for both society and scholars in the previous times; they have become the issue of social survival of peoples and countries in the 21st century. The economy was, is and will be the issue of survival of humanity.

Certainly, each country chooses the component of this trend, which is the most important one for the current stage of its development. Nevertheless, there is the necessity to consider all of the components of sustainable development idea. In 2005 The United Nations published the World Summit Outcome Document where all the elements of the concept – economic development, social

development, and environmental protection – were announced to be the “interdependent and mutually reinforcing pillars” (World Health Organization, 2005) Nevertheless, the key goal of this research is the area of energy efficiency, though other components are not of less importance.

ENERGY EFFICIENCY AS A GLOBAL TREND OF THE LATEST DECADES

Energy efficiency issues in recent decades have become increasingly important, attracting the attention of scientists and researchers, government officials, as well as the public. This attention is primarily associated with environmental disasters, depletion of natural resources, energy shortages, climate change, increased emissions, and the greenhouse effect. All these negative trends, first of all, are associated with the growing consumption of energy. (Wan, K.K.W., Li, D.H.W., Pan, W., Lam, J.C., 2012, Santamouris, 2016).

Humanity not only consumes a huge amount of energy resources, but also constantly increases their consumption. There are many forecasts (BP, 2010) (IEA, Energy Efficiency in the North American Existing building Stock , 2009) (IEA, CO2 emissions from fuel combustion , 2014) (Levine, M.D., Price, L., Martin, N., 1996) (Ürge-Vorsatz, D., Harvey, L.D.D., Mirasgedis, S., Levine, M.D., 2007) on the continued growth of world demand for carbonates. There expected growth of oil and natural gas consumption (30% and 50% respectively from 2007 to 2035). It is not surprising, this jump in energy consumption is expected to result in a 52% increase in greenhouse gas emissions from 2005 to 2050, and an expected increase in CO2 by 2050 – by 78%. (OECD, 2008) (IPCC, 2014). This is bound to happen if radical changes in current energy-related models are not adopted. The growth of the earth’s population and, accordingly, the increasing volume of economic activity facilitate this tendency.

Therefore, energy efficiency, or efficient rational use of energy resources to provide the same level of energy is in the centre of attention. The most rational and available way of increasing the energy efficiency is employment of new technologies or innovative processes (Diesendorf, M., 2007).

At the same time, new technologies are of key importance for development of economy in the contemporary world, and innovative processes and social technologies are the prerequisites of contemporary society. This fact is important for comprehension of the concept of sustainable development and its popularity the latest decades.

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The concept of sustainable development gives the equal importance to Economic Development, Environmental Performance and Social Inclusion. Moreover, the latest decades the issues of economic development have become the centre of hot discussions. The traditional indicators of the level of economic development of the countries have become insufficient with the change of the attitude towards the well-being and health of national economy. For example, Stiglits, J. et al (Stiglits, J. et al., 2010) demonstrates these ideas in the Report to the Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress. The report demonstrates that such traditional measure as GDP does not reflects sufficiently all the important factors of national development, paying no attention to the social and the ecological components. Nevertheless, these parts of life of any country are becoming more and more significant. As a result, the concept of sustainable development gained its position among the specialists (Ozola-Matule, A. 2007, Bartiaux, F., Gram-Hanssen, K., Fonseca, P., Ozoliņa, L., Christensen, T.H., 2014, Bjørneboe, M., Svendsen, S., Heller, A. 2017). The principal point of this concept is the equal importance of three factors, capable of presenting the certain part of the country prosperity (see Fig.1).

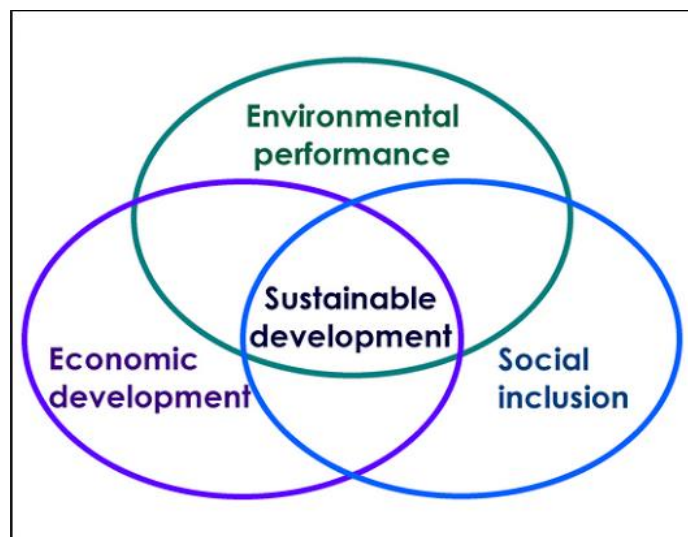

Fig. 1 Dimensions of Sustainability

The overlapping circles show the areas where these independent parts create common fields, which are in the centre of numerous contemporary scientific researches. So, there are three areas: Economic, Social, Environmental. For many years they were considered independently, while nowadays their interdependence is obvious. There are new areas of scientific interests, occurred at the junction of these fields. Economics traditionally studied issues of profit, income and costs, or economic growth, consumption and savings, and so on. Social sphere concentrated on standard of living, education, medical care, community, equality. The contemporary researches at the intersection of Economic and Social fields give rise to the problems of Business Ethics, Fair, Trade, Workers' Rights, etc. Environmental areas traditionally concerned Environmental Management, Resource employment, Pollution prevention, protection of clean water, air, land. Nevertheless, Economic and Environmental fields together create such scientific topics as Energy Efficiency, Subsidies and their role in Natural Resources employment, Incentives for natural resources use. The Social and Environmental areas are sources of, for instance, such researches as Study of Environmental Justice, Natural Resource Stewardship locally and globally. And only the area, where all three fields are overlapping gives the situation of sustainable development.

At the junction of the first two areas the issue of Energy Efficiency occurs. The issue is really wide, and gives rise to numerous topics of research. They can comprise such areas as insulating and renovation of buildings/houses, new-technology lighting capacities, industrial processes and transportation area. It is also possible to study reducing greenhouse gas emissions and renewable sources of energy.

LATVIA WITHIN THE GREEN ECONOMY

Latvia is one of the most successful and wealthy countries in the world if to consider the “green” aspect. For instance, according to the results of the study “Environmental Performance Index”, conducted by Yale and Columbia universities, Latvia ranks 37 the greenest country among 180 countries in the world, gaining quite high scores. For example, environmental performance index is 66.12 (the first country in the rank is Switzerland, its score is 87.42), the environmental health score is 72.80, and biodiversity score is 61.66 (for Switzerland, these scores are, correspondently, 93.57 and 83.32). One of the greatest wealth of Latvia is its resources – biological diversity, forests, water, air. Unfortunately, these resources are not eternal. They are too valuable to be valued in monetary terms, but they add value to the country (Latvia2030., 2010).

Latvia is full fledge member of global economic environment and its sustainable development is the answer to the contemporary global challenges. Since Latvia is not very rich in resources, its model of sustainable development is based on the new paradigm, changing the extensive way of development into the intensive one. Due to this new way the innovative activities

and eco-efficient economy have become the basis of the strategy of the Latvian Republic till year 2030, which is reflected in official documents issued by the Latvian government and presupposing the model of country development for this period. The trend is growth of innovative, energy efficient and competitive economy. Social responsibility, social mobility, creative/innovative entrepreneurship, new paradigm of education, society of open knowledge is one way of developing nature-friendly low-resource consuming economy.

In Latvia, the total energy consumption of households exceeds the consumption of producers, and energy intensity in economy is approximately twice as high as on average in the EU. Due to this reason energy efficiency measures in the national economy and private sector, for example, heat, electricity and transport fuel economy measures, more intense use of the public transport and cycling, are tasks of national importance with raising of public awareness and participation of the society. The main criteria for success of energy efficiency measures is reduced heat and electricity consumption and more efficient use of energy resources both in private and public sector.

It is particularly important to perform renovation of apartment houses, centralised heat supply systems, heat losses of thermal energy.

RENOVATION AS AN ENERGY-EFFICIENT POLICY

This research is mainly devoted to renovation of houses as one of policies capable of increasing the energy efficiency within the country and providing simultaneous decrease in costs associated with housing for both households and municipal institutions.

It is important to mention that house renovation includes various processes, starting from changing the basic constructional part and finishing with house decoration, and insulation is only one of these multiple options. Nevertheless, for the countries where the heating season is rather long, the concept of insulation is very substantial part of renovation.

Latvia is involved actively in the process of energy saving and using renewable energy sources. Therefore, the issue of residential houses renovation is urgent for the country, since it allows decreasing the heating necessity, reducing negative effects of energy sources use, and improving the cost-efficiency of heating. Latvia has a special policy aimed at provision of basis for houses renovation.

There are two principal parts of financing the renovation process in Latvia: structural funds co-financing and residents' financial participation. Latvia has worked out the procedure of submitting the application for renovation, describing in details the process of decision taking by residents. It is very important because households, and even the families who are not happy about the renovation process, should cover the part of costs. The process of application and decision taking is very prolonged; it takes not less than two years. Many residential houses inhabitants have no competences and experience in this process and cannot bring it to the end. This fact, long and difficult procedure of application, quite rigid conditions of application become one of the obstacles for renovation initiation.

Another barrier for being involved in the retrofit process is lack of information. Certainly, the full pack of information is presented on the sites of corresponding institutions; there is information available in banks and from municipal authorities. Nevertheless, for Latvia for example these sources of information cannot be considered as perfect ones. Knowledge of population about the opportunities of applying for additional financing is restricted. The most widely-spread way of obtaining information about retrofit is sharing information with friends and relatives. Quite often the neighbours start the process of renovation together due to sharing information and experience (Samuilovs, V., Popova, Y., 2019)

Another very important factor, which may become a serious barrier to renovation of residential buildings, is finance. The general way of promoting the renovation is to show the financial benefits which inhabitants of renovated houses have.

The idea is as follows. Latvia is interested in renovations implementation. As a result, the property/land tax for renovated houses is significantly reduced: from 4,17 euro to 0,42 euro. Another benefit for residents is three times lower costs for heating, which is really significant factor for residents in Latvia, since the heating season lasts from the end of September till the beginning of April, and the prices for utilities are very high, therefore, this reason can be taken by residents as a serious advantage of renovation. According to specialists, the costs of repair in renovated houses also significantly decrease – from 12,41 euro to 3,5 euro. In general, the decrease in bills is expected to be of 30% (Samuilovs, V., Popova, Y., 2019). These reasons seem to be very attractive for population.

Unfortunately, there is also the arguments against renovation, which seem to be also quite serious for residents of the houses, which potentially can be the object of renovation. It is co-financing. Latvia enjoys possibility to receive funds from structural funds, but the principal requirements is co-financing from the residents of the house. In most cases, it will be from borrowings from financial institutions. The banks have quite strict conditions for lending money, and not all people correspond to these requirements. It means, some inhabitants would not have possibility to join the renovation process, and it means, the house cannot become the object of renovation. In some situations inhabitants of residential houses quite satisfy the bank requirements; nevertheless, realising their position in contemporary economic environment and being responsible citizens, they are afraid of borrowing serious funds from the bank under the condition of economic uncertainty. One more reason against renovation in this situation is the fact, that during quite long period of time the inhabitants will experience additional financial load of repaying credit. The reduced bills will be levelled off by paying off the credits. Moreover, according to specialists’ opinion, in some cases there will be insignificant increase in bills.

The graph in Figure 1 demonstrates the increase in investment costs depending on the share of co-financing and rate of interests for credit.

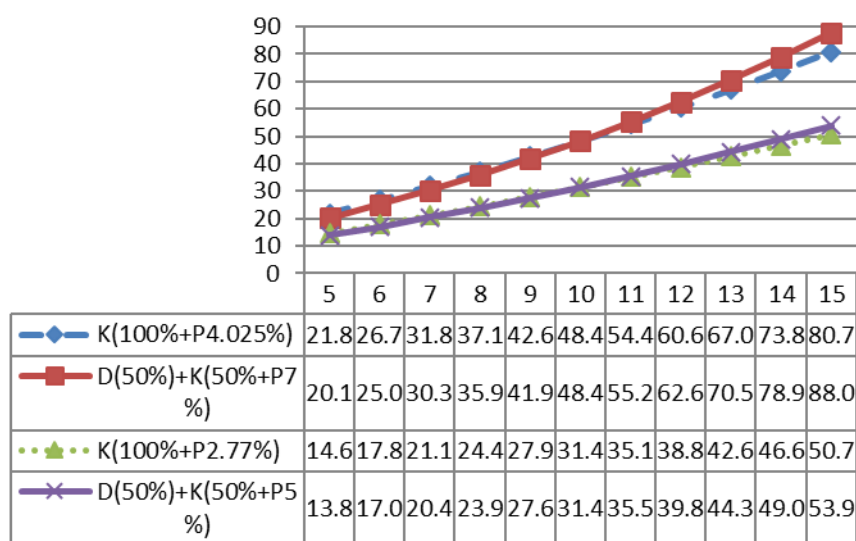

Fig. 1 Percentage increase in investment costs depending on the co-financing Part (D), the loan part (K) and the annual rate of credit interest (P) for the loan

Source: Statistical Bureau of Latvia

As it is demonstrated in Fig.1, if there is combination of financing via structural funds AND co-financing via borrowing, the percentage increase in investment costs is practically the same, as full financing via credits, but with lower interest rate. It is the topic for government decision making about future incentives for continuing renovations in case the support of structural funds will finish in 2020.

There is also one more problem which can appear in this situation. The long process of decision making creates the risk, that the level of inflation would reduce the initially calculated

capacities of renovation activities. In this case, there are quite unpleasant possible outcomes: the quality of work can suffer due to the necessity to choose other materials, though it will be the violation of the agreement; or residents should find the additional source of funding.

Another possible barrier for residential houses renovation is low level of motivation. The part of population have no enough experience and competences to estimate the financial benefits; some people quite reasonably argue that the process of application for renovation is time- and effort-consuming, while the result of it is uncertain; other people do not care about housing at all. The ideas of benefits for nature and environment are proclaimed as important ones, though they are not interesting for population when there is an actual necessity to start thinking about such notions as environment protection, renewable resources use, and implementation of green projects.

The above presented barriers for renovations existing in Latvia, are not fully unique for the global environment, though they have certain peculiarities. Next sub-chapter is devoted to the barriers for renovations, which are admitted by many researchers.

BARRIERS TO RENOVATION

To increase the amount of renovated residential houses, it is necessary to increase motivation of population of the country, to increase the availability of information, to increase access to financial funds for wide range of population, to increase the flexibility of application process, in other words, not only motivate people but also remove barriers for renovation.

For removing the barriers, it is first of all necessary to classify them in some way. According to Tuominen et al. (Tuominen, P., Klobut, K., Tolman, A., Adjei, A., de Best-Waldhober, M., 2012), the barriers can be divided into four categories:

- regulatory,
- financial,
- organisation and decision-making,
- information, promotion and education

Galvin (Galvin, R., 2012) names three main groups:

- informing,
- offering incentives,
- making demands.

Wilson et al. (Wilson, C., Crane, L., Chrysochoidis, G., 2015) suppose the following categories:

- information,
- finance,
- decision-making

For the purposes of this research, it was decided to use Wilson's classification, though it is necessary to arrange several factors in each group. Therefore, Information category can comprise the dissemination of information, process of educating people about the advantages of renovation, ways of applying and submitting the project and also impact on environment. Finance category combines calculation of costs advantages and the possibilities of co-financing, available for population. Decision-making category should involve all possible processes, such as regulations, legal issues, social impact.

Information

- People do not really know about the gap between their house actual and potential energy consumption. If people get information on this issue, they stop thinking about house renovation as an irrelevant activity.
- There can be also another problem. People in Latvia do not have necessary competences to estimate the process of renovation. If it is possible to receive the expert assessment, the

people will agree for renovation. There is one condition, which is of special importance for Latvia: people must be sure about expert's qualification and honesty, they must believe, that the expert is not going to lobby the interests of any company and is not involved in corruption processes. Certainly, it is necessary to have experts in various areas, involved in renovation process: finance, design, construction, and so on.

- Another important thing is comprehension that energy-saving is not the only outcome of renovation; first of all, renovation is the process, involving improvement of the general state of the house, not only energy-efficiency processes.
- Unfortunately, such motivators as environmental protection are not strong enough for the citizens of Latvia, they suppose, this area is a zone of responsibility of the government.

Finance

- Certainly, the most serious de-motivator for starting the renovation process is necessity of significant investments in renovation and the risks of borrowing under the conditions of economic uncertainty. Moreover, quite often the barrier is not the actual lack of availability of borrowing, but fear of getting into any financial dependence on the bank, which is especially significant for Latvia, occurring in the situation when in the recent decade a lot of households really suffered from borrowings from the banking organisations.
- Another barrier is the period of pay-back. It is obvious, the renovation is a long-term investment, and the return period can be quite far from the beginning of the project. If to speak about Latvia, the longer the period of paying-back, the higher risk of insolvency. There should be certain state guarantees that people would not lose their living place in case in the long term their financial state changes for worse. The fear of being homeless has its basis in crisis of year 2009, when many people in Latvia lost their houses and apartments, and still left in debt before banks. People in Latvia are very sensitive towards any borrowings connected with real estate.
- Another important factor – significant decrease in monthly bills – should also be shown by financial specialists because these calculations, made by reliable expert, can move residents to choosing to renovate.
- The increase in price of renovated house in case of selling the real estate can also contribute to decision to initiate renovation.

Decision-making

- Decision-making is very difficult process for many people. The option of doing nothing is much more attractive. Moreover, renovation involves not only decision-making, but also a lot of inconveniences – violation of routine life, searching for temporary accommodation, or dust and dirty instead of comfortable cosy sweet home. One of the most complicated positions for searching the motivator, because it is very difficult to overcome the passiveness of people.
- Another barrier is a great heterogeneity in the group of owners of real estate in multi-residential buildings. The owners can differ in age, financial state, previous life experience. The only possible way to overcome this type of barrier is personalised approach to each household. The experts working with population should have the proper psychological education and should understand what arguments could become the reason to start renovation for different categories of owners of real estate.
- Regulation is very powerful tool to promote renovation of residential buildings. However, if these regulations are inconsistent, they can be very serious barrier for renovation.
- The regulation must be implemented, other way, they lose their impact. Enforcement can be quite efficient for initiating renovations, though, in some cases, the enforcement can

promote profanation – for instance, just minor changes, not changing the energy-efficiency, or overestimated calculation of renovation costs.

It is obvious, if it is not really difficult to provide the implementation of motivators in the first and second groups, the third one requires great comprehension of human factor reasoning and impact, the experts must have qualification in psychology or at least be very flexible in communication and capable of applying various tools for different people.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The importance of renovation of residential buildings for efficient use of energy resources is not doubtful, though it is not limited by energy efficiency only.

Latvia is full fledge member of global economic environment and its sustainable development is the answer to the contemporary global challenges. Therefore, the processes of renovation are very important for Latvia. There are developed regulation of the process of application for renovation, the ways of funding the population for providing the co-financing, and in general, the authorities, both at the level of state government and local municipalities do a lot to make this process efficient and effective. Nevertheless, there is a substantial time lag between the process initiation and the start of renovation. The financial benefits exist, and they are significant, but there are quite many de-motivators, such as fear of credits of Latvian population, long pay-back period, economic uncertainty, and so on, which decrease the value of these benefits. Quite serious problem is information. On the one hand, there is no actual lack of information, it is open and available for people; on the other hand, is available in the sources, which are not popular with population due to various reasons. There is a necessity to find the way of providing people with relevant and reliable information on renovation, which will increase the comprehension of the process and increase the number of renovated buildings in Latvia.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Bartiaux, F., Gram-Hanssen, K., Fonseca, P., Ozoliņa, L., Christensen, T.H. (2014) A practice–theory approach to homeowners’ energy retrofits in four European areas, *Building Restoration* Vol. 42, pp. 525-538. doi:10.1080/09613218.2014.900253.
2. Bjerneboe, M., Svendsen, S., Heller, A. (2017). Initiatives for the energy renovation of single-family houses in Denmark evaluated on the basis of barriers and motivators. *Energy and Buildings* <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2017.11.065>
3. BP. (2010). *British Petroleum Statistical Review of World Energy*: British Petroleum
4. Diesendorf, M. (2007). *Greenhouse Solutions with Sustainable Energy*, UNSW Press, p. 86.
5. Galvin, R. (2012) German Federal policy on thermal renovation of existing homes: A policy evaluation. *Sustainable Cities and Society*, Vol. 4, pp. 58–66. doi:10.1016/j.scs.2012.05.003.
6. IEA. (2009). *Energy Efficiency in the North American Existing building Stock*. International Energy Agency.
7. IEA. (2014). *CO2 emissions from fuel combustion*. International Energy Agency.
8. IPCC. (2014). *Summary for Policymakers*. IPCC http://report.mitigation2014.org/spm/ipcc_wg3_ar5_summary-forpolicymakers_approved.pdf.
9. Latvia2030. (2010). *Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030*, б.м.: Saeima of the Republic of Latvia, http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/LIAS_2030_en_1.pdf.
10. Levine, M.D., Price, L., Martin, N. (1996). Mitigation options for carbon dioxide emissions from buildings. A global analysis.. *Energy Policy* 24 (10–11), p. 937–949..
11. OECD. (2008). *Climate change: Meeting the challenge to 2050*. , б.м.: OECD: <http://www.oecd.org>.
12. Ozola-Matule, A. (2007). *Latvian Green Movement. Sustainable energy strategy for Latvia: vision 2050* , Samsø, Denmark, http://www.inforse.org/europe/pdfs/S_S07_V_Latvia.pdf: Energy Academy.
13. Samuilovs, V., Popova, Y. (2019) Energoefektivitātes taupīšanas inovācijas kā valsts ekonomikas attīstības factors. The 35th Research and Academic Conference *Research and Technology – Step Into The Future*, Vol. 14, No. 1, pp. 19-21, Rīga)
14. Santamouris, M. (2016). Innovating to zero the building sector in Europe: minimising the energy consumption, eradication of the energy poverty and mitigating the local climate change. *Solar Energy*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.solener>.
15. Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J. (2010). *Mismeasuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up*. The New Press.

16. Tuominen, P., Klobut, K., Tolman, A., Adjei, A., de Best-Waldhober, M. (2012) Energy savings potential in buildings and overcoming market barriers in member states of the European Union, *Energy and Building*, Vol. 51, pp. 48–55. doi:10.1016/j.enbuild.2012.04.015.
17. Wan, K.K.W., Li, D.H.W., Pan, W., Lam, J.C. (2012). Impact of climate change on building energy use in different climate zones and mitigation and adaptation implications.. *Applied Energy* 97, p. 274–282 .
18. Wilson, C., Crane, L., Chryssochoidis, G. (2015). Why do homeowners renovate energy efficiently? Contrasting perspectives and implications for policy, *Energy Resource and. Society Science*, Vol. 7, pp. 12–22. doi:10.1016/j.erss.2015.03.002.
19. World Health Organization, 2005, World Summit Outcome Document <http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>

INTEGRATED APPROACH IN TERRITORIAL MARKETING: THE ROLE OF THE RESIDENTS OF THE TERRITORY

Diana Zagulova, Dr.med.

Baltic International Academy, Riga
zdv@inbox.lv

Yelena Popova, Dr.oec.

Transport and Telecommunication Institute, Riga
Baltic International Academy
yelenagp@gmail.com

ABSTRACT

Besides the natural, geographical, political, social, financial, material, and innovative factors, the attractiveness of the territory is determined by human resources. This fact is explained by the existence of three urgent problems: the growth of mobility, unification and consciousness of the person, a struggle of territories for human resources, as well as the negative impact of the declining population of the territory. Therefore, one of the important tasks of modern territorial marketing is to create attractive conditions not only for non-residents, but also for their own residents, who play a dual role in relation to the territory: they are not only the main consumers but also resource and simultaneously the creators of the territory resources. At the same time, if the inhabitants of the territory are considered as its integral part, in other words, as the creators of the resources and public goods of the territory, then such territory will be more competitive than the territory whose inhabitants are considered as consumers only.

In this case, the short-term marketing is less effective than the long-term one, which is focused on the formation of needs and requirements and on their satisfaction, on cultural and intellectual potential, on economic and other resources, as well as on the development of the territory potential, including human resources. In addition, a particular territory should be considered in conjunction with elements, associated with this territory and included in it, and take into account that all elements, processes and their interrelationships are subject to temporary changes.

Key words: territorial marketing, territory potential, comparative advantage, human resource, strategic development

АННОТАЦИЯ

Кроме природных, географических, политических, социальных, финансовых, материальных, и инновационных факторов, привлекательность территории определяется и человеческими ресурсами. Что объясняется тремя актуальными проблемами: рост мобильности, унификации и самосознания человека, борьбой территорий за человеческие ресурсы, а также негативными последствиями снижения численности населения территории. Поэтому одной из важных задач современного территориального маркетинга является создание притягательных условий не только для нерезидентов, но и для собственных жителей, которые в отношении к территории играют двойную роль: являются и основными потребителями, и ресурсом, и создателями ресурсов территории. При этом, если жители территории рассматриваются как ее территории, то есть как создатели ресурсов и общественных благ территории, то такая территория будет более конкурентоспособна, чем территория, жители которой рассматриваются лишь как потребители.

В таком случае более эффективен не краткосрочный, а долгосрочный маркетинг, который ориентирован на формирование потребностей и нужд и их удовлетворение, культурного и интеллектуального потенциала, экономических и других ресурсов, а также на развитие потенциала территории и в том числе человеческих ресурсов. Кроме этого, конкретную территорию надо рассматривать вместе со связанными с ней и включенными в нее элементами и учитывать, что все элементы, процессы и их взаимосвязи подвержены временным изменениям.

Ключевые слова: территориальный маркетинг, потенциал территории, сравнительное преимущество, человеческий ресурс, стратегическое развитие

The emphasis, which the world civilization makes on the development of territorial communities, turns the problem of marketing of territories into topical one; the general framework of this marketing allows talking about the marketing of communities of states (UN, OPEC, CIS, etc.), about the marketing of individual countries, regions, municipalities, some more local places [1, 2].

Territorial marketing is the marketing provided in the interests of the territory, its internal subjects, as well as external subjects, the attention of which the territory is interested to attract. It is implemented in order to create, maintain or change the opinions, intentions and/or behaviour of entities, who are external to this territory [3]. Moreover, these are the activities that contribute to the maximum satisfaction of various aspects of interests of both, a territory and external consumers, the attention of which the territory is interested to attract [4].

Territorial marketing is aimed at creating and maintaining the following [5]:

- attractiveness and prestige of the territory as a whole;
- attractiveness of natural, material and technical, financial, labour, organizational, social and other resources concentrated in the territory, as well as opportunities for the employment and reproduction of such resources.

According to Kotler Ph., the marketing of a place (territory) can be determined by four aspects of the vision of the territory [6]:

- housing marketing,
- marketing of economic development zones,
- marketing of places for rest,
- marketing of investments in land ownership

According to Sachuk T. V., the concept of territorial marketing provides a new quality of territorial management [7]. The main task of territorial administration today is to increase the attractiveness of the territory as a place of residence and business activities by maximizing the needs for resources and public goods of the territory [8]. The territory, where the needs of the residents will be taken into account and satisfied to the maximum extent, will be more competitive.

Summarizing these publications, it is possible to make a list of the main factors that affect the choice of the territory for residence, for business, and for tourism [9, 10, 11, 12, 13, 14, 15].

The main criteria affecting the choice of *place of residence* (especially when a person has a certain guaranteed income) are as follows:

- climate,
- level of expenditure within the territory,
- the possibility of purchasing housing,
- housing quality,
- level of safety (ecology, crime),
- access to health care,
- tolerance of the local community on national and religious affiliation
- and so on

The main criteria affecting the choice of *place of activity* are as follows:

- availability of work within the profession,
- possibility of professional retraining with subsequent employment,
- career growth,
- wage level,
- the possibility of additional income,
- level of expenditure
- and so on.

The main criteria affecting the choice of *place of business location* are as follows:

- natural resources and conditions of their use,
- production costs,
- purchasing power of the population,
- energy and communications,
- workforce resource,
- special economic status of the territory,
- forms of business support,
- the possibility of acquisition or rent of land and municipal property

- and so on

The main criteria affecting the choice of *places for tourism* (including business) are as follows:

- attractive environment,
- profitability and profitable industries
- landmarks
- uniqueness of the territory
- living conditions
- development of hospitality services
- security
- level of prices for goods and services
- quantity, quality, forms of recreation and entertainment;
- territorial remoteness
- goodwill of the population
- convenience of inter-territorial transport
- positive experience of visitors,
- ongoing investment in new product development,
- having a sustainable community
- host community support
- and so on.

Thus, the attractiveness of the territory for different spheres of activity is determined by the whole complex of different resources of this territory. Each territory is characterised by features of natural, geographical, political, social, financial, material, innovative, etc., as well as human resources. Special attention should be paid on the analysis of human resources.

The relevance of analysing this factor is explained by several problems, the consideration of which is worth of special attention.

The first problem is the growth of **mobility, unification and self-consciousness** of individual.

- Increased mobility in the use of human, financial, intellectual and other resources;
- Despite the desire of many people to preserve the peculiarities of national culture and national traditions, there is a general unification of human needs for standard of living;
- A person who has realised his importance for the territory has a special demand on the territory and his position in choosing the territory as a place of residence and business activities is becoming more active.

Jeremy Moore, a British MBA graduate looking for work in the Eastern European countries, has formulated this problem in the following way: “I don’t want to be a Czech, I just want to do business.”

Second problem is **the struggle of territories for human resources**.

The history of mankind is in many ways the history of migration. Driven by hope or despair, people moved for the sole purpose of finding better conditions for life and, therefore, for work. Currently, there appeared additional trend: territories tend to attract people in which they are interested.

Places not only try to attract tourists, companies and investors, but also seek to develop policies aimed at attracting and retaining residents as an element of building a viable community. Places are trying to appeal to some groups and to oppose others. Typically, the target group includes professionals, investors, rich people, young families, students, retirees, and workers with special or required qualifications.

The future of the territory depends on the ability to identify correctly and attract people who will work in enterprises and serve the vital needs of the population. A prerequisite for the production of world-class goods and services is the availability of qualified professionals. Therefore, a place striving for excellence should provide maximum appeal to this target group.

Professor Charles Morrison of the University of Paris argues that the outflow of talents is the result of such problems as high taxes, political frustration, rising unemployment and the emergence of “a society of protected privileges from which young people are excluded.” The situation is so serious that Morrison compares it to the grandiose eradication of talents during the French revolution of 1789.

In this struggle, countries with a high level of socio-economic development have more advantages that are competitive

The attractive factors for this group are reasonable tax rates, the ability to choose suitable housing, high quality education, availability of kindergartens and schools, competitive conditions and the cost of social insurance, friendly attitude to new residents and relocation services, including assistance in finding work for family members.

Third problem is **the negative consequences of the population decline in the territory.**

Reducing the number of residents not only erodes the tax base, but also leads to a rapid formation of a negative image. Therefore, the maintenance or increase in the existing number of residents should be the priority for the place [16].

Places with low or medium population densities can be easily affected by economic downturns or structural changes. In times of economic crises, the population of small rural areas and small towns is significantly reduced. As a result, the viability of human settlements is threatened.

The most common reasons for the change of place of residence, revealed in the works [17, 18, 19, 20], are as follows:

- work, higher earnings
- career and self-realisation
- climate
- family circumstances
- desire to change lives
- quality of life
- ecological situation
- convergence with the relatives
- study
- ethnic conflicts
- child development and health opportunities
- search for a quieter and safer place
- social security
- housing search
- search for a prestigious territory
- level of economic development

Thus, there is no doubt in the relevance of territorial marketing focused on its own residents, both permanent residents and those who left the territory to conduct business or business. At the same time, the problem of returning the ex-residents of the territory requires special attention. There is a growing understanding of the fact that man (the quality of human potential) is a leading link in the socio-economic development of territories. There are many examples of successful territorial administration in European States. Ireland was able to stop the brain drain through serious economic reforms and active campaigns to persuade young talented emigrants to return. In an effort to attract foreign workers, such countries as Belgium, Denmark, France, the Netherlands, Spain, Switzerland and the United Kingdom offer a number of locally-linked personal tax benefits.

The population of the territory plays a dual role in relation to its territory. On the one hand, long-term residents living in a certain territory are the main consumers, and on the other hand, the resource of this territory and the creators of the resources (Fig.1). The formation of the purpose of territorial marketing depends on the role in which the territory wants to see its residents. However, based on the existing competitive situation in the world and in Europe in particular, the territory,

which considers residents only from the point of view of the consumer, has less competitive opportunities and development potential.

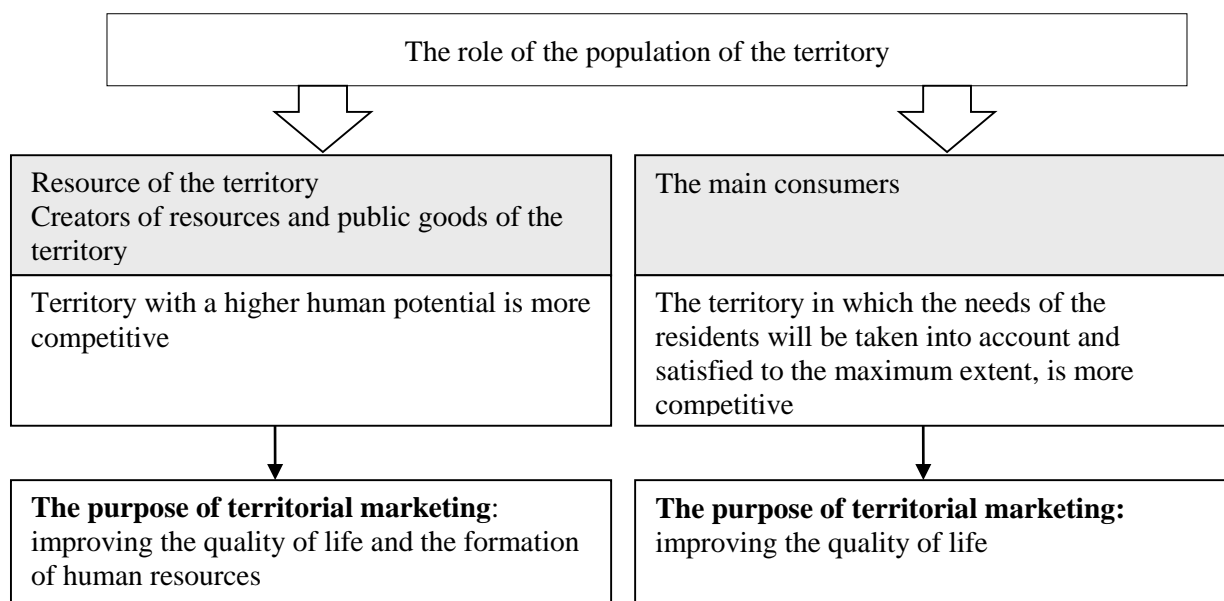

Figure 1. Objectives of territory marketing depending on the role assigned to the population of the territory

Based on the scheme in Fig.1., two diametrical types of territorial marketing can be distinguished; they are shown in Fig. 2. The first of them is focused on the current state of the territory; there is no need to develop strategic plans for its implementation, or to perform the long-term and continuous study of factors important for the development of the territory. Based on the analysis of the literature, marketing, which is based on the satisfaction of existing demand is most often used in the post-Soviet countries, because it requires low expenses and level of competence. In this case, the population is not considered as a resource of the territory, and especially as the main factor in the creation of the main resources of the territory.

This point of view cannot be attributed to a progressive way of solving the problems of development of the territory. To improve the competitive potential, marketing should be engaged in the formation of human potential, and not only to increase its consumer aspirations. The strategy of the territory marketing based on the current properties can be called the passive one. In addition, the result of the development of the territory in this case is difficult to predict, because the strategy does not provide for an active focused impact on the development of the human factor.

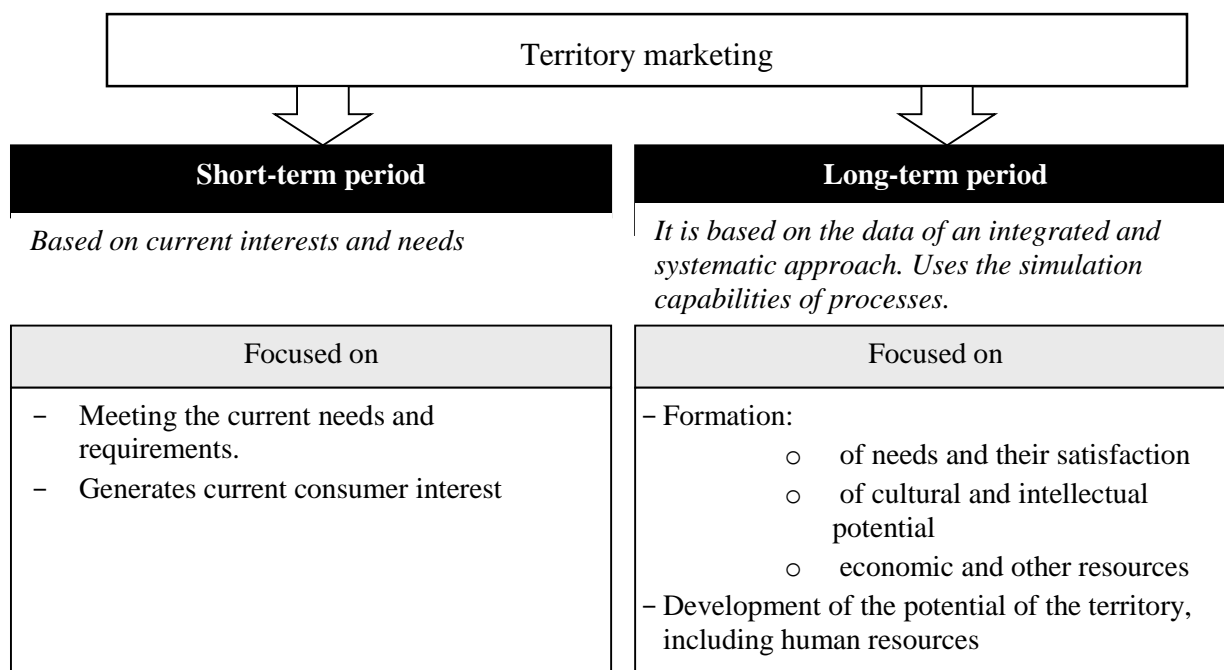

Figure 2. Features of short-term and long-term marketing of the territory

In the optimal case, the strategy should be based on the predicted results, when it is possible to predict the behaviour of consumers of the territory. To do this, it is necessary to use more active and long-term activities, which will actively affect the development of resources, including human potential. This will allow predicting the behaviour of consumers of the territory and predicting the results of the development of the territory.

In case of long-term human-oriented territorial marketing, it is possible to influence the formation of human needs. Currently there is the prerogative of such influences in the marketing of goods, which in some cases negatively affects the formation of human potential, while the individual, as it has been already mentioned above, is not only a consumer of resources, but also a resource of the territory.

The use of long-term strategic territorial marketing aimed at a person allows forming a human reserve with high potential in all aspects: cultural, intellectual, information, technological, etc. The development of human resource of the territory, in turn, increases the value and attractiveness of the territory.

It is necessary to achieve a constant balance of such tasks as maximising revenues from the use of the territory's resources now and guaranteeing the sustainable development of the territory for the long term and in the interests of all segments of the society. In our opinion, it is the territorial marketing of all types of marketing, that carries the greatest socio-ethical, socially responsible load.

The concept of societal and ethical marketing is based on the fact that the task is to identify the needs and interests of target markets and to provide the desired satisfaction in more efficient and more productive ways (compared to the competitors), with simultaneous maintaining and strengthening the well-being of the consumer and society as a whole. This concept was formed relatively recently, after there was made a conclusion about the insufficiency of the concept of clean marketing from the standpoint of environmental protection, lack of natural resources and a number of other socio-ethical problems [21, 22]. Ultimately, the concept of pure marketing does not address the problem of possible conflicts between the needs of the buyer and his long-term well-being, while the concept of societal and ethical marketing requires a balance of three factors: the profits of the company, purchasing needs and interests of society.

In a changing and increasingly challenging environment, each territory needs a strategic marketing plan, permitting to get the benefits from the new environment. Strategic market

planning is not a one-time attempt to solve a crisis or a financial problem, but a continuous process necessary to meet with the ever-developing world market requirements and to adapt to them. Territories that are firmly guided by the general marketing plan will be able to develop a reference model that is flexible and avoids premature and ill-conceived decisions.

Strategic marketing involves a systematic and continuous analysis of the needs and requirements of key consumer groups, as well as the development and implementation of concepts that provide a sustainable competitive advantage. Contemporary scientific trends suggest that for the implementation of strategic marketing it is necessary to turn to complex and systematic approaches that have proven their worth in solving problems in various fields of knowledge. [23].

To implement an integrated and systematic approach, it is necessary to analyse the elements, structure and relationships. A viable system must necessarily have feedbacks; have the ability to adjust their actions depending on the result. According to a comprehensive and systemic approach, it is impossible to study and predict the changes of any element, phenomenon or process in isolation from the related elements, phenomena or processes. That is, a particular territory should be considered together with the elements associated with it and included in it. Moreover, all elements, processes and their relationships are subject to temporary changes (Fig.3).

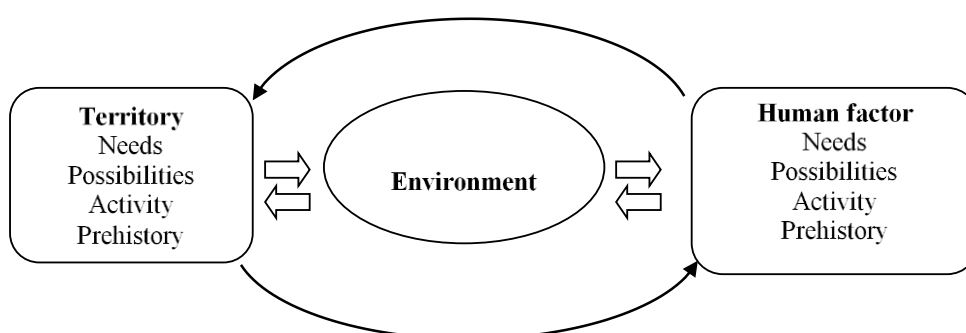

Figure 3. The system of interconnections of the territory, the anthropogenic factors included in it and the environment.

As it is shown in Fig. 3, the territorial marketing cannot be based only on the factors included in the territory. Any territory is an open dynamic, evolutionary system, and the functioning of which and its elements depends, among other things, on the environment. Therefore, the scientific planning of the development requires constant research of the current situation and forecasting not only the isolated system “territory”, but also other important factors. A systematic integrated approach involves the phased implementation of the strategy of territory development. As in any cybernetic, or functional, viable system, the tasks are solved at each stage, the effectiveness of performance is necessarily constantly compared to the expected result and adjusted depending on the changing situation and obtained results.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

One of the important tasks of modern territorial marketing is to create conditions of attractiveness for its own residents. The inhabitants of the territory play a dual role in relation to the territory: they are the main consumers, and simultaneously the resource and the creators of the resources of the territory. The concepts of development of the territory, considering the residents as a resource of the territory are more progressive, have great opportunities, as they are interested in the formation and development, and not the depletion of their potentials.

The development of resources involves the use of long-term strategic marketing, but not a quick benefit resulting in the detriment of the development of the territory as a whole. Resources that are used by territorial marketing, among others, include anthropogenic factors, that is, factors determined by human: culture, politics, economy, production, etc. An individual at the same time acts in 3 persons: consumer, territory resource, and simultaneously the creator of resources and public goods. The marketing of the territory has peculiar features that distinguish it from other

types of marketing. Territorial marketing can be both passive (short-term) and active (long-term). Passive marketing is based on current interests and needs, it is focused on meeting the needs and requirements of the current moment, it forms the current consumer interest. Active marketing is focused on the development of the potential of the territory, including human resources, in other words, on the formation of cultural and intellectual potential, economic and other resources, as well as the formation of needs and their satisfaction. In this case, marketing is based on the data of complex and systematic approaches, uses the possibilities of the processes simulation. Strategy of territorial marketing should consider all the important situations of internal and external factors, their backward and forward linkages and characteristics of the interactions and dynamics of all elements.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Popkova E. G., Dubova U. I., Romanova M. K. Designing the territorial marketing strategy on the principles of cluster policies //World Applied Sciences Journal. - 2013. - Т. 22. - №. 4. - С. 571-576.
2. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий / Панкрухин А.П. -2-е издание, дополн.,СПб:Питер, 2006. - 416с.
3. Захарова И. А. Маркетинг территорий: эволюция развития научных исследований //Государственное управление Российской Федерации: вызовы и перспективы. - 2018. - С. 747-751.
4. Воронин В. Г., Целых Т. Н. Маркетинг территории: теоретические подходы //Проблемы современной экономики. - 2011. - №. 4.
5. Вознюка Е. Планирование развития территории на основе маркетинга: сегментация целевых рынков //Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Siauliai University. - 2007. - Т. 2. - №. 9. - С. 324-331.
6. Kotler P., Haider D., Rein I. Marketing places / Kotler P. - Simon and Schuster, 2002. - 400 p.
7. Сачук Т. В. Территориальный маркетинг:[теория и практика] / Сачук Т. В.- СПб:Питер, 2009. - 368
8. Bondarenko V. A., Kalieva O. M., Pisareva E. V. Marketing Management of the Territory in the Aspect of the Regional Brand Formation //European Research Studies. - 2018. - Т. 21. - С. 72.
9. Pantouvakis A., Patsiouras C. Tourists' Selection Criteria and Motivation. Does Nationality Matter? //SPOUDAI-Journal of Economics and Business. - 2016. - Т. 66. - №. 1-2. - С. 22-31.
10. Lee K. H. The conceptualization of country attractiveness: a review of research //International Review of Administrative Sciences. - 2016. - Т. 82. - №. 4. - С. 807-826.
11. Snieska V., Zykiene I. City attractiveness for investment: characteristics and underlying factors //Procedia-Social and Behavioral Sciences. - 2015. - Т. 213. - С. 48-54.
12. Esmailpoorarabi N., Yigitcanlar T., Guaralda M. Place quality and urban competitiveness symbiosis? A position paper //International Journal of Knowledge-Based Development. - 2016. - Т. 7. - №. 1. - С. 4-21.
13. Орлова Т. М. Управление развитием города: Методические рекомендации местным администрациям по продвижению городов / М.: Холдинговая компания ТИКОМ. - 2001. - 97 с.
14. Pike S., Page S. J. Destination Marketing Organizations and destination marketing: A narrative analysis of the literature //Tourism management. - 2014. - Т. 41. - С. 202-227.
15. Сачук Т.В. Поведение потребителей в территориальном маркетинге / Сачук Т.В. Карел. науч. центр РАН, Ин-т экономики. - Петрозаводск: Карельский научный центр РАН, 2005 - 157 с.
16. Kotler P., Asplund C., Rein I., Haider D. Marketing places Europe: How to attract investments, industries, residents and visitors to cities, communities, regions, and nations in Europe / Kotler P. et al. - Financial Times, 1999. - 314 p.
17. Федорако, А.И. Миграция населения: понятие, причины, последствия //Международное право и международные отношения. - № 4. - 2012. - С. 3-7.
18. Ventriglio A., Bhugra D. Migration, trauma and resilience // Trauma and Migration. - Springer, Cham. - 2015. - С. 69-79.
19. Hotchkiss J. L., Rupasingha A. Individual Social Capital and Migration //Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series. - 2018. - №. 18-02.
20. Низова Л. М., Шалаева Е. А. Миграция: эволюция, приоритеты и проблемы //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. - 2016. - Т. 3. - №. 1. - 158-167
21. Kotler P., Zaltman G. Social marketing: an approach to planned social change //Journal of marketing. - 1971. - Т. 35. - №. 3. - С. 3-12.
22. Hunt S. D. The theoretical foundations of strategic marketing and marketing strategy: foundational premises, RA theory, three fundamental strategies, and societal welfare //AMS review. - 2015. - Т. 5. - №. 3-4. - С. 61-77.
23. Varadarajan R. Advances in strategic marketing and the advancement of the marketing discipline: The promise of theory //Journal of Marketing Management. - 2018. - Т. 34. - №. 1-2. - С. 71-85.

THE DETERMINING FACTORS OF NON-PERFORMING LOANS IN THE CYPRUS BANKING SECTOR

Master. Sc. (Economics) **Tatjana Ptasica**, Latvia,
The Doctoral Study Programme “Regional Economy and Economic Policy”,
Baltic International Academy,
tatjana.ptc@inbox.lv,
Prof. Dr.oec. A. Masharsky

ABSTRACT

The Goal of the paper is to identify and to analyse the main groups of factors affecting the level of Non-performing loans (NPLs) in the Cyprus Banking Sector.

The object of this study shall be the Commercial banks of Cyprus. The present study examines NPLs in the Cyprus Banking Sector over the period 2000 - 2018Q4.

The results from this study suggest that the main groups of determining factors of NPLs in Cyprus before the crisis of 2013 were banking-industry specific factors; bank-level management and moral hazard factors; institutional factors; social factors; regional economic (country-specific) factors and global macroeconomic factors.

Besides, the results of this study show that there was a surge of NPLs in Cyprus as a consequence of the financial crisis of 2013.

The relevance of the research subject is justified by the current level of NPLs in Cyprus, which remains very high and creates risks of financial instability in Cyprus.

Key words: Non-performing Loans, Commercial Banks of Cyprus, financial crisis, determining factors of NPLs

АННОТАЦИЯ

Целью данной статьи является определить и проанализировать основные группы факторов, влияющих на уровень невозвратных кредитов в банковском секторе Кипра.

Объектом данного исследования являются коммерческие банки Кипра.

В исследовании рассматриваются невозвратные кредиты в банковском секторе Кипра с 2000 по 2018Q4.

Результаты исследования подтверждают, что основными определяющими факторами невозвратных кредитов на Кипре до 2013 года были такие как: специфические для банковской индустрии факторы, факторы менеджмента отдельных банков и морального риска, институциональные факторы, социальные факторы, факторы региональной экономики (специфические для страны факторы) и глобальные макроэкономические факторы.

Помимо этого, результаты исследования показывают, что всплеск уровня невозвратных кредитов является последствием кризиса 2013 года на Кипре.

Актуальность темы исследования обоснована тем, что на сегодняшний день уровень невозвратных кредитов, по-прежнему, остается очень высоким и создает риски финансовой нестабильности на Кипре.

Ключевые слова: Невозвратные кредиты, коммерческие банки Кипра, финансовый кризис, детерминанты невозвратных кредитов

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

The Republic of Cyprus has been a member of the European Union since 1 May 2004 and it adopted the euro on 1st January 2008.

The country has limited potential for industry and agriculture, as well as a high degree of dependence on tourism [1].

As for the banking sector, the main problem remains a huge level of NPLs. Gross NPLs for all banks operating in Cyprus, related to Households and Non-financial corporations (NFCs), currently amount to 21.9 billion Euros or 44% of total loans and 120% of GDP in 2017 [2].

«Another concept that is very close to NPLs is that of Non-performing exposures (NPEs), a more encompassing term that in addition to loans also includes other debt instruments such as advances and debt securities, as well as financial risks from off-balance-sheet items. In practice,

those two terms are often used interchangeably, not least in the daily interactions between banks and supervisors. For example, the ECB's Guidance to banks on NPLs [3] mainly refers to NPLs as a shorthand term, though it acknowledges that - strictly speaking - it would often be more correct to use the term NPE instead» [4]. Similarly, the author uses the terms NPLs and NPE in the same meaning.

BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ

Several major players dominate the banking sector of Cyprus. The domestic banking market is dominated by the Bank of Cyprus and Hellenic Bank. Together they occupy about 70% of the market in total lending [5]. In total, there are 34 banks subject to authorisation and supervision by the Central Bank of Cyprus operating through branches and offices all over Cyprus [6].

As stated by the Governor of the Central Bank of Cyprus, Chrystalla Georghadji, at the event organised by the Representation of the European Commission in Cyprus and the Central Bank of Cyprus on the “Achievements and Challenges of the Banking Sector in Cyprus: European Perspective” the main factors that caused a surge in NPLs in Cyprus before the crisis of 2013 were as follows [7].

Banking-industry specific factors, bank-level factors and moral hazard factors:

- The dominance of asset-based lending practices. Lending decisions were mainly based on collateral, rather than repayment capability;
- Poor risk management practices in banks, risky expansion strategies and imprudent lending;
- Extensive use of measures of tolerance to solve problem loans and prevent the recognition of damages. In particular, extensive actions were taken to change the terms of the loan and provide additional collateral, despite evidence of the inability of borrowers to service their debts. This encouraged a culture of delays in payments and increased moral hazard.

Institutional factors:

- Weak collateral methodologies. Significant provisioning prevailed due to a delay in the recognition of losses, since fully secured loans were not considered impaired;
- As the economic climate deteriorated, the most significant internal reason was that, at the national policy level, there was no recognition of potential shocks and the risk of developing a large banking industry with low levels of oversight;
- Improper budget management by the government was another major failure that led to a lack of resources when banks needed salvation.

Social factor:

- The reluctance of the cooperative sector to pursue aggressive strategies for collecting and processing overdue loans. This was due to the perceived social function of the cooperatives. However, this contributed to the development of a non-payment culture.

Regional economic (Country-specific) factors:

- Overexpansion of real estate market and significant impact on the real estate development sector. This occurred during the period 2004 - 2008 and was followed by a significant correction in real estate prices;
- Significant influence of exposures to the real estate development sector;
- High levels of indebtedness among households and non-financial corporations. This led to weak solvency when the economy began to deteriorate in 2008.

Global macroeconomic factor:

- The collapse of the Greek economy and Cyprus’s considerable exposure to Greek government bonds was the last straw for the sector, destroying bank balance sheets. The foundation of significant losses as a result of the Greek economic crisis, and then from the purchase of Greek government bonds by banks in Cyprus, was also as significant factor.
- Another factor was the global financial crisis, the effects of which Cyprus began to feel in 2010, since the construction and real estate sector received a serious blow due to falling property prices and a decrease in the number of foreign buyers.

Thus, the author defined six main groups of factors that caused a surge of NPLs in Cyprus before the crisis of 2013 (see Figure 1).

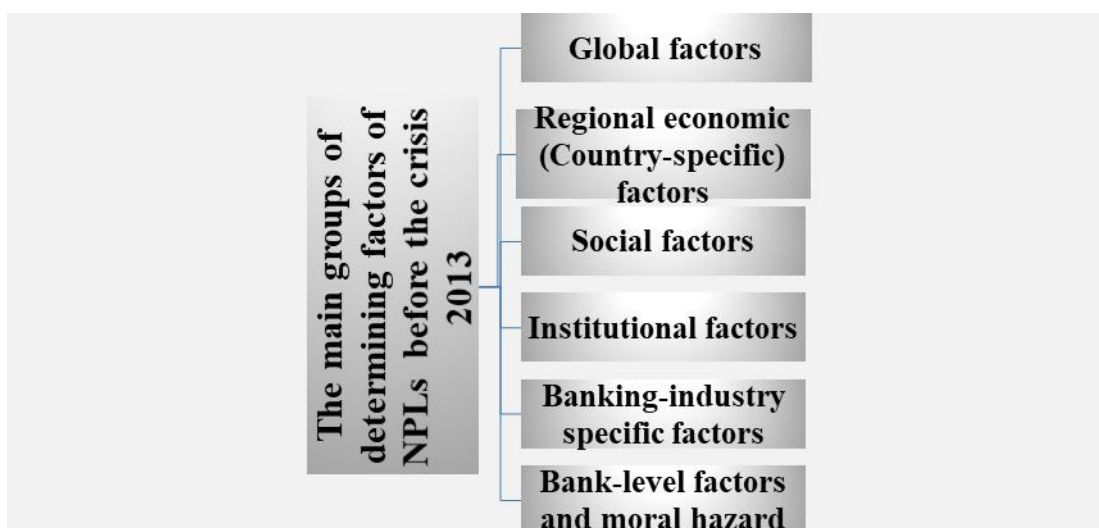

Figure 1. The main groups of determining factors of NPLs that caused a surge of NPLs in Cyprus before the crisis of 2013. Created by the author (based on source [8]).

Thus, there was the surge of NPLs in Cyprus as a consequence of the financial crisis of 2013.

The households affected by the crisis in 2013 lost the ability to repay their loans in a timely manner, and this group has one of the largest levels of NPEs (see Figure 2).

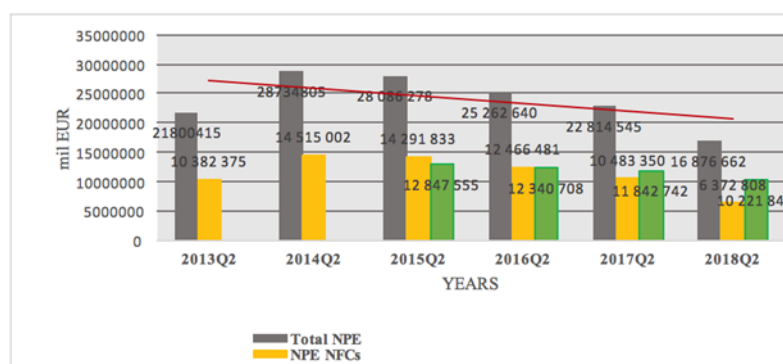

Figure 2. Evolution of NPE. NFCs and NPE Households in Cyprus (2013Q2 –2018Q2). Created by the author (based on sources: CBC [9]).

* NPE Households are designated in the CBC reports from December 14 before this period; the reports were as credit facilities to private individuals.

Figure 2 shows that there is a general tendency for the total amount of NPEs to fall by NFCs and Households, and for each of the categories of NPEs there was a decrease in different periods of time. Although the level of NPEs by Households has gradually decreased since June

2014 (45% of the total NPEs level), by June 2018 it was 61% of the total amount of NPEs and by September 2014 it was 48% of the total NPEs level. A sharp decline in the share of NPLs for Households means that government and banking mechanisms work.

The decline in the share of NPLs by NFCs occurred quite smoothly. The share of NPLs by NFCs on September 13 was 48% of the total NPLs level. And the share of NPLs by NFCs on June 2018 was 38%, although for September 2018 it was 49%. This suggests that the overall level of NPLs decreases faster than NPLs by NFCs.

In turn, the NFCs affected by the crisis in 2013 are losing the ability to repay their loans too and this group has the largest level of NPEs at the moment (see Figure 3).

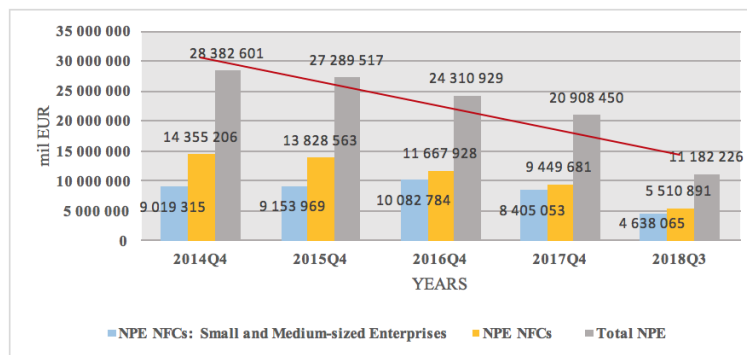

Figure 3. Evolution of NPE NFCs: Small and Medium-sized Enterprises in Cyprus (2014Q4–2018Q3). Created by the author (based on sources: CBC [10]).

Figure 3 shows that for NFCs and NFCs: small and medium-sized Enterprises there was a decrease of NPEs in different periods of time. Although the level of NPEs by NFCs: small and medium-sized Enterprises has gradually decreased since December 2014 and from 2014Q4 to 2018Q3, NPE by NFCs: decreased by 48, 6%.

On the other hand, the level of NPEs by NFCs has significantly decreased since December 2014 and from 2014Q4 to 2018Q3, NPE by NFCs decreased by 61, 6%.

The level of NPEs in the different category NFCs is also uneven (see Figure 4).

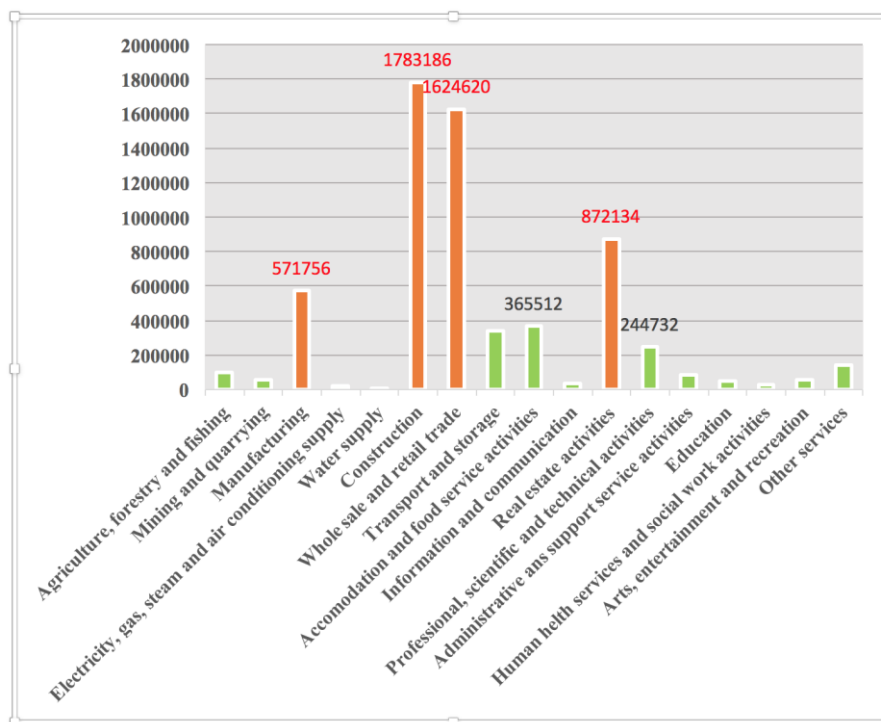

Figure 4. NPE NFCs by NACE codes in Cyprus (2018Q2, in mil EUR). Created by the author (based on sources: CBC [11]).

Figure 4 shows that the leaders in terms of NPEs among NFCs at 2018 Q2 are Construction (11% of the total NPEs level), Wholesale and retail trade (10% of the total NPEs level), Real estate activities (7% of the total NPEs level) and Manufacturing (4% of the total NPEs level). There is a general tendency for the level of NPEs by Construction to decrease. There were growth jumps of NPEs from 2013Q2 to 2014Q3, and they reached a peak in 2014. NPEs by Construction for the period from 2013Q2 to 2018Q3 decreased by 59, 4%.

Besides, there is a general significant tendency for the level of NPEs by Real estate activities to decrease. There were growth jumps of NPEs from 2013Q2 to 2014Q2, and reaching a peak in 2014. NPEs by Real estate activities for the period from 2013Q2 to 2018Q3 significantly decreased by 67, 8%.

One of the factors to reduce NPE in the Construction and Real estate sectors are fast-growing Real estate prices and rising construction activity. Cyprus could have been inflating the property bubble through the “Scheme for Naturalization of Investors in Cyprus by exception” on the 13th of September 2016. The goal of this programme is aiming to further encourage Foreign Direct Investment and to attract high net worth individuals to settle and do business in Cyprus [12]. The share of foreign buyers has been growing since 2016 with the introduction of the “citizenship by investment” scheme.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

1. Based on the analysis, the author defined six main groups of factors influencing NPLs causing a surge of NPLs in Cyprus before the crisis of 2013. These were:
 - Banking-industry specific factors;
 - Bank-level management and moral hazard factors;
 - Institutional factors;
 - Social factor;
 - Regional economic (Country-specific) factors;
 - Global macroeconomic factors.
2. The households affected by the crisis in 2013 are losing the ability to repay their loans in a timely manner, and this group has one of the largest levels of NPEs.
3. The leaders in terms of NPEs among NFCs at 2018 Q2 are Construction (11% of the total NPEs level), Whole sale and retail trade (10% of the total NPEs level), Real estate activities (7% of the total NPEs level) and Manufacturing (4% of the total NPEs level).
4. One of the factors to reduce NPE in the Construction and Real estate sectors are fast-growing Real estate prices and rising construction activity through the “Scheme for Naturalization of Investors in Cyprus by exception”.
5. Rapidly rising real estate prices and rising construction activity are risky and they are not a good sign for an economy that could be damaged in the future. Cyprus could be inflating the property bubble through the rising real estate prices and rising construction activity. All the above points relate to the initial stage of the crisis i.e. the beginning of the cycle.
6. Based on the author’s research, a proposal was made to improve the activities of Commercial banks in Cyprus: the banks should identify the factors contributing to the creation of NPLs and adjust their lending strategy. Besides, government and policy makers should consider the main group of determining factors of NPLs to create the good ideas for the banks in order to develop the banking industry and real economy in Cyprus.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Ringstad, P. (2018). Narrative report on Cyprus. Tax Justice Network – Norway. <http://www.financialsecrecyindex.com/PDF/Cyprus.pdf> [date of access 28.03.2019]
2. Central Bank of Cyprus <https://www.centralbank.cy> [date of access 31.03.2019]
3. European Central Bank. Guidance to banks on non-performing loans. March 2017. https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf [date of access 14.03.2019]

4. Ministry of Finance. Financial sector in Cyprus Challenges – Prospects. (5 October 2018). http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201607/14/docs/20181005_financial_sector_presentation.pdf [date of access 28.03.2019]
5. European Parliament. Non-performing loans in the Banking Union Stocktaking and challenges. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614491/IPOL_BRI\(2018\)614491_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614491/IPOL_BRI(2018)614491_EN.pdf)
6. Association of Cyprus Banks. Overview. <http://acb.com.cy/overview/> [date of access 30.03.2019]
7. Central Bank of Cyprus. Independent Commission on the future of the Cyprus Banking Sector. (2013) https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/LSE_ICFCBS_INTERIM_REPORT_06_13.pdf [date of access 30.03.2019]
8. Central Bank of Cyprus <https://www.centralbank.cy> [date of access 31.03.2019]
9. Central Bank of Cyprus. <https://www.centralbank.cy> [date of access 01.04.2019]
10. Central Bank of Cyprus. <https://www.centralbank.cy> [date of access 01.04.2019]
11. Central Bank of Cyprus. <https://www.centralbank.cy> [date of access 01.04.2019]
12. Hazou, E. «A new bubble in the making». January 2019. Cyprus mail. <https://cyprus-mail.com/2019/01/13/fears-of-growing-property-bubble/> [date of access 12.04.2019]

TELEKOMUNIKĀCIJU UZŅĒMUMA SIA „BALTCOM” MĀRKETINGA KOMUNIKĀCIJU KONCEPCIJA

Tālis Strods, Latvija,
BSA, Rēzeknes filiāle,
Uzņēmējdarbība,
talisstrods@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Dr.oec, Sergejs Ignatjevs, stranik7@inbox.lv

ABSTRACT

The article deals with the complex of marketing communications in the company SIA “Baltcom” which provides telecommunication services. It describes the structure of the company's marketing department, the target audience of the offered services and the use of marketing tools. SIA “Baltcom” provides its customers with modern technologies at reasonable price alongside with qualitative service. The rapid development in the field of telecommunications leads to the competition in this area and the growth of competitiveness of companies. These processes create new opportunities and ways for marketing communications. The goal of the research is to prove that marketing communications in the company SIA “Baltcom” are at a high level, which allows the company to occupy a significant position in the market of telecommunications services. Since SIA “Baltcom” takes the leading position in the field of telecommunications, the company has a well-organized marketing communication that allows to develop the company by offering a variety of services for different target audiences.

Key words: marketing communications, service, target audience, marketing tool, telecommunication company.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается комплекс маркетинговых коммуникаций компании ООО „Baltcom” оказывающей телекоммуникационные услуги; в частности структура отдела маркетинга компании, целевая аудитория предлагаемых услуг и использование инструментов маркетинга. ООО „Baltcom” предоставляет своим клиентам самые современные технологии по разумным ценам и качественное обслуживание клиентов. Быстрые темпы развития в области телекоммуникаций приводят к развитию конкуренции в данной сфере и росту конкурентоспособности компаний. Эти процессы создают новые возможности и способы для маркетинговых коммуникаций. Цель работы - доказать, что маркетинговые коммуникации ООО „Baltcom” находятся на высоком уровне, что позволяет компании занимать значительную позицию на рынке телекоммуникационных услуг. Поскольку ООО „Baltcom” является одной из ведущих компаний в сфере телекоммуникаций, компания имеет продуманную маркетинговую коммуникацию, которая позволяет развивать компанию, предлагая разнообразные услуги для разных аудиторий.

Ключевые слова: маркетинговые коммуникации, сервис, целевая аудитория, маркетинговый инструмент, телекоммуникационная компания.

ANOTĀCIJA

Rakstā ir izpētīts telekomunikāciju uzņēmuma SIA „Baltcom” mārketinga komunikāciju komplekss – uzņēmuma mārketinga departaments un tā struktūrvienības, piedāvāto pakalpojumu mērķauditorija, mārketinga rīku izmantošana. SIA „Baltcom” saviem klientiem nodrošina mūsdienīgas tehnoloģijas par saprātīgu cenu un kvalitatīvu klientu apkalpošanu. Straujais attīstības temps telekomunikāciju jomā liek veidoties konkurencei un attiecīgai katra uzņēmuma konkurētspējai, kas aizvien liek domāt par jaunām mārketinga komunikāciju iespējām un veidiem, kas ir aktuāli mūsdienu sabiedrībā. Darba mērķis ir pierādīt, ka SIA „Baltcom” mārketinga komunikācijas ir augstā līmenī, kas ļauj uzņēmumam ieņemt nozīmīgu vietu telekomunikāciju pakalpojumu tirgū. Tā kā SIA „Baltcom” ir viens no vadošajiem uzņēmumiem telekomunikāciju jomā, tad uzņēmumam ir pārdomāta mārketinga komunikācija, pateicoties kurai ir iespējama uzņēmuma attīstība, piedāvājot daudzveidīgus pakalpojumus dažādai mērķauditorijai.

Atslēgas vārdi: mārketinga komunikācijas, pakalpojums, mērķauditorija, mārketinga rīks, telekomunikāciju uzņēmums.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Darbā tiek veikta uzņēmuma SIA „Batcom” mārketinga komunikāciju analīze, lai noskaidrotu, vai uzņēmuma mārketinga komunikācijas ir pietiekoši efektīvas mūsdienu sabiedrībā.

Pētījuma problēma – SIA „Baltcom” ir viens no vadošajiem telekomunikāciju uzņēmumiem, tāpēc ir pierādāms, ka tam ir pārdomāts mārketinga komunikāciju komplekss, kas aptver plašu mērķauditoriju, nodrošinot uzņēmumam attīstību. Izprotot un pārdomājot mārketinga komunikāciju plānu, var pozitīvi ietekmēt mērķauditoriju, kas dotu rezultātu – jaunus klientus. Pētījums ir aktuāls, jo straujais attīstības temps telekomunikāciju jomā liek veidoties konkurencei un attiecīgai katra uzņēmuma konkurētspējai, kas aizvien liek domāt par jaunām mārketinga komunikāciju iespējām un veidiem. Darba mērķis ir pierādīt, ka SIA „Baltcom” mārketinga komunikācijas ir augstā līmenī, kas ļauj uzņēmumam ieņemt nozīmīgu vietu telekomunikāciju pakalpojumu tirgū.

Tā kā SIA „Baltcom” ir viens no vadošajiem uzņēmumiem telekomunikāciju jomā, tad uzņēmumam ir pārdomāta mārketinga komunikācija, pateicoties kurai, ir iespējama uzņēmuma attīstība, piedāvājot daudzveidīgu pakalpojumu klāstu dažāda mērķauditorijai.

Izmantotās metodes ir literatūras un avotu izpēte par telekomunikācijas jomu un mārketinga komunikācijas jēdzienu, uzņēmuma darbības analīze veikta pēc „mārketinga mix” 4P modeļa.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION.

SIA „Baltcom” ir viens no Baltijā lielākajiem telekomunikāciju uzņēmumiem, kas darbojas jau kopš 1991. gada. Uzņēmums rūpējas par mārketinga komunikācijām, ejot līdzī laikam un domājot par uzņēmuma veidolu, esošo klientu apmierinātību un jaunu klientu piesaisti. SIA „Baltcom” mārketinga būtība ir klientu apmierinātība. Uzņēmumam pats svarīgākais ir nepārtraukti mainīties, nepieciešams pielāgoties un izstrādāt produktus, kas iet kopsolī ar klientu mainīgajām vēlmēm un vajadzībām. 2015. gadā uzņēmums ieguva jaunu vizuālo identitāti, kura noteica turpmāko izaugsmi un izveidoja zīmolu, kuru atpazīst visā Latvijā. SIA „Baltcom” saviem klientiem nodrošina ātrgaitas optisko internetu, interaktīvo televīziju, mājas telefonu un elektrības pakalpojumus. Uzņēmuma vērtības ir - klientu ērtības, komanda, tehnoloģiskā izcilība un inovācijas, aizrautība. Mārketinga būtība ir klientu apmierinātība, uzņēmumam ir nepārtraukti jāmainās, nepieciešams pielāgoties un izstrādāt aizvien jaunus produktus.

SIA „Baltcom” gadu gaitā ir mainījies gan vizuāli, gan „saturiski” – pašlaik tas ievieš nozīmīgas pārmaiņas, izmantojot jaunas tehnoloģijas, un turpina vērienīgu paplašināšanos. Pateicoties pastāvīgām investīcijām, SIA „Baltcom” saviem klientiem nodrošina mūsdienīgas tehnoloģijas par saprātīgu cenu un kvalitatīvu klientu apkalpošanu. Lai SIA „Baltcom” saviem klientiem spētu nodrošināt mūsdienīgas tehnoloģijas par saprātīgām cenām un kvalitatīvu klientu apkalpošanu, uzņēmumā ir izveidoti vairāk nekā 30 departamenti, kuros strādā vairāk kā 300 darbinieki. Viens no nozīmīgākajiem ir mārketinga departaments, kurā jebkura aktivitāte tiek veikta, lai pārdotu savus produktus vai pakalpojumus. Tā mērķis nav apmullot klientu vai falsificēt kompānijas imidžu. Tā mērķis ir iesaistīt klientus produktu izveidē, veidojot ilgtermiņa sadarbību. Plānojot mārketinga aktivitātes, ir jābūt skaidrībai, kas tieši tiek pārdots un kāda ir šā produkta potenciālā mērķauditorija. Jāņem vērā, ka SIA „Baltcom” klients parasti nepērk produktu, bet gan no tā izrietošos ieguvumus un emocijas. Līdz ar to mārketinga uzdevums ir izprast patērētāju vēlmes un parādīt tiem, ka piedāvātais produkts var kādu no tām apmierināt.

SIA „Baltcom” pakalpojuma mērķauditorija ir grupa, kurai ir interesants vai vajadzīgs kāds no telekomunikāciju pakalpojumiem. Galvenais no rādītājiem ir atrašanās vieta un ģeogrāfiskā izplatība, jo SIA „Baltcom” pakalpojumu klāsts pārsvarā pieejams tikai pilsētās un daudzdzīvokļu mājās. Atsevišķi tiek uzturēti tikli mazās pilsētās, kur tika iegādātas vietējo „mazo” uzņēmēju

telekomunikāciju firmas, kurās sniegto pakalpojumu klāstam konkurence ir maza vai arī nav vispār. Ir svarīgi arī demogrāfiskie rādītāji – vecuma, ienākumu, dzimuma, tautības, izglītības un tml. Protams, arī jāizvērtē informācija par dzīvesstilu un klientu līdzšinējā attieksme pret produktu un līdzīgiem konkurentu produktiem. Pareiza mērķauditorijas noteikšana ir ļoti svarīga, lai samazinātu mārketinga izmaksas. Apzinoties, kas tieši šo produktu pirks, jāizvēlas pareizais veids, kā veidot reklāmu un kurus medijus izvēlēties. Svarīgi atcerēties, ka mūsdienās potenciālā mērķauditorija nav vairs nosakāma tikai pēc vecuma, ģimenes stāvokļa un ienākumu līmeņa. Piemēram, luksus preces nepērk tikai cilvēki ar augstāku ienākumu līmeni – daudzi cilvēki ar vidēju ienākumu līmeni var pārtikt no maizes un ūdens, lai tikai varētu iegādāties visjaunāko BMX kalnu velosipēdu vai labāko snovborda inventāru, ja vien tas šķitīs svarīgi. SIA „Baltcom” mārketinga komanda arī šajā jomā strādā ļoti rūpīgi: pakalpojumi, tīkli, iekārtas, apkalpošana tiek veidota tā, lai maksimāli piesaistītu dažādu mērķauditoriju. Piemēram, vecāka gadu gājuma un ekonomiski mazāk nodrošinātai sabiedrības daļai tiek piedāvāts KTV (kabeļtelevīzijas) pakalpojums, kura galvenā mērķauditorija ir vecāka gadu gājuma un ekonomiski mazāk nodrošināta sabiedrības daļa. Šāda pakalpojuma ierīkošanas zona ir viena no lielākajām, konkurence līdzvērtīgi pakalpojuma veidam ir maza vai kā, piemēram, Rēzeknē nav vispār, un pakalpojuma izmaksas ļoti zemas. Uzņēmuma SIA „Baltcom” mērķauditorijas piesaistes kampaņa ir vērsta uz dažāda vecuma, sociālā stāvokļa, interešu, sezonalitātes utt. cilvēku grupām. Tiek izmantotas visas iespējamās nišas. Svarīgākais ir apzināties klientu vēlmes. Ja tiek pārdots produkts, ir ļoti svarīgi zināt, ko cilvēks no šī produkta gaida.

Tāpat kā mērķauditorijas piesaiste, tā arī mārketinga komunikāciju tehnoloģijas SIA „Baltcom” ir augstā līmenī, izmantojot visus iespējamus populārākos mārketinga rīkus, lai informētu potenciālos klientus par pakalpojuma esamību un nodibinātu ilgtermiņa attiecības, kas balstītas uz savstarpēju sapratni un izdevīgumu. Netiek aizmirsts par esošajiem klientiem, izstrādājot aizvien jaunus lojalitātes piedāvājumus. Pēdējos gados ievērojami palielināta uzņēmuma redzamība publiskajā telpā, veiksmīgi bagātinot uzņēmuma tēlu un mērķauditorijas zināšanas par tā sniegto pakalpojumu klāstu. SIA „Baltcom” par mārketinga nozari atbild 6 struktūrvienības: grafiskais dizainers, komunikāciju un sabiedrisko attiecību speciālists, TV satura speciālists, datu analītiķis, zīmola vadītājs un digitālā mārketinga speciālists. Departaments lielāko daļu mārketinga komunikāciju materiālu / stratēģiju veic paši, piemēram, kas attiecas uz “vizuāliem”, “saukļiem”, akcijas idejas, reklāmām google, sociālajos tīklos utt., reklāmas materiālu izplatīšanu/ izvietojumu - flajerus, pieturas plakātus u.c. – atbalsta aģentūras. Galvenais kampaņu mērķis ir jaunu klientu piesaiste, reklāmu kanāli, ar kuru palīdzību informācija tiek pasniegta potenciālajiem klientiem atkarībā no reģiona. Tiek izmantoti web portāli, sociālie mediji, e-pasti, flāeri, sabiedriskā transporta pieturas, sabiedriskais transports, lifti, piloni u.c.

Izņemot mārketinga departamentu, uzņēmumā ir vēl divas nozīmīgas mārketinga komunikāciju struktūrvienības: pārdošanas struktūrvienība un tiešās pārdošanas struktūrvienība, kur kopumā strādā vairāk nekā 70 darbinieki, kas veic telemārketingu, kā arī tiešo pārdošanu klātienē. Tas ir viens no efektīvākajiem mārketinga komunikāciju paņēmieniem. Kā jau tika minēts iepriekš, SIA „Baltcom” pēdējos gados ievērojami palielināja uzņēmuma redzamību publiskajā telpā (reklāmām google pakalpojumos, e-pasta portālā inbox.lv, sociālajos tīklos utt.), kā arī uzturot ļoti informācijai bagātu un mūsdienu prasībām atbilstošu mājaslapu www.baltcom.lv. Bez tā visa SIA “Baltcom” atbalsta dažāda veida pasākumus, maratonus u.c. Veido dažādu veidu suvenīrus, piemiņas lietas (t-krēkli, pildspalvas, cepures, krūzes, maisiņi u.c.), veiksmīgi bagātinot uzņēmuma tēlu un mērķauditorijas zināšanas par tā sniegto pakalpojumu klāstu.

Pēdējos gados ievērojami palielināta uzņēmuma redzamība publiskajā telpā, veiksmīgi bagātinot uzņēmuma tēlu un mērķauditorijas zināšanas par tā sniegto pakalpojumu klāstu. Ir veikta komunikācijas stratēģijas izstrādāšana un taktiskā plāna realizācija un pilnveidošana. SIA „Baltcom” mārketinga komunikāciju ziņā ir augstā līmenī, izmanto visus iespējamus populārākos mārketinga rīkus, lai informētu potenciālos klientus par pakalpojuma esamību un nodibinātu ilgtermiņa attiecības, kas balstītas uz savstarpēju sapratni un izdevīgumu. Ir svarīgi arī esošie klienti, izstrādājot aizvien jaunus lojalitātes piedāvājumus. Iespējams, uzņēmums varētu aktīvāk

iesaistīties konkrētu reģionu pasākumos, kultūras notikumos ar savas firmas pakalpojumu klāsta piedāvājumiem, atbalstu utt.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Uzņēmumam pats svarīgākais ir nepārtraukti mainīties, nepieciešams pielāgoties un izstrādāt produktus, kas iet kopsolī ar klientu mainīgajām vēlmēm un vajadzībām. Ja klients ir apmierināts, tad uzņēmums nes peļņu, un tā ir galvenā mārketinga būtība. Izanalizējot SIA „Baltcom” mārketinga stratēģijas, piedāvāto pakalpojumu klāstu un mērķauditoriju, var secināt, ka uzņēmuma mārketinga nodaļa, kas ir gandrīz trešā daļa no visa kopējā uzņēmuma darbinieku skaita, strādā ļoti profesionāli un ir uz pareizā ceļa, lai veiksmīgi bagātinātu uzņēmuma tēlu un mērķauditorijas zināšanas par tā sniegto pakalpojumu klāstu. SIA „Baltcom” mārketinga komunikāciju ziņā ir augstā līmenī un izmanto visus iespējamus populārākos mārketinga rīkus, lai informētu potenciālos klientus par pakalpojuma esamību un nodibinātu ilgtermiņa attiecības, kas balstītas uz savstarpēju sapratni un izdevīgumu, izstrādājot aizvien jaunus lojalitātes piedāvājumus.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Akadēmiskā terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=telekomunik%C4%81cija&list=telekomunik%C4%81cija&lang=LV> (12.05.2018.)
2. Binde, J. Telekomunikāciju uzņēmumu konkurētspēja Latvijā. R.: LU. 2007., 117 lpp.
3. Biznesa roskasgrāmata. Pieejams: <http://rokasgramata.lv/vadiba/cetri-marketinga-miksa-principi/> (13.06.2018.)
4. Niedrītis, J.Ē. Mārketinga. R: Biznesa augstskola Turība, 2005., 408 lpp.
5. SIA „Baltcom” npublicēti materiāli. www.baltcom.lv (13.03.2018.)
6. Telekomunikācijas nozares analītiskais apskats. Pieejams: https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/telekomunikacijas_nozares_analitiskais_apskats%202014.pdf (12.05.2018.)
7. Tirgus zinības. Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/uznemejdarbibas-abc/tirgus-zinibas>. (12.06.2018.)

TELEKOMUNIKĀCIJAS UZŅĒMUMA SIA “BALTCOM” ATTĪSTĪBAS TENDENCES UN STRATĒGIJAS.

Sanita Mališeva,
BSA, Rēzeknes filiāle,
sanita_malisheva@inbox.lv
Dr.oec, Sergejs Ignatjevs, stranik7@inbox.lv

ABSTRACT

The telecommunications sector has a particular role to play in the national economy, since its primary function is to meet the needs of society in receiving and transmitting information. Customer needs and technological innovation are the two main drivers of telecommunication development. Success only expects those companies that can implement the strategy, taking into account the future of these two areas. The aim of the thesis is to study the development strategies of the company SIA “Baltcom” by conducting research on the ongoing activities of the company.

Key words: development strategy, services, telecommunications.

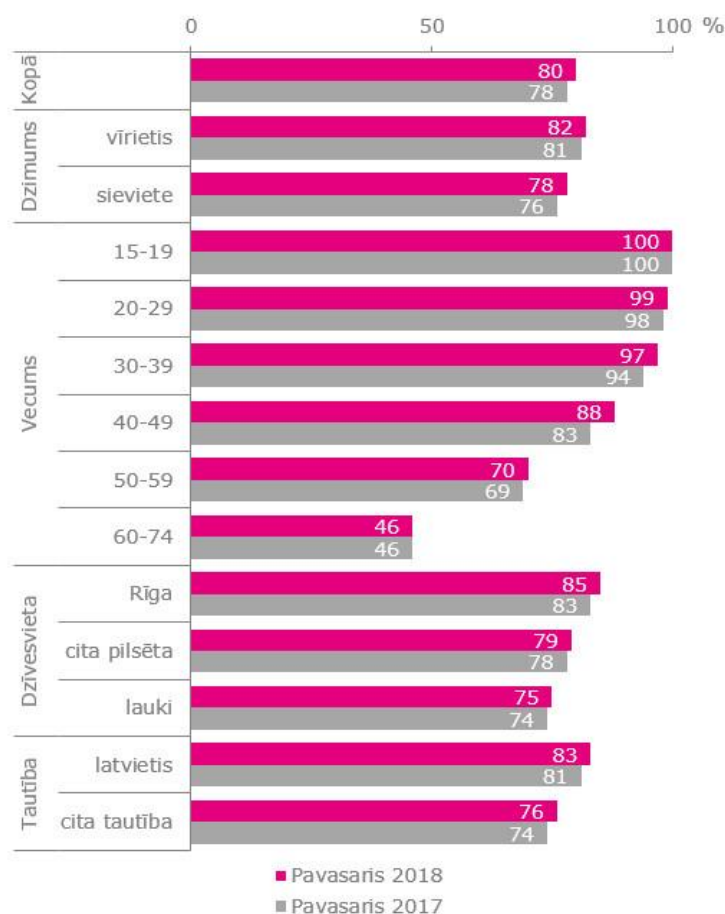
ANOTĀCIJA

Telekomunikāciju nozarei ir īpaša loma valsts ekonomikā, jo tās svarīgākā funkcija ir nodrošināt sabiedrības vajadzību apmierināšanu informācijas saņemšanā un nodošanā. Klientu vajadzības un tehnoloģiskās inovācijas ir divi galvenie telekomunikāciju attīstības virzītājspēki. Panākumi sagaida tikai tos uzņēmumus, kuri var īstenot attiecīgo stratēģiju, ņemot vērā šo abu jomu nākotni. Darba mērķis ir izpētīt uzņēmuma SIA “Baltcom” attīstības stratēģijas veicot uzņēmumā notiekošo darbību izpēti.

Atslēgas vārdi: attīstības stratēģija, pakalpojumi, telekomunikācijas.

Pēdējo 20 gadu laikā vērojama strauja augsto tehnoloģiju attīstība, tostarp telekomunikāciju un interneta jomā. Šodien šis uzņēmējdarbības virziens ir viens no visrentablākajiem un daudzsološākajiem. Ar katru gadu strauji pieaug regulāro interneta lietotāju īpatsvars dažādās mērķa grupās (Tabula nr. 1).

Tabula nr. 1 [Datu avots: Kantar TNS Latvia Digital, Pavasaris 2017 (31.01.2017. – 09.04.2017),
 Pavasaris 2018 (02.02.2018. – 09.04.2018.)]

Uzņēmums SIA “Baltcom” ir viens no vadošajiem telekomunikāciju uzņēmumiem Latvijā, kurš dibināts jau 1991. gadā un sniedz interneta, televīzijas, telefonijas un elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumus, uzņēmuma attīstības stratēģijas pamatā ir apmierināt klientu vajadzības un pastāvīgi attīstīt tehnoloģijas, nodrošinot klientiem augstāko pakalpojuma kvalitāti.

Ņemot vērā to, ka telekomunikāciju nozare ir ļoti pievilcīga tirgus sfēra, tas rada sīvu cīņu šajā tautsaimniecības nozarē. Lai izdzīvotu šajā uzņēmējdarbības sfērā priekšnosacījums uzņēmuma konkurētspējai un veiksmīgai darbībai ir ne tikai jaunas tehnoloģijas, bet arī uzņēmuma orientācija uz patērētāju vajadzībām un vispusēja mārketinga stratēģiju piemērošana. SIA “Baltcom” savā darbībā realizē visus šos priekšnosacījumus, ārzemju investori ik gadu veic materiālus ieguldījumus uzņēmuma tehnoloģiju un servisa uzlabošanai, tā 2017. gadā tika laista klajā jaunākās paaudzes interaktīvās televīzijas platforma un kopš tā brīža pastāvīgi tiek strādāts pie šīs platformas attīstīšanas un uzlabošanas. Savukārt, 2013. gadā SIA “Baltcom” iegādājās visas uzņēmuma SIA “IZZI” daļas, kļūstot par grupas uzņēmumu īpašnieku, galvenais ieguvums no apvienošanās bija uzņēmuma infrastruktūras pārklājuma pieaugums par aptuveni 30% un iespēja klientiem piedāvāt daudzveidīgāku pakalpojumu klāstu.

Dažādos uzņēmuma attīstības etapos tiek piemērota atšķirīga uzņēmuma attīstības stratēģija. Katru reizi, kad uzņēmums pāriet jaunā attīstības posmā, pirmām kārtām tas papildina savu produktu ar augstākajām tehnoloģijām un uzsāk darbu ar esošajiem klientiem, tiek veiktas izmaiņas produkta tehnoloģiskajos parametros, kas, savukārt, ietekmē abonēšanas maksu. Pie tehnoloģiskajiem parametriem tiek pieskaitīts – interneta ātrums, neierobežotas iespējas palielināt tīkla slodzi, tostarp, spēju nodrošināt pilnu pamatpakalpojumu un papildu pakalpojumu klāstu, spēju būtiski uzlabot pakalpojumu īpašības - piekļuves ātrumu, kanālu skaitu un sortimentu, augstas kvalitātes analogā signāla pieejamību, pilnībā attālināti pārvaldāmu tīklu.

Attiecīgi tehnoloģiju attīstībai mainās arī cenu politika, tiek veidoti pievilcīgi piedāvājumi ar mērķi piesaistīt jaunus abonentus, parasti akciju ietvaros tiek piedāvāta zemāka abonēšanas maksa, lai palielinātu pieprasījumu pēc pakalpojuma. Lai palielinātu rentabilitāti, esošiem klientiem tiek piedāvāts iegādāties vairāku pakalpojumu komplektus, nākotnē pakāpeniski palielinot pieslēgto pakalpojumu apjomu un attiecīgi palielinot abonēšanas maksu.

Tiek īstenotas dažādas lojalitātes programmas, lai saglabātu klientus, kuri vēlas atteikties no SIA "Baltcom" pakalpojumiem, lielākoties tiek piešķirtas abonēšanas maksas atlaides esošajam pakalpojumam, piedāvāti papildus pakalpojumi un tehniski risinājumi.

Kā vienu no svarīgākajām SIA "Baltcom" attīstības stratēģijām var minēt arī uzņēmuma pozitīva tēla veidošanu pārdošanas un apkalpošanas servisa jomās, kas ietver sevī pēc iespējas detalizētāk un saprotamāk izklāstīt informāciju par piedāvātajiem pakalpojumiem, pielāgoties klienta vēlmēm un vajadzībām, operatīvi pieslēgt pakalpojumu, ja pārdošanas mēģinājums ir sekmīgs, kā arī pieslēguma laikā konsultēt abonentu par viņam pieslēgtajiem pakalpojumiem, par to opcijām, iespējām, iestatījumiem un funkcijām. Klientam tiek nodrošināta laba pakalpojuma kvalitāte – attēla un skaņas kvalitāte, augsts interneta ātrums, stabils pieslēgums bez tehniskām problēmām. Ja rodas tehniskas problēmas SIA "Baltcom" nodrošina tehniskā atbalsta servisu visu diennakti, kas garantē klientam, ka problēma tiks novērsta ātri un kvalitatīvi. Viens no uzņēmuma galvenajiem nosacījumiem pret darbiniekiem ir, lai klients tiktu uzklausīts, klientu apkalpotu profesionāli un laipni, jo viss darbs ir pakārtots klienta ērtībām un vajadzībām. Klients laicīgi saņem informāciju par izmaiņām pakalpojuma saturā un bojājumiem, plānotajiem profilaktiskajiem darbiem.

Tā kā SIA "Baltcom" telekomunikāciju sfērā darbojas jau vairāk kā 20 gadus, uzņēmuma galvenās prioritātes ir novatoriski pakalpojumi, serviss un kvalitāte. Tāpat uzņēmuma attīstībai tiek piemērotas arī dažādas mārketinga aktivitātes, regulāri tiek veikta tirgus izpēte, tiek veikta potenciālā pieprasījuma izpēte un prognoze un atklātas jaunas uzņēmuma iespējas apmierināt pieprasījumu uz pakalpojumiem. Tiek attīstīti esošie pakalpojumi un veidoti jauni piedāvājumi un pakalpojumi, kā arī pētīta tirgus cenu politika, ņemot vērā konkurentu cenas. Tiek īstenotas dažādas mārketinga aktivitātes, kas saistītas ar pakalpojumu reklamēšanu medijos, autobusu pieturu stendos, reklāmas bukletu izstrādi un nogādāšanu pie klientiem, mājas lapas izstrādi un uzturēšanu. Mārketinga nodaļa pastāvīgi strādā pie tā, lai pārliecinātu patērētājus, ka izvēloties SIA "Baltcom" pakalpojumus viņi maksās par kvalitatīvāko, tehnoloģiski novatīvāko un izdevīgāko pakalpojumu komplektu, ka izvēloties SIA "Baltcom" pakalpojumus klients iegūs ērtības, daudzfunkcionalitāti, prestižu un augstu uzticamību.

SUMMARY

The goal of SIA "Baltcom" is to be one of the leaders in the electronic communications industry by developing new services, expanding the availability of coverage and services across Latvia and offering customers a more diverse range of services, thus ensuring further growth by strengthening the company's market position and strengthening healthy competition in telecommunications industry as a whole. Applying new strategies to the development of the company, it is possible to develop in the field of technology, increase the turnover and profit of the company, as well as get the opportunity to develop and improve in the labor market, SIA "Baltcom". expands its infrastructure every year, making it more efficient by acquiring new customers, expanding the customer which, in turn, provides the opportunity to withstand the fierce competition that currently exists in the telecoms market.

KOPSAVILKUMS

SIA "Baltcom" mērķis ir būt par vienu no elektronisko sakaru nozares līderi, attīstot jaunus pakalpojumus, paplašinot pārklājumu un pakalpojumu pieejamību visā Latvijā un piedāvāt klientiem vēl daudzveidīgāku pakalpojumu klāstu, tādejādi nodrošinot turpmāku izaugsmi,

nostiprinot uzņēmuma pozīcijas tirgū, kā arī stiprinot veselīgu konkurenci telekomunikāciju nozarē kopumā. Pielietojot uzņēmuma attīstībai jaunas stratēģijas, tas gūst iespēju attīstīties tehnoloģiju sfērā, palielināt uzņēmuma līdzekļu apgrozījumu un peļņu, kā arī gūst iespēju attīstīties un pilnveidoties darba tirgū, SIA “Baltcom” ik gadu paplašina savu infrastruktūru, padarot to efektīvāku, iegūstot jaunus klientus, paplašinot klientu bāzi, kas, savukārt, dod iespēju izturēt sīvo konkurenci, kura šobrīd pastāv darba tirgū telekomunikāciju nozarē.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. „Interneta lietotāju skaits pieaug līdz 1,4 miljoniem” <http://www.kantartns.lv/interneta-lietotaju-skaits-pieaug-lidz-14-miljoniem/> (11.04.2019.)
2. „Baltcom mājas lapa” <https://baltcom.lv/jaunumi/> (11.04.2019.)
3. „Стратегия развития компании, оказывающей услуги связи” <https://www.goodstudents.ru/marketing/1914-telecom.html> (11.04.2019.)

МАРКЕТИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ООО „MAGISTR FISKEVEGN GROUP”

Рыбакова Сюзанна, Латвия,
БМА, Резекненский филиал,
Предпринимательская деятельность,
sju12@inbox.lv
Dr.oec, Сергей Игнатьев, stranik7@inbox.lv

ABSTRACT

The market is not static, influenced by changes and developments that require a high level of competitiveness. In order to ensure a high level of competitiveness of the company, it is necessary to have a special advantage in at least one area for its direct competitors, there must be certain features, i.e. competitive advantages that need to be found, but also preserved, which is more difficult.

The aim of the article is to examine „Magistr Fiskevegn Group” marketing activities as a means to improve the company is competitiveness in the market.

Key words: competition, competitive, advantage, competitiveness, marketing.

ANOTĀCIJA

Tirgus nav statisks, to ietekmē izmaiņas un attīstība, kas prasa augstu konkurētspējas līmeni. Lai nodrošinātu uzņēmuma augstu konkurētspējas līmeni, ir nepieciešams, lai būtu īpašs pārkums vismaz vienā jomā attiecībā uz saviem tiešajiem konkurentiem; jābūt noteiktām noteiktām iezīmēm proti, t.i konkurences priekšrocībām, kuras nepieciešams ne tikai atrast, bet arī saglabāt, kas ir sarežģītāk.

Raksta mērķis ir „Magistr Fiskevegn Group” marketinga darbības izpētē kā līdzekļi uzņēmuma konkurētspējas uzlabošanai tirgū.

Atslēgas vārdi: konkurence, konkurences priekšrocība, konkurētspēja, mārketing.

АННОТАЦИЯ

Рынок не стоит на месте, он подвержен переменам и развитию, что требует высокого уровня конкурентоспособности. Чтобы обеспечить высокий уровень конкурентоспособности предприятия, необходимо иметь особое превосходство хотя бы в одной сфере по отношению к своим непосредственным конкурентам, обладать определёнными отличительными чертами, т.е. конкурентными преимуществами, которые необходимо не только найти, но и удержать, что сложнее.

Цель данной статьи заключается в исследовании маркетинговой деятельности ООО „Magistr Fiskevegn Group” как инструмента повышения конкурентоспособности данного предприятия на рынке.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентное преимущество, конкурентоспособность, маркетинг.

В экономической литературе конкурентные преимущества часто отождествляются с возможностями предприятия более эффективно распоряжаться имеющимися ресурсами, т.е. его конкурентоспособностью. Вместе с тем, как показал анализ, между данными понятиями есть причинно-следственное различие. Так, конкурентоспособность предприятия является результатом, фиксирующим наличие конкурентных преимуществ, без которых не возможна конкурентоспособность.

Однако наличие отдельных конкурентных преимуществ не означает автоматическое превосходство предприятия перед конкурентами. Понятия «конкурентное преимущество» и «конкурентоспособность» имеют различные интерпретации в зависимости от объекта, к которому они применяются.

Конкуренция - соперничество между участниками рыночного хозяйства за лучшие условия производства, купли и продажи товаров. Такое столкновение неизбежно и порождается объективными условиями: полной хозяйственной обособленностью каждого

субъекта рынка, его полной зависимостью от хозяйственной конъюнктуры и противоборством с другими претендентами за наибольший доход. Борьба за экономическое выживание и процветание - закон рынка. Конкурентные преимущества неразрывно связаны с конкуренцией. Они возникают там и тогда, где возникает и развивается конкуренция. Чем более всеобъемлющий характер приобретает конкуренция на латвийском рынке, тем более значимой для коммерческого успеха являются конкурентные преимущества. На сегодняшний день не существует однозначного толкования для понятия конкурентное преимущество. Все зависит от того к какому явлению или объекту оно относится. Так, в экономическом словаре отмечено, что конкурентное преимущество - это те характеристики, свойства товара или марки, которые создают для фирмы определенные превосходства над своими прямыми конкурентами. Эти характеристики могут быть самыми различными и относиться как к самому товару, так и к дополнительным услугам

По М.Портеру конкурентное преимущество – превосходство, высокая компетентность фирмы в какой-либо области деятельности или в выпуске товара по сравнению с конкурирующими фирмами. Фактором конкурентного преимущества является конкретный компонент внешней или внутренней среды фирмы, по которому она превосходит конкурирующие фирмы. Факторы могут быть тактическими и стратегическими

В экономической литературе существует различная видовая структура конкурентных преимуществ.

М.Портер конкурентные преимущества подразделяет на пять видов

- новые технологии;
- новые или изменившиеся запросы покупателей;
- появление нового сегмента отрасли, как правило, за счет освоения новой продукции;
- изменение стоимости или наличия компонентов производства: рабочей силы, сырья, материалов, энергии, транспорта, связи, оборудования и т.п.;
- изменение правительственного регулирования в таких областях, как стандарты, охрана окружающей среды, таможенная и налоговые системы, торговые ограничения и т.п.

Конкурентные преимущества он подразделяет на основные и развитые факторы.

Основные факторы – это природные ресурсы, климатические условия, географическое положение страны, неквалифицированная или полуквалифицированная рабочая сила и т.п. К развитым факторам относятся современная инфраструктура обмена информацией на цифровой основе, высококвалифицированные кадры, исследовательские центры университетов. Развитые факторы часто строятся на основных факторах. По степени специализации М.Портер конкурентные преимущества подразделяет на общие и специализированные факторы.

Общие факторы – это сеть автомобильных дорог, капитал, персонал с высшим образованием. Специализированные факторы – это персонал с узкой специализацией, инфраструктура специфических видов типов, базы данных в определенных областях знания и другие, применяемые в ограниченном числе отраслей или даже в одной-единственной.

Специализированные факторы образуют более солидную и долговременную основу для конкурентного преимущества, чем общие. Специализированные факторы являются более редкими, это факторы высокого порядка. Специализированные факторы необходимо поддерживать и развивать за счет достаточного финансирования. Представленная нами видовая структура конкурентных преимуществ является своеобразным образцом для различных объектов, однако следует учитывать специфику

Существует множество источников формирования конкурентного преимущества:

- производство продукции самого высокого качества;
- предоставление покупателям лучших услуг;

- достижение минимального по сравнению с конкурентом, уровня издержек;
- выгодное географическое расположение;
- разработка изделия, которое выполняет определенные функции лучше конкурирующих аналогов;
- изготовление более надежной и долговечной продукции;
- предоставление покупателям большей ценности за те же деньги (комбинация хорошего качества услуг и приемлемых цен).

Все это означает старание предприятия предоставить потребителям то, что они считают наилучшей ценностью, будь то наилучшее качество, низкая цена или наилучшая ценность превосходного товара, за который стоит заплатить подороже. Фундаментальной причиной успеха одних или неуспеха других предприятий является наличие или отсутствие у предприятия конкурентного преимущества.

Эффективность маркетинга, его постепенное совершенствование во многом зависит от качества выпускаемых товаров, от применяемой ценовой политики, методов продвижения товаров, опережающего развития производства, развития организации и управления распределением товаров на предприятии. Поэтому актуальным является изучение и выявление путей совершенствования маркетинговой деятельности предприятия. Объектом исследования является ООО "Magistr Fiskevegn Group".

ООО "Magistr Fiskevegn Group.MFG", основана в мае 2003 года, как совместное предприятие "Magistr" и "Fiskevegn" "MFG", и по Европейским масштабам, является крупной производственной компанией. Основным видом деятельности фирмы является производство синтетических нитей, и канатов, которые используются в различных отраслях промышленности. Производимая продукция отвечает Европейским стандартам качества, упаковки и маркировки. На все её виды выпускаемой продукции выдан сертификат EUR.1, канаты также имеют сертификат Российского Морского Регистра Судоходства по производству синтетических нитей, и канатов.

Фирма постоянно расширяет производство и увеличивает ассортимент выпускаемой продукции.

Миссия предприятия:

- предлагать потребителям широкий, разнообразный ассортимент продукции высокого качества;
- обеспечить сотрудников компании со стабильной работой и возможностью для роста;
- постоянно развиваться и достигать всё более высоких результатов.

Основной задачей предприятия является выпуск качественной продукции. Успешная деятельность предприятия обеспечивается производством продукции которая:

- Отвечает чётко определённым потребностям, сфере применения или назначения;
- Удовлетворяет требованиям потребителя;
- Соответствует стандартам и техническим условиям;
- Направлена на получения прибыли

Основными потребителями продукции предприятия являются страны Западной Европы. В Европу экспортируется 90 % продукции, в том числе, в Норвегию, Швецию, Италию, Испанию, Данию, Германию, Голландию, Шотландия, Финляндия. Кроме того, продукция фирмы реализуется в Австралии, Индии, Тунисе, а так - же в США, Великобритании и странах Балтии.

Особенности маркетинговой политики предприятия

- Планомерное изучение и постоянное удовлетворение требований потребителей к продукции, стремление превзойти их ожидания.
- Лидерство высшего руководства организации в обеспечении единства политики в области качества и вовлечение всех работников в достижении поставленных целей.

- Наиболее эффективное использование способностей и повышение творческого потенциала работников всех уровней.
- Использование комплексного подхода в управлении деятельностью и ресурсами для эффективного достижения желаемого результата.
- Постоянное улучшения деятельности организации.
- Достижение эффективности решений, основываясь на анализ данных и информации.

РЕЗЮМЕ

Маркетинг на предприятии ООО "Magistr Fiskevegn Group.MFG" - является мощным инструментом конкурентоспособности. Основная задача предприятия выпускать качественную продукцию, удовлетворять требования потребителя.

В качестве вывода автор отмечает. Конкурентные преимущества предприятия – это самое лучшее, что может предоставить предприятие, и в условиях жёсткой конкуренции выбор сферы деятельности непростой вопрос.

Основываясь на проделанной работе, авторы уверены, что у компании очень хорошие перспективы развития. Руководством предприятия выбран компетентный маркетинговый подход для реализации своей продукции. Предприятие находится на правильном пути к еще большему успеху.

KOPSAVILKUMS

Mārketings uzņēmumā "Magistr Fiskevegn Group.MFG" ir spēcīgs konkurētspējas instruments, kura galvenais uzdevums ir nodrošināt augsts kvalitātes patērētāju prasībām atbilstošu produktu ražošanu. Autors uzskata, ka uzņēmuma konkurētspējīgās priekšrocības ir labākais, ko uzņēmums var sniegt, un stingras konkurences apstākļos darbības jomas izvēle nav viegls jautājums. Pamatojoties uz paveikto darbu, autors ir pārliecināts, ka uzņēmumam ir ļoti labas attīstības perspektīvas. Uzņēmuma vadība savu produktu ieviešanai izvēlējās kompetentu mārketinga pieeju. Uzņēmums ir uz pareizā ceļa, lai panāktu vēl lielākus panākumus.

SUMMARY

Marketing in the company "Magistr Fiskevegn Group.MFG" is a powerful competitiveness instrument whose main task is to provide high – quality production meeting consumer requirement. The author believes that the competitive advantage of the company is the best that it can provide, and in a highly competitive environment the choice of scope is not an easy matter. On the basis of the completed work, the authors are convinced that the company has very good development prospects. The company is management chose a competent marketing approach to introduce its products. The company is on the right way to achieve even greater success.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Азоев Г.А., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. — М.: ОАО «Типография НОВОСТИ», 2000. — 256 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление. - М., 2006.-546с.
3. Виханский О. С., Наумов А.И. Менеджмент. - М.: Наука, 2006. - 670 с.
4. Портер, М. Международная конкуренция / М. Портер. — М.: Международные отношения, 2009. — 896с.
5. Князева В.А, „Формирование маркетинговой стратегии предприятия” http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63724.doc.htm (29.03.2019.)

NENOTEIKTĪBA SOCIĀLĀS APRŪPES PAKALPOJUMU PLĀNOŠANĀ LATVIJAS REĢIONOS

Edgars Štāls, Norvēģija,

Doktorants, Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Rīga,
„Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika”

sedgars@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Dr.sc.ing., prof. Žanna Caurkubule

ANOTĀCIJA

Saistībā ar demogrāfiskām izmaiņām un augošo pieprasījumu pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem valsts plānošanas dokumentos tiek iestrādāti rīcības virzieni šīs problēmas risināšanai, tomēr realitātē atsevišķi specifiskie politiskie mērķi netiek realizēti. Tādēļ šajā darbā valsts plānošanas dokumenti tiek pretstatīti nozares statistikai ar mērķi identificēt iespējamās šķēršļus vai funkciju nepildīšanu plānošanas dokumentos izvirzīto uzdevumu sasniegšanai. Darba pamatā ir statistiskā atspoguļojuma savstarpējā mijiedarbība ar valsts plānošanas dokumentiem problēmjaudājumu aktualizēšana.

Atslēgas vārdi: reģions, sociālā aprūpe

ABSTRACT

In relation to demographic changes and increasing demand for social care services, several action plans are developed and elaborated into state planning documents to address these challenges, nevertheless often these specific political objectives set in the documents are not implemented. In this research state planning documents are compared and analysed in line with field statistics to identify potential obstacles or failure to perform functions to reach the challenges set in the planning documents. Research is based on statistical reflection mutual interaction with state planning documents and up dating challenges.

Key words: region, social care

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Mūsdienu Latvijas teritorijā pensijas vecumu sasniegušo personu pieprasījums pēc sociāliem pakalpojumiem ir atkarīgs no dažādiem faktoriem, piemēram, pensijas apmēra, tuvinieku apgādības, veselības stāvokļa, u.c. Ne visi mūsdienu senjori ir ar nevainojamu veselību, kā arī aprūpēti no tuvinieku puses, tādēļ noteikta daļa pensijas vecuma cilvēku ir spiesti vērsties pēc sociālās palīdzības, ko likuma kārtībā nodrošina pašvaldība. Savukārt sociālais palīdzības apjoms, kvalitāte un nodrošinājums ir daļēji atkarīgs no reģionu ekonomiskā līmeņa, konkrētās pašvaldības sociālās nozares attīstības un finansējuma, pašvaldības un valsts noteiktās politikas, kā arī pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma attiecībām. Lai izprastu šobrīd pastāvošo situāciju un iespējamās nepilnības sociālo pakalpojumu nodrošināšanā pensijas vecuma personām, šajā darbā tiek aplūkoti valsts plānošanas dokumentos izvirzītie mērķi un ieteikumi pretstatā statistikas un attiecīgās jomas valsts iestāžu datiem, kas atspoguļo esošo stāvokli vecu cilvēku sociālās aprūpes pakalpojumu jomā.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2015.gadā publicētajā Publisko individuālo pakalpojumu klāsta izvērtējumā atbilstoši apdzīvojumam 3. pielikumā „Sociālo pakalpojumu teritoriālā izvietojuma analīzē atbilstoši apdzīvojumam” (turpmāk analīze) tiek uzsvērta populācijas novecošanās tendence un pieprasījuma palielināšanās pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem. Analīzē atzīmēts, ka sakarā ar vecu cilvēku skaita pieaugumu veidot jaunus ilglaicīgās sociālās aprūpes centrus (turpmāk SAC) vai palielināt gultu skaitu nav ieteicams, jo

uzturēšanās šajās institūcijās ir saistītas ar izmaksām, kuras klients nav spējīgs pilnībā segt no saviem ienākumiem. Tiek uzsvērts, ka nākotnē lielāka loma sociālo pakalpojumu sniegšanā būs mājas aprūpei un sabiedrībā balstītam pakalpojumam – dienas aprūpes centriem (turpmāk DAC). [14]

Pamatnostādnēs sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.- 2020.gadam (turpmāk Pamatnostādnes) pensijas vecuma sasniegušo personu vajadzību kontekstā arī tiek uzsvērts, ka nav pietiekami attīstīts mājas aprūpes pakalpojums pensijas vecumu sasniegušām personām, kaut pieprasījums nemitīgi pieaug un nemainīgi liels paliek arī pieprasījums pēc ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem institūcijās. Pamatnostādņu izvirzītos specifiskos politikas mērķos ietilpst: esošo pašvaldību līdzekļu ietvaros paplašināt mājas aprūpes pakalpojumus (turpmāk MAP) un, ņemot vērā augošo demento pacientu skaitu, ik gadu nepieciešams izveidot vienu DAC pacientiem ar demenci vai jaunas vietas esošajos aprūpes centros; palielināt sociālo pakalpojumu institūciju darbinieku skaitu un nodrošināt konkurētspējīgu atalgojumu, ik gadu aprūpes darbiniekiem paaugstinot atalgojumu vidēji par 10%; nodrošināt Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra (turpmāk SPSR) darbību un precizēt pakalpojuma sniegšanas veidu; uzlabot sociālo pakalpojumu plānošanu reģionos. [7]

PĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

2017.gada Pamatnostādņu starpposma ziņojumā tiek veikta analīze saistībā ar DAC izveidi un konstatēts, ka 2014.-2016.gadā jauni DAC personām ar demenci netika veidoti pamatojoties uz pieprasījuma trūkumu, un ierobežotajiem pašvaldību finanšu resursiem. [4]

Tabula 1. Pakalpojumu saņēmēju skaits [11;12;13]

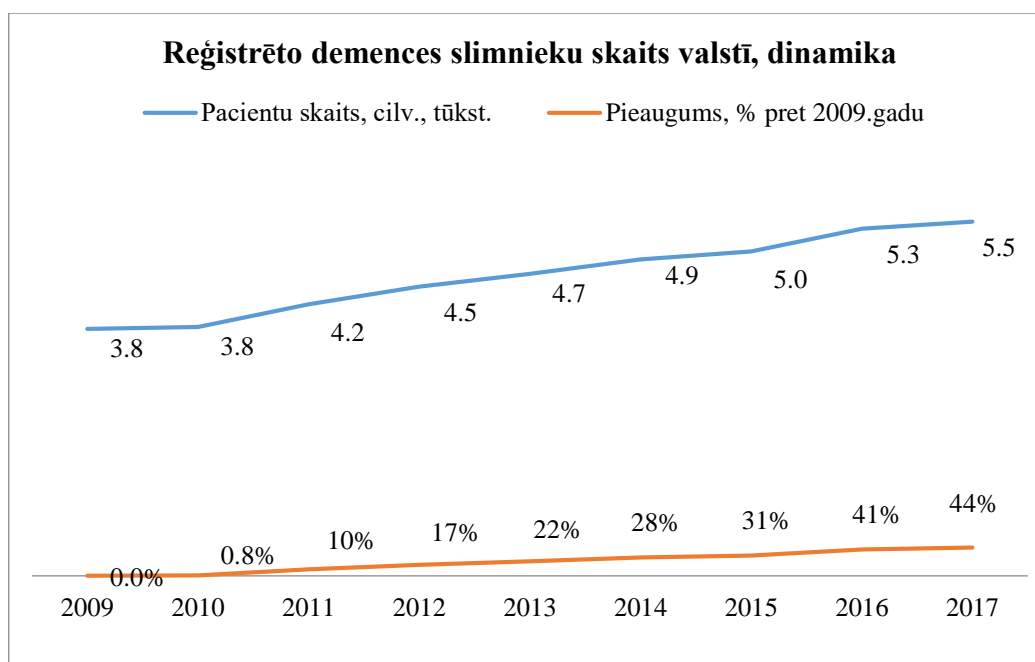
Pensijas vecuma cilvēkiem sniegtie pakalpojumi						
Gads	DAC pakalpojumu saņēmēju skaits		Mājas aprūpes saņēmēju skaits		Pašvaldību un citu organizāciju SAC iemītnieku skaits	
	tūkst.	izmaiņas %	tūkst.	izmaiņas %	tūkst.	izmaiņas %
2014	6,3	0%	9,5	0%	6	0%
2015	4,9	-22%	11,6	22%	6,1	2%
2016	1,5	-76%	11,2	18%	6,4	7%
2017	1,5	-76%	12,6	33%	6,9	15%

Aplūkojot Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk CSP) statistiku par pēdējiem pieejamiem četriem gadiem ir redzams, ka DAC pakalpojumu pieprasījums no 2014. – 2017.gadam ir krities ļoti strauji, no 4900 klientiem uz 1500, bet MAP un SAC pakalpojumu pieprasījums ir pieaudzis, attiecīgi par 1400 un 500 klientiem (sk. tab. 1). Šāds DAC pakalpojuma saņēmēju skaita kritums par 76%, laika posmā no 2014. līdz 2017.gadam, nav izskaidrojams un CSP sniegtajos datos nav izsekojams.

Lai arī CSP datos ir vērojams straujš DAC pakalpojumu pieprasījuma samazinājums, Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk SPKC) dati uzrāda pretējus rezultātus (sk. tab. 2).

Tabula 2. Reģistrētie demences pacienti valstī [17]

Reģistrēto demences slimnieku skaits valstī, dinamika									
Gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pacientu skaits, cilv.	3802	3834	4183	4455	4653	4873	4999	5346	5458
Pacientu skaits, cilv., tūkst.	3,8	3,8	4,2	4,5	4,7	4,9	5,0	5,3	5,5
Pieaugums, % pret 2009.gadu	0,0%	0,8%	10%	17%	22%	28%	31%	41%	44%

Attēls 1. Reģistrēto demences pacientu skaita pieauguma dinamika valstī

Ir redzams, ka augstāk minētā periodā no 2014.-2016.gadam demences slimnieku skaits ir palielinājies par 473 personām, bet kopējā 9 gadu dinamika uzrāda nepārtrauktu slimnieku skaita pieaugumu kopsummā par 44% (sk. att. 1).

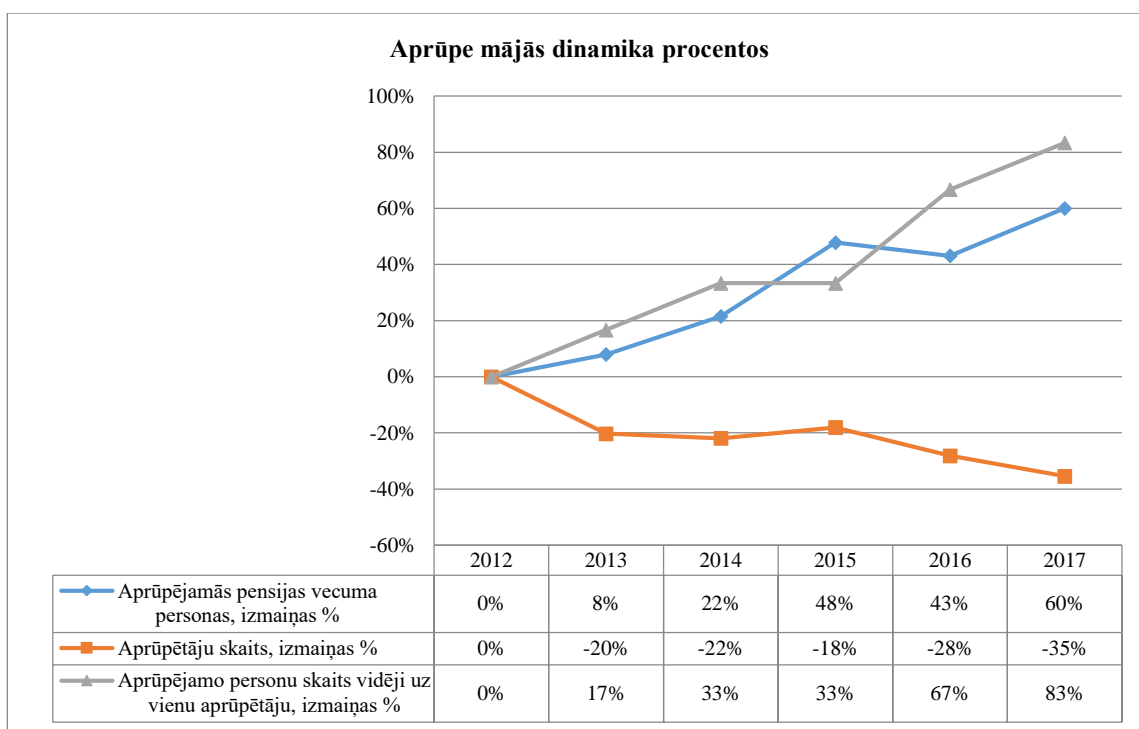
Darba autoram cenšoties noskaidrot DAC skaitu valstī un aplūkojot SPSR datus, šo informāciju neizdevās iegūt, veicot datu atlasī pēc sniedzamā sociālā pakalpojuma „dienas centrs”, reģistrētajām iestādēm nav norādīts pakalpojuma sniegšanas veids - demences pacienti.

Ar šādu norādi reģistrā figurē tikai divas iestādes zem sniedzamā sociālā pakalpojuma - „cits”. Tādējādi, pretēji Pamatnostādnēs 2013.gadā izvirzītam mērķim SPSR precizēt pakalpojuma sniegšanas veidu, 2019.gadā šāda kārtība neeksistē, kas liedz izmantot SPSR datus pētniecībā. [16]

Aplūkojot statistiku MAP pieejamībai ir redzams, ka aprūpējamo skaits 5 statistisko gadu pārskata periodā ir pieaudzis par 4724 personām (60%), bet aprūpētāju skaits šajā periodā ir samazinājies par 387 personām (35%). Statistiski kopš 2012. – 2017.gadam aprūpējamo personu skaits ir palielinājies uz vienu aprūpētāju par 83% (sk. tab.3; sk. att. 2). [5]

Tabula 3: Mājas aprūpes noslogojuma izmaiņas [12]

Aprūpe mājās, dinamika absolūtos skaitļos						
Gads	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aprūpējamās pensijas vecuma personas	7 867	8 495	9 560	11 627	11 256	12 591
Aprūpētāju skaits	1 092	871	853	895	785	705
Aprūpējamo personu skaits vidēji uz vienu aprūpētāju	6	7	8	8	10	11

Attēls 2. Aprūpējamo personu un aprūpētāju skaita izmaiņas procentos

Pamatojoties uz CSP datiem MAP pieejamība ir salīdzinoši neliela attiecībā pret kopējo vientuļo vecu cilvēku skaitu valstī, kas sastāda 67108 personas, kuras ir potenciāli MAP klienti.

Ir skaidrs, ka saglabājoties šādai aprūpētāju skaita deficīta tendencei valsts plānošanas dokumentos iestrādātās alternatīvas SAC pacientu novirzīšanai uz MAP nebūs īstenojamas sakarā ar cilvēkresursu iztrūkumu.

Viens no faktoriem ar ko izskaidrot cilvēku resursu iztrūkumu nozarē ir zemais atalgojums.

Tabula 4: Darbinieku algas [2]

Darbaspēka izmaksas uz vienu darbinieku mēnesī (eiro)								
Gads	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sociālā aprūpe ar izmitināšanu	402, 17	422, 78	426, 78	472, 83	510, 45	537, 99	549, 76	572
Sociālā aprūpe bez izmitināšanas	506, 34	516, 46	535, 34	551, 25	570, 14	616, 70	623, 65	658, 04
Sociālā aprūpe ar izmitināšanu, izmaiņas %	0,0%	5%	6%	18%	27%	34%	37%	42%
Sociālā aprūpe bez izmitināšanas, izmaiņas %	0,0%	2%	6%	9%	13%	22%	23%	30%

Pēc statistikas datiem redzams, ka septiņu gadu laikā sociālo darbinieku izmaksas ir palielinājušās vidēji tikai par 150 eiro (sk. tab. 4). Pretēji Pamatnostādnēs noteiktajam sociālo darbinieku ikgadējam algas palielinājumam par 10%, tikai puse pašvaldību ik gadu palielina sociālo darbinieku algu, kuri strādā ar klientiem un šis palielinājums sastāda vidēji 3,3%. Laika posmā no 2010.- 2017.gadam valstī kopumā šis palielinājums sastāda attiecīgi 42% un 30%, kas neatbilst Pamatnostādnēs noteiktajam. [4;2;1]

Saistībā ar Pamatnostādnēs izvirzīto specifisko politisko mērķi uzlabot sociālo pakalpojumu plānošanu reģionos, katrā reģionā (Latgales, Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Rīgas) tika veikta sociālo pakalpojumu plānošana, tomēr tā tika veikta pēc atšķirīgas metodikas.

Latgalē netiek plānots attīstīt jaunus sociālo pakalpojumu sniedzējus, tomēr papildināt jau esošo pakalpojumu piedāvājumu. [8]

Vidzemes reģionā tiek pielietota EKD (Enterprise Knowledge Development) modelēšana, lai noteiktu katram novadam visvairāk nepieciešamos sociālos pakalpojumus. [18]

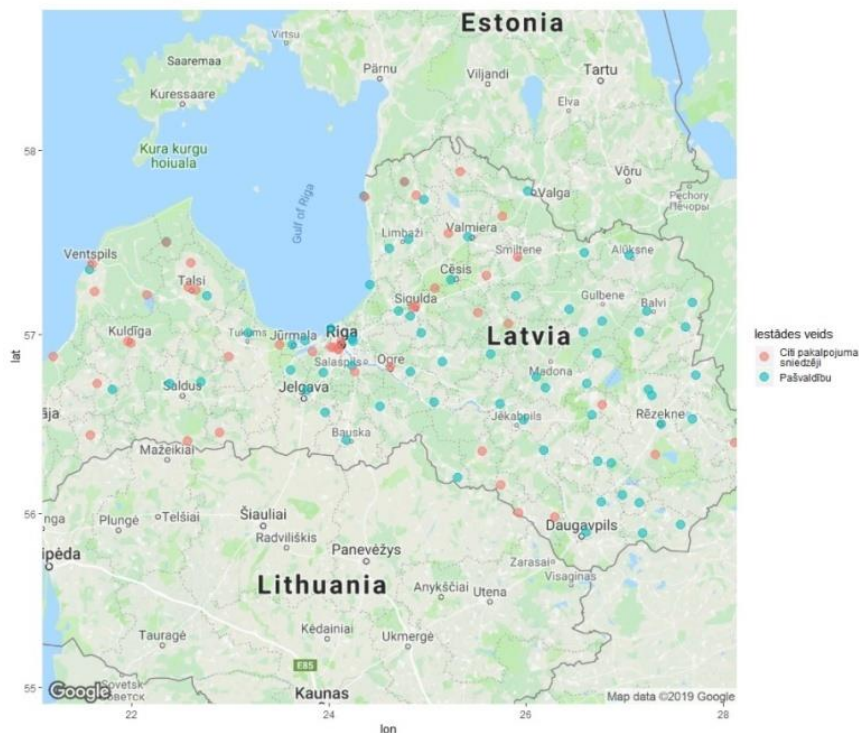
Kurzeme un Zemgale piedāvā plānoto pašvaldību sociālo pakalpojumu sarakstu. [6;15]

Rīga paredzamos sociālos pakalpojumus ir plānojusi izejot no prognozējamā pašvaldību klientu pieauguma. Tomēr pieauguma gadījumā nav plānots radīt jaunus sociālos pakalpojumus.

Tā vietā, pieauguma gadījumā, šis pakalpojums tiks pirkt no citām pašvaldībām. [10]

No tā izriet, ka reģioni ietur zināmu „nogaidīšanas” politiku attiecībā uz sociālo pakalpojumu paplašināšanu, kā rezultātā lielas izmaiņas tuvākā nākotnē nav sagaidāmas.

Novērojot, piemēram, SAC dislokācijas ir redzams, ka lielākā daļa pašvaldību SAC atrodas Vidzemē, Zemgalē un Latgalē, savukārt Kurzēmē SAC skaits (arī citu sociālā pakalpojuma sniedzēju) ir salīdzinoši neliels. Citu pakalpojuma sniedzēju iestādes ir mazāk sastopamas Latgalē (sk. att. 3).

Attēls 3: Pašvaldību pārziņā esošie SAC un citi sociālā pakalpojuma sniedzēji [3;16]

Tik salīdzinoši zema pakalpojuma pieejamība Kurzēmē nav atkarīga no vecu iedzīvotāju skaita reģionā.

Tabula 5. Vecu cilvēku skaits reģionos [9]

Vecu cilvēku >65 skaits Latvijas reģionos 2018.gadā			
Reģions	Kopējais iedzīvotāju skaits	Vecu cilvēku >65 skaits	>65 īpatsvars % no kopējā iedzīvotāju skaita reģionā
Vidzemes reģions	188494	39767	21%
Kurzemes reģions	243032	50918	21%
Zemgales reģions	232759	45281	19%
Latgales reģions	264857	57357	22%

Balstoties uz CSP datiem, Kurzemes reģionā vecu cilvēku īpatsvars vecuma grupā 65+ ir procentuālā ziņā līdzvērtīgs Vidzemes reģionam, bet skaitliskā ziņā ir par aptuveni 11 000 cilvēku lielāks nekā Vidzemes reģionā un 5,6 tūkstošiem lielāks nekā Zemgales reģionā. Skaitliskā ziņā Kurzemes reģions atpaliek tikai no Latgales reģiona, kur vecu cilvēku īpatsvars ir par nepilniem 6,5 tūkstošiem lielāks (skat. tab. 5).

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Lai arī valsts nozīmes politikas plānošanas dokumentos ir skaidras norādes uz sabiedrības novecošanos, aprūpes pakalpojumu nepietiekamību un pieprasījuma kāpumu, reģionālā līmenī, atbildes reakcija ir neatbilstoša un pasīva, kā arī netiek veikti plānošanas dokumentos ieteiktie pasākumi problēmas risināšanai. Tādēļ ir pamats uzskatīt, ka šī problēma netiek izvērtēta atbilstoši tās svarīgumam.

No darba satura izriet, ka:

ir zināmas pretrunas pieejamos datos saistībā ar DAC pakalpojuma pieprasījumu, kas var būt šķērslis objektīvu lēmumu pieņemšanā attiecībā uz pakalpojumu pieejamību;

iespējams, pastāv nopietni MAP pieejamības izaicinājumi nākotnē, kas saistīts ar pakalpojuma noslogojumu un cilvēkresursu nodrošinājuma iztrūkumu.

ir vērojams SAC pakalpojumu pieejamības iztrūkums noteiktās Latvijas administratīvi teritoriālās iedalījumu vienībās, bet reģionu plānošanas dokumentos nav paredzētas būtiskas izmaiņas pakalpojumu attīstībai. Tas var radīt nozares komercializāciju, kas vēl vairāk ierobežos pakalpojumu pieejamību maznodrošinātām iedzīvotāju grupām.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

2. Starpziņojums: Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi. (2017). Retrieved from <http://www.lm.gov.lv/lv/nozares-politika/sociala-palidziba/petijumi-un-informativie-materiali/4-petijumi/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>
- Darbaspēka izmaksas uz vienu darbinieku mēnesī pa darbības veidiem. (2018). Retrieved from http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG012.px/table/tableViewLayout1/?rxid=f15af91d-605e-4b12-b3e3-4e30ce2715ca
- Gada dati. (2019). Retrieved from <http://www.lm.gov.lv/lv/publikacijas-petijumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-joma/gada-dati>
- Informatīvais ziņojums "Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņu 2014.- 2020.gadam īstenošanas vidusposma (2014. – 2016. gadā) novērtējums". (2017). Retrieved from <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4558>
- IRG040. Iedzīvotāju skaits pēc vecuma grupām un dzimuma statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados, gada sākumā-Statistikas datubāzes. (2018). Retrieved from http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz__iedzrakst/IRG040.px/table/tableViewLayout1/?rxid=d8284c56-0641-451c-8b70-b6297b58f464
- Kurzemes plānošanas reģiona Sociālo pakalpojumu attīstības programma 2011.-2018.gadam. (2010). Retrieved from <https://www.kurzemesregions.lv/kurzemes-planosanas-regiona-socialo-pakalpojumu-attistibas-programmas-2011-2018-gadam-aktualizeta-versija-01-2012/>
- Labklājības ministrija. (2013). *Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.- 2020.gadam (Informatīvā daļa)* [Ebook]. Rīga. Retrieved from http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates2/Impam_290713_sp.pdf
- Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. – 2017. gadam. (2010). Retrieved from https://lpr.gov.lv/wp-content/uploads/2009/esf-projekti/Latg_soc_pak_att_programma_16062010.pdf
- RIG010. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzimuma un vecuma statistiskajos reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, ciemos un Rīgas apkaimēs (atbilstoši robežām 2018. gada sākumā)-Statistikas datubāzes. (2019). Retrieved from https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz__riga/RIG010.px/table/tableViewLayout1/
- Rīgas plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma alternatīviem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem. 2010. - 2016.gadam. (2010). Retrieved from <http://rpr.gov.lv/wp-content/uploads/2018/01/PROGRAMMAS-GALA-VERSIJA.pdf>
- SDG110. Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas centri gada beigās-Statistikas datubāzes. (2018). Retrieved from http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__socdr__aprupe/SDG110.px/?rxid=a39c3f49-e95e-43e7-b4f0-dce111b48ba1
- SDG140. Aprūpe mājās gada beigās-Statistikas datubāzes. (2018). Retrieved from http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__socdr__aprupe/SDG140.px/?rxid=a39c3f49-e95e-43e7-b4f0-dce111b48ba1

13. SDG141. Pašvaldību nodrošinātie sociālie pakalpojumi-Statistikas datubāzes. (2019). Retrieved from http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__socdr__aprupe/SDG141.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a39c3f49-e95e-43e7-b4f0-dce111b48ba1
14. SIA „Grupa93”, SIA „Karšu izdevniecība Jāņa sēta”. (2015). *Sociālo pakalpojumu teritoriālā izvietojuma analīze atbilstoši apdzīvojumam* [Ebook] (3rd ed.). Rīga. Retrieved from [http://file:///C:/Users/user/Downloads/3_piel_Socialie_pakalpojumi%20\(1\).pdf](http://file:///C:/Users/user/Downloads/3_piel_Socialie_pakalpojumi%20(1).pdf)
15. Sociālo pakalpojumu attīstības programma. 2010.-2016.gadam Zemgales reģionā. (2010). Retrieved from http://www.jekabpilsnovads.lv/userfiles/file/zemgales_soc_pak%20programma_.pdf
16. Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs. (2019). Retrieved from <https://vspmis.lm.gov.lv/Public/PublicetsPakalpojums>
17. Statistikas dati - Slimību profilakses un kontroles centrs. (2019). Retrieved from <https://www.spkc.gov.lv/lv/statistika-un-petijumi/statistika/veselibas-aprupes-statistika1>
18. Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017.gadam. (2010). Retrieved from http://www.vidzeme.lv/lv/alternativo_socialo_pakalpojumu_attistibas_programma/

DO DIFFERENCES IN NATIONAL CULTURES AFFECT COUNTRY FINANCIAL STATEMENT COMPARABILITY UNDER IFRS?

Aivars Smagars, Latvija,
Baltic International Academy, Business Management and Administration,
aivars.smagars@gmail.com
Dr. Associate Professor Tatyana Boikova

ABSTRACT

The article examines whether cultural differences in trust towards others, materialism, and risk aversion lower financial statement comparability between countries that require International Financial Reporting Standards (“IFRS”). Evidence from various academic disciplines suggest that cultural beliefs and values affect individuals’ estimates and judgments and their consequent decisions, including economic and financial decisions. Article posits that certain cultural beliefs and values also affect the estimates and judgments of corporate managers, resulting in inconsistent reporting decisions for given economic events and lower financial statement comparability. Article finds that two countries have lower comparability when there are greater cultural differences in trust towards others, materialism, and risk aversion. In cross-sectional tests, results show weak evidence that stronger enforcement of IFRS moderates the cultural effects on cross-country financial statement comparability. Stronger enforcement of regulations and law does not moderate the cultural effects. These findings suggest that having a strong IFRS, regulatory, or legal enforcement does not effectively moderate the impact of culture on cross-country financial statement comparability.

Key words: materialism, trust, risk aversion, cultural differences

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Article explore whether international differences in cultural dimensions of trust towards others, materialism, and risk aversion affect how different countries implement International Financial Reporting Standards (“IFRS”) and lower cross-border financial statement comparability. Article posits that culture is another influential factor that affects cross-country accounting comparability because it varies significantly across countries and influences managers’ estimates and judgments. A large body of literature in psychology, sociology, economics, and other fields has documented that culture influences individual beliefs and values, which in turn, influences individuals’ estimates and judgments.

In addition to documenting the benefits of improved comparability and other earnings qualities through IFRS adoption, accounting researchers have provided evidence that country level differences affect the benefits of IFRS adoption. The researchers motivate their studies by emphasizing that IFRS are principles-based standards that allow significant managerial estimates and judgments. The estimates and judgments increase the reporting flexibility and the chances of inconsistent implementation of international accounting standards across firms, making reporting incentives or enforcement systems important for consistent reporting and cross-country comparability. Article explores through surveying people from all around the world if the problem of national cultures impacts IFRS and IFRS adaption.

BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

With exploration, article finds that two countries have less comparable financial statements when their cultures differ in trust towards others, materialism, and risk aversion. These findings suggest that cultural beliefs and values influence the implementation of accounting standards, and that international differences in these beliefs and values adversely affect cross-country accounting comparability. This finding is important for principles based IFRS that allow significant discretion in interpretation and implementation of these standards. Certain cultural differences lower cross-country accounting comparability based on studies from various academic fields; researchers in psychology, sociology, and economics consistently find that individuals from different cultures make different estimates and judgements under IFRS.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Article sees differences in cultural beliefs and values lower accounting comparability based on previous findings that cultural beliefs and values broadly affect individual estimates and judgments (Weber and Hsee, 2000; Guiso et al., 2006, 2008, and 2009; Kitayama and Cohen, 2010), managerial estimates and judgments are also subject to cultural influences, and thus cultural differences will induce inconsistent implementation of IFRS and lower accounting comparability across countries. Research finds that two countries have less comparable financial statements when their cultures differ in trust towards others, materialism, and risk aversion. These findings suggest that cultural beliefs and values influence the implementation of accounting standards, and that international differences in these beliefs and values adversely affect cross-country accounting comparability.

Article conjectures that there are significant research opportunities in accounting in examining how certain cultural differences affect estimates and judgements of managers, auditors, financial analysts, etc. Finding example, one could examine whether managers and/or analysts from more risk averse cultures issue more conservative earnings forecasts. Researching accounting studies on cultural differences is valuable and will become more so as a higher number of countries adopt IFRS and as cross-country investments increase.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Capkun, V., Collins, D., & Jeanjean, T. (2016a). The effect of IAS/IFRS adoption on earnings management (smoothing): A closer look at competing explanations. *Journal of Accounting and Public Policy*, 35(4), 352–394.
2. Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M., & Williams, C. (2012). Are IFRS-based and US GAAP-based accounting amounts comparable? *Journal of Accounting and Economics*, 54(1), 68–93.
3. Han, S., Kang, T., Salter, S., & Yoo, Y. K. (2010). A cross-country study on the effects of national culture on earnings management. *Journal of International Business Studies*, 41(1), 123–141.
4. Han, S., & Ma, Y. (2014). Cultural differences in human brain activity: a quantitative meta-analysis. *Neuroimage*, 99, 293–300.
5. Han, S., & Ma, Y. (2015). A Culture-Behavior-Brain Loop Model of Human Development. *Trends in Cognitive Sciences*, 19(11), 666–676.
6. IASB. (2010). *Conceptual framework for financial reporting 2010. International Financial Reporting Standards*.
7. IASB. (2015). *Financial Reporting Standards for the World Economy*. London, England.
8. IASB. (2016). Mission Statement.
9. Kitayama, S., & Cohen, D. (2010). *Handbook of Cultural Psychology*. New York: Guilford Press.
10. List of IFRS standards - <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
11. List of IFRS standards - https://en.wikipedia.org/wiki/International_Financial_Reporting_Standards
12. Weber, E. U., & Hsee, C. (2000). Culture and Individual Judgment and Decision Making. *Applied Psychology*, 49(1), 32–61.
13. Weber, E. U., & Hsee, C. K. (2000). Culture and individual judgment and decision making. *Applied Psychology: An International Review*, 49(1), 32–61.

UZŅĒMUMA NODOKĻU APLIKŠANAS OPTIMIZĀCIJAS IESPĒJAS

Vitālijs Litvins, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālā maģistratūra, Uzņēmējdarbības vadība un administrēšana
Vitalijs.litvins@gmail.com
Zinātniskais vadītājs: Dr.oec Boriss Heimanis

ABSTRACT

In the presented article the author described for taxes. It is compared Latvia Republics and politics of the ES taxes, the VAT and UIN facing principles and certain facilitations are determined.

Author formed as the analytical part, in information is that expounded for an enterprise and the descriptive work is executed for industry. The main financial pointers and taxes are analyzed. In the practical part that represented for the analysis of calculations and enterprise improvement of the economic and financial action. The produced optimizations of Taxes possibilities return of taxes chart.

Key words: optimization of taxes, facing of taxes, politics of taxes, guidance, improvement.

ANOTĀCIJA

Pirmajā daļā autors apraksta teorētiskā informācija par nodokļu aplikšanas iespējām. Tiek salīdzināta Latvijas Republikas un ES nodokļu politika, definēti PVN un UIN aplikšanas principi un noteikti atvieglojumi. Tiek veidota nodokļu ieņēmumu analīze budžeta veidošanas procesā.

Autors veidota kā analītiskā daļa, kurā ir izklāstīta informācija par uzņēmumu un izpildīts aprakstošais darbs par nozari. Analizēti galvenie finanšu rādītāji un nodokļi, ietekmējošie saimniecisko darbību.

Praktiskajā daļā ir atspoguļota informācija par aprēķinu analīzi un uzņēmums saimnieciskās un finansiālās darbības pilnveidi. Tiek izstrādātās Nodokļu optimizācijas iespējas, nodokļu atgriešanas shēma.

Atslēgas vārdi: nodokļu optimizācija, nodokļi, nodokļu politika, vadlīnijas, uzlabojumi.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Katrs Latvijas Republikā reģistrētais un saimniecisko darbību veicošais uzņēmums, kurš maksā nodokļus valsts budžetā, ir ieinteresēts, lai tas negatīvi neietekmētu uzņēmuma finanšu rādītājus un lai maksājumu summas būtu mazākas. Tāpēc tiek meklētas nodokļu optimizācijas iespējas. Lai šādas iespējas rastu, nepieciešams pārzināt valsts nodokļu sistēmu un veikt uzņēmuma finanšu darbības analīzi. Tas palīdz izprast, cik daudz un konkrēti kādus nodokļus uzņēmums maksā konkrētajā taksācijas gadā.

VARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Pētnieciskā darba pētījuma priekšmets ir SIA „FLEXCOM”. SIA pamatdarbība ir informācijas tehnoloģiju un datoru pakalpojumi un elektroapgādes un telekomunikāciju sistēmu būvniecība. Paralēli uzņēmums piedāvā jaunākās paaudzes drošības sistēmu ierīkošanu un integrāciju, regulāri apgūstot jaunākos tehnoloģiskos risinājumus. Tas paver daudz plašākas pielietojuma iespējas atkarībā no klienta pārstāvētās nozares.

Latvijas telekomunikāciju nozare vērsta uz iekšējo tirgu, kurā iedzīvotāju skaits samazinās gan migrācijas, gan negatīva dzimstības saldo dēļ. Tā rezultātā uzņēmumi sākuši vai nu savā starpā “strīdēties”, vai arī negribīgi apvienoties. Turklāt, nepieaugot iedzīvotāju maksātspējai, nav arī iespēju celt pakalpojumu cenas. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas apkopotie dati liecina, ka elektronisko sakaru komersantu kopējais apgrozījums valstī ik gadu sarūk. (Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, 2018).

Lai izzinātu telekomunikācijas nozares problēmas un analizētu SIA „FLEXCOM” darbības nozares vispārējām attīstības tendencēm un kopējo stāvokli, darba autors izmanto VID analītiskos

apskatus. Analītiskais apskats sniedz plašu statistisko un analītisko informāciju par telekomunikācijas nozares rādītājiem.

Nodokļu optimizācija paredz katra uzņēmuma saimnieciskajai darbībai atbilstoši izstrādātu nodokļu un nodevu maksājumu sistēmu, ar mērķi minimizēt nodokļu maksājumus. Nodokļu optimizācija ir sabiedrības pastiprinātas uzmanības centrā. Nodokļu sistēma Latvijā nepārtraukti mainās. Mainās nodokļu likmes, nodokļu bāze, nodokļu iekasēšanas nosacījumi.

Veiksme uzņēmumā ir atkarīga no daudziem apstākļiem, taču panākumu atslēga ir optimizācijā. Tā ietver risku vispusīgu apzināšanu un optimizācijas pasākumu plāna izstrādi, lai tos mazinātu un novērstu. Liela nozīme ir precīzam sagaidāmo izmaksu novērtējumam un objektīvai ienākumu prognozei. Pārdomāta un savlaicīga optimizācija īpaši svarīga ir nodokļu jomā, jo ļauj izvairīties no negaidītiem izdevumiem tiesību normu nepareizas izpratnes, nekorektas interpretācijas vai nezināšanas dēļ.

Ar nodokli apliekamais ienākums aptver gandrīz visus ekonomikas subjektus. Notiekošās nodokļu izmaiņas negatīvi ietekmē uzņēmējdarbības maksāspēju un ienākumus. Tāpēc nodokļu aplikšanas optimizācijas jautājumi ir tik aktuāli.

KOPSAVILUMS. PEZIOME.SUMMARY.

Nodokļu optimizācija paredz katra uzņēmuma saimnieciskajai darbībai atbilstoši izstrādātu nodokļu un nodevu maksājumu sistēmu, ar mērķi minimizēt nodokļu maksājumus. Nodokļu optimizācija ir sabiedrības pastiprinātas uzmanības centrā. Nodokļu sistēma Latvijā nepārtraukti mainās. Mainās nodokļu likmes, nodokļu bāze, nodokļu iekasēšanas nosacījumi.

Veiksme uzņēmumā ir atkarīga no daudziem apstākļiem, taču panākumu atslēga ir optimizācijā. Tā ietver risku vispusīgu apzināšanu un optimizācijas pasākumu plāna izstrādi, lai tos mazinātu un novērstu. Liela nozīme ir precīzam sagaidāmo izmaksu novērtējumam un objektīvai ienākumu prognozei. Pārdomāta un savlaicīga optimizācija īpaši svarīga ir nodokļu jomā, jo ļauj izvairīties no negaidītiem izdevumiem tiesību normu nepareizas izpratnes, nekorektas interpretācijas vai nezināšanas dēļ.

Ar nodokli apliekamais ienākums aptver gandrīz visus ekonomikas subjektus. Notiekošās nodokļu izmaiņas negatīvi ietekmē uzņēmējdarbības maksāspēju un ienākumus. Tāpēc nodokļu aplikšanas optimizācijas jautājumi ir tik aktuāli.

Pamatojoties uz pētnieciskā darba veikto pētījumu autors nonāca pie sekojošiem galvenajiem secinājumiem:

SIA „FLEXCOM” darbojas Latvijas Republikas likumu robežās, kārtējot grāmatvedību saskaņā ar Latvijas Republikas likumu „Par grāmatvedību” un Ministru kabineta noteikumiem Nr.585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju”.

2018. gadā uzņēmuma saimnieciskā darbība bija daudz veiksmīgāka nekā, iepriekšējā gadā, to pierāda pārskata gada peļņa. Uzņēmuma ieņēmumi ievērojami palielinājās, pateicoties jauniem līgumiem. Protams, arī palielinājās izmaksas un nodokļu maksāšanas apmērs, kas ir atkarīgs no tā, cik uzņēmums gūst peļņu un saražotu pakalpojumu. Tātad, secinot pēc peļņas vai zaudējumu aprēķiniem pēdējo triju gadu laikā, var apgalvot, ka saimnieciskā darbība ir bijusi veiksmīga. Pēdējos gados, uzņēmums ir strādājis ar peļņu, viss tas ir pateicoties līgumu slēgšanu ar pasūtītājiem un ar vietējo pašvaldību.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Latvijas Republikas likumi, VID publicētie dati, uzņēmuma dati.
2. Andrējeva V., Ketners K. Valsts ieņēmumu teorijas pamati. –Rīga: RTU Izdevniecība, 2007. 125.lpp.;
3. Birzietis G. Transporta vadība un loģistika: Mācību līdzeklis – Jelgava: LLU, 2008.g.180 lpp.;
4. Blaits Dž., Mārketings Rokasgrāmata. - Rīga: „Zvaigzne ABC”, 2004 - 284 lpp.;
5. Ketners, K Nodokļu optimizācijas principi – Rīga: Merkūrijs LAT, – 116 lpp.;
6. Ketners, K Nodokļu plānošana– Rīga: RTU Izdevniecība, -115 lpp.;
7. Ketners, K. Lukašina, O Nodokļu Eiropas Savienībā un Latvijā – Rīga: Merkūrijs LAT,237 lpp.;
8. Medne, A Nodokļi Latvijā – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2011. – 118 lpp.;

9. Lukašina O., *Nodokļu sistēma un tās nianšes*, Rīga, Merkūrijs LAT, 2000;-235 lpp.;
10. Medne A., *Nodokļi Latvijā*, Rīga, Biznesa augstskola Turība, 2012-118 lpp.;
11. Pettere G., Voronova I. Riski uzņēmējdarbībā un to vadība.- Rīga: Banku augstskola, 2003.176 lpp.;

FOREIGN DIRECT INVESTMENT THEORIES: ANALYSIS OF MAIN FDI THEORIES

Renata Šivickienė, Lithuania
Siauliai State College, Department of Business and accounting
Mykolas Romeris University
r.sivickiene@svako.lt

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the main foreign direct investment theories. Although several researchers have tried to explain the phenomenon of FDI, it's not possible to say there is a generally accepted theory, every new evidence adding some new elements and criticism to the previous ones. This study attempted to explain the different foreign direct investment (FDI) theories by providing an analysis of the key theories in many scholarly works.

Key words: Foreign Direct Investment (FDI), OLI, Eclectic paradigm

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

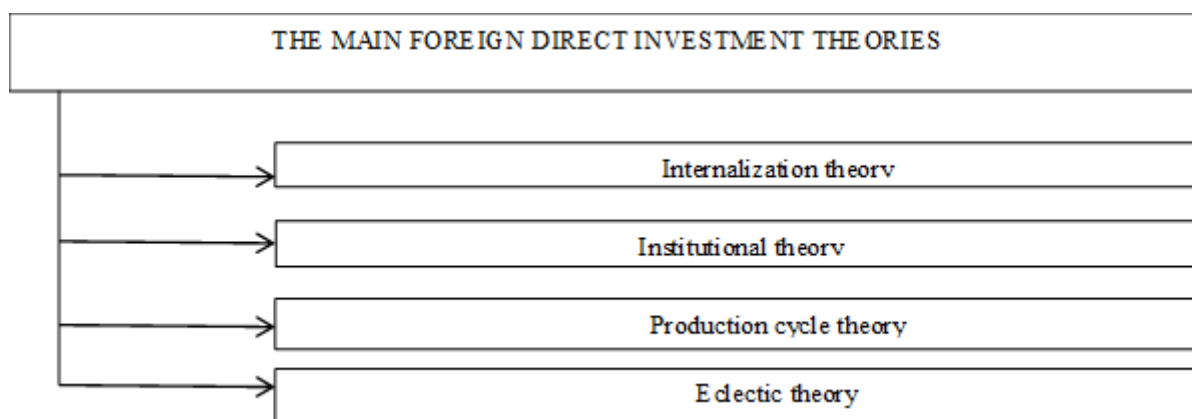
Foreign Direct Investment (FDI) acquired an important role in the international economy after the Second World War. This interest was driven by the rapid growth of US investment abroad at that time. Theoretical studies on FDI have led to a better understanding of the economic mechanism and the behavior of economic agents, both at micro and macro level allowing the opening of new areas of study in economic theory.

The objective is to explain the different FDI theories by providing an analysis of the key theories in many scholarly works.

Methods: the analysis and synthesis of scientific literature.

ANALYSIS OF MAIN FDI THEORIES

To understand foreign direct investment must first understand the basic motivations that cause a firm to invest abroad rather than export or outsource production to national firms. Picture 1 illustrates the theories that emerged in the second half of XX century and are considered as the main FDI theories.

Picture 1. The main foreign direct investment theories

Source: prepared by author

Many authors [12; 16; 11; 5] note that these theories explain only a certain group of foreign direct investment factors. Meanwhile, the decision to invest abroad is determined by a number of factors that can be explained not by a separate theory, but by various foreign direct investment theories together.

P. Zukauskas [17] notes that there are many international foreign investments, but often the main statements of these theories are repeated, several theories can be combined, or one theory is divided into more theories. The most popular FDI theories are: the internalization theory, production cycle theory, institutional theory, eclectic theory (OLI paradigm).

Some authors divide theories explaining FDI into microeconomic, macroeconomic, others distinguish the third group of theories - mixed theories of foreign direct investment. Czapor, [6] and Accoley [1] argue that microeconomic theories explain FDI from an enterprise perspective, macroeconomic theories relate to the country's perspective, and mixed theories combine microeconomic and macroeconomic aspects.

INSTITUTIONAL THEORY

The theory emphasizes the role of the institutions for attracting FDI. Bénassy-Quéré et al. [3] point to the increasing impact of institutions in attracting FDI, starting with the 1990. Assuncao [2] suggests that FDI are the result of the game or of the competition between governments. In this respect, institutions are seen as the ones that create the rules of the game. According to Popovic and Calin [15], a major importance for the appearance of this theory is due to the transition process in Central and Eastern European countries. The main characteristic of the transition process was to create institutions adapted to the market economy. Kinoshita and Campos [8] prove that neither market size, nor low labour cost are not significant determinants of FDI, once the quality of institutions and other variables related to policy formulation are taken into account.

INTERNALIZATION THEORY

The microeconomic theory of international production in 1960 was introduced by Stephen Herbert Hymer (1960 published in 1976). His work is considered to be a landmark in the study of FDI. According to Hymer the reasons for internationalization of companies are of two kinds: variables associated to the company's dimension and ownership of specific assets and variables resulting from the existence of market failures. Hymer demonstrated that FDI only takes place when the benefits of exploiting firm-specific advantages (FSAs) across borders allow overcoming the additional costs of doing business overseas.

This theory states that FDI from other alternative means of access to the foreign market is chosen because of the excessive costs of contracting and executing contracts and the higher risk of operating the company in a foreign market than owning and managing its own units abroad [12].

MNEs use its internal organizational hierarchy as internal operations become cheaper than market operations [2]. Thus, the company seeks to maximize profits through internationalization. The theory of internationalization attempts to explain whether MNE uses leasing and licensing techniques to sell its products abroad, or whether it itself produces abroad using FDI [13]. In other words, it answers the question of why a company prefers foreign rather than producing domestically and then exporting. According to V. Kvainauskaitė [10], this theory is based on contract costs incurred in concluding contracts; this is the cost of negotiating, controlling, signing a contract. FDI against other alternatives is chosen because the costs of concluding and executing contracts (licenses, privileges, supplies, etc.) are too high and there is a higher risk of the company's operations abroad when it owns and manages its units abroad. This theory states that firms maximize their profits in imperfect competition, during this process if:

- • Shipping costs are high, there are trade barriers;
- • There is a problem with insufficient information on the foreign market;
- • There is information asymmetry between sellers and buyers;
- • There are conditions that increase costs, the company chooses internationalization and implements direct investment abroad.

In this way, firms can avoid delays, negotiations and customer uncertainty and take advantage of the opportunities to reduce the impact of adverse government regulation through transfer pricing and price differentiation across markets.

PRODUCTION CYCLE THEORY

The Product Life Cycle Theory was formulated by R. Vernon in 1966. According to this theory, some authors [16; 12] distinguish three stages of product life (innovation, maturity, standardization stages), while other authors [7] distinguish four stages (innovation, growth, maturity, decline). The international product life cycle theory states that the creation of a new product requires a highly skilled workforce and high capital investment associated with developed countries (the innovation phase in which the product is produced and exported from one country). At the maturity stage, where many competitive products are produced, the production of the product is transferred to developing countries, where the cost of production is reduced (the production and export of the product is linked to the developing countries, the original producer and exporter countries become importers) [10; 12]. Although the life cycle theory of an international product explains foreign investment, some authors emphasize the limitations of applying this theory. Buckley [4] and Navickas [12] point out that this theory can easily be applied to products based on technology or economies of scale and cheap labor, which cannot be said about service delivery.

ECLECTIC THEORY

The fundamental puzzle that started the three decade-old history of the OLI paradigm were questions such as: Why do firms invest overseas? What determines the amount and composition of international production? From the beginning, the eclectic paradigm has been preoccupied with explaining the origin, level, pattern and growth of firms' offshore activities. The first condition – O – answered the ‘why go abroad’ or ‘how is it possible to go abroad’ question. O advantages (primarily from possession of intangible assets) were characteristics of MNEs that gave them a net competitive advantage over other firms supplying particular foreign markets. O advantages were broken into three types:

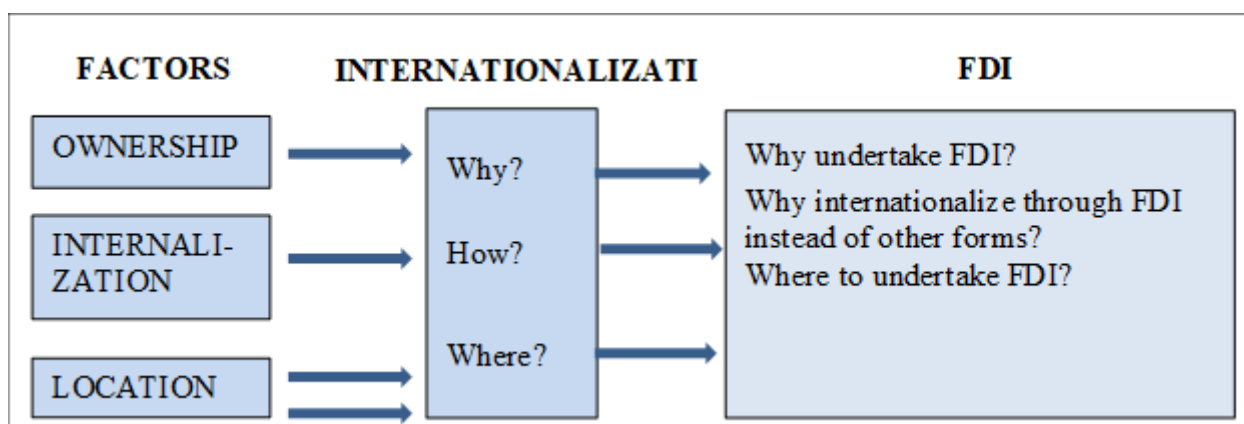
Type 1: advantages that do not arise from multinationality but are advantages that any firm may have over another producing in the same location; i.e., advantages stemming from size, monopoly power and better resource capability and usage. These enable the firm to achieve more technical or cost efficiency or more market power than another firm.

Type 2: advantages from being part of a multi-plant enterprise, such as economies of scale in non-production overheads (e.g., centralised accounting) and access to internal resources at lower cost than on the external market (e.g. internal borrowing).

Type 3: advantages that come specifically from multinationality, such as wider opportunities and the ability to exploit differences in factor endowments and markets across countries; such advantages increase along with the number of foreign countries in which the MNE has operations and the diversity of their economic environments.

Dunning presented the OLI paradigm, arguing that the decision to invest abroad is based on three groups of factors: the advantages of ownership, state and internationalization (OLI).

The factors determining the internationalization process in the Dunning model S. Kurtishi-Kastrati [9] depicted using the picture below.

Picture 2. Model of determinant factors in the key decision in the internationalization process [9]

It should be noted that local advantages have different effects on vertical and horizontal foreign direct investment. Foreign direct investment is one of the three main methods used by companies to start operating on a foreign market. The other two are export and licensing.

According to Pilinkienė [14], Navickas [12], Kvainauskaitė [10] eclectic theory combines the main statements of monopoly advantages and theories of internationalization. Meanwhile, Buckley [4] notes that eclectic theory combines not only the latter two theories, but also the theory of localization of foreign direct investment.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The results of this study reveal that there is no a unified theoretical explanation, and it seems at this point very unlikely that such a unified theory will emerge.

Despite different approaches of FDI theories, they are unanimous in their view that a firm moves abroad to get the benefit of advantage enjoyed them in the form of location, firm – specific or internalization markets. These theories also proves the fact that government policies on the domestic economy play very important role in encouraging international investments by firms.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Accolley, D. (2003). The Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment. *MPPA Paper*.
2. Assuncao, S., Forte, R., Teixeira, A. (2011) Location Determinants of FDI: a Literature Review, *FEP Working Paper*, no. 433.
3. Benassy-Quere A., Coupet M., Mayer T. (2007) Institutional Determinants of Foreign Direct Investment, *The World Economy*, Volume 30, Issue 5, pp.764–782.
4. Buckley, A. (2004) *Multinational Finance* (5thed.). Harlow: Pearson Education Limited.
5. Cywiński, L., Harasym, R. (2012). Review of FDI Theory in the Knowledge-Intensive Economy. *Financial Internet Quarterly „e-Finance”* 8 (4).
6. Czapor, B. A. (2000). Foreign direct investment in an economy in transition: an exploratory study of the polish investment climate.
7. Denisia, V. (2010). Foreign direct investment theories: An overview of the main FDI theories. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, No.3.
8. Kinoshita, Y., Campos, N. F. (2006) A Re-examination of Determinants of Foreign direct Investment in Transition Economies, Mimeo, IMF, Washington, DC.
9. Kurtishi-Kastrati, S. (2013). Impact of FDI On Economic Growth: An Overview Of The Main Theories Of FDI And Empirical Research. *European Scientific Journal*, 56 -77.
10. Kvainauskaitė, V. (2004). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija.
11. Langvinienė, N.; Sekliuckienė, J.; Vengrauskas, P. V. (2010). *Tarptautinis verslas: mokomoji knyga*. 1 knyga. Kaunas: Technologija.
12. Navickas, V. (2009). *Europos sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija.
13. Navoi, A. (2008). Foreign Direct Investment An Indirect Path to the Economy. *Problems of Economic Transition*. Vol 51, No 4, p. 81-96.
14. Pilinkienė, V. (2009). *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. Kaunas: Technologija.

15. Popovic, O. C., Calin, C.A. (2014). FDI theories. A location-based approach. *The Romanian Economic Journal*, XVII no. 53.
16. Stawicka, M. K. (2009). Foreign Direct Investment – Theoretical Aspect. *Research Papers of Wroclaw University of Economics* 81.
17. Žukauskas, P. (2006). *Kompanijų veiklos internacionalizacija: teorija ir praktika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

ВЛИЯНИЕ НЕЙРОМАРКЕТИНГА НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ПРИБЫЛЬНОСТЬ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Лада Ширяева, Латвия

Балтийская Международная Академия, Рига

Докторантура “Региональная экономика и экономическая политика”

1901lbj@gmail.com

Док.экон.наук, Профессор Татьяна Голубков (Tatyana Golubkova)

АННОТАЦИЯ

Нейромаркетинг - это довольно новая дисциплина, которая сочетает в себе поведенческую психологию, экономику и потребительскую нейронауку. С помощью различных методов, таких как fMRT, EEG, PET, eye tracking т. д., которые измеряют реакцию респондента на различные раздражители, что позволяет исследователям получить представление о неосознанных факторах выбора и предпочтений, которые они не смогут обнаружить с помощью традиционных методов (фокус-групп, углубленных интервью и анкет). В исследованиях рынка наиболее широко используемой техникой нейромаркетинга является eye tracking. С помощью данной технологии было проведено исследование трех малых предприятий в сфере услуг. Исследование обнаружило, что технология eye tracking является более эффективной, чем привычные инструменты маркетинга.

В статье рассмотрена сущность нейромаркетинга преимущественно в сфере услуг. Проведено исследование с использованием инструментов нейромаркетинга и показана его эффективность в области продвижения малых и средних предприятий. В выводах обоснована необходимость использования подобных маркетинговых инструментов.

Ключевые слова: айтрекинг, нейромаркетинговые исследования, малые предприятия, сфера услуг

ABSTRACT

Neuromarketing is a new discipline that includes behavioral psychology, economics, and consumer neuroscience. Using various methods such as fMRT, EEG, PET, eye tracking, which allow researchers to get an idea of the unconscious selection factors and preferences that they cannot detect using traditional methods (focus groups, in-depth interviews and questionnaires). Eye tracking is the most widely used neuromarketing technique in market research, namely, small enterprises.

The article considers the essence of neuromarketing mainly in the service sector. A study was conducted using neuromarketing tools and its effectiveness in promoting small and medium enterprises was shown. The conclusions substantiate the need to use similar marketing tools.

Key words: eye tracking, neuromarketing research, small businesses, services

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Актуальность исследования обусловлена возрастающей популярностью такого метода исследования как нейромаркетинг и нейронэкономика.

Проблема исследования по мнению владельцев малых предприятий состоит в дороговизне такого метода исследования и не высокой эффективности. В исследованиях при помощи нейромаркетинга действительно используют медицинское оборудование такое как fMRT, EEG, PET, eye tracking, что значительно удорожает исследования [6].

Цель исследования проанализировать эффект от различных маркетинговых исследований (опрос, мнение владельца малого предприятия и нейромаркетинговые исследования) на выручку организации гостиничных услуг.

Использовались такие методы исследования как опрос, мнение владельца организации и нейромаркетинговые исследования.

Гипотеза: эффект от нейромаркетинга для предприятий предоставляющих качественные услуги по сравнительно низкой цене, не будет настолько эффективен, чтобы окупить расходы потраченные на исследования, для такой сферы деятельности как бюджетные мини-гостиницы, более эффективным окажется применение метода открытого

опроса. Использование мнения только владельца гостиницы при продвижении, будет самым не эффективным методом.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Сегодня нейромаркетинг лежит на стыке поведенческой психологии, экономики и потребительской нейронауки. Потребительская неврология изучает когнитивные и аффективные стороны человеческого поведения и использует различные методы сканирования мозга, отслеживание глаз и физиологические измерения (частота сердечных сокращений, частота дыхания и гальваническая реакция кожи), чтобы понять бессознательные движущие силы выбора и предпочтения. Поскольку потребители не знают об этих факторах, они не могут быть обнаружены с помощью традиционных методов, таких как фокус-группы, интервью и анкетирование [8].

Метод отслеживания глаз включает в себя либо очки (мобильные), либо стационарный трекер, который использует инфракрасные камеры для определения того, куда смотрит человек. Они измеряют расширение зрачка, а некоторые модели могут измерять движение головы. Расширение зрачка может быть вызвано изменениями яркости, эмоциональной реакции и сложности задания. Его можно использовать для предсказания вещей, которые привлекают автоматическое внимание (контраст, плотность, яркость, движение). Глаз-трекер часто сочетается с ЭЭГ.

В исследованиях рынка метод отслеживания глаз может использоваться для различных целей, таких как тестирование дизайна продукта, тестирование веб-страниц и сообщений электронной почты, тестирование маркетинговых коммуникаций (реклама, листинги, листовки, спонсорство и позиционирование продукта). Обычно он сочетается с количественными (вопросники) или качественными (фокус-группы, углубленные интервью) методами.

Стоит сразу обратить внимание на самую главную проблему, с которой можно столкнуться, занимаясь нейромаркетингом - этичность данного метода. Например, во Франции по соображениям этичности, нейромаркетинг запрещен. Покупатели боятся, что им будет навязан приобрести определенный товар или услугу. Возможно, придет время, когда потребитель будет в достаточной мере информирован о деятельности нейромаркетинга и работе мозга, чтобы не беспокоиться, будто кто-то может принять решение за них[2].

Зачем же изучать эффекты рекламы с помощью более дорогостоящего метода как нейромаркетинг? Дело в том, что другие методы не являются эффективными, опрос, анкетирование, фокус-группы: всё это не приносит реальных результатов. Респонденты могут не отвечать честно на вопросы анкеты или попросту сами не осознавать, что им действительно нравится. Используя нейровизуализацию, можно рассчитывать на наиболее точные результаты, не смотря на, дороговизну этих исследований, они окупаются, так как заказчик получает данные с минимальным количеством искажений.

Ранее, согласно экономической теории, было принято считать, будто потребитель в своем выборе рационален и между конкурирующими товарами выберет наиболее ценный. Но в реальности это не совсем так. Что есть ценность для потребителя? “Ценности находятся” в прилежащем ядре (nucleus accumbens) и связаны с выделением дофамина. Поэтому, выбор может быть не совсем рациональным, так как дофамин может выделяться, если потребителю нравится реклама определенного товара, в которой использован эффект новизны. И это совсем не значит, что товар является качественным. Если “мозгу интересно” выделяется дофамин, ассоциативная теменная доля узнала что-то новое, поясная извилина так же оказалась задействована[1].

Используя фМРТ исследователь может предсказать действия покупателя, совершить покупку или нет. Взять, например, исследования Грегори Бернса (Gregary Berns), который

предлагал подросткам послушать музыкальную композицию и, выбрать наиболее успешный вариант. Как ни странно в отличие от опросов, мозг подростков предсказал какие из них будут лучше продаваться на рынке[3].

Нейромаркетинг используется также в социальной рекламе, например, против курения. Был проведен следующий эксперимент: респондентам предлагалось ознакомиться с 3 типами компаний против рака и посмотреть 3 типа роликов. Испытуемые оценивали эффективность рекламных роликов. Сначала они оценивали ролики по средствам опроса, потом измеряли активность орбиту фронтальной коры, оказалось, что испытуемые выбрали не тот вариант, который выбрал их мозг[4].

Исходя из этого, можно сказать, что нейромаркетинг, является наиболее эффективным и актуальным методом маркетинговых следований на сегодняшний день.

RĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

Многие популярные компании, используют нейроэкономические исследований в своей маркетинговой стратегии. Но рассчитать эффект от нейромаркетинга просто, поэтому в данном исследовании за основу берутся стандартные маркетинговые показатели.

На начальном этапе следует определить затраты предприятия на маркетинг. Обычно компании не выделяют эту статью расходы отдельно, а включают их в административные или управленческие расходы. В случае если компания не выделяет расходы на маркетинг Р. Бест предлагает брать 75% от от коммерческих и административных расходов. Но скорее это актуально для американских компаний, от куда родом сам Р. Бест. Для европейского рынка стоит использовать меньшей процент [7]. Стандартные финансовые показатели эффективнее всего применять вместе с маркетинговыми показателями это поможет получить более ясным картину о ситуации на предприятии ее деятельности и перспективах дальнейшего развития на рынке.

Малое предприятие предоставляющее гостиничные услуги не выделяла расходы на маркетинг в отдельную статью общих затрат. Поэтому в последствии в отчете о прибыли и убытках были выделены расходы на маркетинг и продажи и эффективность от маркетинговых мероприятий. После выделения из общих административных и коммерческих расходов, затраты на маркетинг (MSE). Данный показатель очень важен, т.к. он помогает определить окупаемость маркетинга. Маркетинговая стратегия может повлиять на прибыль малого предприятия то для лучшего понимания показателя эффективности маркетинговых мероприятий можно перейти от операционной прибыли к валовой прибыли в процентах, которую можно выразить как долю валовой прибыли в общем объеме продаж:

$$P_{\text{вал}} \% = ((\text{Выр} - C) / \text{Выр}) \cdot 100 \%$$

При помощи данного преобразования был найден показатель NetMarketingContribution (NMC). Данный показатель позволяет оценить деятельность отдела маркетинга рассматриваемой компании, используется для планирования будущих расходов на маркетинг.

Если говорить о показателе маркетинговой рентабельности продаж (MROS), то он отражает прибыльность маркетинга (эффект от маркетинговых мероприятий, NMC) как долю от общего объема продаж.

Текущий спрос на рынке и доля компании на рынке являются важными аспектами расчета NMC. Чистый маркетинговый вклад можно представит как валовую прибыль(GP).

$$MC = GP - MSE$$

Прибыль от маркетинговых мероприятий отражает показатель MROI

$$MROI = \frac{NMC}{MSE} \times 100\%$$

Рассчитывается как доля эффекта от маркетинговых мероприятий в расходах на маркетинг.

MROS отражает эффект от маркетинговых мероприятий как долю от величины общей выручки:

$$\text{MROS} = (\text{NMC}/\text{revenue}) \times 100\%$$

Данные показатели необходимы для понимания того, насколько обоснованы и целесообразны маркетинговые расходы для той или иной компании.

В ходе не большого исследования, было выявлено, что на прибыль компаний сильно влияет рентабельность инвестиций в маркетинг и чем выше MROI, тем выше прибыль компании.

Для анализа, было взято 3 бюджетные мини-гостиницы (малое предприятие ВВН) принадлежащие одному владельцу. Территориально гостиницы находятся не далеко друг от друга, имеют схожую инфраструктуру и почти одинаковый рейтинг среди туристов 8,2, 8,3, 8,4 балла, (данные с сайта booking.com). Так как владелец у гостиниц один, концепция маркетинга, дизайн и даже персонал (один администратор и горничная обслуживают 3 гостиницы) одинаковые. В этом случае гостиницы не имеют координатных различий, которые могли бы повлиять на выбор туристов. Далее гостиницы обозначаются по первой букве их названий (Н., М., П.).

Для 3-х гостиниц был сделан упор на такую маркетинговую стратегию как продвижение. Цена номеров осталась такой же как и была, повышение или понижение цены как элемента маркетинговой стратегии сразу бы вызвало искажение результатов. Персонал так же остался прежним из за сложности и длительно времени подбора нового, маркетинговая стратеги место, так же осталось прежней.

В популярной социальной сети было создано 3 страницы, с рекламой гостиниц. Для гостиницы П. использовался инструмент нейромаркетинга, такой как айтрекинг. Для гостинице М. был проведен открытый опрос, для гостинице Н. дизайнер сайта и владелец вместе принимали решение.

Самая дорогая маркетинговая стратегия осуществлялось с использованием нейромаркетинга и оказалось на 55,4 % дороже самой дешевой (заказ рекламной страницы у дизайнера).

Исследование происходило следующим образом: дизайнер сделал рекламную страницу, дизайн, слоган, текст и фотографии на странице были одобрены владельцем гостиницы, далее страница была размещена в социальной сети (гостиница Н.). Для гостиницы М страница была сделана на основе открытого опроса в котором участвовало 30 человек (так как гостиница является бюджетной, была опрошена именно целевая аудитория). Для гостиницы П. открытый опрос был проведен с использованием нейромаркетинга (айтрекинг).

Для лучшего представления данных, отобразим полученные результаты в виде точечных диаграмм, которые можно видеть ниже.

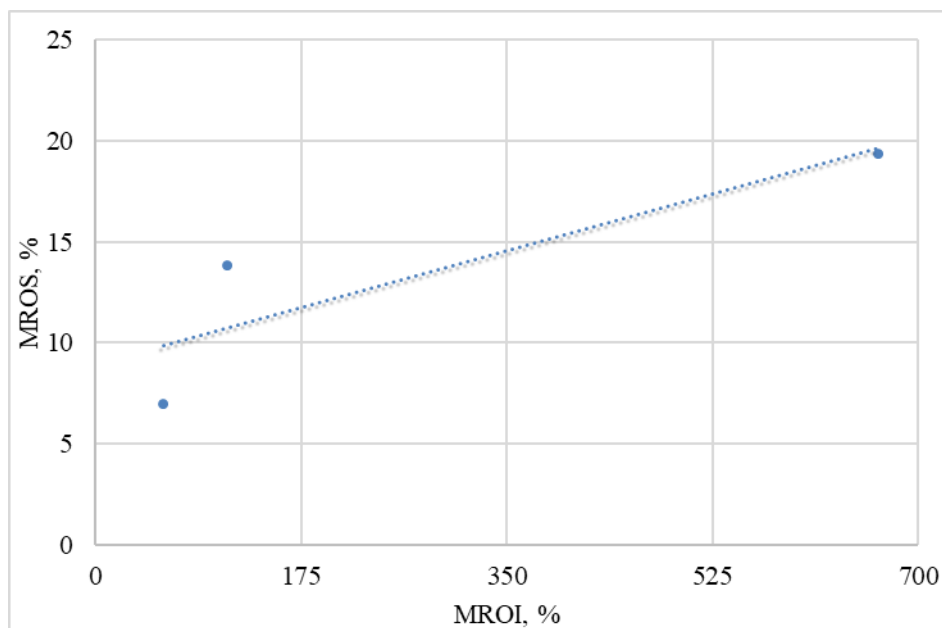

Рис.1 Значения показателей MROI и MROS для малого предприятия в сфере гостиничных услуг

Положение гостиницы П. выше остальных компаний из-за относительно большого значения показателя MROS, то есть у нее высокая доля эффекта от маркетинговых мероприятий в общем объеме выручки. Что касается гостиницы М., то он находится сильно правее остальных компаний благодаря высокому показателю MROI, что свидетельствует о высокой отдаче от маркетинговых затрат. Гостиница Н. представляется отстающей на фоне остальных компаний она имеет низкие показатели и по MROI, и по MROS, что может говорить о плохо продуманно маркетинговой стратегии и невысокой эффективности использования маркетинговых инструментов для продажи продукции.

Далее было выявлено как соотносятся показатели MROI и MROS с показателем прибыли. Для анализа был использован показатель прибыли до налогообложения, а также для лучшего сопоставления показателей был использован ее показатель не в абсолютном выражении, а в относительном, как долю от выручки.

Для проверки связей было рассчитано два коэффициента корреляции прибыли: с MROI и MROS. В первом случае значение коэффициента составило 87,6%, что свидетельствует о очень высокой степени зависимости между показателями, то есть на прибыль компаний сильно влияет рентабельность инвестиций в маркетинг и чем выше MROI, тем выше прибыль компании. Во втором случае, корреляция составила порядка 54,5%, то есть можно сказать, что зависимость между прибылью и MROI, есть, но она выражена слабее и носит не такой явный характер.

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

По истечению 60 дней, был сделан вывод об эффективности маркетинговых стратегий.

Что касается гостиницы П., нейромаркетинг для данного концепта оказался выгоден, не смотря на высокую цену, данного метода. Хотя ранее предполагалось, что в концерте бюджетных гостиниц, данный метод будет не обоснованно дорог и не принесет такой окупаемости, которая бы покрыла расходы. В результате по истечению периода, у гостиницы повысился рейтинг на сайте бронирований, туристы стали бронировать номера в гостинице, через рекламную страницу в социальной сети. Стоит учитывать, что нейромаркетинговые исследования не окупились бы, в низкий сезон. Примечательно, что

дизайн рекламной страницы для гостиницы П., не понравился владельцу гостиницы (это показал опрос на последнем этапе исследования).

Метод открытого опроса оказался самым не эффективным, хотя ранее предполагалось, что он будет наиболее выгоден, так как у него сравнительно небольшая цена и быстрая обработка данных. К тому же, на основе полученных данных, было сложно сделать одну рекламную страницу, так как мнения респондентов сильно различались между собой. В то время как анализ страницы с помощью айтрекинга для другой гостиницы, без труда помог сделать рекламную страницу на основе анализа фиксирования взгляда респондента.

Метод с использованием мнения дизайнера и владельца, принес свои результаты. Но был не такой эффективный как метод нейромаркетинга. Возможно потому что владелец, знает плюсы и минусы своих объектов, поэтому активно выделяет достоинства, а многие недостатки превращает в достоинства. Например, он указывает тихое место, где не слышно машин, зная, что у туристов пользуется спросом центр города и не каждый из них думает о шуме при бронировании.

Так как нейромаркетинг становится все более популярным, вскоре он сведет использование анкетирования и опроса до минимума. Ведь человек, часто не может сказать, что ему действительно нравится, а его мозг, не обманет. К тому же, высокая цена данного метода обусловлена дорогим оборудованием, когда в последствии цена на него уменьшится, исследование так же станут дешевле.

Айтрекинг не только фиксирует взгляд пользователя зашедшего на рекламную страницу, но так же выявляет сложность контента, перечитывает ли пользователь текст несколько раз или с легкостью понимает его. Безусловно данное приспособление, которое является неотъемлемой частью нейромаркетинга, помогает понять что необходимо потребителям, как должен выглядеть интерфейс, который был бы максимально эффективен. Это особенно важно для малых предприятий, которые максимально минимизируют расходы на персонал и рекламу. Не смотря на дороговизну метода, для компаний имеющих сезонный доход, данное исследование следует проводить перед прибыльным периодом.

На каждого потребителя влияют бренды, социальные связи, контекст, цена и т. д. На сознательном или подсознательном уровне. Средний потребитель видит около 2 000 000 рекламных роликов за всю жизнь, а среднестатистическому европейцу предлагается около 3 000 рекламных роликов в день[5]. Потребители сознательно не помнят большинство рекламных роликов, поэтому они используют автопилот при принятии решения о покупке большую часть времени, поскольку у них много вариантов и мало времени для принятия решения. Современная реклама оказывает мощное влияние на потребителей, и маркетинг должен идти в ногу с технологиями, чтобы помочь компаниям конкурировать и поддерживать их в бизнесе. Компании должны сосредоточиться на сохранении старых клиентов и приобретении новых.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Alberto Martin and Jaume Ventura (2012) Economic Growth with Bubbles, American Economic Association
2. Bogdan State, Mario Rodriguez, Dirk Helbing, and Emilio Zagheni (2015) Migration of Professionals,ETHZurich
3. Syntactic Movement and Length Effect: An Eye-tracking Analysis // http://www.academia.edu/Documents/in/Eye_tracking[25.02.2019]
4. Neuromarketing: The New Science of Consumer Behavior // https://www.researchgate.net/publication/226228201_Neuromarketing_The_New_Science_of_Consumer_Behavior[25.02.2019]
5. Do we really see 4,000 ads a day? // <https://www.bizjournals.com/bizjournals/how-to/marketing/2017/09/do-we-really-see-4-000-ads-a-day.html>[23.02.2019]

6. Eye Tracking Research and Technology: Towards Objective Measurement of Data Quality // https://www.researchgate.net/publication/261923165_Eye_Tracking_Research_and_Technology_Towards_Objective_Measurement_of_Data_Quality[21.02.2019]
7. Market-based Management // <http://www.rogerjbest.com/nav.cfm?A=L&C=0&P=3>[01.03.2019]
8. Neuromarketing and consumer neuroscience: contributions to neurology // <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3626833/>[10.03.2019]

ВЛИЯНИЕ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА НА ДИНАМИКУ БИЗНЕСА В ЕВРОПЕ И ЛАТВИИ

Лада Ширяева, Латвия, Рига
Магистрант учебной программы
«Управление человеческими ресурсами»
Балтийская Международная Академия,
19011bj@gmail.com
док. эк. н., проф., Т.В. Голубкова

АННОТАЦИЯ

Инвестиции являются одной из важнейших движущих сил экономического роста, без которых экономические процессы не могут успешно функционировать. В этой связи важны не только инвестиции в проекты национального развития, предпринимательство и инфраструктура, но также способствуют благосостоянию каждого человека и семьи.

Цели. Целью исследования является исследование роли инвестиционных фондов в формировании европейского рынка капитала, его влияние на экономику и прогнозирование перспектив развития рассматриваемых процессов в ближайшем будущем. А так же анализ того, оказывает ли отрасль венчурного капитала положительное влияние на формирование экономической активности, ее совершенствование и борьбу преждевременным закрытием предпринимательских проектов. Внести свой вклад в литературу, отвечая на вопрос: как индустрия венчурного капитала влияет на динамику бизнеса?

В начале исследования автор предлагает следующую гипотезу: латвийские инвестиционные фонды - это совершенно неиспользованный потенциал в формировании латвийского рынка капитала, который станет одним из стабилизирующих факторов национальной экономики.

Исследовательский вопрос: Помогает ли венчурное инвестирование в наибольшей степени для формирования экономической активности, для ее улучшения или для ослабления молодых фирм?

Сделан вывод о том, что в практике Европе инвестиционные фонды являются неотъемлемой частью рынка капитала, в формировании которой структура инструментов рынка капитала - акций и облигаций - является важным компонентом формирования стоимости инвестиционного портфеля

Ключевые слова: венчурные фонды, венчурный капитал, инвестиции, динамика бизнеса.

ABSTRACT

Investment is one of the most important forces of economic growth, without which economic processes cannot function successfully. In this regard, not only investments in national development projects, entrepreneurship and infrastructure are important, but also contribute to the well-being of each person and family.

The aim of the work is to study the role of investment funds in the formation of the European capital market, its impact on the economy and forecasting the development prospects of the processes in question in the near future. As well as an analysis of whether the venture capital industry has a positive impact on the formation of economic activity, its improvement and struggle by the premature closure of business projects. Contribute to literature by answering the question: how does the venture capital industry affect business dynamics?

At the beginning of the study, the author suggests the following hypothesis: Latvian investment funds are a completely untapped potential in the formation of the Latvian capital market, which will become one of the stabilizing factors of the national economy.

Research Question: Does venture investment help the most to generate economic activity, to improve it, or to ease the failures of young firms?

It is concluded that in Europe practice investment funds are an integral part of the capital market, in the formation of which the structure of the capital market instruments - stocks and bonds - is an important component of the formation of the value of the investment portfolio

Key words: venture funds, venture capital, investments, business dynamics.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Актуальность исследования. Нынешняя ситуация в Латвии показывает тенденцию к тому, что, по мере уменьшения объема доступных кредитных ресурсов, граждане ищут альтернативные источники дополнительных финансовых ресурсов, таких как

инвестиционные фонды. Такое развитие событий является положительным, что указывает на то, что население пытается решить и структурировать свои финансовые ресурсы. Хотя эти тенденции в настоящее время не выражены в латвийском обществе, они все еще существуют, предполагая, что в будущем участие Латвии в инвестиционных фондах станет значительно более популярным, чем в развитых западных странах.

Проблема исследования. Латвия как и Европа, ведет финансовую политику способствующую появлению новых инвесторов и венчурных фондов. Но при этом на рынке капитала Латвии нет сильной и прогрессивной местной компании, котируемой на фондовой бирже, тем самым способствуя интересам как частных инвесторов, так и иностранных инвесторов на латвийском рынке капитала.

В начале исследования автор предлагает следующую гипотезу: латвийские инвестиционные фонды - это совершенно неиспользованный потенциал в формировании латвийского рынка капитала, который станет одним из стабилизирующих факторов национальной экономики.

Цели. Целью работы является исследование роли инвестиционных фондов в формировании европейского рынка капитала, его влияние на экономику и прогнозирование перспектив развития рассматриваемых процессов в ближайшем будущем. А так же анализ того, оказывает ли отрасль венчурного капитала положительное влияние на формирование экономической активности, ее совершенствование и борьбу преждевременным закрытием предпринимательских проектов. Внести свой вклад в литературу, отвечая на вопрос: как индустрия венчурного капитала влияет на динамику бизнеса?

Для этого были поставлены следующие **задачи**: изучить основы теоретических источников информации о развитии инвестиционных фондов в мире; описать систему инвестиционных фондов Латвии; провести сравнение и анализ системы инвестиционных фондов Европы и Латвии; оценить и охарактеризовать особенности развития инвестиционных фондов на латвийском рынке капитала.

Исследовательский вопрос: Помогает ли венчурное инвестирование в наибольшей степени для формирования экономической активности, для ее улучшения или для ослабления неудач молодых фирм?

Методология. Для исследования проблемной ситуации в статье были использованы следующие методы исследования: анализ теоретической информации; сравнение разных авторов и первичных источников; анализ информации, полученной в результате интервью. Используются методы логического и статистического анализа.

Чтобы оценить эти вопросы, тезис применяет межстрановой подход и рассматривает измерения отрасли венчурного капитала.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИ ПОЛОЖЕНИЯ

Теоретические модели показывают, что венчурный капитал имеет большое значение для создания бизнеса и роста, основанного на инновациях. Эмпирические исследования показывают, что венчурный капитал оказывает положительное влияние на макроэкономические результаты, такие как совокупный доход, трудовые отношения и патенты).¹

Инвестиции являются одной из важнейших движущих сил экономического роста, без которых экономические процессы не могут успешно функционировать. В этой связи важны не только инвестиции в проекты национального развития, предпринимательство и инфраструктура, но также способствуют благосостоянию каждого человека и семьи. Государство благополучно частично обеспечено государством, но сберегательная система

¹ Venture Capital Backed Growth // https://www.researchgate.net/publication/5149949_Venture_Capital_Backed_Growth [23.11.18]

является более эффективной, если она также включает каждого отдельного человека, например, путем покупки акций в инвестиционных фондах.²

Одним из самых популярных альтернативных видов сбережений в Европе являются инвестиционные фонды, которые предоставляют своим членам возможность получать дополнительный доход от увеличения стоимости ценных бумаг и других финансовых инструментов. Инвестиционные фонды включают в себя мультиинвестиционные фонды для управления ими в соответствии с проспектом фонда, соответственно, обеспечивая диверсификацию риска, профессиональное управление и более выгодные условия. Одним из основных преимуществ фондов является то, что участие в них возможно, инвестируя также относительно небольшие суммы, долгосрочный рост которых может быть значительным.

Нынешняя ситуация в Латвии показывает тенденцию к тому, что, по мере уменьшения объема доступных кредитных ресурсов, граждане ищут альтернативные источники дополнительных финансовых ресурсов, таких как инвестиционные фонды. Такое развитие событий является положительным, что указывает на то, что население пытается решить и структурировать свои финансовые ресурсы. Хотя эти тенденции в настоящее время не выражены в латвийском обществе, они все еще существуют, предполагая, что в будущем участие Латвии в инвестиционных фондах станет значительно более популярным, чем в развитых западных странах.

В Западной Европе, инвестиционные фонды имеют древнюю и богатую традициями историю. Напротив, отрасль латвийских инвестиционных фондов является относительно новой и все еще находится в зачаточном состоянии. Как свидетельствуют эксперты отрасли, инвестиционные фонды рыночные данные, характеризующие исследование осложняет ряд факторов, либо наиболее значимым является отсутствие доступа к информации и отсутствие централизованного учета, отдельного фонда государственных администраций останова или неточностью, а также данные гетерогенность.³

Эмпирические исследования, касающиеся устойчивого выживания в контексте венчурного капитала, особенно скудны. Изучение Манигарт Буенс и Ван Буве единственный пример, который явно затрагивает эту тему. Они утверждают, что скорее тип инвестора имеет значение для выживания молодых фирм, чем тот факт, что фирма получает венчурный капитал. Обоснование этого заключается в том, что цель инвесторов отличается по своему типу. Цель фондов венчурного капитала частного сектора - максимизировать доходность инвестиций при ликвидации объекта инвестиций, в то время как правительственные инвесторы стремятся максимизировать социальную выгоду, например, с точки зрения создания рабочих мест или производства инноваций. Таким образом, они обнаруживают, что фирмы, получающие капитал от двух крупных правительственных поставщиков венчурного капитала в Бельгии, имеют самые высокие шансы выжить.⁴

Кроме того, создание новых фирм было проанализировано в исследованиях Самилы и Соренсона, Попова и Роузенбойма. Первый взгляд на влияние количества поддерживаемых компаний и количество венчурного капитала, инвестированных на региональном уровне. Результаты панельного анализа показывают, что венчурный капитал оказывает положительное существенное влияние на создание новых фирм, на занятость и на совокупный доход. Более конкретно, основным механизмом такого влияния венчурного

² Community and Capital in Entrepreneurship and Economic Growth // <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0003122417711699> [23.11.18]

³ Investīciju dinamika Latvijā // <https://em.gov.lv/lv/jaunumi/17524-investiciju-dinamika-latvija> [24.11.18]

⁴ Компетентный капитал // http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.201965214d8715afd14b8f0/1432712033222/Rapport_2011_05.pdf [30.10.18]

капитала является то, что венчурный капитал способствует развитию предпринимательской активности и является «катализатором коммерциализации».⁵

Один из недостатков этого подхода заключается в том, что весь эффект венчурного капитала не может быть захвачен при просмотре региональных уровней. Могут быть значительные межрегиональные последствия, поскольку, например, устойчивое появление новых фирм в регионе способствует занятости или совокупному доходу в другом регионе. Кроме того, для решения вопроса о направлении причинности они используют инструментальные переменные. Таким образом, поставка венчурного капитала продолжает оставаться положительной и значительной для переменных характеризующих появление новых организаций и совокупного дохода фирмы. Исследование Попова и Роузенбойма подтверждает эти результаты после изучения отраслевой группы из 21 страны Европы по ряду различных подходов оценки. В зависимости от применяемого метода они заключают, что отношение новых фирм в отрасли увеличивается от 3% до 19% при увеличении объема инвестиций в 7,2 раза, что представляет собой разницу между совокупностью отраслей, в которых инвестиции венчурного капитала самый сильный и слабый.⁶

Метод сбора данных EVCA, данные публикуются как отраслевая статистика, а это означает, что инвестиции, производимые фондами в стране, учитываются, а не инвестиции, полученные страной из любого фонда в Европе. Таким образом, цифры умножались на коэффициент внутренних инвестиций, чтобы исключить исходящие межстрановые инвестиции, которые не повлияют на динамику бизнеса внутри страны. Приток венчурного капитала в страну не учитывался, потому что не было информации о направлениях межстрановых инвестиций. В среднем 79,46% от инвестированной суммы было инвестировано внутри страны, а также 81,45% компаний, поддерживаемых венчурным капиталом были фирмами внутри страны. В качестве дальнейшей трансформации все данные по европейскому венчурному капиталу были экстраполированы, учитывая, что EVCA оценивает охват общего рынка в своем опросе на 2014 год на уровне 90%.⁷

Цель этого исследования состояла в том, чтобы определить, как размер индустрии венчурного капитала в стране влияет на динамику бизнеса. Гипотезы заключались в том, что венчурный капитал оказывает положительное влияние на улучшение экономической активности, и сокращению молодых фирм.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ, ИХ ОЦЕНКА

Таким образом, были определены устойчивые переменные занятости в новых фирмах и уровень выживаемости молодых фирм в течение трех лет. С точки зрения венчурного капитала, оцениваемые переменные были количеством венчурного капитала, вложенным в страну и количество поддерживаемых компаний внутренним венчурным капиталом. В отличие от более ранних исследований, проведенных Самилой и Соренсоном, а также Поповым и Роузенбоймом, никаких доказательств того, что венчурный капитал не может быть фактором появления, появлению новых фирм от регрессий с фиксированными эффектами OLS (регрессия наименьших квадратов), не обнаружено. Был обнаружен слабый эффект для связи венчурного капитала по занятости, поскольку коэффициенты были значительными в трех из восьми случаев. Чтобы продемонстрировать масштабы воздействия венчурного капитала на динамику бизнеса конкретным способом, процентное

⁵ The Persistent Effect of Initial Success: Evidence from Venture Capital <https://www.nber.org/papers/w24887> [30.10.18]

⁶ Community and Capital in Entrepreneurship and Economic Growth // https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2564516 [03.11.18]

⁷ Venture capital and patented innovation: evidence from Europe // <https://academic.oup.com/economicpolicy/article-abstract/27/71/447/1786176> [03.11.18]

увеличение было рассчитано, если предположить, что поставка венчурного капитала удваивается.⁸

Принимая во внимание статистику Европы по исследованиям EBAN и European Early Stage Market Statistics за 2014 - 2016 г., можно отметить, что инвестиции составляли 6,1 млрд. евро, а число инвесторов 303650 человек, число сделок 32 940, а число групп инвесторов составляло 470. Как видно, из данных европейский рынок подобного в сравнении с рынком США более ровный и спокойный. Стоит учитывать тот факт, что не все инвестиции из 6,1 млрд. являлись “видимыми”, а только 607 млн евро, а 5,462 млрд евро “невидимыми”. Так же по сравнению с 2011 годом, число “ангельских” групп выросло в 0,9 раз.⁹

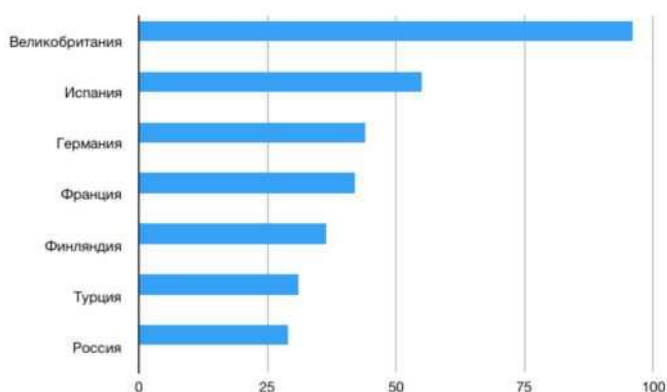

Рис.1 Лидеры по инвестициям

Лидерами в такой сфере инвестирования является такие страны как Великобритания 96 млн.евро инвестиций, Испания 55 млн.евро, Германия 44 млн.евро инвестиций, Франция 42 млн.евро и Финляндия 36,5 млн. евро, Турция 31 млн.евро, Россия занимает 7 место 29,1 млн.евро.¹⁰

Средний размер сделок в Европе в одну компанию 184,271 тыс.евро, одной ангельской группой 1.291,468 млн.евро а от одного “ангела” 19,990 тыс.евро.

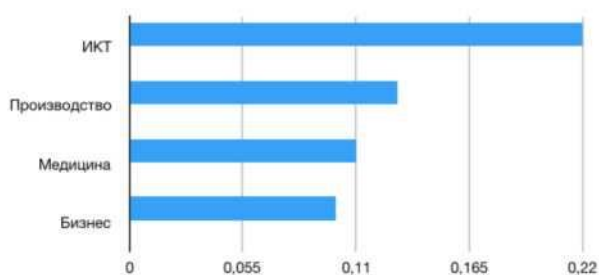

Рис. 2 Инвестиционные предпочтения

Если учитывать инвестиционные предпочтения в стоимостных показателях, то на первом месте стоит информационно коммуникационные технологии 22%, на втором месте

⁸ European Trade Association for Business Angels // <http://www.eban.org/about/becoming-a-member> [11.11.18]

⁹ European Trade Association for Business Angels // https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance/funding-policies/business-angels_en [29.07.2018]

¹⁰ Рейтинг стран мира по уровню инвестиций // <https://Zgtmarket.niZresea.rch/foreign-direct-irvestmerit-iridexZirifo> [24.07.2018]

с достаточно большим отрывом стоит производство 13%, медицина, здоровье, биотехнологии 11%, финансы и бизнес серверы на последнем месте 10%.¹¹

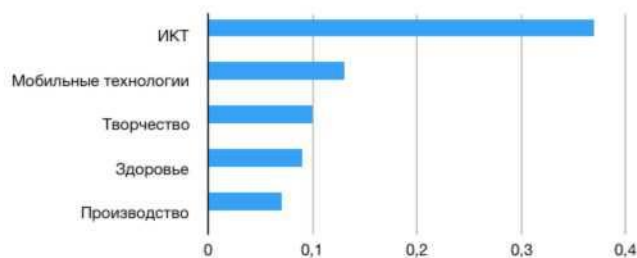

Рис. 3 Инвестиционные приоритеты в сделках

Если же брать во внимания инвестиционные приоритеты в сделках, то на первом плане так же информационно коммуникационные технологии 37% , мобильные приложение и всё остальное связанное с мобильным телефоном 13%, всё что связано с творчеством 10%, биотехнологии и здоровье 9%, производство 7%.¹²

Разница в европейских инвесторах и российских заключается в том, что европейские инвесторы легко вкладывают средства в “сложные”, рискованные технологии, российские же инвесторы предпочитают технологии, которые в дальнейшем с большей вероятностью принесет им прибыль.

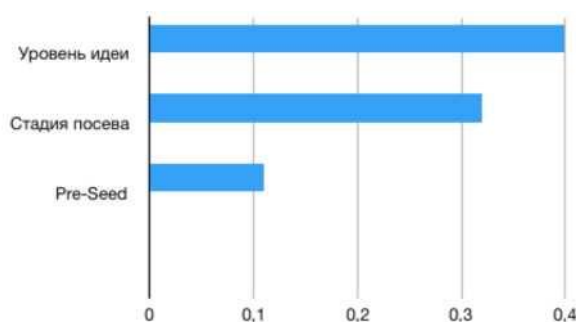

Рис.4 Стадии развития проекта

В подобных инвестициях очень важна стадия вложения, конечно большинство европейских инвесторов предпочитают вложения на ранней стадии стартапа, уровень идеи 40%, в стадию посев вкладывают 32% инвесторов, данная стадия характерна малым объемом капитала, на этом этапе может формироваться команда, и дорабатываться продукт, исследовался рынок, в стадию Pre-Seed вкладываются 11% инвесторов.¹³

Следует отметить также, Латвия предлагает широкий спектр льгот для инвесторов, включая помощь от Структурных фондов ЕС и среду, благоприятную для развития бизнеса, а также налоговые льготы. Бизнес на территории Латвии может извлечь выгоду из ее

¹¹ Инвестиционные предпочтения // <http://trends.skolkovo.ru/2016/12/investitsionnyie-predpochteniya-vmadeltsev-rossijskih-kapitalov/> [29.07.2018]

¹² Инвестиционные предпочтения и склонность к риску // <https://cyberleninka.ru/article/n/investitsionnyie-predpochteniya-mvestorov-i-sklonnost-k-risku> [30.07.2018]

¹³ Инвестиционные предпочтения населения в условиях социально-экономических изменений // <https://journal-discussion.ni/vypuski-zhurna.la/vypusk-nomer-17-noyabr-2011/statya-303> [30.07.2018]

привилегий членства в ЕС, что обеспечивает свободное перемещение товаров, услуг, капитала и рабочей силы, а также расположение в еврозоне.¹⁴

Правительство Латвии продолжает работу над созданием благоприятного климата для иностранных инвестиций, улучшая экономическую обстановку. Юридические и административные требования упрощают, что содействует сотрудничеству между иностранными и местными неправительственными партнерами.¹⁵

Так же существует программа государственной поддержки 2014/2020 гг. Общая сумма государственного финансирования и финансирования Структурных фондов ЕС, предоставления для программ государственной поддержки до 2020 года, равняется примерно 818,95 млн евро. Программы государственной поддержки уделяют основное внимание трем сферам:

- Исследовательская работа, разработка технологий и инноваций;
- Повышение конкурентоспособности малых и средних предприятий (SME) включая бизнес инкубаторы, законодательные инициативы, предоставляющие финансирование, развитие промышленных зон и парков, поддержка стимулирующая туризм и экспорт конкурентоспособности и программы обучения сотрудников
- Переход к экономике с меньшим количеством выбросов углерода во всех отраслях, энергоэффективность и более эффективные системы централизованного теплоснабжения.

Латвия как и Европа способствует продвижение инноваций. Цель деятельности помощь предпринимательской деятельности с высокой добавленной стоимостью путем оказания поддержки в разработке новых товаров и технологий, а также содействие сотрудничеству между исследовательскими и бизнес секторами.¹⁶

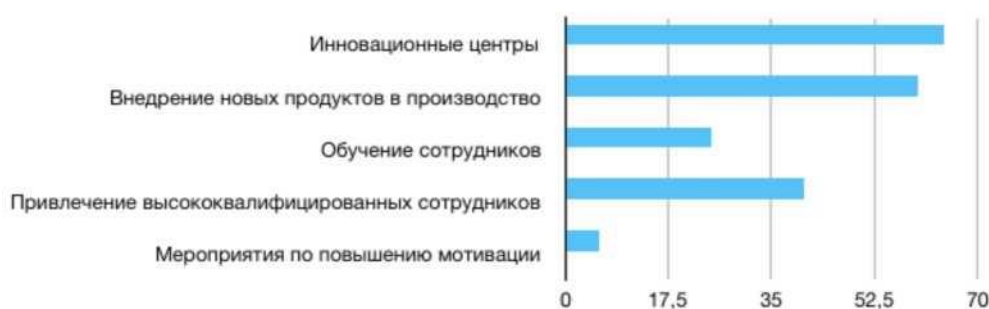

Рис. 5 Подпрограммы инноваций

Инновации состоят из следующих подпрограмм: специализированные центры 64,3 млн евро, внедрение новых продуктов в производство 60,0 млн евро, обучение сотрудников 24,9 млн евро, технологический обмен, ваучеры для инноваций и мероприятия по привлечению высококвалифицированных сотрудников 40,6 млн евро, и мероприятия по повышению мотивации 5,7 млн евро.¹⁷

¹⁴ Раунд А // <https://aurum.expert/seed-round-a-b-s-etapy-venchurnogo-finansirovaniya-startapov/> [25.07.2018]

¹⁵ Раунды венчурного финансирования // https://inventure.com.ua/news/ukraine/likbez_ot_inventure_korotko_ob_investicionnyh_raundah [26.07.2018]

¹⁶ Какие бывают раунды привлечения инвестиций // <https://vc.ru/34136-kakie-byvayut-raundy-privlecheniya-investiciy> [26.07.2018]

¹⁷ Развитие инновационной деятельности http://www.gov.karelia.ru/Legislation/docs/2014/03/49-p_23.html [15.10.2018]

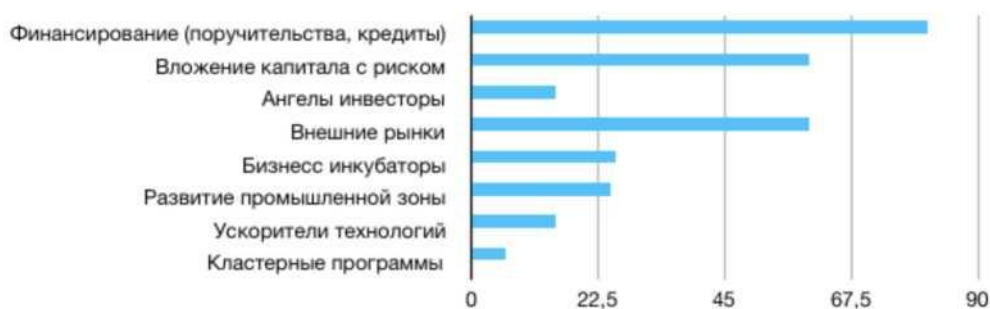

Рис. 6 Подпрограммы поддержки малых и средних предприятий

Поддержка малых и средних предприятий состоит из следующих подпрограмм: финансирование (поручительства, кредиты) 81,0 млн евро, вложение капитала с риском 60,0 млн евро, ангелы инвесторы 15,0 млн евро, внешние рынки и популяризация Латвии как туристического направления 60,9 млн евро, бизнес инкубаторы 25,7 млн евро, развитие промышленных зон 24,8 евро, ускорители технологий 15,0 млн евро, и кластерные программы 6,2 млн евро.¹⁸

Мировая тенденция на современном этапе сводится к повышению энергоэффективности, целью деятельности повысить энергоэффективность и использование возобновляемых источников энергии в жилых производственных и общественных зданиях, а также в системах централизованного теплоснабжения.

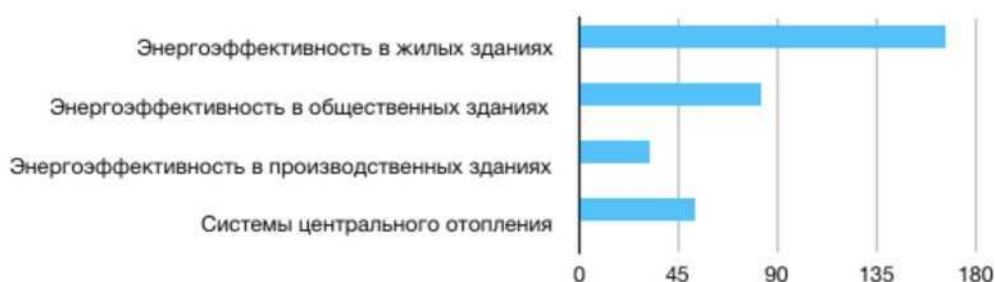

Рис.7 Энергоэффективность

Энергоэффективность состоит из следующих подпрограмм: энергоэффективность в жилых зданиях 166,5 млн евро, энергоэффективность в общественных зданиях 82,6 млн евро, энергоэффективность в производственных зданиях 32,55 млн евро, и системы центрального отопления 53,2 млн евро.

Деятельности FICIL совета иностранных инвесторов в Латвии основана на диалоге с правительством Латвии, с целью улучшить экономическую обстановку и условия инвестирования в стране. Члены FICIL выявляют проблемы, влияющие на деловые операции и изо дня в день сотрудничают с различными государственными учреждениями, что бы решить проблемы путем изменений в законодательстве или принятием административных мер. Основная деятельность FICIL касается 4 ключевых вопросов улучшения инвестиционного климата в Латвии:¹⁹

- Финансовая прозрачность

¹⁸ Зарубежный опыт поддержки малого и среднего предпринимательства <https://kfpp.ru/analytics/material/foreignsupportexp.php> [11.09.2018]

¹⁹ FICIL Foreign Investors Council in Latvia // <https://www.ficil.lv/work-groups/> [02.09.2018]

- Устранение торгового протекционизма для хорошо функционирующего рынка и снижения инфляции
- Стабильность и предсказуемость инвестиционного климата
- Более эффективное привлечение прямых иностранных инвестиций

FICIL проводит встречи с правительством во время ежегодных Заседаний Высшего совета, под совместным представительством нынешнего премьер министра и почетного председателя FICIL, чтобы обсудить развитие экономики Латвии, обменяться мнениями и идеями о том, как улучшить экономическую обстановку и стимулировать капиталовложения в страну.²⁰

Латвия как и Европа, ведет финансовую политику способствующую появлению новых инвесторов и венчурных фондов. Об этом свидетельствуют приведенные выше данные.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION

По результатам исследований, проведенных в ходе исследования, автор делает следующие выводы

1. В практике Европы, инвестиционные фонды, являются неотъемлемой частью рынка капитала, в формировании которой структура инструментов рынка капитала - акций и облигаций - является важным компонентом формирования стоимости инвестиционного портфеля.
2. Влияние денежной пошлины на систему инвестиционных фондов противоречиво, сумма налога соизмерима с налогом на прирост капитала, применяемым в европейской практике, но административное бремя является обременительным инвестиционным процессом. Помимо исключаемых налогом пунктов из Закона «О подоходном налоге с населения» предотвратит рост интереса к инвестиционным фондам в качестве долгосрочного обеспечения сбережений.²¹
3. Государственная налоговая политика в Латвии не стимулирует долгосрочные сбережения, а среднесрочные сбережения, при этом 15% налог на прирост капитала на инвестиционные фонды и только 10% срочных депозитов.
4. Рынок латвийских инвестиционных фондов слабо развит, что объясняется низкой процентной ставкой латвийских жителей, банков и государственной налоговой политикой по срочным депозитам и кредитам, сильной нехваткой местных компаний, котирующихся на фондовой бирже, а также низкими процентными ставками иностранных инвесторов на капитал Латвийского рынка.
5. На рынке капитала Латвии нет сильной и прогрессивной местной компании, котируемой на фондовой бирже, которые должны способствовать интересам как частных, так и иностранных инвесторов на латвийском рынке капитала.
6. Роль инвестиционных фондов в формировании латвийского рынка капитала в настоящее время является решающей. В конце 2011 года 70% стоимости инструментов рынка капитала Латвии, было проведено инвестиционными фондами.
7. Гипотеза, отмеченная во введении была доказана.

Таким образом следует отметить, что:

1. В интересах экономического роста страны укрепить интерес в инвестиционных фондах путем предоставления им соответствующих налоговых льгот, (повышение ставок налога на прирост капитала для банковских депозитов). Также целесообразно уменьшить частоту подачи заявок, о доходе от налога на прибыль до одного раза в год.

²⁰ FICIL Foreign Investors Council in Latvia // <https://www.ficil.lv/backgroud-high-council/> [02.09.2018]

²¹ Закон о подоходном налоге с населения // <http://www.smartlatvia.lv/zakon-o-podohodnom-naloge-s-naselenija/> [28.11.18]

2. В целях повышения ликвидности рынка капитала, необходимо привлечь и обучить общественность на латвийском рынке капитала. Смысл этого заключается в информировании о преимуществах инвестиционных фондов, тем самым создавая желание работать на рынке ценных бумаг.
3. Роль образования в вопросах рынка ценных бумаг, состоит в распространении информации в соответствующих государственных учреждениях, с помощью социальных сетей, привлекая общественность бесплатными семинарами, учебными брошюрами, объявлениями, пособиями. Особое значение имеет образование молодых людей (студентов) о преимуществах инвестиционных фондов как виде сбережений, поскольку в этом возрасте существует понимание управления и рационального распределения средств.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ДРУГИХ ИСТОЧНИКОВ

1. Community and Capital in Entrepreneurship and Economic Growth // <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0003122417711699> [23.11.18]
2. Community and Capital in Entrepreneurship and Economic Growth // https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2564516 [03.11.18]
3. European Trade Association for Business Angels // <http://www.eban.org/about/becoming-a-member> [11.11.18]
4. European Trade Association for Business Angels // https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance/funding-policies/business-angels_en [29.07.2018]
5. FICIL Foreign Investors Council in Latvia // <https://www.ficil.lv/work-groups/> [02.09.2018]
6. FICIL Foreign Investors Council in Latvia // <https://www.ficil.lv/backgroud-high-council/> [02.09.2018]
7. Investīciju dinamika Latvijā // <https://em.gov.lv/lv/jaunumi/17524-investiciju-dinamika-latvija> [24.11.18]
8. The Persistent Effect of Initial Success: Evidence from Venture Capital <https://www.nber.org/papers/w24887> [30.10.18]
9. Venture capital and patented innovation: evidence from Europe // <https://academic.oup.com/economicpolicy/article-abstract/27/71/447/1786176> [03.11.18]
10. Venture Capital Backed Growth // https://www.researchgate.net/publication/5149949_Venture_Capital_Backed_Growth [23.11.18]
11. Закон о подоходном налоге с населения // <http://www.smartlatvia.lv/zakon-o-podohodnom-naloge-s-naselenija/> [28.11.18]
12. Зарубежный опыт поддержки малого и среднего предпринимательства <https://kfpp.ru/analytics/material/foreignsupportexp.php> [11.09.2018]
13. Инвестиционные предпочтения // <http://trends.skolkovo.ru/2016/12/investitsionnyie-predpochteniya-vladeltsev-rossijskih-kapitalov/> [29.07.2018]
14. Инвестиционные предпочтения и склонность к риску // <https://cyberleninka.ru/article/n/investitsionnye-predpochteniya-investorov-i-sklonnost-k-risku> [30.07.2018]
15. Инвестиционные предпочтения населения в условиях социально-экономических изменений // <https://journal-discussion.ru/vypuski-zhurnala/vypusk-nomer-17-noyabr-2011/statya-303> [30.07.2018]
16. Какие бывают раунды привлечения инвестиций // <https://vc.ru/34136-kakie-byvayut-raundy-privlecheniya-investiciy> [26.07.2018]
17. Компетентный капитал // http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.201965214d8715afd14b8f0/1432712033222/Rapport_2011_05.pdf [30.10.18]
18. Развитие инновационной деятельности http://www.gov.karelia.ru/Legislation/docs/2014/03/49-p_23.html [15.10.2018]
19. Раунд А // <https://aurum.expert/seed-round-a-b-s-etapy-venchurnogo-finansirovaniya-startapov/> [25.07.2018]
20. Раунды венчурного финансирования // <https://inventure.com.ua/news/ukraine/likbez-ot-inventure-korotko-ob-investicionnyh-raundah> [26.07.2018]
21. Рейтинг стран мира по уровню инвестиций // <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> [24.07.2018]

THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON UNEMPLOYMENT: A STUDY OF OECD COUNTRIES

Guzal Salokhiddinova, Tashkent,
Westminster International University

Farrukh Turdikulov, Tashkent,
Tashkent State Institute of Oriental studies

PhD of Tashkent State Institute of Oriental studies, **Sadibekova Bibisara**,
bibisha@mail.ru

ABSTRACT

In today's world, unemployment is seen as one of the major economic problems in every country. Different countries try to use different approaches to solve this issue, some of them see foreign direct investment as one of the methods to cope with this problem. However, the impact of FDI towards Unemployment is not explored the same for all countries. Several countries found FDI useful tool against Unemployment while the economies of others witnessed that FDI actually brought drawbacks for their economy. This paper examines the effect of foreign direct investment entered to host country, on the level of unemployment, in the case of all countries considered as OECD members. The analyses are conducted for the period of recent 30 years from 1987 until 2016. For econometric purposes two-step System GMM is used and the results are followed by robustness checking analysis of panel fixed effect regression. To check the significance of the model, Wald chi-square test is undertaken. The conclusion drawn from the analyses is that FDI has significant contribution to decrease the rate of unemployment in OECD member countries.

Key word: economic problems, econometric purposes, effect regression, System GMM, Unemployment, FDI.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена актуальной проблеме современной экономики «Влияние прямых зарубежных инвестиций на уровень безработицы: на примере стран экономического сотрудничества и развития». В ней обосновываются актуальность темы, цель и задачи, предмет и объект исследования, а также ее практическое значение. Вместе с этим в статье рассмотрены теоретические и методологические аспекты прямых зарубежных инвестиций и проанализированы вопросы влияния уровня безработицы на экономическое развитие разных стран, изучены 30 летняя (1987 по 2016 гг.) экономическая статистика, на основе которых сделан глубокий анализ и даны соответствующие выводы.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Currently, the economic growth and its stability are very crucial for the economy of every country. To achieve these goals governments apply different tools and one of the tools, which are mostly used to expand the economy, is Foreign Direct Investment (FDI). In fact, the total inward FDI around the world increased to 2 trillion US dollars in 2015 vis-à-vis 1.2 trillion US dollars in 2009 (OECD^[1], 2018). Moreover, FDI is found to play a very vital role to reduce the problem of Unemployment. However, there are various contradictory ideas about the implementation of FDI in domestic countries. Such arguments are based on the facts that numerous countries have benefited from FDI to great extents (Karlson^[2] et al., 2009; Habib and Sarwar^[3], 2013), while FDI has negatively affected, or there has been no effect on, the economies of some countries. In this piece of work, I am going to scrutinize the relationship between Foreign Direct Investment and Unemployment rates in the case of all OECD countries, namely Australia, Austria, Belgium, Canada, Chile, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Ireland, Israel, Italy, Japan, Korea Republic, Latvia, Luxembourg, Mexico, Netherlands,

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development, (2016). *FDI flows (inward)*.

² Karlson, S. et al., (2009). *FDI and job creation in China*.

³ Habib, M.D. and Sarwar, S., (2013). *Impact of foreign direct investment on employment level In Pakistan: A time series analysis*.

New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Turkey, United Kingdom and United States for the period 1987–2016.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Moving onto the regression analysis, the main regression yields the results provided in Table 1. It is to be mentioned that the observations on international migrant stock in percentages of population are collected every five years. This implies that the panel has only 6 variables per group. As the panel is unbalanced, even this number is lowered for some countries. Eventually, the regression run in this work becomes impossible. Hence, at the risk of being exposed to omitted variable bias, the proxy of foreign labour is excluded from the regressions. The regressions are undertaken with the help of STATA 14 software. Used is the `xtabond2` command created by Roodman³² (2009) in order to conduct two-step system GMM estimates of the main regression. The syntax of the command is provided in the Appendix-1.

According to the results of the main regression, the significant negative effects on unemployment levels are produced by current and lagged values of inward foreign direct investment, annual GDP growth and real exchange rates, while the lag of real wages also presents a significant impact. The lagged values of outward FDI and population growth, as well as the current values of real wage and capital accumulation, are considered the variables causing significant accumulation of unemployment. Similarly, insignificant negative effects are initiated by both current and lagged values of domestic investment and imports and current level of population growth. Oppositely, current level of outward FDI, educated labour and exports, together with its lagged term, and lagged values of capital accumulation generate insignificant positive effect on the unemployment levels.

The lagged term of unemployment level introduced into the model in order to mitigate the dynamic panel bias, highlighted significant positive effect, confirming the existence of the bias.

The significance of the model is tested by the conduct of Wald chi-square test, which confirms the high significance. Hence, the null hypothesis formed for the test herein is rejected. At least one of the variables has significant influence over unemployment rates according to the results.

The regression based on `xtabond2` command undertakes Arellano-Bond autocorrelation test and Sargan-Hansen over-identification restrictions test modified internally (Roodman³², 2009). The results of these tests are also provided in Table 1. According to Arellano-Bond autocorrelation statistic, the model has no autocorrelation in residuals. Similarly, Hansen statistics provide insignificance on overall level of instruments, as well as on group levels for variables instrumented by their lags and variables instrumented by themselves. As the null hypothesis of this test is that the included variables are exogenous as a group, the more the statistic is, the better is the model constructed. The Hansen statistic is equal to 1 on all levels. This means all the variables are well-instrumented. The Sargan statistic is avoided as suggested by Roodman³² (2009). Under the robust residuals specification, the Sargan test becomes invalid for interpretation. The tests signify that the model has been well-developed and the results are free of the autocorrelation problem.

Table 1. Dynamic panel-data estimation, two-step system GMM

Group variable: COUNTRY Number of obs = 429
Time variable : YEAR Number of groups = 31
Number of instruments = 130 Obs per group: min = 2
Wald chi2(23) = 5682.32 avg = 13.84
Prob > chi2 = 0.000 max = 22

```

-----
| Corrected
UN | Coef. Std. Err. z P>|z| [95% Conf. Interval]
-----+-----
UN |
L1. | .7691605 .2824164 2.72 0.006 .2156345 1.322687
|
DI |
--. | -.0055726 .0226693 -0.25 0.806 -.0500035 .0388583
L1. | -.0063906 .0175152 -0.36 0.715 -.0407197 .0279385
|
X |
--. | .0485662 .0318196 1.53 0.127 -.013799 .1109314
L1. | .1246572 .087902 1.42 0.156 -.0476275 .2969419
|
FDI |
--. | -.004375 .00177 -2.47 0.013 -.0078441 -.0009059
L1. | -.0210811 .0067427 -3.13 0.002 -.0342966 -.0078656
|
OFDI |
--. | .0047336 .0035256 1.34 0.179 -.0021766 .0116437
L1. | .0157111 .0056671 2.77 0.006 .0046039 .0268184
|
GDP |
--. | -.5394915 .1041145 -5.18 0.000 -.7435521 -.335431
L1. | -.5545471 .240612 -2.30 0.021 -1.026138 -.0829562
|
RW |
--. | .0002806 .0000626 4.48 0.000 .0001578 .0004034
L1. | -.0003433 .0000739 -4.64 0.000 -.0004882 -.0001985
|
K |
--. | .0474087 .027575 1.72 0.086 -.0066373 .1014548
L1. | .0817223 .0500373 1.63 0.102 -.016349 .1797936
|
M |
--. | -.0358519 .0230983 -1.55 0.121 -.0811237 .0094198
L1. | -.0324295 .0488189 -0.66 0.507 -.1281128 .0632537
|
EL |
--. | .0068929 .0483924 0.14 0.887 -.0879544 .1017401
L1. | -.1548114 . . . . .
|
RER |
--. | -.0361754 .0215171 -1.68 0.093 -.0783481 .0059973
L1. | -.0723718 .0121426 -5.96 0.000 -.0961708 -.0485727
|
POP |
--. | -.6425837 1.376774 -0.47 0.641 -3.341011 2.055843
L1. | 6.172973 3.056561 2.02 0.043 .1822239 12.16372
|
_cons | 28.66931 3.262956 8.79 0.000 22.27404 35.06459
-----
    
```

Instruments for first differences equation
 Standard
 D.(DI L.DI X L.X FDI L.FDI OFDI L.OFDI GDP L.GDP RW L.RW K L.K M L.M EL

```
L.EL RER L.RER POP L.POP)
GMM-type (missing=0, separate instruments for each period unless collapsed)
L(2/5).L.UN
Instruments for levels equation
Standard
DI L.DI X L.X FDI L.FDI OFDI L.OFDI GDP L.GDP RW L.RW K L.K M L.M EL L.EL
RER L.RER POP L.POP
_cons
GMM-type (missing=0, separate instruments for each period unless collapsed)
DL.L.UN
```

```
-----
Arellano-Bond test for AR(1) in first differences: z = -0.87 Pr > z = 0.382
Arellano-Bond test for AR(2) in first differences: z = -1.17 Pr > z = 0.243
-----
```

```
Sargan test of overid. restrictions: chi2(106) = 312.26 Prob > chi2 = 0.000
(Not robust, but not weakened by many instruments.)
Hansen test of overid. restrictions: chi2(106) = 8.24 Prob > chi2 = 1.000
(Robust, but weakened by many instruments.)
```

Difference-in-Hansen tests of exogeneity of instrument subsets:

GMM instruments for levels

Hansen test excluding group: chi2(84) = 8.24 Prob > chi2 = 1.000

Difference (null H = exogenous): chi2(22) = 0.00 Prob > chi2 = 1.000

iv(DI L.DI X L.X FDI L.FDI OFDI L.OFDI GDP L.GDP RW L.RW K L.K M L.M EL

L.EL RER L.RER POP L.POP)

Hansen test excluding group: chi2(84) = 12.25 Prob > chi2 = 1.000

Difference (null H = exogenous): chi2(22) = -4.01 Prob > chi2 = 1.000

The conduct of the main regression is followed by the robustness check analysis of panel fixed effect regression. The regression is done with xtreg command intrinsic to the software. The syntax is given in the Appendix-1. The results are demonstrated in Appendix-2. The results provide support for the significant effects of GDP growth, real wages and capital formation in their current levels, accompanied by inward foreign direct investment, outward foreign direct investment and real wages in their lagged forms. Moreover, the dynamic feature of panel data has also been pointed out by the significance of lagged unemployment rates. Robustness confirmation enables to scrutinize the variables in more details.

Inward foreign direct investment is confirmed robust to have significant effect on unemployment rate in the lagged case of the variable. The current level appears significant in system GMM, but panel fixed effects estimation does not confirm this. However, as suggested by Roodman³² (2009), the regression based on within-groups fixed effects panel regression does not solve the problem of dynamic panel bias due to small number of years. He also suggests the coefficient value is downward biased, which is the case in this work. The coefficient of lag inward FDI is -0.021 in system GMM estimator and -0.0062 in within groups panel regression. The coefficient calculated with system GMM is more reliable. This means one percentage increase in FDI levels entering a country with respect to its GDP level would, on average, cause a 0.021 percentage decrease in unemployment levels of the country one year later. Despite being not confirmed, the current level of inward FDI is reported to have 0.0044 percentage decreasing effect on unemployment levels. FDI proves to have significant contribution in decreasing unemployment.

Outward foreign direct investment in lagged levels is the other variable confirmed significant. Its coefficient is 0.0157 in GMM estimates. With downward bias, the panel fixed effect estimate is 0.0067. The sign of the coefficients approves the theories stating that outward foreign direct investment causes loss of employment in home countries. Every percent of FDI-to-GDP relationship leaving countries used to initiate almost 0.016 percent unemployment.

The other significant variables are GDP growth with more than half a percent employment per percentage increase in growth, capital accumulation with 0.047 percent increase in unemployment per percentage increase. Both effects are in current levels. The coefficient of unemployment lag suggests that one percent increase in unemployment this year triggers 0.7692 percentage increase in unemployment in the following. The coefficients for real wages in current and lagged terms present opposite results. Both regressions show that current levels of real wages have significant positive effects on unemployment, whilst the lagged term has significant negative. This can be related to the short-run and long-run effects. In the short run, firms which face higher real wages have to fire a part of their employees notwithstanding high costs of production. Yet, in the long run, they adjust their product prices to production costs, thus decreasing unemployment. The coefficients of all the variables mentioned herein represent downward bias in panel within-groups fixed effects regression compared to system GMM estimator.

Among the insignificant variables, domestic investment, imports and real exchange rate have negative impact on unemployment levels. The current level of population growth has insignificant negative effect on unemployment, while its lag represents significant positive effect. This can be decomposed to short-run and long-run effects. In the short run, the population growth causes firms to employ new labour for covering the workplace of workers in parental leave in a part-time basis. Hence, in the short run, population growth affects unemployment negatively, but in the long run, population growth has positive impact as more people means more demand for workplace.

Comparing the results of system GMM and panel regressions, the lagged values of domestic investment, capital accumulation, exports and imports, accompanied by the current level of population growth, are confirmed to have insignificant effects by both of the regressions. Hence, in the course of checking for robustness, I decide to omit those variables from the model and run the two-step system GMM. The syntax of software command for this regression is in Appendix-1. The results are presented in Appendix-3. The results support the significance of lagged inward foreign direct investment, current and lagged terms of both GDP growth and real wages. The lagged unemployment level also appears to be significant. The signs of regressors do not change significantly. The results of this model are not complete because it has omitted variable bias.

Arellano-Bond tests of the robustness check GMM regression provide results for no autocorrelation of level 2, but support the existence of autocorrelation of level 1. Nevertheless, because of the difference transformation in system GMM, the role of autocorrelation of level 1 is not important (Roodman³², 2009). Hansen statistics is not able to reject the exogeneity of instrument variables as a group on overall, GMM-style and iv-style levels. Sargan statistic is overlooked once again.

In a nutshell, the main determiners of unemployment levels in OECD countries for the period of 1987-2016 are foreign direct investment, GDP growth, real wages, capital accumulation, real effective exchange rates and population growth rates. The analysis confirms that inflow of foreign direct investment decrease unemployment levels, whereas its outflow contribute to job losses.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The paper examines the relationship between types of FDI and unemployment rates. The control variables chosen for the model are GDP growth rate, Domestic Investment, Real Wages, Population Growth, Capital Accumulation, Exports, Imports, Educated Labour and Real Exchange Rates and their lags. The utilized data is the panel of 35 OECD countries for 30 years from 1987 to 2016. The estimator used for obtaining results is two-step System GMM. These results are checked for robustness by panel within-groups fixed effects regression and another two-step system GMM with some variables omitted.

The variables which prove to be significant are the current levels of inward foreign direct investment, GDP growth, real wages, capital accumulation and real exchange rate, coupled with

the lagged values of unemployment, foreign direct investment for both inward and outward, GDP growth, real wages, real exchange rates and population growth.

The highest positive effects on unemployment levels are produced by the lagged unemployment rates and the lagged population growth rates. Their significance and sign of the effect match the expectations. The highest negative significant effects are initiated by the current and lagged levels of GDP growth.

Inward Foreign Direct Investment has significant negative effects to the unemployment levels. This means that a countries welcoming foreign direct investment would have gains in labour market, besides any other gains. The inward foreign direct investment rates tend to have a significant effect on unemployment levels of later periods.

Outward Foreign Direct Investment supports the theory. It imposes negative effect to employment levels. As Moosa⁸ (2002) suggests, outward foreign direct investment seeking for cheaper labour decreases the employment levels in the home country.

The Arellano-Bond autocorrelation tests and Sargan-Hansen over-identification restrictions tests confirm the appropriateness and stability of the results. Regressions, undertaken as a means of robustness check, both approve that the significance and flow of relationship between the dependant and the variables are robust.

For the host countries, the entering FDI may have crucial effects. The results postulate that FDI is a means of combating unemployment for the host country. This may help to improve the labour conditions for the people of the host country. Another important feature of welcoming FDI can be the fact that unemployment reducing feature of inward FDI holds for the following period as well. This is one of the ways for the countries struggling with high levels of unemployment to undertake against the issue. What is more, inward further merit of FDI is the technological know-how brought by the foreign firms to the domestic market. The positive influence of inward foreign direct investment may expand to the levels suggested by Irpan *et al.* (2016), which relate to the technology and its accumulation.

To attract foreign direct investment, host countries may undertake a range of actions. One of them is the trials of improving the labour quality. In other words, they may pay more attention to education levels of labour. Even though the education levels included in the model do not suggest any significant effect on unemployment levels directly, the labour quality is a good measure for attracting foreign firms. As a consequence, the foreign direct investment attraction is a good means to combat unemployment as the model herein suggests. Another way to attract FDI is easing entrance conditions for foreign firms. Easing the entrance requirements may have important impact for foreign investors to choose the country to invest.

In the case of Uzbekistan, the paper supports the main policies being undertaken by the government. The establishments of economic zones, the attraction of foreign capital to the domestic market, the provision of tax reductions within the economic zones and the franchising processes of overseas educational establishments in order to improve the labour quality are very important steps in the attraction of Foreign Direct Investment into the country. Even the recent attention to the learning and teaching processes of English language is one of the means to provide foreign firms with skilled enough labour. All these policies are likely to attract foreign direct investment to the country and cause decrease in unemployment levels.

To sum up, the work undertaken by me has achieved its objective of finding the flow of relationship from FDI to Unemployment levels. My paper contributes to the existing literature by highlighting the importance of lagged variable of foreign direct investment, in terms of both inward and outward FDI. One of the crucial additions to the methodology of assessing the effect of FDI in determination of unemployment levels is the utilization of `xtabond2` syntax created by Roodman³² (2009) for the STATA econometric tools package.

However, the work contains some problems not mitigated herein. One of the problems is the tests on lag levels required in the assessment of the relationships between certain variables and the dependant one. Another shortcoming of the work is the misspecification of endogeneity as it is not fully scrutinized. The last pitfall is the missing values of the panel. From the expected 1050

observations, only some 464 are adequate to undertake the test. Had I a chance to undertake the process once again, I would pay more attention on those issues. I am certain to try to cope with these issues in my future research.

LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Abbas, A.O. and Xifeng, Z., (2016). Impact of foreign direct investment on employment evidence: Zanzibar tourism industry. [online] International Journal of Economics, Finance and Management Sciences. Available from: <<http://article.sciencepublishinggroup.com/pdf/10.11648.j.ijefm.20160405.13.pdf>> [Accessed 26 October 2017].
2. Agarwal, J.P., (1996). Does foreign direct investment contribute to unemployment in home countries? An empirical survey. [online] Kiel Working Paper. Available from: <<https://www.econstor.eu/handle/10419/47220>> [Accessed 26 January 2018].
3. Aktar, İ. et al., (2009). Can unemployment be cured by economic growth and foreign direct investment? [online] SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Available from: <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289261>> [Accessed 26 October 2017].
4. Ayumu, T., (2012). The effects of FDI on domestic employment and workforce composition. [online] RIETI Discussion Paper Series. Available from: <<http://www.rieti.go.jp/jp/publications/dp/12e069.pdf>> [Accessed 26 October 2017].
5. Balcerzak, A.P. and Zurek, M., (2011). Foreign direct investment and unemployment: VAR analysis for Poland in the years 1995-2009. [online] European Research Studies. Available from: <http://www.ersj.eu/repec/ers/papers/11_1_p1.pdf> [Accessed 26 October 2017].
6. Bande, R. and Riveiro, D., (2012). The Consumption-Investment-Unemployment Relationship in Spain: an Analysis with Regional Data. [online] MPRA. Available from: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/42681/1/MPRA_paper_42681.pdf> [Accessed 3 March 2018].
7. Brander, J.A. and Spencer, B.J., (1987). Foreign direct investment with unemployment and endogenous taxes and tariffs. [online] Journal of International Economics. Available from: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199687800235>> [Accessed 26 January 2018].
8. Brincikova, Z. and Darmo, L., (2014). The impact of FDI inflow on employment in V4 countries. [online] European Scientific Journal. Available from: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj81LvShcDXAhURLFAKH7LDz0QFgg7MAA&url=https%3A%2F%2Ffejjournal.org%2Findex.php%2Fesj%2Farticle%2Fdownload%2F2830%2F2661&usg=AOvVaw1LDulz9Ehp_2hWAlqkMD81> [Accessed 26 October 2017].
9. Chaudhuri, S. and Banerjee, D., (2010). FDI in agricultural land, welfare and unemployment in a developing economy. [Online] Munich Personal RePEc Archive. Available from: <<https://mpra.ub.uni-muenchen.de/23488/1/FDIinagriculture.pdf>> [Accessed 26 January 2018].
10. Chen, K.M., (2011). Outward foreign direct investment, wage rigidity and unemployment: A computable general equilibrium analysis. [online] The Journal of International Trade & Economic Development. Available from: <<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09638190903137206?scroll=top&needAccess=true>> [Accessed 26 January 2018].
11. Decreuse, B. and Maarek, P., (2008). FDI and the labor share in developing countries: A theory and some evidence. [online] Halshs archives-ouvertes. Available from: <<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00333704/document>> [Accessed 26 January 2018].
12. Ghosh, M. and Roy, S.S., (2015). FDI, technology acquisition and labour demand in an emerging market economy: a firm-level exploration of Indian manufacturing industries. [online] The Journal of Industrial Statistics. Available from: <https://www.researchgate.net/profile/Manjappa_Hosamane/publication/281452377_Foreign_Investment_in_Indian_Industrial_Firms_and_its_Impact_on_Firm_Performance/links/55e870bf08ae21d099c17884.pdf> [Accessed 30 January 2018].
13. Habib, M.D. and Sarwar, S., (2013). Impact of foreign direct investment on employment level In Pakistan: A time series analysis. [online] Journal of Law, Policy and Globalization. Available from: <https://www.google.com/search?ei=5-P_WeaTD9GRkwXo2qC4CQ&q=impact+of+foreign+direct+investment+on+employment+level+in+pakistan+a+time+series+analysis&oq=impact+of+foreign+direct+investment+on+employment&gs_l=psy-ab.3.2.0i30k116j0i5i30k113j0i8i30k1.286945.308111.0.319017.40.39.1.0.0.0.481.5650.0j32j0j1.35.0....0..1.1.64.psy-ab..4.34.5012...0j0i131k1j0i67k1j0i22i30k1j0i10k1j0i22i10i30k1j33i22i29i30k1.0.EDmVI9idhJE> [Accessed 26 October 2017].

14. Hamidah, M.I. et al., (2016). Impact of foreign direct investment on the unemployment rate in Malaysia. [online] Journal of Physics: Conference Series. Available from: <<http://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/710/1/012028/pdf>> [Accessed 26 October 2017].
15. Holte, F.C., (1988). Four papers on the theory of unemployment. [online] Rapport. Available from: <https://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_198711.pdf> [Accessed 3 March 2018].
16. Iacovoiu, V.B., (2012). Impact of Capital Investments on Unemployment in the Context of Economic Crisis. The Case of Romania. [online] Economic Insights – Trends and Challenges. Available from: <<http://www.upg-bulletin-se.ro/archive/2012-4/5.Iacovoiu.pdf>> [Accessed 3 March 2018]
17. Karlson, S. et al., (2009). FDI and job creation in China. [online] ResearchGate GmbH. Available from: <https://www.researchgate.net/profile/Fredrik_Sjoeholm/publication/5096364_FDI_and_Job_Creation_in_China/links/09e4150ed5bd2ce0a6000000/FDI-and-Job-Creation-in-China.pdf> [Accessed 26 October 2017].
18. Makhoba, B.P. et al., (2017). The contribution of foreign direct investment (FDI) on employment and economic growth in South Africa: A vector autoregressive (VAR/VECM) approach. [online] Available from: <[https://www.google.com/search?q=Makhoba%2C+B.P.+et+al.%2C+\(2017\).+The+Contribution+of+Foreign+Direct+Investment+\(FDI\)+on+Employment+and+Economic+Growth+in+South+Africa%3A+A+Vector+Autoregressive+\(VAR%2FVECM\)+Approach&oq=Makhoba%2C+B.P.+et+al.%2C+\(2017\).+The+Contribution+of+Foreign+Direct+Investment+\(FDI\)+on+Employment+and+Economic+Growth+in+South+Africa%3A+A+Vector+Autoregressive+\(VAR%2FVECM\)+Approach&aqs=chrome..69i57j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=Makhoba%2C+B.P.+et+al.%2C+(2017).+The+Contribution+of+Foreign+Direct+Investment+(FDI)+on+Employment+and+Economic+Growth+in+South+Africa%3A+A+Vector+Autoregressive+(VAR%2FVECM)+Approach&oq=Makhoba%2C+B.P.+et+al.%2C+(2017).+The+Contribution+of+Foreign+Direct+Investment+(FDI)+on+Employment+and+Economic+Growth+in+South+Africa%3A+A+Vector+Autoregressive+(VAR%2FVECM)+Approach&aqs=chrome..69i57j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8)> [Accessed 26 October 2017].
19. Maqbool, M.Sh. et al., (2013). Determinants of Unemployment: Empirical Evidences from Pakistan. [online] Department of Economics, University of the Punjab. Available from: <<http://www.jstor.org/stable/24398836>> [Accessed 14 February 2017].
20. Massoud, N., (2008). Assessing the employment effect of FDI inflows to Egypt: Does the mode of entry matter? [online] International Conference on “The Unemployment Crisis in the Arab Countries”. Available from: <<https://www.economicwebinstitute.org/essays/fdiemployegypt.pdf>> [Accessed 26 October 2017].
21. Mitra, D. and Ranjan, P., (2010). Offshoring and unemployment: The role of search frictions labor mobility. [online] Elsevier. Available from: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199610000280>> [Accessed 26 January 2018].

MŪSDIENU MĀRKETINGA TEHNOLOĢIJU PIELIETOJUMS UZ UZŅĒMUMA SIA „RĒZEKNES GAĻAS KOMBINĀTS” PIEMĒRA

Tatjana Iljina, Ainārs Šņukuts, Latvija,
BSA, Rēzeknes filiāle,
Uzņēmējdarbības vadība,
zbitkovska@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Dr.oec , Sergejs Ignatjevs, stranik7@inbox.lv

ANOTĀCIJA

Šī raksta aktualitāte ir saistīts ar to, ka mūsdienas nav iespējams nepamanīt, ka katru gadu palielinās uzņēmumu mārketinga jaunas stratēģijas, alternatīvie veicināšanas rīki, piemēram tādi ka, dažādu BTL formu, mobilo un vīrusu mārketinga, produktu izvietojuma un citu daļu. Šīs publikācijas mērķis ir izskatīt mūsdienu mārketinga tehnoloģiju teorētiskos un metodiskos aspektus kā uzņēmuma konkurētspējas paaugstināšanas rīku. Mārketinga tehnoloģijām ir mārketinga sistēmas neatņemama sastāvdaļa, kura ir nepieciešama rūpīga izstrāde. To izstrāde un pareiza piemērošana sniedz nenovērtējamu palīdzību preču realizācijā, kas savukārt veicina efektīvu apgrozījumu, stiprina un stabilizē uzņēmuma konkurētspēju tirgū.

Atslēgas vārdi: konkurētspēja, mārketing, mārketinga tehnoloģijas, veicināšana.

ABSTRACT

The article depicts the current interest of the topic related to the sphere of marketing strategy of enterprises. It is noticeable that the share of modern day, alternative promotional tools is on constant increase. They are various forms of BTL, mobile and viral marketing, product placement and others. The author aims to represent theoretical and methodological aspects of modern marketing practices and technologies being the tool to stimulate an ability to compete at the market. Marketing technologies need to be carefully planned and carried out as they are considered to be an integral part of marketing system. The development of this system and appropriate application of all innovative methods assist in sales increasing turnover and strengthen the competitive position of the enterprise in the market.

Key words: competitiveness, marketing, technologies, promotion

АННОТАЦИЯ

Актуальность темы данной статьи обусловлена тем, что в настоящее время, нельзя не заметить, что с каждым годом в маркетинговых стратегиях предприятий возрастает доля современных, альтернативных инструментов продвижения, таких как разные формы BTL, мобильного и вирусного маркетинга, product placement и так далее. Цель данной статьи – рассмотреть теоретические и методические аспекты современных маркетинговых технологий как инструмента повышения конкурентоспособности предприятия. Маркетинговые технологии, являясь неотъемлемой составляющей системы маркетинга, нуждаются в тщательной разработке. Их развитие и правильное применение оказывает неоценимую помощь в реализации товаров, что в свою очередь способствует эффективному товарообороту, укреплению и стабилизации конкурентного положения предприятия на рынке.

Ключевые слова: конкурентоспособность, маркетинг, маркетинговые технологии, продвижение.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Lai saprastu , kas ir mārketinga tehnoloģija, ir nepieciešams definēt, kas ir mārketing. Mārketing nav māksla atrast prasmīgu ceļu produktu izplatīšanā. Mārketing ir māksla radīt patiesas vērtības patērētājam. Tā ir prasme palīdzēt patērētājiem dzīvot labāk. Mārketinga devīze: kvalitāte, apkalpošana, vērtība. [2]

Mārketinga tehnoloģijas ir iedarbības metodes uz plašu patērētāju loku, kas ir ieinteresēti pieprasījuma paaugstināšanā uz tā ražoto precī. Tie ir daļa no kopējās mārketinga sistēmas un ir iedarbības rīks uz potenciālo patērētāju precēm. Preces virzības pamatmetodes ir: zīmols, preču zīme, preces prezentācija un reklāma. [1]

Mārketinga tehnoloģijas ir dažādas, bet tās vieno viens mērķis – palielināt uzņēmuma un tā produkta konkurētspēju, ko tā pārstāv tirgū. [3]

Esošās mūsdienu mārketinga tehnoloģijas ietver sevī stadiju, paņēmieni, darbību, operāciju kopumu, kas nepieciešami mārketinga lēmumu īstenošanai.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ. BASIC THEORETICAL PROVISION

Sakarā ar iepriekš minēto, parasti tiek izceltas piecas galvenās mārketinga tehnoloģijas: segmentēšana, mērķu noteikšana (mērķtiecība), pozicionēšana, analīze un prognozēšana. Segmentēšana kā mārketinga tehnoloģija paredz tirgus darba sadalīšanos atsevišķos noteiktajos segmentos, lai izpētītu patērētāju pieprasījumu, patērētāju attiecības pret noteiktiem produktiem. [4].

Targetings (mērķtiecīgs) kā mārketinga tehnoloģija ļauj no kopējā patērētāju skaita pēc noteiktiem parametriem atlasīt mērķauditorija, kurai paredzēts konkrēts uzņēmuma produkts, uz kuru ir paredzēts produkta reklāma [5].

Pozicionēšana ir mārketinga tehnoloģija, kas ļauj uzņēmuma produktam izmantot noteiktus rīkus ieņemt tirgū izdevīgāku pozīciju nekā konkurentu kompāniju preces.

Analīze (tajā skaitā pārdošanas analīze) ir mārketinga tehnoloģija, kas ietver preču un pakalpojumu tirgus izpēti darbību, pieprasījuma esamību uz produktiem, precēm, pakalpojumiem, pētīt dinamiku cenu politiku tirgū, datu iegūšanu un patērētāju attieksmes noteikšanu noteiktiem preču veidiem, lai palielinātu pieprasījumu par uzņēmuma precēm.

Prognozēšana ir viena no nozīmīgākajām mārketinga tehnoloģijām, kas rada paņēmieni un metožu priekšstatu mārketinga pētījumu veikšanā, lai novērtētu tirgus perspektīvas, attīstības iespējas, cenu dinamiku izsekošanu un to izmaiņas prognozēšanas periodu. Prognozēšana mēdz būt īslaicīga, vidēja termiņa ilga un ilgtermiņa.

Tādējādi mārketinga tehnoloģijas, ko izmanto uzņēmums, ļauj tam darboties pareiza konkrētā tirgus segmentā, nodrošināt augstu pārdošanas līmeni noteiktā patērētāju kategorijā, kuru vajadzības un preferences ir dziļi izpētītas, veiksmīgi konkurēt ar citām firmām, pētīt tirgus attīstības tendences un pircēju vajadzības, un, galu galā, uzlabot uzņēmuma rentabilitāti vai iekarot lielāko tirgus daļu – tas ir atkarīgs no konkrētiem mērķiem, kurus uzņēmums liek sev noteiktos attīstības posmos. Šie panākumi vienmēr apliecina, ka uzņēmums izmanto mārketinga tehnoloģijas, ar kurām nepārvalda konkurenti, ražo unikālu produktu vai precī salīdzināmajā kvalitātē, bet realizē to par lielāku cenu.

Pastāvīgas konkurences pieauguma apstākļos visās biznesa jomās katrs uzņēmums saskaras ar jaunu veidu, kā organizēt savu komunikācijas darbību, kas palīdz pielāgoties jaunajiem saimniekošanas nosacījumiem un izvēlēties inovācijas formas un šo procesu vadības modeļus.

Tabulā 1 ir sniegti galvenie mūsdienu mārketinga tehnoloģiju veidi.

Tabula 1. Populārākie mūsdienu mārketinga tehnoloģiju veidi

Mārketinga tehnoloģijas	Raksturojums
Partizānu mārketinga	mārketinga pasākumi, kas iziet ārpus vispārpieņemtajiem veidiem un reklāmas komunikācijas līdzekļiem, produkta virzība tirgū. Tā galvenā atšķirība ir radošās domāšanas, iespēju izmantošana ar dažādām ļoti vienkāršām metodēm, produkta vai pakalpojuma virzīšanai. Partizānu mārketinga nozīmē nestandartu, paaugstinātu elastību, augstus rezultātus ar ierobežotām iespējām.
Vīrusu mārketinga	galvenais informācijas izplatītājs ir paši informācijas saņēmēji, kas spēj piesaistīt jaunus informācijas saņēmējus, kas izmanto spilgtas, radošas, neparastas idejas, dabiskās vai pilnvarotās vēstījumus.
Treid-mārketinga un merčendaizings	tā ir visu tirdzniecības dalībnieku darbība, kas ir vērsta uz produktu virzīšanas organizēšanu no ražotāja uz galalietotājiem visizdevīgāko produktu kustību visiem dalībniekiem.

	Dažos gadījumos treid-mārketings, kā mārketinga pasākumu komplekss, aicināts risināt produkcijas problēmas uzdevumus tirdzniecības punktos vislabākajās vietās un pēc ieteiktās cenas, iekļauj mārketinga sfērā.
Tīkla mārketinga	šis bizness ir saistīts ar tiešo informācijas izplatīšanu produktiem vai pakalpojumiem ar neatkarīgiem uzņēmuma pārstāvjiem vai izplatītājiem. Tīkla mārketinga pamat uzdevums ir informēt maksimālo personu skaitu.
Integrētās mārketinga komunikācijas	Vārds “integrēts” paredz dažādu metožu kompleksu: organizatoriskus, tehniskus, ekonomiskus, informatīvus. Mārketinga komunikācijas tiek saprasta kā tehnoloģija (disciplīna, instrumentu kopums), kas ļauj nodrošināt komunikāciju ar noteiktiem mērķa tirgus segmentiem, kā arī ar auditorijām, ar mērķi uzdevumu izpildīšanai, kas tiek izvirzīti saimniekošanas tirgū priekšā.
Kross mārketinga	Metodes būtība ir šāda: divas vai vairākas kompānijas organizē kopīgu akciju, lai virzītu savu produkciju. Turklāt reklamējamās preces vai pakalpojumi ir saistīti un it kā papildina viens otru.
Call centrs	Tā ir sistēma, lai apstrādātu daudzus telefona zvanus. Principā pastāv “iekšējie” call centri, kas darbojas tikai vienas organizācijas vajadzībām (piemēram, mobilā uzņēmuma abonenta pakalpojumi), bet lielākajā daļā gadījumu call centrs ļauj paralēli izmantot tehniskos un cilvēciskos resursus darbam ar pilnīgi atšķirīgiem servisiem un, pateicoties tam, ietaupīt naudu.
Product placement	netiešo reklāmu saņemšana, noslēdzas tajā, ka rekvizīts, kuru lieto varoņi filmās, televīzijas raidījumos, datorspēlēs, mūzikas klipos, grāmatās, ilustrācijās un gleznās, ir reāls komerciāls analogs. Parasti tiek demonstrēts pats reklamētais produkts vai tā logotips, vai tik pieminēts viņa labā kvalitāte. Product placement – slēpta reklāma, kas integrēta filmas sižetā, kad kadrā tiek demonstrētas darbības ar noteiktas markas precī.
„Direct marketing” jeb tiešais mārketinga	jebkurš pasākums, kas vērst uz atbildes saņemšanu no patērētāja: vai nu tiešā pasūtījuma veidā, vai turpmākā informācijas pasūtījuma veidā, vai preču apriti tieši piegādātājam. Tiešais mārketinga – tiešie kontakti tiek uzskatīti nevis kā rīki, bet gan kā īpaša mūsdienu biznesa kultūra. Tieši no tiešā mārketinga izauga lojalitātes programmas.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Uzņēmuma SIA „Rēzeknes gaļas kombināts” mūsdienu mārketinga tehnoloģiju aspektu izskatīšanas rezultātā tika izdarīti sekojošie secinājumi:

- pēdējos gados pieaugot mārketinga nozīmei uzņēmumā, parādījās vajadzība pēc mārketinga komunikāciju metodēm. Mūsdienās nepietiek vien ar pieprasītu, kvalitatīvu vai lētu produktu, liels uzsvars tiek likts uz to lai patērētājam būdu produkts izdevīgs, lai tas gūtu no tā vai not produkta pielietošanas arī kādu labumu;
- šodien dienas mārketinga tehnoloģijām ir piešķirta ļoti liela nozīme. Uzņēmumam, kam ir attīstīts un pilnveidots mārketinga, dod priekšrocības tirgus konkurencē, jaunu tirgu iekarošanā, jaunu produktu veiksmīgā izveidē un virzībai tirgū;
- ar katru gadu uzņēmumā arvien vairāk tiek pielietotas produkta virzīšanas alternatīvie instrumenti, tādi kā, vīrusu mārketinga, mobīlais mārketinga, „product placement” u.t.t.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Ильичева И. В., Маркетинговые технологии, Ульяновск : УЛГТУ, 2012. – 158 с.
2. Котлер, Ф. Маркетинг от А до Я: СПб.: Нева, 2003. – 224 с.
3. Эриашвили Н.Д., Маркетинг: учебник для вузов /Н. Д. Эриашвили, К. Ховард, Ю. А. Цыпкина и др.; Под ред. Н.Д. Эриашвили- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 623 с.

4. Тарасова, Т. Ф. Изучение маркетинговой среды как инструмент ведения конкурентной борьбы / Т. Ф. Тарасова, В. А. Шлаканева // Вестник Белгородского университета потребительской кооперации. – 2010. – № 3. – С. 36–41.
5. (Ресурс просмотрен 01.12.2018. <https://elibrary.ru/contents.asp?issueid=871490>)
6. Мозговая, Ю. А. Понятие бренда и его влияние на инновационную активность предприятия/ Ю. А. Мозговая, Е. Н. Семенченко // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2014. – № 1(49). – С. 321–326. (Ресурс просмотрен 01.12.2018. <https://elibrary.ru/item.asp?id=21342088>)

KORPORATĪVĀ ĒTIKA, KĀ ORGANIZĀCIJAS DARBĪBAS KULTŪRAS IZVEIDOŠANAS INSTRUMENTS

Ainārs Šņukuts, Latvija,
BSA, Rēzeknes filiāle,
Uzņēmējdarbības vadība,
ainars.snukuts@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: BSA lekt., M.sc.soc.Marina Červinska, marina.bki@inbox.lv

ABSTRACT

Every employed person has his or her own vision of their place of work, surrounding colleagues, mutual habits at and outside of work. The given work presents information about the workplace environment where every employed person is present, as well as problems of corporate ethics and opinions of Latvian companies. Corporate ethics - the unique nature of every company.

Key words: ethics, reputation, worth, code of ethics.

ANOTĀCIJA

Katram nodarbinātam cilvēkam ir savs redzējums par tā darba vietu, apkārt esošiem kolēģiem, savstarpējiem ieradumiem darbā un ārpus darba. Dotajā darbā tiek izklāstīta informācija par darba vietas vidi, kurā atrodas katrs nodarbināts cilvēks, korporatīvās ētikas problēmas Latvijas uzņēmumos un to viedokļi. Korporatīvā ētika – katra uzņēmuma unikāla būtība.

Atslēgas vārdi: ētika, reputācija, vērtība, ētikas kodekss.

АННОТАЦИЯ

У каждого работающего человека есть своё видение о его рабочем месте, об окружающих коллегах, взаимных привычках на работе и вне работы. В данной работе излагается информация о среде рабочего места, в которой находится работающий человек, проблемы корпоративной этики в Латвийских предприятиях и их мнения. Корпоративная этика – уникальная суть каждого предприятия.

Ключевые слова: этика, репутация, ценность, кодекс этики.

Aristotelis nosaucis ētiku par praktisko filozofiju. Mūsdienu zinātnē vārds ētika (grieķu ethika, $\eta\theta\omicron\varsigma$ (ethos) – paraža, tikums, raksturs) parasti tiek lietots divās nozīmēs:

1) ētika ir zināšanu nozare, filozofijas disciplīna, kuras priekšmets ir taktiskā vai iespējamāmorāle (otrs nosaukumsmorāles filozofija).

2) ētika ir tikumisko noteikumu kopa noteiktā cilvēka uzvedības sfērā vai organizācijā (ārsta, pedagoga, deputāta, uzņēmēja, zinātnieka ētika u.tml.).

Ētika aptver individuālo un sabiedrības kodu, kurš balstās principos, kuri, savukārt, var būt detalizēti aprakstīti vai vispārināti un abstrakti bezpersoniski vai konkrēti personiski.

Korporatīvā ētika - tas ir jēdziens, ko izmanto, lai definētu kāda uzņēmuma vai organizācijas unikālo būtību, un tas ietver sevī tādus elementus kā uzņēmuma vērtības, ētiku, darbinieku uzvedības noteikumus u.c. Korporatīvā ētika veido gan uzņēmuma ārējo tēlu, gan arī iekšējo vidi.

Korporatīvās ētikas ieviešana ir uzņēmuma reputācijas, vadības mehānismu un organizācijas darbības kultūras izveidošana, kas padara iespējamu uzņēmējdarbības mērķu realizāciju ikdienā.

Korporatīvās ētikas pamati ir kodeksi. Korporatīvie kodeksi (arī Korporatīvas kultūras kodekss, Kompanijas korporatīvais kodekss, Ofisa krājums, Ofisa rokasgrāmata) ir standarti, pēc kuriem eksiste atsevišķas firmas; šādus kodeksus var iekļaut trijos punktos:

- 1) darbiniekiem jābūt lojāliem pret savu organizāciju;
- 2) personiskajā dzīvē darbiniekiem nav tiesību veikt potenciāli draudošas firmas rīcības;

3) darbiniekiem ētiski jāuzvedas ar klientiem.

Pirmie korporatīvie ētiskie kodeksi parādījās ASV 20.gs. sākumā. No sākuma tie bija īsi galveno ideju formulējumi ar dažu saskarsmes normu uzskaiti. Daži no šiem pirmajiem kodeksiem ir saglabājušies uzņēmuma kredo forma (piem., Johnson&Johnson kredo, kas pieņemts 1945.g. un līdz šim nav mainīts).

Vairumā gadījumu korporatīvā ētika veidojas dabiski, jo uzņēmumam laika gaitā attīstoties izstrādājas dažādi principi, kas nosaka uzņēmuma darbību un atmosfēru iekšējā vidē. Tomēr daudzu uzņēmumu vadītāji pieliek īpašas pūles korporatīvās ētikas izstrādei, jo no tā var gūt vairākus labumus:

- **Identitāte.** Korporatīvā ētika ir tas, kas veido uzņēmuma identitāti un vērtības. Piemēram, ja uzņēmuma kultūrā ir svarīgi uzstādīt un sasniegt mērķus, ikviens darbinieks centīsies darboties pēc līdzīgiem principiem, jo identificēs sevi ar šo kultūru. Korporatīvā ētika ir labs veids, kā virzīt darbiniekus uz mērķi un rīkoties saskaņā ar uzņēmuma vērtībām.
- **Darbinieku lojalitāte.** Uzņēmums ar spēcīgu, labi izstrādātu korporatīvo kultūru piesaista labākus darbiniekus un spēj tos noturēt ilgtermiņā. Ja cilvēks jūtas piederīgs kādai organizācijai, ir lielāka iespējamība, ka viņš tajā uzkavēsies ilgāku laiku.
- **Publiskais tēls.** Korporatīvā ētika papildina zīmola identitāti. Ja darba devējs rūpējas par darbiniekiem un veido patīkamu korporatīvo atmosfēru, arī klienti jutīs šo atmosfēru (enerģiju) no ikviena darbinieka.

Korporatīvā ētika pastāvīgi attīstās. Nopietni vadītāji labi apzinās, ka viņu organizācija varēs gūt panākumus tikai tad, ja viss tajā ir skaidri un harmoniski.

Lielākajai daļai cilvēku saprotot korporatīvo ētiku ir jāievēro ētikas normas, kā arī uzņēmumā noteiktie uzvedības noteikumi, lai novērstu kādas personas interešu pārkāpumus, pareizi organizētu kolektīvās darbības, radītu pareizo mikroklimatu kolektīvā utt.

Noteikumi, kas ir iekļauti uzņēmuma ētikas kodeksā ir vērsti arī uz to, lai nodrošinātu, ka katrs organizācijas loceklis uzskata ne tikai par savu darbinieku, bet arī par daļu no tā. Mūsdienīgas vadības pieejas ļauj praktiski no jebkura kolektīvā praktiski padarīt lielas un draudzīgas ģimenes līdzību.

Uzņēmumos, kur nav normu un noteikumu ētiskā uzvedībā, darbinieki var būt bezatbildīgi par to, ko viņi dara. Visbeidzot, viņiem nebūs nekas pat tad, ja viņi sāks apspriest uzņēmuma iekšējās lietas un problēmas ar konkurentiem.

Korporatīvā ētika ļauj darbiniekiem sajust sevi kā draudzīgas ģimenes locekļus, kuru locekļi strādā viens otra labā. Korporatīvā ētika nosaka uzvedības principus kolektīvā. Kods parasti nosaka, ka nevienam nedrīkst veikt darbības, kas negatīvi ietekmēs pašu uzņēmumu vai vienu no tā darbiniekiem, ka ikvienam jāievēro normas un uzņēmējdarbības komunikācijas noteikumi, pastāvīgi jāuztur uzņēmuma tēls un tā tālāk.

Problēma jebkuram darbiniekam ir problēma visai komandai. Visiem darbiniekiem ir jāciena viens otrs, un vienmēr jāpilda savus solījumus. Sazinoties, nežēlības izpausme nav nepieņemama, vienmēr jāņem vērā kāda cita uzskats, pat ja tas nav saprātīgi. Korporatīvā ētika aizliedz iejaukties kāda cita dzīvē bez personīga pieprasījuma.

Visām attiecībām ar konkurentiem un klientiem vajadzētu būt balstītiem arī uz ētikas principiem.

Labā korporatīvā ētika ir korporatīvās vērtējums, kas ir balstīts uz kritērijiem, kuru ievērošana padara iespējamu uzņēmuma ilgtermiņa pastāvēšanu un tālāku attīstību. Uzņēmuma reputācijas, vadības mehānismu un organizācijas kultūras izveidošana ir spēja iztēloties un ieviest ētiskus risinājumus esošajām problēmām un iestrādēm. Konkrētu alternatīvu risinājumu definēšana dod uzņēmumam izvēles iespēju, kas ir nepieciešams priekšnosacījums uzņēmuma darbības ētiskam novērtējumam. Korporatīvās ētikas standarti ir noteikta veida sociālais kontrakts (vienošanās). Tādi starptautiski atzīti standarti, par kuriem visi var vienoties, ir ļoti vispārēji. Tās ir vadlīnijas, kas norāda attīstības virzienu, bet kuras nav iespējams vienā un tajā pašā veidā

pielietot. Šādu standartu pielietojums ir veidojies dažāds visa pasaulē. Latvijas uzņēmējiem ir nepieciešams izveidot savu vispārējo standartu pielietojumu

Korporatīvās ētika ir Latvijas iekšējā problēma. Kāda tad ir situācija Latvijā šajā jomā? Tepat kaimiņos Igaunijā darbojas Biznesa skola Ētikas centrs, ir nodibināta Starptautiskā Biznesa ētikas asociācija, arī Lietuvas Biznesa ētikas asociācija. Latvijā, diemžēl, ir tikai pieejamas biznesa vai korporatīvās ētikas atsevišķas programmas, kuras sniedz mācību iestādes.

Mūsdienu naudas kāres laikmetā šis ētiska biznesa jautājums ir it īpaši aktuāls, jo šābrīža ekonomika sāk pārkāpt jebkuras likuma un ētikas normas, lai tikai iegūtu personisko labumu, nerēķinoties ar citiem. Latvija ir spilgts piemērs kā biznesa ētikas neievērotāja, un korupcijas pārņemta. Bet pats interesantākais ir tas, ka liela daļa Latvijas uzņēmēju to neuzskata par problēmu kā tādu un visu vainu novel uz valdību un nesakārtoto likumdošanu. Viena Latvijas uzņēmēju daļa uzskata, ka uzņēmējdarbības mērķis ir tikai peļņas gūšana, un negodīga rīcība var tikt attaisnota, ja tā sniedz īstermiņa peļņu. Šo cilvēku viedoklis ir ļoti plaši pārstāvēts gan uzņēmējdarbības vidē, gan plašākā sabiedrībā. Bet eksistē arī cita Latvijas uzņēmēju daļa, kas uzskata, ka uzņēmējdarbības mērķi ir plašāki, un kuri rīkojas saskaņā ar šo uzskatu. Uzņēmējdarbība veido sabiedrību, uzņēmējiem ir vara, un līdz ar to tiem ir jāuzņemas atbildība sabiedrības priekšā. Šie uzņēmēji tic, ka negodīgai rīcībai ir postošas ilgtermiņa sekas. Bet viņu uzskati bieži tiek ignorēti, jo pretējais viedoklis ir neattaisnoti vispārināts.

IZMANTOTA LITERATŪRA

1. <http://providus.lv/article/jautajumi-un-atbildes-par-biznesa-etiku>
2. Mīlts, A. *Ētika: saskarsmes etika* / A. Mīlts. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. – 156 lpp.
3. Moults, Dž. *Biznesa kultura un etikete Eiropas valstīs* / Dž.Moults; no angl. val. tulk.
4. R.Punka. – Rīga: Jana Rozes apgads, 2003. – 336 lpp.: il.
5. Rubenis, A. *Ētika XX gadsimta* / A. Rubenis. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. – 294 lpp.
6. *Ilustrēta svešvārdu vārdnīca: ap 25000 šķirkļu un 2500 attēlu* / sast. Indra Andersone, Ilze Černevska, Inta Kalnina, Dina Natina, Ruta Purina, Larisa Vjaterē; red. Indra Andersone; vaka maksl. Uldis Baltutis. – Rīga: Avots, 2005: Preses nams. – 891 lpp.

РАЗВИТИЕ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКАХ УКРАИНЫ

Tetiana Tomarovych, Ukraine,
Master. Banking University (Financial Management),
The Masters Study Program “International Finance”
Baltic International Academy
tomarovitch@gmail.com
Research Supervisor: Prof. Dr.oec. A. Masharsky

АННОТАЦИЯ

Определены актуальность проблемы, основные направления и условия совершенствования риск-менеджмента в банках Украины на базе принципов Базельского Комитета. Охарактеризован переход к Базельским принципам риск-менеджмента, контролируемый Национальным банком Украины.

Ключевые слова: банки, банковские риски, Базельский Комитет, стресс-тестирование.

ABSTRAKT

The urgency of the problem, the main directions and conditions of improvement of risk-management in the banks of Ukraine on the basis of the principles of the Basel Committee. Characterized transition to Basel principles of risk management controlled by the National Bank of Ukraine.

Key words: banks, banking risks, Basel Committee, stress testing.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Финансовые рынки являются сложной, нестабильной, высокотехнологической системой. Именно поэтому банковское дело непосредственно связано с полным спектром финансовых рисков. Практический аспект и методика управления и контроля рисками банка является чрезвычайно важными в современном мире. Корректная оценка и рациональный, научно обоснованный, менеджмент позволяют оптимизировать хозяйственную деятельность в соответствии с требованиями рынка, а также минимизировать возможные потери.

Но в настоящее время недостаточный уровень развития риск-менеджмента в банках Украины представляет серьезную проблему.

Поэтому цель работы – анализ перспектив повышения эффективности риск-менеджмента на базе международного опыта.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Одной из важнейших стратегических задач банка является создание и поддержка оптимального соотношения прибыльности и рисков на протяжении всей хозяйственной деятельности. Высокорисковые операции могут привести к негативным последствиям - убытками и падению ликвидности. В противоположном случае, когда уровень прибыльности недостаточен, банковская организация испытывает проблемы с привлечением новых ресурсов, которые требуют соответствующего уровня затрат.

Основопологающие аспекты риск-менеджмента детально охарактеризованы в принципах Базельского Комитета [1]. Главная роль в жизнеспособности и конкурентоспособности финансово-кредитной организации лежит в признании необходимости важности управления рисками. Высший менеджмент банка должен нести полную ответственность за масштабы рисков для конкретного банка, а также потенциальный уровень потерь и их объективную оценку.

По состоянию на 1.01.2008, перед мировым экономическим кризисом, в Украине работало 175 коммерческих банков (17 из которых имели 100% иностранного капитала) [3], но за период с 1.01.2018 по 1.01.2019 г. количество банков уменьшилось с 82 до 77 или на ...% вследствие банкротств и отзыва лицензий Национальным банком. Такая негативная тенденция свидетельствует о низком уровне риск-менеджмента в банках и необходимости его дальнейшего совершенствования.

С 2004 года Национальный банк Украины выдал первые рекомендации по управлению рисками. Многие банки не выполняли их должным образом, а НБУ не мог должным образом контролировать их исполнение. Многие владельцы и руководители банков рассматривали требования к управлению рисками исключительно как чисто формальные требования, которые не влияют на процессы банка и не имеют с ними реальной связи. Это лишало многие украинские банки надлежащих инструментов и инфраструктуры, необходимых для количественной оценки рисков, и приводит к тому, что функция управления рисками в таких банках длительный период времени оставалась слабой, в то числе из-за нехватки соответствующего персонала и знаний.

На современном этапе регулирования Национальный банк Украины утвердил положение об организации системы управления рисками в банках Украины и банковских группах, требования которого основаны на принципах Базельского Комитета по банковскому надзору. Соответствующее постановление правлением НБУ № 64 было принято 11 июня 2018 [2]. Документ предусматривает большую включенность Совета банка при реализации своей надзорной функции в создание мощной культуры управления рисками, осуществлении мониторинга риска, контроля за соблюдением общих принципов управления рисками.

Положение также определяет требования, направленные на обеспечение надлежащего управления рисками с применением модели трех линий защиты:

- первая линия - на уровне бизнес-подразделений банка и подразделений поддержки деятельности банка. Эти подразделения принимают риски и несут ответственность за них и представляют отчеты о текущем управлении такими рисками;
- вторая линия - на уровне подразделения по управлению рисками и подразделения контроля за соблюдением норм (комплаенс);
- третья линия - на уровне подразделения внутреннего аудита по проверке и оценке эффективности функционирования системы управления рисками [1].

В документе содержится базовый оптимальный комплекс требований к внутренним документам банка в сфере управления рисками, среди которых: декларации подверженности рискам, стратегии и политики управления рисками, методики выявления существенных рисков, кодекса поведения (этики), порядков и процедур управления рисками.

В Положении определены основные риски – кредитный, ликвидности, процентный, рыночный, операционный и комплаенс-риск. По указанным видам рисков банк обязан проводить мониторинг, контроль и вести соответствующую отчетность о проделанной работе. Также банк обязан управлять прочими существенно важными рисками, которые выявляются в ходе нормальной хозяйственной деятельности своей деятельности.

В документе предусматривается важность Совета банка в своей надзорной функции и создании соответствующей культуры по управлению рисками, мониторингу соответствий профилей рисков, контроля по соблюдению основных принципов риск-менеджмента.

Требования к использованию банком эффективных моделей и инструментов оценки рисков, проведения стресс-тестирования направлены на определение способности банка противостоять вероятным потрясениям и угрозам.

Основными условиями совершенствования риск-менеджмента в банках является повышение квалификации персонала на всех уровнях управления банками, в том числе привлечение специалистов в области математического моделирования, создание надежной информационной системы по управлению рисками и отчетности о них.

Учитывая масштабность работ, которые банки должны осуществить для внедрения требований Положения, Национальным банком Украины предусмотрена поэтапная их имплементацию до апреля 2020 года [2].

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Основная цель риск-менеджмента финансовой организации заключается в определении и минимизации потенциальных экономических убытков, построении стратегии минимизации их негативных последствий.

Рост числа проблемных банков в Украине, снижение их количества из-за банкротств и отзыва лицензий свидетельствует о низком уровне риск-менеджмента в банках и необходимости его совершенствования.

Основным направлением совершенствования риск-менеджмента в банках Украины является внедрение в практику риск-менеджмента принципов Базельского Комитета. Главными условиями совершенствования риск-менеджмента в банках является повышение квалификации персонала на всех уровнях управления банками

Ответственные подразделения финансовых организаций должны понимать важность коррекции своей детальности по внедрению и развитию системы риск-менеджмента, обучать персонал в этом направлении. Также важно сформировать внутренние и внешние компоненты рисков, определять, какие из рисков подлежат оптимизации и особому вниманию при управлении ними.

Промедление со стороны регулятора и участников рынка могут привести к снижению конкурентоспособности банков Украины. Только при условии общей целенаправленной работы, концентрации всех необходимых для этого ресурсов отечественная банковская система сможет выйти на качественно новый уровень.

Перспективным направлением дальнейших научных исследований является разработка эффективных путей имплементации в национальное законодательство и практическую деятельность Украинских банков опыта зарубежных стран по совершенствованию процедур банкротства (несостоятельности) и принудительной ликвидации банковских учреждений.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Basel Committee on Banking Supervision <https://www.bis.org/bcbs/> [date of access 24.04.2019]
2. Central Bank of Ukraine <http://www.bank.gov.ua> [date of access 24.04.2019]
3. Ministry of Finance of Ukraine <https://www.minfin.gov.ua> [date of access 24.04.2019]
4. Ramskyi A., Loiko V., Sobolieva-Tereshchenko O., Loiko D., Zharnikova V. (2017). Integration of Ukraine into the European banking system: cleaning, rebooting and Basel III https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/9749/BBS_2017_04cont_Ramskyi.pdf [date of access 25.04.2019]
5. Financial Markets, Institutions and Risks, Volume 1, Issue 4, 2017 16Transformation of Bank Capital Regulation in Ukraine: the Role of Institutional Distortions https://www.researchgate.net/publication/322032231_Transformation_of_Bank_Capital_Regulation_in_Ukraine_the_Role_of_Institutional_Distortions [date of access 25.04.2019]

INTERNATIONAL TRENDS IN VENTURE FINANCING SYSTEM

Vohidova Mehri Xasanovna

Tashkent State Institute of Oriental Studies

Lecturer of the department “International economic relations”, PhD,
mehrivoxidova@gmail.com

ABSTRACT

This article deals with the main problems of innovation activity in Uzbekistan: public financing of most of the innovative projects in the country, the reasons for the unsatisfactory activity of free economic zones due to the underdevelopment of the legal and economic foundations of venture entrepreneurship in the country, analyzes the global trends in venture financing, as well as proposals for the formation of a system of venture financing in Uzbekistan, based on the Chinese experience.

Key words: venture capital, free economic zones (FEZ), venture financing, innovation, investment, China, Technopark.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются основные проблемы инновационной деятельности в Узбекистане: государственное финансирование большинства инновационных проектов в стране, причины неудовлетворительной деятельности свободных экономических зон из-за неразвитости правовых и экономических основ венчурного предпринимательства в стране. Анализируются мировые тенденции венчурного финансирования, а также предложения по формированию системы венчурного финансирования в Узбекистане на основе опыта Китая.

Ключевые слова: венчурный капитал, свободные экономические зоны (СЭЗ), венчурное финансирование, инновации, инвестиции, Китай, технопарк.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

As a result of the active policy carried out in Uzbekistan in recent years on the diversification of free economic zones (FEZ), such types of FEZs as industrial, trade, agro, Technopark, tourism zones have been established [1]. The effective functioning of Free Economic Zones in the country, together with its legal basis, created system of benefits and their level, is also dependent on the quality of infrastructure that contributes to the effective organization of the activities of FEZ residents. In particular, in foreign countries as the infrastructure of the FEZ, the following are considered:

- Banks and credit institutions;
- Venture funds of investment;
- Transport, Logistics;
- Communication and information technologies;
- Insurance organizations as well as others.

In our current research, we are conducting research on the possibility of developing venture funds and venture companies in Uzbekistan, which do not have legal basis and economic implications in our country and which without their participation can not be imagined.

The main objective of this study:

- To examine the need for financing of innovation and its priorities for the economy in the case of evasion of private financial resources, taking into account that most of the innovative projects in the country are financed by the state;
- Analysis of the possibilities of using the experience of creating venture funds in China in Uzbekistan;
- To make proposals and recommendations on improving the activities of FEZs through the development of the venture financing system in Uzbekistan, analyzing modern trends in venture financing.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

At the beginning of January 2019, analysts "Price water House Coopers" and "CB Insights" announced that the most advanced stage of the level of venture finance in 2000-2018 years is 2018 year, according to the data.

For 2018 year, 14247 billion dollars were invested in 207 transactions all over the world, which was observed to increase by 21 percent compared to 2017 year. In the United States, the total volume of financing during the year increased by 30%, and the total value of 5,536 transactions amounted to 99,5 billion. It amounted to US dollars (Figure 1). During the year, the volume of funding increased by 382 funding funds (including 184 in the US) was more than 100 million dollars, while in 2017 their number was 266 people.

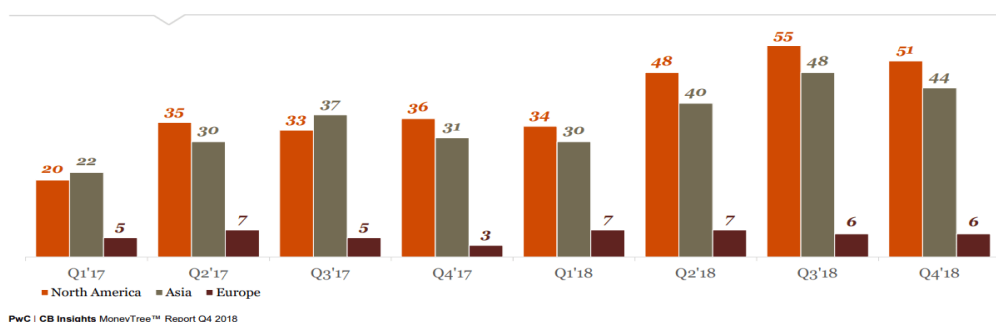

Figure 1. The number of venture funding in North America, Asia and Europe in the 2017-2018 YY quarter.

Source: *Venture Capital Finance Reporting 2018*. www.cbinsights.com/research/report/venture-capital-q4-2018-you-know-what/

The main areas of investment are focused on the field of artificial intelligence, health care and financial technology. The level of financing of artificial intelligence will grow by 72 percent to 9,3 billion dollars.

According to data published by the annual report PitchBook at the end of January 2019 year, by 2018 year, the volume of investments in venture capital in Europe reached a record level. The total value in 2018 is 23.3 billion. 3384 transactions were signed in the amount of US dollars. This is 4,2% more than in the previous year.

While most of the venture projects financed at the beginning of the 21st century are aimed at small enterprises with a high degree of risk in the initial phase, we can see that in the second decade of the century, venture financing was mainly directed at companies that wanted to carry out a major and innovative update.

At the same time, in 2018 year, half of all European investments accounted for technology companies, as well as it amounted to 11,85 billion dollars.

Despite the numbers registered, the number of transactions around the world fell sharply in the fourth quarter. In 2018, the volume of investment in equestrian capital in Asia increased by 42 percent compared to 2017, the volume of investment increased by 11 percent. Asia has set records in all areas: 100 million. The share of financing funds in excess of US dollars or more increased by 35% (up to 162 units), the share of new companies with investments amounted to 1 billion. More than US dollars (40 companies opened) (Figure 2).

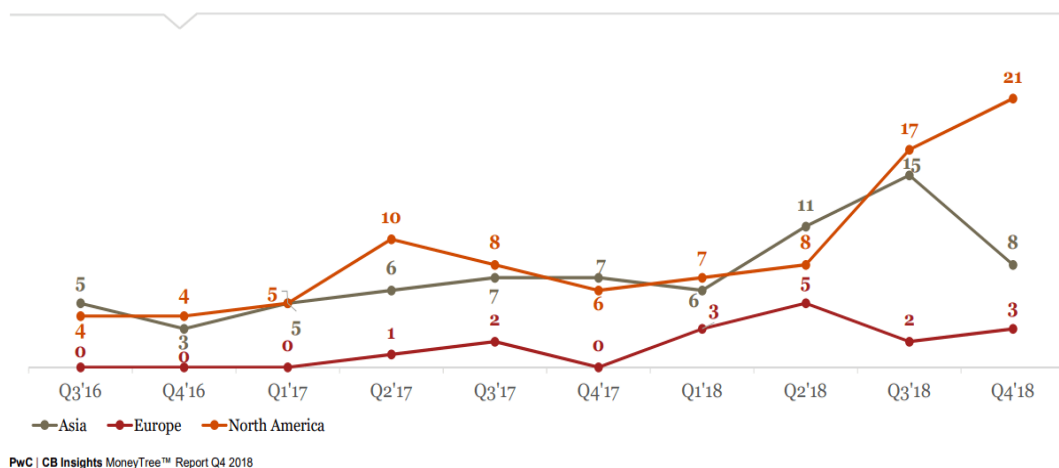

Figure 2. Number of new companies with investments over \$ 1 billion.

Source: *Venture Capital Finance Reporting 2018*. www.cbinsights.com/research/report/venture-capital-k4-2018-you-know-what/

China took the leading position in the world in terms of initial investments. According to the Crunchbase portal, when analyzing the data on the collected funds, in the third quarter of 2018, China increased 39,3 percent of its global capital, while the US increased 38,4 percent of its total funds (Figure 3).

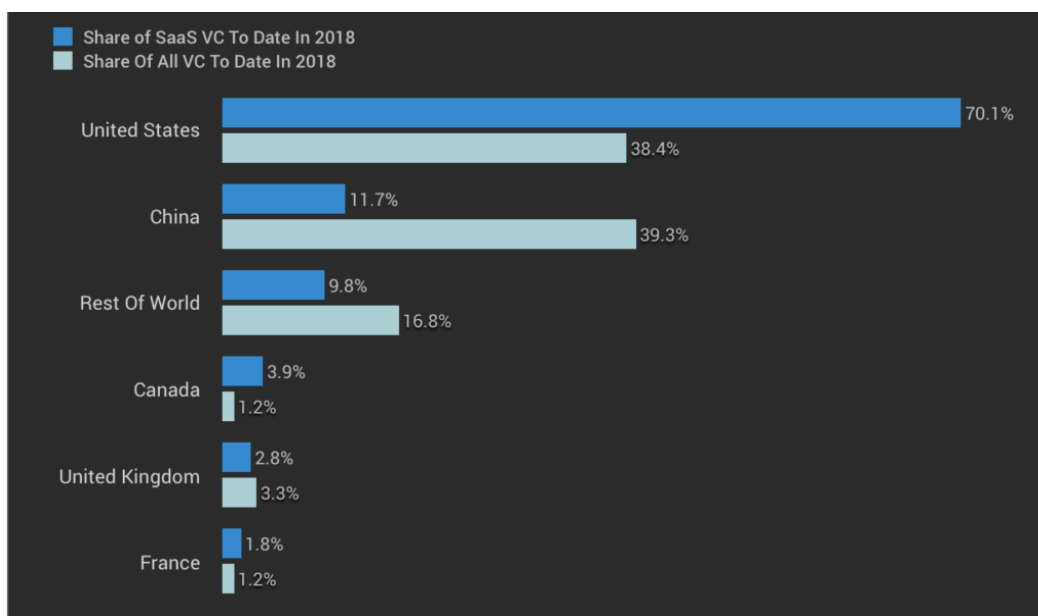

Figure 3. Indicators of 5 major world venture investors until 2018 year

Source: *Venture Capital Finance Reporting 2018*.
www.cbinsights.com/research/report/venture-capital-k4-2018-you-know-what/

In China, there is an increase in the number of startups due to the active support of innovative development strategies by the government to increase the competitiveness of the country. Speaking at the 19th Congress of the Chinese General Secretary Xi Jinping on the efforts of the Chinese leadership to raise the country to a new level, he noted that the main directions of future investments will be directed to the Internet, Information Technology and artificial intelligence.

Venture finance-oriented industries in China are like artificial intelligence, blockchain, private consumer spending, medicine and healthcare, as well as information technology. At a time when venture capital is being used as one of the important foundations of innovative economy development all over the world, the establishment of venture funds and companies in the economy

of Uzbekistan, their legal basis and the state of economic integration into the branches of economy are not satisfactory. This sphere requires serious reforms.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

In particular, based on the analysis of trends in the global venture capital market, we want to emphasize the need to clarify and reform the following norms, which are important for the formation and development of this type of investment in the country:

One of them. Venture capital is the introduction into the economy as a form of investment in companies at the stage of early development or renewal of innovation capacity with high development potential;

Second. Investments must be long-term (from 2 to 10 years);

Third. The investor must have experience of investing in the shares of existing enterprises that bring a stable profit;

Fourth. We must be able to accurately analyze and predict losses and income levels in venture financing;

Fifth. Once venture financing is completed, the legislation should ensure that the investor has the right to control this company and exit from the market;

Sixth. Experience shows that venture capital investors prefer to invest in young, innovative, unregistered small and medium-sized companies, and the main advantages for investment are:

- 1) the concept of reliable and reasonable business in the field of new enterprises, especially it;
- 2) the existence of a developed intellectual property institution (IP) and relevant legislation for patents and their protection;
- 3) conditions for major markets;
- 4) the enterprise looking for investors should have legal, reliable and qualified founders and key personnel.

Seventh. The creation of a system of tax and other financial and organizational benefits to encourage investment activity of venture companies or funds.

Eighth. State participation in venture finance

- 1) to promote the participation of the state through the development of the framework for the provision of a set of measures supported by the state: direct financing from high-level entrepreneurship through the implementation of innovative projects, subsidizing from the state and granting guarantees.
- 2) to improve the forms of entrepreneurship and to develop systematic regulation of relations in the venture capital market;
 - to ensure the possibility of formation of various legal entities and individuals (both through the creation of a legal entity and without the formation of legal entities) without limiting the requirement to establish a legal entity on a legal basis or using certain organizational and legal forms;
 - to allow the use of various financial instruments for the management of venture capital used in this market.
- 3) development and practical application of regulatory legislation on risk assessment.

LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Decree of the Cabinet of ministers № 468 of July 5, 2017 “on measures to organize the activity of innovation Technopark in yashnabad District of the city of Tashkent”[electronic resource]: <https://nrm.uz/contentf?doc>
2. David Ahlstrom & Garry D. Bruton & Kuang S. Yeah. Venture capital in China: Low, present, and future// *Asiaific Journal of Management* • February 2007// P.247-267
3. Andrew Metrick, Ayako Yasuda. *Venture Capital & The Finance Of Innovation/ / John Wiley & Sons, Inc.2011/ / P.It's 34-58.*

4. Financing innovative firms through venture capital. C. Christofidis / O. Debande-22/02/01-Final version
5. Venture Capital Finance Reporting 2018. [Electronic resource]:
www.cbinsights.com/research/report/venture-capital-q4-2018 you know what?

КАЗАХСТАН НА ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОРСКОГО ТРАНСПОРТА

Айгуль Манасбай, Республика Казахстан
Академия государственного управления при Президенте РК
Специальность «Государственное и местное управление»
manasbay_a@mail.ru
доцент, к.э.н. Л.Н. Бурлаков

АННОТАЦИЯ

Актуальность исследования подтверждается тем фактом, что в 2018 году подписана Конвенция о правовом статусе Каспийского моря. Соответственно вопросы безопасной эксплуатации морского транспорта и защиты морской среды, которые регулируются конвенциями ИМО, становятся особенно важными для прибрежных государств. Целью данного исследования является определение уровня соответствия законодательства Казахстана требованиям международных конвенций. В контексте исследования проведен общий обзор ратифицированных Казахстаном конвенций ИМО и основополагающие законы, регулирующие вопросы безопасности на море и защиты морской среды. В результате контент-анализа выявлено, что общей чертой целого ряда недостатков является отсутствие системного подхода при имплементации международных конвенций в национальное законодательство. В качестве решения предлагается разработка стратегии (или концепции) исполнения обязательств Казахстана, предусмотренных обязательными к применению документами ИМО, с поддающимися измерению показателями для контроля эффективности деятельности государства. Повышение качества национального законодательства, которое соответствует международным требованиям, имеет положительные последствия как для регионального, так и для глобального сотрудничества.

Ключевые слова: морские конвенции, ИМО, морская безопасность, защита морской среды

ABSTRACT

The relevance of the study is supported by the fact that in 2018 the Convention on the Legal Status of the Caspian Sea was signed. Accordingly, the issues of safe operation of maritime transport and protection of the marine environment, which are governed by IMO conventions, are becoming especially important for coastal States. The aim of this study is to determine the level of compliance of the Kazakhstan legislation with the requirements of international conventions. In the context of the study, a general review of the IMO conventions ratified by Kazakhstan and the fundamental laws regulating safety at sea and the protection of the marine environment was conducted. Content analysis revealed that the lack of a systematic approach in the implementation of international conventions into national legislation is a common feature of a number of shortcomings. As a solution, it is proposed to develop a strategy (or concept) for the fulfillment of Kazakhstan's obligations, provided for by the IMO documents, which are mandatory for use, with measurable indicators for monitoring the effectiveness of the state's activities. Improving the quality of national legislation that meets international requirements has positive implications for both regional and global cooperation.

Key words: maritime convention, IMO, maritime safety, marine protection

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В 2018 году подписана Конвенция о правовом статусе Каспийского моря, что является историческим событием для прикаспийских стран [1]. При этом обеспечение безопасности мореплавания и ответственность Сторон, допускающих загрязнение являются одними из основных принципов деятельности сторон на Каспийском море. Что соответственно налагает серьезные обязательства на стороны-участницы Конвенции, в частности в вопросах безопасной эксплуатации морского транспорта. Международная морская организация (ИМО) как глобальная организация, занимающаяся, в том числе защитой моря от загрязнения, приняла многочисленные международные и региональные конвенции в этой области [2]. На сегодняшний день видится целесообразным всем прикаспийским странам приложить усилия в части соответствия национального

законодательства требованиям международных конвенций и соглашений в области безопасности на море и защиты морской среды. В этой связи, в данном исследовании предпринята попытка ответить на вопрос: соответствует ли законодательство Казахстана международным требованиям?

SVARĪGĀKĀS ATZINAS TEORIJA UN PRAKTSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Что касается международно-правового регулирования безопасности на море и защиты морской среды, Казахстан ратифицировал основные международные конвенции ИМО. За исключением конвенций о грузовой марке и по обмеру судов, которые не применяются к «судам, плавающим исключительно в Каспийском море» (статья 5 Конвенции о грузовой марке и статья 4.2(б) Конвенции по обмеру судов), отсутствуют прямо выраженные нормы в других договорах ИМО по применению данных договоров на Каспийском море [3,4]. В этой связи, вопрос применения конвенций ИМО на Каспийском море является вопросом решения прибрежных государств. В свою очередь Казахстан присоединился к большинству обязательных инструментов ИМО и являясь стороной этих инструментов, связана их соответствующими требованиями. Более того, Казахстан на добровольной основе принял решение применять положения этих инструментов на Каспийском море.

С точки зрения безопасности на море Казахстан присоединился к следующим конвенциям: Международная конвенция по охране человеческой жизни на море 1974 года, с поправками (СОЛАС 1974); Протокол 1988 года к Международной конвенции по охране человеческой жизни на море 1974 года, с поправками (СОЛАС ПРОТ 1988); Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 года, с поправками (ПДНВ 1978); Международная конвенция о грузовой марке, 1966 (ГМ 1966); Протокол 1988 года к Международной конвенции о грузовой марке 1966 года (ГМ ПРОТ 1988); Международная конвенция по обмеру судов 1969 года (Тоннаж 1969) [5]. Что касается загрязнения моря, то Казахстан ратифицировал Международную конвенцию по предотвращению загрязнения с судов 1973 года, измененная Протоколом 1978 года, с поправками (МАРПОЛ 73/78) и Конвенцию о Международных правилах предупреждения столкновений судов в море 1972 года, с поправками (МППСС 1972) [5].

В контексте данного исследования особое значение имеют Закон о торговом мореплавании [6] и Экологический кодекс [7] в качестве основных законов, устанавливающих правовую основу для безопасного плавания и обеспечивающих предотвращение загрязнения моря с судов.

Закон о Торговом мореплавании регулирует основные аспекты безопасности на море (безопасность судов, безопасность грузов, охрана труда и безопасность мореплавания) с целью обеспечения предотвращения морских аварий и, в связи с этим, загрязнения моря и морской экосистемы [6]. Вместе с тем, стоит отметить, что правил или нормативных документов по вопросам перевозки опасных грузов морским транспортом в Казахстане нет. Опасные грузы упомянуты в законе О торговом мореплавании, но там речь идет, главным образом, о вопросах ответственности [6].

С другой стороны, Экологический кодекс (Статьи 262, 267) направлен на предотвращение, уменьшение и, в максимально возможной степени, устранение загрязнения морской среды. Кодекс регулирует следующее: меры и процедуры связи, которые необходимо соблюдать, когда суда плавают в акватории Каспийского моря; конструкция, оборудование и условия, которые должны выполняться судами; условия и способ упаковки вредных и загрязняющих веществ и т. д. [7]. Однако не оговариваются условия и способ сброса сточных вод с судов, сброс коммунальных отходов с судов, загрязнение воздуха с судов, балластная вода (меры и процедуры по их замене, контроль

замены), способ сброса отходов в море и захоронения отходов, прием и управление отходами. Также стоит отметить, что нормативно не определен единый государственный орган, отвечающий за регулирование и осуществление приема отходов с судов и обеспечение выполнения соответствующих требований международных конвенций.

Поскольку Казахстан является нефтедобывающей страной, вопросы, связанные с реагированием на разливы нефти, в целом рассматриваются в качестве приоритетных. Вопросы мониторинга разливов нефти и устранения их последствий регулируются Экологическим кодексом Республики Казахстан и Национальным планом обеспечения готовности и действий к ликвидации разливов нефти на море, внутренних водоемах и в предохранительной зоне Республики Казахстан [8].

При реагировании на нефтяные разливы на море применяется трехуровневый подход. Разлив первого уровня - это небольшой разлив объемом до 10 тонн. За реагирование на него отвечает пользователь соответствующего участка акватории моря. В случае более крупных разливов объемом от 10 до 250 тонн местные исполнительные власти должны координировать меры по реагированию, а в случае еще более крупных разливов предусмотрена реализация национального плана на уровне правительства с привлечением международных ресурсов [8]. Различное оборудование и прочие ресурсы, необходимые для устранения разливов нефти, имеются в наличии.

Что касается международного сотрудничества в сфере реагирования на нефтяные разливы, то прикаспийские страны подписали Тегеранскую конвенцию (Рамочная конвенция по защите морской среды Каспийского моря), положения которой весьма схожи с положениями Международной конвенции по обеспечению готовности на случай загрязнения нефтью, борьбе с ним и сотрудничеству [9]. Казахстан ратифицировал данную конвенцию в 2005 году [10]. Можно отметить, что региональное сотрудничество является связующим звеном между уровнями правовых норм международного и национального законодательства. Преимущество регионального подхода заключается в том, что он учитывает особенности определенных морских районов и возможность адаптации к проблемам конкретного региона, в частности это касается Каспийского моря.

Общий обзор законодательства Казахстана на соответствие требованиям международных конвенций в области безопасности на море и защиты морской среды выявил определенные недоработки.

На сегодняшний день в Казахстане не имеется четкой общей стратегии исполнения своих обязательств и обязанностей, предусмотренных конвенциями ИМО, в том числе отсутствуют положения, регулирующие порядок непрерывного контроля и проверки эффективности исполнения международных обязательств государством. Так например в России одной из основных задач определен "постоянный контроль и проверка эффективности деятельности Российской Федерации в качестве государства порта и государства флага, прибрежного государства в отношении выполнения международных обязательств" [11].

Несмотря на то, что законодательно установлен порядок ратификации международных договоров, в стране отсутствует система, обеспечивающая отслеживание изменений и дополнений, вносимых в международные конвенции, в связи с отсутствием соответствующих положений в законе "О международных договорах Республики Казахстан" [12].

Отсутствует документально оформленная система отслеживания, соблюдения и распространения рекомендаций ИМО (необязательных к применению документов, унифицированных толкований, циркуляров, наставлений и т.п.), которые могли бы содействовать осуществлению и обеспечению исполнения требований конвенций.

Недостаточно разработаны подзаконные акты (положения, правила, инструкции и т.д.), регулирующие порядок надлежащего применения обязательных инструментов и охватывающее вопросы освидетельствования, сертификации, делегирования полномочий, проведения расследований, освобождений, состава команд, а также прочие требования,

нуждающиеся в толковании, либо отсутствует, либо не в полной мере соответствует требованиям документов ИМО. В качестве примера можно привести процедуру по техническому наблюдению, освидетельствованию и классификации судов. Обязательные освидетельствования судов, ходящих под флагом Казахстана, имеют право проводить 6 признанных организаций (все они являются членами Международной ассоциации классификационных обществ). Предоставление полномочий признанных организаций регулируется статьей 15 закона «О торговом мореплавании», но подробных нормативных документов, регулирующих оценку, выбор, признание ПО, контроль и надзор над ними, не имеется.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

В данном исследовании мы представили общий обзор законодательства Казахстана в области безопасности на море и защиты морской среды, который показал наличие ряда основополагающих законов, регулирующих указанные вопросы. Также можно отметить наличие инструментов, необходимых для осуществления и обеспечения исполнения документов ИМО. Однако следует отметить, что общей чертой целого ряда недостатков является отсутствие системного подхода при имплементации международных конвенций.

Для планомерного решения вышеперечисленных проблем считаем целесообразным разработку стратегии (или концепции) исполнения своих обязательств и обязанностей, предусмотренных обязательными к применению документами ИМО. Рекомендуется учесть в указанной стратегии все необходимые элементы: соблюдение документов ИМО, отслеживание положений необязательных наставлений ИМО, непрерывный контроль и проверка эффективности работы государства, оценка общей организационной эффективности и соответствующего потенциала, общая координация деятельности различных организаций, входящих в состав Морской администрации Казахстана. Общая стратегия может устанавливать цели на краткосрочную, среднесрочную и долгосрочную перспективу, а также средства достижения этих целей.

При этом следует помнить о том, что для контроля эффективности деятельности государства необходимы поддающиеся измерению показатели деятельности, которые должны быть указаны в стратегии.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Five States Sign Convention On Caspian Legal Status, 2018. Available online: <https://www.rferl.org/a/russia-iran-azerbaijan-kazakhstan-turkmenistan-caspian-sea-summit/29428300.html>
2. Lim, K. The Role of the International Maritime Organization in preventing the pollution of the world's oceans from ships and shipping. UN Chron. 2017, 54, 52–54.
3. Международная конвенция о грузовой марке 1966 года, измененная протоколом 1988 года к ней (LL 66/88) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.midships.ru/documents/konvenciya_o_gruzovoi_marke_1966.pdf
4. Международная конвенция по обмеру судов 1969 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/420202433>
5. Постановление Кабинета Министров Республики Казахстан от 4 марта 1994 года № 244 "О присоединении Республики Казахстан к Международным конвенциям, принятым под эгидой Международной морской организации (ИМО), и к конвенции об ИМО" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
6. Закон Республики Казахстан от 17 января 2002 года № 284 " О торговом мореплавании" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
7. Кодекс Республики Казахстан от 9 января 2007 года № 212 "Экологический кодекс Республики Казахстан" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
8. Совместный приказ Министра энергетики Республики Казахстан от 15 мая 2018 года № 182, Министра по инвестициям и развитию Республики Казахстан от 24 мая 2018 года № 376 и Министра внутренних дел Республики Казахстан от 19 мая 2018 года № 374 "Об утверждении Национального плана обеспечения готовности и действий к ликвидации разливов нефти на море, внутренних

- водоёмах и в предохранительной зоне Республики Казахстан"[Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
9. Международная конвенция по обеспечению готовности на случай загрязнения нефтью, борьбе с ним и сотрудничеству [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/oil_pollution_preparedness.shtml
 10. Закон Республики Казахстан от 13 декабря 2005 года № 97 " О ратификации Рамочной конвенции по защите морской среды Каспийского моря" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
 11. Распоряжение от 8 декабря 2010 г. №2205-р О Стратегии развития морской деятельности Российской Федерации до 2030 года <http://archive.government.ru/gov/results/13458/>
 12. Закон Республики Казахстан от 30 мая 2005 года № 54 " О международных договорах Республики Казахстан" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>

РЕАЛИЗАЦИЯ ПЛАНА НАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЛАТВИИ 2014-2020 ГОДА: ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА

Андрей Алексеев, Латвия,
Балтийская Международная Академия, Рига,
докторант программы «Региональная экономика и экономическая политика»,
Научный руководитель: проф. **Инна Стеценко**,

АННОТАЦИЯ

В представленной статье автором проводится анализ реализации плана национального развития Латвии 2014 года – 2020 года. Особое внимание автором уделяется развитию производственной отрасли государства. Изученные статистические данные по объему валого внутреннего продукта страны, вклада производственной отрасли в ВВП и количества работников в отрасли, позволили автору сформулировать предварительное заключение по реализации национальной программы Латвии.

Ключевые слова: план национального развития Латвии, производственная политика.

ABSTRACT

In the presented article, the author analyzes of the implementation of the National Development Program of Latvia 2014 - 2020. The author focused special attention on the development of the industrial sector of the state. The studied statistical data on the gross domestic product of the country, the contribution of the production sector to GDP and the number of workers in the industry allowed the author to formulate a preliminary conclusion on the implementation of the national program of Latvia.

Key words: national development plan of Latvia, industrial policy.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Сейм Латвийской Республики утвердил план национального развития (НПР) Латвии с 2014 года – 2020 года (от 20 декабря 2012 года), где сказано, что основной приоритет НПР 2020 «Рост народного хозяйства» соответствует макроэкономическим проблемам и использует возможности обеспечения развития высокопроизводительной и конкурентоспособной на международном уровне предпринимательской деятельности на разных территориях, а также новых, прогрессивных, основанных на исследованиях и инновациях рабочих мест. Особое внимание необходимо уделять созданию великолепной среды для ведения предпринимательской деятельности. П.67, с 12. [1]

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Цель настоящего исследования провести предварительные выводы о выполнении НПР и сфокусировать внимание на реализации производственной отрасли. Здесь необходимо уточнить, что в производство входят следующие отрасли: добыча полезных ископаемых, обрабатывающая промышленность, электричество, газ, отопление, водоснабжение, утилизация отходов и восстановление.

Таблица 1. Цели национального плана развития Латвии с 2014-2020 года, составлено автором.

Показатели достижения цели	2017	2020	2030
Доля вклада обрабатывающей промышленности в ВВП (в %)	18	20	28
Продуктивность в обрабатывающей промышленности (добавленная стоимость в	9 780	11 100	16 200

сопоставимых ценах 2000 года в латах на 1 трудоустроенного)			
Соотношение инвестиций в исследования и развитие (в % от ВВП)	1,2	1,5	3,0

Источник: Национальный план развития Латвии на период с 2014 по 2020 гг. с.21

Как видим из представленной таблицы, Правительство Латвии в оснополагающих документах указывает на необходимость развития и данного сегмента экономики. Планы довольно амбициозные: так доля вклада обрабатывающей промышленности в ВВП к 2020 году должна составить 20%, а к 2030 году 28% (!).

Далее рассмотрим один из главных показателей развития экономики государства валовой внутренний продукт страны в фактических ценах в период с 2014 – 2018 года (таблица 2).

Таблица 2. Динамика ВВП Латвии с 2014 -2018 года, составлено автором.

Года	ВВП в факт ценах, тыс евро	ВВП на одного жителя, евро	На одного работающего, евро
2014	23 618 163	11 843	26 942
2015	24 320 324	12 300	27 357
2016	25 037 682	12 779	28 216
2017	27 033 056	13 926	30 512
2018	29 523 664	15 328	32 796

Источник: Centrālā statistikas pārvalde [2]

Итак, как видим из приведенной таблицы 2, валовой внутренний продукт Латвии ежегодно растет и в 2018 году составил 15328 евро на одного жителя, почти в два раза выше – 32796 евро в 2018 году, если рассчитывать на количество работающих.

Однако целью нашего исследования является производственная отрасль и анализ направлен на исследование доли производства в ВВП государства. (См таблицу 3).

Таблица 3. Доля производственной отрасли в ВВП Латвии, в период с 2010-2016 г.г., в %, составлено автором

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
В_С_D_E Добыча полезных ископаемых; обрабатывающая промышленность; электричество, газ, отопление и кондиционирование воздуха; водоснабжение; сточные воды, управление отходами и восстановление	18,40%	17,70%	17,30%	16,60%	15,70%	15,80%	16,20%

Источник: : Centrālā statistikas pārvalde [2]

Итак, данные таблицы 3 свидетельствуют, что доля производственной отрасли в Латвии в период с 2010 по 2016 вообще имеет тенденцию к снижению, отчетливо это прослеживается на графике рис. 1.

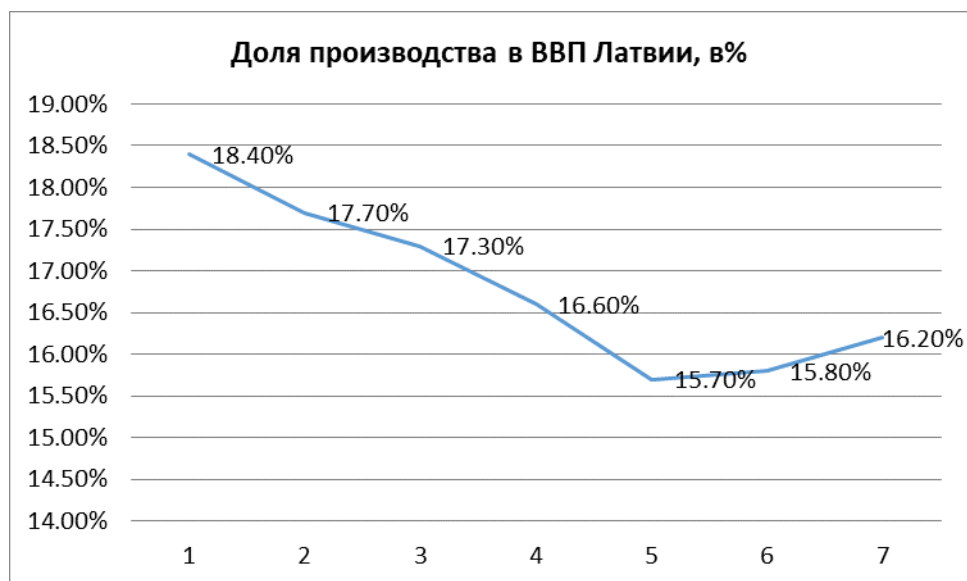

Рис. 1 Анализ доли производства в ВВП Латвии с 2010г (столбец 1) ... 2016 (столбец 7), в %, рассчитано автором.

Итак, как видим из представленного графика, кривая стремительно идет вниз, в 2014 году (5) достигла своего минимального значения 15,7%, далее в 2015 наблюдается увеличение на 0,1% по сравнению с 2014 годом, а в 2016 его доля составила 16,2%. Представим график (рис2) соотношение производственной отрасли с общей добавленной стоимости Латвии в период с 2010-2016 г.г.

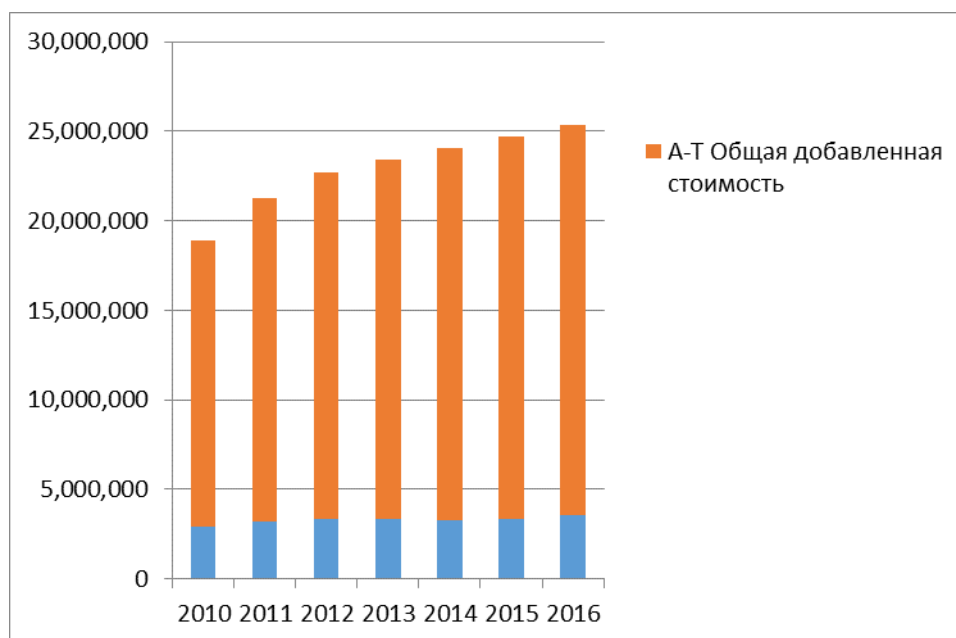

Рис. 2 Доля производственной отрасли в общей добавленной стоимости Латвии, в евро, рассчитано автором

Итак, график демонстрирует, что в Латвии в рассматриваемом периоде с 2010 – 2016 годах отмечается ежегодный рост общей добавленной стоимости, которая не коррелирует с добавленной стоимостью производственной отрасли, на рисунке явно видно снижение доли производственной отрасли.

Обратимся к национальной программе развития Латвии с 2014 -2020, в статье [105] отмечается «Роста благосостояния населения страны можно добиться привлечением капитала и инвестиций (как внутренних, так и внешних) в экспортоспособные секторы производства и услуг, модернизацией производства и приростом экспорта. Рост производства, которое сможет создавать высокую добавленную стоимость, обеспечит рост прямо и опосредованно связанных с ним отраслей. Также прирост рабочих мест главным образом дает не высокопроизводительная (модернизированная и автоматизированная) промышленность, а поддерживающие ее предприятия». [1]

Итак, немаловажным аспектом исследования являются и трудовые ресурсы, анализ которых приведен на рисунке 3. Здесь очевидно, что количество работников в отрасли, достаточно стабильно, и составляет 10299 человек в 2011 году, в 2013 году (столбец 3) – его максимальное значение 10897 человек, в 2015 году данный показатель достиг своего минимального значения 10 153 человека (столбец 5).

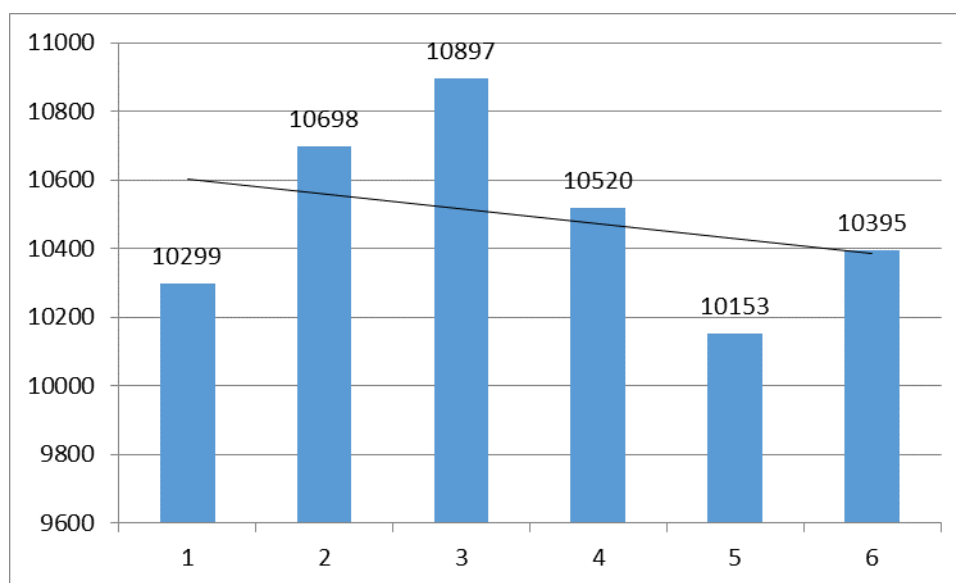

Рис. 3. Динамика изменения количество работающих в производственной отрасли, чел, в период с 2011 (столбец 1) ... 2016 (столбец 6) года.

Итак, проведя промежуточное исследование по выполнению показателей национальной программы Латвии с 2014 -2020 года автор хотел бы отметить, что производственная отрасль не выполняет, запланированные показатели, по факту отмечается снижение доли отрасли в объеме ВВП, снижение количества работников отрасли, что тормозит и увеличение конкурентоспособности государства, его инновационного развития.

KOPSAVILKUMS. PEZĪOME. SUMMARY

Усиление позиций производственной отрасли в Латвии могло бы дать мощное развитие смежных отраслей: транспортных, информационных услуг, судоремонта и тд. Практический опыт работы автора с производственной сфере, позволяет констатировать, что в области производства, в перерабатывающей отрасли страны есть значительный потенциал для увеличения его конкурентоспособности.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam [file:///C:/Users/USER/Downloads/20121220_NAP2020_apstiprinats_RU%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/20121220_NAP2020_apstiprinats_RU%20(2).pdf)
2. Centrālā statistikas pārvalde, www.csb.gov.lv/lv/statistika

3. Barna Bakó & Dániel Fátay, 2019. "Platform Competition with Intra-Group Externalities," *Journal of Industry, Competition and Trade*, Springer, vol. 19(1), pages 141-154 DOI: 10.1007/s10842-018-0282-7
4. Yuji Honjo & Noriyuki Doi & Yasushi Kudo, 2018. "The Turnover of Market Leaders in Growing and Declining Industries: Evidence from Japan," *Journal of Industry, Competition and Trade*, Springer, vol. 18(2), pages 121-138, DOI: 10.1007/s10842-017-0254-3

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ В СФЕРЕ УСЛУГ НА РЫНКЕ НЕДВИЖИМОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДПРИЯТИЯ «Х»)

Аурелия Агеева,
Балтийская Международная Академия, Латвия, Рига
Магистрант учебной профессиональной программы
«Управление и администрирование предпринимательской деятельности»,
paniaureli@gmail.com
док. эк. н., проф., Т.В. Голубкова

АННОТАЦИЯ

Совершенствование маркетинговых стратегий в сфере услуг на рынке недвижимости в современных условиях развития сферы услуг на рынке недвижимости. Такие маркетинговые стратегии характеризуются дальнейшим обострением в конкурентной борьбе на рынке, чрезвычайной информационной насыщенностью и коммуникативностью, как и экономической активностью в целом. Исходя из этого данная сфера тесно связана с целями и методикой использования инструментов маркетинга. Цель статьи – создание методологии по применению маркетинговых стратегий в сфере недвижимости.

Проблема заключается в том, что рынок услуг отличается от других рынков и важно выбрать правильную методологию исследования маркетинговых стратегий в данной сфере. Новизна исследования заключается в выделении основных подходов и методов при применении маркетинговых стратегий в сфере недвижимости.

Ключевые слова: маркетинговые стратегии, сфера услуг, рынок недвижимости, анализ стратегии, совершенствование стратегии, агентство недвижимости.

ABSTRACT

Improving marketing strategies in the sphere of services in the real estate market, in modern conditions of development in the services sector in the real estate market. These marketing strategies are characterized by further aggravation in the competitive struggle in the market, extreme information richness and communication, as well as economic activity in general. Based on this, this sphere is closely connected with the objectives and methods of using marketing tools. The purpose of the article is to create a methodology for the application of marketing strategies in real estate.

The problem is that the service market is different from other markets and it is important to choose the right methodology for researching marketing strategies in this area. The novelty of the research lies in highlighting the main ways and methods when applying marketing strategies in real estate.

Key words: marketing strategies, service sector, real estate market, strategy analysis, strategy improvement, real estate Agency.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Следует отметить, что **маркетинговая стратегия** предприятия представляет собой:¹

1. пути достижения маркетинговых целей предприятия;
2. генеральную цель существования предприятия, его предназначение;
3. конкретные показатели маркетинговой деятельности;
4. план конкретных маркетинговых действий предприятия.

Актуальность темы исследования. Среди основных направлений развития современной экономики, сфера услуг занимает доминирующее положение. Совершенствование управления непроизводственной сферой и функционирующего в ее рамках рынка услуг требует внедрения современных методов и приемов, позволяющих обеспечить удовлетворение потребностей человека, социальных групп и общества в целом

¹ Кондратенко Н.М. Маркетинг. Учебник., 2011. - стр. 284.

с учетом рационального использования имеющихся ресурсов и решающих задачу максимально возможной сбалансированности между спросом и предложением отраслей услуг.

Маркетинг, по мнению многих специалистов, является не столько теоретической, сколько преимущественно практической дисциплиной, которая возникла и развивалась как результат хозяйственной деятельности в условиях рынка. Вместе с тем маркетинг в ходе своего развития широко использовал передовые достижения науки, поэтому он представляет собой арсенал современных приемов и методов различных научных дисциплин, которые используются для решения широкого диапазона задач маркетинговой деятельности.

В современных условиях развития в сфере услуг на рынке недвижимости, которые характеризуются дальнейшим обострением в конкурентной борьбе на рынке, чрезвычайной информационной насыщенностью и коммуникативностью, как и экономической активностью вообще. Исходя из этого данная сфера тесно связана с целями и методикой использования инструментов маркетинга.

Экономические и правовые реформы в Латвии поставили перед руководителями предприятий большое количество сложных организационно-экономических проблем. Решение некоторых из них - вне пределов компетенции руководителей и зависит в основном от стратегических и оперативных решений на макроуровне. Однако многие вопросы с успехом могут решаться и на микроуровне, обеспечивая жизнедеятельность предприятий. К одному из таких важнейших вопросов относится умение принимать обоснованные решения и выбирать правильные маркетинговые стратегии в постоянно меняющихся условиях.

Проблема исследования. За последние три года деятельности у предприятия «х» резко снизились все показатели хозяйственной деятельности, несмотря на то, что рынок недвижимости усиленно продолжал свой рост в данное время. Ситуация на рынке недвижимости приводит к увеличению конкуренции между участниками рынка, что в свою очередь, повышает роль их конкурентоспособности. Необходимость оценки конкурентоспособности, в том числе выбора правильных маркетинговых стратегий предприятия «х» продиктована также тем, что на протяжении 2015-2017 года у предприятия наблюдается снижение нетто-оборота практически в 2 раза.

Цель исследования - проанализировать сферу услуг на рынке недвижимости и предложить совершенствование маркетинговых стратегий предприятию «х».

Методы исследования - статистическо-экономические, дедукция, имитационное моделирование, сводки, группировки баз данных, структурно-функциональный анализ, сравнительный анализ, SWOT, PEST – анализ.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Среди множества принципов классификации услуг, особый интерес представляет классификация Ф. Ловелока (см. таблицу 1.1.), которая приводится в изложении Тультаева Т.А. Согласно данной теории, главное в классификации – на кого (на что) направлены услуги и являются они осязаемыми или нет.

Таблица 1. Классификация услуг Ф. Ловелока²

№	Основные классы услуг	Сферы услуг
1	Осязаемые действия, направленные на тело человека	Здравоохранение, пассажирский транспорт, салоны красоты и парикмахерские, спортивные заведения, рестораны и кафе.
2	Осязаемые действия, направленные на товары и другие физические объекты	Грузовой транспорт, ремонт и содержание оборудования, охрана, поддержание чистоты и порядка, прачечные, химчистки, ветеринарные услуги.
3	Неосязаемые действия, направленные на сознание человека	Образование, радио и телевизионное вещание, информационные услуги, театры, музеи.
4	Неосязаемые действия с неосязаемыми активами	Банки, юридические и консалтинговые услуги, страхование, операции с недвижимостью и ценными бумагами.

Из таблицы 1.1. видно, что операции с недвижимостью относятся к разделу «Неосязаемые действия с неосязаемыми активами». Однако следует добавить, что приведенная классификация является основной классификацией услуг и самым общим подходом к классификации услуг. Ее вполне можно дополнять новыми видами услуг.

В основе стратегии в сфере недвижимости маркетинга лежит конкурентное преимущество объекта недвижимости - такие качества, которые являются исключительной чертой объекта и отсутствуют у конкурирующих объектов. Основными отличительными преимуществами объекта недвижимости могут быть: ³

- расположение объекта,
- его внешний вид,
- состояние прилегающей территории,
- размеры и отделка помещений, предлагаемых к сдаче в аренду,
- уровень арендной платы,
- перечень дополнительно оказываемых услуг,
- профессионализм персонала управляющей компании.

В основу современных систем ценообразования в сфере недвижимости положена концепция договорной цены, базирующейся на учете взаимных интересов сторон.

Стратегия маркетинга включает комплекс мер по продвижению объекта недвижимости:⁴

1. разработку пакета рекламно-информационных материалов, описывающих объект для привлечения отечественных и иностранных арендаторов или покупателей;
2. издание соответствующих брошюр и буклетов, размещение рекламы в средствах массовой информации;
3. прямую рассылку рекламных материалов потенциальным клиентам и профессиональным брокерам;
4. проведение презентаций.

Таким образом, проведенный анализ позволяет говорить об оптимальной маркетинговой стратегии продвижения арендных услуг как о стратегии дифференциации при оптимальных издержках. Такая стратегия ставит своей целью обеспечить представителей выбранного сегмента услугами, наиболее полно отвечающими их вкусам и

² Тультаев Т.А. Маркетинг услуг. Учебное пособие. М.: МФПА, 2005. - стр. 18.

³ Studref.com. Стратегия маркетинга в управлении недвижимостью и пути ее реализации. [прямая ссылка]. – [ссылка 11.03.2019.] Доступно: https://studref.com/305602/menedzhment/strategiya_marketinga_upravlenii_nedvizhimostyu_puti_realizatsii

⁴ См. там же.

требованиям. Клиенты получают за свои деньги большую ценность за счет таких дифференцирующих особенностей предлагаемых арендных услуг, которые в конечном итоге снижают их затраты.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Рынок услуг абсолютно не похож на другие рынки. Этому есть несколько объяснений. Во-первых, сама услуга не существует до момента ее предоставления. Поэтому оценить услугу, а тем более дать ей какую-либо оценку до ее получения – невозможно. Сравнению здесь могут только подлежать ожидаемые и полученные выгоды. Во-вторых, услугам свойственна высокая степень неопределенности, что ставит клиента в невыгодное положение, а продавцам затрудняет продвижение услуг на рынок.

Можно сделать заключение, что выбор альтернативного варианта ценовой стратегии зависит от целей ценообразования, качества товара и жизненного цикла товара. Следует учитывать, что в основу современных систем ценообразования в сфере недвижимости положена концепция договорной цены, базирующейся на учете взаимных интересов сторон.

В основе стратегии в сфере недвижимости маркетинга лежит конкурентное преимущество объекта недвижимости - такие качества, которые являются исключительной чертой объекта и отсутствуют у конкурирующих объектов.

Другими словами, автор может сформулировать, что цель стратегии маркетинга в сфере недвижимости - это разработка программы действий, направленных на обеспечение реализации объектов недвижимости в намеченные сроки, с наименьшими затратами средств, получение максимальной прибыли с единицы площади территории при эксплуатации объектов или их продаже.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Кондратенко Н.М. Маркетинг. Учебник., 2011. - стр. 540.
2. Лавров В. Маркетинговые стратегии для начинающих предпринимателей. Стратегические решения для победы в маркетинговых войнах. Издательская система «Ridero». 2018. – стр. 122.
3. Тультаев Т.А. Маркетинг услуг. Учебное пособие. М.: МФПА, 2005. - стр. 97.
4. Фомичёва Л.М., Железняков С.С., Чаплыгина М.А., Безуглая Е.В., Маркетинг: учебное пособие / Л.М. Фомичёва, С.С. Железняков, М.А. Чаплыгина, Е.В. Безуглая, Юго-Зап. гос. ун-т., 2016. – стр. 202.
5. Studref.com. Стратегия маркетинга в управлении недвижимостью и пути ее реализации. [прямая ссылка]. – [ссылка 11.03.2019.] Доступно: https://studref.com/305602/menedzhment/strategiya_marketinga_upravlenii_nedvizhimostyu_puti_realizatsii

NECESSARY ELEMENTS OF THE EVENT-MARKETING OF AUTOMOBILE LAUNCHES FOR A YOUNGER AUDIENCE

Ekaterina Belugina, Russian Federation,
Plekhanov Russian University of Economics
Marketing faculty (International Marketing in English),
katrin-belugina@yandex.ru
PhD, Associate Professor of Marketing department, Nikolai A. Perepelkin

ABSTRACT

One of the main aims of the event-marketing of automobile launches is to attract the potential customers and present them new automobile, creating a special atmosphere and emotional mood, which in its turn will at least cause a sense of loyalty to the presented brand. As the young audience nowadays just starts purchasing automobiles or thinks enthusiastically about their first car and brand to choose it is vital to keep in mind their preferences and important for them elements of the automobile presentation in order to attract them as buyers in the nearest future. Hence the aim of the following work is to understand the necessary elements of the event-marketing of automobile launches for a younger audience.

Therefore, in order to understand the current situation on the market, the analysis of the existing events among the automobile brands was completed with the help of the desk research. In addition the representatives of the young audience were asked about their attitude to the automobiles' presentations. The quantitative research method was implemented. Computer questionnaire type was used due to its time-efficiency and the comfort way for the respondents. In accordance with the both researches necessary elements of the event-marketing of automobiles launches were analyzed, highlighted and determined.

Key words: automotive, brands, event-marketing.

АННОТАЦИЯ

Одна из главных целей событийного маркетинга презентации автомобилей направлена на привлечение потенциальных клиентов и презентации им нового транспортного средства с наиболее выгодной стороны. Все это достигается за счёт использования событийного маркетинга и создания уникальной атмосферы и эмоциональной связи между автомобильным брендом и потенциальным клиентом. Так как сейчас молодая аудитория начинает задумываться о приобретении личного автомобиля и его бренда, достаточно важно при использовании такого маркетингового инструмента, как событийный маркетинг, учитывать интересы молодой аудитории, которая в скором времени станет платежеспособной.

Исходя из этого, для того, чтобы оценить происходящую в данный момент ситуацию в событийном маркетинге на автомобильном рынке, был проведен анализ существующих автомобильных презентаций. Анализ был выполнен посредством кабинетных исследований. Для того, чтобы выяснить необходимые элементы событийной составляющей для молодой аудитории, был проведен количественный анализ с использованием электронного анкетирования, которое, в свою очередь, было выбрано с точки зрения затрат времени и удобства респондентов. В соответствии с проведенными исследованиями, необходимые составляющие событийного маркетинга для презентации автомобилей были проанализированы, выявлены и определены.

Ключевые слова: элементы событийного маркетинга.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

In the modern world in automobile sphere, which is highly competitive in its turn, event-marketing occupies a specific and important role. To begin with, the concept of the event-marketing should be defined. Importance of the event-marketing in the automobile business sphere determined by customers' needs of getting emotions. At the present time customers got used to the traditional advertising approaches (ex., banner & TV advertising media placements..) and do not perceive it in the way the companies aimed originally. During the events, due to the emotional contact set between the event-organizer and customer, customer becomes a participant of the event. Therefore the automobile launch that is impacted on the customers' emotions is more effective than just simple presentation of the automobile's characteristics.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Variety of ‘event-marketing’ terms is performed nowadays. The most suitable and capacious definition is the following. *Event-marketing* is a type of marketing activity which represents a complex of strategic and tactical measures to introduction and development of special events and the organization of special events for the responsive group of consumers in the external and internal marketing environment for the company’s business goals achievement and its marketing tasks’ solution, using the methods of emotional and information impact on the responsive group of consumers. [3]

Speaking about the automobiles sphere, event-marketing advantages to set the emotional contact with the responsive group of consumers and to promote the company’s interests with the help of the event. New automobiles launches correspond to the business events, as they are aimed on the strategic goals mainly.

Event-marketing in the automobiles sphere corresponds to the new automobiles’ presentations, exhibitions, conferences, new product launches and competitions, concerts. The majority of automobile brands nowadays use event-marketing to introduce the new vehicle or its particular models’ relaunch. Further the analysis of the event-components is introduced and analyzed.

For the analysis several automobile brands’ events corresponded to the new products launches or the relaunches of the existing, were chosen and decompounded, among which BMW, Audi, Volvo and Jaguar are. The main elements of every event are: static automobile presentation - the fully equipped automobile which is placed in the center of the event with the further ability to sit in the car, touch all its elements and be as close to the product as possible. Large and high qualitative TV screens playing a stylish video with the presentation of the automobile features and abilities.

Special attention should be corresponded to the design of the event – its place and main decorate elements. The latest brands’ experience showed that the place is supposed to be unique and extraordinary in the most cases. As customers are tired of the typical presentations in the dealerships’ centers, the uniqueness of the place choice is creditably. For instance, Jaguar brand chose the real swimming pool decorated according to the style of the presentation as the main place of the performance, which caused positive feedback among the guests.[4] Design and decoration of the place and main elements is also precisely chosen in order to transfer the necessary emotions and create the appropriate feelings. The tendency to use and invite actors or the dancers to the presentation is aimed to the more precise creation of the new automobile’s unique atmosphere. Moreover, in most of the cases automobile brands use actors and dancers also with the aim of communication and interaction with the customers. In some cases special designed objects with which customers could interact and find out more details about the car could be used for the same purpose. For instance, Audi used special smart-glass which when touched made areas opened to see the new automobile.[5] Making guests, who are mainly potential and existing customers and bloggers, involved in the action helps to achieve close connection with them and more tight influence on their perception, making guests to be more connected with the brand.

Provided catering with the bar and snacks are still one of the necessary and widely used elements of the events. Here, the choice of the snacks and drinks is also distinguished by the queerness in order to make guests remember the presentation. Moreover the restful lounge zones accompanied the provided catering services with the comfort. Accordingly, after being present at such an event, the consumer unconsciously transmits all the positive emotions that were experienced during the event to a brand that organizes the event. [2]

As the result it should be mentioned that Russian automotive brands nowadays are more likely use event-marketing as the effective marketing tool of performing the new automobile launch or the particular model relaunch. According to the data, in the total volume of the domestic

market for BTL services, event-marketing corresponds to about 15% of the total BTL services budget, while in foreign companies the cost of organizing such events reaches 65% of the total BTL-advertising budget.[1] Which in its turn suggests that event-marketing is a widely used and effective instrument among the foreign companies and Russian companies make this sure.

In order to be effective and understand the tendencies of the new models launches with the help of event-marketing in the automobiles sphere development, the needs of the young customers, who are going to be the payable audience should be analyzed. To study it, the questionnaires about the necessary for the young audience event-marketing elements were developed and 62 respondents shared their opinion on the topic.

According to the gained results, one of the key necessary elements for the automobile presentation is not only the availability of automobile itself but with the provided opportunity to assess its exterior and interior. For instance younger guests value the opportunity to sit inside the car and interact with it. Furthermore, respondents chose provided test-drive opportunity on the presentation as one of the main required elements and assess this criteria as very important using the Likert scale, where 1 - "not important" and 5 - "very important". Respondents support idea of the uniqueness of the chosen place and its exceptional design. Moreover this criterion is considered to be one of the main points in the decision-making of coming to event. According to the ways of receiving information about the car - presence of the company's representative able to tell all needed details about the vehicle and the availability of interactive ways of communications with vehicle are the valued points.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Nowadays it is not enough to use only a standard set of promotion techniques for the new automobile presentation. Many automobile brands do use event-marketing for their new product launches or relaunches. However it is vital to meet modern market trends and changing consumer preferences in order to understand what customers want with the purpose of satisfying their needs and creating the remarkable and outstanding automobile presentations. Therefore understanding the younger audience preferences and important elements for the automobiles presentations is vital. In case event organized in accordance with the customers' needs, guests inadvertently transfer all positive emotions gained on the automobile's launch event to the brand which organizes presentation itself.

According to the gained results it is recommended to provide and include in events opportunity of the automobiles' test-drive as this point is considered as vital for the audience and it is not provided actively by the brands nowadays. Using the static automobile's presentation is valued by the respondents but it should be accompanied with the opportunity to assess car's interior and exterior. Therefore younger audience values the opportunity to interact with the automobile and assess it on the presentation in all ways, not only visual one. It is suggested to keep in mind the presence of the brand's representative able to tell all necessary vehicle details and to continue using interactive ways of communicating with automobile.

Moreover it should be mentioned that in modern market conditions when traditional promotion approaches are no more that effective, event-marketing becomes a powerful tool of communication with customers. Precisely because of the event-marketing it becomes possible to set the positive attitude to the brand in the mind of customer. However it is vital to use this instrument together with other promotional instruments.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Event Marketing contributes to the occurrence of a certain emotional connection between the brand and the consumer. Thanks to the correctly selected and well-organized event, the potential buyer plunges into a state of joy and happiness where you can see, hear, touch, try and feel the new automobile.

Such elements as opportunity of test-drive, static automobile's presentation with the ability to assess its exterior and interior, unique and not ordinary design of the presentation's place, presence of company's representative and interactive ways of communicating with automobile were determined as necessary for the young customers who are going to become payable audience.

This means that some contradictions exist on the automobile market comparing with the present situation. The main contradictory element, which does not widely used in the present days is test-drive of the new automobile. As customers are able only to touch and see the exterior and interior of the car, mainly they do not have opportunity to test it in use and assess in other ways except visual one. Hence, one of the main and key elements that is recommended to use during the event-marketing of the automobiles' launch is test-drive.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Ассоциация коммуникационных агентств России [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.akarussia.ru/>, Дата обращения: 20.04.2019
2. Лимарова О. Д., Веретено А. А., Роль event-маркетинга в управлении брендом, Молодой ученый №29— 2016.
3. Перепелкин Николай А., Развитие событийного маркетинга в российских компаниях, 2016
4. Презентация нового Jaguar E-pace, Eventum Promo, 2018 [Electronic source] – Access: <https://eventum-promo.ru/jaguar-e-pace/>, Date of request: 22.04.2019
5. Запуск новой модели Audi A8 L. Закрытая инсталляция со смарт стеклом, Departament, 2018 [Electronic source] - Access: <http://departament.com/ru/projects/92>, Date of request: 19.04.2019

К ВОПРОСУ О ПОДХОДАХ К СПАСЕНИЮ ИНДУСТРИАЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ ОТ БАНКРОТСТВА

Валерий Аленичев, Латвия
БМА, Даугавпилский филиал,
Профессиональная магистерская программа
«Управление и администрирование предпринимательской деятельности»,
geoavto@mail.ru
dr.sc.ing., doc. **Вячеслав Жилинский**, Латвия
Балтийская Международная Академия (БМА)

АННОТАЦИЯ

В докладе сжато описывается исторический путь старейшего и крупнейшего в Латвии машиностроительного предприятия – “Rīgas vagonbūves rūpnīca” (концерн RVR, Рижский вагоностроительный завод). 14 ноября 2017 года завод, некогда флагман вагоностроения, включавший в себя конструкторское бюро, НИИ и производство, был объявлен неплатёжеспособным. RVR, отмечавший своё столетие в 1995 году. Авторы уверены в существовании путей сохранения знаменитой марки RVR; поэтому здесь предлагаются подходы по восстановлению производства и формированию устойчивого финансового положения завода.

Ключевые слова: проектно-логистический подход, интеграция, генетические алгоритмы.

ABSRTACT

The paper briefly describes the historical path of the oldest and largest machine-building enterprise in Latvia – “Rīgas vagonbūves rūpnīca” (concern RVR, Riga Carriage Plant). On November 14, 2017, the plant, which was once the flagship of the carriage engineering, which included the design office, research institute and production, was declared insolvent. RVR, which celebrated its centenary in 1995. The authors are confident in the existence of ways to preserve the famous brand RVR; therefore, the article paper approaches for restoring production and creating a stable financial position for the plant.

Key words: design and logistic approach, integration, genetic algorithms.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Считается, что Рижский вагоностроительный завод был основан в 1895 году балтийским немцем, предпринимателем, купцом 1-ой гильдии Оскаром Ивановичем Фрейвиртом, который был первым директором акционерного общества Fenikss, ставшим крупнейшим производителем вагонов в Российской Империи. В 1915 году завод, под давлением военных действий, эвакуируется с территории Латвии в Россию. В 1930-е годы в помещениях Fenikss начало деятельность АО Vairogs, получившее лицензию от Ford Motor Company для сборки автомобилей, а к 1940-х гг. было заново воссоздано и вагоностроение. А в советский период завод оказался крупнейшим производителем электро-поездов, дизель-поездов и трамваев. В конце 90-х, в период повальной приватизации завод пережил первую неплатежеспособность. Было пережито несколько восстановлений производства, но в ноябре 2017 года коллегия по гражданским делам Рижского окружного суда приняла решения начать новый процесс неплатежеспособности завода. Этот процесс уже был приостановлен, так как РВЗ уплатил свои долги, но оказалось, что завод задолжал ещё около миллиона евро по налоговым выплатам Службе государственных доходов, а также было получено множество претензий и предупреждений от кредиторов. Все это указывало, что РВЗ не имеет оборотных средств для расплаты по долгам. В 2016 году предприятие имело убытки в размере 2,96 млн. евро, тогда как ещё 2015 год завод закончил с прибылью в 182 794 евро. Оборот предприятия упал с 12,7 млн. евро в 2015 году до 2,68 млн. евро в 2016-м.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

В условиях трансформации экономических отношений для Латвии присуща высокая степень неопределённости, что в свою очередь, серьезно увеличивает риск банкротства, особенно промышленных предприятий, как результат воздействия внешних и внутренних экономических факторов. За последние два десятка лет большинство старых промышленных предприятий оказались на грани банкротства. Старейшее латвийское предприятие RVR тоже не обошла эта участь. Частая смена владельцев, слабая поддержка промышленности государством, сопутствующие кризисные процессы в мировом сообществе, неаккуратная политика в отношении человеческого ресурса – это только часть факторов, влияющих на процессы, приводящие к неплатёжеспособности промышленности.

Банкротство как механизм оздоровления экономики уже давно стало одним из популярных инструментов западного рынка. Конечно, это самая радикальная мера и последняя возможность сохранить то или иное предприятие от полного развала путем передачи управления неплатежеспособным предприятием более эффективному собственнику. Однако практика перехода экономики Латвии из одной формации в другую и связанных с ним процессов приватизации показала зачастую крайнюю незаинтересованность новых собственников в поддержании направления деятельности предприятия и даже в использовании производственных ресурсов для выпуска новой продукции. Чаще это заканчивалось распродажей имущества предприятия, в первую очередь основных средств и недвижимости с целью получения разовой выгоды. Поэтому здесь, в контексте спасения производства старейшего латвийского производителя вагонов и электропоездов – RVR, скорее надо рассматривать варианты поиска путей выхода предприятия из банкротства и поиска эффективных методов антикризисного управления предприятием.

В связи с тем, что проблема носит комплексный характер, связана как с самим достаточно сложным производством, так и с рыночными отношениями предприятия, политическими традициями и целями государства, а с точки зрения методологии - является проблемой большой размерности, завязанной на стратегическое управление, общую теорию управления и антикризисное управление предприятием. Всё это говорит о том, что невозможно найти простого решения в одно действие.

Для решения этой проблемы в докладе предлагается интегрированная модель антикризисного управления предприятия с целью вывода его из состояния неплатёжеспособности.

Обобщая опыт особо ярких кризисных предприятий Латвии (таких как Банки: «Балтия», RKB (DnB, Luminor), Parex (Citadele); Заводы: «Радиотехника» (RRR), Рижская автобусная фабрика (RAF), VEF, АО «Альфа»; Латвийское Управление гражданской авиации (аэропорт “Rīga; авиакомпания „LatAvia”, “airBaltic”...); Рижский свободный порт) - можно найти и положительные моменты, которые возможно заложить в общую концепцию антикризисного управления предприятием. В окончательной работе и в виде презентаций Концепция и Модель будут представляться в табличном и графическом виде, здесь, в тезисах доклада – в виде сценария действий (ниже).

Модель-концепция антикризисного управления заводом RVR:

Шаг 1. Формирование Совета Антикризисного Управления. Совет возглавляет Председатель с описанными Положением полномочиями. В совет входят: представители владельцев, представители управления RVR, Один представитель Министерства народного хозяйства и один представитель комиссии Сайма по нар. хозяйству.

Шаг 2. Оценка Советом (с привлечением специалистов из науки) уровня неустойчивости предприятия (детально кризисные точки: причины и суть неплатежеспособности; ресурсный потенциал; возможные заказы и партнёрства...).

Шаг 3. Разбиение предприятия на две части [1]:

- A.** Здоровая часть, способная приносить прибыль и стать концентратором развития. Закрепление знака (патент лого "RVR").
- B.** Убыточная часть (подлежит ликвидации и реализации активов на рынке; закрепление доли за Фондом развития).

Шаг 4. Формирование Фонда развития предприятия под надзором Совета.

Шаг 5. Формирование Реактивного антикризисного управления:

- предупреждение несостоятельности предприятия **A.** (Разработка антикризисной стратегии прорыва, защиты от банкротства «здоровой части» и рейдерских захватов).
- Реактивное арбитражное управление (мероприятия по восстановлению платёжеспособности; удовлетворение требований кредиторов, другие пути)
- Создать стратегический план и Использовать передовые методы постоянного мониторинга состояния производства, моделирования процессов и гибкого принятия оперативных решений

Шаг 6. Создание группы внедрения Комплекса Информационных, связанных систем управления Антикризисным предприятием (разработка WebSite; моделей управления и ИТ бухгалтерия и финансовый комплекс, включая «генетические модели» для склада, реализуя ресурсный подход управления [2]).

Шаг 7. Формирование портфеля заказов на классическую продукцию:

- Покраска вагонов (ремонт);
- Ремонт вагонных тележек.

Шаг 8. Формирование портфеля заказов на новую, нетрадиционную продукцию:

- Услуги покраски мостов (ж.д. и других ферменных и высоких металлоконструкций);
- Экспериментальные производства контейнеров;
- Изготовление и покраска металлоконструкций для строительной отрасли.
- Экспериментальные услуги контроля заводских труб и других высотных конструкций с использованием БПЛА (турбодронов)

Шаг 9. Восстановление платёжеспособности завода.

Шаг 10. Обеспечение устойчивого функционирования предприятия.

Шаг 11. Создание стратегического плана и Использование передовых методов постоянного мониторинга состояния производства, моделирования процессов и гибкого принятия оперативных решений.

Шаг 12. Создать интегрированную модель непрерывного развития предприятия в многомерных направлениях:

- Стратегия – тактика – оперативное управление - стратегия;
- НИОКР – Рынок – Производство – НИОКР;
- Образование – трудовые ресурсы – производство – образование;
- Государство – Предприятие – Рынок – Государство.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

В настоящем докладе и будущих исследованиях практически доказывается, что интегральный проектно-логистический подход стратегического и оперативного управления предприятием в кризисной ситуации позволяет преодолеть кризис, в т.ч. банкротство и перейти к устойчивому состоянию оперативного управления предприятием.

Все подходы постоянно докладывались и обсуждались на совете собственников завода.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.gada 4.maijs, Nr.158/160 (2069/2071).
2. Кован С.Е. Теория антикризисного управления социально-экономическими системами (ресурсный подход). М.: Инфра-М, 2013. 160 с.

ПРОБЛЕМЫ ПОИСКА ИНВЕСТИЦИОННОГО КАПИТАЛА ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ СТАРТАП ПРОЕКТОВ

Гульсара Дюсембекова, Казахстан
доктор PhD, асоц. профессор, Павлодарский государственный университет
имени С. Торайгырова
Дана Бекниязова, Казахстан
доктор PhD, асоц. профессор, Инновационный Евразийский университет

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные источники инвестирования стартапов. Раскрыты возможности и проблемы привлечения средств для развития и реализации инновационных проектов в современных условиях экономического развития в Казахстане.

Ключевые слова: стартап-проект, бизнес-ангел, бизнес-акселератор, венчурная компания, методы инвестирования, краудфандинг, краудинвестинг, онлайн-платформа.

ANOTĀCIJA

Rakstā aplūkoti galvenie jaunizveidoto uzņēmumu investīciju avoti. Tiek atklātas iespējas un problēmas piesaistīt līdzekļus novatorisku projektu izstrādei un īstenošanai mūsdienu ekonomiskās attīstības apstākļos Kazahstānā.

Atslēgas vārdi: uzņēmējdarbības uzsākšanas projekts, biznesa eņģelis, biznesa paātrinātājs, riska uzņēmums, investīciju metodes, kolektīvs finansējums, investīciju piesaiste, tiešsaistes platforma.

ABSTRACT

The main sources of investing startups are considered in the article. Opportunities and problems of raising funds for the development and realization of innovative projects in the current conditions of economic development in Kazakhstan are revealed.

Key words: start-up project, business angel, business accelerator, venture company, investment methods, crowdfunding, crowdinvesting, online platform.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Залогом успешного развития любого государства является наличие инноваций, которые способны упростить и облегчить жизнь как отдельного индивида, так и общества в целом. Первоосновой инноваций выступает идея, которая при определенных условиях способна превратиться в востребованный рынком продукт. А одним из факторов такой трансформации является финансовое обеспечение реализации идеи. Поэтому особую актуальность приобретают вопросы, связанные с поиском и привлечением финансовых ресурсов для поддержки и развития креативных и вместе с тем, рискованных бизнес структур – стартапов, особенно учитывая стремительный рост численности казахстанских стартапов и их востребованность.

VARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Стартап представляет собой новую, недавно созданную компанию (возможно, еще не зарегистрированную официально, но планирующую стать официальной), строящую свой бизнес на основе инноваций или инновационных технологий, которая обладает ограниченным количеством ресурсов (как человеческих, так и финансовых) и планирует выходить на рынок. Применяемые ею инновационные технологии могут быть глобальными

(то есть данная инновация будет инновацией для всего мира) или локальными (то есть данная технология и идея заимствованы, но будут инновацией в конкретном регионе или стране) [1].

Однако, оригинальная идея не всегда выживает на рынке и находит финансирование на развитие. Разработчикам стартапов нужно приложить много усилий, чтобы найти источники инвестирования, хотя позиция Казахстана по показателю «легкости привлечения стартаперами финансовых ресурсов», которая исчисляется в индексе глобальной конкурентоспособности стран мира, достаточно хороша. Так, в 2017 году по этому показателю Казахстан занял 57 место (из 140) с 4,35 баллами (из 7-ми возможных, где 7 – максимально легко) при среднемировых 2,95 баллах. Для сравнения, Россия занимает 38 место, с 4,64 баллами [2].

С начала реализации собственной идеи в стартапера работает правило «трех F»: в него верят и поддерживают финансово только семья (Family), друзья (Friends) и дураки (Fools) [3]. Основным преимуществом такого финансового источника является отсутствие долгов и получение стартапером всей прибыли. Однако, объем собственных и семейных средств, которые инвестируются в стартапы, в основном, является незначительным. Кроме того, этот источник финансирования стартапов имеет более теоретический, чем практический характер, поскольку платежеспособность населения находится на недостаточном уровне.

Первичную финансовую поддержку на достаточно лояльных условиях, по сравнению с другими инвесторами, стартапам могут предоставлять и грантовые организации. Суть деятельности грантовых организаций заключается в предоставлении финансовой поддержки молодым креативным людям с прогрессивными идеями. Когда один из финансируемых проектов становится успешным, то организация получает «хорошее имя» и бесплатный PR.

Рассмотрим грантовые организации, работающие в Казахстане.

На первом месте, безусловно, Национальное агентство технологического развития (НАТР), которое предлагает множество программ финансирования, как в виде грантов, так и в виде прямых инвестиций. Приоритетные направления, на которые выдает гранты НАТР: инфокоммуникационные технологии; биотехнологии; энергоэффективность; робототехника. Гранты на приобретение технологий до 3 млн. долл. США могут выдавать казахстанским предпринимателям на покупку лицензии или патента у российских партнеров.

Фонд «Даму» совместно с передовыми банками Казахстана выделяет гранты по программе «Дорожная карта бизнеса – 2020», которые предоставляют на уровне акиматов городов и областей в соответствии с местом регистрации компании либо физического лица, подающего заявку на грант по месту прописки.

Автономный кластерный фонд Techgarden имеет финансовый инструмент для поддержки инновационной деятельности участников из средств фонда, формируемого в основном из отчислений недропользователей. Фонд проводит программы акселерации и инкубации, поддерживаемые в том числе, грантами. Приоритетными направлениями являются: умная индустрия и новые материалы, умная среда, энергетика и чистые технологии, e-коммерция и медиа.

Главными инвесторами стартапов сегодня выступают бизнес-ангелы, бизнес-акселераторы и венчурные фонды.

Бизнес-ангел – это частное лицо, обладающее капиталом, который вкладывает в небольшие (по сравнению с венчурными фондами) инвестиции за незначительную (по сравнению с венчурными фондами) долю в стартапе. Как правило, бизнес-ангел – это человек, который сам был или до сих пор является частным предпринимателем. Им руководит не только возможность приумножить свои инвестиции, но и личный интерес к стартапу, в который они вложены. Такой человек, как правило, не только инвестирует в стартап и ждет, пока он начнет приносить прибыль, но и сам оказывает стартап-проекту

техническую и консультационную помощь (особенно, если выбранный бизнес-ангелом стартап работает в том направлении, в котором он достиг успеха). [4]

Казахстанские бизнес-ангелы имеют тесные связи с иностранными инвесторами, что позволяет им аккумулировать капитал и инвестировать его в прогрессивные, но рискованные идеи. Сейчас казахстанские стартапы привлекают «ангельские» инвестиции как от отечественных бизнес-ангелов, так и от зарубежных. Отечественная сеть бизнес-ангелов пока слабо развита, но демонстрирует тенденцию к росту. Казахстанский рынок бизнес-ангелов, помимо, известных фамилий (Кенеса Ракишева (№7 рейтинга «50 богатейших бизнесменов Казахстана 2016»), Нуржаса Макишева, Адила Нургожина и др.) в настоящее время представлен отечественной Ассоциацией бизнес-ангелов - Клубом молодых предпринимателей MOST [5] При этом возникает вопрос цены таких инвестиций, поскольку чаще всего инвесторы дают деньги взамен на долю в капитале компании. Так, в США и Европе за сотни тысяч долларов инвесторы просят лишь несколько процентов в компании [6].

Главным недостатком сотрудничества с бизнес-ангелами является их прямое вмешательство в управление проектом, которое может не совпадать с видением стартапера, а также угроза прекращения финансирования на любой стадии развития проекта.

Следующим источником финансовой поддержки стартапов являются бизнес-акселераторы (бизнес-инкубаторы), которые представляют собой как учреждения, так и организованные ими программы интенсивного развития компаний через менторство, обучение, финансовую и экспертную поддержку в обмен на долю в капитале компании. Характерной особенностью акселераторов является то, что они предлагают структурированную программу, которая поможет команде отработать свою бизнес-модель, приобрести нужные связи и увеличить продажи. Главным отличием акселераторов от бизнес-инкубаторов для традиционного малого и среднего бизнеса является программа акселерации, которая длится от 3-х месяцев до полугода (в бизнес-инкубаторе программа может длиться от 1 до 4 лет). Преимущественно бизнес-акселераторы работают в паре с венчурным фондом (фонд дает инвестиции, акселератор - образовательную программу, нетворкинг, инфраструктуру) [7].

Участник акселератора (стартапер) получает возможность: поработать с квалифицированными специалистами различных направлений (преимущественно с технологическими, финансовыми, юридическими специалистами, бизнес-консультантами); пройти мастер-классы, стажировки, лекции, воркшопы в смежных областях, приобретая знания, которые станут необходимыми для развития бизнеса в будущем; осуществлять свои разработки в благоприятной среде (акселераторы обеспечивают офисным пространством, офисной техникой, доступом к сети Интернет); получить информационную поддержку (акселераторы являются брендами, которые обладают связями и медийным влиянием, что позволяет проектам получить популяризацию в прессе уже на момент попадания в программу); привлечь инвестора (инвесторы часто интересуются стартапами, которые находятся в акселераторских программах, потому что в них попадают наиболее конкурентоспособные, сильные и перспективные стартапы) [8].

В Казахстане в настоящее время действует более 40 бизнес-инкубаторов. В 2000 году была организована Казахстанская Ассоциация Бизнес-инкубаторов и Инновационных Центров (КАБИЦ), объединившая 14 бизнес-инкубаторов и технологических парков из разных городов Республики, мощнейшими среди которых являются бизнес-инкубаторы MOST, ISTARTUP.

Еще одним источником средств для стартапов являются венчурные фонды. Венчурными принято называть фонды частного капитала, которые инвестируют в предприятия, находящиеся на ранних стадиях своего развития. Примеры, когда понятие «венчурный фонд» определено законодательно, в мире найти сложно, однако, во многих странах их активность на рынке капитала является значительной.

К особенностям венчурного финансирования можно отнести [9]: относительно небольшую долю в капитале компании, которая всегда меньше контрольного пакета; инвестиции на ранних стадиях проекта; участие фонда в управлении стартапом; продажа доли компании после выхода продукции на рынок; диверсификация рисков.

Обычный срок венчурной инвестиции составляет 3-5 лет, а в некоторых случаях срок может достигать 7-8 лет. Привлечь финансирование от венчурного фонда – это ключевой момент для будущего развития, большой шанс для стартап-проекта. Тысячи стартаперов ищут себе в партнеры венчурные фонды, и только 10% заключают соглашения [10].

Основой успеха для получения венчурного финансирования является способность стартапера показать свой потенциал и преимущества инвестору.

В Казахстане остается недостаточно задействованным еще один источник финансовых ресурсов для реализации стартапов: банковские кредиты. Получению банковского кредитования в настоящее время препятствует высокий уровень риска стартапов, для банка может означать невозврат вложенных средств, а для стартапера – высокие кредитные ставки и необходимость предоставления ликвидного залога или поручительства. В странах же Запада финансирование стартапов путем банковского кредитования как на кратко-, так и на долгосрочной основе является существенным источником развития инноваций.

Государственная поддержка инновационных проектов стартаперов может осуществляться через предоставление грантов, программы льготного кредитования, финансирование научных разработок, финансирование инновационных проектов в определенных отраслях (сельское хозяйство, экология, энергосберегающие технологии и т. п.). Несмотря на рисковость стартапов, минимальный размер такого финансирования можно было бы установить, исходя из суммы единовременной выплаты помощи по безработице для организации безработным предпринимательской деятельности, объем которой равен размеру пособия по безработице, начисленной в расчете на год.

В современных условиях в стране ощущается острая нехватка инвестиционных ресурсов, доступ к источникам финансирования для основной части малого и среднего бизнеса является чрезвычайно ограниченным. Особенно остро указанная проблема встает при реализации инновационной предпринимательской деятельности, в частности в форме стартап-проектов. Получение венчурного финансирования является одним из ключевых вопросов как на этапе развития стартап-проекта, так и на этапе дальнейшего расширения бизнеса. Для того чтобы получить помощь в привлечении средств, молодые предприниматели формально имеют возможность обратиться к помощи бизнес-инкубаторов, акселераторов, венчурных фондов и частных инвесторов. Однако практика свидетельствует, что очерченных источников недостаточно, а активность инвестиционно-инновационной деятельности остается низкой.

Поэтому все большую актуальность приобретает проблема поиска и применения альтернативных форм и методов инвестирования. Проанализировав, авторы пришли к выводу, что ими могут стать такие относительно новые для отечественной практики формы, как краудфандинг (от англ. «сбор средств толпой») и краудинвестинг (от англ. «вложение инвестиций толпой»).

Учитывая относительную новизну очерченных форм инвестирования, вопросы их практического использования в отечественных условиях являются малоизученными, требуют более детального изучения и методического и инструментального обработки.

По мнению авторов, для Казахстана в современных условиях недостаточности инвестиционных ресурсов, создание и развитие собственных краудинвестиционных платформ является весьма необходимым. Это, с одной стороны, будет способствовать развитию финансово-инвестиционной сферы, даст шанс частным лицам стать полноценными инвесторами, раскрыть свой предпринимательский талант независимо от суммы имеющихся средств, с другой – создаст основу для реализации и развития

инновационных высокотехнологичных предпринимательских инициатив, культурных, художественных и благотворительно-общественных проектов.

Анализ источников финансирования стартапов показал, что основными ресурсами поддержки и содействия развитию инновационных проектов в Казахстане являются венчурные компании, которые вкладывают немалые средства как на начальных этапах, так и на этапах развития и расширения проектов. Объем же финансовых ресурсов, которые поступают от бизнес-ангелов и бизнес-акселераторов, меньше и инвестирование происходит, главным образом, на начальных стадиях внедрения проектов. Вследствие высокой рисковости проектов, практически незадействованными в финансировании стартапов остаются банковские учреждения. Считаем, что с целью повышения конкурентных преимуществ Казахстана на мировой арене в сфере инноваций, целесообразно провести глубокое исследование возможностей и механизмов государственной поддержки креативных людей и их проектов.

KOPSAVILKUMS. PEZJOME. SUMMARY

Учитывая стремительный рост численности казахстанских стартапов и их востребованность на мировом рынке, особую актуальность в Республике Казахстан приобретают вопросы, связанные с поиском и привлечением финансовых ресурсов для поддержки и развития креативных и вместе с тем, рискованных бизнес структур – стартапов. При этом одним из немаловажных факторов обеспечения трансформации идеи в инновационный продукт является поиск и рациональное определение источников финансирования.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Barringer B. R. Entrepreneurship: Successfully Launching New Ventures / B. R. Baringer, R. D. Ireland. – Pearson/Prentice-Hall: Upper Saddle River, 2008. – [2nd ed.]. – 592 p.
2. Competitiveness Rankings. – URL: <http://reports.weforum.org/globalcompetitiveness-report-2017/competitiveness-rankings/>, ресурс просмотрен 27.03.2019.
3. Правило трех F – золотое правило ведения успешного бизнеса. – URL: <http://www.miond.de/pravilo-treh-f/>, ресурс просмотрен 24.03.2019.
4. Mitteness, C., Sudek, R., & Cardon, M. S. Angel investor characteristics that determine whether perceived passion leads to higher evaluations of funding potential // Journal of Business Venturing, 2012. - №27(5). - P. 592-606.
5. Бизнес-ангел: Казахстан – отличная тест-площадка для стартапов https://forbes.kz/finances/investment/biznes-angel_kazahstan_otlichnaya_test-ploschadka_dlya_startapov/, ресурс просмотрен 29.02.2019.
6. Мертенс А. Венчурные фонды и венчурные инвестиции. Как это работает? // Финансовый директор, 2005. - № 1. - С. 62-68.
7. Кириллова Э. Стартап-акселератор: идти или не идти? – URL: <http://rusbase.com/howto/accelerate/>, ресурс просмотрен 25.02.2019.
8. Безрукова Т.Л. Степанова Ю.Н. Современное состояние и развитие стартапов//Экономические науки. 2015. - №1. - С. 95-97
9. Gorman, M., & Sahlman, W. A. What do venture capitalists do?. //Journal of business venturing, 2011. - №4(4). – P. 231-248.
10. Dimov, D., Shepherd, D. A., & Sutcliffe, K. M. Requisite expertise, firm reputation, and status in venture capital investment allocation decisions.// Journal of Business Venturing, 2007. - №22(4).- P. 481-502.

ВЛИЯНИЕ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РЕАЛИЗАЦИЮ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ РЕГИОНА

Андрей Ионкин,

Докторант программы «Региональная экономика и экономическая политика»
Балтийская Международная академия, Рига, Латвия

andrejsjonkins@inbox.lv

Научный руководитель: Профессор И.П. Стеценко

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается влияние теневой экономики на социальную политику региона. Приведены как негативные, так и позитивные факторы влияния. Предоставлено сравнение уровня коррупции между Балтийскими странами. По результатам сделаны выводы и вынесены предложения по оптимизации текущей ситуации.

Ключевые слова: теневая экономика социальная политика, коррупция.

ABSTRACT

The article discusses the influence of the shadow economy on the social policy of the region. Both negative and positive factors of influence are given. A comparison of the level of corruption between the Baltic countries is provided. Based on the results, conclusions were drawn and suggestions were made to optimize the current situation.

Key words: shadow economy, social policy, corruption.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

На сегодняшний день, теневая экономика является проблемой мирового уровня. Изучением теневой экономики занимаются экономисты разных регионов и оценивают ее по разным критериям, что ведет к многостороннему изучению данного вопроса.

В современной научной литературе встречаются труды направленные на описание, анализ и предложения по вопросам теневой экономики, авторами которых являются С. Bajada, A. Buehn, K. Chaudhuri, A. Dreher, D.H. Enste, L.P. Feld, M. Halla, H. Herwartz, A. Karmann, G. Kirchgässner, C. Kotsogiannis, A. Macintyre, S. McCorrison, С.Е. Montenegro, С.А. Schaltegger, A.J. Schmidt, E. Tafenau, B. Torgler, С.С. Williams, J. Windebank.

Отдельно следует отметить исследования профессора Линцкого университета Ф.Шнайдера, который является одним из ведущих специалистов в исследовании теневой экономики в Европе. Согласно исследованиям профессора Шнайдера, Евросоюз, ежегодно из-за теневой экономики теряет порядка 454 млрд. евро или 8,6% от всех налоговых поступлений. [1]

Однако, хочется отметить, что в странах Балтии, вопросам теневой экономики уделяется недостаточно внимания. Например, в национальном плане развития Латвии на период 2014-2020гг тема борьбы с теневой экономикой упомянута в 157 пункте «Радикальные действия по обузданию теневой экономики – улучшение сотрудничества между контролирующими учреждениями, в том числе в области публичных закупок, укрепление мощностей и оперативные действия по обнаружению и предотвращению новых рисков теневой экономики, повышение осведомленности населения о влиянии теневой экономики на качество жизни».

Но, кроме определения, никаких конкретных инструментов борьбы с теневой экономикой не прописывается.

В Стратегии устойчивого развития Латвии до 2030 года отсутствует раздел о борьбе с теневой экономикой.

Основным исследователем теневой экономики в Латвии является профессор Арнис Саука. Его исследования ежегодно презентуются на конференциях по теневой экономике в

Риге. Последнее его исследование, представленное на восьмой ежегодной конференции по теневой экономике, показывает нам рост теневой экономики во всех Балтийских странах. (Табл.1)[2]

Таблица 1 Индекс теневой экономики в Балтийских странах (% от ВВП).

	Латвия	Литва	Эстония
2017-2016	+1,3%	+1,7%	+2,8%
2017	22%	18,2%	18,2%
2016	20,3%	16,5%	15,4%
2015	21,3%	15%	14,9%
2014	23,5%	12,5%	13,2%
2013	23,8%	15,3%	15,7%
2012	21,1%	18,2%	19,2%
2011	30,2%	17,1%	18,9%
2010	38,1%	18,8%	19,4%

Также следует отметить, что несмотря на перспективность и актуальность темы, за период с 2010 года, за исследование теневой экономики не было присуждено нобелевских премий.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Социальная политика – это явление весьма обширное. Если целью социальной политики считать достижение социальной эффективности, то в широком смысле социальная политика может рассматриваться как способ удовлетворения социальных потребностей, а в узком – сведена к разрешению противоречий в социальной сфере, инструменту, смягчающему негативные последствия индивидуального и социального неравенства.

Социальная политика – политика государства, общества, политических партий, социальных институтов в отношении общественного благосостояния, удовлетворения материальных, социальных, интеллектуальных потребностей людей, создание обстановки стабильности.

В то же время, социальную политику можно определить и как инструмент, позволяющий создать условия для самореализации всех граждан страны, сохранить ее культурные и исторические ценности, и как одного из ведущих направлений стратегии развития государства, концепции социального развития. Следует осознать, что прежде, чем государство обратится к решению тех или иных проблем в конкретной области социальной сферы, должны быть определены общие задачи и перспективы его развития. Другими словами, социальная политика является фактором развития как государства, так и общества.[8]

Теневая экономика имеет как негативное, так и позитивное влияние на социальную политику.

В ряд негативных результатов влияния можно поставить:

1. Сокращение налоговых поступлений.

Как результат ослабление государственных институтов, снижение качества управления регионом и увеличение налогового бремени на официальный бизнес, платящий все налоги честно. Увеличение налогового бремени в свою очередь приводит к вынужденному уходу в тень даже самых честных представителей легального бизнеса. Эта вынужденная мера обусловлена не жаждой наживы, а желанием выжить и иметь хотя бы частичную конкурентоспособность с представителями теневого бизнеса.

2. Рост влияния неформальных лидеров на экономику и политику региона.

Неформальные лидеры, как правило формируются из управления крупных компаний региона или местных отделений транснациональных корпораций. В современном мире, при достижении определенного уровня, бизнес становится неотделим от политики и имеет на нее существенное влияние как на региональном, так и на глобальном уровне. При увеличении доли теневого бизнеса очевидно растет и его влияние на регион, как на прямую (прямое попадание теневых управленцев во власть региона) так и косвенную (увеличивается число занятых в нелегальном бизнесе специалистов, в том числе и высшего уровня).

Как результат, снижение налоговых поступлений и ослабление государственного аппарата происходит с нарастающими темпами, что в свою очередь существенно сокращает возможности развития региона, в том числе и его социальной составляющей.

3. Коррупцию.

При росте влияния теневого бизнеса, как уже упоминалось выше, растет его влияние на экономику региона, что проще реализуется при помощи политических инструментов.

В случае, если лидеры теневого бизнеса не состоят в управлении регионом, они используют возможность подкупа действующих чиновников для лоббирования своих интересов на различных уровнях.

Антикоррупционный портал, со ссылками на europa.eu, пишет «Предприятия сталкиваются с высоким риском коррупции при работе с судебной системой. Институт страдает от неэффективности, политизации и коррупции (ICS 2017). Примерно две из пяти компаний считают независимость латвийских судов довольно плохой (JS 2017). Почти половина латышей воспринимает подкуп и злоупотребление властью как обычное явление в судебной системе, но ни один из респондентов не сообщил о взятках в судебной системе в предшествующие двенадцать месяцев (ЕВ 2017). Компании сообщают, что взятки в обмен на благоприятные решения суда воспринимаются как довольно распространенное и нормальное явление(GCR 2015-2016). Компании также указывают, что эффективность правовых рамок для урегулирования споров и оспаривания нормативов низкая (GCR 2017-2018)» [3]

В Латвии, согласно данным Международной противокоррупционной организации *Transparency International*, по данным за 2018 год, индекс уровня коррупции составляет 58 пунктов из 100 возможных. С таким показателем Латвия занимает 41 место из 180 оцениваемых стран.[4][5]

При этом соседние государства, согласно отчету за 2018 год, более подвержены коррупции. Литва занимает 38 место с 59 пунктами [6], а Эстония по данному показателю существенно впереди других балтийских стран и занимает 18 место с 73 пунктами[7].

При этом, за последние годы, уровень коррупции в Латвии существенно не менялся, а в Литве и Эстонии отмечается ежегодный рост индекса коррупции.

Влияние коррупции на социальную политику сложно переоценить. Социальная составляющая региона первая страдает от коррупции в государственном аппарате и причиной тому недостаточный контроль над принимающими решения чиновниками и минимальная ответственность за доказанные факты коррупционной деятельности или бездействия.

Негативное влияние теневой экономики можно определить как:

Незаконная или частично незаконная деятельность ведущая к ослаблению действующей системы управления регионом, увеличению расслоения населения по материальному признаку, а также усилению влияния узкого круга лиц на региональную политику.

Кроме ряда мощных негативных факторов существует и позитивное влияние теневой экономики. Основное преимущество теневой экономики это занятость населения и увеличение оборачиваемости средств в регионе.

При невозможности платить неадекватно высокие налоги и спасаясь от банкротства, предприниматели переводят свой бизнес на нелегальное или полуполюгальное (что более безопасно, но менее выгодно) положение. Таким образом сохраняется возможность решения социальных вопросов семьи. В случае, того если государство не дает возможности такому предпринимателю работать в теневом бизнесе с большой долей вероятности он покинет регион, выбрав для дальнейшего проживания и ведения бизнес регион с более благоприятной для ведения бизнеса налоговой политикой.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Оценив влияние теневой экономики на социально политическое развитие региона можно сделать следующие выводы:

1. Теневая экономика имеет как позитивное, так и негативное влияние на социальную политику региона.
2. Рост объема теневой экономики приводит к увеличению количества неформальных лидеров, росту коррупции и сокращению поступления налоговых платежей в бюджет, что негативно влияет на экономику региона и затрудняет проведение социальной политики.
3. Теневая экономика позволяет повысить занятость населения и увеличить оборачиваемость средств в регионе, что является положительным влиянием социальную политику и экономику региона.
4. Ограничение влияния теневого бизнеса стратегически важная задача государственного аппарата, причем методы ограничения должны быть не только репрессивные, но и стимулирующие.
5. Оказание давления на малый и средний бизнес как со стороны увеличения налогового бремени, так и со стороны органов контроля может негативно сказаться на сохранении в стране опытных и образованных специалистов.
6. Влияние коррупции на социальное развитие региона резко негативно и требует законодательных ужесточений мер контроля и ответственности чиновников за принятые решения.
7. Стоит пересмотреть или мотивировать предпринимательскую среду, в том числе для ограничения теневой экономики.

На основании выводов следуют предложения:

1. Увеличить контроль за крупными компаниями региона, отказать им в списании налоговых задолженностей.
2. Ослабить налоговое бремя на малый и средний бизнес. Для начинающих компаний, при условии, что у владельца это первая компания, полностью освободить от выплаты налогов на период три года или до достижения определенного уровня оборота.
3. Ввести уголовную ответственность владельцам и управленцам компаний имеющим налоговые задолженности более определенной суммы, в том числе в случае банкротства компании.
4. Запретить иметь собственный бизнес владельцам обанкротившихся компаний до полного погашения налоговой задолженности перед государством.
5. Запретить предпринимателям обанкротившим две и более компании занимать место в госаппарате.
6. Законодательно ввести персональную ответственность чиновников за принятые решения и максимально увеличить наказание за коррупционную деятельность или бездействие.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Financial times <https://www.ft.com/content/9c30cc14-5e1c-11e5-a28b-50226830d644>
2. The Stockholm School of Economics in Riga https://www.sseriga.edu/sites/default/files/2018-07/sseriga_enu_ekonomikas_indekss_2009-2017.pdf
3. Business anti-corruption portal <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/latvia/>
4. *Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs* https://www.knab.gov.lv/lv/press/543730-korupcijas_uztveres_indekss_2018_latvijai_otro_gadu_pec_kartas_58_punkti.html
5. The global anti corruption portal <https://www.transparency.org/country/LVA>
6. The global anti corruption portal <https://www.transparency.org/country/LTU>
7. The global anti corruption portal <https://www.transparency.org/country/EST>
8. [Научная электронная библиотека, Социология управления](https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=6879)
<https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=6879>

О СИСТЕМЕ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА РАБОТЫ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Наталья Орлова, Россия,
СПбГУ ГА, ВША, Аэронавигация,
nat-or3011@yandex.ru,
доц., к.э.н, Людмила П. Паристова

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена методика и критерии оценки показателей эффективности работы высшего учебного заведения в Российской Федерации.

На основе проведенного анализа сформулированы предложения по улучшению процедуры проведения мониторинга качества высшего образования.

Ключевые слова: Мониторинг качества образования, показатели эффективности работы вуза, система оценки качества.

ABSTRACT

The article considers the methodology and criteria for evaluating the performance of higher education institutions of the Russian Federation.

On the basis of the analysis, proposals to improve the procedure for monitoring the quality of higher education are formulated.

Key words: education quality Monitoring, University performance indicators, quality assessment system.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Современные экономические условия формируют определенные требования к организациям высшего образования. На данный момент наблюдается тенденция усиления конкурентной борьбы между образовательными учреждениями.

В условиях постоянного изменения системы функционирования высшей школы для поддержания конкурентного преимущества руководству образовательного учреждения необходимо принимать рациональные управленческие решения по контролю качества предоставляемой образовательной услуги.

Целью исследования является изучение системы оценки качества работы учебного заведения для повышения эффективности деятельности по реализации основных образовательных программ обучения.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

На данный момент в мировой практике существует три модели оценки качества работы высшего учебного заведения.

В основе «английской» модели оценки образовательной организации лежит проведение внутреннего анализа деятельности академическим сообществом. Британские вузы находятся в меньшей зависимости от государственного финансирования, что в свою очередь позволяет им автономно выстраивать политику развития образовательной организации, а также свободно формировать методику проведения оценки своей работы [6].

Для европейских государств и стран СНГ характерна «французская или континентальная модель» оценки качества работы. При такой модели, как правило, образовательные организации финансирует государство. Этим фактором обусловлено преобладание внешней стороны оценки качества высшего образования. Для государства важно, каким образом производится подготовка студентов высших учебных заведений, и какой вклад впоследствии они смогут внести в развитие национальной экономики страны.

Следует отметить, что агентами проведения оценки качества работы вузов, при такой модели, могут выступать не только Министерства образования, специализированные государственные структуры, но и общественные организации.

«Американская» модель системы оценки качества образования носит смешанный характер и принципиально отличается от предыдущих двух систем. Выделяют три модели построения взаимоотношений между образовательной организацией и государством, которые варьируются между собой: «вуз, контролируемый государством», «вуз, пользующийся поддержкой государства» и «вуз, как общественная организация, обладающая большой автономией по принятию управленческих решений». Кроме того, при такой модели оценки качества образования выделяют три основополагающих фактора: законодательное регулирование системы образования, систему аккредитации и открытую конкуренцию. Такое положение дел помогло сформировать устойчивый механизм регулирования оценки качества работы вузов, продиктованный, прежде всего, условиями самого рынка образовательных услуг. Данный механизм содержит в себе не только государственную форму контроля, но и общественную, что поддерживает интересы всех сторон, участвующих при предоставлении образовательной услуги.

Российская Федерация является представителем «французской или континентальной модели» оценки качества работы образовательной организации, где наиболее развита внешняя система контроля качества деятельности образовательной организации.

Основными элементами оценки качества представителей высшего образования в Российской Федерации являются государственные процедуры лицензирования и аккредитации, а также оценивание внутренней среды образовательной организации на основе рейтинговой системы. [1]

Прохождение государственных процедур лицензирования и аккредитации, основывается на анализе соответствия действующих основных образовательных программ в вузе федеральным государственным образовательным стандартам высшего образования. Это позволяет вузам принимать абитуриентов и выдавать им по окончании учебного заведения документы об образовании государственного образца.

Для осуществления образовательной деятельности в Российской Федерации образовательной организации необходимо получить государственную лицензию, которые могут быть, как бессрочные, так и ограниченного периода действия.

Государственная аккредитация проводится систематически и является обязательной для всех вузов. Однако процедура проводится экспертами Федеральной службы по надзору в сфере образования и науки, следовательно носит субъективный характер, так как не исключено наличие человеческого фактора.

Кроме государственной аккредитации, высшие учебные заведения могут получать независимую оценку качества предоставления образовательных услуг общественными организациями. Данная процедура закреплена на законодательном уровне, однако носит рекомендательный характер и не влечет за собой приостановление образовательной деятельности. Основным недостатком является высокая стоимость проведения данной процедуры.

Оценка внутренней среды образовательной организации происходит на основе оценки и сопоставлении данных с заранее определенными показателями.

Законодательно закреплены и апробированы проведение ежегодного самообследования и проведение мониторинга эффективности деятельности образовательных организаций высшего образования (далее – мониторинг эффективности) [1].

Однако на данный момент нет унифицированного механизма проведения внутреннего мониторинга образовательной деятельности.

Как правило, внутреннюю оценку образовательной организации проводит административный состав, что в свою очередь порождает субъективный характер результатов.

Обязательной регулярной оценочной процедурой является проведение ежегодного самообследования образовательной организации. Оценка образовательной деятельности отражает такие качественные характеристики, как содержание и качество подготовки обучающихся, организация учебного процесса, востребованность выпускников, качество кадрового, учебно-методического, библиотечно-информационного обеспечения, материально-технической базы.

Второй обязательной процедурой оценки является мониторинг эффективности, который базируется на 7 основных показателях: образовательная деятельность, научно-исследовательская деятельность, международная деятельность, финансово-экономическая деятельность, инфраструктура, трудоустройство и кадровый состав.

Мониторинг эффективности обеспечивает высокий уровень надежности и технологичности проведения процедуры, однако вследствие того, что 4 показателя из 7 носят финансово-экономический характер, то в данном случае мы получаем результат, который не отражает научно-образовательный потенциал высшего учебного заведения, а рассматривает образовательную организацию, как хозяйствующий субъект.

Таким образом, внутренняя оценка качества образовательной деятельности, на данный момент, базируется на определенных исключительных характеристиках и, как правило, носит формальный характер.

Кроме того, самообследование и мониторинг эффективности проводится раз в год, что не позволяет своевременно зафиксировать улучшение или ухудшение качества предоставления образовательной услуги.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

При решении проблемы построения системы качества работы высшего учебного заведения необходимо внедрить смешанную систему оценки качества образования.

В первую очередь, важным является не только проведение обязательной государственной аккредитации вузов, но и привлечение сторонних независимых организаций, специализирующихся на проведении данного вида деятельности. Это позволит получить полную независимую оценку деятельности образовательной организации.

Кроме того, необходимо расширение системы показателей эффективности при проведении внутренней оценки деятельности образовательной организации.

За основу можно взять Методические рекомендации по организации и проведению в образовательных организациях высшего образования внутренней независимой оценки качества образования по образовательным программам высшего образования – программам бакалавриата, программам специалитета, программам магистратуры (приложение к письму Департамента государственной политики в сфере высшего образования Минобрнауки России от 15.02.2018 № 05-436 «О методических рекомендациях»).

Стоит сделать акцент на качественном анализе подготовки студентов по заданным показателям [5].

Основными важными показателями могут являться:

1. промежуточная аттестация обучающихся по дисциплинам (модулям);
2. промежуточная аттестация обучающихся по итогам прохождения практик;
3. промежуточная аттестация обучающихся по итогам выполнения курсовых работ и проектов, а также участия в проектной деятельности;
4. качество подготовки обучающихся в рамках проведения входного контроля уровня подготовленности обучающихся в начале изучения дисциплины (модуля);

5. качество подготовки обучающихся в рамках проведения контроля наличия у обучающихся сформированных результатов обучения по ранее изученным дисциплинам (модулям);
6. качество подготовки обучающихся в рамках анализа портфолио учебных и внеучебных достижений обучающихся,
7. качество подготовки обучающихся в рамках проведения олимпиад и других конкурсных мероприятий по отдельным дисциплинам (модулям),
8. качество подготовки обучающихся в рамках государственной итоговой аттестации обучающихся.

Это позволит на раннем этапе внести коррективы в организацию учебного процесса.

Целесообразно также предусмотреть возможность обязательного участия обучающихся в оценке качества работы педагогических работников образовательной организации для формирования полной картины всеми участниками образовательных отношений.

Вследствие того, что в вузах, как правило, нет унифицированной системы проведения процедуры внутренней оценки качества образовательной деятельности и процедура проведения носит разовый характер, на наш взгляд, в каждом учебном заведении необходимо создание собственной структуры, которая будет заниматься постоянным проведением внутренней оценки качества осуществления образовательной деятельности и сможет своевременно сообщать руководству учебного заведения о возникших трудностях в организации и осуществлении учебного процесса.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Федеральный закон от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
2. Приказ Минобрнауки России от 29.06.2015 № 636 «Об утверждении Порядка проведения государственной итоговой аттестации по образовательным программам высшего образования – программам бакалавриата, программам специалитета и программам магистратуры»;
3. Приказ Минобрнауки России от 05.04.2017 № 301 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по образовательным программам высшего образования – программам бакалавриата, программам специалитета, программам магистратуры»;
4. Приказ Минобрнауки России от 19.11.2013 № 1259 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по образовательным программам высшего образования – программам подготовки научнопедагогических кадров в аспирантуре (адъюнктуре)»;
5. Методические рекомендации по организации и проведению в образовательных организациях высшего образования внутренней независимой оценки качества образования по образовательным программам высшего образования – программам бакалавриата, программам специалитета, программам магистратуры (приложение к письму Департамента государственной политики в сфере высшего образования Минобрнауки России от 15.02.2018 № 05-436 «О методических рекомендациях»);
6. Зарубежные модели оценки качества высшего образования // Научная электронная библиотека «КИБЕРЛЕНИНКА» URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnye-modeli-otsenki-kachestva-vysshego-obrazovaniya> (дата обращения: 24.04.2019).
7. О системах оценки качества высшего образования // Международный научно-исследовательский журнал URL: <https://research-journal.org/pedagogy/o-sistemax-ocenki-kachestva-vysshego-ob/> (дата обращения: 26.04.2019).
8. Создание системы показателей эффективности деятельности высшего учебного заведения // Научная электронная библиотека «КИБЕРЛЕНИНКА» URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sozdanie-sistemy-pokazateley-effektivnosti-deyatelnosti-vysshego-uchebnogo-zavedeniya> (дата обращения: 24.04.2019).

ПРИНЦИПЫ И ОСОБЕННОСТИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ПО РАСЧЕТАМ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В ШКОЛЕ

Ольга Сторостита, Латвия,
Бухгалтерско-финансовый колледж,
Бухгалтерия и финансы,
kaigu@inbox.lv,
M.sc.oec., доцент БФК, Ангелина Тюрина

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются проблемы и особенности бухгалтерского учета по расчётам заработной платы в школе. Целью статьи является анализ изучения особенностей учета заработной платы в бюджетной организации образования. Объектом исследования является учреждение образования. В результате анализа автор обращает внимание на проблемы, которые на сегодняшний день болезненно затрагивают педагогов: факторы, влияющие на размер оплаты труда в школе и неосведомленность педагогов в этом вопросе.

Ключевые слова: бюджетное учреждение образования., заработная плата.

ANNOTATION

This article reviews the problems and features of accounting for payroll at school. The purpose of the article is to analyze the study of the specifics of the accounting of wages in budget organization of education. The object of the study is an educational institution. As a result of the analysis, the author draws her attention to the problems that are now painfully affecting teachers: factors affecting wages at school and the lack of awareness of teachers in this matter.

Key words: budget organization of education, wages.

ANOTĀCIJA

Rakstā ir izskatītas grāmatvedības uzskaites problēmas un īpatnības darba algas aprēķinos skolās. Raksta mērķis ir darba algas īpatnības analīze budžeta izglītības iestādes. Pētījuma objekts ir izglītības iestāde. Analīžu rezultātā autore pievērš uzmanību uz problēmām, kuras šodien jūtīgi aizkar pedagogus: faktori, kuri ietekmē darba algas aprēķinā skolā un pedagogu neizpratni šajā jautājumā.

Atslēgas vārdi: budžeta izglītības iestāde, darba alga.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Учет заработной платы является не только одним из наиболее актуальных вопросов для каждого общества, но и важной составляющей частью всего бухгалтерского учета, работы с сотрудниками и налоговых отчислений. Актуальность и важность исследуемой темы заключаются в том, что основную часть работников образовательного учреждения составляют педагогические работники с суммированным рабочим временем. Такой распорядок используется, поскольку из-за характера их работы нет возможности соблюдать определенное рабочее время в течение рабочего дня, а также продолжительность недельного рабочего времени. Следовательно, учет оплаты труда в учреждении образования имеет свои особенности.

Объектом исследования является учреждение образования, предметом исследования – организация и особенности бухгалтерского учета оплаты труда в школе.

Целью статьи является анализ изучения особенностей учета заработной платы в бюджетной организации образования.

Для достижения цели и решения задач при изучении требований законодательных актов и литературы был использован монографический метод. Кроме того, методами

исследования являются анализ и метод описания и обобщения, для наглядности и сопоставимости использовался табличный метод.

Информационной базой для написания статьи послужили данные бухгалтерского учета Рижской средней школы. Теоретической и правовой базой исследования являются нормативные акты Латвийской Республики, методические пособия по бухгалтерскому учёту, относящиеся к организации оплаты труда и отдыха, учебные издания латвийских авторов: Бояренко Ю., Тюрина А., Кюда М. и других, а также сайты интернет-ресурсов, личные исследования и наблюдения.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Для успешной любой организации необходимы различные ресурсы. Одним из важнейших ресурсов является рабочая сила, особенно – для трудоемких учреждений, к которым относятся и организации образования. Работы, проводимые организацией, выполняют конкретные работники, для которых важен их заработок и социальные гарантии, которые обеспечиваются работодателем.

Основным нормативным документом о труде и оплате труда является «Закон о труде». Он определяет систему трудового права, регламентирует порядок заключения трудовых договоров, устанавливает обязанности работников и условия оплаты труда, перечисляет обязанности и права работника, определяет порядок прекращения трудовых отношений. В соответствии с частью «С» этого закона работодатель и работник обязаны письменно заключить (статья 40) трудовой договор, который регулирует их отношения. В трудовом договоре стороны согласовывают, в частности, вид и размер вознаграждения.

В соответствии со статьей 59 «оплата труда - это регулярно выплачиваемое работнику вознаграждение за труд, которое включает заработную плату и надбавки, установленные нормативными актами, коллективными договорами или трудовыми договорами, а также премии и любые другие вознаграждения, связанные с трудом».

Общими основными нормативными актами, регламентирующими трудовые отношения и их учет (в том числе: права и обязанности участников таких отношений; порядок учета и расчета вознаграждения за выполненную работу; порядок исчисления и уплаты налогов, связанных с трудовыми отношениями), являются:

- Конституция Латвийской Республики
- Гражданский закон
- Закон о труде
- Закон «О налогах и пошлинах»
- Закон «О подоходном налоге с населения»
- Закон «О государственном социальном страховании»
- Правила Кабинета Министров № 656 «Правила о размере минимальной месячной заработной платы в рамках нормального рабочего времени и расчете минимальной почасовой тарифной ставки»
- Правила Кабинета Министров № 676 «Правила о размере необлагаемого минимума и налоговой льготы для расчета подоходного налога с населения»

Помимо указанных документов обязывающими для образовательных учреждений являются следующие нормативные акты, содержащие специальные нормы права, а именно:

- Закон об образовании
- Правила Кабинета Министров № 445 «Об оплате труда педагогов»
- Правила Кабинета Министров № 404 «Порядок предоставления отпуска педагогу для разработки учебного пособия»

- Правила Кабинета министров № 354 «Правила о списке профессий и должностей педагогов»

В «Законе об образовании» указаны права и обязанности педагогов, а также нормы об оплате их труда.

ОРГАНИЗАЦИЯ ТРУДА И ОПЛАТЫ РАБОТЫ ПЕДАГОГОВ

Организацию работы, оплаты и порядок учета педагогического персонала образовательного учреждения регламентируют специальные нормативные акты - Правила Кабинета Министров об оплате труда педагогов [4] и об использовании целевых дотаций государственного бюджета.

Согласно вышеприведенным правилам, размер заработной платы – это размер вознаграждения за предусмотренное рабочее время за ставку. Педагогическая ставка – это условная расчётная ставка, соответствующая нормативу педагогической нагрузки. Общее количество часов зафиксировано в тарификационном списке и определяется исходя из количества классов в каждой группе и объёма часов по плану. Тарификация – это документ, в котором руководитель учебного учреждения указывает для каждого педагога запланированное количество учебных уроков или количество занятий, планируемые рабочие часы для выполнения других обязанностей, упомянутых в описании должности, а также соответствующий размер оплаты. Нагрузка, которая соответствует одному размеру заработной платы для педагогов общеобразовательных учреждений - 30 часов в неделю [4, 32]. Минимальная ставка заработной платы составляет 710 евро. Ставку заработной платы руководитель учреждения может максимально увеличить на 50%, т.е. до 1065 евро. Следовательно, месячная ставка заработной платы педагога может составлять от 710 до 1065 евро. Максимально допустимая рабочая нагрузка не может превышать по закону труда 40 часов в неделю [4, 34]. В рабочую ставку педагога не входит замещение отсутствующего педагога. Не дефинировано, какие работы и в каком объеме обязательно должны быть включены в обязанности педагога при определении ставки. Вид работ и объем для ставки каждого педагога определяет руководитель учреждения – это уроки, факультативные занятия, их подготовка, исправление письменных работ, консультации, работа с учениками, классное руководство, методическая работа, ведение проектов и другие действия, связанные с развитием школы. На этом этапе возникают существенные недостатки как в системе контроля, так и в осведомленности педагогов. Руководитель определяет нагрузку, следовательно – и заработную плату педагога. Так как в большинстве случаев не разработана система обязанностей, то все решения определяются субъективным мнением руководителя школы без понимания принципов и процедур распределения нагрузки, о чем свидетельствует исследование, проведенное Латвийским профсоюзом работников образования и науки.

Расчёт заработной платы осуществляется за период 01 сентября до 31 августа. Учителя получают информацию о рабочей нагрузке и оплате в новом учебном году после первого месяца работы, так как система «Деньги следуют за учеником» другой возможности не дает. Если образовательное учреждение сэкономило финансовые средства, предусмотренные в целевых дотациях для выплаты зарплаты, то могут быть выплачены премии с учетом личного вклада педагога. При этом показатели премирования должны быть конкретными и четко сформулированными, а выполнение показателей должно быть объективно и просто учитываемым. Необходимо, чтобы каждый работник точно представлял себе, в каких случаях он имеет право на получение премии и в каком размере. Реализация данного элемента Положения достигается при помощи критериев оценки труда, установленных для работников учреждения. В противном случае снижается степень уверенности работников в объективности и справедливости системы премирования, что приводит к снижению ее стимулирующей роли. Размер премии или денежного приза определяет руководитель учреждения, однако здесь опять влияет субъективное мнение

руководителя школы, поскольку отсутствие критериев для определения размера премии приводит к тому, что премии учителю выплачиваются за выполнение работ, которые уже являются частью его должностных обязанностей, без оценки его личного вклада.

Ежемесячная заработная плата рассчитывается для учителей общеобразовательных учреждений, учреждений профессионально-технического образования и учителей, представляющих интерес, которые подвергаются рабочей нагрузке в течение недели по тарифу, по следующей формуле:

$$M = A \times st / sl, \text{ где } (1)$$

M - месячная зарплата;

A - месячная ставка заработной платы;

st - количество тарифицированных часов в неделю;

sl - рабочая нагрузка в неделю, соответствующая одному месячному окладу [4, 16].

Правила КМ Nr. 445 от 5 июля 2016 года установили, что педагогам 3, 4 и 5 категории устанавливается доплата в размере 45, 114 и 140 евро за ставку пропорционально количеству тарифицированных часов, однако психологам, логопедом, специальным педагогам – пропорционально тарифицированной должностной нагрузке [4, 27]. Административному персоналу общеобразовательных учреждений доплата за категорию полагается пропорционально педагогической нагрузке, а не должностному окладу. Из-за этого люди тоже лишились дополнительных выплат. Спорные пункты касались разрекламированной Министерством образования и науки (МОН) реформы зарплат, которую представляли благом, однако для многих она обернулась злом. Например, согласно п. 91 правил «Порядок оценки качества профессиональной деятельности педагогов» № 350 от 17 июня 2014 года был установлен перерыв в оценке квалификации с 31 мая 2016-го по 31 августа 2018 года для педагогов, у которых истек срок годности квалификационного удостоверения или которым не была присвоена квалификация. Таким образом, их лишили права получать доплату к зарплате.

Стоит также обратить внимание, что в дополнение ежегодному оплачиваемому отпуску педагог имеет право на оплачиваемый (до трех месяцев) или неоплачиваемый (до шести месяцев) творческий отпуск, предназначенный для предоставления учебного пособия в соответствии со статьей 52 (3) «Закона об образовании». Творческий отпуск предоставляется в соответствии с Правилами Кабинета Министров №. 404 «Порядок предоставления отпуска педагогу для разработки учебного пособия». Кроме того, статья 52 (4) «Закона об образовании» предусматривает, что, педагог может использовать 30 календарных дней в течение трех лет для улучшения своего образования и профессиональных навыков, сохраняя основную (базовую) заработную плату в школе. Практика говорит, что педагогические работники не подозревают, что имеют право на использование такого отпуска.

ФИНАНСИРОВАНИЕ БЮДЖЕТНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ. РАСЧЕТ СТАВКИ ПЕДАГОГА. МОДЕЛЬ ФИНАНСИРОВАНИЯ «ДЕНЬГИ ИДУТ ЗА УЧЕНИКОМ»

Бюджеты разделяются на государственный бюджет и бюджеты самоуправлений. Закон «О самоуправлениях» вменяет самоуправлениям такую автономную функцию, как обеспечение образования граждан [3]. Для выполнения этой функции самоуправления создают образовательные учреждения и несут ответственность за обеспечение их работы, в том числе – за счет выделения необходимого финансирования школам. Государство, в свою очередь, предоставляет ежегодную целевую субсидию на заработную плату учителей и обязательные взносы государственного социального страхования, а также на другие расходы, связанные с образованием.

Размер дотации напрямую зависит от количества учащихся в школе. Для расчета используются коэффициенты, установленные правилами Кабинета Министров № 447 «О

целевых дотациях государственного бюджета о выплате заработной плате учителей в общеобразовательных учреждениях самоуправлений и в государственных высших учебных заведениях общеобразовательных средних учебных заведений», приняты 05.07.2016. Расчет производится в три этапа.

1 этап. Расчет целевых дотаций из государственного бюджета. Коэффициенты, в свою очередь, зависят от: количества детей, проживающих на территории самоуправления; количества детей, обучающихся в учебном заведении; специфики учебного заведения; возрастной группы учащихся и некоторых других факторов. Соответственно, они будут отличаться не только для различных учебных заведений, но и для разных краев и городов Латвии. Кроме того, правилами установлены дополнительные коэффициенты, например: для классов специального образования, заочного образования, государственных гимназий. Соответственно, необходимое количество ставок учителей определяется отношением нормированного количества учеников и коэффициента.

2 этап. Распределение фонда оплаты труда между учителями. Базовая нагрузка педагога составляет 30 часов в неделю. Для каждого класса необходимо некоторое количество учителей для проведения занятий в классе, а также для факультативных занятий и внеклассной работы. Трудозатраты педагогов определяются умножением количества соответствующих классов на недельную загрузку. Размер одной ставки определяется отношением фонда оплаты труда к количеству ставок.

3 этап. Расчет заработной платы учителя. Базовая нагрузка учителя составляет 30 часов в неделю, однако для математиков, например, тарифицированная нагрузка составляет 40 часов в неделю, следовательно, ставка должна быть повышена пропорционально отношению тарифицированной и базовой нагрузки.

Следует отметить, что в школах существуют предметы с небольшим количеством занятий и, соответственно, часов, на которые невозможно принять учителей на полную ставку. Поэтому некоторые педагоги работают неполный рабочий день, а их заработная плата может быть и ниже ставки.

Таким образом, здесь возникает проблема - излишнее количество факторов, которые влияют на заработную плату, при этом совершенно непонятны и непрозрачны для педагогов (см. рис.1).

Рис. 1. Факторы, влияющие на заработную плату педагогов

При этом следует учесть, что поведение модели «Деньги следуют за учеником» для конкретной школы будет отличаться, в зависимости от того, находится ли она в условиях конкуренции на условно неограниченном рынке (крупные города) или ограниченном рынке (небольшие города, крупные сельские поселения), в том числе, в условиях олигопольной/монопольной конкуренции (небольшие сельские школы), как показывают исследования и предложения Латвийского профсоюза работников образования и науки, посвященные методологии оплаты труда в школе.

Поскольку на решения по оптимизации системы образования, которые принимают государство и, отчасти, самоуправления, педагогам самостоятельно влиять невозможно,

можно обратиться с предложениями в Латвийский профсоюз работников образования и науки, поскольку он является наиболее компетентной организацией в данном вопросе, а также принимая во внимание тот факт, что непрозрачная и излишне усложненная система оплаты труда педагогов создаёт существенные риски неэффективного или даже противоправного использования средств финансирования, поэтому в 2013 году профсоюз предложил первое: переход на сорокочасовую нагрузку в неделю, второе – степени качества, третье -объединенная первая и вторая модель [14]. Именно третья модель максимально увеличивает заработную плату как для только начинающих педагогов, так и для педагогов со стажем. К сожалению, правительство до сих пор к предложениям не прислушалось.

KOPSAVILKUMS. PEZĪOME. SUMMARY

Факторы, влияющие на заработную плату педагога: количество учеников в учреждении, коэффициент классовых групп, количество педагогических ставок, педагогическая нагрузка, педагогическая степень качества - система оплаты труда в учреждении образования является сложной.

Несмотря на то, что порядок предоставления творческого отпуска закреплён законодательно, представляется разумным включить его в локальный документ, с которым педагог ознакомлен детально, например, в должностную инструкцию или даже в трудовой договор.

Субъективное мнение руководителя школы, не разработанные объективные критерии выплаты премий, неясные принципы определения обязанностей педагогов и оценки их вклада в процесс обучения приводят к тому, что учителя не проинформированы и вообще не понимают систему оплаты своего труда, не используют в полной мере свои права, что приводит к постоянному стрессу. Может возникнуть синдром „burn-out“, когда наступает физическое и эмоциональное истощение, кроме того, со стороны руководства присутствует такое явление, как вертикальный моббинг.

Для финансирования учреждения образования в настоящий момент применяется схема «деньги следуют за учеником». Схема «деньги следуют за учеником» является излишне усложненной, недостаточно понятной и прозрачной, поэтому вызывает обоснованную критику специалистов и экспертов.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. LR Saeima. Darba likums: [tiešsaiste]:spēkā ar 01.06.2002., Latvijas Vēstnesis Nr. 105 (2492), 06.07.2001. [skatīts 2019. 05. janv.] <https://likumi.lv/doc.php?id=26019>
2. LR Saeima. Izglītības likums [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.06.1999. “Latvijas Vēstnesis”, 343/344 (1404/1405), [skatīts 2019. 05. janv.]. <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>
3. LR Saeima. Par pašvaldībām [tiešsaiste]: likums spēkā ar 09.06.1994. [skatīts 2019. g. 10. janv.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57255>
4. LR MK Noteikumi. Nr. 445 Pedagogu darba samaksas noteikumi [tiešsaiste]: stājas spēkā 01.09.2016. “Latvijas Vēstnesis”, 140 (5712), 22.07.2016. [skatīts 2019. g. 11. janv.] <https://likumi.lv/ta/id/283667-pedagogu-darba-samaksas-noteikumi>
5. LR MR Noteikumi Nr. 656. Noteikumi par minimālās mēneša darba algas apmēru normālā darba laika ietvaros un minimālās stundas tarifa likmes aprēķināšanu [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.01.2016. “Latvijas Vēstnesis”, 232 (5550), 26.11.2015. [skatīts 2019. g. 12. janv.] <https://likumi.lv/ta/id/278067-noteikumi-par-minimalas-menesa-darba-algas-apmeru-normala-darda-laika-ietvaros-un-minimalas-stundas-tarifa-likmes-aprēķinašanu>
6. LR MK Noteikumi Nr.468. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem [tiešsaiste]: stājas spēkā: 23.08.2014. “Latvijas Vēstnesis”, 165 (5225), [skatīts 2018. g. 14. janv.] <https://likumi.lv/doc.php?id=268342>
7. LR MK Noteikumi Nr. 528. Izglītības un zinātnes ministrijas nolikums [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.10.2003. “Latvijas Vēstnesis”, 129 (2894), [skatīts 2019. g. 14. janv.]. <https://likumi.lv/doc.php?id=79100>
8. LR MK Noteikumi Nr.404 Kārtība, kādā pedagogam piešķir atvaļinājumu mācību līdzekļa izstrādei[tiešsaiste]: stājas spēkā: 18.12.1999. Latvijas Vēstnesis, 424/427 (1884/1887), [skatīts 2019. g. 14.

- janv.] <https://likumi.lv/ta/id/14679-kartiba-kada-pedagogam-pieskir-atvalinajumu-macibu-lidzekla-izstradei>
9. LR MK Noteikumi Nr. 445 Pedagogu darba samaksas noteikumi [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.09.2016. Latvijas Vēstnesis, 140 (5712), [skatīts 2019.g. 8. janvārī] <https://likumi.lv/ta/id/283667-pedagogu-darba-samaksas-noteikumi>
 10. LR MK Noteikumi Nr. 447 Par valsts budžeta mērķdotāciju pedagogu darba samaksai pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs un valsts augstskolu vispārējās vidējās izglītības iestādēs [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.09.2016. Latvijas Vēstnesis, 140 (5712), [skatīts 2019.g. 8. janvārī] <https://likumi.lv/ta/id/283668-par-valsts-budzeta-merkdotaciju-pedagogu-darba-samaksai-pasvaldibu-visparejas-izglitibas-iestades-un-valsts-augstskolu>
 11. LR MK Noteikumi Nr. 87 Grāmatvedības uzskaites kārtība budžeta iestādēs (spēkā ar 01.01.2019.) [tiešsaiste]: stājas spēkā: 01.01.2019. Latvijas Vēstnesis, 34 (6120), [skatīts 2019.g. 28. februārī] <https://likumi.lv/ta/id/297134-gramatvedibas-uzskaites-kartiba-budzeta-iestades>
 12. Бояренко Ю., Тюрина А. “Финансовая бухгалтерия” 2017 180 с.
 13. LR Valsts kontrole. Kā organizē un aprūp pedagogu darbu Latvija 2018 Rīga, [tiešsaiste] [skatīts 2019. g. 15. janv.].Pieejams:http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2018/2.4.1-66_2018/12_10_2018_zi%C5%86ojums_publico%C5%A1anai.pdf
 14. Pedagogu darba samaksu ietekmējošie faktori vispārējās izglītības iestādēs Latvijā : Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības pētījums 2013 Rīga, [tiešsaiste] [skatīts 2019. g.20. janv.]. Pieejams: http://www.lizda.lv/content/files/lizda_petijums_2013.pdf

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ОЦЕНКИ УРОВНЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Edmundas Vaitiekus, Латвия,
Балтийская Международная Академия
Региональная экономика и экономическая политика
e.vaitiekus@gmail.com
др. эк., асс. проф. Ольга А. Павук

АННОТАЦИЯ

В научных исследованиях различными методами часто анализируется и оценивается экономическое и социальное развитие страны и ее регионов, идентифицируются показатели, характеризующие экономическое и социальное развитие, рассчитывается региональная дифференциация, определяются причины регионального экономического и социального неравенства и причины возникновения неравномерностей. В данной статье обзревается теоретико-методологические основы оценки уровня развития региона. Особое внимание уделяется качеству жизни, как одному из решающих факторов регионального развития.

Цель статьи – сравнить методологии оценки регионального развития. В статье используются следующие методы исследования: анализ научных ресурсов, сравнительный анализ.

Ключевые слова: методика оценки, показатели регионального развития, оценка развития.

ABSTRACT

In scientific research the economic and social development of a country and its regions are often analyzed and evaluated by using various research methods. In these research indicators characterizing economic and social development are identified, regional differentiation is calculated, causes of the regional economic, social inequality and unevenness are determined. This article reviews the theoretical and methodological foundations for evaluating the level of development of a region. Particular attention is paid to quality of life, as one of the decisive factors of regional development.

The purpose of the article is to compare methodologies of the evaluation of the regional development. The article uses the following research methods: analysis of scientific resources, comparative analysis.

Key words: assessment methodology, development assessment, regional development indicators.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В научно-исследовательской литературе часто встречаются исследования, охватывающие проблематику социально-экономического развития регионов, а для измерения регионального развития и неравенства используются различные методы и показатели.

В научной литературе выделяются различные модели для анализа экономического развития и конкурентоспособности стран и регионов: «Национальный бриллиант» Портера, «Двойной бриллиант» Ругмана, Д'Круза и Вербеке, «Девять факторов» Чо, «Шляпа региональной конкурентоспособности» Мартина, «Дерево региональной конкурентоспособности» Де Вет, «Пирамида региональной конкурентоспособности» Тайлера, Гардинера, Мартина, «Лабиринт региональной конкурентоспособности» Бегга и другие.

Для того, чтобы статистически достоверно оценить социально-экономическое развитие региона, важно проанализировать его в единой системе показателей. Для показателей, характеризующих развитие региона, установлены следующие требования:

- Приемлемость – показатели должны отражать фактор регионального социально-экономического развития;
- Доступность – показатели должны быть доступны во всех регионах и в разрезе анализируемого периода;

- Надежность – показатели должны исходить из надежных и объективных источников;
- Своевременность – показатели должны быть получены из источников, отражающих нужный период;
- Сопоставимость – показатели должны быть сравнимы между регионами в разных странах [1].

В статье обобщаются теоретико-методологические основы оценки уровня развития региона. Внимание уделяется качеству жизни, как одному из решающих факторов регионального развития. Цель статьи – сравнить методологии оценки регионального развития. В статье используются следующие методы исследования: анализ научных ресурсов, сравнительный анализ.

SVARIGĀKĀS ATZINAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Показатели, характеризующие региональное развитие

Для оценки регионального развития и неравенства используются различные методы и показатели.

На основе анализа научных статей Vesperis (2010) определил ряд ключевых показателей для измерения регионального развития: 1) уровень безработицы; 2) уровень занятости; 3) количество индивидуальных торговцев и коммерческих предприятий на 1000 жителей; 4) сумма подоходного налога на душу населения; 5) изменение численности населения; 6) доля молодых (15-30 лет) жителей; 7) коэффициент рождаемости (число рождений на 1000 человек населения) [5].

Акчулпанов (2016) считает, что необходимо учитывать отраслевую структуру экономики и показатели экономической эффективности, а для оценки эффективности региональной системы и определения точного уровня развития региона необходимо использовать ряд показателей:

- ВВП на душу населения;
- производство основных видов продукции на душу населения;
- уровень и качество жизни ее населения.

Розанова (2014) утверждает, что оценивая региональное развитие целесообразно проанализировать следующие показатели:

В сфере производства

1. Уровень валового внутреннего (регионального) продукта (ВВП).
2. Темпы роста ВВП на душу населения.
3. Соотношение темпов роста инвестиций в основной капитал и ВВП.
4. Индекс физического объема промышленной продукции.
5. Удельный вес убыточных предприятий.
6. Соотношение численности научного персонала и численности занятых в сфере материального производства и др.

В финансовой сфере:

1. Ставка по кредитам банков.
2. Рост инвестиций в основной капитал.
3. Индекс соотношения налогов и других поступлений в региональный бюджет и ВВП региона.
4. Уровень цен (соотношение цен текущего и базового периодов).
5. Государственная поддержка региона (показатели роста трансфертов и других активов) и др.

В социальной сфере :

1. Доля оплаты труда в ВВП.
2. Уровень прожиточного минимума.
3. Соотношение среднемесячной заработной платы и прожиточного минимума.
4. Задолженность по выплате заработной платы, пенсий и пособий.
5. Численность населения с доходами ниже прожиточного минимума к общей численности населения.
6. Уровень финансирования социальных программ из регионального бюджета.
7. Естественная убыль и миграция населения.
8. Удельный вес официально зарегистрированных безработных и число безработных на одно вакантное место.
9. Динамика общей численности населения, экономически активного и занятого населения и др. [10].

Методики оценки социально-экономического развития регионов

На сегодняшний день из существующих методик оценки социально-экономического развития регионов ни одна не может быть признана универсальной, так как экономические системы развиваются, и постоянно происходит пересмотр критериев оценки, утверждают Игнатъева и Мариев (2013). При выборе методики оценки уровня развития экономики региона самым рациональным вариантом является комплекс методов, который позволит путем оценки различных методик определять и сопоставлять результаты для получения точных данных об уровне экономического развития региона [9].

Анализ современной методологической базы оценки социально-экономического развития регионов позволил выделить следующие наиболее распространенные концепции и методики:

- методы и технологии региональной диагностики;
- методику расчета комплексной оценки социально-экономического развития регионов;
- основные экономические и социальные показатели;
- гуманитарный подход к оценке социально-экономического развития регионов [8].

Для оценки социально-экономического развития регионов важную роль играет гуманитарный подход. Его суть заключается в том, что в качестве главной цели территориального развития выдвигается повышение уровня и качества жизни населения, а экономические индикаторы рассматриваются как условия их достижения [8].

Индекс развития территории (TDI) используется в Латвии в течение 10 лет для оценки различных регионов. Его методология расчета была разработана Центральным статистическим управлением Латвии в 2000 году. TDI является обобщенным показателем, рассчитанным с определенными весовыми коэффициентами путем суммирования стандартизированных значений наиболее важных базовых показателей статистики, которые характеризуют развитие. Это свидетельствует о повышении или понижении уровня развития регионов по сравнению со средним уровнем социально-экономического развития государства в соответствующем году [4].

Оценивая изменения в качестве жизни на уровне страны или определенной территории (города), рассчитывается Индекс качества жизни (Quality of Life Index). В оценке инвестиций Европейского Союза в региональное развитие и их влияние на изменение качества жизни (2018) говорится, что для измерения и оценки качества жизни выбор индекса в качестве методологического инструмента основан на общепринятых возможностях применения его результатов, поскольку рассчитанный индекс качества жизни позволяет: разумно (объективно) сравнивать разные территории (города); в долгосрочной перспективе наблюдать и оценивать прогресс региона; классифицировать

различные территории, выделять ведущие и отстающие территории; накапливать знания, необходимые для разработки и реализации политики.

Индекс качества жизни состоит из 6 измерений:

1. Материальные условия жизни (занятость, доход и жилье).
2. Предпринимательство и конкурентоспособность бизнеса.
3. Услуги здравоохранения.
4. Образовательные услуги.
5. Общественная инфраструктура, качество среды обитания и безопасность.
6. Демография, гражданская и общественная активность [2].

Предлагаемый обновленный *Индекс качества жизни в регионах* представляет собой те же области, которые используются в ранее разработанных индексах качества жизни и других соответствующих показателях качества жизни (ЕВРО, Eurostat). Здесь важными факторами качества жизни в регионах являются доход, занятость, здоровье, образование, гражданская власть (сила), качество отдыха, безопасность и качество окружающей среды.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

1. В научно-исследовательской литературе часто встречаются исследования, охватывающие проблематику социально-экономического развития регионов, а для измерения регионального развития и неравенства используются различные методы и показатели.
2. При выборе методики оценки уровня развития экономики региона самым рациональным вариантом является комплекс методов, который позволяет путем оценки различных методик определять и сопоставлять результаты для получения точных данных об уровне экономического развития региона.
3. Анализ современной методологической базы оценки социально-экономического развития регионов позволил выделить следующие наиболее распространенные концепции и методики:
 - методы и технологии региональной диагностики;
 - методику расчета комплексной оценки социально-экономического развития регионов;
 - основные экономические и социальные показатели;
 - гуманитарный подход к оценке социально-экономического развития регионов
4. Для оценки социально-экономического развития регионов важную роль играет гуманитарный подход. Его суть заключается в том, что в качестве главной цели территориального развития выдвигается повышение уровня и качества жизни населения, а экономические индикаторы рассматриваются как условия их достижения.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Bruneckienė J., Palekienė O. (2012). Lietuvos – Latvijos pasienio regiono ekonominės – socialinės plėtros vertinimo specifika ir metodologinės gairės. Economics and management. 3(17), p 952-962. Адрес: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.em.17.3.2120>. (дата просмотра: 04.04.2019)
2. Europos Sąjungos investicijų į regionų plėtrą ir jų poveikio gyvenimo kokybės pokyčiams vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita. 2018. LR Finansų ministerija. Адрес: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/europos-sajungos-investiciju-i-regionu-pletra-ir-ju-poveikio-gyvenimo-kokybes-pokyciams-vertinimas>. (дата просмотра: 24.04.2019)
3. Malganova I., Zagladina H. (2015). Instrumental and Methodological Approaches to Research of Socio - Economic Development of the Region. Procedia Economics and Finance. 27, p 64 – 68. Адрес: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115009727>. (дата просмотра: 04.04.2019)
4. Mīetule I., Silīneviča I. (2014). Socioeconomic research of the Latgale region (Latvia). Актуальні проблеми економіки. 5(155), p 251-260. Адрес: <http://irbis-nbu.gov.ua/cgi->

- [bin/irbis_nbuvcgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2014_5_33.pdf](#). (дата просмотра: 24.03.2019)
5. Vesperis V. (2010) Basic indicators for evaluation of regional development. Social research. 3(20). p 175-185. Адрес: http://su.lt/index.php?option=com_content&view=article&layout=edit&Itemid=17354&id=4270&lang=en. (дата просмотра: 17.01.2019)
 6. Абрамова Е.А. (2012). Исследование уровня дифференциации социально-экономического развития регионов // Современные проблемы науки и образования. № 4. Адрес: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=6833> (дата просмотра: 06.03.2019)
 7. Акчулпанов, Ю.К. (2016). Теоретико-методологические аспекты оценки уровня развития экономики региона. Вопросы инновационной экономики, 6(1), p 33-48. Адрес: doi: 10.18334/vines.6.1.35351. (дата просмотра: 24.04.2019)
 8. Черкесов Р.А. (2008). Анализ методологических подходов к оценке реализации программы социально-экономического развития региона. Вестник Ростовского государственного экономического университета «РИНХ» № 1. Адрес: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-metodologicheskikh-podhodov-k-otsenke-realizatsii-programmy-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitiya-regiona>. (дата просмотра: 24.04.2019)
 9. Игнатъева Е. Д., Мариев О. С. (2013). Методология и инструментарий структурно-функционального анализа регионального развития. Экономика региона. № 1/2013. p 226-237. Адрес: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-i-instrumentariy-strukturno-funktsionalnogo-analiza-regionalnogo-razvitiya>. (дата просмотра: 24.04.2019)
 10. Розанова Л.И. (2014). Методологические основы анализа регионального развития // Теоретическая и прикладная экономика. № 4. p 1-38. Адрес: http://e-notabene.ru/etc/article_11732.html. (дата просмотра: 18.03.2019)

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ СОВМЕСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ЛАТВИИ

Игорь Кузнецов, Латвия,
Балтийская Международная Академия
Докторантура «Региональная экономика и экономическая политика»
Igor.kuznetsov@inbox.lv
Dr.oec., Assoc.Prof. Stanislavs Buka

АННОТАЦИЯ

В реферате исследованы совместные предприятия в Латвии. С помощью базы данных регистра предприятий проанализированы компании, учредителями которых являются физические и юридические лица приграничных государств Беларуси, Литвы, России и Эстонии. Приведена классификация совместных предприятий по типам и видам и им сопоставлены функции предпринимательства. Даны рекомендации по совершенствованию механизмов совместного предпринимательства с приграничными территориями и другими государствами.

Ключевые слова: совместное предпринимательство, бизнес, инвестиции.

ABSTRACT

Joint ventures in Latvia are investigated. Companies are analyzed by dint of the database of the register of enterprises. The attention is paid to firms whose founders are individuals and legal entities of the border states of Belarus, Lithuania, Russia and Estonia. The classification of joint ventures by types is given and the functions of entrepreneurship are compared with them. Recommendations were made to improve the mechanisms of joint business with border areas and other states.

Key words: joint ventures, business, investments.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В работе были использованы системный и экономико-географический анализы, а также обзор литературы. Как метод научного исследования в экономических науках системный анализ – это комплексное изучение структуры хозяйства, внутренних взаимосвязей и взаимодействия элементов. Системный анализ – наиболее развитое в экономике направление исследований. Совокупность принципов, позволяющих рассматривать любой объект как систему, называется системным подходом. Благодаря системному анализу возможно осуществить целостное изучение объекта исследования и реализовать принципы системного подхода.

Для проведения анализа совместного предпринимательства был использован приём систематизации – классификация. Изучаемые объекты были сгруппированы по совокупностям, различающимся между собой преимущественно по количественным признакам. Объект исследования – Латвия, предмет исследования - совместное предпринимательство.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Важнейшие заключения в теории и практике

В «Стратегии устойчивого развития Латвии до 2030 года» указано, что в годы реализации стратегии для предпринимательской среды в стране будет осуществлена поддержка социальных партнеров и других негосударственных организаций. Также будет

происходить совершенствование деятельности кластеров, инкубаторов, центров компетенции, и предлагается развитие движения менторов.

Как предполагают создатели документа около половины населения страны рассматривают для себя возможность ведения предпринимательской деятельности. Но до регистрации предприятия и реализации своих идей доходит только 7% населения. Сами предприятия по форме регистрации бизнеса в Латвии подразделяются на коммерческие и формы регистрации деятельности иностранных компаний, классификация представлена на рисунке 1.

Рисунок 1. Формы регистрации бизнеса в Латвии

В литературе часто встречаются синонимы термина «совместное предпринимательство» на английском языке: «joint ventures» и «joint entrepreneurship». В работе используется первый перевод. Совместные предприятия - это хозяйствующие единицы, созданные собственниками разных стран. Классификация совместных предприятий по признакам и видам представлена на рисунке 2.

Рисунок 2. Классификация совместных предприятий по признакам и видам [2]

RĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

Исходя из классификации совместных предприятий по признакам и видам (рис. 2), им были сопоставлены функции предпринимательства и приведены в таблице 1.

Таблица 1. Функции совместного предпринимательства

Функция	Совместные предприятия
Общэкономическая функция, реализуемая в производстве товаров (услуг) и их доведении до конкретного потребителя.	Производственные и торговые предприятия.
Инновационная функция.	Научно-исследовательские предприятия.
Дипломатическая функция.	Двухсторонние, трёхсторонние и многосторонние предприятия.
Ресурсная функция.	Государственное, частное, государственно-частное.
Социальная функция	Все виды

Таким образом развитие совместного предпринимательства благоприятным образом сказывается на функционировании бизнеса в стране.

Латвия является членом Европейского Союза и ведёт активную экономическую деятельность, в том числе и через совместные предприятия (СП). По данным Central Statistical Bureau of Latvia [1] общая граница 1388 км, в т.ч. с Эстонией 343 км, с Россией 284 км, с Беларусью 173 км и с Литвой 588 км.

На конец 2012 года [3] TOP 20 стран-инвесторов по вложениям в капитал предприятий в Латвии выглядит следующим образом (Таблица 2). В таблице выделены пограничные государства Эстония, Россия и Литва. Размер инвестиций пересчитан из валюты латвийский лат в евро по курсу 1 EUR = 1,425 LVL.

Таблица 2. TOP 20 стран-инвесторов на 05.11.2012 [3].

	Страна	Количество предприятий	Инвестиции,	Инвестиции,
			млн. LVL	млн. EUR
1	Эстония	1888	812.09	1157.23
2	Швеция	745	539.21	768.37
3	Нидерланды	365	405.92	578.44
4	Дания	637	291.82	415.84
5	Кипр	605	287.35	409.47
6	Норвегия	314	251.76	358.76
7	Россия	3838	225.27	321.01
8	Литва	2162	208.99	297.81
9	Великобритания и Северная Ирландия	918	206.22	293.86
10	Финляндия	353	173.83	247.71
11	США	734	145.98	208.02
12	Мальта	79	105.7	150.62
13	ФРГ	1123	104.77	149.30
14	Швейцария	171	82.96	118.22
15	Австрия	103	82.93	118.18
16	Люксембург	88	75.68	107.84
17	Гернси	71	57.62	82.11
18	Украина	667	54.16	77.18
19	Франция	230	51.42	73.27
20	Исландия	61	46.54	66.32
	Всего ТОП 20	15 152	4210.24	5999.59
	Всего по 131 стране	19 609	4428.47	6310.57

На рисунке 3 представлен картографический анализ количества совместных предприятий в Латвии с приграничными государствами и размер иностранных инвестиций в экономику страны на 2012 год.

Рисунок 3. Количество СП с приграничными странами и размер инвестиций

Нет данных по инвестициям со стороны Республики Беларусь в Латвию, но есть количество совместных предприятий [5]. Данные на февраль 2019 по количеству предприятий взяты из базы данных латвийских предприятий Lursoft [4]. Таким образом динамика количества совместных предприятий Латвии с приграничными странами 2012-2019 показана на рисунке 4.

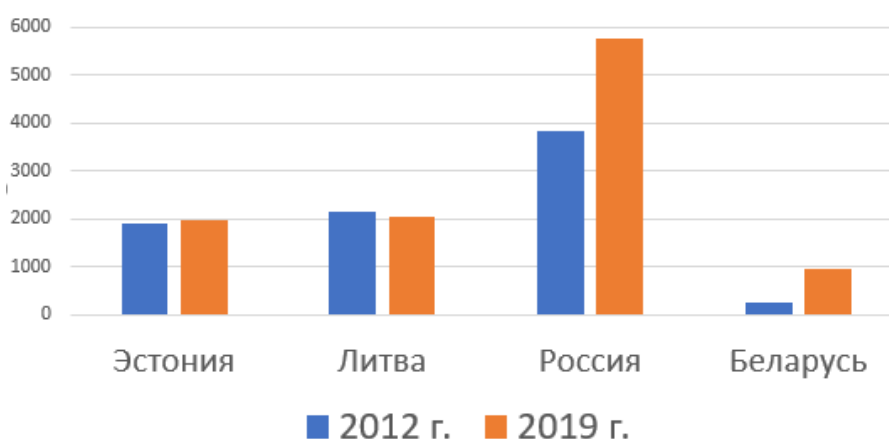

Рисунок 4. Динамика количества совместных предприятий Латвии 2012-2019

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Структура экономики приграничных территорий Латвии зависит от экономики сопредельного государства. Количество совместных предприятий в период с 2012 по 2019 с Литвой уменьшилось, с Эстонией незначительно выросло, с Россией и Беларусью значительно увеличилось.

Предложением и рекомендацией может быть дополнительный пункт в программу Развития предпринимательской среды Латвии о совершенствовании механизмов совместного предпринимательства с приграничными территориями и другими государствами. Данный пункт позволит раскрыть предпринимательский потенциал населения Латвии.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. 2018 Yearbook of Latvian stat. csb.gov.lv (дата обращения: 20.02.2019).
2. Юзвович Лариса Ивановна Особенности деятельности совместных предприятий в условиях интеграции инвестиционного капитала // Вестник ЧелГУ. 2011. №16. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-deyatelnosti-sovmestnyh-predpriyatij-v-usloviyah-integratsii-investitsionnogo-kapitala> (дата обращения: 21.02.2019).
3. Статистика Lursoft. http://www.baltic-course.com/rus/good_for_business/?doc=66151 (дата обращения: 21.02.2019).
4. База данных предприятий Латвии <http://www.Lursoft.lv> (дата обращения: 21.03.2019).
5. Павук Ольга Больше, чем в Латвию, Беларусь экспортирует только в Россию <http://www.baltic-course.com/archive/rus/index.htm-read%3D12.htm> (дата обращения: 24.02.2019).

FEATURES OF DEVELOPMENT ICT SECTOR IN JAPAN

Niyazaliyev Jasur Yusuf o'gli

Graduate student, Tashkent State Institute of Oriental Studies

Kadirova Zulayho Abduhalimovna

Phd, Tashkent State Institute of Oriental Studies

ABSTRACT

This article is dedicated to issues of formation and development of information and telecommunications sector in Japan. Due to its specifics, Japan's information and telecommunications industry is in constant and intensive development, striving to offer more and more advanced technologies for the transmission, dissemination and exchange of information in public. Therefore, in turn, the implementation of the state policy in the field of information and telecommunication technologies development to raise the country's economic growth for Japan continues to be one of its main goals.

Key words: information, telecommunication, ICT industry, innovation, information revolution, strategy, informatization, scientific parks.

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена вопросам становления и развития информационно-телекоммуникационного сектора в Японии. Благодаря своей специфике, информационная и телекоммуникационная индустрия Японии находится в постоянном и интенсивном развитии, стремясь предложить все более и более передовые технологии для передачи, распространения и обмена информацией в общественных местах. Поэтому, в свою очередь, реализация государственной политики в области развития информационных и телекоммуникационных технологий для повышения экономического роста страны для Японии продолжает оставаться одной из ее главных целей.

Ключевые слова: информация, телекоммуникации, отрасль ИКТ, инновации, информационная революция, стратегия, информатизация, научные парки.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

The Japanese economy, after almost ten years of stagnation, is currently demonstrating significant growth, as the country has realized the direct impact of the development of the scientific, technical and innovation spheres on the growth of the country's economy. The highest level of development of the Japanese model of the information society and telecommunication technologies in the country was ensured by the fact that since 2000 the Government of the country began to take simple but extremely decisive measures to implement the set goals of the new state development policy of the country, the so-called "Information revolution" policy. This state policy was oriented to optimize the information and telecommunication industry and make Japan the world's leading provider of ITT.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

In general, the history of the formation and development of the information society, as well as information legislation, can be conditionally divided into four main stages: 1963-1995; 1996-1999; from 2000 to 2006 and from 2007 to the present. However, the general dynamics of the development of information society and the information legislation of Japan can be divided into two main periods: the prehistory of the formation of the information and telecommunication society (1963-2000) and the beginning of the creation of a new type of the Japanese model of the information society - information and telecommunications (2001-2006), one of the stages of which has already been completed by 2006. Thus, in the official statement of the Government of Japan it is said that in 2006 the first stage of the implementation of the state plan of program "Strategy

of information and technological development of the country" was completed, since its goals were already achieved by 2006 and since 2007 the country has already passed to the second stage of implementing this program to build an already information and telecommunication network society on the basis of a new document - "The strategy of information and technological development of the country - 2" (e-Japan Strategy II)¹, adopted by the Council for the Development of Information Technology under the Government of Japan.

The beginning of the formation of the information society was initiated by numerous publications of Japanese researchers published in Japan in the 1960s and early 1970s, which led to the fact that the theory of the information society aroused great interest on the part of the Government of Japan, becoming the basis of its policy for more than two decades. Firstly, state policy was oriented towards the theoretical construction of the concept of information society. The theorists' attention to the Doctrine of the Information Society was mainly focused on the onset of a transitional period for the country, when it is already required to shift the emphasis of state regulation from support of the sphere of heavy industry to the intellectual sphere².

Regarding the development of the Japanese model of the information society, it is worth noting that Japan is the first country in the world in which scientists in the early 1960s - 1970s formulated the theory of the information society (情報社会 - joho shakai) and put into circulation concepts such as "informatization" (joho-ka), "information industry", "computerization". The theory of the information industry (joho sangyo) and the term "information society" were first proposed for public discussion by the Japanese scientist Umesao Tadao, who published in 1963 an article "Information Industry Theory"³. He was one of the first who foresaw the cultural revolution thanks to the growing amount of information exchange. In 1969 Professor Hayashi Yujiro also promoted and popularized the theory of informatization in the book "Informatized Society: From an Industrial Society to an Intellectual Society"⁴, which at that time characterized the changes in society and its transition to information-oriented, i.e. Information society, in connection with the increase in the volume of information and its exchange through information technology.

Mainly at the first stage of the formation of the theoretical foundations of the information society in the 1960s - early 1970s there was a comprehension of changes in socio-economic landmarks in the society associated with the need for mass computerization of the country and training computer skills of personnel of various companies, both public and private. At that time, it was believed that computerization would give people access to broad sources of information, free them from routine work and create conditions for comprehensive automation of production⁵. It was in the middle 1960s and the first "White Paper" on computerization of Japan was published.

Thus, Japan gradually became a pioneer in the development of computerization and the formation of the theoretical basis of the information society, i.e. the features of informatization of the country were outlined, and the creation of the "Japanese concept of the information society was carried out primarily to solve the problems of Japan's economic development"⁶.

The second boom of the information society in Japan arose when the first steps were taken to form a new information society in practice, for example, the experimental construction of a technopolis (a computerized city). However, this was preceded by the preparatory work of a

¹ New IT Reform Strategy 2006 "Realizing Ubiquitous and Universal Network Society where everyone can Enjoy the Benefits of IT". IT Strategy Headquarters. – Tokyo, 2006 (e-Japan Strategy-II). <http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/it/ITStrategy2006.pdf>.

² Joel West, Jason Dedrick, Kenneth L. Kraemer. Back to the Future: Japan's NII Plans. – Irvine, 1996.

³ The article was published in the journal *Hoso Asahi* (Umesao Tadao, *Joho sangyo ron* (Information Industry Theory: Dawn of the Coming Era of the Ectodermal Industry.-Tokyo, 1963), and then in the magazine *Chuo Koron-sha* in 1988 (*Civilization Theory On Information*.-Tokyo, 1988).

⁴ Hayashi Yujiro. *Johoka shakai: Hado na shakai kara sofuto na shakai* ("Informatized society: from an industrial society to an intellectual society"). - Tokyo, 1969.

⁵ Маркаръян С.Б. Электронная Япония // Японский опыт для российских реформ. – М., 2002. Вып. 2. С. 26.

⁶ Алексеева И.Ю. Возникновение идеологии информационного общества // Информационное общество. 1999. – Вып. 1.

number of research organizations that reported to the Government of Japan on the model of the future information society, identifying its main "contours". For example, in 1972 a rather ambitious document was prepared and presented to the Japanese government by the nonprofit organization - the Institute for the Development of Computer Use - with the participation of Y. Masuda - "The Information Society Plan - the National Goal for the Offensive of 2000", which describes the directions for the development of the Information Society of Japan. The essence of the implementation of this plan was to create a society in which intellectual creativity will flourish, replacing the large-scale material consumption. According to Y. Masud, if the goal of an industrial society is the quantity of mass consumption of goods, then the information society can be designated as a society with a high level of intellectual results, where people will boldly make plans for the future and implement them⁷.

The period of the 1980s in Japan can be described as a period of mass informatization of the country and the beginning of the formation of information society. In March 1980, the document "Prospects of the Policy of the Ministry of Foreign Trade and Industry in the 1980s" was published, in which the program for the creation of technopolises - cities of science was first proclaimed for the first time, and their creation was began since the adoption of the Law in Japan in 1983 "On the acceleration of regional development based on high-tech complexes" (the Law on Technopolis). Technopolis was called upon to become centers of "production" of new knowledge in order to develop the latest technologies. Along with the implementation of the concept of creating technopolis in 1980, the largest Japanese telephone and telegraph corporation adopted its own program - "Development of the Information Network System". The purpose of this program was to implement the technical replacement of the obsolete telephone network with fiber-optic communication lines that would connect the largest cities, technopolises and regional centers of the country.

Thanks to such actions at the national level with the support of the Government of Japan, by 1993 the country was already one of the leading countries in the world to develop new media with the use of the latest telecommunication technologies and rapid, intensive transmission of a large amount of news and other information.

In January 1994, the Ministry of Communications promulgated a document on the fundamentals of information and communication policy - "Towards a new information and communication industry", and on August 2, 1994, the Cabinet of Ministers established the Center for the Development of Advanced Information and Telecommunications Society of the XXI century, which included representatives from all ministries of Japan. In the same year, one of the famous Japanese researchers of the information society Syumpay Kumon noted that Japan as early as in the early 1990s was a country with weak legislative regulation in the field of information relations, a low level of Internet access for the population and a lack of developed informatized infrastructure. He also noted that when there is an intensive elaboration of the process, which creating the information industry and information "intellect", we must reconsider the past. There is any guarantee nowhere that the ideas, the way of action and the legal system that were suitable for a period whose task is to "catch up" are effective for the period when we enter another unknown world called informatization⁸.

Since the adoption of the Law "On the formation of an advanced information and telecommunications network society" (2000), Japan, having completed the construction of an information society, has entered a new phase of the development of the information society - the development of an information and telecommunications network society. Without changing the main goal of the development of an information-oriented society in which information and knowledge became the main values based on the Law "On the formation of an advanced information and telecommunication network society", the most recent directions of the

⁷ Masuda Yoneji. The Information Society as Post-Industrial Society. – Washington, 1983. P. 3.

⁸ Kumon S. Japan should reconsider its positions. Report at the symposium on "multimedia communications and high-speed intellectual, transmitted and general computer distribution until 2010" (Tokyo, September, 1994).

development of the information society of Japan include: significant advancement of the new information policy strategy through structural reforms; emphasis on information technology users; making a contribution to international cooperation and strengthening international competitiveness.

In 1995, the Center created a subcommittee on the revision of the system for the development of the information and telecommunication society. Thus, since 1996, Japan has moved to the second stage of the implementation of the information society and the implementation of information and telecommunications reform.

In May 1996, for example, a report was presented on the "Medium-term plan for the development of information and communication infrastructure by the year 2000", and in July of the same year, the Ministry of Communications formed a new group to review the convergence of technologies and the results of its implementation in the telecommunications and broadcasting sectors .

Within the framework of the second information and telecommunications reform, measures were mainly taken to improve the security of information systems. For example, in 1996 the Ministry of Communications supported 19 pilot projects aimed at improving security technologies and necessary for the development of trade through electronic means of communication, allocating \$ 93.4 million for their financing.

In 1999, Japan made a technological breakthrough by developing a mobile communication system with wireless Internet access (i-mode), a kind of converged service that led to a rapid growth in the number of Internet users.

In general, the state strategy to optimize the information and telecommunications sphere for the development of the information society of Japan consisted in that it included the whole range of certain measures aimed at developing and financing relevant state programs to improve the use of information technologies in certain areas of the social life of society and mandatory Creation of the necessary legislative base for the development of information technologies, as well as access to them. In the same period, since 1998 Japan has begun active preparation of the draft law "On Access to Information Administered by Administrative Authorities".

The adoption of the Law "On the formation of an advanced information and telecommunication network society" and the creation of a governing body in order to solve practical problems of the modernization of the information society can be considered the beginning of the third stage of the development of the Japanese model of the information society. In 2000, former Prime Minister Yoshiro Mori promised that in five years Japan would become the leading nation in the field of information technology, saying also that this sphere is key for the prosperity of the nation. According to him, "the implementation of the Japanese society of information technologies will be a key moment in order to ensure the well-being of the Japanese people in the life of the 21st century and strengthen the country's competitiveness." In order to achieve this goal, the Government should develop the national strategy of information technology as soon as possible, the so-called "Strategy for the Information and Technology Development of the Country", and emphasize that the implementation of the information policy requires clear financial, economic, As well as legal measures as the main part of policy implementation.

Thus, in 2006, Japan completed the first stage in the formation of the information society under the Information revolution program and in 2007 it entered the next stage of further modern development of the policy on the comprehensive implementation of information technologies and the information society in the country. According to the official opinion of the Government of Japan, the situation in the information sphere is as follows: if in 2000 Japan had to move in the direction of the developed countries in the information sphere, taking advantage of truly revolutionary policy in this area, now the country has achieved significant results and enters the final stage of Program "Information revolution".

The leading role in the APR in the level of development of research is played by the technoparks of Japan. In Japan, technoparks are called technopolises, because in many ways they exceed parks both in territory and in terms of the amount of work and research. By the beginning

of the new century, Japanese technopolises had become the main centers of science and technology of the 21st century. According to the functional principle, they can be divided into:

- scientific research parks (41 percent of the total number) created for the introduction into the production of developments of national research institutes;
- scientific parks (33 percent), contributing to the creation of new high-tech enterprises;
- innovation centers (26 percent).

For the development of national technopolises, the government has developed special programs:

- "Technopolis development plan", which provides subsidies, low-interest loans for venture business, reduced payment for rent of industrial facilities and buildings.
- "Plan for the location of scientific production," which presupposes the territorial concentration of regional productions and their unification by specialization.
- "Plan of basic research", contributing to the development of the enterprise at the initial stages of its existence.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The program for the construction of technopolises provided for a balanced and organic combination of high-tech industry, science (universities, engineering universities, research institutes, laboratories) and living space (prosperous and spacious living areas), and the combination of rich traditions of regions with advanced industrial technology. New research and production towns were conceived as multi-purpose and complex, which distinguished them from similar territorial entities in the US and Europe. Japanese technopolises include not only scientific parks and research centers, capitals and new technologies, but also new residential quarters, roads and communications.

LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Молодякова Э.В. Япония на пути к информационному обществу. Япония: экономика, политика, общество на заре XXI века. М. 2003.
2. Маркарьян С.Б. Электронная Япония. Японский опыт для российских реформ. М., 2002. Вып. 2.
3. Masuda Yoneji. The Information Society as Post-Industrial Society. – Washington, 1983.
4. Ito Youichi. Historical Comparisons of the Degrees of "Johoka" ("Informatization"): Implications for Modernization. Keio Communication Review. – Tokyo, 2000. № 22.
5. Тимонина И.Л. Программа технополис – теория и практика // Япония 1998–1999. Ежегодник. – М., 1999.
6. Пшеничников В. Стратегия информатизации // Япония сегодня. – М., 1996.
7. Kumon S. Japan should reconsider its positions. Report at the symposium on "multimedia communications and high-speed intellectual, transmitted and general computer distribution until 2010" (Tokyo, September, 1994).
8. Weekly Japan Newsletter // Kyodo News. September 29, 2000. Vol. 50, - № 39.
9. Japan Plans to Strengthen Domestic IT Development / Nikkei Weekly. 31 July, 2000.

ПРОБЛЕМЫ МИГРАЦИИ И ПУТИ РЕШЕНИЯ В ЛАТВИЙСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Садовой Сергей Олегович

магистрант Балтийской Международной Академии
г.Рига, Латвия

E-mail: sadovoj69@gmail.com

Руководитель магистерской работы, соавтор:
профессор, Dr.phys. **Воциш Аркадий Донатович**
г.Рига, Латвия

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены проблемы отсутствия прироста населения Латвийской республики. Проанализированы факторы миграции населения. Выявлены острые точки, влияющие на принятие решения миграции из Латвии в другие страны Европейского союза. Проведён их сравнительный анализ на примере Великобритании, Германии, Ирландии и Латвии. На основе проведённого исследования автором предлагается выбор приемлемой программы для решения проблемы. В своей статье автор хочет привлечь внимания к тому, что данная проблема прошла свой экватор и движется к точке невозврата.

Ключевые слова: миграция; динамика; воздействие; ресурсы.

ABSTRACT

This article discusses the problems lack of population growth in the Republic of Latvia. Analyzed the factors of migration. Identified sharp points affecting the decision-making migration from Latvia to other countries of the European Union. A comparative analysis is carried out using the example of Great Britain, Germany, Ireland and Latvia. Based on the study, the author proposes the choice of an acceptable program to solve the problem. In the article, the author wants to draw attention to the fact that this problem has passed its equator and moves to the point of no return.

Key words: migration; dynamics; impact; resources.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В условия глобализации государств проявились тенденции, которые влияют на экономику страны. Потоки миграции и демография нескончаемым напором давят на экономический фундамент Латвийской республики. Для понимания причин отрицательной динамики прироста население автор предлагает провести анализ влияющих факторов.

BĪSTAMĪBAS LĪMENIS. УРОВЕНЬ ОПАСНОСТИ. LEVEL OF HAZARD

Одним из факторов, разгоняющим поток миграции, является состояния безопасности жителей. На уровне других стран Латвия занимает 31 - место из 163 стран в мире по уровню безопасности, свидетельствует рейтинг Global Peace Index за 2018год, [1] <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/> составленный международной группой Института мира. При открытом рынке труда в Европейском Союзе житель Латвии может свободно выбрать более безопасное место для проживания и работы.

Для проведения анализа и понимания сложившееся ситуации автором предлагается исследовать уровень опасности. Рассмотрим и сравним уровень опасности в ряде европейских стран, в которые мигрируют жители Латвии. На основе данных Центрального Статистического Бюро Латвии [2] <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija> , чаще всего Латвийский житель выбирает место для работы и проживания Великобританию, Германию и Ирландию.

Объектами исследования будут Великобритания, Германия, Ирландия и Латвия.

VARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

BĪSTAMĪBAS KOEFICIENTS. КОЭФФИЦИЕНТ ОПАСНОСТИ. COEFFICIENT OF DANGER

Автором предлагается установить уровень опасности, который влияет на качество жизни и социальную стабильность жителей. Критерии по которым определим уровень опасности в стране:

- 1) **Статистика показателей преступности** на основании данных Eurostat [3] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> (см. Таблицу №1) Большая часть убийств совершаются при алкогольном опьянении на бытовой почве. Это свидетельствует о уровне благосостояния населения и уровня качества жизни.

Таблица №1

Объект	Уровень убийств на 100 тыс. чел 2017г.	Количество полицейских на 100 тыс. чел 2017г.	Уровень смертности на 1000 тыс. чел 2017г.	Количество самоубийств на 100 тыс. чел 2017г.
Великобритания	1,2	307	9,9	6,2
Германия	0,8	299	10,7	9,2
Ирландия	1,2	262	7,0	11,0
Латвия	3,1	195	13,6	16,2

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database>

- 2) **Статистика количества работников в сфере охраны правопорядка.** (см. Таблицу №1) На основании данных Eurostat [3] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> видно что в Латвии меньше работников в сфере охраны правопорядка, чем в других объектах исследования. По мнению автора это влияет на обеспечение безопасности жителей страны.
- 3) **Статистика показателей отрицательной демографии, смертности** (см. Таблицу №1). На основе данных Eurostat [3] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> по мнению автора показатель отрицательной демографии указывает на недостаточный уровень благосостояния жителей Латвии по сравнению с другими объектами исследования.
- 4) **Статистика показателей количества самоубийств**(см. Таблицу №1). На основе данных Eurostat [3] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> по мнению автора показатель количества самоубийств указывает на социальную нестабильность.

Используя данные Eurostat [3] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> в Таблице №1, автор установил коэффициент опасности в каждом объекте исследования. (см. Таблицу №2)

Таблица №2

Объект	Коэффициент опасности
Великобритания	5,7

Германия	6,9
Ирландия	6,4
Латвия	10,9

На основании данных Таблицы №2. автором усановлено, что в Латвии коэфциент опасности в два раза выше, соответственно в два раза ниже уровень безопасности чем в других объектах исследования. Человеку свойственно выбирать более безопасное место для проживания и работы.

IEDZĪVOTĀJU IZAUGSMES ANALĪZE VALSTĪM. АНАЛИЗ ПРИРОСТА НАСЕЛЕНИЯ ПО СТРАНАМ. ANALYSIS OF POPULATION GROWTH BY COUNTRIES

Автор предлагает для анализа проблемы отрицательного прироста и поиска решения использовать данные источника CountryMeters [4] <https://countrymeters.info/ru/Latvia> счётчик населения в реальном времени (см.Таблицу №3) Данные на 27 апреля 2019 года 18:00. Проанализируем динамику прироста населения, и на основе данных сделаем вывод за счёт чего происходит прирост населения в других объектах исследования.

Таблица №3

	Латвия	Германия	Великобритания	Ирландия
Численность	1 880 828	81 417 747	66 292 603	4 744 021
Рождено в этом году	6007	210890	266990	23389
Умерло в этом году	8778	281382	194001	9624
Мигрировало в этом году	-4365	80693	59872	-9124
Рост численности	-7136	16399	132860	4638
Коэффициент на тыс. чел.	-3,97	0,205	2,026	0,99486

<https://countrymeters.info/ru/Latvia>

NEGATĪVĀS DINAMIKAS PROBLĒMAS RISINĀJUMS. РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОТРИЦАТЕЛЬНОЙ ДИНАМИКИ. SOLUTION OF THE NEGATIVE DYNAMICS

Из данных Таблицы №3 видно, Ирландия решает вопрос положительного прироста за счёт рождаемости. Соответственно государственная политика направлена на поддержание института семьи.

Великобритания, даже если закроет свои границы, и не будет впускать мигрантов, тоже будет с положительной динамикой.

В Германии ситуация совсем противоположная, мы теперь понимаем лояльную политику канцлера Германии по отношению к беженцам и в целом к мигрантам. Если в Германию не будет притока мигрантов, страна столкнётся с отрицательной динамикой. А немецкой производственной машине не хочется терять человеческие ресурсы. Германия имеет богатый опыт по интеграции приезжающих в немецкое общество.

Может это наши пути к восстановлению положительной динамике прироста населения. Надо разработать конкретную программу и утвердить на законодательном уровне. Как в Германии создать приемлемые условия для мигрантов и беженцев. Или как в Ирландии принять меры для увеличения рождаемости, посмотреть на семью ни как на источник поступления налогов и возможность сэкономить бюджет. И работать над улучшением благосостоянием жителей. Тем самым увеличить продолжительность жизни.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Из исследования и анализа проблем связанных с миграцией жителей Латвийской республики, автор указывает, что путь для решения проблемы лежит на поверхности.

Латвийская республика не является первой страной, которая сталкивается с отрицательной динамикой прироста населения. Важно принять правильные решения для повышения безопасности и благосостояния жителей. Обеспечить социальную стабильность.

Автор подчёркивает, мы не хотим быть кузницей человеческих ресурсов для центральной Европы. Только устранение причин отрицательной динамики прироста населения Латвии, может остановить разогнавшийся поезд миграции и убедить вернуться часть выехавших. Необходимо разъяснить жителям некоторые неудачные эксперименты, и ликвидировать причины, создать жителям чувство безопасного и стабильного проживания, уверенность в завтрашнем дне. Укрепить фундамент и создать стабильную среду для малого и среднего бизнеса.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>
2. <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija>
3. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database>
4. <https://countrymeters.info/ru/Latvia>

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИЙ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ПРЕДПРИЯТИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ

Анна Белова, Любовь Куприянова, Латвия,
БМА, Резекненский филиал,
Предпринимательская деятельность,
lubovkuprijanova@gmail.com

Научный руководитель: Dr.oec, Сергей Игнатъев, stranik7@inbox.lv

ABSTRACT

The market does not stand still; it is subject to change and development, which requires a high level of competitiveness. To ensure a high level of competitiveness of an enterprise, it is necessary to establish for a sufficiently long period of time a set of norms, guidelines, areas, areas, methods and rules of activity that ensure growth and high competitive ability of an enterprise. The purpose of this article is to examine the theoretical foundations of competition and competitive advantage and the practical definition of the competitive advantages of the catering enterprise "JAM".

Key words: competition, competitive advantage, strategy.

АННОТАЦИЯ

Рынок не стоит на месте, он подвержен переменам и развитию, что требует высокого уровня конкурентоспособности. Чтобы обеспечить высокий уровень конкурентоспособности предприятия, необходимо установить на достаточно длительный период времени совокупность норм, ориентиров, направлений, сфер, способов и правил деятельности, обеспечивающих рост и высокую конкурентную способность предприятия. Цель данной статьи заключается в рассмотрении теоретических основ конкуренции и конкурентного преимущества и практическом определении конкурентных преимуществ предприятия общественного питания "JAM".

Ключевые слова: конкуренция, конкурентное преимущество, стратегия.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Существует множество определений стратегии, но их можно свести к одному: стратегия - это установленная на достаточно длительный период времени совокупность норм, ориентиров, направлений, сфер, способов и правил деятельности, обеспечивающих рост и высокую конкурентную способность предприятия, укрепляющих позиции на рынке, повышающих способность к выживанию в конкретной ситуации. [1, 345]

По содержанию стратегия - это модель действий, инструмент для достижения целей предприятия. [1, 235]

Конкурентная стратегия предприятия ориентирована на достижение конкурентных преимуществ, обеспечивающих наилучшее и устойчивое долговременное финансовое положение предприятия, а также завоевание прочных позиций на рынке. [2, 567]

GALVENIE TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE NOTEIKUMI. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS. GALVENIE TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE NOTEIKUMI

С точки зрения М. Портера стратегия конкурентной борьбы - это оборонительные или наступательные действия, которые направлены на достижение прочных позиций в отрасли, на успешное преодоление пяти конкурентных сил и тем самым на получение более высоких доходов от инвестиций. Портер настаивает на том, что превзойти другие фирмы можно всего лишь с помощью трех внутренне непротиворечивых и успешных стратегий:

1. Минимизация издержек. В некоторых фирмах менеджеры уделяют огромное внимание управлению издержками. Хотя они не пренебрегают проблемами качества, обслуживания и прочими необходимыми вещами, главным в стратегии этих компаний является снижение затрат по сравнению с затратами конкурентов по отрасли.

Преимущества данной стратегии:

- низкие издержки защищают эту фирму от могущественных покупателей, т.к. покупатели могут использовать свои возможности только для того, чтобы сбивать ее цены до уровня цен, предлагаемых конкурентом, который по эффективности следует за этой фирмой;
- низкие издержки защищают фирму от поставщиков, обеспечивая большую гибкость противодействия им по мере роста затрат на вводимые ресурсы;
- факторы, ведущие к низким издержкам, обычно создают и высокие барьеры на пути к вступлению конкурентов в отрасль - это экономия на масштабе или преимущества по затратам;
- низкие издержки обычно ставят фирму в выгодное положение по отношению к продуктам-заменителям;

Таким образом, позиция низких издержек защищает фирму от всех пяти конкурентных сил, потому что борьба за выгодные условия сделки может уменьшать ее прибыли лишь до тех пор, пока не будут уничтожены прибыли следующего за ней по эффективности конкурента.

Риски для фирм:

- фирмы должны контролировать большие доли рынка по сравнению с конкурентами или обладать иными преимуществами, к примеру, самым благоприятным доступом к сырью;
- продукты нужно спроектировать так, чтобы их легко было производить;
- разумно выпускать широкий ассортимент взаимосвязанной продукции, чтобы равномерно распределить издержки и снизить их на каждый отдельный продукт;
- необходимо завоевать широкую потребительскую базу.

2. Дифференциация. В качестве альтернативы лидерству в минимизации издержек Портер предлагает дифференциацию продукта, т.е. его отличие от остальных в отрасли. Фирма, проводящая стратегию дифференциации, меньше беспокоится по поводу издержек и больше стремится к тому, чтобы в пределах отрасли в ней видели какую-то уникальность.

Преимущества этой стратегии для фирмы:

- приверженность потребителей к определенной торговой марке в известной степени является защитой от конкурентов;
- уникальность товаров или услуг, предлагаемых фирмами, которые реализуют стратегию дифференциации, служит достаточным препятствием на пути новых конкурентов;
- создаваемая дифференциацией более высокая доходность дает известную защиту от поставщиков, ибо позволяет иметь финансовые резервы для поиска альтернативных источников вводимых ресурсов;
- товарам и услугам, которые предлагают фирмы, придерживающиеся стратегии дифференциации, нелегко найти замену;
- у потребителей ограниченный выбор и ограниченная возможность сбивать цены.

Вместе с тем дифференциация несет с собой определенные риски:

- если цена продукта у фирм, минимизировавших издержки, намного ниже, чем у фирм, проводящих стратегию дифференциации, потребители могут отдать предпочтение первым;
- то, что отличает какую-либо компанию сегодня, возможно, завтра уже не сработает, и вкусы покупателей изменчивы;

- конкуренты, следующие стратегии минимизации издержек, способны достаточно удачно имитировать продукты фирм, проводящих стратегию дифференциации, чтобы завлечь потребителей и переключить их на себя.

3. Концентрация. Фирма, проводящая такую стратегию, сосредоточивает свои усилия на удовлетворении конкретного покупателя, на определенном ассортименте продуктов или на рынке определенного географического региона.

Как видно, все три стратегии создания конкурентных преимуществ имеют существенные отличительные особенности, позволяющие сделать вывод о том, что предприятие должно для себя достаточно четко определять то, какую стратегию оно собирается реализовывать. [3, 456]

Основная деятельность кафе "JAM" это услуги общественного питания, проведения мероприятий, организация досуга потребителей. Кафе было создано как общедоступное предприятие общественного питания, предоставляющий потребителям широкий ассортимент блюд. В кафе "JAM" работает увлеченный, грамотный, компетентный и приветливый персонал, который постоянно совершенствует свои навыки. Слаженность действий всех подразделений кафе, и всех сотрудников внутри каждого подразделения достигается за счет стандартизации процесса обслуживания. Предприятие общественного питания "JAM" организует обслуживание официальных вечеров, приемов, семейных торжеств, банкетов, проведение тематических вечеров.

Важнейшее значение для организации имеет решение проблемы распределения ограниченных ресурсов для достижения конкурентных преимуществ. Для решения этой проблемы выявляются те конкурентные возможности, которые позволяют предприятию быть конкурентоспособным и добиться финансового успеха. Эти возможности являются отличительными особенностями и ценностями ресторана:

Свежие и качественные продукты. Именно от используемых продуктов зависят вид и вкус блюда, а как следствие и симпатии гостей. В ресторане используются свежие продукты, высокого качества, именно поэтому обычные посетители, становятся постоянными клиентами.

Уникальные рецепты блюд. Создание уникальных сезонных предложений, а также отслеживание вкусовых предпочтений гостей.

Квалифицированный персонал. Это команда квалифицированных специалистов в сфере ресторанного бизнеса, маркетинга и продаж. Предприятие рассматривает персонал как важнейший актив, поэтому целенаправленно инвестирует в обучение и развитие персонала.

Канал распределения товара – совокупность физических и юридических лиц, которые принимают на себя право собственности на товары или услуги на пути их следования от производителя к потребителю. Для распределения услуг руководство кафе использует прямой канал сбыта, так как он позволяет поддержать контакт с потребителем и тем самым позволяет контролировать сбыт, оказываемых услуг.

В сфере предприятий общественного питания важнейшими путями повышения конкурентоспособности выпускаемых продуктов являются обеспечение заданного уровня их качества. Также важно проектирование и разработка новых видов продукции, упаковывание продукции на вынос в привлекательную по внешнему виду и размерам упаковку, уменьшение издержек производства. Существуют определенные пути повышения конкурентоспособности, связанные с экономическими критериями:

- уменьшение торговых надбавок на товары и снижение тарифов на услуги за счет использования внутренних резервов,
- экономии затрат на процессы обслуживания без снижения уровня его качества, что позволит установить более низкие цены при реализации товаров и оказании услуг.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Ограничение активного воздействия на повышение конкурентоспособности товаров и услуг в сфере обслуживания требует обоснованного отбора и применения методов обеспечения конкурентоспособности, которые необходимо рассматривать как наиболее эффективные пути повышения конкурентоспособности. Одним из путей повышения конкурентоспособности товаров и услуг в сфере обслуживания является обеспечение их организационного и информационного подкрепления в форме предоставления дополнительных услуг, а также доведение до потребителей необходимой и достоверной информации.

Кафе "JAM" обладает всеми необходимыми преимуществами на рынке, которые способствуют продвижению конкурентоспособного и востребованного продукта. Это широкий ассортимент, разнообразие предлагаемых дополнительных услуг, качественный сервис, надежные партнеры и услужливость обслуживающего персонала.

Однако нельзя стоять на месте, так как конкуренты будут развиваться и захотят занять лидирующие позиции по этим показателям.

Конкуренция - это механизм, с помощью которого возможно направлять в интересах общества деятельность предприятий, стремящихся к прибыли. А конкурентная активность является важным фактором, вызывающим изменения на рынках, поскольку она стимулирует экономичную организацию производства и разработку новых технологий, продуктов и стратегий маркетинга.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Анисимов О. С. Стратегия и стратегическое мышление // Вопросы методологии, 2007. №1-2. Ансофф И. Стратегическое управление. - М., 2006.-546с.
2. Виханский О. С., Наумов А.И. Менеджмент. - М.: Наука, 2006.
3. Портер М. Конкуренция. - М.: Вильямс, 2006.

NODOKĻU OPTIMĀLĀS STRUKTŪRAS SISTĒMAS IZSTRĀDE IEVĒROJOT IEROBEŽOJUMUS KRITĒRIJUS

Alexey Leontyev, Mg. oec

Programmas “Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika” doktorants
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Rīga

kratovo490@mail.ru

Zinātniskais vadītājs: dr. oec., prof. Ganna Rešina

ANOTĀCIJA

Vairākus pēdējos gadus iezīmēja ievērojamās izmaiņas pieejās no Eiropas Savienības valstu puses pie nodokļu maksājumu optimizācijas jautājuma un īpaši pie izvairīšanās no nodokļu samaksas. Tradicionāli augsts nodokļu aplikšanas līmenis savienojumā ar ienākumu nodokļa progresīvu skalu stimulēja ievērojamu ēnu ekonomikas kāpumu un attīstību, kā arī nodokļu patversmju meklēšanu citās jurisdikcijās no pilsoņu un uzņēmēju puses.

Atslēgvārdi: nodokļi, nodokļu optimizēšana, nodokļu plānošana, nodokļu riski.

ABSTRACT

The last several years were marked by considerable change of approaches from the countries of the European Union to a question of optimization of tax payments and especially evasion of taxes. Traditionally high level of the taxation in combination with an ascending scale of the income taxation was stimulated by significant growth and development of shadow economy, as well search of tax shelters by citizens and businessmen in other jurisdictions.

Key words: taxes, tax optimization, tax planning, tax risks.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Ēnu ekonomikas ES iemesli bāzējas uz diviem galvenajiem elementiem: nelegālo darbavietu esamība un pārdošanu, kā arī iegūto ieņēmumu apjomu pazemināšana, kā rezultātā neuzskaitīto līdzekļu ievērojamo apjomu veidošanās. Finanšu saimnieciskās darbības sfēras, kuras ir visvairāk pakļautas ēnu riskiem, ir tūrisms, mazumtirdzniecība, būvniecība, maza un vidēja ražošana, transporta pakalpojumi. To skaidro plašas iespējas, kuras darbība sniedz šajās sfērās gan neuzskaitīto pārdošanu un pakalpojumu sniegšanas īstenošanai, gan arī no tā iegūto līdzekļu tērēšanai nelegālo darbinieku darba apmaksai.

Daudzi, tajā skaitā arī valdības eksperti, ES valstu budžeta deficītu risināšanai šodien runā par pieprasījumu pēc inovatīviem, intelektuāliem ēnu ekonomikas novēršanas ceļiem, nevis vienkārši par nodokļu paaugstināšanu vai pilsoņu un organizāciju saņemamo labumu samazināšanu.

Taču ne tikai inovācijas vien var būtiski samazināt ārzonas jurisdikciju izmantošanas praksi un izvairīšanos no nodokļu samaksas. Vecas un gadsimtiem izmēģinātas idejas, kuras ir balstītas uz aizliegumu un ierobežojumu ieviešanas, tiek realizētas ar ne mazākiem panākumiem. Turklāt dažās valstīs labi pierādīja sevi amnestēšanas rīkošanas prakse ekonomikas un nodokļu aplikšanas sfērā.

Daudzās valstīs izvairīšanos no nodokļu samaksas raksturo nodokļu maksātāju mantkārīgamotivācija. Juridiskās un fiziskās personas arvien vairāk pūles velta nodokļu nastas optimizācijas paņēmieni meklējumiem (kas nereti robežojas vai pārvēršas par izvairīšanos no nodokļu samaksas), jo tas ir viens no paņēmieniem peļņas palielināšanai, zaudējumu minimizēšanai, kā arī konkurētspējīgo priekšrocību saglabāšanai tirgū.

Izvairīšanās no nodokļu samaksas apmērs un sadale ir pastāvīgās intereses un strīdu avots sabiedrībā. Daži uzskata, ka izvairīšanās no nodokļu samaksas lielāko daļu īsteno bagātie, ko pēdējā laikā izraisīja augsti profesionālo noplūdes pieaugums no tādiem finanšu institūtiem, kā „Panamas dokumenti”. Citi uzsver, ka nabadzīgākie cilvēki var ticamāk izvairīties no nodokļiem,

uzsverot krāpšanu no pašnodarbināto personu puses vai atmaksājamo nodokļu kredītu ļaunprātīgu izmantošanu.

Kas izvairās no nodokļiem un cik svarīgi tas ir gan ekonomistiem, gan arī politiķiem.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Jebkura valsts, ievērojot fiskālās intereses, veido mehānismus, kuri ir virzīti uz nodokļu savākšanas paaugstināšanu. Biznesa intereses dažos gadījumos liek vairākām firmām izmantot ārvalstu jurisdikcijas.

Sakarā ar to rodas nepieciešamība harmonizēt dažādu valstu nacionālās nodokļu sistēmas, unificēt tos starptautiskajā līmenī, izveidot starpvalstu vienošanos, kuras skar dažādu valstu rezidentu nodokļu aplikšanu.

Veidojot starptautiskās nodokļu vienošanās, ir nepieciešami papildus nodokļu aplikšanas procesu un nodokļu atvieglojumu veidošanas pētījumi dažādās valstīs.

Šobrīd ir izveidojušās divas galvenās pieejas pie starptautiskā biznesa subjektu nodokļu aplikšanas: pēc nodokļu maksātāja statusa, un izejot no ienākumu izcelsmes avota (tā saucamā teritoriālā pazīme).

Tur, kur noteicošais ir nodokļu maksātāja statuss, ar nodokli tiek aplikti jebkuri rezidentu ieņēmumi, kuri ir iegūti visās valstīs. Ja noteicošā ir teritoriālā pazīme, ar nodokli aplik tiek tikai tos ieņēmumus, kuri ir iegūti šajā valstī. Turklāt subjekta, kurš guvis ieņēmumus, statusam nav nozīmes. Viņš var būt gan šīs valsts rezidents, gan arī nerezidents.

Rezultātā ir iespējama situācija, kad starptautiskā korporācija, kurai ir meitas struktūras valstīs ar dažādām pieejām nodokļu aplikšanā, tiks aplikta ar dubultu nodokli no vieniem un tiem pašiem ieņēmumiem.

Nodokļu aplikšanas unifikācijas gaitā starptautiskajā līmenī vairākas valstis var pazaudēt ievērojamo daļu no budžeta nodokļu veidojamāsdaļas. Kā arī acīmredzami sagaidāma būt šīs finanšu sastāvdaļas pāriešana uz valstīm ar labvēlīgāku nodokļa klimatu. Tāpēc iekšējās un ārējās nodokļu aplikšanas jautājumu lēmumu pieņemšanas etapā ir diezgan svarīgi veikt rūpīgu prognozi-analīzi.

Lai novērtētu budžeta nodokļu veidojamo daļu, kā arī prognozētu nodokļu optimizācijas ietekmi uz to un novērtētu dažādu starptautiskā biznesa subjektu nodokļu aplikšanas pieeju ietekmi uz to, ir iespējams izmantot pieeju, kura ir aprakstīta darbā [9]. Tur ir sniegts analītiskais un grafoanalītiskais pētījums ar mērķi noteikt optimālo nodokļu aplikšanas lielumu un piedāvāti statistiskās un dinamiskās nodokļu prizmas jēdzieni, kuras ļauj ņemt vērā pētāmās budžeta daļas izmaiņās sakarā ar nodokļu aplikšanas subjektu iespēju samazināt nodokļu nastas apmēru ar dažādām nodokļu optimizācijas metodēm, kā arī ņemt vērā citu faktoru ietekmi uz to.

Vispārējās nodokļu slodzes lielumu noteikšanas precizitāte, kuru valsts nosaka nodokļu aplikšanas subjektiem, ņemot vērā vis iespējamās atvieglojumus, būtiski ietekmē prognožu ticamību.

Pirms pētījumu veikšanas, kuri skar nodokļu aplikšanas optimizāciju starpvalstu līmenī, ir nepieciešams iepriekš izpildīt nodokļu aplikšanas struktūru analīzi dažādās valstīs, novērtēt nodokļu atvieglojumu veidus un izmērus.

Nodokļu atvieglojumi – daļējā vai pilnīga atbrīvošana no nodokļa samaksas, kuru piešķir nodokļu likumdošana, kā arī cits nodokļu nastas atvieglojums nodokļu maksātājam. Nodokļu atvieglojuma mērķis – nodokļu maksātāja nodokļu saistību samazināšana, retāk – maksājuma atlikšana, kas galu galā arī noved pie nodokļu saistību samazināšanas.

Normatīvā analīze ir nepieciešama, lai noskaidrotu, klasificētu un strukturizētu nodokļu atvieglojumus, kas ļaus izveidot modeļus un izstrādāt konkrētās rekomendācijas nodokļu politikā.

Vēsturiski izveidojās, ka lielākā daļa no darbiem, kuri ir veltīti nodokļu atvieglojumiem, ienāk no ASV. Agrāko darbu vidū ir jāatzīmē darbi [5, 6, 7]. Surrey darbos tiek skaidrota nodokļu

izdevumu koncepcija, tiek aprakstītas to identifikācijas metodes un kvantitatīva novērtēšana, kā arī tiek sniegts nodokļu atvieglojumu saraksts ASV nodokļu sistēmā. Viņa pētījumā [8] tiek sniegta nodokļu izdevumu definīcija, tiek aprakstītas nodokļu nastas formālās pazīmes un tiek izklāstīti nodokļu atvieglojumu noteikšanas kritēriji kā tā saucami „nodokļu izdevumi”.

Turklāt tiek aprakstīta rentabilitātes metode un ekvivalento izmaksu metode nodokļu atskaitījumu kvantitatīvai novērtēšanai. Turpmāk šīs procedūras izmanto nodokļu izdevumu salīdzināmo sarakstu izveidošanai, tajā skaitā to kvantitatīvo novērtēšanu vairākām valstīm (Francija, Nīderlande, Kanāda, Zviedrija, Lielbritānija, ASV). Tas ir pirmais darbs, kurā tika mēģināts izmantot vienotu pieeju pie nodokļu atvieglojumiem, kurus pielieto vairāk nekā vienai valstij.

Darbā [3] autors skar nodokļu atvieglojumu raksturojumus, to kvantitatīvās novērtēšanas metodes un to izmantošanas iemeslus, kā arī mēģina veikt to attīstības prolongētuanalīzi. Viņš secina, ka laika periodā no 1980.gada līdz 2005.gadam nodokļu atvieglojumu daļa no vispārējās palīdzības, kuru sniedz ASV valsts sektors, palielinājās no 23% līdz 26%. Taču tajā pašā laikā autors atzīmē, ka šie atvieglojumi dažādos sektoros krāsi atšķiras. Vislielākā nodokļu atvieglojumu daļa pienākas uz tirdzniecības un izmitināšanas sfēru, kur tā palielinājās par 8%. Savukārt veselības aizsardzība izrādījās vienīgais sektors, kur šī daļa samazinājās no 14%.

Nodokļu atvieglojumu identifikācija arī tika izskatīta darbā [1] federāliem akcīzes iekasējumiem. Kopā tika noskaidroti 244 nodokļu atvieglojumi, taču autors nesniedza to kvantitatīvo novērtēšanu. Analogiskā veidā, Delucchi un M., J. Murphy [2] analizēja nodokļu atvieglojumus, kuri ir saistīti ar transporta līdzekļiem un degvielu.

Kā arī pastāv darbi, kuros tiek aprakstīti nodokļu atvieglojumu negatīvie aspekti [4].

Ja apkopot risku definīcijas, īsumā to būtība ir finanšu zaudējumu iespējamībā. Turklāt minētie zaudējumi parasti tiek saistīti ar nodokļu maksātāju nodokļu un iekasējumu zaudējumiem. Šie riski, saskaņā ar vairākumu vārdnīcu datiem, rodas sakarā ar valsts darbībām no vienas puses, no citas puses – sakarā ar pašu nodokļu maksātāju darbībām. Pirmajā gadījumā runa iet tajā skaitā par iespējamām valsts darbībām sakarā ar nodokļu slodzes palielināšanu ekonomikā. Nodokļu riski rodas arī nodokļu likumdošanas nepietiekamās izstrādesgadījumā, tās atsevišķo nolikumu neprecizitātes gadījumā.

Otrajā gadījumā nodokļu maksātāja riski rodas sakarā ar nodokļu aplikšanas minimizēšanas riskanto shēmu pielietošanu, mēģinājumiem izmantot savās interesēs nodokļu likumu nolikumu dualitāti, kā arī sakarā ar to, ka saimniecības subjekts veic neefektīvu nodokļu politiku.

Taču nodokļu riski ir jēdziens, kurš ir jāpielieto attiecībā uz visiem nodokļu tiesisko attiecību subjektiem. Tiešam, ieviešot jaunus nodokļus, pastiprinot nodokļu slodzi un nereti arī ieviešot it kā nevainīgasizmaiņas nodokļu vai citā likumdošanā, vai savlaicīgi neizlabojot spēkā esošos likumus, valsts vienmēr riskē pazaudēt nodokļu ienākšanu.

Praktiski visas valstis pastiprina izvairīšanās no nodokļu samaksas faktu noteikšanas riskus, kā rezultātā nodokļu maksātājiem būs pienākums iemaksāt budžetā ne tikai līdz galam nesamaksātās nodokļu summas, bet arī ievērojamās sodu naudas par nodokļu likumdošanas pārkāpumu.

Vienlaicīgi izvairoties no nodokļu samaksas īpaši lielos apmēros, visbiežāk var iestāties arī kriminālatbildība.

Gan valsts, gan nodokļu maksātāju nodokļu riskus nosaka galvenokārt vieni un tie paši faktori, kurus var sadalīt iekšējos un ārējos. Iekšējie faktori nodokļu maksātājiem – viņu pašu darbība nodokļu plānošanā, valstij – tās veiktā nodokļu politika. Ārējie faktori nodokļu maksātājiem – nodokļu aplikšanas nosacījumu izmaiņas, valstij – starptautisko ārzonu veidošana un funkcionēšana. Vēl viens ārējais faktors – eksportējamās produkcijas cenu pasaules konjunktūra.

Valsts un nodokļu maksātāju interešu harmonizācija šajos objektīvajos apstākļos, tajā skaitā ko nodrošina nacionālās likumdošanas pilnveidošanas ceļā, uzstājās par svarīgu nodokļu risku minimizēšanas faktoru visiem nodokļu tiesisko attiecību dalībniekiem.

Tādā veidā, nodokļu risks ir nelabvēlīgo materiālo (pirmkārt, finanšu) un citu seku iespējamā iestāšanās nodokļu maksātājam vai valstij nodokļu tiesisko attiecību dalībnieku darbības (bezdarbības) rezultātā.

Nodokļu risks ir konkrētās personas vai personu grupas organizācijā neracionālo darbību (vai bezdarbības) negatīvo seku finanšu (naudas) novērtējums nodokļu maksātāja nodokļu saistību pārvaldes jomā.

Nodokļu plānošana – valsts, nevis nodokļu maksātāja funkcija, jo pēdējais nespēj pārvaldīt nodokļu elementus un to aprēķina kārtību.

Nodokļu riski pēc to pieauguma pakāpes var tikt sniegti sekojošā veidā: nodokļu kontroles risks; papildu maksājumi, nesamaksātie nodokļi un soda naudas; sankcijas; nodokļu nastas palielinājuma risks; likviditātes samazinājuma un zaudēšanas risks; investīciju pievilcības zaudēšanas risks (biznesa vērtības kritums; kredīta zaudēšana; administratīva vajāšana); vadītāju un īpašnieku sodi un diskvalifikācija; aktīvu aresta risks; darbības apturēšanas risks; bankrotēšanas risks; kriminālās vajāšanas risks; juridiskās personas likvidācijas risks.

Nodokļu risku avoti ir: likumdošanas un tiesu prakses neprecizitāte un augsta dinamika; valsts iestāžu pārstāvju prettiesiskās darbības vai bezdarbība; stratēģiskās kļūdas biznesa plānošanā; īpašnieku deklarējamo darbību neatbilstība faktiskajām; cilvēciskais faktors (kompetences kļūdas, tehniskās kļūdas, apzinātas kļūdas (likumdošanas ierobežojumu ignorēšana), nepareiza atbildības prioritāšu izvietošana.

Budžeta nodokļu veidojamās daļas novērtējumu ir nepieciešams veikt, ņemot vērā visus nodokļus, kurus nosaka konkrētās valsts likumdošana. Pēc pētījumu veikšanas ar nodokļu prizmas palīdzību pēc katra nodokļa ir svarīgi novērtēt to kopīgu ietekmi.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Nodokļu prizmas koncepcijas izmantošana un tās dalīšana statistiskajā un dinamiskajā veidā ļauj ne tikai vizualizēt nodokļu aplikšanas optimizācijas procesu, kuru īsteno valsts iestādes, nosakot nodokļu veidus un apmērus gan īstermiņa, gan ilgtermiņa periodā, bet arī saņemt kvantitatīvus orientierus vienai vai citai ekonomiskai situācijai valstī.

Piedāvātais modelis ļauj novērtēt nodokļu situāciju valstī ar kopīgo koeficientu attiecības palīdzību. Tā kā šo attiecību ir iespējams aprēķināt iepriekšējiem periodiem – tas padodas prognozei ar regresīvo modeļu palīdzību.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Davie, B. F. Tax Expenditures in the Federal Excise Tax System. National Tax Journal, 1994, vol. 47, no. 1, March
2. Delucchi, M., J. Murphy (2006). Tax Expenditures Related to the Production and Consumption of Motor Fuels and Motor Vehicles. Report #18 in the series: The Annualized Social Cost of Motor-Vehicle Use in the United States, Based on 1990-1991 Data, Institute of Transportation Studies, University of California, Davis, 2006, rev. 1, August
3. Hungerford, T. L. Tax Expenditures: Trends and Critiques. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, September 13, 2006
4. James, S., C. Nobes. The Economics of Taxation: Principles, Policy and Practice. Financial Times-Prentice Hall, New York, 2006
5. McKenna, J. P.. Tax Loopholes: A Procedural Proposal. National Tax Journal, 16, 1963
6. Pechman, J. A. Erosion of the Individual Income Tax. National Tax Journal, vol. 10, no. 1, 1957, p. 1-25
7. Surrey, S. S. Pathways to Tax Reform: The Concept of Tax Expenditures. Cambridge, Harvard University Press, 1973
8. Surrey, S. S. and P. R. McDaniel eds. International Aspects of Tax Expenditure.
9. Kluwer Law and Taxation, Deventer, 1985
10. Verovska, L., Leontyev, A. «Use of the tax prism method when forming tax part of the budget». Economics and Culture, ISSN (Online) 2256-0173, DOI: <https://doi.org/10.1515/jec-2017-0012>. ECONOMICS AND CULTURE 14(1), 2017. pp. 128 - 135.

УДК 001.89, 004.6

ОЦЕНКА ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПОПУЛЯРНЫХ ПОДХОДОВ ПО УПРАВЛЕНИЮ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИМИ ПРОЕКТАМИ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ЗНАНИЙ

Шиболденков Владимир Александрович, Россия,
МГТУ им. Н.Э. Баумана,
кафедра предпринимательства и внешнеэкономической деятельности
vshiboldenkov@bmstu.ru
д.э.н., проф., Дроговоз Павел Анатольевич

АННОТАЦИЯ

В работе выполнена классификация типовых методологий к управлению проектами по функциональному принципу (событие, роль, процесс, результат). Описаны особенности управления проектами в условиях неопределенности. Даны рекомендации по целесообразности разных подходов в зависимости от целей предприятия и рассматриваемого научно-технического проекта.

Ключевые слова: управление проектами, проектный подход, управление сложными системами.

ABSTRACT

In this work, a classification of common methodologies to project management on a functional basis (event, role, process, outcome). The features of project management under uncertainty are described. Recommendations on expediency of different approaches depending on the purposes of the enterprise and the considered scientific and technical project are given.

Key words: project management, project approach, management of complex systems.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

При решении сложных социально-экономических и научно-технических задач в быстро меняющемся мире особую значимость приобретает рациональность процесса управления и технологий их решения для гармоничного достижения желаемых целей. Существуют стандартные принципы управления бизнес-процессами, которые могут быть представлены в виде проектов и программ [1].

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Подходы к управлению научно-техническими проектами Среди типовых популярных методологий можно выделить 4 научных школы управления [1-4]:

Таблица 1 - популярные методологии управления техническими проектами

Подходы	Общие особенности
Событийно-ориентированный подход	
Benefit Realization (BF), PERT, Critical Chain Project Management (CCPM), Critical Path Method (CPM), Event Chain Methodology (ECM)	Ориентация реализации проекта за счет достижения конкретного целевого показателя (максимизация выгоды, минимизация сроков). Важными являются цели и критические элементы проекта. Применяется для управления проекта в условиях неопределенности, когда понятны

	вехи и этапы при достижении результата, но задачи требующие решения полностью не известны.
Роле-ориентированный подход	
Projects in Controlled Environments (PRINCE2), PRISM	Создание ценности проекта четко связано с субъектами, потребности которых он должен удовлетворить. Определение ролей позволяет исполнителям сфокусироваться на своих функциях и задачах при выполнении проекта
Процессно-ориентированный подход	
Adaptive Project Framework (APF), Process-Based Project Management (PBPM), Project Management Body of Knowledge (PMBOK), Project Management Competency Development Framework (PMCDF), International Project Management Association (IPMA)	Отраслевые своды знаний представляют собой обобщения лучших практик из своей функциональной сферы (информационные технологии, строительство и т.п.). Направлены на обобщение и унификацию сведений по выполнению проекта
Эволюционный подход	
Agile, Extreme Programming (XP), Kanban, Lean, Six Sigma, Waterfall, Microsoft Solutions Framework (MSF)	Гибкие подходы ориентированы на итерационное получение промежуточного (но условно законченного) результата. Применяются при управлении динамическими проектами, на которых серьезно сказываются изменения внешней и внутренней среды компании

Эволюционные модели управления при проектировании сложных систем считаются удобным итерационным подходом к декомпозиции работ на небольшие, работоспособные, достижимые промежуточные результаты, т.н. фрагменты с ограниченной функциональностью. И каждый следующий этап производит инкрементальное улучшение возможностей продукта. Преимуществами такого подхода являются четкость задач каждого этапа, возможность обратной связи и исправления ошибок, рабочий промежуточный вариант, адаптация ресурсов проекта под успешность результата, постоянное тестирование продукта [2,4]. К эволюционному подходу можно отнести все гибкие методики проектирования информационных систем: Waterfall-модель, V-модель, инкрементальная модель, RAD-модель, Sprint-модель, итеративная модель, спиральная модель, Rational Unified Process (RUP) и пр.

Инновационная деятельность отличается созданием продукцией нового рода с новыми функциональными свойствами, применением новых технологий (или модернизацией) и приемов для производства и реализации создаваемых товаров и услуг. Особенностью производства знаний и создания инновационной наукоемкой продукции на их основе является процесс бесконечного улучшения результата производственной деятельности. Выполняется постоянное улучшение, совершенствование и рефлексия предыдущего опыта, что мешает сформулировать строгую и упорядоченную методику управления научно-техническими проектами. Поэтому наиболее рациональным решением в данном случае становится выбор эволюционной методологии к управлению проектами.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Целесообразность выбираемого подхода зависит от ключевых особенностей, как проекта, так и организации. И поэтому методология управления проектами в конкретной

компания должна строго настраиваться на собственные бизнес-цели и бизнес-процессы. Приоритетными характеристиками в пользу выбора одной из пула разнообразных проектных методологий можно назвать:

- проектная команда (размер, структура, компетенции);
- проектная коммуникация (возможности, эффективность, непосредственный процесс взаимодействия);
- проектные ресурсы (все формы ценностей, доступные проекты);
- ценность проекта для организации.

Отталкиваясь от описанных приоритетов, с учетом специфики деятельности организации, особенностей выполнения проектов и контрактов, и, в целом, готовности предприятия к работе в формате проектного подхода, становится возможным подобрать оптимальное методологическое решение для системы управления научно-техническими проектами.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Плотников А. Н., Плотников Д. А. Актуальные проблемы управления проектами //Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Экономика. Управление. Право. 2014. Т. 14. №. 1-2.
2. Брагина Т. И., Табунщик Г. В. Сравнительный анализ итеративных моделей разработки программного обеспечения //Радиоэлектроника, информатика, управление. – 2010. – №. 2 (23).
3. КОНСАЛТИНГОВАЯ КОМПАНИЯ GANTBPM. Проектный менеджмент и управленческий консалтинг URL: <https://gantbpm.ru/realizaciya-proektov/> (Дата обращения: 05.05.2019)
4. How to pick the best project management methodology for success. URL: <https://www.cio.com/article/2950579/how-to-pick-a-project-management-methodology.html> (Дата обращения: 05.05.2019)

MIGRATION MOVEMENTS AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE COUNTRY'S ECONOMIC GROWTH

Kyrylo Husarov, Ukraine,
National University of Civil Protection of Ukraine
Educational-scientific-production center
kyrylgus@gmail.com
dr. of public administration, prof. Svitlana Dombrovska

ABSTRACT

In this study, the relevance of the problems of the influence of migration processes on the economic growth of the state is determined. The methods and ways of state regulation of using human capital for the purpose of economic development are identified and marked. The advantages and disadvantages for the country from attracting labor migrants are defined.

Key words: migration processes, economic growth, human capital, government regulation.

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании определена актуальность проблематики влияния миграционных процессов на экономический рост государства. Выявлены и обозначены методы и пути государственного регулирования использованием человеческого капитала с целью экономического развития. Определены преимущества и недостатки для страны от привлечения трудовых мигрантов.

Ключевые слова: миграционные процессы, экономический рост, человеческий капитал, государственное регулирование.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Labor migration is one of the key forces shaping the modern world, and because of this, it is always in the priority issues of the economic, social and political agenda of any country.

In the past few years, the issue of international migration has taken a key place on the political agenda. Against the background of heated debates in the media, the fact that modern migration is a complex and multifaceted phenomenon is often overlooked. There are not too many social problems on which such a significant difference of opinion is observed in society and in a circle of researchers. At the same time, the discussion focuses mainly on the immediate social aspects of migration, both from the point of view of the migrants themselves and from the point of view of the local population, while the long-term economic consequences of international migration are given much less attention.

SVARIGĀKĀS ATZINAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Now there is a new stage in the development of relatively labor-intensive industries in developed countries, including industry and modern agriculture. Thanks to this boom, combined with the constantly slowing down (or even negative) “organic” demographic growth in these countries, there is a significant need for an influx of external labor resources. This need is met by factors that stimulate labor emigration in developing countries, which often experience difficulties with the effective use of their population and are forced to export human capital.

In a sense, this human capital — a combination of the amount of labor resources that emerge as a result of demographic processes, with their quality — turns into an increasingly global and competitive market. Sometimes the state does not have effective tools to adjust its population, at least in the short term. However, this is hardly applicable to the modern world with its rapid migration exchanges.

The process of exchanging human capital through migration, which involves more and more countries, brings both benefits and costs. Benefits include the ability of host countries to increase their workforce as well as create a demographic base for future organic growth. In turn, donor countries can get rid of the burden of an excess demographic resource. In addition, they receive remittances from emigrated citizens, which often become an important source of currency. Costs traditionally attributable to host countries are associated with fears that rapidly growing diversity in society may undermine trust between economic actors and, as a result, slow down the economy by increasing the cost of transactions. For donor countries, labor emigration costs are primarily associated with “leakage of human capital”.

REZULTĀTI PĒTĪJUMOS UN TO NOVĒRTĒŠANA. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

There are a number of arguments in favor of migrant workers, because, as is commonly believed, the use of their labor provides an almost automatic adaptation to economic cycles, allowing you to take advantage of the periods of rapid growth and avoid costs during times of economic recession. At the same time, this decision does not provide for the integration of migrants into the host society, increasing the costs created by the diversity and leaving no chance to control the situation. From this point of view, admission to the country and support of strategic immigrants, including through the creation of formal institutions of integration and development, can bring more benefits to the host society in the long run.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

In our opinion, there is no single solution for labor migrations for all occasions, since each country facilitating or impeding the import of human capital has its own unique features. Nevertheless, it is possible to note the obvious benefits of the social policy of integrated diversity for many countries with developed economies and countries with incomes above the average.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Korovkin, Vladimir. (2018). Миграция как фактор экономического роста: стратегические подходы. Пример России. 10.13140/RG.2.2.29131.03368.
2. Taylor, E. J. (1999). The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International migration*, 37(1), 63-88.
3. Husarov, K. (2017) Internal migration processes in the system of public administration of economic security of Ukraine. *East journal of security studies*, (1) 10-18.

УРОВЕНЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КИТАЯ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ОПРОСА СТУДЕНТОВ)

Светлана Мороз, Украина,
Национальный университет гражданской защиты Украины
Учебно-научно-производственный центр
ra.ekma@gmail.com
доктор наук по государственному управлению, профессор Домбровская С.Н.

АННОТАЦИЯ

В публикации обоснована целесообразность рассмотрения опыта Китая в обеспечении качества высшего образования. Обращено внимание на потенциалы метода анкетирования, как одного из инструментов получения аналитической информации, а так же представлены результаты его использования в рамках процедуры опроса студентов Institute of International and Comparative Education at Beijing Normal University относительно места и роли государственного контроля в системе обеспечения качества высшего образования Китая. Публикация содержит краткую статистическую информацию относительно уровня позиционирования китайских университетов в международных рейтингах, а также выводы относительно выбранного автором предмета научного внимания.

Ключевые слова: качество высшего образования; университет; опрос студентов; компетенция государства; уровень государственного контроля.

ABSTRACT

The reasonability of considering China's experience in providing the quality of higher education is proven in the publication. Attention is paid to the potential of the method of survey, as one of the tools to obtain analytical information, and also the results of its use in the framework of the procedure of clarifying the point of view of students from the Institute of International and Comparative Education at Beijing Normal University about the place and role of state control in the system of quality ensuring of Chinese higher education are provided. The publication contains brief statistical information on the level of Chinese universities positioning in international rankings, as well as final generalizations as for the chosen subject of scientific attention.

Key words: quality of higher education; University; students' survey; competence of the state; level of state control.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

План мероприятий по выполнению Соглашения об ассоциации между Украиной, с одной стороны, и Европейским Союзом, Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны, среди основных задач подраздела «Образование, обучение и молодежь» определяет, в том числе и те из них, содержание которых, связано с необходимостью обеспечения качества высшего образования [6, с. 27]. Выполнение этой сложной и многоуровневой задачи не представляется возможным без изучения мировых моделей развития системы высшего образования, а так же анализа практик обеспечения качества высшего образования наиболее рейтинговыми университетами мира.

Результаты анализа тематической направленности научных изысканий, выполненных в пределах украинского научного пространства, свидетельствуют о том, что подавляющее большинство научных исследований содержания и особенностей функционирования зарубежных моделей развития системы высшего образования фокусируют свое внимание на англосаксонской и европейской континентальной моделях ее построения. Такой вектор научных изысканий вполне понятен и может быть объяснен в том числе и тем фактом, что в рамках рейтинга британской консалтинговой компании Quacquarelli Symonds «QS Higher Education System Strength Rankings» лидирующие позиции

занимают университеты из тех стран, которые используют одну из вышеперечисленных моделей. Например, среди первых двадцати позиций названного рейтинга, в 2019 году доминируют университеты из США (11 ВУЗов) и Великобритании (4 ВУЗа) [3]. Вместе с тем, такой высокий рейтинг, по нашему мнению, был обусловлен теми условиями функционирования, как университета так и системы высшего образования в целом, которые были созданы субъектами государственного и университетского управления *в прошлом*. Иными словами, изучая опыт стран, университеты которых сегодня являются наиболее успешными на рынке образовательных услуг, исследователь должен понимать, что полученный им результат характеризует лишь *прежнее* состояние качества объекта научного внимания. Возникает вполне обоснованный вопрос о возможности и целесообразности использования прошлого опыта в современных условиях, которые по своему содержанию и динамике изменений развития, не только значительно отличается от условий, в рамках которых в свое время современные университеты-лидеры достигли своего успеха, а иногда им и противоречат. Оставляя этот вопрос на уровне дискуссионного, примем за основу тот факт, что среди современных научных исследований в рамках отечественного научного пространства, практически отсутствуют те из направлений, содержание которых сосредоточено на рассмотрении наиболее динамичных и результативных по своему развитию систем высшего образования, то есть именно тех систем, которые *именно сегодня* обеспечивают университетам формирование и использование конкурентных преимуществ. К таким системам высшего образования мы относим, в том числе и систему высшего образования Китая, демонстрирующую наиболее мощную динамику роста своих показателей в рамках рейтинга британской консалтинговой компании Quacquarelli Symonds «QS Higher Education System Strength Rankings» [1]. Кроме того, китайские университеты демонстрируют высокие результаты в росте своего авторитета на международном рынке образовательных услуг. Например, по результатам экспертной оценки специалистов британской консалтинговой компании Quacquarelli Symonds (QS), в рамках рейтинга QS World University Rankings 2016 [2], только 4 китайских университета были представлены в первой сотне лучших университетов мира. В 2019 году, в рамках соответствующей рейтинговой группы, позиционировало уже 6 китайских университетов [3]. Для сравнения, американские университеты (лидеры рейтинга) в первой сотне рейтинга 2016 года были представлены в количестве 30 ВУЗов, а в рейтинге 2019 - 31 ВУЗа. Совершенно очевидно, что Китай демонстрирует значительно более мощную динамику увеличения количества университетов в так называемом топе соответствующего рейтинга.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Среди последних научных публикаций, фокусом научного внимания которых были те или иные вопросы функционирования и развития системы высшего образования Китая, следует обратить внимание на работы Хелен Хазелорны и Лу Лю (проанализировано содержание и практика использования механизмов государственного управления развитием системы высшего образования), Джулии Пан (рассмотрены перспективы и определены риски обучения китайских студентов за пределами национальной системы высшего образования), Цзюнь Ли и Цзянь Ли (определены условия эффективности реализации государственной политики в сфере высшего образования), Тони Буша, Лес Белла и Дэвида Мидлвуда (исследовано проблематику лидерства в образовании), Венцин Шен и Хунци Чэнь (проанализировано качество подготовки PhD в системе высшего образования Китая), Сяохуа Зонга и Вейя Чжана (определена эффективность реализации так называемого проекта 985, а также обоснованы дальнейшие направления развития системы высшего образования Китая), а также на результаты научных изысканий многих

других ученых. Отдельные вопросы выбранной в качестве предмета научного внимания проблематики, были рассмотрены автором статьи в рамках предыдущих направлений научных исследований [4, 5], а следовательно, эта публикация является их логическим продолжением.

Несмотря на достаточный уровень научного внимания к проблематике особенностей функционирования системы высшего образования Китая, отдельные ее вопросы все еще остаются открытыми для дальнейших научных изысканий.

Формулирование целей статьи (постановка задачи). Выяснить мнение китайских студентов относительно места и роли государства в обеспечении контроля качества предоставления образовательных услуг учреждением высшего образования, а также провести анализ полученных результатов.

Изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Организация и проведение опроса китайских студентов стало возможным в результате реализации договоренностей между участниками неформального научного коллектива отечественных и зарубежных ученых о совместной работе над внегрантовым (отсутствие какой-либо финансовой поддержки со стороны государственных, коммерческих и общественных институтов) проектом «Оценка качества высшего образования». Согласно существующим договоренностям с китайскими партнерами в качестве респондентов выступили студенты Institute of International and Comparative Education at Beijing Normal University.

Среди вопросов, разработанной авторами исследования анкеты, были в том числе и те, фокус внимания которых был сосредоточен на определении компетенции государства в обеспечении контроля за качеством предоставления образовательных услуг ВУЗом. Авторы исследования сформулировали соответствующий вопрос в такой форме: «Должно ли государство осуществлять жесткий контроль качества предоставления образовательных услуг ВУЗом?». Полученные во время обработки анкет результаты представлены на рисунке 1.

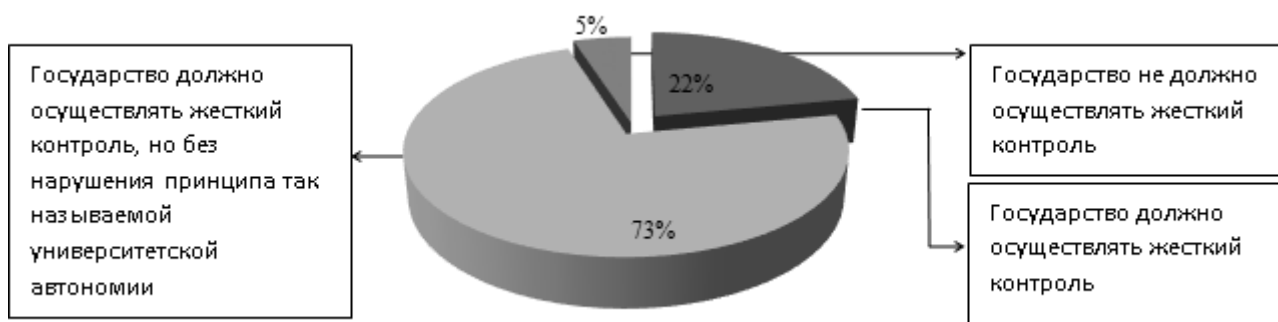

Рис.1. Мнение китайских студентов относительно необходимости обеспечения государством контроля качества предоставления ВУЗом образовательных услуг

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

По результатам анализа ответов респондентов можем сформулировать следующие основные выводы.

Во-первых, подавляющее большинство китайских студентов (95%) считает, что государство, в том или ином объеме, должно осуществлять контроль качества предоставления ВУЗом образовательных услуг. Достаточно неожиданным для организаторов исследования стал тот факт, что 5% респондентов отрицали любую необходимость участия государства в реализации функций контроля по соответствующему направлению. Традиции развития института высшего образования в Китае убедительно свидетельствуют о высокой роли института государства в формировании и обеспечении

функционирования системы высшего образования, а следовательно, организаторы исследования ожидали, что процент лиц выбравших ответ «государство не должно осуществлять жесткий контроль» будет несколько ниже, хотя безусловно, 5% также сравнительно низкий показатель. Про определяющую роль государства в обеспечении качества высшего образования Китая свидетельствует и тот факт, что 22% респондентов уверены в том, что контроль государства должен быть достаточно жестким, даже без принятия во внимание факта необходимости уважения к университетской автономии.

Во-вторых, почти три четверти респондентов (73%) придерживаются мнения о том, что государство должно осуществлять контроль качества предоставления ВУЗом образовательных услуг, но без нарушения принципа университетской автономии. Такой ответ, по нашему мнению, является вполне обоснованным, учитывая традиции развития взаимодействия между университетской институцией и институтом государства в рамках китайского общества. Полученный результат свидетельствует о том, что китайская система высшего образования демонстрирует свои успехи не только в рамках международных университетских рейтингов, а в том числе и на уровне совершенствования содержания и практики взаимодействия между государством и университетом. Иными словами, студенты признают значимость университетской автономии как на уровне одного из условий эффективности обеспечения качества высшего образования, так и на уровне своеобразного предохранителя от тотального огосударствления научно-образовательной среды. Одним из наиболее перспективных направлений в организации дальнейших научных исследований считаем то из них, фокус научного внимания которого сосредоточен на сравнении представленных выше результатов с результатами соответствующего опроса студентов из других стран мира.

Автор публикации выражает искреннюю благодарность администрации Institute of International and Comparative Education at Beijing Normal University (China) в лице проф. Liu Baosu за содействие в организации опроса студентов, а также Uliana Furiv (University of Tampere, Finland) за непосредственное его проведение на территории Китая.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. QS Higher Education System Strength Rankings 2018, available at: <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2018>, ресурс просмотрен 20.04.2019
2. QS World University Rankings 2016 available at: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2015>, ресурс просмотрен 20.04.2019.
3. QS World University Rankings 2019 available at: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>, ресурс просмотрен 20.04.2019
4. Мороз С.А. Вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти на рівні функціонування системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності / С.А. Мороз // Аспекти публічного управління: Збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ – 2017. – №10–11. – С. 13–21
5. Мороз С.А. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти / С.А. Мороз, С.М. Домбровська, В.М. Мороз // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») – 2017. – Вип. 2 (7). – С. 294–309
6. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 // Офіційний вісник України . – 2018. – № 24. – С. 27

УЧАСТИЕ ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА (ШОС) В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ

Исамухамедова Гулчехра Салиховна, Узбекистан,
Преподаватель Ташкентского государственного
института востоковедения,
E-mail: gulchewka@yahoo.com

Научный руководитель: Doctor of Economics Исламов Бахтиёр Анварович
Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations,
Tashkent Branch of the Russian Economic University named after .G.V.Plekhanov

АННОТАЦИЯ

В статье учитывается важное геостратегическое положение Центральной Азии, которая соединяет между собой крупнейшие международные рынки и особое значение приобретает объединение усилий стран членов ШОС с целью ускорения интеграции региона в систему международных транспортных коридоров. Рассмотрены приоритетные вопросы таких как создания эффективной системы торговой и транспортной логистики.

Ключевые слова: Шанхайская организация сотрудничества, международное сотрудничество, транспорт, Шелковый путь: Китай –Россия -Центральная Азия - Индия - Пакистан - Иран.

ANNOTATION

The article takes into account the important geostrategic position of Central Asia, which connects the largest international markets and particular importance issue is the unification of the efforts of the SCO member states to accelerate the integration of the region into the system of international transport corridors. Reviewed such priority issues as the creation of an effective system of trade and transport logistics.

Key words: Shanghai Cooperation Organization - international cooperation - transport - Silk Road - China - Russia - Central Asia - India - Pakistan - Iran.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Мировые политические процессы в XXI-м веке во многом формируются под влиянием развития транспортно-логистического потенциалов. На сегодняшний день все большее внимание уделяется вопросам формирующегося мирового порядка, глобализационным и регионализационным процессам, транспортной политике государств, проектам развития международных транспортных коридоров (МТК) и международному сотрудничеству в транспортных проектах.

Конкуренция за развитие проектов МТК между ведущими странами региона будет возрастать, потому что МТК влекут за собой образование общего политического пространства, снижение тарифных и таможенных барьеров, что обеспечивает облегченный выход на рынки сбыта стран-участниц проектов МТК и создает предпосылки для интеграции.

Ключевое значение среди экономических ресурсов влияния имеет транспортная система и международные транспортные коридоры.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Растущая потребность в межконтинентальных транспортных перевозках стран членов ШОС и Европы, конкуренция на рынке международных транспортных услуг

заставляют рассмотреть новые экономически выгодные варианты транспортных сообщений.

Следовательно, для стран региона большое значение приобретает вопрос содействия развитию транзитных маршрутов, т.е. стать торговым, транспортным и экономическим мостом, и обеспечение этих маршрутов современной транспортной инфраструктурой, включающей развитие информационной, торговой и складской логистики. Наряду с этим, одним из приоритетных вопросов Узбекистана становится создание системы торговой и транспортной логистики, а также вхождение в глобальную систему цепочки поставок.

Неотъемлемой частью этого процесса является содействие созданию и развитию региональной транспортной инфраструктуры и торговли, которую надо рассматривать как основной фактор для достижения устойчивого экономического роста и создания новых рабочих мест.

Например, для выхода к морским путям, узбекским товарам необходимо преодолеть территорию двух стран, что приводит к увеличению доли транспортных расходов в стоимости экспортных товаров.

Для торговых и транспортных компаний, наряду с большими расстояниями до мировых рынков, существенной проблемой являются физические барьеры, с которыми сталкиваются при перевозке грузов, - это задержка сроков поставки и неофициальные выплаты.

Система дорожного сообщения стран Центральной Азии включает приблизительно 66000 км магистральных дорог, из которых 29000 км несут на себе основную нагрузку региональных и международных перевозок. Как и железнодорожная сеть, большинство основных автомобильных дорог направлены с севера на юг, при этом, транзит узбекских товаров осуществляется, в основном, через территории Казахстана и России. Существует один основной коридор А-40 в виде асфальтобетонной магистрали, пересекающей регион с востока на запад, связывая Ташкент и Алматы, с ответвляющимися дорогами в Китай и Туркменистан. Также существует пока единственный железнодорожный коридор в Китай, проходящий через пункт «Достык» на казахско-китайской границе.

Система железнодорожного сообщения стран Центральной Азии простирается более чем на 22000 километров.

Казахстан обладает самой крупной и самой эксплуатируемой железной дорогой, которая составляет 66% от общей протяженности железнодорожных путей региона и выполняет 84% всех грузовых перевозок.

По территории Узбекистана проходит около 18% региональных железнодорожных путей, на долю которых приходится около 11% всех перевозок.

Туркменистан располагает приблизительно 12% региональных железнодорожных путей и 4 % от всех перевозок.

Сегодня, в Узбекистане слабо внедряются элементы логистического обеспечения торговли и транспортных перевозок грузов. Принимаются меры по налаживанию механизма для эффективного использования информационных технологий, транспортных перевозок и транспортной инфраструктуры. Однако, темпы внедрения современных методов и технических средств логистики в практику организации и управления грузопотоками ещё недостаточны.

К сожалению, в Узбекистане пока нет примеров, действующих универсальных логистических центров, оказывающих полный комплекс логистических услуг по перевозке, переработке, хранению и предоставлению услуг предпродажного сервиса для розничной торговли. Одной из причин этого является отсутствие четкой стратегии по развитию торговой и транспортной логистики Узбекистана.

Для создания транспортных связей, определения потребности в развитии видов транспорта по пропускной и провозной возможностям необходимо проанализировать достигнутые объёмы перевозок и определить перспективные объёмы по родам грузов, так

как различные грузы тяготеют к тому или иному виду транспорта (железнодорожный, автомобильный, трубопроводный, авиационный, морской, речной).

Растущая экономика Узбекистана предъявляет новые требования к транспортному сектору.

Прогнозные расчеты показывают, что при сохранении текущих высоких темпов экономического роста (около 8% в год) на период до 2030 гг. объем грузоперевозок будет расти примерно на 9,2% ежегодно и увеличится в целом в 4,4 раза – с 1387,3 млн. тонн в 2013 году до 6041,3 млн. тонн в 2030 году. При этом по автомобильному транспорту ожидается ежегодный рост в среднем на 9,4% или в целом в 4,6 раза – с 1258,6 млн. тонн в 2018 году до 5811,6 млн. тонн в 2030 году.[1,2]

По железнодорожному – в среднем на 5% или в целом в 2,3 раза – с 63,7 млн. тонн в 2018 году до 146 млн. тонн в 2030 году. Рост объемов грузовых перевозок потребует увеличения объема инвестиций в транспортный сектор экономики с 3,55% к ВВП (средний показатель за 2005-2018 гг.) до 4,6% к ВВП в 2030 году.[1,2]

В железнодорожном транспорте в числе первоочередных задач является изменение принципов установления тарифов на железнодорожные перевозки и расширение доступа транспортно-экспедиторских компаний к инфраструктуре железных дорог.

Особое внимание стоит вопрос надежности и оперативности грузоперевозок, которые находятся в прямой зависимости от качества и разветвленности железных и автомобильных дорог, состояния подвижного состава, оптимальной схемы размещения логистических центров.

Повышение оперативности и надежности системы транспорта и логистики предполагает доведение доли электрифицированных железных дорог до 45% к 2030 году, обновление парка локомотивов, увеличение доли контейнерных перевозок до 25-30%.

В условиях, когда в Центральной Азии усиливается конкуренция транспортных маршрутов, идущих в обход Узбекистана, транзитный потенциал страны повысит более тесное интегрирование национальной транспортной системы с международными транспортными коридорами.

В этой связи проект «Восток - Запад» призван обеспечить транспортную связь между Китаем и Европой. Ключевым звеном транспортного коридора Восток-Запад является железная дорога Баку-Тбилиси-Карс. Данный проект будет играть ключевую роль в налаживании регулярных перевозок грузов из Турции и Европы в страны Центральной Азии и Китай, а также в Иран.

Узбекистан заинтересован в участии в данном проекте. Согласно постановлению Президента нашей страны «О мерах по совершенствованию транспортной инфраструктуры и диверсификации внешнеторговых маршрутов перевозки грузов на 2018-2022 годы» реализуются меры по осуществлению пилотных транзитных перевозок внешнеторговых грузов по железнодорожному маршруту Баку - Тбилиси - Ахалкалаки - Карс с выходом в порты. [3]

По некоторым сведениям, открытие транспортного коридора «Север - Юг» запланировано на 2020 год. Данный транспортный коридор соединит порт Санкт-Петербурга с иранскими портами Бендер-Аббас и Чахбахар, таким образом морская ветка дотягивается до индийского порта Мумбаи.

Актуальным для Центральной Азии является то, что транспортный коридор упростит процесс грузоперевозок из Центральной Азии, через Иран в страны Персидского залива. Коридор ежегодно будет в силах обеспечивать транзит 3-5 млн. тонн грузов.

Данный транспортный коридор представляет актуальный характер для Узбекистана. Президент нашей страны Ш.Мирзиёев на саммите ШОС в Циндао в июне 2018 года заявил, что Узбекистан выступает за строительство железнодорожных линий Мазари-Шариф - Герат, Китай - Кыргызстан - Узбекистан, а также за развитие трансрегиональных коридоров Центральная Азия - Персидский залив, Север - Юг и Восток - Запад.[4]

За период 2000-2017 гг. протяженность железных дорог увеличилась с 3471,5 км до 4641,9 км. По итогам 2017 года общий объем перевозок международных грузов Узбекистана железнодорожным, автомобильным и воздушным транспортом составил около **33 млн. тонн**. Доля транспортных услуг в общем объеме ВВП составила **6,6%**. При 8%-ом росте ВВП до 2030 г. объем грузоперевозок будет расти примерно на 9,2% ежегодно.[3]

Существенно изменилась структура потребителей транспортных услуг, а также субъекты и поставщики услуг. Малый бизнес и частное предпринимательство становится активным потребителем транспортных услуг, в том числе услуг международных перевозок.

Активное участие Узбекистана в реализации нескольких проектов по созданию международных транспортных коридоров, позволило обеспечить диверсификацию транспортных маршрутов для внешней торговли. Структурные преобразования в секторе обеспечили формирование рынка частных автомобильных грузоперевозок, занимающих все большую долю в общем объеме грузоперевозок.

При сценарии роста реального ВВП ежегодно в среднем на 8% для обеспечения необходимых темпов роста объемов грузовых перевозок потребуется увеличение объема инвестиций в транспортный сектор экономики с до 4,6% к ВВП в 2030 году. Общая сумма инвестиций в транспортный сектор до 2030 года должна составить около 46,7 млрд. долл. США, а ежегодный объем инвестиций должен увеличиться с 2,1 млрд. долл. в 2019 году до 5,1 млрд. долларов в 2030 году.

Одновременно с увеличением объемов инвестиций, для достижения целей экономической трансформации транспортная политика в Узбекистане должна быть направлена: на совершенствование институциональных вопросов (регулирование сектора, совершенствование тарифной политики); дальнейшую оптимизацию транспортно-логистической системы, ориентированной на потребителя, в сочетании с повышением качества и расширением спектра услуг; обеспечением дальнейшей диверсификации транспортных маршрутов для экспорта/импорта и транзита грузов.

Первостепенной является задача снижения стоимости автомобильных грузоперевозок, где сравнительно высоки тарифы на грузоперевозки. Так, стоимость автомобильной перевозки на один километр пути 20 т. груза (текстильная продукция) на расстояние до 500 км. в Узбекистане составляет 1,75 долл., в Казахстане – 1,19 долл., в Киргизии – 1,35 долл., в Таджикистане – 1,11 долл., в Туркменистане – 0,71 долл.

На сегодняшний день основные транспортные коридоры, проходящие через территорию Узбекистана не в полной мере обладают необходимой инфраструктурой, а на отдельных протяженных маршрутах, имеющих в перспективе возможность приобрести статус международных транспортных магистралей, инфраструктура только создается.

На эффективность перевозок негативно воздействует усложненный характер процедурного оформления внешнеторговых операций. Так, например, количество процедурных документов на экспорт и импорт соответственно составляет: Китай 8 и 5 процедурных документов, Иран соответственно 7 и 11, Казахстан – 10 и 12, Кыргызстан – 9 и 10, Россия – 9 и 11, Таджикистан – 11 и 12, а Узбекистан – 11 и 135. Помимо этого, есть вопросы, связанные с организацией управления рисками на таможне – сегодня досмотру подвергается практически 100% груза и пассажиропотока как на въезде, так и на выезде. Все это приводит к растягиванию по времени таможенных процедур и задержек при экспорте, импорте и транзите.

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Итак, для того, чтобы сыграть роль драйвера экономического развития, потребуется существенная трансформация транспортного сектора Узбекистана и вложение значительных объемов инвестиций в обновление подвижного состава и развитие инфраструктуры автомобильного, железнодорожного и авиационного транспорта.

Предлагается расширение сети мультимодальных транспортно-логистических центров в регионах для развития сегмента транспортно-логистических услуг через:

- гармонизацию нормативной и правовой базы, технического и технологического регламента и стандартов грузовых перевозок, интермодальных, и мультимодальных перевозок, центров логистики, транспортно экспедиторской деятельности с международными стандартами;
- создать систему интегрированного управления транспортными перевозками в рамках ШОС, учитывая, что страны региона играют ключевую роль в деятельности Шанхайской организации сотрудничества;
- интегрирование информационных баз (таможенных, налоговых, статистических и т.д.) для обеспечения эффективной работы мультимодальных перевозок;
- формирование национальной сети транспортно-логистических центров (ТЛЦ) с уровнем транспортно-логистических операций в них до уровня 3 PL¹. [5,6,7]

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Транспортный сектор и транзит в Узбекистане в контексте экономической трансформации в средне- и долгосрочной перспективе. Центр экономических исследований, www.cer.uz
2. Оптимизация транспортных расходов – важный фактор устойчивого развития экономики: проблемы и решения, Центр экономических исследований, 2013 www.cer.uz
3. Обзор состояния транспортной логистики в Узбекистане, <http://logistika.uz/info/articles/4752>
4. Выступление Президента Республики Узбекистан Ш.Мирзиёева на заседании совета глав государств-членов Шанхайской организации сотрудничества в расширенном составе, г. Циндао, КНР, 10 июня 2018 года, <http://uza.uz/ru/politics/vystuplenie-11-06-2018>
5. Совместное заявление глав государств-членов Шанхайской организации сотрудничества по упрощению процедур торговли, <http://rus.sectesco.org/documents/>
6. Указ Президента Республики Узбекистан Об утверждении Стратегии инновационного развития Республики Узбекистан на 2019 — 2021 годы, <http://lex.uz/docs/3913186>
7. Итоги международной конференции в сфере транспортных коммуникаций: 500 участников, 37 стран, 80 двусторонних встреч и итоговое Коммюнике, http://kultura.uz/view_2_r_12210.html

¹На рынке логистики и складирования принята следующая классификация PL (PartyLogistics) – операторов, которая зависит от объема предоставленных услуг. Имеет она следующую градацию от 1PL до 5PL. 1PL – все процессы в логистике выполняет сам производитель. 2PL – логистическая компания предоставляет услуги только по транспортированию груза и его складированию. 3PL (самый массовый) – подразумевает предоставление услуг складирования, промежуточного хранения товара, обработки грузов, организации и управлению доставкой груза конечному потребителю. 3PL – это компания, которая в одном пакете решает все вопросы логистики для своего клиента.

СОТРУДНИЧЕСТВО БРЕНДОВ КАК НОВЫЙ ТРЕНД В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА

Вержак Вероника, Россия,
ФГБОУ, Факультет Международных экономических отношений,
спорта и гостиничного бизнеса
verzhakveronika@gmail.com
доц., к.э.н., Константин Поздняков

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена изучению современных практик сотрудничества брендов в индустрии гостеприимства и предпосылок к внедрению данной маркетинговой стратегии с целью увеличения узнаваемости брендов, расширения аудитории и стимулирования продаж. Целью реферата является определение преимуществ вступления в партнерские отношения брендов из разных сфер, но со схожими взглядами на продвижение продукта и смежными интересами целевой аудитории обоих партнеров. Описанные в статье формы взаимодействия являются актуальным способом эффективного взаимодействия брендов и могут использоваться на практике для туристических компаний, управляющих компаний и средств размещения.

Ключевые слова: сотрудничество, бренд, гостиничный бизнес, коллаборация.

ABSTRACT

The article is devoted to the study of modern practices of brand cooperation in the hospitality industry and the prerequisites for the implementation of this marketing strategy in order to increase brand awareness, expand the audience and stimulate sales. The purpose of the abstract is to determine the advantages of entering into partnerships of brands from different areas, but with similar views on the promotion of the product and related interests of the target audience of both partners. The forms of interaction described in the article are an actual way of effective interaction of brands and can be used in practice for travel companies, management companies and accommodation facilities.

Key words: cooperation, brand, hotel business, collaboration.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

На сегодняшний день индустрия гостеприимства развивается в векторе персонализации и коллаборации с успешными брендами, а также поддерживает экологические тренды. Это обусловлено тем, что потребители готовы платить больше, в случае есть бренд разделяет их точку зрения, предвосхищает ожидания и персонализировано предоставляет сервис для каждого гостя. Более того, нынешние путешественники довольно импульсивно могут принять решение при выборе того или иного отеля, ведь для них важны впечатления, приятные воспоминания от проживания. В случае, если средство размещения вдохновит, удивит гостя и отличится от других каким-то уникальным подходом или запустит коллаборацию с брендом, который также интересен и влияет на потенциального гостя, то это будет наиболее значимый фактор принятия решения в пользу этого объекта размещения. Однако довольно сложно подобрать нужного партнера, особенно для гостиничной индустрии, где многое зависит от имиджа и грамотного позиционирования бренда на рынке. В связи с этим, целью данного реферата является анализ потенциальных партнёров для кобрендинга, а также определение преимуществ партнерских отношений между брендами с широкой аудиторией и схожим портретом клиента. Методами исследования при написании работы являлись теоретические и практические.

ПАМАТА ТЕОРЕТИСКАIS UN ПРАКТИСКАIS NODROŠINĀJUMS. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

На сегодняшний день одним из способов маркетингового партнерства является партнерство брендов, когда два бренда-единомышленника с перекрывающейся основной аудиторией объединяется и работают вместе с целью создания действительно интересных, творческих и эффективных проектов.

Основной мотив объединения брендов в индустрии гостеприимства заключается в том, чтобы приобретение продукции или услуги одной компании стимулирования продажи продукции у другой. На практике сотрудничество брендов или кобрендинг позволяет организациям индустрии гостеприимства вступить в непосредственный контакт с потребителями их услуг, организовать обслуживание на более высоком уровне и тем самым повысить имидж торговой марки компании.

Для того, чтобы стратегические альянсы действительно приносили необходимый эффект, два бренда должны разделять одни и те же ценности, целевую аудиторию, каналы продвижения и видеть четкую взаимовыгоду от партнерства. Основными преимуществами вступления в партнерские отношения являются: увеличение доли потенциальных клиентов, приумножение прибыли, рост узнаваемости брендов.

Среди успешных зарубежных и отечественных практик кобрендинга в индустрии гостеприимства, следует отметить следующие успешные кейсы. К примеру, в 2001 году компания Vylgari заключила деловой альянс с Luxury Group, которая является дочерней компанией корпорации Marriott International Inc. и управляет сетью Ritz Carlton Hotels. Были открыты эксклюзивные пятизвездочные отели haute couture в Милане и Бали. Такая коллаборация позволила брендам отличиться от конкурентов и еще раз подтвердить уровень уникального сервиса и подхода к каждому гостю, его интересам. В России также можно наблюдать успешное партнерство отеля Radisson Collection Moscow и Mercedes Benz. Обе бренда зарекомендовали себя на рынке как компании, предоставляющие высочайшее качество в своих услугах в сегменте премиум-класса. В отеле был открыт эксклюзивный Maybach Люкс, который имеет отдельный вход и предлагает гостям оценить вид на Москву-реку. Данное партнерство скорее про подтверждение престижа и особенного позиционирования на рынке. Также примером успешного партнёрства брендов является коллаборация отеля групп IHG Group Intercontinental и компании Bud. Данные бренды во время Чемпионата мира по футболу в 2018 году сделали огромный охват аудитории путем редизайна отеля в стилистике Bud. Отель был полностью от фасада до дизайна некоторых номеров забрендирован в стиле Bud. Данное сотрудничество было освещено во многих СМИ России и за рубежом, что позволило сделать 100% загрузку отеля, повысить продажи напитков Bud, сделать лояльными многих гостей, которые до этого не являлись частью программы лояльности IHG Group.

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Таким образом, для успешного взаимодействия с брендом необходимо тщательно выбирать партнеров с схожей целевой аудиторией, сильным маркетинговым продвижением на рынке и интересной необычной идеей по созданию совместного продукта, который принесет выгоду обоим партнерам. Важно также четко помнить о целях, ценностях и стратегии своего отеля, чтобы выбрать надежного партнера. Успех от кобрендинга зависит от степени подготовки к данному мероприятию: тщательного анализа рынка и потребностей, интересов своего клиента, изучению ранее проведенных проектов вашего потенциального партнера, его позиционирование на рынке и возможности для продвижения.

LITERATŪRAS SARAKSTS UN AVOTI. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Акулич, И. Л. Маркетинг: учебник для студентов высших учебных заведений по экономическим специальностям / И. Л. Акулич. – Минск: Вышэйшая школа, 2010. – 524 с.
2. Белоусова, С. Н. Маркетинг: учебное пособие по специальностям экономики и управления / С. Н. Белоусова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 381 с.
3. Борушко, Н. В. Маркетинговые коммуникации: курс лекций / Н. В. Борушко. - Минск: БГТУ, 2012. - 306 с.
4. Бухтерева, О.С. Социология рекламы в социально-культурном сервисе и туризме : учеб. пособие / О.С.Бухтерева. - М. : ИНФРА-М, 2011. - 127 с.
5. Брассингтон Ф., Петтитт С. Основы маркетинга / Ф. Брассингтон, С. Петтитт. – М.: Бизнес Букс, 2014. – 536 с.
6. Мазур Е.Е. «Эмоциональный маркетинг»: миф или новая маркетинговая концепция // Маркетинг в России и за рубежом. - 2012. - № 1. - С. 16-27
7. Майкова С. Имидж города в системе территориального маркетинга // Маркетинг. - 2011. - № 4. - С. 56-66
8. Малыгин А.В. Тайм-маркетинг: в центре внимания - время клиента // Инновации в образовании. - 2009. - № 1. - С. 44-58
9. Матковская Я.С.Маркетинг коммерциализации инноваций: обоснование развития нового направления маркетинга // Маркетинг в России и за рубежом.-2011.-№5.-С. 126-134

НОВЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОЛИТИКИ ЕС И ЧР В ОБЛАСТИ ИССЛЕДОВАНИЙ, РАЗРАБОТОК И ИННОВАЦИЙ (R&D&I)

NEW APPROACHES AND PRIORITIES OF EU AND CR POLICY IN RESEARCH, DEVELOPMENT AND INNOVATION (R&D&I)

Зденек Садовски, кандидат экономических наук, доцент,
Чешская Республика, Академия STING, ректор,
sadovsky@sting.cz.

Марианна Дражанова, кандидат экономических наук, доцент,
Чешская Республика, Институт экономических исследований и аналитики,
Академия STING, директор,
mdrazan@volny.cz

Зденек Карпишек, кандидат математических наук, доцент,
Чешская Республика, Академия STING, проректор по науке,
karpisek@sting.cz.

Итка Матейкова, соискатель,
Чешская Республика, STING Академия, экономист,
matejkova@sting.cz

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается одно из главных стратегических направлений политики ЕС «Устойчивое развитие 2030» и проводится дискуссия по вопросам вариантов его реализации в государствах-членах ЕС, с указанием необходимости поддержки прорывных решений, исследований и инноваций в рамках Программы Горизонт Европа. В статье также рассмотрены стратегические направления национальной политики ЧР в области R&D&I с акцентом на «Инновационную стратегию Чешской Республики 2019-2030», на комплексный подход и электронизацию, подчеркнута значение разработанной правительством интегрированной системы управления и контроля за реализацией целей каждого из них.

Ключевые слова: Горизонт Европа, Инновационная стратегия Чешской Республики, Устойчивое развитие 2030.

ABSTRACT

The article discusses one of the main strategic directions of the EU policy "Sustainable development 2030", discusses options for its implementation, points to the need to support breakthrough solutions, research and innovation in the framework of the Horizon Europe program. The article also discusses the strategic directions of the national policy of the Czech Republic in the field of R & D with an emphasis on the "Innovation strategy of the Czech Republic for 2019-2030", an integrated approach and electronics, emphasizes the importance of the government's development of an integrated management system and monitoring the implementation of the goals of each of them.

Key words: Horizon Europe, Innovation strategy of the Czech Republic, Sustainable development 2030.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Данная статья является результатом поэтапного выполнения Международного междисциплинарного научного проекта «Факторы развития конкурентоспособности и эффективности управления малыми и средними предприятиями (МСП) в локальной и глобальной среде», № MGA 04-01, проводимого Институтом экономических исследований и аналитики Академии STING.

Для целей проведенного анализа использованы новые предписания ЕК, касающиеся развития R&D&I до 2030г.: Программа «Устойчивое развитие 2030»; материалы проводимой дискуссии; новая Программа Горизонт Европа, а также последние предписания ЧР, касающиеся ее национальной политики в области R&D&I: «Инновационная стратегия

Чешской Республики 2019-2030»; комплекс стратегических документов-опор, связанных с электронизацией: «Чехия в электронной Европе», «Информационная концепция ЧР» и «Электронная экономика и общество».

РАМАТА TEORĒTISKAIS UN PRAKTISKAIS NODROŠINĀJUMS. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Стратегическое направление «Устойчивое развитие ЕС 2030»

Как показал анализ [9,19], в настоящее время ЕС считает для себя главным стратегическим направлением реализацию целей Программы устойчивого развития Организации объединенных наций 2030 (Программа ООН 2030), к которым относятся: ликвидация нищеты и голода; вопросы здравоохранения, качества жизни и образования; равноправия мужчин и женщин; социальной защиты и трудоустройства; устойчивый экономический рост, развитие промышленности, инноваций и инфраструктуры; борьба с изменением климата и защита окружающей среды и др.

Следует отметить, что под устойчивым развитием понимается развитие, которое удовлетворяет потребности нынешних поколений, и не будет угрожать возможности удовлетворения потребностей будущих поколений [7,19]. Концепция устойчивого развития возникла в результате объединения трех базовых подходов: экономического, социального и экологического. При этом учитываются следующие ключевые аспекты и приоритеты: занятость, экономический рост и инвестиции; единый электронный рынок; безопасная, более доступная и устойчивая энергия; справедливый внутренний рынок; открытая и справедливая торговля; справедливость и базовые права; проведение демократических изменений и др.

Как показал анализ, в настоящее время ЕК проводит в рамках ЕС дискуссию по вопросам устойчивого развития 2030, к ним относятся [7,19]: 1) устойчивое развитие для целей повышения уровня жизни населения: конкурентные преимущества ЕС; 2) ЕС и глобальные вызовы; 3) базовые подходы, концепции, стратегии, приоритеты устойчивого развития Европы 2030: 1) политические основы устойчивости (от линейной экономики к циркулярной модели; от производителя к потребителю; устойчивость энергоснабжения, сооружений и мобильность; обеспечение социальной справедливости при переходе к устойчивому развитию и др.); 2) горизонтальные инструменты перехода к устойчивому развитию (образование, наука, технологии, исследования, инновации и электронизация; финансирование, ценообразование, налоги и конкуренция; ответственное поведение и социальная ответственность предприятий, новые бизнес-модели; нормы и правила открытой торговли; администрирование и обеспечение согласованности политики на всех уровнях управления); 4) ЕС как инициатор реализации политики глобального устойчивого развития; 5) Сценарии будущего развития.

Следует подчеркнуть, что для обсуждения в ЕС были предложены три варианта реализации целей устойчивого развития [8,19]:

- Вариант №1: Общая стратегия достижения целей устойчивого развития ЕС и государств-членов ЕС.
- Цели устойчивого развития в данном случае подкреплены на самом высоком политическом уровне и служат основой принятия будущих политических решений. Органы управления ЕС и государств-членов ЕС, включая региональный и местный уровни, должны будут более тесно сотрудничать, чтобы обеспечить лучшую систему координации и планирования, с разработкой конкретных мероприятий до 2030г.

- **Вариант №2:** Комиссия будет продолжать интегрирование целей устойчивого развития во все надлежащие направления политики ЕС, независимо от реализации подходов государств-членов.
Цели устойчивого развития по-прежнему будут стимулом для принятия политических решений ЕК и станут ориентиром при разработке Стратегии роста ЕС после 2020 года. Однако, не будут исключаться иные политические приоритеты и государствам-членам ЕС не будут навязываться меры устойчивого развития для их коллективной реализации, т.е. у государств-членов ЕС будет больше свободы для принятия решений.
- **Вариант №3:** Акцент делается на внешнюю политику с одновременной консолидацией усилий в области устойчивого развития на уровне ЕС.
Как инициатор реализации целей устойчивого развития, ЕС может эффективнее использовать свой опыт в данном направлении и продвигать свои подходы, концепции, принципы на основе торговых соглашений и многосторонних переговоров.

Реализация целей Устойчивого развития 2030

Как показал анализ [6,19], для реализации целей устойчивого развития потребуются прорывные решения и инвестиции в исследования и инновации, которые ЕК предлагает решать в рамках Программы Горизонт Европа (2021-2027), как преемницы Программы Горизонт 2020, с повышением ее бюджета до 100млрд.EUR .

В Программу Горизонт Европа (2021-2027) предполагается включить следующие нововведения.

- Организация нового **Европейского совета по инновациям** поможет идентифицировать и финансировать высокорисковые инновации в быстро развивающихся отраслях, имеющих большой потенциал для создания новых рынков. Инноваторам будет оказываться прямая поддержка при посредничестве двух базовых инструментов финансирования, причем один инструмент будет предназначен для ранних этапов, а другой - для разработки и вывода на рынок. Будут дополнены направления деятельности **Европейского инновационного и технологического института**.
- Будут реализовываться **новые, амбициозные, исследовательские и инновационные цели ЕС**, связанные с решением социальных проблем и конкурентоспособностью промышленности.
- **Максимизация инновационного потенциала ЕС:** увеличение поддержки государствам-членам ЕС, отстающим в использовании своего исследовательского и инновационного потенциала, путем формирования нового синергетического эффекта Структурных фондов ЕС и Фонда солидарности для облегчения координации и комбинирования финансовых средств.
- **Открытый доступ к публикациям и данным** поможет результатам, полученным при поддержке финансирования ЕС, выйти на рынок и повысит их инновационный потенциал.
- **Новое поколение европейского партнерства и расширение сотрудничества с другими программами ЕС.** Горизонт Европа упростит механизм партнерства и будет способствовать эффективной и оперативной взаимосвязи с другими будущими программами ЕС, такими как политика солидарности, Европейский фонд обороны, программы Электронная Европа и Инструмент для объединения Европы, или с международным проектом «энергия ядерного синтеза ITER».

Предполагается следующая структуризация Рамочной программы Горизонт Европа.

Таблица 1. Структуризация Рамочной программы **Горизонт Европа**

Опора №1: 25,8 млрд.EUR «Открытая наука»	Опора №2: 52,7 млрд.EUR „Глобальные вызовы и промышленная конкурентоспособность»	Опора №3: 13,5 млрд.EUR «Открытые инновации»
Европейский совет по исследованиям	Области: Здоровье; взаимосвязанное и безопасное общество; электронизация и промышленность; климат, энергия и мобильность; продукты и природные ресурсы.	Инновационный совет ЕС
Акции программы Мария Складовская-Кюри	Совместный исследовательский центр	Инновационные экосистемы ЕС
Инфраструктура мирового уровня		Европейский инновационный и технологический институт
Усиление Европейского исследовательского пространства: 2,1млрд.EUR		
Обмен результатами и опытом	Реформирование системы исследований и инноваций	

Источник: М.Дражанова на основе данных: <https://www.mpo.cz/cz>

Национальная политика Чешской Республики в области исследований, разработок и инноваций (R&D&I) – актуальные стратегии и концепции

Как показал анализ, в конце 2018г. был разработан и утвержден комплекс программ, направленных на создание инновационной среды, связанной с электронизацией: Чехия в электронной Европе. Комплекс состоит из трех стратегических документов-опор: «Чехия в электронной Европе» [1,18], «Информационная концепция ЧР» [3,18], и «Электронная экономика и общество» [2,18].

Документ-опора «**Чехия в электронной Европе**» направлен на активизацию позиции Чехии в области электронизации на уровне ЕС. Второй документ-опора «**Информационная концепция ЧР**», реализует цели электронизации в области повышения эффективности государственного управления на национальном уровне и включает не только удобный и эффективный онлайн-сервис, но и, например, электронное приветливое законодательство или эффективные и централизованно согласованные информационно-коммуникационные технологии (ИКТ). Третий документ-опора «**Цифровая экономика и общество**» направлен на решение проблем, находящихся вне сферы прямой деятельности органов государственного управления. Это, например, задачи, связанные с 4-й промышленной революцией и реализацией целей и приоритетов документа «**Инициатива 4.0**» [5,15]: промышленность 4.0; строительство 4.0; инновации, исследования, разработки 4.0; электронное здравоохранение, концепции Smart Cities и т.д.

Документ определяет в общей сложности 15 основных целей программы: удобный и эффективный онлайн-сервис для граждан и бизнеса; развитие инновационной среды, способствующей созданию интегрированной системы электронной экономики и общества и др..

В начале января 2019г. Совет по исследованиям, разработкам и инновациям ЧР (RVVI), во

главе с премьер-министром Андреем Бабишем, утвердил ключевой документ «**Инновационная стратегия Чешской Республики 2019-2030**» [4,19] , устанавливающий новые подходы, стратегии и приоритеты, реализация которых должна способствовать включению ЧР в число передовых инновационных стран Европы. К этому механизму относится и внедрение нового бренда «Czech Republic: the Country For the Future».

Вышеприведенная Инновационная стратегия ЧР состоит из девяти стратегических опор: 1) Финансирование и оценка научных исследований и разработок; 2) Функционирование инновационных и научно-исследовательских центров; 3) Формирование национальной start-up и spin-off среды; 4) Эффективное политехническое образование; 5) Электронизация; 6) Мобильность и строительная среда; 7) Защита интеллектуальной собственности; 8) Умные инвестиции и 9) Умный маркетинг.

В отличие от предыдущих периодов, когда большинство национальных стратегических планов закончились безрезультатно, правительство ЧР и его RVVI, изменили подходы и разработали новую интегрированную систему управления и контроля за реализацией каждой опоры, включающую: главные стратегические направления развития каждой области (вход), рамочные цели и инструменты, в основном законодательного характера, ведущие к их реализации. После утверждения стратегии правительством RVVI должен разработать для каждой опоры подробный план действий, который будет ежегодно обновляться и регулярно контролироваться. За каждой опорой закреплен институциональный гарант, как правило, на уровне министерства, и одновременно установлена административная ответственность конкретного руководителя. Следует подчеркнуть, что новый механизм в рамках каждой опоры концентрирует информацию и проводит оперативную оценку стратегических целей и рамочных инструментов их реализации. Каждый гарант на основе существующих стратегий, с учетом изменений и дополнений, ежегодно разрабатывает к реализации план действий, и данная оперативная совокупность целей и механизмов их реализации будет ежемесячно проходить оценку на заседании RVVI при участии премьер-министра и гарантов различных областей.

Как показывают результаты сравнения на международном уровне, ЧР имеет исключительные возможности стать к 2030г. одним из инновационных лидеров Европы: она обладает потенциалом и политической поддержкой для проведения позитивных изменений в инновационной инфраструктуре и в области электронизации. Одним из первых шагов будет повышение финансирования сферы R&D&I как на национальном, институциональном, уровне, так и целевом уровне из фондов ЕС. Приведенные финансовые средства будут связаны с оценкой результативности R&D&I, и направлены, прежде всего, на поддержку самых перспективных инновационных центров и направлений, а также на развитие исследовательской инфраструктуры. Следует подчеркнуть, что будет также обновляться и расширяться производственный потенциал ЧР, поддержанный в прошлом инвестиционными стимулами, направленный на выпуск продукции и услуг с высокой добавленной стоимостью, связанный с реализацией целей «Инициатива 4.0».

SECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSIONS, PROPOSALS

Таким образом, как показал анализ, в настоящее время ЕС считает для себя главным стратегическим направлением до 2030г. реализацию целей устойчивого развития и проводит дискуссию относительно приоритетов, а также прорывных решений и инвестиций в исследования и инновации, связанных с данным направлением, которые ЕК предлагает решать при поддержке Программы Горизонт Европа (2021-2027). Одновременно с вышеприведенным стратегическим направлением ЕС, главным стратегическими приоритетами ЧР до 2030г. является электронизация и инновационная политика, реализация которых, а также существующий инновационный потенциал, позволят ЧР перейти в группу инновационных лидеров Европы.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Dzurilla, V. a kol. Česko v digitální Evropě, vládní koncepce. [online]. Praha: MPO a OHA MV, 27.09.2018 [citováno 01-05-2019].In: [https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+ -
_Digitalni_Cesko-Uvodni_dokument.pdf](https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+-_Digitalni_Cesko-Uvodni_dokument.pdf)
2. Dzurilla, V. a kol. Digitální ekonomika a společnost, vládní koncepce. [online]. Praha: MPO a OHA MV, 27.09.2018 [citováno 01-05-2019].In: [https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+ -
_Digitalni_Cesko-digitalni_ekonomika_a_spolecnost.pdf](https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+-_Digitalni_Cesko-digitalni_ekonomika_a_spolecnost.pdf)
3. Dzurilla, V. a kol., Informační koncepce České republiky. [online]. Praha: MPO a OHA MV, 27.09.2018 [citováno 01-05-2019].In: [https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+ -
_Digitalni_Cesko- Informacni_koncepce_Ceske_republiky.pdf](https://www.mvcr.cz/.../vladni_program_digitalizace_CR_2018+-_Digitalni_Cesko- Informacni_koncepce_Ceske_republiky.pdf)
4. Inovační strategie České republiky 2019–2030. [online]. Praha: RVVI, Garant: Andrej Babiš, Hlavní autor: Karel Havlíček a kol., 2019.[citováno 01-05-2019].In: [http://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/01/Inovacni-
strategie_CR_Country-for-Future_2019-01-29_%C4%8Distopis_white.pdf](http://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/01/Inovacni-strategie_CR_Country-for-Future_2019-01-29_%C4%8Distopis_white.pdf)
5. Národní iniciativa ČR „Průmysl 4.0 [citováno 01-05-2019]. In: <http://www.mpo.cz/dokument162351.html>)
6. Příprava nového programu pro výzkum a inovace 2021 – 2027 (Horizont Evropa), 61500, 2019 [citováno 01-05 2019] In:<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/dotace-a-podpora-podnikani/>
7. Směrování k udržitelné Evropě do roku 2030, EU, 2019, 132s.ISBN: 978-92-79-98935-3
8. Udržitelná Evropa do roku 2030, 30.01.2019, In:[https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-
paper-towards-sustainable-europe-2030_cs](https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_cs)
9. Цели ООН в области устойчивого развития [01-05-2019]
In:<https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>

Tiesību zinātne

Правоведение

Legal science

SKAIDRAS NAUDAS LIETOŠANAS IEROBEŽOJUMI LATVIJAS TIESĪBU AKTOS

Natalja Pašina, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija Liepājas filiāle,
Profesionālā maģistra studiju programma Krimināltiesības
Natalja-p@inbox.lv
Mg.iur. Kristīna Jablonska

ABSTRACT

The Paper describes and gives an analysis of changes in legislation and problems, that are associated with cash transactions. The aim of the Paper is to study requirements and restrictions of regulations for transactions with cash, and consequences that may arise if restrictions on the use of cash are violated. The theme of a Paper is a topical subject in the Latvian area of law, because in Latvia various measures are being actively carried out to reduce the increased risks associated with money laundering and used to finance terrorism, including making changes in regulations and limiting the circulation of cash.

Key words: cash, legalization, liability, money, transactions.

АННОТАЦИЯ

В реферате исследуются и анализируются изменения в законодательстве и проблемы, которые связаны со сделками, осуществляемых в наличных деньгах. Цель реферата – изучить требования и ограничения нормативных актов к сделкам с наличными деньгами, а также последствия, которые могут возникнуть, если ограничения в использовании наличных денег будут нарушены. Тема реферата особо актуальна, так как сейчас в Латвии активно проводятся различные мероприятия по снижению повышенных рисков, связанных с легализацией денежных средств, полученных преступным путем и используемых для финансирования терроризма, в том числе осуществляя изменения в нормативных актах и ограничивая оборот наличных денег.

Ключевые слова: деньги, легализация, наличные, ответственность, сделки.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pamatojoties uz organizācijas MoneyVal novērtējumu [1], šobrīd Latvijā ir paaugstināti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riski. Lai šos riskus mazinātu, valstī tiek veikti dažādi pasākumi, tai skaitā veicot grozījumus normatīvajos aktos attiecībā uz darījumiem skaidrā naudā. Pēdējie grozījumi veikti likumā “Par nodokļiem un nodevām”, aizliedzot veikt skaidrā naudā nekustamo īpašumu atsavināšanas darījumus.

Pētījuma mērķis – izpētīt normatīvo aktu prasības un ierobežojumus darījumos ar skaidru naudu, kā arī sekas, kas var rasties, pārkāpjot skaidras naudas lietošanas ierobežojumus.

Pētījuma izmantotās izpētes metodes – analītiskā metode, induktīvā (izziņas) metode, deduktīvā metode, monogrāfiskā metode un salīdzinošā metode.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

2019.gada 1.maijā stājas spēkā grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām”, kas nosaka aizliegumu izmantot skaidro naudu darījumos ar nekustamiem īpašumiem. Likuma 30.pants ir papildināts ar 1.⁶ daļu šādā redakcijā: *Nodokļu maksātājiem, tajā skaitā fiziskajām personām, kuras neveic saimniecisko darbību, nav atļauts veikt skaidrā naudā nekustamo īpašumu atsavināšanas darījumus.* Viens no grozījumu iemesliem, tika minēts Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmas 5. kārtas novērtējums, kuru

veica MoneyVal organizācija [1]. Novērtējumā ir norādīts, ka skaidras naudas aprīte rada paaugstinātus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riskus valstij.

Mēģinot apkarot ēnu ekonomikas īpatsvaru valstī un pamatojoties uz to, ka darījumi skaidrā naudā rada paaugstinātu risku fiktīvu un krāpniecisku darījumu veikšanai, Latvijā regulāri tiek veikti grozījumi normatīvajos aktos, ierobežojot skaidras naudas lietošanu.

Nodokļu maksātāju pienākumi un ierobežojumi attiecībā uz skaidrās naudas darījumiem ir noteikti 02.02.1995. Latvijas Republikas likuma “Par nodokļiem un nodevām” 30.pantā. Minētais pants vairākkārt tika grozīts, samazinot darījumu summas un nosakot papildus ierobežojumus darījumos ar skaidru naudu. Šobrīd ir aizliegts veikt skaidrā naudā darījumus, kuru summa pārsniedz 7200 euro. Sākotnēji aizliegums bija noteikts tikai nodokļu maksātājiem, kas veic saimniecisko darbību, bet 2017.gadā likumā veikti grozījumi, nosakot, kā arī fiziskajām personām, kas neveic saimniecisko darbību, nav atļauts veikt skaidrā naudā darījumu, kura summa pārsniedz 7200 euro (neatkarīgi no tā, vai darījums notiek vienā operācijā vai vairākās operācijās). Nodokļu maksātāju pienākums deklarēt skaidrās naudas darījumus ir noteikts 10.04.2007. Ministru kabineta noteikumos Nr.237 “Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi”, pamatojoties uz kuriem, nodokļu maksātāji (darījuma dalībnieki), izņemot fiziskās personas, kuras nav individuālie komersanti un kuras nav reģistrējušās VID kā saimnieciskās darbības veicēji, katru mēnesi deklarē savstarpējos skaidrā naudā veiktos darījumus, kuru summa pārsniedz 1500 eiro. Kā arī noteikumos ir atrunāts nodokļu maksātāju, kas veic saimniecisko darbību, pienākums deklarēt visus iepriekšējā gada laikā skaidrā naudā veiktos darījumus ar fiziskajām personām, kurām atbilstoši nodokļu jomu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem nav jāreģistrē saimnieciskā darbība, ja darījuma summa vienā operācijā pārsniedz 3000 euro.

Savukārt, atbildība par pārkāpumiem darījumos ar skaidru naudu ir noteikta 07.12.1984. Latvijas Republikas likuma “Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss” 159.⁷ pantā. Jāatzīmē, ka sodi par skaidrās naudas lietošanas ierobežojumu neievērošanu, ir vieni no bargākajiem sodiem Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā.

Veicot pētījumu, konstatēts, ka normatīvajos aktos nav noteikts uz kādu laika periodu ir attiecināms aizliegums veikt skaidras naudas darījumus. Likumā “Par nodokļiem un nodevām” un Ministru kabineta noteikumos Nr.237 ir tikai noteikti periodi, kad ir jādeklarē darījumi skaidrā naudā starp nodokļu maksātājiem (darījuma dalībniekiem), kā arī, kad nodokļu maksātājiem (kas veic saimniecisko darbību) jādeklarē darījumi ar fiziskajām personām. Bez tam normatīvajos aktos nav noteiktas starpības starp darījumu veidiem, uz kuriem attiecas skaidrās naudas lietošanas ierobežojums. Līdz ar to nodokļu maksātāji bieži saskaras ar problēmām, interpretējot likuma normas.

Pētot darījuma definīciju, konstatēts, ka likuma “Par nodokļiem un nodevām” 1.panta pirmās daļas 11.punktā ir noteikts, ka darījums — darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, grozīšanai, turpināšanai vai izbeigšanai. Šī darījuma definīcija praktiski ir identiska ar Civillikumā noteikto darījuma definīciju. Civillikuma 1403.pantā ir noteikts, ka tiesisks darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai. Minētā definīcija aptver plašu darbību spektru, līdz ar to faktiski jebkuras pušu savstarpējās darbības uzskatāmas par darījumu. Tajā pašā laikā, Valsts ieņēmumu dienestam (turpmāk –VID) ir atšķirīga attieksme pret dažādiem darījumu veidiem. Vērtējot darījumu, VID vērtē pušu tiesiskās attiecības un līguma nosacījumus.

Piemēram, analizējot VID sniegto Uzziņu par darījumiem skaidrā naudā tirdzniecībā [2], VID paskaidro, ka likuma “Par nodokļiem un nodevām” 30.panta pirmajā daļā noteiktais aizliegums veikt skaidrā naudā darījumus, kuru summa pārsniedz 7200 euro, tiek attiecināts uz katru atsevišķu darījumu ar vienu darījuma partneri (nevis uz visiem ar šo vienu darījuma partneri veiktajiem darījumiem) neatkarīgi no tā, kas ir darījumu partneris un kādā laikā periodā šis darījums notiek. Izvērtējot Iesniedzēja līgumu, VID secina: ja tirdzniecībā tiesiskās attiecības ar pircēju tiek nodibinātas un izbeigtas līguma izpildes rezultātā, vienojoties par pārdošanas darījuma objektu un tā cenu, noformējot attaisnojuma dokumentu, tad likuma „Par nodokļiem un nodevām” 30.panta izpratnē, katra vienošanās par pārdošanas darījuma objektu un cenu ir uzskatāma par

atsevišķu darījumu un likuma „Par nodokļiem un nodevām” 30.pantā noteiktais skaidrā naudā veikto darījumu limits 7200 euro nav attiecināms uz attaisnojuma dokumentu kopsummu. Ņemot vērā minēto, konkrētajā tiesiskajā situācijā, kad produkcijas pārdošana un piegāde notiek saskaņā ar līgumā noteiktajiem nosacījumiem un par katru piegādi notiek piegādes/attaisnojuma dokumenta noformēšana, tad katra vienošanās par pārdošanas darījuma objektu un cenu ir uzskatāma par atsevišķu darījumu, t.i., skaidrā naudā veiktā apmaksa pēc atsevišķiem attaisnojuma dokumentiem viena līguma ietvaros nav jāsummē kopā.

Savukārt, vērtējot darījumus, kas saistīti ar aizdevumiem skaidrā naudā, konstatēts, ka neskatoties uz to, ka aizdevumi tiek veikti par katru gadījumu noformējot atsevišķo līgumu, aizdevumu summas ar vienu darījuma partneri tiek summētas kopā.

Piemēram, starp uzņēmumu un tā valdes locekli ir noslēgti vairāki aizdevuma līgumi, uz kuru pamata valdes loceklis skaidrā naudā izsniedz aizdevumu: 10.09.2018. – 5000 euro, 10.10.2018. – 6000 euro un 10.11.2018. – 5500 euro. Konkrētajā situācijā ar nelielu starplaiku noslēgtajos līgumos sakrīt darījumu būtiskākās sastāvdaļas – darījuma priekšmets, darījuma dalībnieki, aizdevuma mērķis un citi līguma nosacījumi, bet atšķiras tikai summas. Likuma izpratnē tas uzskatāms par vienu darījumu vairākās operācijās. Fakts, ka aizdevums noformēts ar vairākiem aizdevuma līgumiem, nemaina darījuma ekonomisko būtību, jo pēc būtības ir noticis viens darījums. Līdz ar to tiek pārsniegts skaidras naudas lietošanas ierobežojums 7200 euro, par ko tiek sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols.

Tādējādi, likuma “Par nodokļiem un nodevām” 30.panta pirmās daļas otrajā teikumā noteiktais ierobežojums (7200 euro) nav attiecināms uz darījuma veikšanu noteiktā laika periodā (piemēram, viena mēneša laikā), bet uz darījumu kopumā, neatkarīgi no tā, vai darījums notiek vienā operācijā vai vairākās operācijās.

Līdz ar to var secināt, ka pārkāpumi darījumos ar skaidru naudu ir atkarīgi no darījuma veida, summas, perioda un no līguma nosacījumiem. Katrs darījums skaidrā naudā ir jāvērtē individuāli, ņemot vērā visas darījuma īpatnības. Ņemot vērā, ka likuma “Par nodokļiem un nodevām” 30.panta interpretācija, attiecībā uz skaidras naudas lietošanas ierobežojumu, sagādā grūtības nodokļu maksātājiem, kā arī bieži noved pie soda sankcijām un tiesvedībām ar VID, būtu ieteicams veikt grozījumus likumā “Par nodokļiem un nodevām” un noteikt periodu, kurā varētu darboties skaidras naudas lietošanas ierobežojums 7200 euro ar vienu darījumu partneri. Par pamatu perioda noteikšanai varētu būt izmantota likuma “Par nodokļiem un nodevām” 1.panta pirmās daļas 8.punkta taksācijas perioda definīcija — laika posms (gads, mēnesis u.c.), par kuru tiek aprēķināts nodoklis.

Izvērtējot soda sankcijas par pārkāpumiem darījumos ar skaidru naudu, konstatēts, ka sods par ierobežojuma pārsniegšanu ir visaugstākais no sodiem, kas saistīti ar skaidras naudas darījumiem. Atbildība par pārkāpumiem darījumos ar skaidru naudu ir noteikta 07.12.1984. Latvijas Republikas likuma “Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss” (turpmāk – LAPK) 159.⁷ pantā.

Saskaņā ar LAPK 159.⁷ panta trešo daļu, par darījuma veikšanu skaidrā naudā, ja darījuma summa pārsniedz 7200 euro, izņemot kuģu un gaisakuģu aģentēšanas komercsabiedrību darījumu un starptautisko autopārvadājumu un kravu ekspedīcijas darījumu, - uzliek naudas sodu fiziskajām personām un juridiskajām personām 15% apmērā no darījuma summas. Piemēram, ja uzņēmuma amatpersona, noformējot aizdevuma līgumus, ir ieguldījusi uzņēmumā skaidrā naudā 20000 euro, atbilstoši LAPK 159.⁷ panta trešajai daļai, par šāda veida darījuma veikšanu skaidrā naudā, var noteikt sodu 3000 euro.

Analizējot likumdošanas prasības attiecībā uz darījumiem skaidrā naudā, tika konstatēts, ka pienākumi un lietošanas ierobežojumi ir noteikti ne tikai nodokļu maksātājiem, bet arī 17.07.2008. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas (turpmāk – NILLTFN) likuma subjektiem. Saskaņā ar NILLTFN likuma 3.panta pirmo daļu, likuma subjekti ir kredītiestādes; finanšu iestādes; nodokļu konsultanti; ārpakalpojuma grāmatveži; zvērināti revidenti un zvērinātu revidentu komercsabiedrības, zvērināti notāri; zvērināti advokāti, citi neatkarīgi juridisko pakalpojumu sniedzēji; juridiska veidojuma vai

juridiskās personas dibināšanas un darbības nodrošināšanas pakalpojumu sniedzēji; personas, kas darbojas kā aģenti vai starpnieki darījumos ar nekustamo īpašumu; izložu un azartspēļu organizētāji; personas, kas sniedz inkasācijas pakalpojumus; citas juridiskās vai fiziskās personas, kas nodarbojas ar transportlīdzekļu, kultūras pieminekļu, dārgmetālu, dārgakmeņu, to izstrādājumu vai cita veida preču tirdzniecību, kā arī ar starpniecību minētajos darījumos vai cita veida pakalpojumu sniegšanu; parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēji un tml. NILLTFN likuma subjektam ir pienākums nekavējoties ziņot Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestam (turpmāk - Kontroles dienestam) par katru neparastu darījumu un aizdomīgu darījumu. Ministru kabineta noteikumos ir noteikti dažāda veida neparasti un aizdomīgi darījumi, tai skaitā darījumi, kas veikti skaidrā naudā.

Saskaņā ar 14.11.2017. Noteikumiem Nr. 674 "Noteikumi par neparasta darījuma pazīmju sarakstu un kārtību, kādā sniedzami ziņojumi par neparastiem vai aizdomīgiem darījumiem", likuma subjekti nekavējoties ziņo par katru konsultētu, plānotu, pieteiktu, uzsāktu, atliktu, veiktu vai apstiprinātu neparastu darījumu, kā arī izvērtējot aizdomīgumu, par aizdomīgu darījumu. Attiecībā uz skaidras naudas darījumiem ir noteikts, ka:

- visiem likuma subjektiem jāziņo Kontroles dienestam, ja klients veic skaidras naudas darījumu, kura apmērs ir ekvivalents 10 000 euro vai vairāk, izņemot: kredītu izmaksu vai gadījumu, ja inkasācijas pakalpojuma ietvaros skaidra nauda tiek ieskaitīta vai izņemta no pakalpojuma sniedzēja klienta konta kredītiestādē vai finanšu iestādē;
- subjektiem, kas nodarbojas ar nekustamo īpašumu, transportlīdzekļu, dārgmetālu, dārgakmeņu un to izstrādājumu, kultūras priekšmetu (tajā skaitā senlietu, mākslas un antikvāro priekšmetu) tirdzniecību vai starpniecību, jāziņo Kontroles dienestam, ja klienta veiktais skaidras naudas darījums, kura apmērs ir ekvivalents 5000 euro vai vairāk;
- kredītiestādēm un kapitālsabiedrībām, kas nodarbojas ar ārvalstu valūtas skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu, jāziņo Kontroles dienestam, ja darījums, kurā klients pērk vai pārdod ārvalstu valūtu skaidrā naudā par summu, kuras ekvivalents ir 5000 euro vai vairāk;
- zvērinātiem notāriem, jāziņo Kontroles dienestam, ja mantojuma lietā mantinieks, iesniedzot mantojamās mantas sarakstu ar mantas novērtējumu, mantojuma masas sastāvā ir norādījis neregistrējamu kustamu mantu (tajā skaitā skaidru naudu), kuras novērtējums ir ekvivalents 15 000 euro vai vairāk; ja nostiprinot īpašuma tiesības un šo tiesību nodrošinājumu zemesgrāmatās uz privātā kārtībā noslēgta darījuma pamata, ja skaidras naudas darījuma summas ekvivalents ir 10 000 euro vai vairāk.

Ņemot vērā augstāk minēto, konstatēts, ka normatīvajos aktos ir noteikti vairāki gadījumi, kad likuma subjektiem ir jāziņo Kontroles dienestam par darījumiem skaidrā naudā, kā arī katrā gadījumā likuma subjektiem ir noteikti dažādi darījumu apmēri – gan 10000 euro, gan 5000 euro, gan 15000 euro, kas uzliek pienākumu subjektam atcerēties dažādas darījumu vērtības. Ņemot vērā, ka likumā "Par nodokļiem un nodevām" ir noteikts skaidras naudas lietošanas ierobežojums, kura apmērs ir 7200 euro, būtu ieteicams veikt grozījumus 14.11.2017. Ministru kabineta noteikumos Nr. 674 un izlīdzināt skaidras naudas darījumu apmērus, par kuriem jāziņo Kontroles dienestam, piemēram, nosakot darījuma apmēru - 7200 euro. Gadījumā, ja likuma subjekta klients pārsniegtu šo ierobežojumu, subjektam rastos pienākums ziņot Kontroles dienestam par darījumu skaidrā naudā. Ja normatīvajos aktos būtu noteikta vienota darījumu summa darījumiem skaidrā naudā, tas atvieglotu subjekta slogu, vērtējot darījumu apmērus, kā arī palīdzētu klientam (nodokļu maksātājam) labāk pārzināt ierobežojumus attiecībā uz skaidrā naudā veiktajiem darījumiem.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Analizējot prasības, kas noteiktas uz skaidrā naudā veiktajiem darījumiem, konstatēts, ka likuma "Par nodokļiem un nodevām" 30.panta interpretācija, attiecībā uz skaidras naudas lietošanas ierobežojumu, sagādā grūtības nodokļu maksātājiem, kā arī bieži noved pie soda

sankcijām un tiesvedībām ar VID. Pēc referāta autores viedokļa, būtu ieteicams veikt grozījumus likumā “Par nodokļiem un nodevām” un noteikt periodu, kurā varētu darboties skaidras naudas lietošanas ierobežojums 7200 euro ar vienu darījumu partneri. Par pamatu perioda noteikšanai varētu būt izmantota likuma “Par nodokļiem un nodevām” 1.panta pirmās daļas 8.punkta taksācijas perioda definīcija — laika posms (gads, mēnesis u.c.), par kuru tiek aprēķināts nodoklis.

Pētījuma laikā konstatēts, ka normatīvajos aktos ir noteikti vairāki gadījumi, kad likuma subjektiem ir jāziņo Kontroles dienestam par darījumiem skaidrā naudā, kā arī katrā gadījumā likuma subjektiem ir noteikti dažādi darījumu apmēri – gan 10000 euro, gan 5000 euro, gan 15000 euro, kas uzliek pienākumu subjektam atcerēties dažādas darījumu vērtības. Pēc referāta autores uzskata, un ņemot vērā, ka likumā “Par nodokļiem un nodevām” ir noteikts skaidras naudas lietošanas ierobežojums, kura apmērs ir 7200 euro, būtu ieteicams veikt grozījumus 14.11.2017. Ministru kabineta noteikumos Nr. 674 un izlīdzināt skaidras naudas darījumu apmērus, par kuriem jāziņo Kontroles dienestam, piemēram, nosakot darījuma apmēru - 7200 euro. Ja normatīvajos aktos būtu noteikta vienota darījumu summa darījumiem skaidrā naudā, tas atvieglotu subjekta slogu, vērtējot darījumu apmērus, kā arī palīdzētu klientam (nodokļu maksātājam) labāk pārzināt ierobežojumus attiecībā uz skaidrā naudā veiktajiem darījumiem.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism [Internet source] / <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-publishes-a-report-on-latvia> / apskatīts 30.04.2019.
2. VID. 01.10.2014. Uzziņa Nr.8.12/86943 [Interneta avots] / <https://www.vid.gov.lv/lv/vid-uzzinas-2> / apskatīts 30.04.2019.

COMPENSATION ISSUES IN THE CRIMINAL PROCESS OF LATVIA

Dilshad Salimova, Latvia,
Baltic International Academy, Riga,
Studiju programmas “Tiesību zinātnes”
Bachelor program of Legal science,
salimovadilshad@gmail.com,
Assoc.prof., Dr.Jur., **Marina Sumbarova**

ANOTĀCIJA

Šā panta mērķi nosaka problēmas, kas rodas kriminālprocesā Latvijā par kompensāciju upuriem. Šajā raksts analizētas izmaiņas likumā par valsts kompensācijām cietušajiem kriminālprocesa tiesību sistēmā.

Rakstot rakstu, izmantoja juridisko literatūru, starptautiskos, Eiropas, valsts noteikumus par kompensāciju cietušajiem kriminālprocesa tiesību aktos.

Atslēgas vārdi: likums, kompensācija, cietušais, kriminālprocess, kriminālprocesa likums.

АННОТАЦИЯ

Целью данной статьи определяются проблемы, возникающие в уголовном-процессе Латвии, относительно компенсации потерпевшим.

В работе анализируются изменения в законе о государственной компенсации потерпевшим в системе уголовно-процессуального права.

При написании статьи использована юридическая литература, международные, европейские, национальные нормативные акты о компенсации потерпевшим в уголовно-процессуальном праве.

Ключевые слова: закон, компенсация, потерпевший, уголовный-процесс, уголовно-процессуальное право.

ABSTRACT

The purpose of this article identifies the problems arising in the criminal procedure of Latvia regarding compensation to victims.

The paper analyzes the changes in the law on state compensation to victims in the system of criminal procedural law.

For writing the article author used legal literature, international, European, national regulations on compensation for victims in criminal procedural law.

Key words: compensation, criminal procedure, law, criminal procedure law, victim.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

The article is intended to provide an overview of issues regarding general positions on compensation in the criminal procedure law of Latvia, the core of compensation to victims, to consider changing some normative acts and to determine the effectiveness of changes, the position of scientists on the resolution of compensation issues.

Examine international, European, national regulations on compensation for victims, also make suggestions for improvement and effectiveness of the studied regulations. The article examined the regulations.

For writing the article, the following methods were used: comparative legal, grammatical, statistical, systematic, and analytical.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Criminal procedure law (CPL) of Latvia entered into force October 1, 2005, which in chapter 26 of the CPL defines compensation for damages that caused by a criminal act. Article 22 of the CPL establishes rights to get a compensation that caused harm [3]. The victim is guaranteed the procedural possibilities of requesting and receiving moral and material compensation.

The legal definition of compensation in the Latvian Criminal Procedure Law is regulated in part (1) of article 350. Compensation is a payment in the form of money, which the person who caused the harm by a criminal act pays the victim as a satisfaction for moral offense, physical suffering and property damage.

In accordance with article 95 of the CPL, a person who is injured in a criminal process is considered as a physical person or juridical person who has been harmed by a criminal act, namely a moral infringement, physical suffering or property damage. Part 3 of the same article, ascertained, in case if person die, the victim in the criminal process may be someone from the relatives of the dead person.

In the modern period, Latvia is a member of the European Union, which is why the articles of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms are taken into account.

As previously noted, close attention is paid to ensuring human rights, and attempts are being made to reform various legislations in Latvia [10]. Many works of Latvian scientists, in particular, Doctors of Sciences A. Vilks, A. Meikališa, K. Strada-Rosenberga and M. Sumbarova, describe problems about the timing of compensation about the reasons for the non-effectiveness of specific articles of many regulations [12].

In the articles and scientific works of the previously noted scientists great attention is paid to the issues of strengthening the rights of the victim, the material (moral) damage caused by crimes and on the issue of state compensation to victims [7, 14]. In a jointly written book "Kriminālprocess. Raksti 2010-2015", by professors K. Strada-Rosenberga and A. Meikališa note: "Since the adoption of the new Criminal Procedure Law, it has been changed 11 times. On average, the changes affected more than 40% of the articles included in the CPL. In parts A and B of CPL almost half of the articles were changed, which also included property issues in the criminal process"[9].

In the recommendations made by the United Nations Committee regarding Latvia, certain positions were noted in relation to juveniles who are victims and witnesses of crimes. According to the resolution, the Committee recommends to increase compensation to victims through the Administration of Legal Assistance in Latvia [6]. It draws a close attention to this issue in order to find solutions for it.

Therefore by the Ministry of Justice of Latvia was initiated draft law, which entered into force on January 1, 2019. Due to changes, many issues were resolved, these changes were: an increase in the amount of state compensation, the deadline for filing an application and promulgation of cases by the Administration of Legal Assistance.

The increase in the amount of state compensation by 20%, first of all, had a positive effect in supporting victims who were harmed by a criminal act (Article 7 of the law on state compensation to victims). As a result, the maximum amount of payments for serious injuries, rape, sexual violence, crimes against the morality of minors, human trafficking is 1,935 euros (was 1,505 euros). The victim has the right to compensation, if he suffered moderate bodily injuries, was infected with hepatitis B or C and youths who infected with HIV. In such cases, the compensation is 1505 euros (was 1075 euros) [14].

The aforementioned percentage obtain if a murder was committed crimes witch qualified by articles 125, 126, 133, 154¹, 159, 160 of the Criminal Law [2].

Compared with other countries of the European Union, in most cases, the compensation has a longer period. For example, in Sweden: not later than two years after the crime, Belgium-three years after the completion of criminal proceedings, in the UK-not later than two years after the crime was committed, in Poland, Malta, Cyprus, within two years from the date of commission of the crime [15]. Considering the expediency of a long period for submitting an application, the Latvian legislator amended Article 9 of the law on state compensation to victims was extending the term for submitting applications up to 3 years after the person was recognized as a victim.

Taking into consideration the conduct the cases due to their competence by the Administration of Legal Assistance the institution reports that during the first 6 months of 2018, 11,143 reports were received on the provision of legal aid. For this 907,817 euros were paid. Most of the money went to criminal cases - 843 299.19 euros. By order of the administration, 145 specialists participated in the provision of assistance (based on the amendments to the law on state legal aid) [5]. Regarding the payment of compensation to victims in 2018, for the first 6 months, the Administration of Legal Assistance received 439 requests for compensation and made 373 payment decisions. Already paid compensation at 454 937.15 euros [16].

Adopted on May 18, 2006, the law on state compensation to victims, from January 1, 2019, amended improved some positions in the legislation. The reasons for changing this legislation were the guidelines laid down in Chapter 8, namely Article 89, of the Constitution of the Republic of Latvia [1]. The changes served the effectiveness of the practical invocation of the legislation.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

In conclusion, general positions on compensation in criminal procedural law were analyzed, the core of compensation for victims in criminal procedural law was determined, the scientists' positions on resolving compensation issues were reviewed, international, European and national regulations on compensating victims were examined, suggestions were made on the improvement and effectiveness of the studied regulations.

Changes in some regulatory acts were considered, the effectiveness of changes in practice was determined.

As suggestion I believe it is necessary to provide the Administration of Legal Assistance with the needful tools for effective work.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922, spēkā no 07.11.1922. "Latvijas Vēstnesis", 104 (5676), 31.05.2016. [Stājas spēkā: 14.06.2016.]
2. Krimināllikums. 17.06.1998, spēkā no 01.04.1999. "Latvijas Vēstnesis", 90 (6176), 09.05.2018., [Stājas spēkā: 23.05.2018.]
3. Kriminālprocesa likums. 21.04.2005, spēkā no 01.10.2005. "Latvijas Vēstnesis", 132 (6218), 04.07.2018., [Stājas spēkā 01.09.2018.]
4. Par valsts kompensāciju cietušajiem. 18.05.2006, spēkā no 20.06.2006. "Latvijas Vēstnesis", 119 (5179), 19.06.2014. [Stājas spēkā: 03.07.2014.]
5. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums. 17.03.2005, spēkā no 01.06.2005. "Latvijas Vēstnesis", 36 (5863), 16.02.2017. [Stājas spēkā: 01.03.2017.]
6. Ministru kabineta rīkojums Nr. 66, Rīgā 2018. gada 21. februārī (prot. Nr. 11 33. §). Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas noslēguma apsvērumos Latvijai izteikto rekomendāciju izpildes plānu 2018. gadam. 21.02.2018. spēkā no 21.02.2018. "Latvijas Vēstnesis", 39 (6125), 23.02.2018.
7. Laikraksts "Jurista vards", 2005 g. 26 aprīlis. Nr.15.; 14-17. Lpp.
8. Laikraksts "Jurista vards", 2008 g.4 novembris. Nr.42.; 1-43. Lpp.
9. Kriminālprocess. Raksti 2010-2015, Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2015.
10. Rozenberga K.S., Pierādīšanas teorija kriminālprocesā Vispārīga daļa.-Rīga, Biznesa Augstskola Turība, 2002.
11. Andrejs Vilks., Krimināltiesiska politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas = Criminal policy: analysis of discourse and perspectives of development, Rīga 2013

12. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Учебное Пособие. Издание второе, переработанное и дополненное. Автор Марина Сумбарова. Изд. SIA Hansa Print Riga. Рига 2017, с 46-48.
13. The European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms. Доступно://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, 11.03.18.
14. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. Доступно://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/palielinas-valsts-kompensacijas-ameru-cietusajiem [06.09.2018]
15. Informācija pēdējo reizi atjaunota. Доступно://www.jpa.gov.lv [2018-09-06]
16. Juridiskās palīdzības administrācija - Statistika. Доступно://www.jpa.gov.lv/statistika [05.10.2018]

KOPĪPAŠUMS UN AR TO SAISTĪTĀS TIESISKĀ RAKSTURA PROBLĒMAS

Alla Gļauda, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle
Studiju programma "Privāttiesības"
alla.glauda@gmail.com
BSA vad.pētn., Dr.iur. Jānis Radionovs

АННОТАЦИЯ

Совместное владение как важный правовой институт существовал исторически, развивался до наших дней и продолжит свое развитие в будущем. Хотя совместное владение признается обременением собственности, иногда это единственный способ, которым человек приобретает права и становится одним из владельцев недвижимости, например, покупая квартиру в долевой собственности. Этот институт включает в себя ряд проблем, касающихся разделения совместной собственности, прав совладельцев, порядка использования совместной собственности. Результат исследования совместного владения может дать понимание того, какие изменения требуются в нормативной базе для эффективного обеспечения совместного использования и использования совместного владения.

Ключевые слова: долевая собственность, преимущественное право, права выкупа, совладелец, совместное владение.

ABSTRACT

Shared property as an important legal institution has existed historically, has evolved to the present days and continues its development in the future. Although joint ownership is recognized as a encumbrance of property, it is often the only way a person acquires rights and becomes one of the real estate owners, for example, buying an apartment in a shared property. This institute includes a number of problems concerning the division of joint property, the rights of co-owners, the procedures for the use of joint property. The result of joint ownership research can provide significant insights into what changes are required in the regulatory framework to effectively ensure the sharing and use of joint ownership.

Key words: co-owner, co-ownership, pre-emptive rights, redemption rights, shared ownership.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Nekustamo īpašumu parasti uzskata par vienu no visnozīmīgākajām un ikviena cilvēka vērtīgākajām lietām. Latvijā personas tiesības uz īpašumu nosaka Satversmes 105.pants, garantējot vienu no cilvēka būtiskākajām pamattiesībām un ietverot norādi, ka īpašuma tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā veidā. Tieši kopīpašums ir saistīts ar absolūto īpašuma tiesību ierobežošanu, pamatojoties uz likumu, jo tieši kopīpašums pēc savas būtības katram kopīpašniekam nosaka rīcības rāmjus. [1] Kopīpašuma institūts nav zaudējis savu aktualitāti sabiedrībā un cilvēku dzīvē. Lai gan pastāv tendence, ka tiesību prakse virzās uz to, lai kopīpašums neveidotos, tomēr, nodibinot kopīpašuma attiecības, pastāv risks, ka agri vai vēlu domājamo daļu īpašnieku starpā var rasties domstarpības, kur personas risinājumu nereti rod tikai tiesas ceļā. Darba mērķis ir izpētīt kopīpašuma institūtu un konstatēt ar to saistītās tiesiskā rakstura problēmas, kā arī izstrādāt problēmu iespējamus tiesiskos risinājumus. Pētījumā izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: analītiskā, vēsturiskā un salīdzinošā, kā arī sekojošas tiesību normu interpretācijas metodes: gramatiskā, sistēmiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Civillikuma 1067.panta pirmā daļa paredz, ka "īpašuma tiesība, kas pieder uz vienu un to pašu nedalītu lietu vairākām personām nevis reālās, bet tikai domājamās daļās, tā ka sadalīts

vienīgi tiesību saturs, ir kopīpašuma tiesība".[2] Katram kopīpašniekam pieder nevis reāla, bet gan noteikta domājamā daļa kopējā lietā. Ar "domājamo daļu" kopējā lietā saprotams kopīpašnieka tiesību kopums (jeb kopīpašnieka tiesiskais stāvoklis), attiecība pret kopējo lietu. Tādējādi domājamā daļa ir bezķermeniska lieta un tā - kā iedomāts lielums - nesakrīt ar kādu noteiktu kopējās lietas ķermenisku daļu. [3,43] Civillikuma 1074. un 1075. pantos ir noteikts, ka nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā nodibināšanas noteikumi nerunā tam pretim; turpretim katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt tā dalīšanu.[4]

Ja kopīpašnieki nevar vienoties par domājamo daļu sadalījumu, tad tiesa, raugoties pēc dalāmā priekšmeta īpašībām un lietas apstākļiem, vai nu piespriež katram no kopīpašniekiem reālas daļas, uzliekot, kad vajadzīgs, viena daļai zināmus servitūtus par labu otra daļai, vai atdod visu lietu vienam kopīpašniekam, ar pienākumu samaksāt pārējiem viņu daļas naudā, vai noteic lietu pārdojot, izdalot ieņemto naudu kopīpašnieku starpā, vai arī izšķir jautājumu ar lozi, it īpaši tad, kad jāizšķir, kam no kopīpašniekiem paturēt sev pašu lietu un kas no viņiem apmierināms ar naudu. [5]

No visām civillietām, kas saistītas ar likumu piemērošanu jautājumos par kopīpašnieku savstarpējām tiesiskajām attiecībām, tiesās visvairāk ierosināti strīdi sakarā ar kopīpašuma reālu sadalīšanu (kopīpašuma izbeigšanu), tātad tādi, kas visbiežāk saistīti ar Civillikuma Lietu tiesību daļas 1074. un 1075. panta piemērošanu.[6] Jāatzīst, ka kopīpašuma dalīšanas prasības tiesās ir gandrīz vienīgās, kuras nevar noraidīt, jo mērķis ir kopīpašuma izbeigšana.

Kopīpašums kā apgrūtinājums izpaužas pirmpirkuma un izpirkuma tiesību esamībā. Latvijā diskutē par to, ka pirmpirkuma tiesība ir novecojusi un neatbilst mūsdienu prasībām, jo nepamatoti ierobežo civiltiesisko apriti. Tas ir diskutabls jautājums. Pirmpirkuma tiesība tiešām var kavēt darījuma norisi, tomēr pirmpirkuma tiesības ir jāvērtē ne tikai no darījumu efektivitātes viedokļa, bet, arī no pirmpirkuma tiesību būtības. Pirmpirkuma tiesības esības pamatā ir iespēja, to izmantojot, samazināt kopīpašnieku skaitu (gadījumos, kad kopīpašnieki izmanto pirmpirkuma tiesības), tādējādi mazinot apgrūtinājumus un ļaut esošajiem kopīpašniekiem iepazīt potenciālos kopīpašniekus, t.i., izvēlēties, ar ko valdīt un apsaimniekot kopējo lietu, kas novērš iespējamās sociāla rakstura pretrunas un problēmas. [7] Izpirkuma tiesības noilguma termiņš ir viens gads. Latvijā noteiktie termiņi tiesību izlietošanai ir nesamērīgi gari. Mūsdienu ekonomiskā sistēma, sabiedrības mobilitāte, elektroniskās vides sniegtās iespējas prasa efektīvu darījumu nodrošināšanas procesu. Zemesgrāmatas Latvijā ir datorizētas un visiem tiesību subjektiem brīvi pieejamas.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Jāatzīst, ka, iztiesājot lietas par kopīpašuma dalīšanu atbilstoši normatīvajam regulējumam, tiesai ir plašas tiesības pēc sava ieskata noteikt kopīpašuma dalīšanas veidu. Iespēju robežās ir jāizskata civillietas materiāli saskaņā ar pušu gribu, kas ir primāra, un, pamatojoties uz to, jāpieņem lēmums par prasības apmierināšanu vai noraidīšanu. Autora priekšlikums: Ja tiesvedībā iesaistīto pušu ieteiktie kopīpašuma sadales varianti nekādā veidā nav apmierināmi un nav iespējams arī izlīgums, tiesa, izņēmuma gadījumā, var lemt pēc sava ieskata par kopīpašuma sadales veida noteikšanu.

Prasītājam tiesā par nekustamā īpašuma reālu sadali, jāiesniedz īstenojams un saskaņots kopīpašuma sadalīšanas projekts, pretējā gadījumā, tiesai noraidot prasījumu, sadale nenotiks un problēma netiks atrisināta.

Civillikuma 1074.pants mūsdienu skatījumā ir novecojis, tāpēc autors iesaka to grozīt un izteikt šādā redakcijā: "Nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā nodibināšanas noteikumi neparedz pretējo; turpretim katrs kopīpašnieks var pieprasīt kopīpašuma sadali. Ja tiesa uzskata, ka viens no kopīpašniekiem prasa sadalīt nekustamo īpašumu vienīgi nolūkā kaitēt citiem kopīpašniekiem, tā kopīpašnieku samierināšanas nolūkā var atlikt lietas izskatīšanu uz laiku līdz diviem gadiem".

Autors uzskata, ka tiesai, arī turpmāk taisot spriedumu un lemjot par kopīgas lietas nodošanu vienam kopīpašniekam, saskaņā ar Civillikuma 1075.pantu un nosakot izmaksājamās summas apmēru, par pamatu ņemama nekustamā īpašuma tirgus vērtība uz lietas izskatīšanas (nekustamā īpašuma atsavināšanas) brīdi, kā arī viena vai vairāku kopīpašnieku ieguldījums kopējā lietā vai kopējai lietai nodarītie zaudējumi, kas ietekmēja (palielināja vai samazināja) šī nekustamā īpašuma vērtību uz lietas izskatīšanas (nekustamā īpašuma atsavināšanas) brīdi.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Kopīpašums – kopējās atbildības vienība. Ar ko jāreķinās? <https://lvportals.lv/skaidrojumi/271655-kopipasums-kopejas-atbildibas-vieniba-ar-ko-jarekinas-2015> [Apmeklēts 16.04.2019].
2. Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības. 28.01.1937. Valdības Vēstnesis, 44, 24.02.1937.
3. Rozenfelds, J. (2000) Lietu tiesības. Rīga. Zvaigzne ABC.
4. Kā drīkst rīkoties ar kopīpašumu. <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/11314-ka-drikt-rikoties-ar-kopipasumu-2017> [Apmeklēts 17.04.2019].
5. Ja ir domstarpības par kopīpašuma lietošanu <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/13470-ja-ir-domstarpibas-par-kopipasuma-lietosanu-2017> [Apmeklēts 20.04.2019].
6. LR Augstākā tiesa. Kopīpašums: tiesu prakses apkopojums. (2011) Jurista vārds. Nr.2.
7. Kudeikina, I. (2015) Kopīpašuma institūta problemātika darījumos ar nekustamo īpašumu. Promocijas darbs. https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Kudeikina_disertacija_DRUKAI.pdf [Apmeklēts 21.04.2019].

NOZIEDZĪGOS NODARĪJUMOS CIETUŠO PERSONU ATBALSTA PASĀKUMI LATVIJĀ

Līga Geduse, Iveta Vigupe, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Studiju programma “Krimināltiesības”,
ligab4@inbox.lv, jasmi21@inbox.lv,
Mag.iur. Rēzeknes tiesas tiesnesis Pēteris Novičenoks

ABSTRACT

Objective of the study – to explore support measures, provided to persons who suffered from criminal offences in Latvia, in conjunction with objectives set by the Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. To find possible solutions in order to improve the availability and scope of support measures. The article deals with support measures implemented in Latvia and amendments made to the laws and regulations in relation to the implementation of these support measures. The issue of effective support measures for victims of criminal offences remains relevant, as the victim support measures introduced in Latvia require development and improvement in order to meet the needs of victims completely.

Key words: criminal offence, victim, victim support service, violence.

АННОТАЦИЯ

Цель исследования – изучение мер поддержки, которые оказываются в Латвии лицам, пострадавшим от преступных деяний, в совокупности с целями, выдвинутыми Директивой Европейского Парламента и Совета Европейского Союза 2012/29/ЕС от 25 октября 2012 года об установлении минимальных стандартов в отношении прав, поддержки и защиты жертв преступлений, а также о замене Рамочного Решения 2001/220/ПВД Совета. Найти возможные решения для улучшения доступности и объема мер поддержки. В статье рассматриваются в Латвии реализованные мероприятия по поддержке и в нормативные акты внесенные изменения в связи с реализацией этих мер поддержки. Вопрос об эффективных мерах поддержки от преступных деяний пострадавшим лицам по-прежнему актуален, так как в Латвии введенные меры поддержки потерпевших необходимо развивать и совершенствовать, чтобы полностью обеспечить потребности потерпевших.

Ключевые слова: насилие, потерпевший, преступное деяние, служба поддержки потерпевших.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Demokrātiskās valsts viena no fundamentālām pamatvērtībām ir cilvēks ar visām viņa garantētajām tiesībām un brīvībām. Viena no valsts pamatfunkcijām ir efektīva sabiedrības kopumā, kā arī katra atsevišķa indivīda tiesību un interešu aizsardzība, tādējādi personas tiesības un brīvības izvirzot par valsts augstāko mērķi. Latvijas Republikas Satversmes 89.pants paredz, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem [3]. Taču valsts ne vienmēr var aizsargāt savu pilsoņu tiesības, piemēram, aizsargāt viņus no noziedzīgo nodarījumu apdraudējumiem. Ja ir noticis noziedzīgs nodarījums, valsts pienākums ir atjaunot tiesisko un sociālo taisnīgumu. Ja valsts tiesībsargājošo iestāžu prioritāte ir nevis taisnīguma atjaunošana, bet likumpārkāpēju sodīšana, noziedzīgā nodarījumā cietušais faktiski tiek atstāts otrajā plānā. Savukārt, cietušās personas neaizsargātība ir sabiedrības sociālās spriedzes avots. Tāpēc ir nepieciešams paaugstināt cietušā interešu nozīmīgumu un aizsargāt viņa statusu kriminālprocesā.

Mūsdienu krimināltiesību politikā aizvien nozīmīgāku vietu ieņem cietušo personu tiesību aizsardzība un atbalsts, kas, galvenokārt, ir saistīts ar to, ka mūsu tiesību normas ir saskaņotas ar vairākām starptautiski atzītām rekomendācijām, kuras paredz uzlabot cietušo stāvokli kriminālprocesa ietvaros.

Liels solis pretī cietušo tiesību un vajadzību respektēšanai un garantēšanai tika sperts saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES, ar ko

nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (turpmāk-Direktīva), ieviešanu. Direktīvas galvenais uzdevums ir nodrošināt, ka cietušie visā Eiropas Savienībā var paļauties uz vienotu minimālo garantiju līmeni, neatkarīgi no tā, kurā Eiropas Savienības dalībvalstī ir noticis noziedzīgs nodarījums.

Viens no Direktīvas izvirzītajiem pamatmērķiem ir panākt, lai persona saņemtu informāciju par savām tiesībām un pieejamo atbalstu jau pirmajā saziņā ar iestādi. Latvijā parasti pirmā iestāde, ar ko saskaras cietušais, ir policija.

Direktīvas preambulā ir norādīts, ka noziegums ir ļaundarība pret sabiedrību, kā arī cietušo individuālo tiesību pārkāpšana. Noziegumos cietušie būtu attiecīgi jāatzīst, un pret viņiem būtu jāizturas ar cieņu, iejūtīgi un profesionāli, un bez jebkādas diskriminācijas. Noziegumos cietušie būtu jāaizsargā no sekundāras un atkārtotas viktimizācijas, no iebiedēšanas un no atriebības, tiem būtu jāsaņem piemērots atbalsts, kas sekmētu to atlabšanu, un būtu jānodrošina pietiekama piekļuve tiesu sistēmai.

Kompetento iestāžu, cietušo atbalsta dienestu un atjaunojošās justīcijas dienestu sniegtā informācija un ieteikumi būtu jānodrošina, izmantojot pēc iespējas dažādākus līdzekļus un tādā veidā, lai cietušais tos saprastu. Šāda informācija un ieteikumi būtu jāsniedz vienkāršā un skaidri saprotamā valodā.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot Latvijā paveikto saistībā ar atbalsta sniegšanu noziedzīgos nodarījumos cietušām personām kopsakarā ar mērķiem, kas izvirzīti Direktīvā.

Pētījumā izmantotās metodes: vēsturiskā, sistēmiskā un salīdzinošā.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL PRACTICAL PROVISION

Noziedzīgs nodarījums ir personas konkrētas uzvedības akts, tās aktīva, prettiesiska rīcība (darbība) vai pasīva prettiesiska uzvedība (bezdarbība), ar ko tiek nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm [8]. Nenoliedzami, ka visi noziedzīgie nodarījumi ir saistīti ar cilvēku dzīvībām, kaitējuma nodrošināšanu veselībai, mantas iznīcināšanu un bojāšanu un līdz ar to ar cietušajiem [7]. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo un trešo daļu, cietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt kāds no mirušā tuviniekiem [2].

2012.gada 15.novembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Tās ieviešanas termiņš bija 2015.gada 16.novembris. Vienlaikus tika noteikts, ka līdz 2017.gada 16.novembrim un pēc tam reizi trijos gados dalībvalstis informē Eiropas Komisiju par to, kā noziegumos cietušie ir piekļuvuši tiesībām, kas noteiktas Direktīvā.

Saskaņā ar Direktīvā iekļauto definīciju cietušais ir fiziska persona, kurai nodarīts kaitējums, tostarp fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums, vai ekonomiski zaudējumi, ko tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums, kā arī tās personas, kuras nāvi ir tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums, ģimenes locekļi, kuriem minētās personas nāves rezultātā ir nodarīts kaitējums [1].

Atbalsts noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām ir viena no Direktīvā izvirzītajām cietušo pamatvajadzībām.

Direktīvas 8. un 9.pantā noteiktas prasības dalībvalstīm nodrošināt atbalsta pasākumus noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām [1].

Direktīva paredz, ka dalībvalstis nodrošina, lai cietušajiem saskaņā ar viņu vajadzībām pirms kriminālprocesa, tā laikā un atbilstīgu laikposmu pēc tā būtu bez maksas pieejami konfidenciāli cietušo atbalsta dienesti, kas rīkojas viņu interesēs. Ģimenes locekļiem ir pieejami cietušo atbalsta dienesti saskaņā ar viņu vajadzībām un kaitējuma apmēru, kas tiem radies pret

cietušo vērsta noziedzīgā nodarījuma rezultātā. Cietušo atbalsta dienesti sniedz informāciju, konsultācijas un atbalstu, kas attiecas uz cietušo tiesībām, tostarp informāciju par piekļuvi valsts kompensācijas sistēmām attiecībā uz ievainojumiem, kas radušies nozieguma rezultātā, kā arī informāciju par viņu lomu kriminālprocesā, tostarp par sagatavošanos tiesas procesa apmeklēšanai; informāciju par visiem pastāvošajiem attiecīgajiem speciālistu atbalsta dienestiem vai tieši nosūta pie tiem; emocionālu un, ja pieejams, psiholoģisku atbalstu; konsultācijas finansiālos un praktiskos jautājumos, kas radušies saistībā ar noziegumu; konsultācijas saistībā ar sekundāras un atkārtotas viktimizācijas, iebiedēšanas un atbaidības risku un novēršanu, ja vien šādas konsultācijas jau nesniedz citi valsts vai privāti dienesti.

Direktīva ir tikai daļa no Eiropas Savienībā izstrādātā “cietušo komplekta”, kura mērķis ir radīt efektīvu un pilnvērtīgu cietušo personu atbalsta sistēmu, kas būs līdzīga visās dalībvalstīs. Tajā ietilpst arī Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/99/ES (2011.gada 13.decembris) par Eiropas aizsardzības rīkojumu, Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.606/2013 (2013.gada 12.jūnijs) par aizsardzības pasākumu savstarpēju atzīšanu civillietās un Padomes Direktīva 2004/80/EK (2004.gada 29.aprīlis) par kompensāciju noziegumos cietušajiem.

Ar tieslietu ministra 2013.gada 6.februāra rīkojumu Nr.1-1/43 tika izveidota darba grupa, lai izvērtētu nacionālo normatīvo aktu atbilstību Direktīvas prasībām un nepieciešamības gadījumā izstrādātu normatīvos aktus Direktīvas ieviešanai [4].

Būtiskākie grozījumi Kriminālprocesa likumā, kas saistīti ar Direktīvas ieviešanu, tika veikti, pieņemot 2016.gada 18.februāra likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2016.gada 23.martā. Ar 2016.gada 18.februāra grozījumiem Kriminālprocesa likums papildināts ar 97.¹pantu - Cietušā pamattiesības kriminālprocesā, kura pirmās daļas 10.punktā noteikts, ka cietušajam ir tiesības saņemt informāciju par pieejamo atbalstu un medicīnisko palīdzību. Šā panta trešajā daļā noteikts, ka tiklīdz persona atzīta par cietušo, tai nekavējoties rakstveidā izsniedz un, ja nepieciešams, izskaidro informāciju par cietušā pamattiesībām. To, ka informācija izsniegta un, ja nepieciešams, tiesības izskaidrotas, cietušais apliecina ar savu parakstu.

Latvijas Tiesnešu mācību centrs 2019.gadā veica pētījumu [9] par pārmaiņām, kas Latvijā ir notikušas cietušo aizsardzības jomā laika posmā no 2007.gada līdz 2018.gadam (turpmāk – Pētījums), tai skaitā izmaiņām tiesību aktos, tiesību piemērošanas procedūrās, institucionālās izmaiņās. Šī pētījuma mērķis bija izanalizēt cietušo atbalsta Direktīvas ieviešanas procesu un rezultātus Latvijā, kā rezultātā sniegt ieteikumus un rekomendācijas turpmākai cietušo atbalsta sistēmas attīstībai valstī kopumā.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Cietušā tiesību aizsardzībai ir sociāla un ekonomiska nozīme. Visas sabiedrības interesēs ir tas, lai noziedzīgā nodarījuma sekas pēc iespējas mazāk ietekmētu tālāku cietušā dzīvi. Respektīvi, valstij jānodrošina efektīva cietušo atbalsta sistēma viņu pilnvērtīgai atgriešanai sabiedrībā, nodrošinot savlaicīgu emocionālu, materiālu un juridisku palīdzību.

2016.gada 1.janvārī Latvijā, lai koordinēt atbalsta iespēju saņemšanu cietušajiem, tika izveidota tīmekļa vietne www.cietusajiem.lv un bezmaksas cietušo atbalsta tālrunis 116006, kuru nodrošināja nevalstiskā organizācija “Skalbes”. Katru dienu no plkst.7.00 līdz 22.00 cietušie un viņu tuvinieki, anonīmi zvanot uz bezmaksas tālruni var saņemt īpaši apmācītu speciālistu emocionālo un psiholoģisko atbalstu, un informatīvu palīdzību par cietušo procesuālajām tiesībām. 2017.gadā nevalstiskā organizācija “Skalbes” ieviesusi arī saraksti tiešsaitē, kur klienti var uzdot jautājumus un nekavējoties saņemt atbildes. Pirmajos divos gados caur saraksti tiešsaitē saņēmuši pakalpojumus 152 cilvēki. Nevalstiskā organizācija “Skalbes” darbojas uz valsts deleģējuma un finansējuma pamata. Atbalsta tālrunis nodrošina emocionālu atbalstu, ar tā palīdzību persona var saņemt psiholoģisku atbalstu pēc traumatiskas pieredzes, kā arī personas, kas cietušas no

prettiesiskiem nodarījumiem, var saņemt skaidrojumu par viņu tiesībām, pienākumiem un iegūt informāciju par atbalsta saņemšanas iespējām citās iestādēs.

Pētījumā norādīts, ka saskaņā ar Nevalstiskās organizācijas "Skalbes" veiktās cietušo atbalsta tālruņa analīzes rezultātiem, visbiežāk pēdējo divu gadu laikā cietušajiem ir bijis vajadzīgs atbalsts pēc traumatiskas pieredzes vai gaidot izmeklēšanas rezultātus, pamudinājums vērsties tiesību aizsardzības iestādēs vai sociālajā dienestā, cietušo tiesību skaidrojums un informācija par pieejamo atbalstu (juridisko, psiholoģisko un materiālo) [9].

Latvijā darbojas arī speciālie atbalsta mehānismi. Valsts finansētus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem koordinē Sociālās integrācijas valsts aģentūra.

2015.gada 1.janvārī stājās spēkā Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumi Nr.790 „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām” [6].

Saskaņā ar šiem noteikumiem personai ir tiesības prasīt cietušo rehabilitācijas pakalpojumu, ja tā pārcietusi pret sevi vai tuvinieku vērstu vardarbību un tai ir traucētas sociālās funkcionēšanas spējas; tā ir atzīta par cietušo ar vardarbību saistīta administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros vai ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu saistīta kriminālprocesa ietvaros; ir pieņemts tiesas vai tiesneša lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vai policijas lēmums par nošķiršanu. Pakalpojumu sniedz iespējami tuvu personas dzīvesvietai, izņemot gadījumu, ja persona izteikusi pamatotu vēlmi saņemt pakalpojumu citā administratīvajā teritorijā vai tas nepieciešams personas drošības apsvērumu dēļ. Minētos pakalpojumus sniedz sociālais dienests vai šī dienesta speciāli algoti pakalpojumu sniedzēji.

Valsts finansē arī pakalpojumus, kas ir paredzēti bērniem, kuri ir prettiesisku darbību – noziedzīga nodarījuma, ekspluatācijas, seksuālas izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuri. Kārtību, kādā bērniem šajā gadījumā par valsts budžeta līdzekļiem nodrošināmi sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, nosaka Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr. 1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”. Noteikumi stājās spēkā 2010.gada 1.janvārī [5]. Šo valsts finansēto programmu realizē nevalstiskā organizācija, nodibinājums "Latvijas Bērnu fonds".

Apzinoties nepieciešamību risināt šo problēmu un samazināt vardarbības izplatību valstī, Latvijas Bērnu fonds jau kopš 2000.gada ir sācis darbu pie vienotas rehabilitācijas sistēmas izveides vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā. Tika izveidots metodiskais centrs Rīgā „Centrs Dardedze” un turpmākajos gados reģionāli atbalsta centri Vidzemē „Centrs Valdardze”, Latgalē „Rasas pērles”, Allažos, Zantē un Talsos. Pakalpojumu sniedz arī sociālo pakalpojumu centrs Dobelē un krīžu centrs „Paspārne” Ventspilī. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu koordinē pašvaldības sociālais dienests.

2017.gadā kopumā sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā sniegts 1 291 bērnam, bet institūcijās – 1 264 bērniem, kuri cietuši no vardarbības.

Bez iepriekš minētajiem atbalsta pasākumiem pastāv arī dažādas speciālistu konsultācijas, ko nodrošina pašvaldības sociālais dienests. Lai saņemtu šīs konsultācijas, pašam cietušajam ir jāvēršas pašvaldībā pēc savas dzīvesvietas pēc palīdzības. Pieejamo pakalpojumu loks pašvaldībās variē un ir atkarīgs no pieejamā finansējuma. Minētais nozīmē, ka var izveidoties situācija, kurā no līdzīgiem noziedzīgiem nodarījumiem cietušās personas var saņemt atšķirīga apjoma, satura un kvalitātes atbalsta pasākumus, vai nesaņemt tos vispār, ja pašvaldībā, kur cietušais dzīvo, tāda pakalpojuma nav [9].

Kopš 2014.gada ar Civilprocesa likuma grozījumiem ir ieviesta pagaidu aizsardzība pret vardarbību un ja pret personu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, tad tiesa vai tiesnesis pēc personas motivēta pieteikuma vai pieteikuma, kas iesniegts ar policijas starpniecību, var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Policija var uz vietas pieņemt lēmumu par nošķiršanu, savukārt tiesa vēlāk – nolēmumu par pagaidu aizsardzību. Šajā gadījumā varmākam ir pienākums atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs,

kā arī tiek noteikts aizliegums atgriezties mājoklī, atrasties tuvāk par tiesas lēmumā minēto attālumu, jebkādā veidā sazināties un satikties ar upuri.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION SUGGESTIONS

Ņemot vērā, ka netiek veiktas sabiedriskās aptaujas, lai konstatētu vai cietušajiem sniegtie pakalpojumi ir atbilstoši veidoti viņu vajadzībām, līdz ar to ir sarežģīti novērtēt atbalsta sistēmas kvalitatīvo sniegumu valstī kopumā.

Atbilstoši Direktīvā noteiktajam, atbalsts noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām būtu jāsniedz dažādos veidos, bez pārmērīgām formalitātēm, un šim atbalstam ir jābūt pieejamam visiem cietušajiem visā valsts teritorijā, nevis tikai lielāko pilsētu centros.

Ņemot vērā, ka potenciālais cietušais ir katrs sabiedrības loceklis, sabiedrība kopumā plašsaziņas līdzekļos ir jāinformē, kur var iegūt informāciju par to, kā rīkoties personai, kas nokļuvusi attiecīgā situācijā.

Valstī trūkst finansiāla nodrošinājuma atbalsta pasākumu sniegšanai cietušajiem, kā arī trūkst tiesībsargājošo iestāžu savstarpēji saskaņotu darbību šo pasākumu īstenošanai. Visefektīvākā metode cietušo atbalstam būtu vienotas centralizētas iestādes izveide, kas sadarbotos ar pārējām tiesībsargājošām iestādēm.

Nepieciešams veikt tiesībsargājošo iestāžu darbinieku, kuriem ir saskare ar noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām, apmācību, lai viņi pilnvērtīgi varētu sniegt cietušajiem informāciju par viņu tiesībām un pieejamiem atbalsta pasākumiem.

Svarīgi veicināt cietušo uzticību tiesībsargājošām iestādēm savu tiesību realizēšanā.

Praksē cietušajiem bieži vien ir necīgas iespējas saņemt kompensāciju no vainīgās personas, tāpēc, lai veicinātu cietušo tiesību un interešu aizsardzību kompensācijas piedziņas procesā, valstij būtu nepieciešams izveidot Uzturlīdzekļu garantiju fondam līdzīgu fondu, kas atlīdzinātu cietušajiem radīto kaitējumu, bet pēc tam šo summu piedzītu no vainīgās personas.

KOPSAVILKUMS. РЕЗЮМЕ. SUMMARY

Saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI ieviešanu, arī Latvijā tika veikti vairāki pasākumi, lai vairotu nepieciešamo atbalstu noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām. Rezultātā cietušo atbalsta sistēma Latvijā tika manāmi uzlabota, tomēr būtu nepieciešams veikt pasākumus (sabiedriskās aptaujas, statistikas datu analīze u.c.), kas ļautu novērtēt esošo atbalsta pasākumu efektivitāti un pieejamību.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes pamatlēmumu 2001/220/TI. Pieņemta 25.10.2012. Pieejams <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=LV> [aplūkots 16.04.2019.]
2. Kriminālprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 08.04.2019.]
3. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Pieņemts 15.02.1922., Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=57980> [aplūkots 08.04.2019.]
4. Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), Nr. 90/TA-856 (2015). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument> (aplūkots 16.04.2019.).
5. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr. 1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=202912> [aplūkots 21.04.2019.].

6. Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumi Nr.790 „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām” Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=271251> [aplūkots 21.04.2019.]
7. Zīle J. Cietušais krimināltiesisko zinātņu skatījumā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2002., 128 lpp.
8. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018., 335 lpp.
9. Kronberga I., Logina E. Noziegumos cietušo tiesību attīstība Eiropā: Latvija. Latvijas Tiesnešu Mācību centrs, 2019. Pieejams http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Petijumi/LTMC-Noziegumos%20cietusie%2C2019.pdf [aplūkots 16.04.2019.]

PIEVIENTOTĀS VĒRTĪBAS NODOKĻA KRĀPŠANAS KVALIFIKĀCIJAS PROBLEMĀTIKA LATVIJĀ

Jūlija Kovaļova-Usika, Latvija
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Liepājas filiāle
Maģistra studiju programma “Krimināltiesības”
julija.kovalovausika@inbox.lv
Mg.iur. Edgars Golts

ABSTRACT

The purpose of this article is to describe the issue existing in the Latvian regulatory framework regarding qualification of criminal offenses within the meaning of the Criminal Law in cases, when companies (entities registered in the VAT Payer Register) declare non-existent transactions by obtaining fictitious input tax, when either fraud is committed under Section 177 of the Criminal Law, which, according to its disposition, protects the interests of individuals, rather than public interests, or evasion of tax payments has been committed under Article 218 of the Criminal Law.

Key words: qualification of evasion of tax payments, value added tax, fictitious input tax, fictitious transaction.

ANOTĀCIJA

Šī raksta mērķis – aprakstīt līdz šim esošo Latvijas normatīvajā regulējumā problēmjaudātājumu par noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju Krimināllikuma izpratnē gadījumā, kad uzņēmumi (PVN maksātāju reģistrā reģistrētās personas) deklarē nenotikušos darījumus, iegūstot fiktīvu priekšnodokli – vai tiek izdarīta krāpšana pēc Krimināllikuma 177.panta, kurš pēc savas dispozīcijas aizsarga personu intereses, nevis valsts intereses, vai ir notikusi izvairīšanās no nodokļu nomaksas pēc Krimināllikuma 218.panta.

Atslēgas vārdi: izvairīšanās no nodokļu nomaksas kvalifikācija, pievienotās vērtības nodoklis, fiktīvs priekšnodoklis, fiktīvs darījums.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Likumdevējs aizsargā sabiedrības intereses ieņēmumu jomā, paredzot kriminālatbildību par izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Viens no problēmjaudātājumiem, kas kavē sabiedrības interešu aizsardzību ieņēmumu jomā un personu saukšanu pie kriminālatbildības par izvairīšanos no nodokļu nomaksas ir noziedzīga nodarījuma, saistīta ar fiktīva priekšnodokļa iegūšanu, kvalifikācijas problemātika.

Valsts nodokļu politikas mērķis ir stabili ieņēmumi valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai, nodokļu likmju stabilitāte un prognozējamība, tautsaimniecības konkurētspēja un ienākumu taisnīgums nodokļu sistēmā. Valsts vēlas maksimizēt nodokļu ieņēmumus, bet nodokļu maksātāji vēlas saglabāt līdzekļus sava uzņēmuma attīstībai vai citām vajadzībām. Nodokļu nomaksa un publisko pakalpojumu saņemšana attiecas uz ikvienu no mums, tāpēc jautājumi par notiekošo nodokļu jomā vienmēr ir aktuāli un atrodas sabiedrības uzmanības centrā. Nodokļi jāuztver divējādā aspektā – no vienas puses, cik katrs nomaksā (valsts kasē no indivīda), no otras puses, ko katrs saņem pretī no valsts (veselība, izglītība, vide, ceļi un cita infrastruktūra). Valsts budžets veidots no uzņēmumu maksātajiem nodokļu ieņēmumiem, līdz ar to valsts panākumu stūrakmens ir sekmīga uzņēmējdarbība, kuras rezultātā budžetā nonāk infrastruktūras uzturēšanai un valsts attīstībai nepieciešamie līdzekļi iekasēto nodokļu veidā[1].

Patlaban Latvijā tiek iekasēti 15 veidu nodokļi, kas noteikti Latvijas Republikas likuma „Par nodokļiem un nodevām” 8.pantā, tai skaitā pievienotās vērtības nodokli (turpmāk – PVN)[2].

Daži nodokļu maksātāji cenšas samazināt savus nodokļu maksājumus, tādā veidā veidojot Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu [3].

Zinātniskajā literatūrā nodokļu noziedzība ir definēta kā sociāli bīstama parādība, kuras objekts ir ar krimināltiesībām aizsargātās attiecības nodokļu iekasēšanai[13].

Nodokļu noziedzībai šodien ir lielāka bīstamība nekā pārējai noziedzībai. Ja vispārējā noziedzība, lielākoties, ietekmē tikai indivīda intereses vai, ārkārtējos gadījumos, indivīdu grupas intereses, nodokļu noziedzība aizskar daudzu vai pat visu valsts pilsoņu intereses, jo liedz viņiem ienākumus no budžeta, tas ir, apdraud valsts ekonomisko drošību. Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā ir vispārējais un vardarbīgas noziedzības ekonomiskais pamats, jo lielākā daļa slēpto ienākumu tiek noguldīta ekonomikas noziedzīgajā sektorā. Tas palielina sabiedrisko bīstamību gan pārkāpumiem nodokļu tiesību jomā, gan īpaši nodokļu noziegumu jomā. Publiskā nodokļu nemaksāšanas bīstamība ir saistīta ar valsts nodokļu sistēmas normālu darbību, īpaši ar pilnīgu un savlaicīgu nodokļu iemaksājumu saņemšanu budžetā, kā arī ar nodokļu lielu nozīmi sabiedrības ekonomiskajās aktivitātēs[12].

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 1.panta 14.punktā ir noteikts, ka izvairīšanās no nodokļu un nodevu maksāšanas ir apzināta nepatiesas informācijas sniegšana nodokļu deklarācijās, nodokļu deklarāciju, informatīvo deklarāciju vai nodokļu administrēšanai un kontrolei nepieciešamās pieprasītās informācijas neiesniegšana, nelikumīga nodokļu atvieglojumu, priekšrocību un atlaižu piemērošana vai jebkura cita apzināta darbība vai bezdarbība, kuras dēļ nodokļi vai nodevas nav samaksātas pilnā apmērā vai daļēji[2].

Latvijas normatīvajos aktos nodokļu krāpšana nav definēta, bet Eiropas Komisijas 2012.gada 27.jūnija paziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei “Par konkrētiem veidiem, kā pastiprināt cīņu pret krāpšanos nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, tostarp attiecībā uz trešajām valstīm” ir sniegta sekojošā definīcija – “Krāpšana nodokļu jomā ir apzināta izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, un tā ir sodāma saskaņā ar krimināltiesībām. Termins attiecas uz situācijām, kad tiek sniegtas apzināti nepatiesas deklarācijas vai viltoti dokumenti. Izvairīšanās no nodokļu maksāšanas parasti ir nelikumīgas darbības, kad tiek slēpts vai ignorēts pienākums maksāt nodokli, t.i., nodokļu maksātājs maksā mazāk nodokļu, nekā viņam ir likumīgi jāmaksā, un tas tiek darīts, no nodokļu iestādēm slēpjot ienākumus vai informāciju”[4].

Ļ.Švecova savā rakstā “Nodokļu krāpšanas fenomēns: kvalifikācijas krimināltiesiskā problemātika PVN jomā” definēja nodokļu krāpšanu kā apzinātas darbības, kuru rezultātā valsts budžetā netiek nomaksāti nodokļi pilnā apmērā un par kurām saskaņā ar tiesību aktiem paredzēta administratīvā vai kriminālatbildība[1].

Kaut gan nodokļu joma ir ļoti nozīmīga, tomēr Latvijā ir maz pētījumu par nodokļu krāpšanas veidiem, krāpšanas novēršanas un apkarošanas mehānismiem. Nodokļu jomā notiekošās krāpšanas visbiežāk ir saistītas tieši ar pievienotās vērtības nodokli[1].

PVN ir viens no būtiskākajiem valsts budžeta papildinājumiem. PVN ir iestrādāts no attiecīgas direktīvas izrietošs pamatprincips: ja prece tiek iegādāta uzņēmuma saimnieciskajai darbībai, attiecīgajam uzņēmumam rodas tiesības uz priekšnodokli. PVN ir vienīgais nodoklis, kuram ir priekšnodoklis, un kura pārmaksas gadījumā valsts budžets var atmaksāt atpakaļ uzņēmumam vai vērst citu nodokļu maksājumu segšanai. PVN neiekasēta aptuvenā summa ir 721 miljons *euro*, kas tā saucamās “fiktīvas” vai “krāpšanas” shēmās ik gadu paiet garām valsts budžetam. Fiktīvu shēmu izveidošanai tiek dibināti uzņēmumi ar mērķi, lai aiz tiem veidotu shēmu, kuras pirmajā posmā tiek deklarēta milzīga pārdošana, norādot budžetā maksājamo naudas summu, kuru nav bijis plānots reāli samaksāt. Toties visos šīs shēmas nākamajos ķēdes posmos šo summu mēģina atskaitīt priekšnodoklī. Nereti shēmās izmanto ārvalstis, veidojot tā sauktos nodokļu karuseļus, izkrāpjot no valsts naudu un kropļojot uzņēmējdarbības vidi. Analizējamā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā nereti tiek iesaistītas arī personas, kurām ar attiecīgā uzņēmuma saimniecisko darbību nav nekāda sakara un kuras virknē gadījumu par simbolisku samaksu apņemas veikt uzņēmuma amatpersonas pienākumus, faktiski izpildot trešo personu lūgumus. Tas ļauj negodprātīgiem uzņēmējiem iedzīvoties pašiem un iegūt naudu aplokšņu algām, kas Latvijā

joprojām ir plaši izplatītas. Tādējādi vienā pusē ir šie reāli strādājošie uzņēmumi, kas patiesībā ir organizētās noziedzības grupējuma klienti un pasūtītāji viņu darbībai, bet tālākās fiktīvās ķēdes jau tiek organizētas mākslīgi. Agrāk fiktīvus uzņēmumus dibināja uz bezpajumtnieku vārda. Tagad tendence ir cita – uzņēmumi tiek dibināti un kā amatpersonas sākotnēji tiek izmantotas personas, kas nav nonākušas iestāžu redzeslokā. Tad, kad Valsts ieņēmumu dienests jaundibinātos uzņēmumus pierēģistrē PVN reģistrā, jau pēc neilga laika šīs personas tiek nomainītas ar jaunām amatpersonām, kuras bieži vien ir trešo valstu pilsoņi, bijušie ieslodzītie, kā arī personas ar dažādiem parādiem un jaunieši. Tomēr ir jāatzīmē, ka ar PVN krāpšanu nodarbojas ne tikai uzņēmumi, kuri dibināti šim mērķim, bet arī reāli strādājoši uzņēmumi, kas cenšas izvairīties no PVN samaksas, izmantojot dažādas darījumu ķēdes, un faktiski tas darīts ar mērķi, lai palielinātu priekšnodokļus, tādējādi samazinot maksājamo PVN[5].

PVN maksātāju reģistrā reģistrētie uzņēmumi deklarē nenotikušos darījumus, veido “fiktīvas” shēmas, tādā veidā iegūstot fiktīvu priekšnodokli, un veicot PVN krāpšanu. Pēc kāda Krimināllikumā paredzētājā pantā ir jā kvalificē šīs darbības?

Diskusijas par noziedzīgo nodarījumu PVN krāpšanas jomā krimināltiesisko kvalifikāciju notiek joprojām[1].

2013.gadā Latvijas Republikas Augstākās tiesas veiktā plašā un aptverošā pētījuma “Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” kopsavilkumā profesore Dr.iur. V.Liholaja sniedza atziņu par nodokļu krāpšanas kvalifikācijas problemātiku, norādot, ka lai noziedzīgo nodarījumu kvalificētu saskaņā ar Krimināllikuma 218.pantu, obligāti jākonstatē, ka persona, veicot konkrētas darbības vai pieļaujot bezdarbības aktu, ir vēlējusies izvairīties no nodokļu vai tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas, jo līdzīgi faktiskie apstākļi var liecināt arī par cita noziedzīga nodarījuma, proti, krāpšanas nodokļu un nodevu iekasēšanas jomā pazīmēm, kas saistīta ar it kā pārmaksātā pievienotās vērtības nodokļa atmaksāšanas pieprasīšanu vai saņemšanu[6].

Taču jautājums par šo noziedzīgo nodarījumu nošķiršanu aktualizējās 2013.gadā, jo Latvijas tiesās krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem tautsaimniecībā, kas izdarīti valsts ieņēmumu jomā, izveidojusies nevienveidīga prakse, tas ir, dažādās tiesas vienas un tās pašas darbības ar līdzīgiem faktiskajiem apstākļiem tiek kvalificētas atšķirīgi pēc dažādiem Krimināllikuma pantiem – vai pēc Krimināllikuma 218.panta par izvairīšanos no PVN nomaksas, vai pēc Krimināllikuma 177.panta paredzētā noziedzīga nodarījuma – krāpšanas. Kurzemes apgabaltiesa, taisot spriedumu kriminālprocesā Nr.15830303207, apsūdzēto attaisnoja pēc Krimināllikuma 218.panta 2.daļas, motivējot, ka apsūdzībā norādītās darbības faktiski atbilst Krimināllikuma 177.panta (krāpšanas) 3.daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma pazīmēm, jo no nenotikušiem (t.i. fiktīviem) darījumiem nav aprēķināmi nodokļi, līdz ar to nav iespējas no tiem izvairīties. Savukārt, Zemgales apgabaltiesa savā spriedumā krimināllietā Nr.15830401808, izskatot analogisko situāciju, uzskatīja uzcelto apsūdzību pēc Krimināllikuma 218.panta par pamatotu[7].

Lat atrisinātu šo problēmu, Ļ.Švecova savā rakstā “Nodokļu krāpšanas fenomēns: kvalifikācijas krimināltiesiskā problemātika PVN jomā” piedāvā vadīties no Latvijas Republikas Augstākās tiesas senāta Krimināllietu departamenta skaidrojumiem, kas rodami 2013.gada 26.martā lēmumā lietā Nr.SKK-3/2013 un 2013.gada 30.aprīļa lēmumā lietā Nr.SKK-11/2013 un satur būtiskas atziņas par Krimināllikuma 218. un 177.pantā paredzēto noziegumu norobežošanu un vienotu tiesas prakses izveidošanu šajā jomā[1].

Analizējot Krimināllikuma 177.panta un 218.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu norobežošanu, Senāta Krimināllietu departaments atzina, ka izdarot Krimināllikuma 177.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, vainīgā persona iegūst svešu mantu – PVN nodokli, ko budžetā iemaksāja citi nodokļu maksātāji, bet, izdarot Krimināllikuma 218.pantā paredzēto nodarījumu, vainīgās personas darbība vai bezdarbība ir virzīta uz to, lai nemaksātu nodokļus, iegūtu tiesības uz nodokļu samazināšanu, pārmaksātā nodokļa izmantošana, sedzot nākamajos taksācijas periodos valsts budžetā maksājamo nodokļu summas vai citu nokavēto maksājumu veikšanai, t.i., savu mantu nenodot citam. Ja saistībā ar fiktīviem darījumiem izveidojušos

nodokļu pārmaksu persona pieprasījusi atmaksāt, vai saņemt pārmaksāto nodokļa summu, tad nodarījums par naudas summas iegūšanu par pārmaksāto nodokli jākvalificē arī pēc Krimināllikuma 177.panta attiecīgās daļas. Šādos gadījumos vainīgās personas darbības ir izgājušas ārpus Krimināllikuma 218.panta otrās daļas aizsargātām interesēm, naudas iekasēšanas jomās, un tāpēc nodarījums jākvalificē kā krāpšana[8].

Ja uzņēmums veic saimniecisko darbību, ir iespējama izvairīšanās no PVN nomaksas, atskaitot no budžetā maksājamās summas priekšnodokli par faktiski nenotikušiem darījumiem. Ja saimnieciskā darbība netiek veikta, bet, pamatojoties uz faktiski nenotikušiem darījumiem norādītais priekšnodoklis tiek saņemts atpakaļ kā pārmaksātais nodoklis, valsts intereses nodokļu iekasēšanas jomā netiek apdraudētas, un līdz ar to attiecīgajos apstākļos personas darbības kvalificējamās saskaņā ar Krimināllikuma 177.panta attiecīgo daļu[9].

Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 12.februāra lēmumā lietā Nr.SKK-12.2015 norādīja pamatu, kas nosaka, lemjot par noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, vai ir notikusi izvairīšanās, vai krāpšana, t.i., ka nodalot krāpšanas sastāvu no izvairīšanās no nodokļu nomaksas sastāva, ir jāizvērtē, vai uzņēmums ir nodarbojies ar saimniecisko darbību[10].

Pēc autores domām, nevar piekrist šim viedoklim tāpēc, ka, kā parāda prakse, uzņēmums, kura amatpersona ir vainīga nodokļu nemaksāšanā, vienmēr ir veicis saimniecisko darbību, bet faktiski veicot šo saimniecisko darbību, uzņēmums savā darbībā iesaista uzņēmumus, kuri neveic saimniecisko darbību, lai iegūtu naudas līdzekļus no valsts budžeta.

Autore uzskata, ka noziedzīga nodarījuma kvalifikācija ir atkarīga no PVN darbības specifikas, kuras mehāniskums izpaužas sekojoši.

Mg.iur., Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurors Māris Leja savā mācību materiālā “Pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas izkrāpšana un izvairīšanās no pievienotās vērtības nodokļa nomaksas” norāda, ka fiktīva darījuma rezultātā ar uzņēmumu D uzņēmums B (shēma Nr.2) valstij nesamaksā PVN 21000 *euro* apmērā, līdz ar to valstij maksājamā PVN summa ir 0. Tas ir, valsts nav saņēmusi tai pienākošos PVN maksājumu 21000 *euro* apmērā.

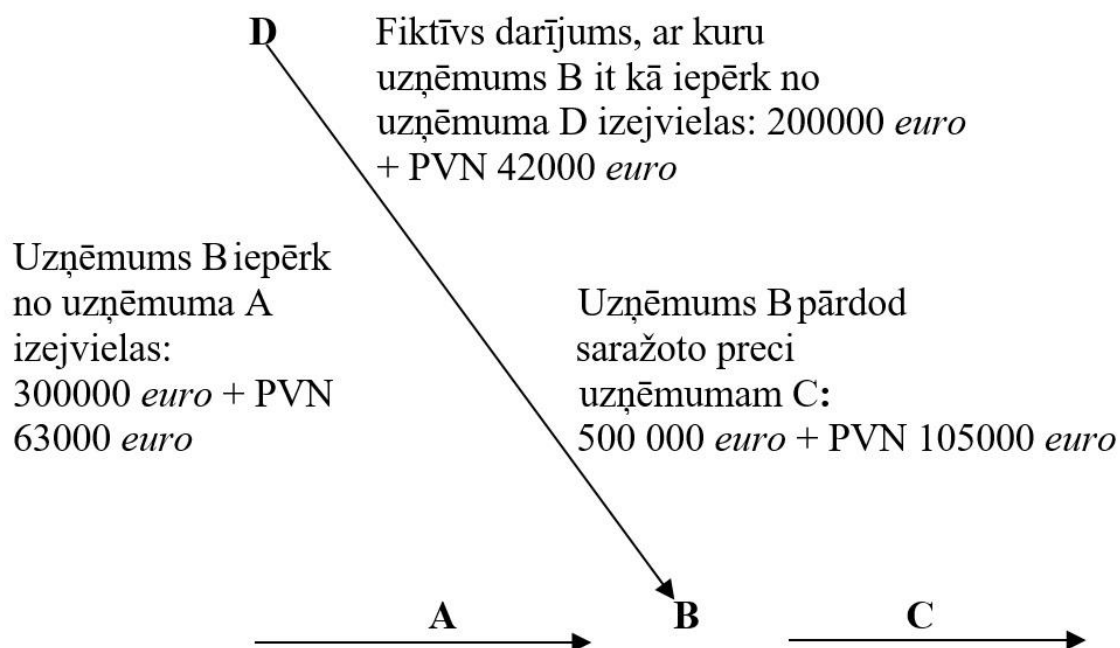
Uzņēmums B iepērk no
uzņēmuma A izejvielas:
300 000 *euro* + PVN
63000 *euro*

Uzņēmums B pārdod
saražoto preci uzņēmumam
C:
500 000 *euro* + PVN 105000 *euro*

Uzņēmuma B nodokļa aprēķins:
 $105000 \text{ euro} - 63000 \text{ euro}$ (samaksātais priekšnodoklis) =
= 42000 *euro*
Tātad Valstij jāmaksā nodoklis 42000 *euro*

Shēma Nr.1 (PVN aprēķins tiesiska darījuma ietvaros)

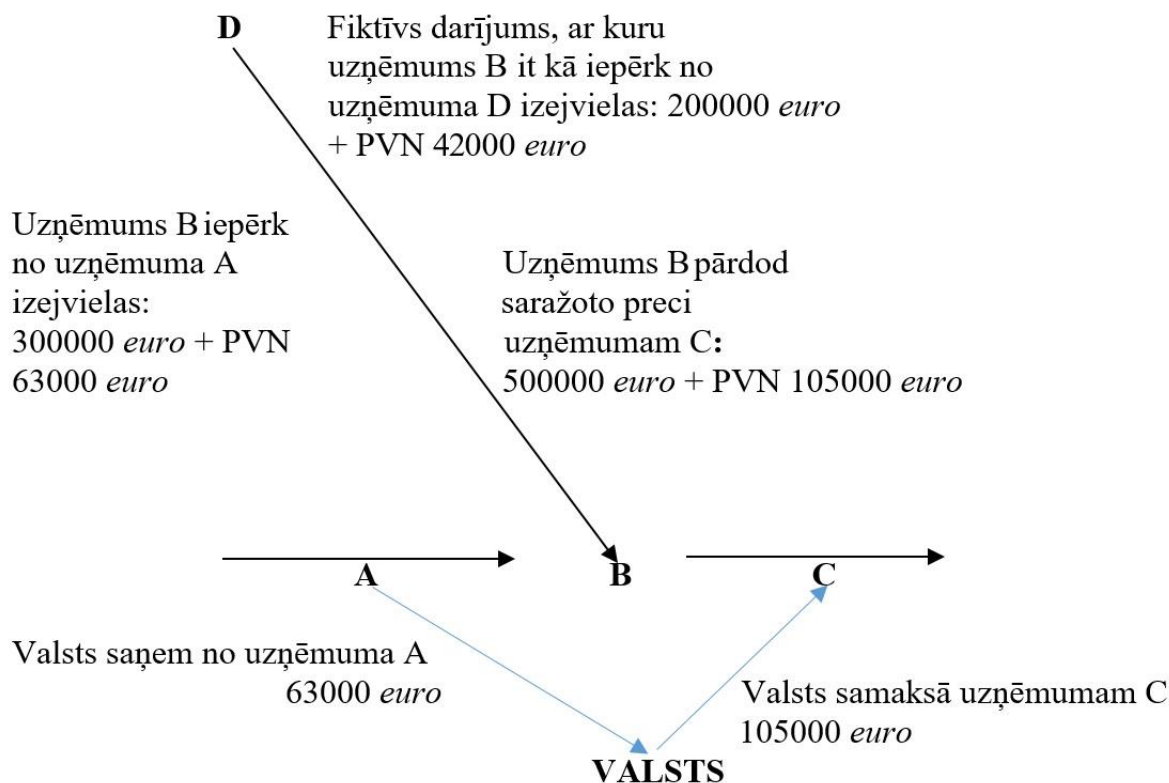

Shēma Nr.2 (izvairīšanās no nodokļu nomaksas)

Uzņēmumam B būtu jāmaksā nodoklis valstij 42000 *euro*, taču PVN deklarācijā norādīts fiktīvs darījums ar uzņēmumu D, kurā priekšnodokļa apmērs ir 42000 *euro*.

Tā rezultātā valstij maksājamā PVN summa tiek noteikta šādi: 105000 *euro* - 63000 *euro* (samaksātais priekšnodoklis uzņēmumam A) - 42000 *euro* (priekšnodoklis, kas uzrādīts fiktīvajā darījumā ar uzņēmumu D) = 0. Tādējādi tiek panākts, ka nodoklis 42000 *euro* apmērā nav jāmaksā, t.i, notikusi izvairīšanās no nodokļu nomaksas par summu 42000 *euro*[11].

Autore nevar tam piekrist un uzskata, ka shēmā Nr.2 netiek norādīts galvenais PVN mehānisma dalībnieks – valsts budžets (shēma Nr.3).

Shēma Nr.3 (izvairīšanās no nodokļu nomaksas)

Saskaņā ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma 84.pantu uzņēmumam A ir jāsamaksā valsts budžetam PVN 63000 *euro*. Uzņēmums C, samaksājot uzņēmumam B par saražoto preci 500000 *euro* + PVN 105000 *euro*, saskaņā ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma 109.pantu, var pieprasīt no valsts budžeta atmaksāt samaksāto PVN 105000 *euro*. Tādā veidā veidojas sekojošā situācija: valsts budžets izmaksā 105000 *euro* (uzņēmumam C), bet saņem 63000 *euro* (no uzņēmuma A). Kā rezultātā, valsts budžetam rodas atņēmušs 42000 *euro* apmērā (105000 *euro* – 63000 *euro*).

Šajā situācijā acīmredzams, ka vainīgā persona, izmantojot PVN darbības specifiku, veica krāpšanas darbības – noslēdza ar uzņēmumu D fiktīvu darījumu, kā rezultātā valsts budžetam veidojas atņēmušs (ar mīnusa zīmi) 42000 *euro* apmērā.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Autore uzskata, ka līdzšinējā tiesu praksē tiek analizēti tikai konkrētā darījumu shēmā iesaistīto uzņēmumu fiktīvie darījumi un kādas fiskālās priekšrocības uzņēmumi ar šiem darījumiem iegūst attiecībā pret valsts budžetu (pārsvārā samazinot maksājamo nodokļu apmēru), tomēr analīze balstās uz nepilnīgu PVN darbības mehānisma izpratni, ko apstiprina shēmā Nr.3 norādītais piemērs, kad valsts budžets ir nevis neieņēmis noteiktu PVN summu, bet tam ir atņēmti naudas līdzekļi fiktīvā darījumā norādītā PVN apmērā.

Šīs problēmas risinājumu autore redz jauna panta iekļaušanā Krimināllikumā – 218¹.pantā “Krāpšana pievienotās vērtības nodokļa jomā”, kurš fundamentāli atrisinās problēmu krāpšanas pievienotās vērtības nodokļa joma kvalifikācijā un veidos vienveidīgu tiesas praksi šajā jomā. Šis jaunais pants aizsargās gan valsts budžeta intereses, gan uzņēmēju konkurences tiesības.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Švecova Ļ. Nodokļu krāpšanas fenomens: kvalifikācijas krimināltiesiskā problemātika PVN jomā. Administratīvā un kriminālā justīcija. 2016., Nr.3 (76).
2. Likums “Par nodokļiem un nodevām”.
3. Kavale L., Joppe A. Nodokļu politikas un administrēšanas pamati. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008., 6.lpp.
4. Eiropas komisijas paziņojums Eiropas parlamentam un padomei par konkrētiem veidiem, kā pastiprināt cīņu pret krāpšanas nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, tostarp attiecībā uz trešajām valstīm. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2012%3A0351%3AFIN> (Aplūkots: 20.03.2019.)
5. Latvijas Republikas Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas par korupcijas, lobēšanas, organizētās noziedzības un kontrabandas ietekmi uz nodokļu iekasēšanu un ekonomisko un finanšu noziegumu izmeklēšanu, kā arī Iekšlietu, Tieslietu, Finanšu ministrijas un citu valsts institūciju amatpersonu personīgās atbildības izvērtēšanu sabiedrības interešu un labas pārvaldības principu ievērošanā Galaziņojums. Rīgā, 2016.gada 21.oktobrī – 32. – 35.lpp.
6. Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūtu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Latvijas Republikas Augstākā tiesa 2013.g. <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> (Aplūkots: 21.03.2019.)
7. Dundure L. Krāpšana vai tomēr izvairīšanās no nodokļu nomaksas. Jurista vārds. 12.02.2013./Nr.6 (757).
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 26.marta lēmums lietā SKK-3/2013 ar skaidrojumiem www.at.gov.lv/downloadlawfile/3806 (Aplūkots 26.03.2019.)
9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 30.aprīļa lēmums lietā SKK-11/2013 ar skaidrojumiem www.at.gov.lv/downloadlawfile/3810 (Aplūkots 26.03.2019.)
10. Tiesību prakse. Krāpšanas nodalīšana no izvairīšanās no nodokļu nomaksas. Jurista vārds. 15.09.2015./Nr.36 (888).
11. Leja M. Mācību materiāls “Pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas izkrāpšana un izvairīšanās no pievienotās vērtības nodokļa nomaksas”. Materiāls netika publicēts. Mācību materiāls izmantots ar Lejas M. atļauju. Šajā rakstā no autores puses tika izmainītas mācību materiālā norādītās summas un valūtas vienības.
12. Александров. И.В. Расследование налоговых преступлений: учебное пособие для магистров. Москва: Издательство Юрайт, 2014., 20. – 21.lpp.
13. Драпкина Л.Я. Герасимов И.Ф., Якубова Р.С. и др. Криминалистика. Москва: Наука, 1993., 13.lpp.

KRIMINĀLATBILDĪBA PAR CIETSIRDĪGU IZTURĒŠANOS PRET DZĪVNIEKIEM

Līga Ivčenko, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Liepājas filiāle
Profesionālā maģistratūra “Krimināltiesības”
liga.ivcenko@gmail.com
profesors Dr.iur. Dainis Mežulis

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является анализ и понимание особенностей расследования при получении доказательств совершения преступных актов жестокого обращения с животными. Уголовная ответственность за жестокое обращение с животными в Уголовном законе предусмотрена с 21 мая 2009 года с изменениями, внесенными 13 декабря 2012 года и 22 июня 2017 года. Расследование этого вида преступлений в практической работе относительно невелико, что, по мнению автора, в основном объясняется необразованностью общества и безразличием к окружающему отношению к животным. В работе также будет отражено, как отделять или убивать диких животных в качестве уголовного преступления или незаконной охоты, за которые несет ответственность Латвийский кодекс административного правонарушения.

Ключевые слова: жестокость, уголовное право, уголовная ответственность, животные, насилие.

ANNOTATION

The purpose of the article is to analyze and understand the peculiarities of investigation in obtaining evidence of criminal acts of cruelty to animals. Criminal responsibility for cruel treatment of animals in the Criminal Law has been provided since 21 May 2009 with amendments made on December 13, 2012 and June 22, 2017. The investigation of this type of crime in practical work is relatively small, which, in the author's opinion, is basically attributable to the non-education of the society and indifference to the surrounding attitude towards animals. The work will also reflect how to separate or kill a wild animal as a criminal offense or an illegal hunt for which the Latvian Code of Administrative Violation is responsible.

Key words: cruelty, criminal law, criminal responsibility, animals, violence.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Dzīvnieku aizsardzības likums [1] nosaka, ka cilvēces ētiskais pienākums ir nodrošināt visu sugu dzīvnieku labturību un aizsardzību, jo katrs īpatnis pats par sevi ir vērtība. Cilvēkam ir morāls pienākums cienīt jebkuru radību, izturēties pret dzīvniekiem ar iejūtīgu sapratni un tos aizsargāt. Nevienam nav atļauts bez pamatota iemesla nogalināt nogalināt dzīvnieku, nodarīt tam sāpes, radīt ciešanas vai citādi kaitēt. Rakstā tiks analizēts vai par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem noziedzīga nodarījuma izdarītājus persona ir saucama pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma [2] 230.panta, un kā nošķirt vai savvaļas dzīvnieka nonāvēšana ir pie kriminālatbildības saucams nodarījums vai tomēr nelikumīgas medības, par ko atbildība paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā [3] (turpmāk - LAPK). Jāatzīmē, ka šāda veida noziegumi ir reģistrēti maz, kas autoresprāt ir saistāms ar sabiedrības neizglītotību un vienaldzību attieksmē pret dzīvniekiem. Laika periodā no 2013.gada līdz 2018.gadam [4] ieskaitot Latvijā pēc Krimināllikuma 230.panta noziedzīga nodarījuma pazīmēm ir uzsākti 343 kriminālprocesi, no kuriem 321, no kuriem 321 ir uzsākti pēc panta pirmās daļas – mazāk smags noziedzīgs nodarījums, un 29 pēc otrās daļas – smagi noziedzīgs nodarījums. Uz 2019.gada 30.aprīli uzsākti 10 kriminālprocesi. Vidēji katru gadu no 57 līdz 69 kriminālprocesiem.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЕ. BASIC THORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Teorētiski ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem jāsaprot, gan aktīvas darbības, gan bezdarbība. Aktīvas darbības ir dzīvnieka nogalināšana bez vajadzības, sišana nodarot tiem fiziskas sāpes, izmantošana dažādiem eksperimentiem, izņemot zinātniskos, izmantošana dažādos cīņu veidos, kad tie tiek sakropļoti vai iet bojā. Bezdarbība ir dzīvnieka atstāšana bez barības, dzēriena, palīdzības. Tā ir arī noziedzīga nodarījuma sastāvu veidojošā objektīvā puse. Objekts ir dzīvnieku labturības, veselības un dzīvības intereses. Lai personu sauktu pie kriminālatbildības jākonstatē, ka sekas, kad dzīvnieks tiek sakropļots vai iet bojā, ir vainīgā nodarījuma rezultāts. Subjekts ir fiziska un pieskaitāma persona, kas ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Subjektīvo pusi veido tīšs nodarījums, ko raksturo tiešs vai netiešs nodoms. No attieksmes puses vainīgā persona apzinās, ka viņš cietsirdīgi izturas pret dzīvnieku, un saprot, ka cietsirdības rezultātā dzīvnieks var tikt sakropļots vai aiziet bojā. Vainīgais šādas sekas vai arī pieļauj to iestāšanos.

Tā, piemēram, situācijā, ja novembra mēnesī pilsētas teritorijā daudzdzīvokļu nama bēniņos ar mazas enerģijas pneimatisko ieroci tiek nošauti baloži. Notikuma vietas apskates laikā tiek konstatēts 21 baloža līķis, kuri visi tiek izņemti. Par faktu tika uzsākts kriminālprocess pēc Krimināllikuma 230.panta pirmās daļas un persona aizturēta Kriminālprocesa 264.panta pirmās daļas 1.punkta kārtībā. Pirmstiesas izmeklēšanas laikā noskaidrots, ka izņemtie baloži ir mājas baloži (*Columba livia*) un saskaņā ar Ministru kabineta 2014.gada 22.jūnija noteikumu Nr.421 “Medību noteikumi” [5] 3.2.8.apakšpunktu mājas baloži (*Columba livia*) ir nelimitēti medījami dzīvnieki ar medību termiņu no 1.augusta līdz 31.decembrim. “Medību likuma” [6] 3.panta trešās daļas 1.punktu medīt aizliegts pilsētu teritorijā. Pie personas aizturēšanas izņemtais ierocis ir mazas enerģijas pneimatiskais ierocis, un tāda veida ieroči netiek reģistrēti un uz tiem speciāla atļauja nav nepieciešama. Ieroču aprites likuma [7] 1.panta 15.punktu ierocis ir priekšmets vai mehānisms, kas speciāli radīts dzīvu vai nedzīvu mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai, un 27.punktā noteikts, ka mazas enerģijas pneimatiskais ierocis — pneimatiskais ierocis, kura šāviņa sākumenerģija nepārsniedz 12 džoulus netiek reģistrēti un uz tiem speciāla atļauja nav nepieciešama. Šī likuma 16.panta otrās daļas 1.punktā noteikts, ka fiziskajai personai, kas sasniegusi 18 gadu vecumu, ir tiesības iegādāties, glabāt un pārvadāt aukstos ieročus, mazas enerģijas pneimatiskos ieročus un to munīciju un izmantot šos ieročus treniņos un sporta sacensībās. Tiesu veterinārmedicīniskās ekspertīzē secināts, ka no 21 notikuma vietā izņemta baloža, trīs ir nošauti, pārējie miruši nevardarbīgā nāvē. Izvērtējot, vai cietsirdība ir attiecināma uz konkrēto gadījumu, jāsecina, ka 3 nošautie putni ir mājas baloži *Columba livia*, kas ir nelimitēti medījami dzīvnieki ar medību termiņu no 1.augusta līdz 31.decembrim, bet tos aizliegts medīt pilsētas teritorijā. Tādējādi procesa virzītājam jāsecina, ka persona nav izvēlēties atbilstošu problēmas risināšanai izmantoto metodi, bet viņa darbības nav vērtējamās kā cietsirdība Krimināllikuma 230.panta izpratnē, kā arī netiek konstatētas citu noziedzīgu nodarījumu sastāva pazīmes un konkrētajā gadījumā nav noticis noziedzīgs nodarījums un šāds nodarījums nav krimināli sodāms. Līdz ar to, kriminālprocess ir izbeidzams. Persona nav saucams pie administratīvās atbildības pēc LAPK 167.panta par sīko huligānismu (par sabiedriskā miera traucēšanu, kas izpaužas kā necieņa pret sabiedrību vai bezkaunīga rīcība, ignorējot vispārpieņemtās uzvedības normas un traucējot cilvēku mieru, iestāžu, uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) vai organizāciju darbu (sīkais huligānisms)). Šī pārkāpuma subjektīvo pusi raksturo tiešs nodoms, jo vainīgais apzinās, ka rupji traucē sabiedrisko mieru un tādējādi pauž acīmredzamu necieņu pret sabiedrību, un vēlas to. Konkrētajā gadījumā personas nodoms nav bijis traucēt sabiedrisko mieru vai kā citādi nekaunīgi izturēties pret sabiedrības locekļiem, ignorējot vispārpieņemtās uzvedības normas. Vērtējot, vai persona būtu saucama pie administratīvās atbildības par LAPK 80.panta Medību noteikumu pārkāpšanu (Par medību noteikumu pārkāpšanu vai citāda veida dzīvnieku izmantošanas, vai savvaļā dzīvojošu medījamo dzīvnieku piebarošanas noteikumu pārkāpšanu (pirmā daļa), un par nelikumīgām medībām (otrā daļa)), secināms, ka, lai

par šādu nodarījumu personu sauktu pie administratīvās atbildības ir jākonstatē Medību likumā definēto nelikumīgo medību apstākļi. Saskaņā ar šī likuma 26.panta 3.punktu par nelikumīgām medībām uzskatāma medīšana ar šaujamieroci, ja *normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nav iegūta* vai ir atņemta *mednieka apliecība*, mednieka sezonas karte vai medību šaujamieroča glabāšanas atļauja, kā arī limitēto medījamo dzīvnieku medīšanu bez medību atļaujas. Saskaņā ar šī likuma 26.panta 6.punktu par nelikumīgām medībām uzskata medīšanu vietās, kur medīt aizliegts, kā arī vietās, kur aizliegtas attiecīgās dzīvnieku sugas medības, izņemot šā likuma 29.panta piektās daļas 3.punktā minētos gadījumus.

Apkopojot informāciju par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem, ir konstatējams fakts, ka praksē ir maz tādu noziedzīgu nodarījumu, par kuriem vainīgā persona tiktu saukta pie kriminālatbildības. Saskaņā ar Krimināllikuma 7.panta trešo daļu, Krimināllikuma 230.panta izdarīts noziedzīgs nodarījums ir mazāk smags noziegums (pirmā daļa) un smags noziegums (otrā daļa), par ko likumdevējs ir paredzējis sodu gan brīvības atņemšanas veidā, gan īslaicīgas brīvības atņemšanas veidā, gan piespiedu darbu veidā, gan naudas soda veidā, gan probācijas uzraudzības veidā. 2018.gadā Kurzemes reģionā notiesātas astoņas personas, no kurām brīvības atņemšanu līdz vienam gadam saņēmuši divi cilvēki, bet seši sodīti ar piespiedu darbu. Ņemot vērā 2018.gada statistiku, faktiski pie kriminālatbildības saukta viena persona. Šeit gribas domāt pozitīvi, ka šāda rakstura noziedzīgi nodarījumi nav, ka katrs indivīds ciena jebkuru dzīvu radību. Tomēr jautājums ir par to, cik par šādiem nodarījumiem tiek ziņots.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION

Izpētes rezultātā, vērtējot pieejamos tiesu spriedumus, jāsecina, ka pamatā veids kādā dzīvnieks ir gājis bojā – nogalināts, ir izteikta nežēlība vainīgo personu puses. Dzīvnieki tiek nogalināti sadurot, sitot, žņaudzot, slīcinot. Piemērojot vainīgai personai sodu, ir ļoti maz piespriests reālas brīvības atņemšanas sods, kaut gan panta sankcija paredz brīvības atņemšanu līdz trīs gadiem (pirmā daļa) un pieciem gadiem (otra daļa). Pamatā tiesa ir lēmusi par piespiedu darbu no 70 līdz 280 stundām. Tostarp, šādi sodi ir piemēroti gadījumos, kad noziegums izdarīts sabiedriskā vietā vai nepilngadīgas personas klātbūtnē. Nākotnē būtiskākais ir sasniegt to mērķi, kas ir paredzēts dzīvnieku aizsardzības tiesību aktos, kā arī piespriest bargākus sodus. Pašlaik rodas priekšstats, ka dzīvnieka dzīvība un veselība netiek augstu vērtēta, pret tiem izturas kā pret priekšmetiem, lietām. Viedokļi dalās par to vai sabiedrība ziņo par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem pietiekami vai tomēr maz tādu gadījumu.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Dzīvnieku aizsardzības likums [Interneta resurss]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14940-dzivnieku-aizsardzibas-likums> [skatīts 08.04.2019.]
2. Krimināllikums [Interneta resurss]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> [skatīts 30.04.2019.]
3. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss [Interneta resurss]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss> [skatīts 08.04.2019.]
4. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs [Interneta resurss]. Pieejams: <http://dwh.ic.iem.gov.lv> [skatīts 30.04.2019.]
5. Ministru kabineta 2014.gada 22.jūnija noteikumu Nr.421 “Medību noteikumi” [Interneta resurss]. <https://likumi.lv/doc.php?id=267976> [skatīts 08.04.2019.]
6. Medību likums” [Interneta resurss]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/77455-medibu-likums> [skatīts 08.04.2019.]
7. Ieroču aprites likums [Interneta resurss]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/305818-ierocu-aprites-likums> [skatīts 08.04.2019.]

TIESĀŠANĀS IZDEVUMI LATVIJAS CIVILPROCESĀ

Liene Zamazlova-Kazikova, Latvija, BSA,
Profesionālā maģistratūra
programma "Privāttiesības",
Zinātniskais vadītājs: Dr.iur Tatjana Jurkeviča

ABSTRACT

The theme of this article is „Costs of adjudication in Latvian Civil proceeding”. Dated 01 March 2009 consists of amendments brought into practice which significantly increased the legal costs and added to the burden of the current economic situation. A large part of the national population not have the option of their legal right and interests to defend at the court because they are not able to pay statutory public duties. The aim of the article is to explore the challenges related to costs of adjudication in civil procedure and make recommendations for solutions thereof.

This article explores the challenges posed by the author who made it possible to analyze the costs of civil procedure at the same time by encouraging discussion of the matters in dispute and the related challenges in particular, calling attention to the shortcomings in this area of the law. Research data can be used as a basis for the development of the laws and regulations of the Republic of Latvia, improving everyone's right to legitimately defend their interest in a fair court.

Key words: Costs of adjudication in Civil procedure, state tax, personal rights and legal interests.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Mainoties valsts iekārtai un Latvijai atgūstot neatkarību, pārmaiņas skāra arī tiesisko telpu, tādējādi 1998. gada 14. oktobrī Saeimā tika pieņemts jauns Civilprocesa likums [1], kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā, bet līdz tam civilprocesuālās tiesiskās attiecības regulēja Civilprocesa kodekss [2]. Negrozot tiesas izdevumu līdzšinējo sastāvu, kāds bija noteikts Latvijas Civilprocesa kodeksā, kopš Civilprocesa likuma spēkā stāšanās brīža vairāk kārt mainīti valsts nodevu apmēri. No 2009. gada 1. marta stājās spēkā tie Civilprocesa likuma grozījumi, kas ievērojami palielināja tiesas izdevumus un dotajā periodā ir pagājis jau pietiekoši liels periods, lai veiktu šo grozījumu efektivitātes analīzi, balstot šo analīzi uz prakses pieredzi. Diemžēl, viens no pamat rezultātiem, kuri ir vērojami ir tāds, ka pašreizējā ekonomiskajā situācijā samērā lielai daļai valsts iedzīvotāju nav iespējas savas likumīgās tiesības un intereses aizstāvēt tiesā, jo viņi nespēj samaksāt likumā noteiktās valsts nodevas, bet nācās atzīt, ka efektīva mehānisma tiesāšanas izdevumu samazināšanai vai atbrīvošanai no to samaksas Civilprocesa likumā nav.

Šī raksta mērķis - analizēt tiesāšanās izdevumus civilprocesā, norādot uz atsevišķiem problēmjaudājumiem, kas saistīti ar tiesāšanās izdevumiem civilprocesā, kuru risināšanai būtu pilnveidojams esošais tiesiskais regulējums.

Pētījumam izvirzītie uzdevumi - analizēt tiesāšanās izdevumu būtību un izvērtēt tiesāšanas uzdevumu ietekmi uz cilvēka tiesībām aizstāvēt tiesā savas intereses un likumīgās tiesības - deva iespēju analizēt tiesāšanās izdevumus civilprocesā un ar tiem saistītos problēmjaudājumus, vērsot uzmanību uz likuma nepilnībām šajā jomā.

Tēmas aktualitāti raksturo gan tas, ka likumdevējs ir ievērojami grozījis tiesas izdevumu apmērus, gan Augstākās tiesas Senāta judikatūras izmaiņas, gan tiesu noslogotība, ko likumdevējs cenšas risināt, palielinot nodevu apmērus. Turklāt ekonomiskās nestabilitātes laikā valstij ir īpaši jāpievērš vērība tam, lai normatīvie akti palīdzētu attīstīt pieeju tiesai un veicinātu ekonomisko atgūšanos. Lai arī citi autori Latvijā ir pētījuši šo tematu, tomēr šis pētījums sniedz autora skatījumu uz atsevišķiem aktuāliem jautājumiem, jo līdz šim Latvijā nav vienotas nostājas problemātikā, kas saistīta ar tiesāšanās izdevumiem Civilprocesā. To, ka valsts nodevas palielināšanas sociālās un ekonomiskās sekas var būt juristu izpētes priekšmets, atzīst vairāki tiesībzinātnieki. „Taču jāatgādina viena patiesība: likums ir jāpilda” [3].

TIESĀŠANAS IZDEVUMU JĒDZIENS UN IZPRATNE

Tiesāšanās izdevumus Latvijā nosaka saskaņā ar Civilprocesa likumu. Civilprocesa likums stājās spēkā 1999. gada 1. martā, līdz tam civilprocesuālās tiesiskās attiecības regulēja Civilprocesa kodekss.

Civilprocesa likums līdz šim ierasto terminu „tiesas izdevumi” aizstājis ar plašāku jēdzienu „tiesāšanās izdevumi” [3]. Tiesu izdevumos vārda plašākā nozīmē t.i., tiesāšanās izdevumos vēl ietilpst atlīdzība par lietas vešanu [4]. Civilprocesa likumā ieviestais jēdziens „tiesāšanās izdevumi” bija jau agrāk pazīstams Civilprocesa teorijā, kur ar šo terminu apzīmēja tiesas izdevumus plašākā nozīmē [3].

Jāatzīmē, ka Civilprocesa 4. nodaļa „Tiesāšanās izdevumi” ir vispārīgā nodaļa, kas attiecināma ne tikai uz prasības tiesvedību, bet arī uz visiem tiesāšanas veidiem. Līdz ar to tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas problēmas skar ne tikai prasības tiesvedību, bet skar visus tiesāšanas veidus. Tātad visos gadījumos, kur konstatējamas kreditoru-debitoru attiecības [5].

Civilprocesa likuma komentāros, Dr.iur.,prof. J.Rozenbergs norāda, ka tiesāšanās izdevumi tiek noteikti, lai:

1. daļēji kompensētu valstij izdevumus, kas nepieciešami tiesu darbības finansēšanai;
2. atlīdzinātu tai pusei tiesāšanās izdevumus, kuru labā taisīts tiesas nolēmums;
3. mudinātu parādnieku labprātīgi izpildīt saistības;
4. atturētu personas griezties tiesā ar nepamatotām prasībām vai prasībām parniecīgām summām. [3]

Tiesu administrācija norādījusi, ka tiesāšanās izdevumi noteikti, lai:

1. daļēji kompensētu valstij izdevumus, kas nepieciešami tiesu darbības finansēšanai;
2. atlīdzinātu tai pusei tiesāšanās izdevumus, kuru labā taisīts tiesas nolēmums;
3. mudinātu parādnieku labprātīgi izpildīt saistības. [6]

Tādējādi Tieslietu ministrijas un Dr.iur., prof. Jāņa Rozenberga viedokļi atšķirās tikai jautājumā par to, vai tiesāšanās izdevumi tiek noteikti, lai atturētu personas griezties tiesā ar nepamatotām prasībām vai prasībām parniecīgām summām.

Pilnīgi jāpiekrīt, ka tiesāšanās izdevumi tiek noteikti, lai daļēji kompensētu valstij izdevumus, kas nepieciešami tiesu darbības finansēšanai, un atlīdzinātu tai pusei tiesāšanās izdevumus, kuru labā taisīts tiesas nolēmums, bet nevar piekrist, ka tiesāšanās izdevumi mudinātu parādnieku labprātīgi izpildīt saistības un attur personas griezties tiesā ar nepamatotām prasībām vai prasībām parniecīgām summām.

Tiesāšanās izdevumi arī nevar mudināt parādnieku labprātīgi izpildīt saistības, jo tiesāšanās izdevumi ir jāmaksā tikai kad tiesa tos piespriež. Tādējādi tiesāšanās izdevumi bieži vien nevis mudina parādnieku labprātīgi izpildīt saistības, bet ļauj nepildīt saistības, zinot, ka pirms prasības iesniegšanas pusei ir jāsamaksā arī valsts nodeva.

TIESĀŠANAS IZDEVUMU IETEKME UZ TIESĪBĀM UZ TIESAS AIZSARDZĪBU

No 2009. gada 1. marta stājās spēkā grozījumi, kas ievērojami palielināja tiesas izdevumus un dotajā periodā ir pagājis jau pietiekoši liels periods, lai veiktu šo grozījumu efektivitātes analīzi, balstot šo analīzi uz prakses pieredzi. Diemžēl, viens no pamat rezultātiem, kuri ir vērojami ir tāds, ka pašreizējā ekonomiskajā situācijā samērā lielai daļai valsts iedzīvotāju nav iespējas savas likumīgās tiesības un intereses aizstāvēt tiesā, jo viņi nespēj samaksāt likumā noteiktās valsts nodevas, ņemot vērā, ka Civilprocesa likums paredz, ka, lai uzsāktu tiesvedības procesu, pirms prasības pieteikuma iesniegšanas, ir jāsamaksā valsts nodeva, kuras apmērs noteikts Civilprocesa likuma 34. pantā. Personas tiesības vērsties tiesā nav absolūtas un tās var tikt ierobežotas, pie nosacījuma, ka šādiem ierobežojumiem ir likumīgs mērķis un ka tie ir samērīgi. Samērīguma princips prasa ievērot saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības un personu interesēm, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses. Labumam, ko sabiedrība iegūst no ierobežojumiem, kas uzlikti adresātam, ir jābūt lielākam nekā viņa tiesību vai tiesisko interešu

ierobežojumam. Būtiski privātpersonas tiesību vai tiesisko interešu ierobežojumi ir attaisnojami tikai ar nozīmīgu sabiedrības labumu [7].

Piemēram, Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele ir norādījusi, ka: „Pašreizējā Latvijas demokrātijas attīstības stadijā jābūt ļoti piesardzīgiem pret iespējām kaut kādā veidā aprobežot to, ko varētu saukt par Latvijas iedzīvotāju jaunatklāto sūdzēšanas prieku. Īpaši piesardzīgiem vajadzētu būt, palielinot valsts nodevas tiesās. Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau ir bijušas vairākas šādas lietas pret Latviju, kur konstatēts, ka ir nepieciešama lielāka elastība, lemjot par atbrīvošanu no valsts nodevas. Jāsaprot, ka ļoti bieži cilvēks iet uz tiesu nevis prieka pēc, bet tāpēc, ka viņam nav kur citur meklēt palīdzību. Turklāt bieži viņam nav arī naudas, lai samaksātu tiesāšanās izdevumus.” [8]

Personas tiesības uz taisnīgu tiesu ir konstitucionālas tiesības un svarīgs cilvēka pamattiesību elements. Cilvēka tiesības uz efektīvu viņa tiesību atjaunošanu kompetentā tiesā ir nostiprinātas gan Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā [9], gan Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā [10]. Salīdzinājumā ar Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas principiālo regulējumu, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā ietverts detalizētāks tiesiskais regulējums. Konvencija Latvijā ir spēkā no 1997. gada 27. jūnija, tās 6. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu pamatotību, uz taisnīgu tiesu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā.

Latvijas Republikas tiesību aktos noteiktas cilvēka tiesības „aizstāvēt savas likumiskās intereses taisnīgā tiesā” un „tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā”. Fiziskas personas tiesības uz tiesas aizsardzību nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes [11] 92. pantā kur noteikts, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Tiesības uz tiesas pieejamību attiecināmas uz visām tiesu instancēm, taču tās nevar būt absolūtas, un ir pakļautas zināmiem ierobežojumiem. Šiem ierobežojumiem, kurus „valsts drīkst radīt attiecībā uz tiesas pieejamību sabiedrības un indivīda vajadzībām un iespējām, ir jābūt ar tiesisku vai leģislatīvu mērķi, ievērojot samērīgumu starp sabiedrības un attiecīgā indivīda interesēm” [12].

Ņemot vērā, ka personas tiesības vērsties tiesā nav absolūtas un var tikt ierobežotas, pie nosacījuma, ka šādiem ierobežojumiem ir likumīgs mērķis un ka tie ir samērīgi. Pie minēta autors norāda, ka tiesāšanās izdevumi iegūst lielu ietekmi uz personas tiesībām aizstāvēt sevi tiesā.

Apskatot un izvērtējot spēkā esošo Civilprocesa likuma regulējumu, norādāms, ka likumdevējam jāņem vērā, ka ne vienmēr līgumsaistības vai citi tiesiskie pienākumi tiek izpildīti labprātīgi. Civillikumā un citos civiltiesībām piederošajos normatīvajos aktos ir sīki noregulēts, kāds ir viena vai otra līguma saturs, kā līgumi izpildāmi un kādas ir neizpildes sekas. Valstij ir jānodrošina, lai indivīdiem piemītošās subjektīvās tiesības nepieciešamības gadījumā varētu tikt īstenotas ar valsts sankcionētiem piespiedu līdzekļiem. Pašreiz pastāvošais nodevas veidošanās mehānisms nestimulē izlīgumu civillietās, jo tas prasa pilnu nodevas nomaksu jau uzsākot tiesvedību lietā, tādējādi prezumējot, ka lieta beigsies ar spriedumu. Pat tad, ja lietas dalībnieki izlīgst līdz vēl lieta tiek skatīta tiesas sēdē, prasītājam nav tiesību saņemt atpakaļ samaksāto valsts nodevas apjomu pilnā apmērā.

Pievēršoties “atbrīvošanas” mehānismam, jānorāda, ka Civilprocesa likums nosaka, ka tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji atbrīvo to no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos. Likums neparedz, ka no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos būtu atbrīvojamas juridiskas personas, lai gan likums paredz, ka arī juridiskai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Tāpat Civilprocesa likumā nav iestrādāti vienoti kritēriji, kurus ņemot vērā tiesai ir jāvadās, atbrīvojot prasītāju vai atbildētāju no valsts nodevas vai kancelejas nodevas samaksas, vai arī ko var uzskatīt par tādu mantisko stāvokli, kad persona būtu pilnībā vai daļēji atbrīvojama no šādiem maksājumiem. Nepieciešams izstrādāt vadlīnijas šādiem kritērijiem.

NOBEIGUMS

Balstoties uz rakstā izpētīto, autors norāda, ka būtu ieteicams paplašināt Civilprocesa likumā noteikto regulējumu par valsts nodevas atmaksu. Tādējādi Civilprocesa likuma 37. pants 2. daļā būtu jāgroza šādā redakcijā: „Valsts nodevu atmaksā ar noteikumu, ka pieteikums par tās atmaksāšanu iesniegts tiesā trīs gadu laikā no summas iemaksas valsts budžetā.”

Izstrādājot grozījumus Civilprocesa likuma 43. panta 4. daļa jāpapildina un jāizsaka šādā redakcijā: „Tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskas vai juridiskas personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji atbrīvo to no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, kā arī atliek valsts ienākumos piespriesto tiesas izdevumu samaksu vai sadala to termiņos”.

Apspriešanas vērts būtu jautājums par valsts nodevas un drošības naudas kopēju atmaksu vienai no pusēm tad, ja lietu skata apelācijas instances un kasācijas instances tiesas, bet gadījumiem, kad kasācijas tiesvedībā kasācijas sūdzība apmierināta. Valsts nodeva būtu atmaksājama arī tad, ja prasību atstāj bez izskatīšanas pēc prasītāja lūguma, pirms uzsākta civillietas izskatīšana pēc būtības, ja atbildētājs labprātīgi apmierinājis prasītāja prasību, tādējādi likumdevējs mudinātu parādnieku labprātīgi izpildīt saistības un veicinātu personas strīdu risināt ārpus tiesas. Civilprocesa likuma 37. pants 1. daļā būtu jāpapildina un jāizsaka šādā redakcijā: „ja atbildētājs labprātīgi apmierinājis prasītāja prasību, pirms uzsākta civillietas izskatīšana pēc būtības.”

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Civilprocesa likums. Latvijas Republikas likums. Pieņemts 14.10.1998., stājas spēkā 01.03.1999., Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., "Ziņotājs", 23, 03.12.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> (Skatīts 07.04.2019).
2. Latvijas Civilprocesa kodekss. Redakcija uz 13.03.1998. Spēkā esošs no 27.12.1963. zaudējis spēku 1999. gada 1. martā. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=60176> (Skatīts 27.04.2019.).
3. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā.- Rīgā: Tiesu namu aģentūra, 2011.
4. Bukovskis V., Civilprocess mācības grāmata. Rīga, Autora izdevums, 1933.
5. Ose D., Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem, Rīga, Jurista Vārds, 2009. gada 16. jūnijs, Nr. 24/25.
6. Latvijas tiesu portāls. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/tiesasanas-izdevumi> (Skatīts 07.11.2018.).
7. Balodis. K., Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesas praksē. 11.12.2015. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/> (Skatīts 27.04.2019).
8. Ziemele I., Par līdzsvaru starp indivīda tiesībām un sabiedrības interesēm. , Jurista vārds, VSIA „Latvijas Vēstnesis”, 2011. gada 12. jūlijs, Nr. 28.
9. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. ANO Ģenerālā Asambleja pieņēma 1948. gada 10. decembrī. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/visped.htm>. (Skatīts 28.04.2018).
10. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Redakcija, kas saskaņā ar Konvencijas 11. protokolu stājas spēkā 1998. gada 1. novembrī. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm>. (skatīts 28.04.2018).
11. Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta Satversmes sapulcē 1922. gada 15. februārī un atjaunota 1992. gada 15. februārī. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993., "Ziņotājs", 6, 31.03.1994., "Valdības Vēstnesis", 141, 30.06.1922., "Diena", 81, 29.04.1993.
12. Reid K., Practitioner's guide to European Covnention on Human right. – London: Sweet and Maxwell, 2015.

DZĪVOJAMO MĀJU PĀRVALDĪŠANA AR TO SAISTĪTĀ PROBLEMĀTIKA

Līga Kiškoviča, Latvija,
BSA Daugavpils filiāle „Privāttiesības”,
ligaplinte@inbox.lv
Pēt. Dr.iur. Radionovs Jānis

АННОТАЦИЯ

Целью работы является исследование и анализ проблем, с которыми сталкивается управляющий домами при предоставлении услуги в процессе управления домами, высказать свое мнение о возможностях решения проблем. Автор исследовал термин управления жилыми домами, оценила права и обязанности сторон, которые вовлечены в процесс управления, проанализировала правовые и договорные отношения управляющего жилыми домами и собственника квартиры при предоставлении коммунальных услуг, описала судебный процесс, сделала выводы и предложения.

Ключевые слова: управление домом, управляющий домом, собственник квартиры, обязанность, ответственность.

ABSTRACT

The purpose of the research is to investigate and analyze the problems faced by house managers in the process of obtaining services related to the management of residential buildings, as well as to express an opinion on possible solutions to these problems. The author investigated the concept of managing a dwelling house, assessed the rights and obligations of those involved in the management process, analyzed the legal and contractual relations of the dwelling house manager and apartment owner in the provision of public services, described the process of debt collection, put forward conclusions and suggestions.

Key words: house management, house manager, apartment owner, obligations, responsibility.

ANOTĀCIJA

Darba mērķis ir izpētīt un analizēt, ar kādām problēmām dzīvojamo māju pārvaldīšanas procesā ir jāsaskaras mājas pārvaldniekam par pakalpojumu sniegšanu, paust viedokli par problēmu risināšanas iespējām. Autore izpētīja dzīvojamās mājas pārvaldīšanas jēdzienu, izvērtēja pārvaldīšanas procesā iesaistīto personu tiesības un pienākumus, analizēja dzīvojamās mājas pārvaldnieka un dzīvokļa īpašnieka likumiskās un līgumiskās attiecības komunālo pakalpojumu sniegšanā, raksturoja parādu piedziņas procesu, izvirzīja secinājumus un priekšlikumus.

Atsēgas vārdi: māju pārvaldīšana, māju pārvaldnieks, dzīvokļa īpašnieks, pienākums, atbildība.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Par dzīvojamās mājas pārvaldīšanu tika nosaukts darbību kopums, kas nepieciešams dzīvojamās mājas uzturēšanai un saglabāšanai lietošanai derīgā stāvoklī, kā arī funkcionāli nepieciešamā zemesgabala uzturēšanai, lai nodrošinātu šī īpašuma lietošanu[1].

Namu pārvaldīšanā saduras divas diametrāli pretējas intereses – dzīvokļu īpašnieku un pārvaldnieku. Pārvaldniekiem, kas atbild par visu dzīvojamo māju, uzskats par parādiem ir atšķirīgs. Vairumam dzīvojamo māju pārvaldnieku rodas sarežģījumi ar nemaksātājiem, līdz ar to aug parādi komunālo pakalpojumu sniedzējiem. Pārvaldīšanas sistēmas uzņēmumi izmisisgi meklē dažādus veidus, lai radušos stāvokli risinātu[2]. Lai izprastu, kā var darboties bez parādiem, vispirms jāsaprot, kā parādi veidojas. Parādi veidojas apzinātā un neapzinātā procesā. Apzinātais process notiek, kad preces vai pakalpojuma apmaksa tiek atlikta. Cilvēks saņem precī vai pakalpojumu, bet apmaksu veic vēlāk noteiktā laikā. Uzņēmums rēķinās ar to, ka šai laikā izveidojas parāds. Neapzināts parādu veidošanās process ļoti bieži rodas pie pakalpojumu sniegšanas. Nepārtraukts pakalpojumu sniegšanas process ir dzīvojamo māju pārvaldīšana, apsaimniekošana un komunālo pakalpojumu sniegšana. Šo procesu mēs nevaram ietekmēt un nevaram pārtraukt. Un apsaimniekotāji tiek nostādīti fakta priekšā – pakalpojums tiek sniegts, bet

cilvēks nenorēķinās. Tā ir nopietna problēma, kuru ir jāmāk vai nu likvidēt (taču ne katreiz to var izdarīt), vai vismaz maksimāli samazināt, lai apsaimniekotājam un īpašumam kopumā nenodarītu kaitējumu. Situācijās, kad parāds ir, mājas pārvaldnieks cenšas risināt parādsaistības savstarpējās vienošanās ceļā, bet ja parādnieks nereaģē un nepilda vienošanos, sākas tiesvedības process, kas ir diezgan ilgs un sarežģīts process.

Referāta tēma ir aktuāla civiltiesību jomā. Mērķis ir noskaidrot, ar kādām problēmām dzīvojamo māju pārvaldīšanas procesā ir jāsaskaras pārvaldniekam par pakalpojumu sniegšanas nodrošināšanu, paust viedokli par problēmu risināšanas iespējām, lai sasniegtu kursa darba izvirzīto mērķi, tika veiktas vairākas pētījumu metodes – aprakstošā, pētnieciskā un analītiskā pētīšana, ar kuru palīdzību autore pētīs un analizēs problemātiku, kas saistās ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu un komunālo pakalpojumu sniegšanu.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Dzīvojamo māju pārvaldīšana ir ne tikai inženiertīklu apsaimniekošana, ēkas un teritorijas uzkopšana, bet arī rūpīgs pārvaldības process. Māju pārvaldnieka un dzīvokļu īpašnieku attiecības kā ikvienas tiesiskas attiecības starp diviem vai vairākiem tiesību subjektiem Latvijā, regulē valsts noteiktas tiesību normas un saistošie noteikumi, nosakot attiecībās iesaistīto indivīdu subjektīvās tiesības un juridiskos pienākumus.

Pārvaldīšanas līguma noslēgšana ar pārvaldnieku ir veids, kādā dzīvojamās mājas īpašnieks (arī dzīvokļa īpašnieki) izpilda likumā noteikto pienākumu pārvaldīt dzīvojamo māju. Pārvaldīšanas līguma noslēgšana ar pārvaldnieku ir veids, kādā dzīvojamās mājas īpašnieks (arī dzīvokļa īpašnieki) izpilda likumā noteikto pienākumu pārvaldīt dzīvojamo māju[3]. Noslēdzot dzīvojamās mājas pārvaldīšanas līgumu ar pārvaldnieku, dzīvokļu īpašnieki līgumā noteiktā apmērā uzdod pārvaldniekam veikt obligāti veicamās pārvaldīšanas darbības.

Likums „Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums” regulē mājas obligāti veicamās pārvaldīšanas darbības un citas pārvaldīšanas darbības. Obligāti veicamās pārvaldīšanas darbības ir dzīvojamās mājas uzturēšana (fiziska saglabāšana) atbilstoši normatīvo aktu prasībām - dzīvojamās mājas sanitārā apkope, siltumenerģijas, arī dabasgāzes, piegāde, ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu nodrošināšana, sadzīves atkritumu izvešana, slēdzot attiecīgu līgumu ar pakalpojuma sniedzēju, elektroenerģijas nodrošināšana dzīvojamās mājas kopīpašumā esošajai daļai (arī kopīpašumā esošo iekārtu darbības nodrošināšanai), dzīvojamās mājas, tajā esošo iekārtu un komunikāciju apsekošana, tehniskā apkope un kārtējais remonts, dzīvojamai mājai kā vides objektam izvirzīto prasību izpildes nodrošināšana, dzīvojamās mājas energoefektivitātei izvirzīto minimālo prasību izpildes nodrošināšana; pārvaldīšanas darba plānošana, organizēšana un pārraudzība, tajā skaitā - pārvaldīšanas darba plāna, tajā skaitā uzturēšanai nepieciešamo pasākumu plāna, sagatavošana, attiecīgā gada budžeta projekta sagatavošana, finanšu uzskaites organizēšana; dzīvojamās mājas lietas vešana; līguma par piesaistītā zemesgabala lietošanu slēgšana ar zemesgabala īpašnieku; informācijas sniegšana valsts un pašvaldību institūcijām[4].

Pārvaldniekam ir pienākums kontrolēt dzīvojamās mājas īpašnieka maksājumus par pārvaldniekam uzdotajām pārvaldīšanas darbībām, tajā skaitā, ja dzīvojamās mājas īpašnieks ir pieņēmis lēmumu veikt šos maksājumus ar pārvaldnieka starpniecību — par dzīvojamās mājas uzturēšanai nepieciešamajiem pakalpojumiem[5].

Savukārt dzīvokļa īpašnieka pienākumos ietilpst piedalīties dzīvojamās mājas pārvaldīšanā; segt dzīvojamās mājas pārvaldīšanas izdevumus; norēķināties par saņemtajiem pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu (piemēram, apkure, aukstais ūdens, kanalizācija, sadzīves atkritumu izvešana); maksāt uz dzīvokļa īpašumu attiecinātos nodokļus; maksāt nomas maksu par zemes lietošanu, ja dzīvojamā māja atrodas uz citai personai piederošas zemes; saudzīgi izturēties pret kopīpašumā esošo daļu, ievērot tās lietošanas noteikumus, kā arī normatīvajos aktos noteiktās sanitārās, ugunsdrošības un citas prasības, lai neradītu aizskārumu

citū cilvēku drošībai un veselībai, apkārtējās vides kvalitātei, un raudzīties, lai šos noteikumus un prasības ievērotu personas, kas iemītnātas viņa dzīvokļa īpašumā; nodrošināt iespēju dzīvokļu īpašnieku kopības vai pārvaldnieka pilnvarotiem speciālistiem veikt dzīvokļa īpašumā darbības, kas nepieciešamas ar dzīvojamās mājas ekspluatāciju saistītu komunikāciju, būvkonstrukciju un citu elementu ierīkošanai un normālai funkcionēšanai, kā arī nodrošināt iespēju apsekt atsevišķo īpašumu; pildīt dzīvokļu īpašnieku kopības pieņemtos lēmumus; ievērot dzīvokļu īpašnieku kopības noteiktos dzīvokļu īpašumu lietošanas tiesību aprobežojumus; atsavinot dzīvokļa īpašumu, informēt dzīvokļa īpašuma ieguvēju par tām dzīvokļa īpašnieka neizpildītajām saistībām, kuras attiecas uz dzīvokļa īpašuma lietošanu; iesniegt dzīvokļa īpašuma tiesības apliecināšu dokumentu dzīvojamās mājas pārvaldniekam vai personai, kura atbilstoši pārvaldīšanas līguma noteikumiem kāro mājas lietu, kā to nosaka likums "Dzīvokļa īpašuma likums"[6].

Runājot par līgumsaistībām, kā zināms, katrā saistībā ir jābūt vismaz diviem dalībniekiem – vienam, kuram piemīt tiesība (prasījums), bet otram – attiecīgs pienākums par šī prasījuma izpildi. Dzīvojamās mājas pārvaldīšanas gadījumā, saistības ir tiesības un pienākumi. Iedzīvotāju parādi par komunālajiem pakalpojumiem ir ilgstoša problēma visā Latvijā. **Komunālie parādi ir viena no aktuālākajām problēmām, kas skar gan dzīvokļa īpašniekus, gan namu apsaimniekotājus.** Parādi lielā mērā ietekmē pārvaldnieka darbību, ja pakalpojuma ņēmēji laikus nenorēķinās ar apsaimniekotāju par saņemtajiem komunālajiem pakalpojumiem, bet pārvaldniekam ar saviem līgumpartneriem (par kurināmo, elektroenerģiju u.c.) ir jānorēķinās simtprocentīgi. Pasliktinoties mājas kopējai maksāspējai, cieš ne tikai apsaimniekotājs, bet arī visi pakalpojuma ņēmēji. Mājas pārvaldnieka pienākums ir uzraudzīt komunālo pakalpojumu parādus un, izvērtējot situāciju, sarunu gaitā censties vienoties ar nemaksātājiem par iespējām veikt parāda atmaksu, lai viena dzīvokļa īpašnieka parāda dēļ neciestu pārējie ēkas iedzīvotāji. Galvenais darbs ar parādnieku jāuzsāk jau parāda veidošanās sākumposmā, ar brīdi, kad maksājuma kavējums par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, nepārsniedz aptuveni trīs līdz četrus mēnešu vidējā maksājuma apmēra summu. Šajā stadijā nozīmīga loma ir apsaimniekotāja dialogam ar dzīvokļu īpašnieku. Līdz ar to viens no efektīvākajiem gan laika, gan finanšu resursu ziņā ir brīdinājums mēģināt piedzīt parādu no apsaimniekošanas izdevumu nemaksātājiem. Pēc brīdinājuma saņemšanas parādnieks noslēdz ar mājas pārvaldnieku vienošanos par parāda dzēšanu, kas turpmāk kalpo kā galvenais parāda piedziņas instruments. Dažkārt parādnieks brīdinājumu neņem vērā un parāds turpina augt. Pēc neskaitāmām pūlēm brīdināt parādnieku, mājas apsaimniekotājam vairs nav citas izejas kā griezties tiesā ar prasības pieteikumu par naudas piedziņu. Pēc prasības pieteikuma iesniegšanas tiesā (pirmās instances tiesā), tiesa apmēram 1,5 mēnešu laikā izskata konkrēto Civillietu un taisa spriedumu.

Analizējot vispārējā saistību izpildījuma regulējumu parādu piedziņā, kas izriet no dzīvojamo māju pārvaldīšanas parādiem, tika izskatīti spriedumi, kuros prasības pieteikums tika apmierināts gan pamatojoties uz pušu noslēgtajām līgumsaistībām, gan pamatojoties uz civiltiesiskajām attiecībām.

Nonākot līdz tiesvedības procesam, kad dzīvokļa īpašnieks nespēj vienoties ar mājas pārvaldnieku labprātīgas vienošanās ceļā, parādnieks nonāk uz "atbildētāja sola". Likuma noteiktajā kārtībā nākas apmaksāt ne tikai pamatparādu, bet arī valsts nodevu, ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus, likumiskos procentus, līgumsodu u.c., kas pārvēršans par "gandrīz" dubultu parādu summu.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Izpētot normatīvos aktus, juridisko literatūru un tiesu prakses materiālus saistībā ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu, ar to saistīto problemātiku, tika secināts, ka:

1. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās kvalitatīva pārvaldīšana ir atkarīga no visu dzīvokļu īpašnieku aktīvas līdzdarbības un ieinteresētības;

2. Pamatojoties uz sarežģīto ekonomisko situāciju valstī, Dzīvokļu īpašnieku maksātspējas pazemināšanās rezultātā būtiski ir pasliktinājusies dzīvojamo māju apsaimniekošanas maksas savlaicīga izpilde;
3. Dzīvojamās mājas pārvaldīšanas parādnieku dēļ cieš ne tikai komunālo pakalpojumu sniedzēji un māju pārvaldnieki, bet arī pārējie dzīvokļu īpašnieki, kuriem nav pienākums apmaksāt komunālos pakalpojumus, kurus tie nav saņēmuši;
4. Saistību nepildīšana, kas saskatāma nemaksātāju rīcībā, kavē godprātīgi dzīvokļu īpašniekiem pildīt savas saistības attiecībā pret dzīvojamo māju pārvaldniekiem un komunālo pakalpojumu sniedzējiem ir vispārējās tiesiskās apziņas jautājums;
5. Parādu piedziņai nekustamo īpašumu pārvaldīšanā iespējami dažādi tiesiskie risinājumi, tomēr par visefektīvāko, neskatoties uz ilgstošo laika patēriņu tiek atzīta parādu piedziņa tiesas ceļā;
6. Par pārvaldīšanas pakalpojumiem parāda piedziņas procesā visvienkāršākais un ātrākais veids ir prasības pieteikums vienkāršotajā procedūrā par naudas piedziņu, turklāt tas ir efektīvs arī gadījumos, kad starp dzīvokļa īpašnieku un mājas pārvaldnieku nav noslēgtas līgumsaistības.

Daba izstrādes gaitā autorei radās sekojoši priekšlikumi:

1. Slēdzot vienošanos par parāda piedziņu starp dzīvokļa īpašnieku un mājas pārvaldītāju, iesaistīt trešo personu - notāru, lai ar notāra palīdzību tiktu apliecināts parādsaistību priekšmets un izpildes termiņš, pretējā gadījumā parādnieks vienošanos var sākt ignorēt un nepildīt;
2. Viens no iespējamajiem problēmjautājumu risinājumiem, kā maksimāli novērst parāda summas neatgriešanas gadījumu, ir nepieciešama aprobežojuma atzīmes nostiprināšana nekustamajam īpašumam Zemesgrāmatā, tādā veidā izslēdzot nekustamā īpašuma atsavināšanas un jaunā īpašnieka pārreģistrēšanas iespēju konkrētajam īpašumam pirms īpašuma apsaimniekošanas parāda nomaksas. Turklāt nepieciešams tiesību normās nostiprināt tā parādu summas apmēru, kuru sasniedzot, attiecīgā aprobežojuma atzīme pēc nekustamā īpašuma apsaimniekotāja lūguma tiek izdarīta.
3. Lai parādu piedziņa dzīvojamo māju pārvaldīšanas jomā būtu efektīva, nepieciešams uzlabot gan dažādas nianse mājas pārvaldītāju un dzīvokļu īpašnieku starpā, gan arī tiesisko regulējumu likumdevēja līmenī.

Darba rakstīšanas laikā izpētāmā problemātika, kas saistās starp mājas pārvaldnieku un dzīvokļa īpašnieku ir parādi par pakalpojumu sniegšanu. Lai veicinātu uzlabojumus parādsaistībās sarp pusēm, nepieciešama ne tikai mājas pārvaldnieka un dzīvokļa īpašnieka savstarpējā atbildība, bet arī pareiza likumdevēja normatīvo aktu precizēšana, veidojot kopējo mehānismu. Negodprātīgo nemaksātāju rīcībā un finansiālās problēmas, kas dzīvokļu īpašniekiem kavē godprātīgi pildīt savas saistības attiecībā pret dzīvojamo māju pārvaldniekiem par komunālo pakalpojumu sniegšanu, ir vispārējās tiesiskās apziņas dabas jautājums, kas jārisina visai sabiedrībai kopā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Slava D., Geipele S. Mājokļu pārvaldīšanas tiesiski ekonomiskās problēmas Latvijā. Riga Technical University. [Apmeklēts 2019.gada 15.janvārī].;
2. Magone I. 17.03.2010. Namu apsaimniekošana bez parādiem. Vai tas ir iespējams un kā (I). Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/206656-namu-apsaimniekosana-bez-paradiem-vai-tas-ir-iespejams-un-ka-i-2010>. [Apmeklēts 2019.gada 24.janvārī].;
3. SIA Vestabalt. (2018). Nekustamā īpašuma pārvaldīšana un apsaimniekošana. Pieejams: <https://www.vestabalt.lv/pakalpojumi/nekustamo-ipasumu-parvaldisana/>. [Apmeklēts 2019.gada 22.janvārī].;
4. Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums. Latvijas Republikas likums. 04.06.2009. *Latvijas Vēstnesis*. 96 (4082), 19.06.2009.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 14, 23.07.2009. 6 panta 1.daļa.;

5. Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums. Pieņemts 04.06.2009. Publicēts: Latvijas Vēstnesis 19.06.2009., Nr. 96 (4082). Pēdējie grozījumi 19.12.2013. - 14.pants.;
6. Dzīvokļa īpašuma likums. Latvijas Republikas likums. 28.10.2010. Latvijas Vēstnesis Nr. 183 (4375), 17.11.2010., - 10.panta 1.daļa.

DARBA TIESISKO ATTIECĪBU IZBEIGŠANĀS UN AR TO SAISTĪTĀ PROBLEMĀTIKA

Līga Vilcāne, Latvija,
BSA Daugavpils filiāle
„Privāttiesības”,
ligavilcane24@inbox.lv
Pēt.Dr.iur. Radionovs Jānis

АННОТАЦИЯ

Тема реферата: «Завершение трудовых правоотношений и связанная с ним проблематика». Трудовое право является отраслью, которая часто переживает изменения нормативных актов и в течение последних десяти лет изменения в Законе о труде проводились ежегодно. Актуальность работы связана с тем, что прекращение трудовых правоотношений является одним из самых важных и сложных вопросов на каждом предприятии и в учреждении и часто трудовые правоотношения прекращаются проблематично. С юридической точки зрения этот вопрос актуален, потому что все больше растет число требований в судах о признании трудовых правоотношений незаконным и восстановлением на работе. Цель реферата - рассмотреть причины прекращения трудовых правоотношений с юридической точки зрения и их проблематику, изложить предложения в соответствии с действующим Законом о труде.

Ключевые слова: трудовое право, работник, работодатель, прекращение трудовых отношений.

ABSTRACT

The subject of the report: “End of employment and related challenges”. Labour law is a sector which is often subject to legislative changes and has been amended nearly every year in the last ten years. The spotlight on work is that the termination of employment is one of the most important and complex issues in each company and institution, and often the legal relationship of employment ends up problematic. From a legal point of view, this issue is due to the increasing number of claims in courts for the recognition of termination of employment as illegal and renewal at work. The aim of the report is to view the reasons for the termination of employment from a legal point of view and their problems, to make proposals for the labour law currently in force.

Key words: Job rights, employee, employer, termination of employment relationships.

ANOTĀCIJA

Referāta tēma: „Darba tiesisko attiecību izbeigšanās un ar to saistītā problemātika”. Darba tiesības ir nozare, kas bieži piedzīvo normatīvo aktu izmaiņas un pēdējo desmit gadu laikā grozījumi Darba likumā ir veikti teju ik gadu. Darba aktualitāte ir saistīta ar to, ka darba tiesisko attiecību izbeigšana ir viens no svarīgākajiem un sarežģītākajiem jautājumiem katrā uzņēmumā un iestādē un bieži darba tiesiskās attiecības izbeidzas problemātiski. No juridiskā viedokļa šis jautājums ir aktuāls tāpēc, ka arvien vairāk pieaug prasību skaits tiesās par darba tiesisko attiecību izbeigšanu atzīšanu par nelikumīgu un atjaunošanu darbā. Referāta mērķis ir apskatīt darba tiesisko attiecību izbeigšanās iemeslus no juridiskā viedokļa un to problemātiku, izteikt priekšlikumus šobrīd spēkā esošajam Darba likumam.

Atslēgas vārdi: darba tiesības, darbinieks, darba devējs, darba attiecību pārtraukšana.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Darba tiesībām kā tiesību nozarei ir ļoti liela nozīme, jo ar to savā ikdienā saskaras gandrīz ikviens cilvēks. Darba tiesības ir dinamiskas, un tās nepārtraukti attīstās, aptverot arvien plašāku jautājumu loku, līdz ar to regulāri norit arī darbs pie darba tiesisko attiecību regulējuma pilnveidošanas. Laika gaitā Darba likums ir grozīts 14 reizes - vairumā gadījumu tie ir bijuši precizējoši grozījumi vai saistībā ar ES direktīvu ieviešanas nepieciešamību. Tomēr ir bijuši arī grozījumi, kas ir samērā būtiski mainījuši darba devēju un darbinieku tiesības un pienākumus [1]. Gandrīz vai katrā uzņēmumā, katru dienu kāds darbinieks tiek atbrīvots no darba, kur bieži vien darbinieks šādam lēmumam nepiekrīt un rodas strīdi.

Darba tiesisko attiecību izbeigšanas jautājums ir aktuāls tāpēc, ka arvien vairāk pieaug prasību skaits tiesās par darba tiesisko attiecību izbeigšanu atzīšanu par nelikumīgu un atjaunošanu darbā.

Referāta mērķis: apskatīt darba tiesisko attiecību izbeigšanas iemeslus un to problemātiku no juridiskā viedokļa, izteikt priekšlikumus šobrīd spēkā esošajam Darba likumam. Referāta izvirzītā mērķa sasniegšanai izmantotas šādas metodes: analīzes, dedukcijas, indukcija metode, salīdzinošā metode.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Darba tiesiskās attiecības regulē Latvijas Republikas Satversme, Latvijai saistošās starptautiskās tiesību normas, darba likums un citi normatīvie akti, kā arī darba koplīgums un darba kārtības noteikumi [2]. Visus darba tiesisko attiecību izbeigšanās pamatus var iedalīt vairākās grupās atkarībā no tā, kuras personas gribas izpaušmes rezultātā darba līgums tiek izbeigts vai arī kādi notikumi izraisījuši darba līguma izbeigšanos: termiņa notecējums; līguma pušu vienošanās; darbinieka uzteikums; darba devēja uzteikums; trešās personas, kas nav darba līguma puse, pieprasījums, citi apstākļi, notikumi. Darbs ieņem nozīmīgu vietu ikviena cilvēka dzīvē, tāpēc ir svarīgi zināt savas tiesības un pienākumus darba tiesiskajās attiecībās, it sevišķi darba tiesisko attiecību izbeigšanās procedūras. Darba attiecības nav mūžīgas, to izbeigšanas iemesli var būt visdažādākie. Darba tiesisko attiecību izbeigšana vienmēr ir bijis viens no aktuālākajiem jautājumiem darba attiecībās, it īpaši pēc vienas no pusēm iniciatīvas, kā rezultātā viena no pusēm bieži paliek nepamierināta. Gandrīz vai katrā uzņēmumā, katru dienu kāds darbinieks tiek atbrīvots no darba. Izbeidzot darba tiesiskās attiecības, darba devējam jāzina darba tiesisko attiecību regulējums un spēkā esošā likumdošana, lai nerastos strīds, bet arī darbiniekam jāzina kādos gadījumos darba devējs ir tiesīgs uzteikt darbiniekam darba līgumu.

Visbiežāk darba attiecības tiek izbeigtas: 1) pēc darbinieka lūguma, 2) pēc darba devēja iniciatīvas, 3) darbiniekam un darba devējam rakstveidā vienojoties. Referātā apskatīsim dažus piemērus. Ir svarīgi līdzsvarot darbinieka un darba devēja intereses darba tiesisko attiecību ietvaros, piemēram, aizliegums uzteikt darba līgumu personām ar invaliditāti: Darba likuma 109.panta otrā daļa nenodrošina pilnvērtīgu personu ar invaliditāti aizsardzību. Lai gan Darba likuma 109.panta otrā daļa aizsargā darbiniekus ar invaliditāti, tas tiek darīts uz bezdarbnieku ar invaliditāti rēķina. Šāda situācija rodas, jo minētā tiesību norma pretēji tās mērķim motivē darba devējus neņemt personas ar invaliditāti darbā, lai izvairītos no iespējamām papildus izmaksām, kas var rasties saistībā ar personas ar invaliditāti nodarbināšanu. Augstāka tiesa gan ir norādījusi, ka Darba likuma 109.panta otrā daļa nevar tikt vērtēta kā apgrūtinājums darba devējam, jo, „ja šāds darbinieks sava veselības stāvokļa dēļ profesionāli vairs nav spējīgs veikt nolīgto darbu un viņam nav iespējams piedāvāt citu atbilstošu darbu, tas ir pamats uzteikumam pēc Darba likuma 101.panta pirmās daļas 6. vai 7.punkta” [3]. Darba likuma 109.panta otrā daļa var arī radīt sociāli netaisnīgas sekas uzņēmumā, kurā norisinās darbinieku skaita samazināšana. Aizliegums izbeigt darba tiesiskās attiecības ar personu, kurai noteikta invaliditāte, rada situāciju, ka personas ar invaliditāti tiek izslēgtas no Darba likuma 108.panta otrajā daļā paredzētās darbinieku sociālās salīdzināšanas, kuras ietvaros tiek identificēti darbinieki, kuri darbinieku skaita samazināšanas gadījumā pelna lielāko sociālo aizsardzību, tādējādi personām ar invaliditāti, salīdzinot ar citiem darbinieku skaita samazināšanas skartajiem darbiniekiem, automātiski tiek dota priekšroka turpināt darba tiesiskās attiecības, nevērtējot faktisko situāciju [4]. Tas, ka tiesiskais regulējums rada būtiskus šķēršļus personu ar invaliditāti nodarbinātībai, apliecina statistikas dati (Rezevska I. personu ar invaliditāti nodarbinātības prakse). 2017.gada beigās Tiesībsarga birojs rīkoja konferenci par personu ar invaliditāti nodarbinātību, kuras ietvaros tika veikta darba devēju (76% valsts un pašvaldību iestādes, 24% privātie uzņēmumi un nevalstiskās organizācijas) aptauja.

Darba devējiem tika uzdots jautājums: kas kavē personu ar invaliditāti nodarbinātību? 22% darba devēju atbildēja, ka to kavē tieši Darba likuma 109.panta otrā daļa. 109.panta otrā daļa.

Ar 2010.gada 4.marta likumu „Grozījumi Darba likumā”, papildinot Darba likuma 101.panta pirmo daļu ar 11.punktu, netika aizskarts Darba likuma 109.panta otrajā daļā noteiktais princips, kas sakņojas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, un Darba likuma 109.panta ceturtnā daļa neietekmēja šā panta otrajā daļā ietvertā noteikuma piemērošanu. Darba likuma 109.panta ceturtnajā daļā noteiktais par aizliegumu uzteikt darba līgumu „[...] līdz darbspēju atgūšanai vai invaliditātes noteikšanai, ja darbnespējas iemesls ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība” nozīmē to, ka pēc darbspēju atgūšanas turpinās šā likuma 101.panta pirmās daļas 11.punktā paredzētā termiņa tecējums par darba devēja tiesībām uzteikt darba līgumu, savukārt, ja darbnespēja beidzas ar invaliditātes noteikšanu, iestājas Darba likuma 109.panta otrajā daļā noteiktās sekas. (Augstākās tiesas 2015.gada 27.janvāra sprieduma lietā Nr. SKC-1840/2015 (C31502412) 10.2.punkts). Darba likuma 109.panta otrās daļas mērķis ir personām, kuras ir saskārušās ar nopietnām veselības problēmām, kas konstatētas īsākā vai garākā laika posmā, neradīt papildu sarežģījumus spējā nopelnīt iztiku sev un/vai ģimenes uzturēšanai, kā arī neradīt šajos cilvēkos izstumtības sajūtu. Turklāt tas nevar tikt vērtēts kā apgrūtinājums darba devējam, jo gadījumā, ja šāds darbinieks sava veselības stāvokļa dēļ profesionāli vairs nav spējīgs veikt nolīgto darbu un viņam nav iespējams piedāvāt citu atbilstošu darbu, tas ir pamats uzteikumam pēc Darba likuma 101.panta pirmās daļas 6. vai 7.punkta. Tātad Darba likuma 109.panta otrās daļas mērķis ir darbiniekam, kurš ieguvis invaliditāti, nodrošināt stabilu ierasto darba vidi darba devēja un darbinieka savstarpējo iespēju robežās. Lai gan Darba likuma 109.panta otrā daļa tiešā tekstā attiecas uz darba devēju, sekojot tās mērķim, ir atzīstams, ka tā attiecas arī uz situāciju, kad darba līgums tiek izbeigts tiesā. Arī tiesā, izbeidzot darba līgumu, personai ar invaliditāti ir nodrošināmas likumā paredzētās garantijas uz darba vietas saglabāšanu. (Augstākās tiesas 2017.gada 10.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-1271/2017 (C31204616) 8.punkts).

Darba likuma 101.panta pirmās daļas 9.punkts (darbinieku skaita samazināšana) kā izņēmuma gadījums Darba likuma 109.panta otrajā daļā nav minēts. Tātad darba devējs pēc savas iniciatīvas nav tiesīgs uzteikt darba līgumu ar darbinieku invalīdu, ja uzņēmumā tiek samazināts darbinieku skaits. (Augstākās tiesas 2015.gada 29.septembra sprieduma lietā Nr. SKC-2316/2015 (C32232014) 7.punkts)

Darba likuma 109.panta otrās daļas tiesiskā sastāva juridiskais fakts, ar kuru saistāms šajā normā noteiktais aizliegums darba devējam uzteikt darba līgumu ar invalīdu, ir darbinieka invaliditāte. Darba likuma 109.panta otrajā daļā noteiktā aizlieguma spēkā esamība nav padarīta par atkarīgu no tā, vai darba devējs uzteikuma brīdī zinājis par darbinieka invaliditāti.

Par darbinieka invaliditāti darba devējs tika informēts darba attiecību pastāvēšanas laikā, kad uzteikuma termiņš vēl nebija notecējis. Darba likuma 109.panta otrajā daļā noteiktais aizliegums uzliek darba devējam pienākumu spert saprātīgi sagaidāmus soļus nolūkā nepieļaut likumā noteiktā aizlieguma pārkāpumu, jo, uzzinot tādu faktu, darba devējam vajadzēja paredzēt, ka pastāv iespēja pārkāpt likumā garantētās invalīda tiesības. (Augstākās tiesas 2015.gada 29.septembra sprieduma lietā Nr. SKC-2316/2015 (C32232014) 8.punkts) [5].

Darba likuma 100.panta trešajā punktā noteikts, ka darbinieka tiesības atsaukt uzteikumu nosaka darba devējs, ja šādas tiesības nav noteiktas darba koplīgumā vai darba līgumā [6]. Ja darbinieks kādu iemeslu vadīts, ir iesniedzis darba devējam uzteikumu, bet pēc dažām dienām darbinieks pārdomā un vēlas uzteikumu atsaukt, tad darba devējs lems par uzteikuma atsaukšanas iespējamību. Var būt situācija, ka darba devējs jau vienojies ar citu darbinieku par viņa pieņemšanu darbā, un šādā gadījumā būs pamatots atteikums pieņemt darbinieka uzteikuma atsaukumu [7]. Tomēr Darba likumā nav tiesiskā regulējuma darbiniekam no savas puses realizēt tieši tādas pašas tiesības - atsaukt savu uzteikumu, ja tas nav noteikts darba koplīgumā vai darba līgumā. Nolūkā abām pusēm nodrošināt vienādas tiesības uz sākotnēji izteikto gribu, ir nepieciešams grozīt Darba likuma 100.panta trešo daļu.

Latvijas Republikas Darba likums paredz un dod tiesības darbiniekam aizstāvēt savas likumīgās tiesības un apstrīdēt darba līguma uzteikumu, ceļot prasību tiesā, ja tiek saskatīta darba

devēja prettiesiska rīcība. Lai izvairītos no liekiem darba strīdiem, kas saistīti ar darba devēja darba līguma uzteikumu pārbaudes laikā, Darba likuma 47.pantā ir nepieciešams veikt grozījumus pārbaudes laika regulējumā un izslēgt no Darba likuma tiesisko regulējumu, kas paredz, ka darba devējs var uzteikt darba līgumu bez uzteikuma iemesla norādīšanas. Tā kā darba devējs pārbaudes laikā drīkst nenorādīt uzteikuma iemeslu, darbinieks nevar šādu uzteikumu apstrīdēt tiesā, prasot atjaunošanu darbā. Ja darba devējs tomēr izvēlas uzteikuma iemeslu norādīt, darbiniekam tiek pavērts ceļš iespējai uzteikumu apstrīdēt tiesā. Piemēram, ja darba devējs pārbaudes laikā uzsaka darbu tādēļ, ka darbiniekam ir noteikta reliģiskā pārliecība, būs konstatējama personas diskriminācija, kam nav nekāda pamata un saistības ar darbu. Līdz ar to darbinieks varēs tiesai prasīt ne vien uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu, bet arī atjaunošanu darbā. "Strīda gadījumā jebkuram darbiniekam ir tiesības uz taisnīgu tiesu, tāpēc darbiniekam ir tiesības vērsties tiesā ar prasības pieteikumu, it īpaši gadījumos, kad ir pārkāptas darbinieka tiesības turpināt darba tiesiskās attiecības. Savukārt jautājums par strīdīga jautājuma izlemšanu paliek tiesas ziņā" [8]. Darba likuma 47.panta pirmā daļa atļauj darba devējam neminēt uzteikuma iemeslu, taču tādām jāpastāv, lai gadījumā, ja darbinieks norāda, ka darba līgums pārbaudes laikā uzteikts, pārkāpjot atšķirīgas attieksmes aizliegumu (Darba likuma 48.pants), darba devējs spētu pierādīt, ka minētās normas pārkāpuma nav. (Augstākās tiesas 2013.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKC-2504/2013 (C27234912) 7.2.punkts). Darba devējs nav tiesīgs īstenot tiesības uzteikt darba līgumu pārbaudes laikā pretēji pārbaudes jēgai un mērķim. (Augstākās tiesas (paplašinātā sastāvā) 2017.gada 14.novembra sprieduma lietā Nr. SKC-762/2017 (C31407814) 9.3.1.punkts) [9].

Darba likuma 46.pants "Pārbaudes noteikšana" paredz, ka, noslēdzot darba līgumu, var noteikt pārbaudi, lai noskaidrotu, vai darbinieks atbilst viņam uzticētā darba veikšanai. Ja pārbaudes noteikšana nav norādīta darba līgumā, tas uzskatāms par noslēgtu bez pārbaudes. Parasti pārbaudes laika noteikšanas iniciators ir darba devējs. "Darba likuma nodaļā "Pārbaude, pieņemot darbā" iekļautās tiesību normas pēc satura, jēgas un mērķa vairāk ir attiecināmas uz darba devēja subjektīvajām tiesībām noteikt darbiniekam pārbaudes laiku, lai pārbaudītu viņa atbilstību veicamajam darbam. Tomēr Darba likuma tiesību normas neaizliedz darbiniekam darba līguma slēgšanas brīdī pieprasīt darba devējam iekļaut līgumā pārbaudes laiku, ja pats darba devējs šādu pārbaudi nenosaka. Jāņem vērā, ka pārbaudes laiks ir noderīgs ne tikai darba devējam, bet arī darbiniekam, lai šajā laikā pārliecinātos, vai uzticētais darbs ir viņam piemērots un atbilst viņa spējām. Pārbaudes laika jēga ir nodrošināt darba līguma pusēm iespēju kopīgā darbā pārbaudīt atbilstību veicamajam darbam. Parasti pārbaudes laiku izmanto, lai darba devējs integrētu jauno darbinieku uzņēmumā, iepazīstinātu viņu ar uzņēmuma darbību, mērķiem, vērtībām, iekšējām procedūrām un politikām, apmācītu darbinieku, ievadītu darba pienākumu veikšanā un ļautu viņam pierādīt savu atbilstību veicamajam amatam.

Salīdzinot Latvijas Republikas Darba likuma 46.panta otrajā daļā noteikto maksimālo pārbaudes laika termiņu – ne ilgāku par trīs mēnešiem – ar Vācijas Federatīvās Republikas Civillikuma (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) 622.pantu, kurā ir noteikts: "Pārbaudes laikā, kas nedrīkst būt ilgāks par sešiem mēnešiem, darba attiecību uzteikuma termiņš ir divas nedēļas," [10] autore uzskata, ka pārbaudes laika noteikšana līdz sešiem mēnešiem Darba likumā izslēgtu darba devēja subjektīvo attieksmi, jo ilgākā laika periodā darbinieks vispusīgāk varētu sevi pierādīt.

KOPSAVILKUMS. PE3IOME. SUMMARY

Darba tiesisko attiecību izbeigšana vienmēr ir bijis viens no aktuālākajiem jautājumiem darba attiecībās. Gandrīz vai katrā uzņēmumā, katru dienu kāds darbinieks tiek atbrīvots no darba. Izbeidzot darba tiesiskās attiecības, darba devējam jāzina darba tiesisko attiecību regulējums un spēkā esošā likumdošana, bet arī darbiniekam jāzina savas tiesības un pienākumus attiecībā uz darba tiesībām, kādos gadījumos darba devējs ir tiesīgs uzteikt darbiniekam darba līgumu, un daudzas prasības tiesā ir tieši balstītas uz darba strīdiem. Bieži darbinieks nepārzina Darba likumu un uzticas uz godprātīgu darba deveja rīcību atbrīvošanas procesā. Pēc referāta autores domām

vajadzētu iekļaut vispārējas un profesionālās vidējās izglītības programmā mācību priekšmetu – darba tiesības.

Ir svarīgi līdzsvarot darbinieka un darba devēja intereses darba tiesisko attiecību ietvaros. Darba likuma 109.panta otrā daļa nenodrošina pilnvērtīgu personu ar invaliditāti aizsardzību. Lai gan Darba likuma 109.panta otrā daļa aizsargā darbiniekus ar invaliditāti, tas tiek darīts uz bezdarbnieku ar invaliditāti rēķina. Šāda situācija rodas, jo minētā tiesību norma pretēji tās mērķim motivē darba devējus neņemt personas ar invaliditāti darbā. Situāciju pasliktina pastāvošā tiesu prakse, kas izslēdz tiesu kompetenci izbeigt darba līgumus ar personām ar invaliditāti, izņemot Darba likuma 109.panta otrajā daļā noteiktajos gadījumos. Darba likuma 109.panta otrā daļa var arī radīt sociāli netaisnīgas sekas uzņēmumā, kurā norisinās darbinieku skaita samazināšana. Aizliegums izbeigt darba tiesiskās attiecības ar personu, kurai noteikta invaliditāte, rada situāciju, ka personas ar invaliditāti tiek izslēgtas no Darba likuma 108.panta otrajā daļā paredzētās darbinieku sociālās salīdzināšanas, kuras ietvaros tiek identificēti darbinieki, kuri darbinieku skaita samazināšanas gadījumā pelna lielāko sociālo aizsardzību, tādējādi personām ar invaliditāti, salīdzinot ar citiem darbinieku skaita samazināšanas skartajiem darbiniekiem, automātiski tiek dota priekšroka turpināt darba tiesiskās attiecības, nevērtējot faktisko situāciju.

Darba likuma 100.panta trešais punkts nosaka, ka darbinieka tiesības atsaukt uzteikumu nosaka darba devējs, ja šādas tiesības nav noteiktas darba koplīgumā vai darba līgumā. Ja darbinieks ir iesniedzis darba devējam uzteikumu, bet pēc dažām dienām darbinieks pārdomā un vēlas uzteikumu atsaukt, tad darba devējs lems par uzteikuma atsaukšanas iespējamību. Vajadzētu nodrošināt abām pusēm vienādas tiesības uz sākotnēji izteikto gribu, tāpēc būtu nepieciešams grozīt Darba likuma 100.panta trešo daļu.

Lai izvairītos no liekiem darba strīdiem, kas saistīti ar darba devēja darba līguma uzteikumu pārbaudes laikā, Darba likumā ir nepieciešams veikt grozījumus pārbaudes laika regulējumā un izslēgt no Darba likuma tiesisko regulējumu, kas paredz, ka darba devējs var uzteikt darba līgumu bez uzteikuma iemesla norādīšanas. Tā kā darba devējs pārbaudes laikā drīkst nenorādīt uzteikuma iemeslu, darbinieks nevar šādu uzteikumu apstrīdēt tiesā, prasot atjaunošanu darbā. Ja darba devējs tomēr izvēlas uzteikuma iemeslu norādīt, darbiniekam tiek pavērts ceļš iespējai uzteikumu apstrīdēt tiesā.

Apskatot pārbaudes noteikšanu darba tiesiskajās attiecības, kas noteikts Darba likuma 46.pantā, pārbaudes laika jēga ir nodrošināt darba līguma pusēm iespēju kopīgā darbā pārbaudīt atbilstību veicamajam darbam. Pārbaudes laiku izmanto, lai darba devējs integrētu jauno darbinieku uzņēmumā un ļautu viņam pierādīt savu atbilstību veicamajam amatam. Latvijas Republikas Darba likuma 46.panta otrajā daļā noteiktais maksimālais pārbaudes laika termiņš – ne ilgāks par trīs mēnešiem, bet, piemēram, Vācijas Federatīvās Republikas Civillikuma (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) 622.pantā, noteikts pārbaudes laiks, kas nedrīkst būt ilgāks par sešiem mēnešiem, bet darba attiecību uzteikuma termiņš ir divas nedēļas. Referāta autore uzskata, ka ilgākā laika periodā darbinieks varētu vispusīgāk un labāk sevi pierādīt.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Darba autore izvirza savus priekšlikumus:

1. Vajadzētu iekļaut vispārējas un profesionālās vidējās izglītības programmā mācību priekšmetu – darba tiesības.
2. Nepieciešams grozīt Darba likuma 100.panta trešo daļu un izteikt sekojošā redakcijā: "Darbiniekam ir tiesības noteiktā laikā atsaukt darba līguma uzteikumu".
3. Aizstāt Darba likuma 47. panta pirmās daļas otrajā teikumā vārdu "nav" ar vārdu "ir" un izteikt sekojošā redakcijā: "Darba devējam, uzteicot darba līgumu pārbaudes laikā, ir pienākums norādīt šāda uzteikuma iemeslu",
4. Darba likuma 46.panta otrās daļas pirmajā teikumā vārdus "trim mēnešiem" aizstāt ar vārdiem "sešiem mēnešiem" un izteikt sekojošā redakcijā: "Pārbaudes termiņš nedrīkst būt ilgāks par sešiem mēnešiem".

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Jurista Vārds „Darba tiesības”, 07.11.2017. Nr.46 (1000), 113.lpp.
2. Darba likums ar komentāriem, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, zvērinātu advokātu birojs “BDON Zelmenis & Liberte”, 2010.g., 13.lpp.
3. Augstākās tiesas 2017.gada 10.oktobra spriedums lietā Nr. SKC - 1271/2017 (C31204616), www.at.gov.lv/downloadlawfile/5396, [aplūkots 10.04.2019.]
4. Kārklīņa A., Krēsliņš Ē. „Darba tiesību aktuālie problēmjaudājumi”, Jurista Vārds Nr. 12(1070) 26.03.2019., 14.lpp.
5. Latvijas Republikas Augstākā tiesa: Apkopota tiesu prakses darba lietās (tiesu prakse 2012.gada jūlijs–2017.gads), <http://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakses-darba-lietas-8591>, [aplūkots 11.04.2019.]
6. Darba likums, spēkā ar 01.06.2002., <https://likumi.lv/doc.php?id=26019>, [aplūkots 09.04.2019.]
7. Darba likums ar komentāriem, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, zvērinātu advokātu birojs “BDON Zelmenis & Liberte”, 2010.g.
8. „Darba devēja un darbinieka tiesības un pienākumi pārbaudes laikā”, <https://lvportals.lv/skaidrojumi/243246-darba-deveja-un-darbinieka-tiesibas-un-pienakumi-parbaudes-laika-2012>, [aplūkots 16.04.2019.]
9. Latvijas Republikas Augstākā tiesa: Apkopota tiesu prakses darba lietās (tiesu prakse 2012.gada jūlijs–2017.gads), <http://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakses-darba-lietas-8591>, [aplūkots 11.04.2019.]
10. Vācijas Federatīvās Republikas Civillikums. Spēkā no 18.08.1896. "Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 11. März 2016 (BGBl. I S. 396) geändert worden ist". Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG000102377>, [aplūkots 11.04.2019.]

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA ATSAVINĀŠANAS UN NOSTIPRINĀŠANAS ZEMESGRĀMATĀ PROBLEMĀTIKA

Evita Ozoliņa-Džeriņa, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle
Studiju programma “Privāttiesības”
romance20@inbox.lv

Vad.pētn. v.i., Mg. sc. soc., zvērināts advokāts Jānis Radionovs

ABSTRACT

The goal is to identify and analyze real estate issues. The alienation of a real estate is a topical subject for a particular stage of his life. The problem of the research is related to the non-observance or non-understanding of the restrictions, which are defined in the regulatory enactments for certain rightholders. It must also be observed that there is no contradiction with the entries and marks to be made in the public register, which are assessed by the judge when making the decision.

Key words: co-owner, contract, Land Register, real estate, non-citizen.

АННОТАЦИЯ

Цель состоит в том, чтобы идентифицировать и проанализировать проблемы с недвижимостью. Отчуждение недвижимости - актуальная тема для определенного этапа его жизни. Проблема исследования связана с несоблюдением или непониманием ограничений, которые определены в нормативных актах для определенных правообладателей. Также следует отметить, что нет никаких противоречий с записями и отметками, которые должны быть сделаны в публичном реестре, которые оцениваются судьей при принятии решения.

Ключевые слова: Договор, негражданин, недвижимость, совладелец, Земельная книга.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Personas tiesības uz īpašumu Latvijā noteiktas Pamatlikuma jeb Satversmes 105. pantā: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu." Savukārt akcentējot jebkuras personas tiesības uz īpašumu kā būtisku cilvēka pamattiesību un radot zemesgrāmatas kā šo tiesību nodrošinātāju. [1] Pētījuma mērķis ir darījumu analīze, notariālo aktu un privāto līgumu kvalitātes attiecība pret izmaksām. Tāpat vēlos apzināt situāciju kaimiņvalstīs- Igaunija un Lietuva. Manuprāt, zemesgrāmatu kā publiskā reģistra loma tiesu sistēmā ir ļoti nozīmīga, jo piešķir īpašniekam tiesības ne tikai valdīt un lietot nekustamo īpašumu, bet arī rīkoties ar to. Izmantotās izpētes metodes- salīdzinošā metode, sistemātiski loģiskā metode, analīzes un sintēzes metode, kā arī indukcijas un dedukcijas metode.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ, PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ВЫВОДЫ В ТЕОРИИ, НА ПРАКТИКЕ. KEY FINDINGS IN THEORY, PRACTICE

Latvijā nekustamā īpašuma darījumus iespējams noslēgt privātā kārtā mājas apstākļos bez notāra klātbūtnes. Darījums ilgstoši var netikt reģistrēts zemesgrāmatā. Obligātā notariālā forma, slēdzot nekustamā īpašuma darījumus, nepieciešama Igaunijā un Lietuvā. Abās valstīs darījumus notārs nekavējoties elektroniski reģistrē zemesgrāmatā. [2] Nekustamā īpašuma atsavināšanas darījuma iekšējie trūkumi noved pie tā, ka atsavinājums, uz kuru darījums vērsts, nevar notikt. [3]

Analizēšu pāris kāzus, kas izriet no nekustamā īpašuma atsavināšanas un saistīti ar tālāku īpašuma tiesību nostiprināšanas zemesgrāmatā.

Proti, iesniedzot pirkuma līgumu zemesgrāmatu nodaļā, tika sastādīts nostiprinājuma lūgums, kur persona A apliecināja, ka atsakās izmantot pirmpirkuma tiesības vai izpirkuma tiesības uz nekustamo īpašumu, ja citi kopīpašnieki pārdod viņiem piederošās domājamās daļas no

nekustamā īpašuma. Nostiprinājuma lūdzēja A apņemšanās neizlietot pirmpirkuma vai izpirkuma tiesības uz nākotnē atsavināmām domājamām daļām no nekustamā īpašuma nav uzskatāma par tiesību, kas saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 44.pantu ierakstāma zemesgrāmatā, jo tā nav lietu tiesība, bet gan saistība, kas ar ierakstu vai atzīmi zemesgrāmatā neiegūst absolūtu raksturu un nekļūst saistoša jaunajiem nekustamā īpašuma ieguvējiem. Turklāt pati tiesība, no kuras izlietojuma atteicies nekustamā īpašuma ieguvējs, vēl nemaz nepastāv, jo pirmpirkuma tiesība rodas ar brīdi, kad starp saistīto personu un trešo personu noslēgts pirkuma līgums. Atteikšanās no pirmpirkuma tiesības izlietojuma ir saistoša abiem darījuma subjektiem, bet tā neattiecas uz nekustamo īpašumu. Arī LR Augstākās tiesas Senāts savā 2011. Gada 9.februāra lēmumā lietā Nr. SKC- 769/2011 prezumē, ka "Civillikums neparedz, ka pirmpirkuma tiesību, kas rodas uz likuma pamata, ieraksta veidā var nostiprināt zemesgrāmatā.", un "kopīpašnieka iepriekšēja atteikšanās no pirmpirkuma tiesībām zemesgrāmatā nav nostiprināma ne ieraksta, ne arī atzīmes veidā".

Zemesgrāmatu nodaļā saņemts personas B nostiprinājuma lūgums jaunas tiesības nostiprināšanai un tam pievienotie dokumenti, kur persona B, pamatojoties uz pirkuma līgumu, iegūstot īpašumā zemes vienību, savukārt ieguvējs ir LR nepilsonis. Arī šāds nostiprinājums nav pieļaujams, jo likuma "Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 28.panta pirmajā daļā noteikts subjektu loks, kas zemi var iegūt īpašumā, ievērojot šī likuma 29.pantā noteiktos ierobežojumus un 30.panta noteiktajā kārtībā. Darījuma subjekts ar statusu "Latvijas Republikas nepilsonis" nav minēts šā likuma pirmajā daļā. Ieskatoties Valsts zemes dienesta Nekustamā īpašuma kadastra informācijas sistēmā, redzams, ka zemes vienībai ar konkrēto kadastra apzīmējumu noteikts lietošanas mērķis- individuālo dzīvojamo māju apbūve. Ievērojot iepriekš minētajos normatīvajos aktos noteikto, persona B īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu zemesgrāmatā var nostiprināt, ja nostiprinājuma lūgumam pievienota attiecīgās novada domes priekšsēdētāja izziņa par piekrišanu zemes iegūšanai īpašumā.

PĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

Ir novēroti gadījumi, kad nekustamais īpašums pārdots divreiz. Civillikuma 2031.pants noteic, ka "Pārdodot nekustamu īpašumu, priekšroka ir tam pircējam, kura līgums ierakstīts zemes grāmatās. Atstumtam pircējam pārdevējs atlīdzina nodarītos zaudējumus". Nevar pārdot īpašuma tiesības atsevišķi no pašas lietas kā īpašuma tiesību objekta, jo lietas pārdošana pati par sevi nozīmē līgumu par īpašuma tiesību pāreju citai personai. [4] Šāda situācija var izveidoties gan pārdevēja ļaunprātības dēļ, gan tīri cilvēciski- īpašums pārdots, bet pircējs savas īpašuma tiesības nenostiprina zemesgrāmatā, līdz ar to veidojas situācija, ka gadiem ilgi nākas maksāt nekustamā īpašuma nodokli vai, piemēram, ja pārdots tiek dzīvoklis- tiek piestādīti visi komunālie maksājumi. Konstatētas nepilnības nostiprinājuma lūgumu aizpildīšanā, jo zemesgrāmatu tiesnesis, taisot lēmumu, vadās vienīgi no iesniegtajiem dokumentiem, nepieprasot ziņas no citām iestādēm un personām. Bez tam pieļaujams paplašināt nostiprinājuma lūgumu. Zemesgrāmatu nodaļu tiesnesis lūgumu var apmierināt pilnā apmērā, apmierināt daļēji, atstāt bez ievēribas un atstāt bez izskatīšanas, ja nostiprinājuma lūdzējs vēlas novērst trūkumus.

SECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSIONS, PROPOSALS

Nekustamais īpašums bieži vien ir lielākais materiālais pirkums cilvēka dzīves laikā. Tā ir vērtība, kuras iegāde rūpīgi jāapdomā, jo ļoti iespējams, ka jāņem hipotekārais kredīts. Kā priekšlikums varētu būt uzdevums notariātam padziļināti skaidrot klientiem saistību sekas, kas būtu izvērtējams jau pirms darījuma slēgšanas. Izvērtēt zvērinātu notāra amata atlīdzības apmērus, jo kaimiņvalstīs tā ir ievērojami zemāka, kā arī pielīdzināt ar bāriņtiesu izmaksām. Sastādot privātā kārtā līgumus, nav garanta, ka līgumā netiks iekļauti nelabvēlīgi punkti un noteikumi otrai līgumslēdzējai pusei, tādēļ, protams, vislabāk līguma sastādīšanu būtu uzticēt zvērinātam notāram

vai juristam. Bieži vien, analizējot, atsavināšanas līgumus, tiek apzināti norādīta mazāka pirkuma summas, lai izvairītos no valsts nodevas samaksas un iedzīvotāju ienākuma nodokļa samaksas. Līgumā sadala pirkuma summu, norādot, ka daļa tiek maksāta par nekustamo īpašumu, bet daļa par kustamo mantu, kas, manuprāt, nav normāla parādība. Pirkuma summa bieži netiek norādīta augstāka par VZD kadastrālo vērtību. Piedāvāju izdarīt grozījumus MK noteikumos Nr.1250 “Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā”.

KOPSAVILKUMS. PE3IOME. SUMMARY

Subjekti bieži vien vieglprātīgi paļaujas uz darījumu slēgšanu, neapzinās un neatrunā apstākļus līgumā, kuri varētu rasties nākotnē. Privāta līguma sastādīšana noteikti izmaksā lētāk, nekā vērsšanās pie zvērināta notāra. Manuprāt, notāra amata atlīdzība ir nesamērīga, salīdzinot ne ar nodevu proporciju, kas nonāk valsts budžetā, ne bāriņtiesas izmaksām.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Dreija S., Jansone D., Kalniņa I., Muciņš L., Naglis A., Neimane I., Pužule V., Pūce I., Zālīte I., Bruzgule M. (2003). Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra;
2. LV portāls. Vai nekustamo īpašumu darījumos nepieciešama notāra klātbūtne- ārvalstu pieredze. <https://lvportals.lv/norises/282115-vai-ni-darjumos-nepieciešama-notara-klatbutne-arvalstu-pieredze-2016> [Apmeklēts 26.04.2019.];
3. Rozenfelds J. (2016.) Jurista vārds. Nekustamā īpašuma atsavināšanas darījuma iekšējie trūkumi;
4. Torgāns K. (2008). Saistību tiesības II daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

UZRĀDĪŠANAS ATPAZĪŠANAI AKTUĀLIE JAUTĀJUMI KRIMINĀLPROCESĀ LATVIJĀ

Inese Gūtmane, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Liepājas filiāle,
Studiju programma „Krimināltiesības”
inese_gutmane@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: asociētā profesore Dr.iur. Marina Sumbarova

АННОТАЦИЯ

Предъявление для опознания является одним из следственных действий, используемых в качестве доказательств. В соответствии с частью второй статьи 175 Уголовно-процессуального закона (далее - УПК) лица, участвующие в уголовном процессе, могут предъявить живое лицо, труп, документы, животных или другие предметы для идентификации. [2] Целью данного исследования является изучение проблем следственной деятельности на практике - предъявления для опознания - внесение предложений для решения этих проблем.

Ключевые слова: Уголовно-процессуальный закон, досудебное следствие, предъявление для опознания.

ABSTRACT

Presentation for identification is one of the investigative action shall be used in the evidence process. Pursuant to Section 175, Paragraph two of the Criminal Procedure Law (hereinafter - CPL) a living person, corpse, item, document, animal or other object may be presented for identification. [2] The aim of this study is to examine the problems in practice of investigative action - presentation for identification - and to make suggestions for solving these problems.

Key words: Criminal Procedure Law, pre-trial investigation, presentation for identification.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Uzrādīšana atpazīšanai ir viena no izplatītākajām un efektīvākajām izmeklēšanas darbībām. Tās gaitā var iegūt izšķirīgu pierādījumu krimināllietā. Salīdzinot ar citām izmeklēšanas darbībām, uzrādīšanas atpazīšanai praksē relatīvi bieži tiek pieļautas kļūdas un pārkāpumi, kuri izraisa visai smagas sekas un pat nevainīgu cilvēku notiesāšanu. [1] Uzrādīšanas atpazīšanai saturs un tās kārtība noteikta KPL 175. – 178. pantos. Lai pilnveidotu šīs izmeklēšanas darbības tiesisko regulējumu, šī referāta ietvaros autore pētīs uzrādīšanas atpazīšanai tiesisko regulējumu, zinātnisko literatūru, atspoguļos praksē pastāvošās problēmas un sniegs savus priekšlikumus.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

KPL 175. panta pirmajā daļā noteikts, ka: „uzrādīšana atpazīšanai ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir kāda objekta demonstrēšana cietušajam, lieciniekam, personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētajam, aizdomās turētajam vai apsūdzētajam nolūkā konstatēt tā identitāti ar objektu, kuru šī persona agrāk ir zinājusi vai uztvērusi apstākļos, kas saistīti ar izmeklējamu notikumu”. [2] No minētā izriet, ka uzrādīšana atpazīšanai ir tāda objekta identificēšana, ar ko persona jau agrāk kaut kādā veidā ir saskārusies – to redzējusi, dzirdējusi vai jebkādā veidā sajutusi, lai konstatētu, vai tas ir tas pats objekts, ko persona uztvērusi apstākļos, kas saistīti ar izmeklējamu notikumu. Objektu uzrādīt atpazīšanai var tikai tādai personai, kura atpazīstamo objektu pati personīgi ir agrāk uztvērusi, kā arī atpazīņam ir jābūt kādā no kriminālprocesā iesaistīto personu statusiem – cietušajam, lieciniekam, personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētajam, aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, jo kā paredz KPL 176. pants,

personai pirms objekta uzrādīšanas atpazīšanai ir jābūt nopratinātai par apstākļiem, kādos tā uztvērusi atpazīstamo objektu, un par objekta īpašībām un pazīmēm, pēc kurām šī persona varētu to atpazīt. [2]

Saskaņā ar KPL 177.panta pirmo daļu, atpazīstamo objektu uzrāda kopā ar vēl vismaz diviem, savstarpēji viendabīgiem objektiem, kur starpā nepastāv krasas atšķirības. [2]

Uzrādīšanu atpazīšanai veic:

- lai noskaidrotu versijas, vai uzrādāmais ir saistīts ar izmeklējamo notikumu, kā arī citas versijas;
- lai pārbaudītu liecības, kad nopratinātie viens otru pazīst tikai pēc ārējam pazīmēm, bet nezina vārdu un uzvārdu;
- lai noskaidrotu kādas kriminālprocesā iesaistītās personas personību;
- lai noskaidrotu dažādu objektu piederību;
- lai apstiprinātu kratīšanas rezultātus;
- lai veicinātu personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecību patiesīgumu u.tml. [4]

Ja uzrādīšanas atpazīšanai laikā pieļautas kļūdas, tad šis izmeklēšanas darbības rezultāti nav izmantojami pierādīšanā. Minēto apliecina Latvijas tiesu prakse. Piemēram, krimināllietā Nr. 11511000109 apelācijas instances tiesa, taisot attaisnojošu spriedumu, kuru kasācijas instances tiesa atzinusi kā likuma prasībām atbilstošu, konstatējusi, ka pirmstiesas izmeklēšanas laikā liecinieka norādītā persona uz protokola par uzrādīšanu atpazīšanai pēc fotogrāfijām faktiski nav apsūdzētais A.Š. Vizuāli salīdzinot lietas materiālos esošos citos atpazīšanas protokolos ievietotās apsūdzētā A.Š. fotogrāfijas, nepārprotami var secināt, ka tās neatbilst liecinieka uzrādītajai apsūdzētā A.Š. fotogrāfijai, līdz ar ko tiesa konstatē, ka šis pierādījums nav izmantojams kā ticams un attiecināms un konkrēto krimināllietu. [3] Autore minētos apstākļus vērtē kā rupju procesa virzītāja kļūdu, kas negatīvi ietekmē nozieguma izmeklēšanas rezultātus.

Profesors A.Kavaleris norāda, ka uzrādīt atpazīšanai pēc fotogrāfijas ir daudzreiz vieglāk, nekā uzrādīt pašus objektus, taču kā liecina prakse, arī kļūdainas atpazīšanas iespēja šajos gadījumos ir daudz lielāka. Tādēļ fotogrāfijas uzrādāmas tikai tad, ja to nevar izdarīt ar pašu objektu, piemēram, noziedznieks bēgulo. Pēc atpazītā atrašanās un aizturēšanas nepieciešams viņu uzrādīt atpazīšanai, lai pārlicinātos, vai atpazīšana pēc fotogrāfijas nav bijusi kļūdaina.[1]

Lai jau pirmstiesas izmeklēšanas laikā novērstu šaubas par personas atpazīšanas rezultātiem, kas veikta pēc fotoattēliem, autore uzskata, ka KPL būtu jāparedz, ka gadījumā, ja veikta personas uzrādīšana atpazīšanai pēc fotoattēliem, bet turpmākā izmeklēšanas laikā vairs nepastāv šķēršļi uzrādīt atpazīšanai pašu personu, tad jāveic atkārtota uzrādīšana atpazīšanai, uzrādot atpazīšanai pašu personu.

Tāpat minētajā krimināllietā tiesa konstatējusi apstākļus, kas likuši apšaubīt uzrādīšanas atpazīšanai rezultātus, proti, procesa virzītājs gados vecām personām ar sliktu redzi uzrādījis atpazīšanai melnbaltas fotogrāfijas, turklāt vēl 8 mēnešus pēc nozieguma izdarīšanas. Minētais apstākļi apelācijas instances tiesai radīja sapratīgas šaubas, par to, vai apsūdzētais A.Š. ir tieši tā persona, par kuru liecinieki snieguši liecības. [3]

Lai uzrādīšanas atpazīšanai rezultāti pēc fotogrāfijām būtu objektīvāki, KPL būtu jāparedz, ka, ja tiek veikta uzrādīšana atpazīšanai pēc tās atveida, tad uzrādīšana atpazīšana veicama pēc krāsu atveida (nevis pēc melnbalta), ja krāsu atveida iegūšanai nepastāv objektīvi šķēršļi.

Pie objektīviem šķēršļiem pieskaitāma, piemēram, situācija, kad procesa virzītājam ir pieejama tikai melnbalta fotogrāfija.

Nemot vērā, ka autores profesionālā darbība saistīta ar izmeklēšanas veikšanu, autore konstatējusi, ka izmeklētāju un prokuroru vidū nav vienots viedoklis attiecībā par priekšmetu uzrādīšanu atpazīšanai nepieciešamību visos gadījumos, proti, vai kriminālprocesā iegūtais priekšmets visos gadījumos ir jāuzrāda atpazīšanai cietušajam, pirms tas viņam tiek atdots pret parakstu.

No valsts policijas apkopotajiem statistikas datiem par 2018.gadu izriet, ka Latvijā vairāk kā 50% no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir zādžības un laupīšanas. [5] Tādēļ

visbiežāk priekšmetu atpazīšana tiek veikta gadījumos, kad pirmstiesas izmeklēšanas laikā tiek atgūta manta, ko noziedzīgā nodarījuma izdarītājs prettiesiski ir ieguvis un ko nepieciešams atdot cietušajam. Pirms priekšmeta atdošanas cietušajam, priekšmets tiek uzrādīts atpazīšanai, iepriekš nopratinot šo personu attiecībā par priekšmeta īpašībām un pazīmēm.

Lai noskaidrotu, vai priekšmetu uzrādīšana atpazīšanai ir obligāta visos gadījumos, ir jānoskaidro attiecīgo tiesību normu saturs.

KPL 175.panta otrajā daļā noteikts, ka uzrādīt atpazīšanai var dzīvu personu, liķi, priekšmetu, dokumentu, dzīvnieku vai citu objektu.[2] Tulkojot šo normu gramatiski, autore secina, ka likumdevējs procesa virzītājam ir piešķīris tiesības veikt uzrādīšanu atpazīšanai, nevis uzlicis to par pienākumu, jo norma satur darbības vārdu „var”. Raugoties no normatīvā regulējuma jēgas un mērķa, kas nosaka, ka objekta demonstrēšana personai tiek veikta nolūkā konstatēt tā identitāti ar objektu, kuru šī persona agrāk ir zinājusi vai uztvērusi apstākļos, kas saistīti ar izmeklējamo notikumu, autore secina, ka likumdevējs šo normu ir radījis, lai procesuāli tiktu nostiprināti pierādījumi un izslēgtas šaubas attiecībā par atpazīnēja saistību ar kriminālprocesā iegūto mantu.

No minētā izriet, ka likumdevējs ir radījis instrumentu pierādījumu nostiprināšanai, bet gadījumos, kad šo instrumentu izmantot, atstājis procesu virzītāju ziņā.

Pēc autores domām, uzrādīšana atpazīšanai ir nelietderīga gadījumos, kad kriminālprocesa ietvaros ir izņemta manta, kurai cietušais nopratināšanas laikā ir nosaucis tās unikālo kodu, piemēram, tehnikai sērijas numuru vai IMEI kodu. Priekšmeta uzrādīšanai atpazīšanai var piemēklēt divus līdzīgas krāsas, firmas un modeļa priekšmetus, bet, ja cietušais nopratināšanas laikā ir nosaucis šo unikālo kodu, ko var pielīdzināt kā personai personas kodu, tad jau nopratināšanas laikā priekšmets ir identificēts un procesa virzītājam jau pirms uzrādīšanas atpazīšanai ir skaidrs, ka cietušais savu mantu identificēs tieši pēc šī unikālā koda, līdz ar to šajā gadījumā šī izmeklēšanas darbība ir lieka.

Lai radītu skaidrību par uzrādīšanu atpazīšanai nepieciešamību un lai novērstu šīs izmeklēšanas darbības nelietderīgu veikšanu, KPL būtu jāprecizē, ka pirms kriminālprocesā iegūtā priekšmeta atdošanas tās īpašniekam vai likumīgajam valdītājam priekšmetu uzrāda atpazīšanai, ja pastāv saprātīgas šaubas par priekšmeta piederību īpašniekam vai likumīgajam valdītājam.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

1. Uzrādīšanas atpazīšanai subjekts ir kriminālprocesā iesaistīta persona - cietušais, liecinieks, persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais.
2. Pirms uzrādīšanas atpazīšanai atpazīnējam ir jābūt iepriekš nopratinātam attiecībā par objekta īpašībām un pazīmēm, pēc kurām persona objektu varētu atpazīt.
3. Atpazīstamo objektu uzrāda kopā ar vēl vismaz diviem, savstarpēji viendabīgiem objektiem, kur starpā nepastāv krasas atšķirības.
4. Priekšmeta uzrādīšana atpazīšanai ir nelietderīga gadījumos, kad atpazīnējs nopratināšanas laikā spēj norādīt uz priekšmeta unikālām pazīmēm, piemēram, tehnikai sērijas numuru vai IMEI kodu.
5. Lai novērstu uzrādīšanas atpazīšanai nelietderīgu veikšanu un līdz ar to arī izmeklēšanas resursu lieku tērēšanu, KPL 175.pantā būtu jāievieš trešā daļa, kura noteiktu, ka: „*pirms kriminālprocesā iegūtā priekšmeta atdošanas tās īpašniekam vai likumīgajam valdītājam priekšmetu uzrāda atpazīšanai, ja izmeklēšanas laikā nav gūta pārlicība un pastāv saprātīgas šaubas par priekšmeta piederību īpašniekam vai likumīgajam valdītājam*”.
6. Lai iegūtu objektīvākus rezultātus gadījumos, kad tiek veikta personas uzrādīšanas atpazīšanai pēc tās atveida, KPL 177.panta piektajā daļā jāveic sekojoši grozījumi: „*ja nav iespējams uzrādīt pašu atpazīstamo objektu, var uzrādīt tā atveidu, kurš iegūts ar krāsu foto, video vai citu zinātniski tehnisko līdzekļu palīdzību un kurā fiksētas tās*

īpašības un pazīmes, pēc kurām šo objektu var atpazīt, *ja krāsu atveida iegūšanai nepastāv objektīvi šķēršļi.*”

7. Lai novērstu saprātīgas šaubas par personas uzrādīšanas atpazīšanai pēc fotogrāfijām rezultātiem, KPL 177.pantā jāievieš 10.daļa, kura noteiktu, ka: *„ja veikta personas uzrādīšana atpazīšanai pēc fotoattēliem, bet turpmākā izmeklēšanas laikā vairs nepastāv šķēršļi uzrādīt atpazīšanai pašu personu, tad jāveic atkārtota uzrādīšana atpazīšanai, uzrādot atpazīšanai pašu personu”.*

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Autoru grupa profesora Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika. Otrā daļa. Kriminālistiskā taktika. - Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1998. – 107., 114. lpp.
2. Kriminālprocesa likums. 2005.gada 21.aprīlis, spēkā no 01.10.2005., Latvijas Vēstnesis, Nr. 74 (3232), ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 01.01.2019.
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 16. oktobra lēmums lietā SKK –323/2012, (krimināllieta Nr. 11511000109), 9., 10.lpp. Pieejams: www.at.gov.lv/downloadlawfile/3844. Aplūkots 18.04.2019
4. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. - Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001. – 132.lpp.
5. Valsts policijas 2018.gada pārskats. Npublicētā informācija. Pieejams: https://intranet.vp.gov.lv/sites/default/files/files/vp_2018_gada_parskats.pdf Aplūkots: 24.04.2019

ĪPAŠI AIZSARGĀJAMS CIETUŠAIS KRIMINĀLPROCESĀ

Maija Iljena, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Rīga,
Maģistratūra, Krimināltiesības,
maijailjena@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Vad. Pēt., Dr.iur. Sandra Kaija

ANOTĀCIJA

Referāta darba tēma ir „Īpaši aizsargājams cietušais kriminālprocesā”. Referāta tēma ir aktuāla, jo cietušā vieta un nozīme kriminālprocesā joprojām ir viena no galvenajām tēmām, un ne tikai Latvijā, bet arī Eiropas Savienības mērogā. Sakarā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2012/29/ES, kas nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus, ieviešanu tiek izdarīti ievērojami grozījumi Kriminālprocesa likumā, cita starpā izdalot jaunu cietušo kategoriju – īpaši aizsargājams cietušais.

Darba mērķis ir, izpētīt īpaši aizsargājama cietušā statusa un aizsardzības kriminālprocesa problemātiku, izvirzīt priekšlikumus īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Darbā tiek analizēti īpaši aizsargājama cietušā kriminālprocesā jēdziens, tiesības un aizsardzību, izmeklēšanas darbības, atzīšana par īpaši aizsargājama cietušo. Tiek izpētīta tiesiskā regulējuma problemātika. Nobeigumā tiek izvirzīti priekšlikumi īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Atslēgas vārdi: aizsardzība, izmeklēšanas darbības, īpaši aizsargājams cietušais, kriminālprocesa likums, kriminālprocess.

ABSTRACT

The topic of the research work is “Especially protected victim in criminal procedure” which is topical nowadays, as the victim plays an important role in criminal procedure and this is an important theme for discussion not only in Latvia but at the same time in European Union. Based on European parliament and Council Directives 2012/29/EU, which sets off and defines crimes of victim’s rights, support and the minimal protections’ standards, it also affects on the changes in criminal procedures’ law, distributing a new victims’ category- especially protected victim.

The aim of the research paper is to analyze the protected victims’ status and research the problematical part of the protection in criminal procedure. The aim is to generate the new ideas and plan for improvements of the law based on the victims’ protection procedure.

In the research paper the especially protected victim and its meaning is being analyzed. Moreover, the recognition of particularly protected law and protection itself is being analyzed in authors’ work. The research of victims’ legal regulation problematical part has been discussed in authors’ work. The ideas based on the victims’ legal improvement has been made at the end of the research.

Key words: investigative actions, particularly protected victim, protection, the criminal procedure law, the criminal process.

АННОТАЦИЯ

Тема работы реферата «Особенно охраняемый потерпевший в уголовном процессе». Тема реферата актуальна, поскольку место и значение потерпевшего в уголовном процессе по-прежнему является одной из главных тем, и не только в Латвии, но и в масштабе Европейского Союза. В связи с введением Директивы Европейского Парламента и Совета 2012/29/ES, устанавливающей минимальные стандарты прав, поддержки и защиты потерпевших в преступлениях, вносятся значительные изменения в Уголовно-процессуальном законе, в частности выделяя новую категорию пострадавших – особо охраняемый потерпевший.

Цель работы состоит в том, чтобы исследовать проблематику статуса особо охраняемого потерпевшего и уголовного процесса защиты, выдвигать предложения по совершенствованию правового регулирования защиты особо охраняемых потерпевших.

в работе анализируется понятие, права и защита особо охраняемого потерпевшего в уголовном процессе, следственные действия, признание особо охраняемым пострадавшим. Исследуется проблематика правового регулирования. В заключение выдвигаются предложения по совершенствованию правового регулирования защиты особо охраняемых потерпевших.

Ключевые слова: защита, следственные действия, особо охраняемый потерпевший, уголовно-процессуальный закон, уголовный процесс.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Referāta darba tēma ir aktuāla, jo cietušā vieta un nozīme kriminālprocesā joprojām ir viena no galvenajām tēmām, un ne tikai Latvijā, bet arī Eiropas Savienības mērogā. Sakarā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2012/29/ES, kas nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus, ieviešanu tiek izdarīti ievērojami grozījumi Kriminālprocesa likumā, cita starpā izdalot jaunu cietušo kategoriju – īpaši aizsargājams cietušais.

Ne visi cietušie vienādi tiek galā ar nozieguma rezultātā gūtās traumas sekām. Dažiem cietušajiem nepieciešama lielāka palīdzība nekā citiem, un viņiem var būt vajadzīgi speciālistu atbalsta pakalpojumi, lai pārvarētu nozieguma rezultātā gūtās traumas sekas. Cietušo direktīva paredz visu noziegumos cietušo individuālu novērtējumu, lai apzinātu tos cietušos, kuriem nepieciešama papildu aizsardzība un kam ir vajadzīga īpaša aizsardzība.

Darba **mērķis** ir, izpētīt īpaši aizsargājama cietušā statusa un aizsardzības kriminālprocesā problemātiku, izvirzīt priekšlikumus īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Lai sasniegtu darba mērķi, tiks veikti šādi **uzdevumi atbilstoši nodaļām**:

- 1) Raksturot cietušā statusu kriminālprocesā;
- 2) Izskatīt īpaši aizsargājama cietušā statusa īpatnības kriminālprocesā;
- 3) Izpētīt īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma problemātiku.

Pētījuma jautājumi:

- 1) Kādas ir īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības kriminālprocesā tiesiskā regulējuma problēmas Latvijas Republikā?
- 2) Kā var izmantot Eiropas Savienības normatīvo aktu noteikumus attiecībā uz īpaši aizsargājama cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma pilnveidošanu Latvijas Republikā?

Darbā tika pielietotas zinātniski pētnieciskās un tiesību normu interpretācijas **metodes**.

Kā pētnieciskās metodes darbā tika izmantots: analītisko, sintēzes, aprakstošo, indukcijas, dedukcijas un statistisko metodes.

CIETUŠĀ ATZĪŠANA PAR ĪPAŠI AIZSARGĀJAMU

Saskaņā ar KPL 96.¹ panta trešo daļu informāciju par īpaši aizsargājama cietušā statusu norāda lēmumā par personas atzīšanu par cietušo. Par pieņemto lēmumu paziņo cietušajam un viņa pārstāvim, ja tāds ir. Tiesa cietušo par īpaši aizsargājama atzīst KPL 96.panta ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā.

Atbilstoši KPL 96.pantam personu par cietušo atzīst izmeklētājs, prokurors vai izmeklēšanas grupas dalībnieks ar savu lēmumu. Personu par cietušo var atzīt tikai ar pašas vai tās pārstāvja rakstveida piekrišanu. Persona, kura nevēlas būt par cietušo, iegūst liecinieka statusu. Saskaņā ar KPL 96.panta ceturto daļu tiesa var atzīt personu par cietušo krimināllietas iztiesāšanā līdz tiesas izmeklēšanas sākumam pirmās instances tiesā, ja tiesai pieteikts šāds lūgums. Tiesas lēmumu ieraksta protokolā, un tas nav pārsūdzams.

Saskaņā ar KPL 27.panta pirmās daļas piekto punktu procesa virzītājs nodrošina iespēju kriminālprocesā iesaistītajām personām īstenot likumā noteiktās tiesības.

KPL 96.¹ panta ceturta daļa noteic, ka apstākļi, kuri dod pamatu atzīt cietušo par īpaši aizsargājama, kļuvuši zināmi pēc tam, kad pieņemts lēmums atzīt personu par cietušo, procesa virzītājs var pieņemt lēmumu par īpaši aizsargājama cietušā statusa noteikšanu, tiklīdz viņam šie apstākļi kļuvuši zināmi. Par pieņemto lēmumu paziņo cietušajam un viņa pārstāvim, ja tāds ir. Tātad, cietušo par īpaši aizsargājama var atzīt vienlaikus ar lēmumu par atzīšanu par cietušo, bet to var izdarīt arī vēlāk.

Attiecībā uz procedūru, kā cietušo atzīst par īpaši aizsargājama, izvēlēts regulējums, kas pēc iespējas atslogo procesa virzītāju no vairāku dokumentu sagatavošanas un nosūtīšanas cietušajam. Protī, tiek paredzēts, ka informāciju par īpaši aizsargājama cietušā statusu norāda lēmumā par personas atzīšanu par cietušo, un nav nepieciešams rakstīt divus atsevišķus lēmumus

(par atzīšanu par cietušo un par atzīšanu par īpaši aizsargājamu cietušo). Tādējādi arī pats cietušais netiek noslogots ar vairāku dokumentu saņemšanu, kas varētu radīt neizpratni.¹

Cietušo Direktīvas 22.pants paredz cietušo individuālu novērtējumu, lai noteiktu vajadzību pēc īpašas aizsardzības. Saskaņā ar šī panta normām dalībvalstis nodrošina, ka cietušie saskaņā ar valsts procedūrām laikus saņem individuālu novērtējumu, ar ko tiek apzināta vajadzība pēc īpašas aizsardzības.

Individuālajā novērtējumā jo īpaši ņem vērā:

- a) cietušā personu raksturojošās iezīmes;
- b) nozieguma veidu vai tā raksturu;
- c) nozieguma apstākļus.

Individuālā novērtējuma apjomu var pielāgot atbilstīgi nozieguma smagumam un cietušajam nodarītā acīmredzamā kaitējuma apmēram. Individuālo novērtējumu veic, cieši iesaistot cietušos, un tajā ņem vērā viņu vēlmes, tostarp, ja viņi nevēlas izmantot īpašos pasākumus, kas paredzēti Cietušo Direktīvas 23. un 24. pantā.

KPL grozījumu izstrādes laikā tika izvērtēta iespēja, ka katru cietušo individuāli novērtētu psihologs un saskaņā ar psihologa atzinumu tiktu izvērtēts, vai persona ir īpaši aizsargājama. Tomēr tika nolemts, ka šāda sistēma būtu pārlietu sarežģīta un uzliktu lielu administratīvo slogu gan iestādēm, gan pašam cietušajam. Tika nolemts, ka labākais veids, kā noteikt minimālos standartus šo tiesību aizsardzībai, ir īstenot virkni pasākumu, ieviešot “Budapeštas ceļvedi”. Šajā dokumentu kopā aprakstīta Cietušo direktīva.²

Pašlaik cietušo tiesības dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgas. Ir svarīgi, lai šīs tiesības visā Eiropas Savienībā tiktu vienādotas — ne tikai tādēļ, ka notiek aktīva Eiropas Savienības pilsoņu pārvietošanās ES robežās (dzīvesvietas maiņa, darbs, studijas vai atvaļinājums), bet arī dalībvalstīs pieaugošas pārrobežu noziedzības dēļ. Stokholmas programmas ietvaros Eiropas Komisijai un dalībvalstīm tika lūgts uzlabot savus tiesību aktus, lai atbalstītu un aizsargātu noziegumos cietušos.³ Šī iemesla dēļ ir maksimāli jānodrošina cietušo, it sevišķi īpaši aizsargājamo cietušo tiesības uz aizsardzību un atbalstu, informējot par palīdzības iespējām. Tādā veidā ir iespēja atvieglot sagādātās ciešanas, sniedzot atbalstu un drošības sajūtu.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Darba mērķis bija izpētīt īpaši aizsargājama cietušā statusa un aizsardzības kriminālprocesā problemātiku, izvirzīt priekšlikumus īpaši aizsargājamo cietušo aizsardzības tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Galvenie darba secinājumi:

- 1) Persona var tikt atzīta par cietušo, ja tiek izpildīti šādi priekšnoteikumi: ja fiziskai vai juridiskai personai tiek nodarīts morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Ja persona mirusi, par cietušo kriminālprocesā var kļūt kāds no mirušā tuviniekiem; ja morāls aizskārums personai netiek nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas pārstāvei; ja pati persona vai tās pārstāvis izteica vēlmi vai piekrišanu iegūt cietušā statusu; ja persona par cietušo tiek atzīta ar procesa virzītāja lēmumu.

[¹ Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (2016.gada 18.februāris) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument>]

[² Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (2016.gada 18.februāris) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument>]

[³ Makdonalda M. Ziniet savas tiesības — Direktīva par cietušo tiesībām. [ejustice.net/.../KYR_to_the_Directive_Latvian.pdf](http://ejustice.europa.eu/.../KYR_to_the_Directive_Latvian.pdf)]

- 2) Latvijas Republikas Saeima 2015.gada 3.decembrī pieņēma grozījumus Kriminālprocesa likumā, kas paredzēja uzlabot noziedzīgos nodarījumos cietušo personu aizsardzību. Ar grozījumiem tika ieviesta Cietušo Direktīva visās dalībvalstīs paredzot cietušajām personām vienotu minimālo garantiju līmeni. Direktīva paredz, ka dalībvalstis nodrošina, lai cietušie saņemtu savlaicīgu un individuālu novērtējumu, lai identificētu īpašas vajadzības pēc aizsardzības, kā arī pēc īpašiem pasākumiem. Cietušo Direktīvas normas par īpaši aizsargājama cietušā aizsardzību implementēšanā Kriminālprocesa likumā izmantota pārformulēšanas metode.
- 3) Cietušo direktīva nosaka, ka visiem speciālistiem, kas strādā ar cietušajiem, ir jānodrošina apmācība, lai uzlabotu viņu izpratni par cietušo vajadzībām un viņi izturētos pret cietušajiem objektīvi, ar cieņu un profesionāli. Apmācībām ir jābūt tādā līmenī, kas atbilst saskarsmei ar noziegumos cietušajiem. Direktīvā ir uzsvērts, ka policijas darbiniekiem un tiesu personālam ir jāsaņem gan vispārīga, gan specializēta apmācība. Advokātiem un cilvēkiem, kas strādā atbalsta dienestos, arī ieteicams saņemt specializētu apmācību. Arī tiesnešiem un prokuroriem ir jābūt apmācītiem jautājumos par cietušo vajadzībām.

PRIEKŠLIKUMS

Cietušo Direktīvas 4.panta pirmās daļas a) un c) punkti nosaka, ka dalībvalstis nodrošina, lai cietušajiem no pirmā saziņas brīža ar kompetento iestādi nolūkā nodrošināt viņiem piekļuvi šajā direktīvā noteiktajām tiesībām bez liekas kavēšanās tiktu sniegta šāda informācija: kāda veida atbalstu viņi var saņemt un no kā, tostarp vajadzības gadījumā pamatinformācija par piekļuvi medicīniskai palīdzībai, speciālistu atbalstam, tostarp psiholoģiskajam atbalstam, un alternatīvam mājoklim; kā un ar kādiem nosacījumiem viņi var saņemt aizsardzību, tostarp aizsardzības pasākumus.

Piedāvāju papildināt KPL 97.¹ panta pirmās daļas 10.punktu un izteikt to šādā redakcijā: “saņemt informāciju par pieejamo atbalstu, medicīnisko palīdzību un alternatīvu mājokli”.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Latvijas Republikas Satversme. 1922.gada 15.februāris, spēkā no 07.11.1922., Latvijas Vēstnesis Nr.79 (3655) ar grozījumiem no 14.06.2016.
2. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr.2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Oficiālais Vēstnesis L 315, 14.11.2012.
3. Bergmanis A. Cietušā tiesību realizācija kriminālprocesā un kriminālvajāšanas problēmas// Jurista Vārds. – Nr.42, 2008.
4. Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā// Jurista Vārds, Nr.42, 2008.
5. Cietušo statuss kriminālprocesa ietvaros. http://www.jpa.gov.lv/uploads/filedir/improving_protection_of_victims_rights_20012014_latvia.pptx. 2019. gada 24. aprīlī
6. Makdonalda M. Ziniet savas tiesības — Direktīva par cietušo tiesībām. ejusticia.net/.../KYR_to_the_Victims_Directive_Latvian.pdf 2019. gada 21. aprīlī
7. Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (2016.gada 18.februāris) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument>. 2019. gada 24. aprīlī

ZVĒRINĀTĀ NOTĀRA KOMPETENCE UN NOTARIĀLO DARBĪBU IZPILDES TIESISKIE ASPEKTI

Roksana Rudeviča, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālā maģistratūra, Privāttiesības,
Zinātniskais vadītāja: Natālija Asača, Mg.jur.

ABSTRACT

The aim of the article is to find out the principles of the notarial system and its regulation in the Republic of Latvia, to investigate the extent to which the notary can influence the security and control of the civil transaction, while ensuring the protection of the rights of the parties in connection with the application of the notarial form.

The object of the research is to ascertain the role of the notary as the protection and safeguarding of civil law in public and private law of persons. The subject of the research is the principles and legal framework for the performance of sworn notaries.

The following research methods were used in the research study process and in the development of the research: the legal historical method, obtaining information on the conditions of the creation of the law or other regulatory legal act regarding the performance of notarial activities; the grammatical method of the study, clarifying the meaning of the norm and the words contained therein from the point of view of morphology (a lesson on the structure and form of the word) and the syntax (a lesson on the structure of the sentence) by analyzing the notions of notary, notary; a descriptive research method describing the legal basis and procedures for the activities of notaries and notarial competent institutions in practice and theory; the semantic method of clarifying the true meaning of the words of the legal norm and word combinations; an analytical method of gathering available information and analyzing key issues; as well as the teleological research method, clarifying the purpose, meaning and justification of a certain norm; systemic approach when looking at legal norms in the system.

Key words: notarized, sworn notary, notarial acts, attestation, notarial deed, inheritance, marriage contract.

ANOTACIJA

Raksta **mērķis** – noskaidrot notariāta sistēmas principus, tā darbības regulējumu Latvijas Republikā, izpētīt, cik lielā mērā notārs spēj ietekmēt civiltiesisko darījumu aprites drošību un kontroli, vienlaikus nodrošinot darījuma pušu tiesību aizsardzību saistībā ar notariālā apliecinājuma formas piemērošanu.

Pētījuma **objekts** ir notariāta kā civiltiesību aizsardzības un nodrošināšanas lomas noskaidrošana personu publiskajās un privātajās tiesībās. Pētījuma **priekšmets** ir zvērinātu notāru darbību izpildes principi un tiesiskais regulējums.

Pētījuma izpētes procesā un pētījuma izstrādē izmantoja sekojošas pētījuma metodes: juridiski vēsturisko metodi, iegūstot informāciju par likuma vai cita normatīvā juridiskā akta tapšanas apstākļiem attiecībā uz notariālo darbību veikšanu; gramatisko pētījuma metodi, noskaidrojot normas un tajā ietvertu vārdu jēgu no morfoloģijas (mācība par vārda struktūru un formu) un sintakses (mācība par teikuma uzbūvi) viedokļa, analizējot jēdzienus „notariāts”, „notārs”; aprakstošo pētījuma metodi, aprakstot praksē un teorijā pastāvošo notāru un notariāta kompetento institūciju darbību tiesisko pamatu un kārtību; semantisko metodi, noskaidrojot tiesību normas vārdu un vārdu savienojumu īsto nozīmi; analītisko metodi, apkopojot pieejamo informāciju un sniedzot svarīgāko problēmu analīzi; kā arī teleoloģisko pētījuma metodi, noskaidrojot noteiktas normas mērķi, jēgu un pamatojumu; sistēmisko metodi, aplūkojot tiesību normas sistēmā.

Atslēgas vārdi: notariāts, zvērināts notārs, notariālās darbības, apliecinājums, notariāls akts, mantojums, laulības līgums.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Zvērinātu notāru loma un kompetence notariālo darbību izpildes procesā.

Zvērināti notāri ir augstas kvalifikācijas juristi, kas strādā civiltiesību nozarē, normatīvo aktu noteiktos gadījumos cilvēkiem sniedzot notariālu palīdzību, taisot notariālus aktus, pārbaudot juridisku dokumentu atbilstību likumam, vēlāk tos apliecina, ved mantojuma lietas un veic citas notariālās funkcijas, kuras ir noteiktas Notariāta likumā un citos likumos. Zvērināta notāra iesaistīšanās novērš iespējamus strīdus un tā ir neaizstājama tiesu varas sastāvdaļa, tomēr

zvērīnātiem notāriem stingri jāievēro normatīvo aktu regulējums, pretējā gadījumā tiem iestājas atbildība.

Saskaņā ar Notariāta likuma 65.pantu, zvērīnātam notāram piekrīt šādi pienākumi:

- 1) taisīt notariālos aktus;
- 2) taisīt apliecinājumus;
- 3) pieņemt glabājumā naudu, vērtspapīrus un dokumentus;
 - a. pieņemt glabājumā saistības priekšmetu;
- 4) vest mantojuma lietas;
- 5) sastādīt mantas dalīšanas projektus likumā paredzētajos gadījumos;
 - a. vest laulības šķiršanas lietas;
- 6) veikt citas likumos paredzētās darbības.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

1. Bāriņtiesu likuma 61.panta 1.daļas 9.punktu, pildot notariālas darbības, bāriņtiesa sagatavo dokumentu projektu. Autore secina, ka šī tiesību norma neparedz teritoriālu piekritību, līdz ar to secināms, ka bāriņtiesa var sagatavot nepieciešamo dokumentu projektus neatkarīgi no personas deklarētās dzīvesvietas. Autore sprāt šī tiesību norma ir nepilnīga un tā būtu jāpapildina ar frāzi sekojošā redakcijā: „*personām, kuru deklarētā dzīvesvieta ir attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā*”. Autore uzskata, ka praksē var rasties problēmsituācijas, ka personas, kuru deklarētā dzīvesvieta ir citā teritoriālā apgabalā, vai dzīvo pilsētā, kur pieejami notāra pakalpojumi, vērsas bāriņtiesā dokumentu projektu sagatavošanai, tādējādi apgrūtinot bāriņtiesu darbību izpildi, kā arī novēršot bāriņtiesu no tiešo pienākumu veikšanas, proti, bērnu tiesību un interešu aizsardzību un nodrošināšanu.

2. Bāriņtiesu likuma 70.pants noteic, ka pirms pilnvaras apliecināšanas bāriņtiesa pārbauda pilnvarotāja identitāti un rīcībspēju, apliecinājumu ieraksta reģistrā. Bāriņtiesa glabā pie sevis vienu pilnvaras eksemplāru. Gadījumā, ja saņemts iesniegums par pilnvaras atsaukšanu, bāriņtiesa pārbauda iesniedzēja identitāti, rīcībspēju, izdara ierakstu reģistrā un publicē attiecīgu paziņojumu oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, par ko informē pilnvarnieku, ja viņa deklarētā dzīvesvieta ir zināma. Autore sprāt šīs normas 5.punkts ir nepilnīgs, proti, tas noteic, ka tiek paziņots pilnvarniekam, ja viņa deklarētā dzīvesvieta ir zināma, autore sprāt, sagatavojot dokumentu, bāriņtiesai jāpārliecinās ne vien par pilnvarotāja identitāti, rīcībspēju, bet arī šīs ziņas jānoskaidro arī no pilnvarnieka. Kā arī, būtiski ir noskaidrot personu deklarētās dzīvesvietas adreses, jo pilnvarā šī informācija ir tiek iekļauta. Pie tam, ņemot vērā, ka pilnvarotājs ir vērsies konkrētajā bāriņtiesā un dokuments tiek sagatavots, liecina par to, ka pilnvaras devējs ir attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotājs. Līdz ar to, autore piedāvā veikt grozījumus papildinot Bāriņtiesu likuma 70.panta 1.daļu un izsakot to sekojošā redakcijā: „*pēc vārdiem „pārbauda pilnvarotāja” iekļaut vārdus „un pilnvarnieka”*”, tādējādi pārliecinoties gan par pilnvarnieka identitāti, gan noskaidrojot deklarētās dzīvesvietas adresi. Kā arī, nepieciešams veikt grozījumus šī panta 5.daļā, izslēdzot atsauci „*ja viņa deklarētā dzīvesvieta ir zināma*”.

3. Latvijas Republikā ar likumu nav atrisināts, kas sedz zaudējumus, ja notariālas darbības veicot kļūdās bāriņtiesa vai konsuls. Bāriņtiesu priekšsēdētājiem ir plašāka kompetence veikt notariālās darbības nekā konsuliem un lielāks risks kļūdīties. Pašvaldībai nav uzlikts par pienākumu apdrošināt bāriņtiesu veicot notariālās darbības, kā tas ir notāriem. Kļūdas risks ir liels, jo bāriņtiesas priekšsēdētāja kandidātam nav izvirzīti zināšanu un izglītības cenzi, kādi ir zvērīnāta notāra amata kandidātam. Līdz ar to, autore vēlas izvirzīt priekšlikumu „Bāriņtiesu likumā” noteikt ierobežojumus un konkrētus kritērijus izvirzāmajiem bāriņtiesu priekšsēdētāju amatu kandidātiem. Autore uzskata, ka valstij ir jāizšķiras, vai nu bāriņtiesām tiek uzticētas ierobežotas notariālās funkcijas (tas nozīmē, ka Likumā par notariātu ir jāatrunā, ka notariālās funkcijas veic ne tikai notārs), kas tiek noteiktas „Notariāta likumā” un bāriņtiesas apliecinājums tiek saukts par notariālo apliecinājumu (šis modelis ceļot bāriņtiesas priekšsēdētāja kandidāta prasības un ieviešot kontroli

no tiesu varas puses varētu būt visai efektīvs), vai nu bāriņtiesām apliecinājuma tiesības tiek atņemtas. Visiem notariālo funkciju veicējiem, tostarp, bāriņtiesu locekļiem, ar likumu ir jāuzliek par pienākumu apdrošināt civiltiesisko atbildību pirms stājas pie notariālo funkciju pildīšanas. Ja tas netiek ievērots valsts negarantē personas pamattiesības uz īpašumu. Deleģējot bāriņtiesām notariālo apliecināšanu jāvienādo cenzu visiem notariālo funkciju veicējiem.

4. Papildināt Ministru kabineta noteikumus Nr.618, Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” - „*notāram ir tiesības pieprasīt testatora rokraksta ekspertīzi, ja rodas šaubas par testamenta īstumu*”. Tā izslēdzot viltojuma iespējamību, kad tiek iesniegts hologrāfiskais testaments, vienlaicīgi samazinot krāpnieku iespējas iegūt mantu nopersonām, kurām nav bērnu un laulātā.

5. Grozīt Notariāta likuma 83.pantu, papildinot ar frāzi, „*šaubu gadījumā notārs pēc saviem ieskatiem var pieprasīt kompetentu mediķu slēdzienu, kā arī papildus liecinieku piedalīšanos darījuma slēgšanā*”. Minētais normatīvā akta papildinājums ļautu novērst šaubas jautājumā vai persona ir rīcībspējīga, ja ar tiesas nolēmumu personai nav ierobežota rīcībspēja, bet personas uzvedība liecina par pretējo.

6. Latvijā nepieciešams izveidot zvērinātu tulku institūtu, izstrādājot un pieņemot Zvērinātu tulku likumu. Ar to tiktu atrisinātas divas problēmas: tulks uzņemtos ne tikai kriminālatbildību par apzināti nepareizu tulkojumu, bet viņam būtu arī civiltiesiskā atbildība par tulkojuma pareizību, kā arī notāru pakalpojumu pieejamība cilvēkiem ievērojami pieaugtu, jo notāri tiktu atslogoti, jo vairumā gadījumu tulkojumus apliecinātu zvērināti tulki.

7. Autore piedāvā papildināt Civillikuma 1486.pantu ar 2.daļu sekojošā redakcijā: „*Nekustamā īpašuma atsavināšanas darījumi, kurus veic fiziska vai juridiska persona, kā arī visas blakus vienošanās pie tiem, taisāmi notariāli. Izņēmums attiecināts uz darījumu, kad nekustamo īpašumu iegūst tiesas izolē vai privatizējot valsts vai pašvaldību īpašumu.*” Nosakot, ka nekustamā īpašuma darījumi taisāmi notariāli, preventīvi tiks novērsti daudzi tiesas procesi, jo notariālajās procedūrās iespējamie riski tiks novērsti vēl pirms to rašanās. Ar obligāta notariālā akta ieviešanu darījumos ar nekustamo īpašumu, valsts caur notāru tīklu neitrāli varēs uzraudzīt darījuma virzību un veicināt nekustamā īpašuma tirgus sakārtošanu. Pirms 1993.gada visi darījumi tika slēgti tikai un vienīgi notariālā akta formā, un obligāts nosacījums, ka īpašums reģistrējams 6 mēnešu laikā, pretējā gadījumā darījums tika atzīts par juridisko spēku zaudējušu, Autoresprāt atgriežot šāda veida sistēmu, tiktu izskauta problemātika ar neregistrējamiem īpašumiem.

Ņemot vērā autores veikto pētījumu ir konstatēts, ka pētījuma hipotēze: notariālo darbību pilnvērtīga izpilde veicina tiesiskuma ievērošanas nosacījumu realizāciju dzīvē, ir apstiprinājusies, darba mērķis ir sasniegts.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Apstiprināta kārtība notāru palīgu eksāmeniem. Jurista Vārds, 20.08.2018., Nr. 35 (1041), 4.lpp.
2. Baranovska L., Liparte E. Latvijas atjaunotā Notariāta desmitgade: rakstu krājums.-Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padomes izdevums, 2003., 3.-5.lpp.

Normatīvo aktu saraksts:

1. Notariāta likums. Pieņemts: 01.06.1993. Stājas spēkā: 01.09.1993. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 48, 09.07.1993., „Ziņotājs”, 26/27, 05.07.1993., „Diena”, 137, 09.07.1993.
2. Bāriņtiesu likums. Pieņemts: 22.06.2006. Stājas spēkā: 01.01.2007.Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 107 (3475), 07.07.2006., „Ziņotājs”, 15, 10.08.2006.
3. Civillikums. Pieņemts: 28.01.1937. Stājas spēkā: 01.03.1993. Publicēts: „Valdības Vēstnesis”, 46, 26.02.1937.

Interneta avoti:

1. Notariāts. Pieejams: <https://www.atlants.lv/konspekts/notariats/167145/> [Apmeklēts 2018.gada 21.septembrī]

JURIDISKĀ KOLĪZIJA UN TĀS RISINĀŠANAS VEIDI

Sanita Brūkle, Latvija
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Liepājas filiāle
Maģistra studiju programma “Krimināltiesības”
bruklenite5@inbox.lv
zinātniskā vadītāja docente R.Bilsene

ANOTĀCIJA

Referātā apskatītas juridisko normu kolīzijas risināšanas problēmas, kad, Latvijai kļūstot par Eiropas Savienības dalībvalsti, ir jācenšas mazināt sekas šobrīd neizbēgami notiekošajām mūsu valsts tiesību normu sadursmēm ar starptautiskajām normām. Lai arī ES tiesību piemērošana Latvijā visumā nav apdraudēta, referātā tiek analizēts civilstrīds, kur personas tiesību aizskārums netiek novērsts, jo Latvijas tiesas nerespektē juridiskā spēka hierarhijā augstāku starptautisko normu, bet gan nacionālo normu, tendenciozi cenšoties noliegt acīmredzamo kolīziju starp tām.

Atslēgas vārdi: normu kolīzija, juridiskais spēks, tiesību aizskārums, atjaunošanas prasība, termiņa sākums.

ABSTRACT

This report examines the problems of solving collisions between legal norms in cases when Latvia, as a member of the European Union, has to try to reduce the consequences of the currently inevitable collisions of our state norms with international norms. Although the application of EU law in Latvia is generally not compromised, the report analyzes a civil dispute where the violation of a person's rights is not eliminated, because Latvian courts apply a national norm without respecting an international norm that is higher in the hierarchy of legal force, tendentiously attempting to deny the obvious conflict between them.

Key words: claim for renewal, collision of norms, legal force, start of term, violation of rights.

АННОТАЦИЯ

В реферате рассматриваются проблемы решений юридических коллизий правовых норм, когда Латвия как страна участница Европейского Союза старается уменьшить последствия неизбежному столкновению национальных и международных правовых норм. Применение права ЕС в Латвии в основном проходит успешно, но в реферате анализируется гражданский спор, где нарушение прав на справедливый суд не устранили потому, что суды Латвии вместо международной применили национальную норму, тенденциозно стараясь отрицать очевидную коллизию между ними.

Ключевые слова: иск на восстановление, коллизия норм, начало течения срока, нарушение прав, юридическая сила.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Latvija kopš 2004.gada ir Eiropas Savienības (ES) dalībvalsts. Jau pirms pievienošanās Līguma ratificēšanas Latvijā sāka domāt par to, kā tam pielāgot valsts tiesību sistēmu, kā arī par to, kā atvieglot ES tiesību piemērošanu praksē, nodrošinot to mijiedarbību ar Latvijas iekšējām tiesībām. Tomēr ar juridisko pamatu vien, lai nodrošinātu abu tiesību sistēmu veiksmīgu funkcionēšanu un līdzāspastāvēšanu, nepietiek. Tāpat arī nav iespējams izstrādāt universālu shēmu, kas būtu derīga un piemērojama visām situācijām, kuru pamatā ir sadursme starp ES tiesību normu un dalībvalsts tiesību normu, - tas ir saistīts ar ES tiesību sistēmas īpašo raksturu un uzbūvi. Taču ir iespējams noteikt pamatprincipus un vadlīnijas, kas atvieglotu šādu situāciju atrisināšanu. Šo attiecību pareizai izpratnei ir liela nozīme praksē, tādēļ autore analizēs arī konkrētu gadījumu, kad ES tiesības ir nonākušas kolīzijā ar Latvijas tiesību normu, tomēr Latvijas tiesību piemērotāji – tiesas, kam ES tiesību sistēmā tiek atvēlēta īpaša loma, proti, tiesām ir jābūt par ES tiesību pareizas un efektīvas piemērošanas garantu - nav ļāvušas indivīdam pilnībā izmantot ar ES regulējumu tam piešķirtās tiesības, kamdēļ šīs kolīzijas risināšanas mehānismā vajadzēs iesaistīties Eiropas Cilvēktiesību tiesai.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ В ТЕОРИИ И НА ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Lai pievērstos tēmai par juridisko kolīziju risināšanas veidiem, vispirms ir jādefinē kolīzijas jēdziens. Vārds "kolīzija" (lat. collisio - sadursme) nozīmē nesaskaņas vai pretrunas starp atsevišķiem likumiem vai tiesību normām, kas regulē vienas un tās pašas vai radniecīgas sabiedriskās attiecības [8]. Juridisko terminu vārdnīca. Savukārt "kolīziju norma" ir tiesību norma, kura nosaka, kādas valsts tiesības ir jāpiemēro starptautiskajām attiecībām, kuru dalībnieki ir ārvalstnieki vai ārvalsts juridiskā persona [6].

Pēc profesora Jurija Tihomirova domām juridiskā kolīzija izpaužas kā:

- 1) tiesisko uzskatu un pozīciju krasas atšķirības;
- 2) tiesību aktu un normu sadursme tiesību sistēmas iekšienē (gan nozaru, gan federālajā aspektā);
- 3) prettiesiska publiskās varas darbība starp valsts un citām institūcijām un orgāniem;
- 4) dažādu valstu tiesību normu nesaskaņas (atšķirības);
- 5) starpvalstu strīdi un pretrunas starp valsts un starptautisko tiesību normām [22].

No profesora minētajiem juridiskās kolīzijas izpausmēm autorei būtisks ir otrais un piektais aspekts, proti, attiecību mijiedarbība starp ES tiesībām, no vienas puses, un valsts iekšējām tiesībām, no otras puses.

Starptautisko tiesību kontekstā plašāku izpratni par kolīzijas jēdzienu piedāvā profesors Jūsts Pauvelins (*Joost Pauwelyn*) darbā "*Conflict of Norms in Public International Law. How WTO Law Relates to Other Rules of International Law*". Viņš uzskata, ka divas tiesību normas nonāk kolīzijā, ja viena veido citas pārkāpumu (ir radījusi vai var radīt citas normas pārkāpumu). Ar vārdu „pārkāpums” šeit jāsaprot arī nesavienojamība un nesaderība. Konkretizējot kolīzijas jēdzienu, viņš norāda, ka viena tiesību norma var pārkāpt citu normu divos veidos: 1) pati par sevi, vienkārši ar tās rašanos vai 2) piešķirot noteiktas tiesības vai uzliekot pienākumus, kurus izmantojot vai izpildot, tiks pārkāpta cita [4].

Šādu citas normas (starptautiskas) pārkāpumu, kas rodas, izmantojot Latvijas tiesību normu, autore arī analizē referātā, balstoties uz konkrētu tiesas lietu.

Tiesību sistēmas var sadalīt divās lielās kategorijās – valstu tiesību sistēmas un starptautisko tiesību sistēma, ko savukārt, ņemot vērā regulējamo nozari (piemēram, jūras tiesības, vides tiesības, kosmosa tiesības), ģeogrāfisko (reģionālo) principu (piemēram, Eiropas, Krievijas), piederību pie kādas starptautiskās organizācijas (piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas, Pasaules Tirdzniecības Organizācijas, utt.) var sadalīt arī vēl citās apakšsistēmās [4].

Nepieciešamību pēc kolīziju normām nosaka tas, ka valstu tiesiskās sistēmas atšķiras viena no otras. Līdz ar starptautiskās tirdzniecības un ceļošanas paplašināšanos, palielinājās arī risks, ka uzņēmums vai indivīds varētu tikt iesaistīts strīdā starptautiskā mērogā. Strīda starptautiskais raksturs var izpausties, piemēram, faktā, ka puses ir dažādu tautību pārstāvji, vai dzīvo dažādās valstīs, vai arī tās ir noslēgušas līgumu, kura priekšmets ir citā valstī notiekošs darījums. Strīda rašanās gadījumā nepietiek ar to, ka tiek noteikts, kurai tiesai ir jurisdikcija skatīt lietu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām. Ir jāzina arī, kādas tiesības regulē pašu situāciju. Nereti šīs tiesības un likumi ir savstarpēji kolidējoši, jo tiesas ne vienmēr piemēro savas valsts tiesības - *lex fori* (*no latīņu valodas - lietas izskatīšanas vietas likums*) [2], bet arī starptautisko tiesību normas, kurai ar attiecīgo strīdu ir cieša saistība. Par piemēru var minēt laulātu pāri, kur viens no laulātajiem ir no Vācijas, bet otrs ir Itālijas pilsonis. Abi apprecējušies Portugālē, bet dzīvo Francijā un vēlas šķirt laulību, iesniedzot prasību Francijas tiesā. Teorētiski var piemērot četru valstu - Francijas, Portugāles, Itālijas un Vācijas - tiesības, kas šajā situācijā uzskatāmas par kolīzijā esošām. Līdz ar to šādā gadījumā ļoti būtisks ir tiesību normu regulējums, lai noteiktu, kādas tiesības regulē attiecīgās tiesiskās situācijas (līgumtiesības, personai nodarīts kaitējums, ģimenes tiesības, mantojuma tiesības, laulāto mantisko attiecību veids, vispārīgas īpašumu tiesības, utt.) un vai šīs tiesību normas nav kolīzijā esošas.

Par tiesību normu kolīziju runa ir tad, ja vairāku tiesību normu teksts jeb tiesiskais sastāvs atbilst vienam un tam pašam faktiskajam sastāvam. Ja, piemēram, divu tiesību normu noteiktās tiesiskās sekas ir vienādas, tad kolīzija nekādas problēmas nesagādā. Šādus tiesību normu konkurences gadījumus sauc par šķietamo kolīziju. Tiesību zinātnieki par šķietamo kolīziju uzskata arī gadījumus, kad pats likumdevējs ar likumā esošo tiesību normu konkurenci jau ir novērsis [7]. Piemēram, Krimināllikuma [16] 302.pants nosaka, ka par atteikšanos liecināt lieciniekam iestājas atbildība. Savukārt Latvijas Republikas Advokatūras likuma [3] 6.pants paredz, ka *"valsts un pašvaldību institūcijām, tiesām, prokuroriem un pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm jāgarantē advokātu neatkarība un ir aizliegts noprotināt viņus kā lieciniekus par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi, sniedzot juridisko palīdzību (ar atrunu, ka par juridiskās palīdzības sniegšanu nav atzīstama advokāta nelikumīga darbība klienta interesēs, kā arī darbība klienta nelikumīga nodarījuma veicināšanai)"*. Abas tiesību normas vienlaikus nevar izpildīt, taču šeit pats likums novērš pretrunu, proti, Krimināllikumā ir noteikts, ka *"kriminālatbildība iestājas tikai tajā gadījumā, ja attiešanās liecināt ir nepamatota"* [16], tādējādi šī norma nenonāk kolīzijā ar otru tiesību normu.

Turpretī, ja abu tiesību normu sekas ir atšķirīgas, iespējami vairāki risinājumi:

- abas tiesiskās sekas piemērojamas līdztekus, tas ir, viena norma papildina otru (komulatīvā normu konkurence). Piemēram, kāda amatpersona apzināti izsniegusi viltotu dokumentu, tādējādi izpildot Krimināllikuma 327.panta [16] dienesta viltojuma sastāvu, kā arī disciplinārpārkāpuma nodarījuma sastāvu (saskaņā ar personai atbilstošu disciplināro regulējumu). Tad viņu var gan sodīt kriminālā kārtā, gan arī atbrīvot no amata atbilstoši disciplinārajām tiesībām.
- piemērojamas tikai vienas tiesību normas tiesiskās sekas, turklāt viena tiesību norma izslēdz otras piemērošanu tikai konkrētajā konkurences gadījumā, tas ir, viena norma modificē otru (alternatīvā tiesību normu konkurence). Piemēram, kāda speciāla tiesību norma pilnībā stājas vispārējās tiesību normas vietā.
- piemērojamas tikai vienas tiesību normas tiesiskās sekas, turklāt otra tiesību norma ir jāuzskata par vispār nederīgu konkrētajā tiesību sistēmā (izslēdzošā tiesību normu konkurence). Kā piemēru var minēt gadījumu, kad kāda zemāka juridiska spēka tiesību norma ir pretrunā ar augstāka spēka tiesību normu un ja iztulkošanas rezultātā pārliecinās, ka kolīzija patiešām ir īsta [7].

Kā uzsvērts vairākos Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – Tiesa) spriedumos un ziņojumos, kolīzijas īstuma noskaidrošanā jāiesaistās Latvijas tiesību piemērotājiem, it īpaši tiesnešiem, jo dalībvalstu tiesām ES tiesību sistēmā tiek atvēlēta īpaša loma, proti, tām ir jābūt par ES tiesību pareizas un efektīvas piemērošanas garantu.

LR Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka Saeimas apstiprināto starptautiskajos līgumos iekļauto starptautisko tiesību normu piemērošanai ir prioritāte kolīzijas gadījumā, piemēram, spriedumā lietā nr. 2004-01-06 (publicēts Latvijas Vēstnesī 2004.gada 9. jūlijā), nosakot, ka: *„katrā konkrētā gadījumā, ja rodas pretruna starp Saeimas apstiprinātām starptautisko tiesību normām un Latvijas nacionālajām tiesību normām, ir jāpiemēro starptautisko tiesību normas"* [20]. Šāda kārtība ir nostiprināta arī likuma Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem 13. pantā [14]. Tāpat Administratīvā procesa likuma 15. panta trešajā daļā ir noteikts - *"ja konstatē pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, piemēro starptautisko tiesību normu"* [18].

Savienības tiesību un dalībvalstu tiesību konflikta gadījumā pēdējās pēc iespējas jāinterpretē tā, lai tās saskan ar ES regulējumu. Lai mazinātu Latvijas tiesību normu pretrunas, ir svarīgi identificēt jomas, kurās kolīzijas starp ES un Latvijas tiesībām ir biežāk iespējamas, kā arī šo kolīziju risināšanas pamatprincipus un mehānismus. Kā noteikts vairākos Tiesas spriedumos, dalībvalstu tiesām un iestādēm ir jāpiemēro ES tiesības, pat negaidot, kamēr procesa dalībnieks atsauksies uz ES tiesību normu vai apstrīdēs kādas dalībvalstu tiesību normas atbilstību piesauktajai ES tiesību normai, bet tas jādara *ex officio*, proti tiesai, izlemjot lietu, pašai pēc savas iniciatīvas ir objektīvi jānoskaidro iespējamā normu kolīzija un jāvērtē dalībvalstu tiesību normu

atbilstība tieši iedarbīgajām ES tiesību normām, bet atsevišķos gadījumos tā ir ne tikai dalībvalstu tiesu tiesība, bet arī pienākums, proti, ir jāpiemēro tieši iedarbīgās ES tiesību normas un jāatturas no dalībvalsts tiesību normu piemērošanas, kas nonāk kolīzijā ar tām.

Taču Latvijā var saskarties ar situācijām, kad gan tiesas, kas skatījušas lietu, gan arī Satversmes tiesa ir tendenciozi interpretējušas iespējamo pretrunu starp Latvijas un starptautisko tiesību normu, diskutabli secinot, ka kolīzijas nav. Šādu tiesu attieksmi var spilgti saskatīt civillietā Nr. C20115217 par M.H. atjaunošanu darbā. Minētajā civillietā tiesas atzina, ka prasība nav skatāma pēc būtības, jo prasītājs, saskaņā ar Latvijas Darba likuma (DL) 122.pantu [17], esot nokavējis prasības celšanas termiņu. Tiesas neatzina kolīziju ar prasītāja norādīto Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) konvencijas [21] (turpmāk – Konvencija) normu, kurā, viņaprāt, ir noteikts citāds, darbiniekam labvēlīgāks un taisnīgāks regulējums prasības celšanas termiņam.

Lai šajā lietā noskaidrotu normu kolīziju, ir jākonstatē, vai kolīzija patiešām pastāv – vai divas (vairākas) tiesību normas regulē vienu un to pašu jomu, tādēļ precīzi jāidentificē šo normu saturs, lai tad noteiktu, vai starp tām pastāv pretruna. Marina Borkoveca savā promocijas darbā “Dalībvalstu tiesību normu un Eiropas Savienības tiesību normu kolīziju risināšanas problēmjautājumi”, ir norādījusi, ka ES tiesību normas (pamatā tās, kurām piemīt tiešā iedarbība, bet netieši arī pārējās) ir piemērojamas dalībvalstu tiesās, izšķirot konkrētus strīdus, dalībvalstu tiesnešiem ir tās jāinterpretē, izmantojot gramatisko, sistēmisko, vēsturisko un teleoloģisko tulkošanas metodi [4]. ES tiesībās par prioritāru ir atzīta teleoloģiskā interpretācijas metode, ar kuru noskaidro tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.

DL 122.panta pirmajā daļā ir noteikts: “*Darbinieks var celt tiesā prasību par darba devēja uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu viena mēneša laikā no uzteikuma saņemšanas dienas*” [17]. Savukārt, ar 1994.gada 15.jūnija likumu Latvijā apstiprinātās SDO konvencijas Nr. 158 „*Par darba attiecību pārtraukšanu pēc uzņēmēja iniciatīvas*” 8.pantā [21] noteiktas darbinieka tiesības pārsūdzēt nepamatotu atļaušanu saprātīgā termiņā pēc darba attiecību izbeigšanas. Tātad saskaņā ar DL prasības celšanas termiņš sāk tecēt no brīža, kad darbinieks saņēmis uzteikumu, proti, informāciju, brīdinājumu, ka darba devējs paredzējis pārtraukt darba attiecības ar viņu, - pārtraukt drīzumā, taču uzteikuma izsniegšanas laikā darba tiesiskās attiecības ir spēkā un paliks spēkā vēl arī attiecīgu laika posmu pēc tam. Toties Konvencijā ir reglamentēts, ka darbinieka prasības termiņš sāk savu tecējumu pēc darba attiecību izbeigšanas. Normu kolīzija, tulkojot to gramatiski, ir nepārprotama, jo jēdziens “saprātīgs termiņš” attiecas katrā normā uz dažādu tā sākumu – DL normā uz uzteikuma saņemšanu, proti, uz laiku, kad darba attiecības vēl nav izbeigtas un indivīda tiesību aizskārums vēl nav noticis, toties Konvencijā saprātīgā termiņa tecējums sākas tikai pēc darba attiecību izbeigšanas, tātad, kad tiesību aizskārums kļuvis reāls.

Arī saskaņā ar teleoloģisko tulkošanas metodi prasības celšanas termiņa reglamentācijas jēga un mērķis ir – dot darbiniekam pietiekamu laiku prasības celšanai, proti, savas tiesiskās situācijas apzināšanai (tam, visticamāk, nepieciešamas arī konsultācijas ar juristu), izlemšanai, vai celt prasību, kā arī tās sagatavošanai. Saprotams, ka jautājums, par atļaušanas likumību iegūst aktualitāti pēc darba attiecību izbeigšanas, - arī prasība faktiski ir par atjaunošanu darbā, tādēļ, apstrīdot uzteikumu, t.i., brīdinājumu par paredzēto atļaušanu, vēl nemaz nav pamats prasībai par atjaunošanu darbā. Tādēļ arī Konvencijā ir nepārprotami noteikts, ka saprātīga laika prasības celšanai tecējums sākas pēc darba attiecību izbeigšanas, tas redzams Konvencijas:

8.panta 1.punktā: Darba ņēmējam, kurš uzskata, ka darba attiecības ar viņu izbeigtas nepamatoti, ir tiesības pārsūdzēt uzteikumu neatkarīgai iestādei, tādai kā tiesa, darba tiesa, šķīrējtiesa vai šķīrējtiesnesis;

8.panta 3.punktā: Var uzskatīt, ka darba ņēmējs attiecies no savām tiesībām pārsūdzēt darba attiecību izbeigšanu, ja viņš šīs tiesības nav izmantojis saprātīgā laika posmā pēc darba attiecību izbeigšanas;

9.panta 1.punktā: Šīs konvencijas 8.pantā minētās iestādes ir pilnvarotas pārbaudīt iemeslus, kas norādīti kā darba attiecību izbeigšanas pamats, un visus apstākļus, kuri saistīti ar attiecīgo lietu, un pieņemt lēmumu par to, vai darba attiecību izbeigšana bijusi pamatota. [21]

Tātad DL un Konvencijas normās būtiski atšķiras reglamentācija par to, kad uzsākas prasības sagatavošanai un celšanai dotā "saprātīgā termiņa" tecējums – DL tas ir uzteikuma jeb brīdinājuma par paredzēto darba attiecību izbeigšanu saņemšana, bet Konvencijā – darba tiesisko attiecību reāla izbeigšana, atlaišana no darba kā jau noticis fakts.

Taču Latvijas tiesas šo kolīziju neatzina, un acīmredzamo normu pretrunu mēģina noliegt ar dīvainiem argumentiem, piemēram, minētajā civillietā atzinums par prasības celšanas termiņa it kā nokavējumu balstīts uz LR Augstākās tiesas 2004.gada tiesu prakses apkopojumā "Par likumu piemērošanu, izšķirot strīdus, kas saistīti ar darba līguma izbeigšanos vai grozīšanu" iekļauto tēzi: "*darba tiesiskās attiecības pēc uzņēmēja iniciatīvas tiek uzskatītas par izbeigtām ar darba devēja uzteikuma saņemšanas brīdi, un tieši ar šo brīdi sāk tecēt uzteikuma pārsūdzībai noteiktais viena mēneša termiņš*" [11]. Ar šādu neadekvātu argumentu, ka darba tiesiskās attiecības ir izbeigtas ar uzteikuma saņemšanas brīdi, arī Liepājas tiesa civillietā Nr. C20115217 pamatoja savu 2017.gada 2.maija spriedumu noraidīt prasību – jo tā esot iesniegta ar termiņa nokavējumu.

Šādas tēzes, ka "darba uzteikums izbeidz darba tiesiskās attiecības" pamatošanai tiek izmantoti "akadēmiski" gudri, bet neloģiski formulējumi, piemēram, Senāta 2008.gada spriedumā lietā SKC-145 [13] piesaukts autoritatīvā darba tiesību speciālista E.Kalniņa publikācijā "Prasība par atjaunošanu darbā" skaidrotais, ka uzteikums ir "darba devēja izdarīts gribas izteikums, ar ko tiek izbeigtas darba tiesiskās attiecības un šādos gadījumos, kad darbinieks, kurš vēl nav faktiski atlaists no darba (jo darba tiesiskās attiecības, pamatojoties uz terminētu uzteikumu, pēc vispārīgā principa izbeidzas tikai ar uzteikuma termiņa notecējuma brīdi), bet kuram viena mēneša laikā no uzteikuma saņemšanas dienas jāceļ atbilstoša prasība tiesā (sk. DL 122.p.), gluži loģiski pagaidām var prasīt vienīgi uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu. Protams, vēlāk (t.i., pēc tam, kad darbinieks jau faktiski tiek atlaists no darba) viņš var rakstveidā papildināt celto prasību ar lūgumu par atjaunošanu darbā (..) [9].

Kādam nolūkam ir radīts un judikatūrā tiek kultivēts šāds neloģisks skaidrojums, ka ar uzteikumu tiek izbeigtas darba attiecības, kaut arī darbinieks vēl nav faktiski atlaists no darba, ja tai tūdaļ seko paša E.Kalniņa pilnīgi pretējs, bet jau saprātīgs atzinums, ka darba tiesiskās attiecības izbeidzas tikai ar uzteikuma termiņa notecējuma brīdi? Jādomā, ka mērķis šādam atzinumam, - ka ar uzteikumu tiek izbeigtas darba attiecības – ir cenšanās pamatot nostāju par pretrunas neesamību starp DL noteikto prasības termiņa tecējuma sākumu no uzteikuma saņemšanas dienas un Konvencijā reglamentēto, ka prasības termiņa tecējums sākas pēc darba attiecību izbeigšanas. Minētās pozīcijas noturēšanai, spriedumā lietā Nr. SKC-145, iekļauta un tiek citēta arī šāda tēze: "Darba uzteikuma gadījumā darba tiesisko attiecību izbeigšanai /atlaišanai no darba/ pēc uzteikuma termiņa beigām nav patstāvīgas tiesiskas nozīmes, tās ir tikai uzteikuma nepieciešamās sekas" [13]. It kā ar to, ka darba attiecību izbeigšana ir uzteikuma "nepieciešamās sekas", varētu apiet nepārprotamu faktu, ka ar uzteikumu darbinieks netiek no darba atlaists, uzteikums ir tikai brīdinājums par paredzēto darba attiecību izbeigšanu.

Lai izvairītos no attiecīgās kolīzijas atzīšanas, Senāts 2004.gada apkopojumā "Par likumu piemērošanu, izšķirot tiesās strīdus, kas saistīti ar darba līguma izbeigšanos vai grozīšanu" pasludinājis, ka "darba tiesiskās attiecības pēc uzņēmēja iniciatīvas tiek uzskatītas par izbeigtām ar darba devēja uzteikuma saņemšanas brīdi (..) [11]. No minētās atziņas Augstākā tiesa nav izvairījusies atteikties arī 2010/2011.gada apkopojumā "Tiesu prakse lietās par individuālajiem darba strīdiem", lai gan tajā ir sniegts loģisks secinājums: "Senāts savā tiesu praksē ir atzinis, ka uzteikuma mērķis ir darbinieka informēšana par paredzamo darba attiecību izbeigšanu, lai atkarībā no atlaišanas pamatojuma darbinieks (..) varētu iegūt laiku (..), kas viņam ļautu sagatavoties atlaišanai" [12]. No citētajām atziņām varam secināt, ka laiks sagatavoties atlaišanai tādējādi tiek dots, bet laiks sagatavoties prasības celšanai, proti, atlaišanas likumības apstrīdēšanai, saprātīgi un taisnīgi ir jādod pēc attiecīgi notikuša tiesību aizskāruma fakta: pēc darba attiecību izbeigšanas, - un Konvencijā tas tā arī ir paredzēts.

Ar savdabīgo DL normas interpretāciju mūsu valsts tiesu sistēma cenšas nepieļaut tās labošanu, kas nepieciešama, lai piemērotos pasaules demokrātiskās valstīs aprobētai kārtībai, kura konkrētajā gadījumā reglamentēta Konvencijā. 2004.gada prakses apkopojumā Senāts norādījis,

ka Latvijas likumdošanā un praksē atbilstoši tiek piemērots attiecīgais Konvencijas pants, un par saprātīgu termiņu minētā konvencijas panta izpratnē un pietiekamu, lai darbinieks varētu aizstāvēt savas **aizskartās tiesības**, esot uzskatāms pārsūdzībai noteiktais termiņš. Te jāpiebilst, ka šāds uzskats par termiņa saprātīgumu nav tieši saistāms ar attiecīgo normu tulkojumu, jo pretruna normās ir termiņa tecējuma sākums, nevis tā saprātīgums, - taču arī par saprātīgu nevar uzskatīt prasības celšanas termiņu, ja DL noteiktais termiņa tecējums sākas – un pat beidzas – pirms darba attiecību izbeigšanas.

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības (LBAS) juriskonsults Ivo Krievs jau 2004.gadā norādīja, ka *"likumdevējs neatbilstoši starptautiskai praksei ir DL noteicis atskaites punktu, pēc kura jānosaka saprātīgs termiņš, kura laikā jānodrošina darbiniekam tiesības pārsūdzēt atļaušanas lēmumu. DL šāds atskaites brīdis ir darba devēja uzteikums, ko neaizliedz arī SDO konvencija, bet tā papildus nosaka, ka darbinieka tiesības pārsūdzēt darba devēja uzteikumu saprātīgā termiņā jānodrošina arī pēc darba attiecību izbeigšanas, kas (...) netiek realizēts"* [10].

Bezjēdzīgās diskusijas par to, kas ir jāapstrīd tiesā – darba attiecību izbeigšanas likumība vai informācija par nodomu izbeigt darba attiecības, trāpīgi redzami tieši civillietā C20115217, kurā darba devējs izsniedza darbiniekam nevis darba uzteikumu, bet gan dokumentu, kas tieši tā arī nosaukts: *"Brīdinājums par atļaušanu"*, tā ļaujot īpaši izcelties Senāta atziņas – ka darba attiecības uzskatāmas par izbeigtām ar uzteikuma saņemšanas brīdi – neadekvātam. Latvijā ir daudz tādu lietu, kurās darbinieks nav iedomājies apstrīdēt informāciju par paredzēto atļaušanu, bet gan tikai pašas atļaušanas likumību, un, saprotams, vērsies tiesā pēc tam, kad atļaušanas fakts – darbinieka tiesību aizskārums - jau ir noticis.

Diemžēl, Augstākās tiesas senatori, tā vietā, lai pēc šādas statistikas – par daudziem prasības celšanu nokavējušiem darbiniekiem - vēl nopietnāk saprastu nepieciešamību piemēroties starptautiskajām normām, turpina pašapzinīgi pavīpsnāt par biežajiem gadījumiem, kad atļaušanas likumību apstrīdošie darbinieki nav spējuši uztvert Latvijā noteikto prasības celšanas kārtību un "iekrīt" lamatās, kuras likumdevējs nevēlas labprātīgi izņemt no Darba likuma. Tā tas ir noticis arī civillietā Nr.C20115217, kur darbinieks prasības pieteikumu par atjaunošanu darbā iesniedza Liepājas tiesā 2017.gada 24.februārī, kas ir 19 dienas pēc darba devēja 5.februārī veiktās darba tiesisko attiecību izbeigšanas, kas jāuzskata par saprātīgu termiņu, kam vajadzētu būt ne īsākam par vienu mēnesi pēc darba attiecību izbeigšanas, kā to reglamentē DL [17] 122.pants situācijām, kad atļaušanai nav paredzēts iepriekšējs brīdinājums (uzteikums).

Kurzemes apgabaltiesa, pievienojoties pirmās instances tiesas spriedumam, norādīja, ka "DL 122.panta norma nav pretrunā ar SDO konvencijas Nr. 158 garu un 8.pantā ietvertu regulējumu" [5]. LR Augstākā tiesa ar Rīcības sēdes lēmumu atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību, jo "Tiesnešu kolēģija nesaskata kasācijas sūdzībā norādītās pretrunas starp Darba likuma 122.pantu un Starptautiskās Darba organizācijas konvencijas Nr. 158 "Par darba attiecību pārtraukšanu pēc uzņēmēju iniciatīvas" 8.pantu, par ko izvērsti argumenti ietverti apelācijas instances tiesas spriedumā" [5].

Kādi tad ir apgabaltiesas izvērstie argumenti, ar ko tā centusies tulkot DL normu tā, lai noliegtu tās kolīziju ar Konvenciju? Attiecībā uz Konvencijā noteikto par prasības tiesībām *"saprātīgā termiņa laikā pēc darba attiecību pārtraukšanas (...), tiesas kolēģija konstatē, ka konvencijā tiek lietots t.s. "atvērto tiesību jēdziens"- "saprātīgā termiņā", kas, izejot no tiesību normas jēgas, tiek piepildīts ar saturu caur tiesu praksi"* [5]. Šeit skaidri redzams, ka tā vietā, lai analizētu, tulkotu normu attiecībā uz tajā noteikto atskaites punktu prasības termiņa tecējuma sākumam, uzmanību tiek mēģināts novērst uz jēdzienu *"saprātīgā termiņā"*, kurš faktiski kļūst bezjēdzīgs, ja jau termiņš izbeidzas laikā, kad vēl turpinās darba attiecības. Lai neatzītu DL normas pretrunu attiecībā uz atskaites punktu, pēc kura ir jānosaka saprātīgs termiņš atļaušanas lēmuma pārsūdzēšanai un kas Konvencijā ir pēc darba attiecību pārtraukšanas, apgabaltiesa sniedz īpatnus argumentus: *"DL šāds atskaites brīdis ir darba devēja uzteikums, ko neaizliedz arī SDO konvencija, bet iepriekšminētā konvencija papildus nosaka, ka darbinieka tiesības pārsūdzēt darba devēja uzteikumu saprātīgā termiņā jānodrošina arī pēc darba attiecību izbeigšanas."* Taču DL nenodrošina pārsūdzības iespēju pēc darba attiecību izbeigšanas, tomēr apgabaltiesa *"uzskata,*

ka minētās starptautisko tiesību normas ir ievērotas pēc to mērķa un uzdevuma, jo DL 123.panta pirmā daļa nosaka, ka gadījumā, ja darbinieks attaisnojošu iemeslu dēļ ir nokavējis šā likuma 122.pantā noteikto prasības termiņu, tiesa var atjaunot šo termiņu, pamatojoties uz darbinieka pieteikumu (..)” [5]. Visai dīvaina loģika, tādu varētu ņemt vērā, ja judikatūrā būtu nepārprotami noteikts, ka, ja darbinieks nokavējis DL 122.pantā [17] paredzēto prasības termiņu – vienu mēnesi pēc uzteikuma – tad šāds nokavējums noteikti jāatzīst par attaisnojošu iemeslu, tikai darbiniekam jālūdz atjaunot prasības termiņu un ar šo lūgumu jāiekļaujas citā saprātīgā termiņā – nu jau vienu mēnesi pēc atlaišanas.

Nav ne loģiski, ne taisnīgi, ja prasītājam jālūdz atjaunot termiņu, kuru darbinieks faktiski nav nokavējis, - tādas kārtības noteikšana būtu ne tikai lieka, bet dotu tiesai iespējas brīvību un, saprotams, ka tā varētu arī neatjaunot prasības termiņu. Iepriekš analizētajai Latvijas tiesu argumentācijai, ar ko tiek mēģināts noliegt normu kolīziju un nepieļaut Latvijas piemērošanos starptautiski noteiktai kārtībai, nevajadzētu raisīt izbrīnu, jo mūsu likumdevējs jau iepriekš ir radījis nesaprātīgas normas, kuras tad tiesām ir bijis jārespektē un jāaizstāv. Piemēram, ilgu gadu Civilprocesa likumā bija iekļauta normas (415.panta 2.daļa un 454.panta 2.daļa), saskaņā ar kurām apelācijas sūdzības un kasācijas sūdzības termiņš sāka tecējumu no dienas, kuru tiesa bija paziņojusi pilna, motivēta sprieduma sastādīšanai, - un tā tas bija arī gadījumos, ja tiesa pilnu spriedumu sastādīja krietni vēlāk. Arī šādos gadījumos apelatoriem un kasatoriem, saprotams, vajadzēja saprātīgu termiņu pārsūdzību gatavošanai, kas nu jau vairs nebija 20 vai 30 dienas, bet krietni mazāk, vai pat vispār jau bija iztecējis.

Lai risinātu tiesiski nejēdzīgo situāciju, likumdevējs nevis izlaboja minētās normas, bet tiesās tika ieviesta prakse, ka tomēr ir jālūdz termiņa atjaunošana. Jāatzīst, ka šajos gadījumos termiņš vienmēr tika atjaunots, lai arī sevi cenoši juristi, pievēršot uzmanību normas nejēdzībai, pieteikumā nereti ierakstīja, ka nekāds termiņš nav nokavēts un lūdza **atjaunot nenokavēto** termiņu. Augstākās tiesas Senāta Civillietu kolēģijas priekšsēdētājs G.Aigars 2011.gadā "Civilprocesa likuma komentāros" [1] neuzdrošinājās kritizēt vai vismaz atbilstoši tulkot attiecīgās normas, bet tikai bezpalīdzīgi skaidroja, ka pārsūdzības termiņš sāk tecējumu no dienas, kad tiesa bija plānojusi sagatavot pilno spriedumu, - arī gadījumos, ja faktiski tas ticis sagatavots vēlāk. Šobrīd šīs absurdās normas tomēr ir grozītas, nosakot, ka "*sprieduma pārsūdzēšanas termiņu skaita no sprieduma faktiskās sagatavošanas dienas*" [15]. Vai tas vieš cerību, ka likumdevējs kādreiz izdarīs grozījumus arī DL [17] 122.pantā?

Iespēja uzsākt nopietnu DL un Konvencijas normu kolīzijas noskaidrošanu, kas tika konstatēta civillietā Nr. C20115217, tika dota Satversmes tiesai, taču tā 2018.gada 28.jūnijā nolēma atteikties ierosināt lietu pēc iesniegtās konstitucionālās sūdzības, kurā tika lūgts atzīt DL 122.panta 1.teikuma neatbilstību SDO konvencijas 8.pantam un Satversmes 92.pantam (Tiesības uz taisnīgu tiesu), uzsverot, ka tiesas nav piemērojušas DL [17] 12.pantā noteikto: "*ja starptautiskajā līgumā, ko apstiprinājusi Saeima, ir paredzēti citādi noteikumi nekā šajā likumā, piemērojami starptautiskā līguma noteikumi.*"

Šajā lietā tiek izmantota iespēja turpināt centienus pierādīt kolīziju – DL normas neatbilstību Konvencijai – vēršoties ar sūdzību pret Latviju Eiropas Cilvēktiesību tiesā sakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta 1.punkta [19] pārkāpumu. Minētajā normā ir garantētas cilvēka tiesības uz savu civilo tiesību noskaidrošanu tiesā, kas civillietā Nr. C20115217 tika liegta, neizskatot pēc būtības prasītāja prasību par atjaunošanu darbā, un attiecīgo tiesas nolēmumu pamatā bija DL norma, kuras pretrunu ar starptautisku normu, un tādējādi, spēkā neesamību, savukārt atteicās vērtēt Satversmes tiesa. Šādi apstākļi dod tiesības 6 mēnešu laikā pēc Satversmes tiesas lēmuma iesniegt sūdzību Strasbūrā, - 2018.gada 28.decembrī tas tika izdarīts.

Lai arī vairākos tiesas spriedumos, kā autore iepriekš tika norādījusi, ir uzsvērts, ka dalībvalstu tiesām ir jāpiemēro ES tiesības pat tad, ja procesa dalībnieks nav atsaucies uz ES tiesību normu, kur nu vēl, ja ir apstrīdējis nacionālās tiesību normas atbilstību piesauktajai ES normai, tomēr Latvijas tiesas izvairījās respektēt starptautisko normu, ar neloģiskiem argumentiem cenšoties neatzīt acīmredzamu kolīziju. Jāuzsver, ka civillietā Nr. C20115217 nav tas gadījums,

kad procesa dalībnieka sniegto normu kolīzijas pamatojumu varētu vērtēt kā subjektīvu un līdz ar to slikties uzskatīt, ka tiesu sniegtais vērtējums par kolīzijas neesamību ir vismaz nopietni diskutabls. Par prasītāja izteiktā viedokļa pamatotību civillietā Nr.C20115217 liecina arī iepriekšminētais – gan Ivo Krieva jau 2004.gadā publicētais atzinums, gan fakts par to, ka Latvijā ilgstoši spēja funkcionēt vēl citas izteikti neįēdzīgas civilprocesuālās normas, kuras arī netaisnīgi regulēja procesuāla termiņu tecējuma sākumu. Iespējams, ka Latvijas tiesneši cenšas pārsēpēt CPL 415.panta 2.daļas [15] un 454.panta 2.daļas funkcionēšanas - to netaisnīgajā redakcijā - ilgumu, tādēļ sev dotās tiesības izmanto, lai turpinātu noturēt spēkā DL 122.panta 1.daļu [17]. Līdz ar to saprotams, kādēļ Latvijas tiesas neizmantoja arī iespējas vērsties pēc palīdzības tiesā sakarā ar Konvencijas normas interpretācijas un piemērošanas problēmām, lai gan tiesības uz prejudiciālu jautājumu uzdošanu tiesai iekļautas CPL 214.panta 4.¹ punktā (*tiesvedības apturēšana gadījumā, ja iesniegts prejudiciālā nolēmuma lūgums tiesai*), 464. panta 6.daļā (*prejudiciālā jautājuma uzdošana Senāta rīcības sēdē*) un 472.¹ pantā (*tiesvedības apturēšana kasācijas instancē prejudiciālā jautājuma uzdošanas gadījumā*) [15].

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION

1. Teorētiskās nostādnes kolīziju normu piemērošanā tiesu praksē var būt visai apgrūtinātas, - Latvijas tiesas dažkārt izvairās respektēt juridiskā spēka hierarhijā augstāku starptautisko normu.
2. Satversmes tiesa, kurai saskaņā ar Satversmes tiesas likumu ir ekskluzīva kompetence vērtēt Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību starptautiskajiem līgumiem, ne vienmēr izmanto savas tiesības un kompetenci.
3. ES tiesību piemērošana Latvijā visumā nav apdraudēta, bet tiesām, īpaši konstitucionālajai tiesai vajadzētu būt atvērtākai un liberālākai saistībā ar ES tiesību attīstību.

Lai starptautisko normu piemērošanas procesā Latvijas tiesas būtu atvērtākas, nevis censtos tendenciozi noliegt nacionālo normu pretrunas ar starptautiskajām nomām, autore ierosina sekojošus priekšlikumus:

1. Aktivizēt sabiedrību un tiesībzinātņu speciālistus, lai plašsaziņas līdzekļos ar regulārām tiesu nolēmumu recenzijām un diskusijām tiktu identificētas arī tiesību normu pretrunas.
2. Iesaistīt konkrētu un aktuālu kolīziju vērtēšanā likumdevēja - Saeimas - Juridisko komisiju un attiecīgi kompetentus deputātus, kas spējīgi un tiesīgi operatīvi veikt nepieciešamos normu labojumus.

KOPSAVILKUMS

Apskatot juridiskās kolīzijas būtību un tiesību normu pretrunu piemērus laikā pēc 2004.gada, kad Latvijā kā ES dalībvalstī nacionālo tiesību sistēma tiek pielāgota ES tiesību sistēmai, autore, izpētot kādu vēl nepabeigtu kolīzijas risināšanas procesu, atklāj, ka Latvijas tiesas reizēm cenšas neredzēt nacionālo un starptautisko normu sadursmi. Pētītās civillietas virzības process ir sasniedzis Eiropas Cilvēktiesību tiesu, pēc kuras, visticamāk, labvēlīga nolēmuma Latvijas likumdevējs un tiesību piemērotāji tiks rosināti nopietnāk pildīt savu īpašo lomu - būt par ES tiesību pareizas un efektīvas piemērošanas garantu.

SUMMARY

By analyzing the essence of legal conflict and examples of manifestations of contradictions between legal norms after year 2004, when, in Latvia as an EU member state, the system of national law is adapted to the EU legal system, the author, when investigating some unfinished conflict resolution process, reveals that Latvian courts sometimes attempt to not to see a collision between national and international norms. The progress of the civil procedure studied has reached the European Court of Human Rights, which is likely to lead to a favourable decision for the

Latvian legislator and law enforcers to be encouraged to take their special role more seriously - to guarantee the correct and effective application of EU law.

РЕЗЮМЕ

Рассматривая природу юридических коллизий и примеры противоречий в правовых нормах, когда в Латвии как государстве-члене ЕС национальная правовая система была адаптирована к правовой системе ЕС, автор, исследуя конкретный незавершенный процесс разрешения юридической коллизии, обнаруживает, что Латвийские суды иногда стараются не видеть конфликт национальных и международных норм. Процесс продвижения расследуемого гражданского дела дошел до Европейского суда по правам человека, после чего Латвийскому законодателю - Сейму - и судам, скорее всего, будет рекомендовано более серьезно исполнять свою особую роль - гарантировать правильное и эффективное применение законодательства ЕС.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Aigars,G.(2011). *Civilprocesa likuma komentāri*, 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra
2. *Angļu-latviešu Juridisko terminu vārdnīca*(2008). Rīga: Avots, 313.lpp
3. Augstākā Padome(1993). *Latvijas Republikas Advokatūras likums*. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=59283> (resurss apskatīts 18.12.2018.)
4. Borkoveca,M.(2011). *Dalībvalstu tiesību normu un Eiropas Savienības tiesību normu kolīziju risināšanas problēmjaūtājumi/* Promocijas darbs. Pieejams <http://docplayer.net/80061577-Latvijas-universitate-juridiska-fakultate.html> (resurss apskatīts 15.12.2018.)
5. *Civillietas Nr. C20115217 materiāli/* privātpersonas M. H. personīgais arhīvs
6. Jakubaņecs,V.(red.)(1999). *Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca*. Rīga. 91.lpp
7. *Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā*(2003). Rīga: BOSIA “Ratio juris”, 97.lpp
8. *Juridisko terminu vārdnīca*(1998). Rīga: Nordik, 109.lpp
9. Kalniņš,E.(2004). *Prasība par atjaunošanu darbā*. Jurista Vārds, Nr.6
10. Krievs,I.(2004). *Cik ilgā laikā jāceļ prasība tiesā*. Jurista Vārds. Nr. 23/24
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļa (2004). *Par likumu piemērošanu, izšķirot tiesās strīdus, kas saistīti ar darba līguma izbeigšanos vai grozīšanu*. Pieejams http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_attiecibas_socialais_dialogs/quest_at.pdf (resurss apskatīts 04.01.2019.)
12. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. (2010/2011).*Tiesu prakse lietās par individuālajiem darba strīdiem*. Pieejams <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/darba%20stridi.pdf> (resurss apskatīts 03.01.2019.)
13. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-145*. Pieejams www.at.gov.lv/downloadlawfile/3362(resurss apskatīts 28.12.2018.)
14. Saeima(1994).*Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem*. Pieejams <https://www.vestnesis.lv/ta/id/57840-par-latvijas-republikas-starptautiskajiem-ligumiem> (resurss apskatīts 20.12.2018.)
15. Saeima(1999). *Civilprocesa likums*. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> (resurss apskatīts 20.12.2018.)
16. Saeima(1999). *Krimināllikums*. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=88966> (resurss apskatīts 16.12.2018.)
17. Saeima(2002). *Darba likums*. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=26019> (resurss apskatīts 16.12.2018.)
18. Saeima(2004). *Administratīvā procesa likums*. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=55567>(resurss apskatīts 20.12.2018.)
19. Saeima(1997). *Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija* Pieejams <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> (resurss apskatīts 27.12.2018.)
20. Satversmes tiesa(2004). *Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-01-06*. http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-01-06_Spriedums.pdf Pieejams <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/>(resurss apskatīts 20.12.2018.)
21. Valsts Valodas Centrs(2007).1982. gada *Darba attiecību izbeigšanas konvencija (C158)* Pieejams www.vvc.gov.lv/.../C158_Termination_of_Employment_Conventionx_1982.doc (resurss apskatīts 28.12.2018.)
22. Тихомиров, Ю.А.(2000). *Коллизионное право*. Учебное и научно-практическое пособие. Москва. с. 43.

NĀKOTNES PILNVAROJUMS

Agnese Vaivode, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jēkabpils filiāle
Privāttiesības
agnese0107@inbox.lv

АННОТАЦИЯ

Доверенность на будущее необходимо, чтобы в случае, если человек по состоянию здоровья или по другим причинам не может понять и управлять своей деятельностью, был бы кто-то, кто имеет право позаботиться о том, чтобы его воля была осуществлена, и приняты решения, касающиеся их собственной, его собственности и семьи. Доверенность на приобретение может быть направлена на участие учреждений в частной жизни, обеспечивая, чтобы интересы лица представляли избранный им самим уполномоченный. Уполномоченный может назначить не только одного, но и нескольких уполномоченных уполномоченных и определить, действуют ли они в наборе, или что они являются субстратами. Уполномоченный в качестве уполномоченного может назначить любое лицо, которое оно считает необходимым.

Ключевые слова: доверенность, будущее, нотариус, законный, вольность.

ABSTRACT

A future mandate is necessary to ensure that if a person is unable to understand and manage his or her activities for health or other reasons, there is someone who is entitled to make sure that his will is exercised and that decisions relating to his or her own, his or her property and family are taken. The authority of the authority may the involvement of the authorities in the life of the private, ensuring that the interests of the person are represented by a trustee of his or her choice. An authorised may appoint not only one, but also the shall the various trustees and determine whether they are operating in the set, i, or that substitute. An authorised may appoint any person who he considers to be a company as a trustee.

Key words: warrant, the future, notary, legal, eligibility.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Nākotnes pilnvarojums ir stāsts par nākotni. Ar to ir iespējams dot norādījumus rīcībai attiecībā uz savām vēlmēm un vajadzībām, ja iestājas brīdis, kad cilvēkam pašam pēkšņi ir liegta iespēja lemt un rīkoties. Ne visas situācijas dzīvē ir paredzamas. Straujais ikdienas ritms, stress un dzīvesveids nosaka savu kārtību, un kādreiz tā nesakrīt ar pašu izvēlēto likteni. Pašlaik ir iespēja daudz ceļot, cilvēki nodarbojas ar ekstrēmiem sporta veidiem, varam pārvietoties ar dažādiem transportlīdzekļiem. Diemžēl tas nozīmē arī to, ka pastāv lielāka varbūtība saskarties ar tādām veselības problēmām, kad uz laiku vai pat ilgstoši var būt liegta spēja pieņemt svarīgus lēmumus, kas saistīti, piemēram, ar mantu, īpašumu, bērniem.

Tomēr ir lietas, kurām var iepriekš sagatavoties un lielā mērā nodrošināt, ka svarīgi procesi neapstājas tāpēc, ka cilvēks ir nonācis tādā situācijā. Tas iespējams ar nākotnes pilnvarojumu, kas mūsdienās ir uzskatāms par ļoti svarīgu dokumentu katrā ģimenē – gluži tāpat kā testaments. Tas ir stāsts par iesaistīšanos savas dzīves plānošanā, rīkošanos jau iepriekš. Tā ir nobrieduša cilvēka un sabiedrības pazīme – neizlaist savas dzīves grožus no rokām un neatstāt svarīgas lietas pašplūsmā.

KĀ NEIZLAIST DZĪVES GROŽUS NO ROKĀM JEB KAS IR NĀKOTNES PILNVAROJUMS? КАК НЕ ВЫПУСКАТЬ РУКИ ИЗ РУК, ИЛИ ЧТО ТАКОЕ ПОЛНОМОЧИЕ НА БУДУЩЕЕ? HOW TO KEEP THE REINS OF LIFE OUT OF HAND, OR WHAT IS THE MANDATE FOR THE FUTURE

PILNVARAS JĒDZIENS. ПОНЯТИЕ ДОВЕРЕННОСТИ. CONCEPT OF POWERS

Pilnvara ir ar tiesisko darījumu nodibināta pārstāvības vara.[1] Pilnvaras izdošanas mērķis ir parādīt trešajām personām, ka pilnvarniekam ir tiesības darboties pilnvarotāja vārdā pilnvarā minētās pārstāvības varas jeb pilnvarojuma robežās.[2] Nereti pilnvara pati tiek saukta par tiesisko darījumu. Civiltiesiskajā apgrozībā ar jēdzienu “pilnvara” parasti saprot dokumentu, kurā pilnvara ir ietverta. Tātad jēdzienam “pilnvara” ir trīs izpratnes:

- 1) pilnvara kā pārstāvības vara;
- 2) pilnvara kā tiesiskais darījums;
- 3) pilnvara kā pārstāvības varu apliecināošs dokuments.[3]

PILNVARAS IZDOŠANAS KĀRTĪBA UN FORMA. ПОРЯДОК И ФОРМА ВЫДАЧИ ДОВЕРЕННОСТИ. PROCEDURES AND FORM FOR THE ISSUANCE OF A MANDATE

Pilnvaras izdošana ir vienpusējs tiesisks darījums. Pilnvara tiek izdota tādējādi, ka pilnvarotājs izdara pilnvarniekam adresētu gribas izteikumu. Līdz ar to uz pilnvaras spēkā stāšanos attiecas vispārīgie noteikumi par citai personai adresētu gribas izteikuma stāšanos spēkā. Ja pilnvara tiek izdota klātesošam pilnvarniekam, tā stājas spēkā, tikko pilnvarotājs savu gribas izteikumu ir tā izpaudis uz ārieni, ka pilnvarnieks to ir spējis saprast un pieņemt zināšanai. Ja pilnvara tiek izdota klātesošam pilnvarniekam, tā stājas spēkā brīdī, tiklīdz pilnvarotāja gribas izteikums ir tā nogādāts pilnvarnieka varas sfērā, ka pilnvarniekam bijis iespējams iepazīties ar pilnvaras saturu. Pilnvarnieka piekrišana pilnvarai nav nepieciešama, jo pilnvara pati par sevi neuzliek pilnvarniekam nekādus pienākumus, bet gan piešķir tikai tiesības.[4]

Saskaņā ar civiltiesībās pastāvošo formas brīvības principu (CL 1473.p.) pilnvara var tikt izdota jebkādā formā: vienkāršā rakstiskā formā, notariālā formā, mutiski vai ar konkludentām darbībām.[5] Noteiktos gadījumos pat pilnvarnieka klusēšana ir atzīstama par pilnvarojuma došanu (sk. CL 2290.p.). Pilnvaras izdošana rakstiskā formā ir ieteicama tāpēc, lai radītu trešajām personām skaidru priekšstatu par pilnvarnieka tiesībām un lai pilnvarotājs pats strīdus gadījumā varētu pierādīt pārstāvības varas apjomu.

NĀKOTNES PILNVAROJUMS. ДОВЕРЕННОСТЬ НА БУДУЩЕЕ. FUTURE MANDATES

Pieeja, ka “ar mani jau nekas nenotiks”, kas joprojām pastāv sabiedrībā, līdzīgi kā veselības profilaktiskajā aprūpē, apdrošināšanā u.tml., ir iemesls tam, ka nākotnes pilnvarojums Latvijā nav starp populārākajiem līgumiem, ko cilvēki pie zvērinātiem notāriem paraksta. Taču Eiropā un citur pasaulē to arvien vairāk uzskata par pašsaprotamu. Piemēram, Vācijā noslēgti aptuveni 2 milj. šāda veida pilnvarojuma līgumu, bet ASV 45% amerikāņu vecumā virs 50 g. ir devuši nākotnes pilnvarojumu. Turpretī Latvijā, kopš 2011.g., kad nākotnes pilnvarojums ieviests, noslēgts vien nedaudz vairāk kā 80 šādu līgumu. Kā stāsta Latvijas Apdrošinātāju asociācijas prezidents J. Abāšins, “par kritisko slimību apdrošināšanas aktualitāti liecina arī intereses un apdrošināto personu skaita pieaugums, pērn – par 56%. Lai gan palēnām, tomēr cilvēki sāk saprast, ka slimības nešķiro un saslimšanas risks var skart jebkuru. Tomēr mums joprojām vēl ir tālu līdz situācijai, kad sabiedrībai apzināti un kontrolēti izturētos pret kritisko saslimšanu iespējamību un ar to saistītiem sadzīves, finanšu, juridiskajiem un citiem riskiem”.

Temats aktualizējas Notāru dienās, kurās notāri dodas arī mājas vizītēs. Vairākās no tām nebija iespējams veikt nepieciešamās notariālās darbības, jo cilvēks veselības dēļ jau vairs nespēja skaidri paust savu gribu. “Diemžēl tādā situācijā esošs cilvēks tajā brīdī jau vairs nevar arī pilnvarot kādu citu rīkoties savā vietā. Ja iedomājamies situāciju, kad cilvēks pēc insulta kādu brīdi nav spējīgs pieņemt lēmumus un rīkoties, tad nav grūti arī iztēloties, kas notiek vai, pareizāk sakot, nenotiek ar viņa īpašumiem un saimniecību. Arī pie naudas viņa kontos ģimenes locekļi nevar piekļūt, piemēram, lai samaksātu par ārstēšanu vai rehabilitāciju. Un tāda situācija var ilgt pat vairākus gadus”, Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētājs J.Skrastiņš.

Ja nākotnes pilnvarojuma nav, tad nepieciešama tiesas iesaiste, lai kāds no tuviniekiem varētu rīkoties viņa vārdā. Savukārt, ar nākotnes pilnvarojumu var novērst šādu administratīvo iestāžu iesaisti, nodrošinot arī privātuma aizsardzību, jo to, kas pārrunāts notāra kabinetā, zinās tikai zvērināts notārs, pats cilvēks un tas, kuru viņš pilnvarojis.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Tāpat kā attiecībā uz jebkuru pilnvaru, bet jo īpaši, slēdzot nākotnes pilnvarojumu, svarīgi ievērot vairākus būtiskus principus. Nākotnes pilnvarojumā persona var brīvi izvēlēties dokumenta saturu, taču tam ir jābūt ļoti skaidri formulētam, jo dokuments tiek izmantots tad, kad personas spēja patstāvīgi pieņemt lēmumu, saprast un rīkoties būs ierobežota. Tāpēc pilnvarojuma apmēru un būtību ir svarīgi izrunāt ar zvērinātu notāru.

Izsniedzot pilnvaru, ir svarīgi ņemt vērā un ar zvērinātu notāru apspriest šādas lietas:

- Pilnvaras devējs un pilnvarnieks uzņemas savstarpējas saistības – viņiem abiem ir gan tiesības, gan pienākumi. Ar pilnvarojuma līgumu pilnvarnieks uzņemas izpildīt konkrētu uzdevumu pilnvaras devēja vārdā. Savukārt, pilnvaras devējs apņemas pilnvarnieka rīcību atzīt sev par saistošu. Šajā darījumā saistības uzņemas ne vien pilnvarnieks, bet arī pilnvaras devējs.
- Pilnvarnieka klātbūtne, izsniedzot pilnvaru, nav obligāta. To paraksta tikai pilnvaras devējs, taču tam ir pienākums izstāstīt pilnvarotajai personai tās tiesības un pienākumus. Ja ir šaubas par spēju šīs tiesības un pienākumus īstenot pilnvērtīgi, abām pusēm – gan pilnvardevējam, gan pilnvarniekam būtu vēlams ierasties pie notāra uz kopīgu konsultāciju.
- Cilvēkam, kuram tiek izdota pilnvara, ir jābūt zināmam, uzticamam un pietiekami kompetentam jomā, kurā tas uzņemas pilnvaras devēju pārstāvēt.
- Pilnvaras apjomam jābūt atbilstošam uzticētajam pienākumam, lai pilnvarnieks varētu kvalitatīvi veikt viņam doto uzdevumu.
- Tajā pašā laikā ne mazāk svarīgi ir tas, lai pilnvarojuma apjoms nebūtu pārāk plašs un nepiešķirtu pilnvarniekam tādas tiesības kuras pilnvaras devējs tomēr vēlas paturēt tikai savā pārziņā.
- Pilnvarnieka veiktās darbības, ja vien tas nebūs pārsniedzis pilnvarojuma apjomu, pilnvaras devējam būs jāatzīst un jāpieņem par pareizām.
- Ir svarīgi detalizēti izstāstīt zvērinātam notāram, ko tieši iecerēts pilnvarniekam uzticēt.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Brox/Walker. Allgemeiner Teil des BGB, Rn. 540; Kohler H.. BGB Allgemeiner Teil, 11 Rn.24
2. Balodis K. CL 2291.p. komentārs. [Civillikuma komentāri.] Saistību tiesības, 576.lpp.
3. Sk.Krastiņš I. (darba grupas vad.). [Juridisko terminu vārdnīca.] Rīga: Nordik, 1998, 205.lpp.
4. SK.: Kalniņš E. Tiesisks darījums//[Privāttiesību teorija un prakse], 139.lpp.
5. Sk.: Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 14.03.2001. spriedums lietā Nr. SKC-145. [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2001.] Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2002, 224.lpp.

ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ВЫМИРАЮЩИХ ВИДОВ ЖИВОТНЫХ

Александр Лосев, Латвия,
БМА. Магистратура, уголовное право,
a.olegovic.losev@inbox.lv

Научный руководитель: доцент, Др. юр, А. Овлащенко

АННОТАЦИЯ

Правовая защита вымирающих видов животных актуальна, так как вымирание целых видов, является одной из самых актуальных международных проблем, даже при наличии ряда конвенций, международно-правовых средств и внутренних законов регулирующих правовые аспекта и проблематику данного процесса.

Цель работы – анализ последствий слабой правовой защищенности редких видов животных, приводимых к их постепенному вымиранию, и разработка предложений по совершенствованию мер, предотвращающих их полное исчезновение.

Ключевые слова: конвенция СИТЕС, контрабанда, таможня, вымирание, животные.

ABSTRACT

Legal protection of the determinants of animals is relevant, since the extinction of whole species is one of the most pressing international problems, even with international legal means, a number of conventions and internal laws.

The aim of the work is to analyze the consequences of the poor protection of rare species of animals, led to their gradual extinction, and the development of proposals to improve measures to prevent their complete disappearance.

Key words: CITES convention, smuggling, customs, extinction, animals.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Лишь в конце прошлого столетия человечество предприняло крупную попытку по спасению многих видов, создав целую отдельную конвенцию по защите вымирающих видов животных СИТЕС. И хотя на протяжении всего времени существования конвенции ни один вид не исчез, положение остается сложным. В связке с организациями по уходу и защите животных, появились органы регулирующие и отслеживающие перемещение с целью сбыта или приобретения вымирающих видов, но и это не искореняет проблему на все 100%. Торговля дикими животными стала очень прибыльным бизнесом и занимает одно из лидирующих мест в списке самых прибыльных отраслей черного рынка. Незаконная торговля затрашивает весь мир и все слои общества, что приводит порой к громким судебным делам и побуждает к изменениям в законах некоторых государств.

IZMIRSTOŠO DZĪVNIEKU TIESISKĀ AIZSARDZĪBA PASAULĒ, PAMATOJOTIES UZ CITES KONVENCĪJU. ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ВЫМИРАЮЩИХ ЖИВОТНЫХ В МИРЕ НА ОСНОВЕ КОНВЕНЦИИ «СИТЕС». LEGAL PROTECTION OF ENDANGERED ANIMALS IN THE WORLD ON THE BASIS OF THE CITES CONVENTION

Еще с старых времен, до нашей эры, люди жили в мире с животными. Животные использовались для обустройства быта, для внутренней торговли, для изобретения орудий войны и труда. По мере развития, человек становился более разборчивым и приспособленным изымать выгоду из ресурсов природы. Научившись торговать животными и их частями тела и организма, данный процесс начал становится на поток для собственного обогащения. В свою очередь животные, не способные изъяслять свое мнение и притензии, страдали от не подобающего обращения в процессе добычи, транспортировки,

разделе на торговые элементы. Массовое изъятие животных из привычной среды обитания постепенно начинало давать и дает по сей день эффект вымирания, с которым активно борются организации.

Лишь в конце прошлого столетия человечество предприняло крупную попытку по спасению многих видов, создав целую отдельную конвенцию по защите вымирающих видов животных СИТЕС. И хотя на протяжении всего времени существования конвенции ни один вид не исчез, положение остается сложным. В связке с организациями по уходу и защите животных, появились органы регулирующие и отслеживающие перемещение с целью сбыта или приобретения вымирающих видов, но и это не искореняет проблему на все 100%. Торговля дикими животными стала очень прибыльным бизнесом и занимает одно из лидирующих мест в списке самых прибыльных отраслей черного рынка. Незаконная торговля затрагивает весь мир и все слои общества, что приводит порой к громким судебным делам и побуждает к изменениям в законах некоторых государств.

Главнейшая проблема которую регулирует конвенция СИТЕС, это контроль над торговлей дикими животными. Не являясь непосредственно природоохранительной организацией, СИТЕС тем не менее оказывает, пожалуй, самое значительное влияние на сохранение биологического разнообразия. Поскольку торговля дикими животными и растениями приобрела глобальный характер и стала одним из наиболее угрожающих сохранению биологических видов способом воздействия человека на природу, для её регулирования потребовалось международное сотрудничество. СИТЕС задумывалась как вдохновитель этого сотрудничества. На сегодняшний день СИТЕС, регулируя международную торговлю, косвенно охраняет более 30 тысяч видов флоры и фауны. С момента вступления Конвенции в силу не исчез в результате торговли ни один вид, находящийся под защитой Конвенции.

Цель Конвенции - гарантировать, что международная торговля дикими животными и растениями не нанесет вреда их существованию. Страны - участницы СИТЕС обязаны соблюдать требования Конвенции. Каждая страна должна привести свое законодательство в соответствие с требованиями СИТЕС.

Вымирание редких животных от человеческой руки – одно из наиболее актуальнейших и сложно предсказуемых преступлений на сегодняшний день, имеющее свои негативные последствия практически во всех сферах деятельности любого государства.

Разновидность преступлений на столько велика, что в ней есть как незаконная торговля в целях собственного обогащения, так и незаконная перевозка наркотических и психотропных веществ. Преступления переходящие от мелких, усматривающих собственное обогащение, к более крупным, ведущим присвоению национальных достояний и материальных ценностей.

Последствия незаконного вывоза диких и редких животных за границу, особенно разлучая их с привычным ориентом обитания, влечет за собой страшные и далекоиграющие последствия. В результате отсутствия ветеринарного контроля, возможны массовые заболевания людей региона, который не был и не может быть готов к тем заболеваниям, перенос которых был осуществлен. Так же, вывозя за границу, редкие виды животных, государство остается без потенциальной выручки от животного, что ведет за собой утечку денег из государственного бюджета.

Исходя из всего вышесказанного, по мнению автора, целесообразно дополнить статью Конвенции о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения, СИТЕС:

- 1) Крупные сроки лишения свободы для отдельного лица или целой группы, деятельность которых повлекла за собой смерть одного или нескольких животных защищаемых конвенцией;

- 2) Денежные штрафы накладываемые на членов семьи лиц, занимающихся браконьерством;
- 3) Депортация всей семьи браконьера за пределы государства, на территории которого была хоть предпринята попытка незаконной охоты, даже если она провалилась;
- 4) Формирование рейдерских организаций, на основе патрульно постовых служб во всех городах мира;
- 5) Внедрение специального предмета в учебные заведения, ознакомливающего подрастающие поколения с братьями меньшими;
- 6) Внесение отдельной строки бюджета всех стран, подписавших Конвенцию, с целью улучшения условий жизни животных в естественной среде;

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

За последние два века, человечество уничтожило больше видов диких животных, чем это сделала природа за всю свою историю. Порой данный эффект достигался путем не верных принятий закона или политикой государства, усматривающего опасность в сохранении того или иного вида. В основном же проблема сформировалась из-за пробелов в законе и смекалости отдельных людей. Огромный бизнес который строился не только на недоработанном законе, но и с заинтересованными лицами находящимися при должности, таким образом давая возможность процветанию коррупции начиная от таможенных постов, заканчивая чиновничьи.

Одна Конвенция к сожалению не способна под собой держать в контроле все народы и государства, потому для каждого региона стоит внести своим коррективы в закон, с целью его ужесточения, для отпугивания новых потенциальных браконьеров. Для уже состоявшихся, ужесточить до таких пределов, что бы это занятие для них самих, стало опасным. Страхом за собственную жизнь, будет возможно сохранить другую.

Как и с уважением к закону и правоохранительным органам, с малых лет в каждом человеке должны откладываться понятия того, что перступления совершаемые против животных, проживающих в конкретном регионе, они автоматически могут быть перекалифицированы как перступления против самого региона. Уничтожение государственных достояний с целью частной наживы, можно смело расценивать как преступления против государства со всеми вытекающими последствиями. Затянув с решением проблемы вымирания до года вступления в силу конвенции (1975г.) человечество уже лишилось многих представителей дикой природы. Затягивая с принятием более жестких мер, возникает риск безвозвратного исчезновения новых видов.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. World animal day - <https://www.worldanimalday.org.uk/>
2. Marc Bekoff, Carron A. Meaney - Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare Hardcover – 1 Jun 1998
3. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora// <https://www.cites.org/>
4. Конвенция о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения, принята 3 марта 1973 года//
5. Конвенция о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения. Статья 6. Разрешения и сертификаты// http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cites.shtml

УБИЙСТВО ПРИ ОТЯГЧАЮЩИХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ В ЭСТОНИИ И ЛАТВИИ

Алеся Дулушкова, Эстония
Балтийская Международная Академия, Латвия
магистерская программа «Правоведение»,
отрасль уголовного права
alesjadb@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Жизнь человека всегда была и остается важнейшим правовым благом нашего общества. Поэтому, важно следить за тем, чтобы положения, регулирующие защиту данного правового блага, шли рука об руку со временем и регулировали ситуации, которые действительно существуют или могут возникнуть. В статье, путем сравнения одного законодательства с другим, притом не случайно взятым, а принадлежащим народу, близкому по своему общественному развитию, будет проведен сравнительный анализ признаков убийства при отягчающих обстоятельствах указанных в Уголовном законе Латвийской Республики и в Пенитенциарного кодекса Эстонской Республики (далее ПК Эстонской Республики).

Ключевые слова: Пенитенциарный кодекс, отягчающие признаки убийства, Уголовный закон.

ABSTRACT

A human life has always been and still is the most important legal virtue of our society. That is why it is important to observe that the provisions that regulate protection of such a legal virtue keep up with time and regulate situations which really exist or may arise. In the article, when comparing one legislation with another, not randomly taken, but belonging to the people which is close by its society development, comparative analysis of an aggravated murder will be performed, stipulated in the Criminal Code of the Republic of Latvia and in the Penitentiary Code of the Republic of Estonia (hereinafter PC of the Republic of Estonia).

Key words: Penitentiary Code, aggravated signs of a murder, Criminal Code.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Проблемная ситуация, по мнению автора данной статьи, заключается в том, что Уголовный закон Латвийской Республики имеет более исчерпывающий перечень признаков убийства при отягчающих обстоятельствах, чем ПК Эстонской Республики. В связи с этим, цель сравнительного анализа состоит в том, чтобы определить, достаточен ли текущий перечень отягчающих обстоятельств убийства в ПК Эстонской Республики или его стоит дополнить. В данном исследовании используется сравнительно-правовой метод исследования.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS. ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC PROVISION

После анализа и сравнения перечня признаков убийства при отягчающих обстоятельствах Уголовного закона Латвийской Республики с ПК Эстонской Республики, можно отметить следующее: в Уголовном законе Латвийской Республики отсутствует признак «мучительным способом», но по мнению автора, признак «с особой жестокостью», который присутствует в Уголовном законе Латвийской Республики, содержит в своем понимании «мучительный способ». В Уголовном законе Латвийской Республики в статье 117 приведено 6 пунктом признак «соединенное с разбоем» и отдельно 9 пунктом «совершенное из корысти», что, в общем, по мнению автора, могло бы значить убийство из корыстных побуждений, приведённым в ПК Эстонской Республики.[1]

Признак «совершенное с последующим надругательством над трупом» отсутствует в ПК Эстонской Республики, более того, в одном из решений Государственного суда Эстонской Республики, уголовная коллегия придерживается мнения, что признак

«жестокий способ» в квалифицированном составе убийства, должен выражаться в самом убийстве и проявляться, следовательно, приводящем к смерти потерпевшего до окончания деяния. Коллегия признает, что в любом надругательство над трупом, может проявляться черствость натуры преступника и т.п., но у этих деяний отсутствует непосредственная связь с причинением смерти потерпевшему. Поэтому, нельзя наполнять жестокий способ деяниями, которые следуют уже завершенному убийству и не характеризуют его. Статья 114 ПК защищает правовым благом человеческую жизнь, что означает, что в убийство совершенное по признакам названным в данном положении, должны быть направлено именно на посягательство этого правового блага. Любые последующие акты поведения с трупом, после убийства человека, не могут посягать на защищенное законом правовое благо.[2]

Также в Эстонском ПК в статье 114 отсутствуют следующие признаки, которые имеются в статье 117 в Латвийском Уголовном законе – женщины заведомо для виновного находившейся в состоянии беременности; лица заведомо для виновного находившегося в беспомощном состоянии; соединенное с изнасилованием; совершенное группой лиц; совершенное лицом, помещенным вместо кратковременного задержания или лишения свободы, а также - убийство несовершеннолетнего.[3]

KOPSAVILKUMS. PEŽIOME. SUMMARY

Автор делает вывод, что Латвийский Уголовный закон имеет более исчерпывающий перечень признаков отягчающих обстоятельств убийства. Таким образом, автор считает, что действующий перечень признаков убийства при отягчающих обстоятельствах в ПК Эстонской Республики не является исчерпывающим и требует дополнений и поправок. А именно, по мнению автора данной статьи, в перечень признаков ПК Эстонской Республики необходимо добавить такой признаки как – «совершенное группой лиц».

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Criminal Law of the Republic of Latvia. Latvijas Vēstnesis, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 04.08.1998. Доступно: <https://likumi.lv/ta/id/88966/kriminallikums>
2. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики. RT I, 04.01.2019, 15. Доступно: <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitenciarnyy-kodeks>
3. Решение Государственного суда Эстонской Республики 1-15-10119. Мнение коллегии часть 1 п.12. Доступно: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-15-10119/80>

PRIVĀTAS INFORMĀCIJAS UN PERSONĀLO DATU TIESISKAIS REGULĒJUMS.

Igors Poņatovskis

tiesību zinātņu bakalaurs

Ilja Rossolovs

tiesību zinātņu doktors, Kutafina vārda Maskavas valsts juridiskas universitātes,
informācijas tiesību un ciparu tehnoloģiju katedras vadītāja pienākumu izpildītājs

ANOTĀCIJĀ

Raksts apraksta personālo datu nozīmi mūsdienu sabiedrībā, kas ar vien vairāk tiek digitalizēta, ar šādiem nosacījumiem, ka personālie dati tas tāds datu veids kas ir neaizsargāts pret ārējiem draudiem. Rakstā ir aprakstīts personālo datu tiesiskais regulējums dažādās Eiropas Savienības valstīs. Tapāt raksta detalizēti tiek izskatīta DNS loma kā īpaša personālo datu sastāvdaļa, kurai nepieciešama atsevišķa aizsardzība no valsts puses.

Atslēgas vārdi: DNS, personālie dati, identifikācija.

ANNOTATION

The article describes the importance of personal data in modern society, which is becoming more computerized, with the conditions that personal data is a type of data that is not protected from external threats. The article also describes the legal regulation of personal data in different EU countries. The article also describes in detail the role of DNA as a special component of personal data, which requires special protection from the state.

Key words: DNA, personal data, identification.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pētījuma problemātikā- personālo datu vāja aizsardzība mūsdienu digitalizeta sabiedrība.

Mūsdienu pasaulē ar vien lielāko lomu spēle digitālas tehnoloģijas. Šīs tehnoloģijas tiek ieviestas gandrīz visas cilvēka dzīves sfēras. Tādejādi ar vien vairāk tiek apstrādāti indivīda personālie dati. Šos datus izmanto komercstruktūras, valsts iestādes dažāda veida internet pakalpojumu piegādātāji. Tomēr neskatoties uz personālo datu visaptverošo izmantošanu, to tiesiska aizsardzība ir ļoti vāja. Tapāt ar vien vairāk tiek izmantota personu DNS dažādos civilajos strīdos, zinātniskajos pētījumos. Tāda veidā DNS izmantošana ka personālo datu paveids ir vāji aizsargāta no tiesiska viedokļa.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Personālie dati ir identifikācijas dokumentu (biometrisko pasu, identifikācijas karšu) pamats, ar kuru standartizāciju nodarbojas Starptautiskās civilas aviācijas organizācija(SCAO)¹, kas ietilpst ANO sastāvā. No 2002 gada šīs organizācijas dokumentos personālie dati tiek atzīti par identifikācijas pamat veidu. Dalībvalstis, kas ietilpst SCAO sejas atpazīšanas tehnoloģiju atzīst par obligāto personas atpazīšanas veidu. Vienlaikus SCAO dalībvalstis var pēc sava ieskata piemērot cilvēku atpazīšanu pamatojoties uz pirkstu nospiedumiem vai uz acs varavīksnes apvalku. Tādas biometriskas pases jau tiek pielietotas daudzās valstīs: Baltkrievijā, Moldāvijā, Mongolijā, Pakistānā, ASV, Izraēlā, Ukrainā un Eiropas Savienības valstīs.

Tagad valstīs centās pakāpeniski noregulēt tiesiskās attiecībās personālo datu jomā. Apmērām no 2016 gadā Eiropas Savienības vadība cenšas izveidot savu pieeju priekš personālo datu apstrādei. Eiropas valstīs tagad izveido savu doktrīnu attiecībā uz personālo datu kontroli, un precizē savu pozīciju attiecībā uz tādām situācijām, kad personālus datus lieto privātpersonas.

¹ Internacional Civil Aviation Organization, ICAO

Var uzskatīt, ka šim darbam vajag orientēties uz sekojošiem tiesiskiem mērķiem:

- pirmkārt, dot fiziskām personām labāk kontrolēt savus datus;
- otrkārt, valstij vajag efektīvāk pārvaldīt personālo datu apstrādes sistēmas.

Mūsdienu tiesību doktrīnas un ārvalstu likumdošanas analīze par personāliem datiem ļauj izveidot vienu no svarīgākajiem tēzēm par to, ka šīs sociālas informācijas veidam jābūt par īpašu uzmanības priekšmetu no valsts puses. Personālie dati tas ir cilvēku fizisko, fizioloģisko un uzvedības raksturojumu tehniskās apstrādes rezultāts un ļauj automātiski identificēt personas.

Personālie dati bieži tiek raksturotas ka alternatīva priekš autentifikācijas paroles izmantošanas, kuras grūti iegūst. Personālie dati ļauj jebkurā brīdī identificēt ieinteresēto personu tikai pēc viņa raksturīgām bioloģiskām iezīmēm(pirkstu nospiedumi, roku vēnas u.c.). Tieši tāpēc personālo datu apstrāde izveido nopietnus riskus priekš cilvēku tiesību un brīvību aizsardzībai.

Vienlaikus nepieciešams nopietns doto problēmu tiesisks regulējums valstiskā līmenī, kas būtu par pamatu jaunas likumdošanas izstrādei. Tā, piemēram, Eiropas Reglaments General |Data Protection Regulation(GDPR), kas stājās spēkā 2018 maijā atzina pētāmo datu īpašu raksturu, un kvalificēja tos, ka visvairāk neaizsargātus mūsdienu **informācijas sabiedrībā**, tāpēc ka tie skar veselību, privāto dzīvi, cilvēku politiskus un reliģiskus uzskatus, kuru apstrāde ir ierobežota. Tādā veidā Eiropas likumdevējs atzīst šos datus par īpašajiem.

Šī analīze ļauj izdarīt mums secinājumu, par to ka tagad visus personālus datus vajag izskatīt, ka **daudzveidīgas digitālas pēdas** neierobežotas informācijas vidē.

Īpašu interesi rada ģenētiskie pētījumi un ģenētiskas informācijas statuss. Dotajā rakstā vajag tikt skaidrībā: vai ģenētiskas informācija ir personālie dati?

DNS(dezoksiribonukleīnskābe) tas ir ģenētiskas informācijas nesējs par cilvēku, kas ierakstīts nukleotīdu secību veida pamatojoties uz ģenētisko kodu. Katras dzīvas būtnes DNS ir unikāla un ir savdabīgs dzīvas būtnes nospiedums, kas ir individuāls un ļauj identificēt cilvēku. Tādējādi ģenētiska informācija kopa ar tādām fizioloģiskām cilvēka raksturojumiem ka pirkstu nospiedumi, jāattiecinā pie personāliem datiem.

Vienlaikus, ka atzīmē daži pētnieki, kopa ar DNS molekulu, izņemot to individualitāti, ir saistīta arī cita DNS īpašība- mantošana un mantošanas informācijas nodošana. Tādā veidā DNS molekula ir ne tikai individuālās informācijas nesējs par konkrēto personu, bet tas arī ir mantojuma informācija par vecākiem un personas radiniekiem.²

No šīs atziņas seko, ka dodot piekrišanu priekš savas ģenētiskas informācijas apstrādei, personālo datu subjekts vienlaikus dot pieeju priekš informācijas, kas skar viņa radnieku ģenētisko informāciju. No likumdošanas par personāliem datiem skatupunktā, priekš tām arī vajag piekrišanu.

Daudzu valstu praksē pirmie ģenētiskas reģistrācijas metodes tika pielietotas attiecībā uz tādām personām kuras turēja aizdomas par kriminālnoziedzumu izdarīšanu.³

Šī problēma bija par pamatu tiesiskām strīdam lietā S and Marper v. The United Kingdom⁴. Sava lēmuma Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka privātas dzīves koncepcijas pēc savas dabas ir visaptveroša un tai nav iespējams dot precīzu jēdzienu. Pati informācijas glābšana par fizisko personu ir iejaukšana privātajā dzīvē. Tomēr šīs iejaukšanas nepieciešamību un pamatošanu vajag izskatīt attiecībā uz konkrētu lietu. Tapāt jāņem vērā informācijas veidu, to pielietošanas veidu un rezultātu. Tiesa arī norādīja arī uz to ka DNS paraugu glabāšanā ilgstošā laika perioda ir iejaukšanas privātajā dzīvē, jo ir tāda iespēja, ka nākotnē, attīstoties ģenētikas tehnoloģijām, var tikt pārkāptas cilvēka tiesības.

² Кубитович С.Н. ДНК как носитель информации неограниченного круга лиц. –Вестник Экономической безопасности 2017.№ 4.С 186.

³ Criminal Justice and Police Act 2001 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/16/section/82>

⁴ Case of S.and Marper vThe United Kingdom <http://www.bailii.org/eu/ceses/ECHR/2008/1581.html>

Vēl viens svarīgs moments ir informācijas daudzuma tiesisks regulējums, kuru var iegūt tādā reģistrācijas veidā. Eiropas likumdošanā notiek jēdzienu dalīšana uz ‘nekodējošie DNS segmenti’ un ‘kodējošie DNS segmenti’.

Kodējošo segmentu analīžu mērķis ir informācija par cilvēka veselību (piemēram ģenētiskā kromosoma). Nekodējošie DNS segmenti nepieciešami lai identificētu personu.

Tā piemēram Francijas Civilprocesa kodeksa 706-54 pants nosaka, ka ģenētiskie pirkstu nospiedumi, kas saglabāti FNAEG⁵ sistēmā, tiek ražoti tikai no nekodējošiem DNS segmentiem. Šī apstrāde tiek veikta tikai ar vienīgo mērķi – personas ģenētiskā paraksta iegūšana, nevis informācijas par viņa fizioloģiskam, morfoloģiskajam un mantojamām īpašībām. Ģenētiska informācija tiek vērsta uz personas identifikāciju, nevis uz tās pētniecību.⁶

Šo tiesību normu skaidro Francijas Konstitucionālās tiesas lēmums, pamatojoties uz kuru dotajām failam jābūt sastādītām tikai lai atvieglotu personas identifikāciju un personu pētniecību, kas pastrādāja noteiktu noziedzīgo nodarījumu. Šis lēmums neļauj pētīt personu ģenētiskus raksturojumus, kas bija šīs atlases objekti.⁷ Pamatojoties uz šādu atziņu, nedrīkst izmantot kodējošo DNS daļu. Tikai aizdomas turamā dzimums var būt atklāts izmeklētajiem. Citi personības elementi (vecums, augums, svars, etniska izcelsme, acu krāsa) nedrīkst būt noteikti.

Tomēr ir daži iemesli pieņemt, ka pateicoties pēdējiem tehnoloģiskiem sasniegumiem ģenētikas joma, atšķirības starp kodējamo un nekodējamo DNS daļu kļuva mazāk pamanāmi. DNS analīžu metodes ātri attīstās. Pēc kopīgas atziņas, ģenētiskie raksturojumi kurus satur kodējošie apgabali saglabājas un tiek pielietotas tikai medicīniskos nolūkos vai zinātniskajos pētījumos. Savukārt ģenētiskie pirkstu nospiedumi, kurus izmanto policija vai tiesa skar tikai dzimuma marķerus vai identifikāciju. Tomēr ģenētisko metožu attīstībā noveda pie tā, ka daži no segmentiem, kurus satur FNAEG, ļauj noteikt mantojuma morfoloģiskus, fizioloģiskus, patoloģiskus, etniskus un citus raksturojumus. Ģenētikas zinātnieki nodemonstrēja, ka vismaz trīs no segmentiem, kurus pierēģistrēja FNAEG no paša sākuma tiek uzskatīt par nozīmīgiem marķeriem, jo tie ir saistīti ar ģenētiskajam slimībām.

Šie atklājumi noveda pie tā, ka Eiropas Savienības padome 1997 gadā tika pieņemts lēmums, ka valstīm aizliegts pielietot marķerus apmainoties ar DNS rezultātiem, ja zinātniskā evolūcija parādīja, ka tie satur informāciju par konkrētajiem mantojamajiem raksturojumiem.

Tādā veidā visās ES valstīs pašlaik notiek tikai nekodējošo DNS daļu apstrāde. Tieši šādu informācijas veidu var izskatīt no likumdošanas par personālajiem datiem pozīcijās.

Nepieciešama kompleksa tiesiskā nodrošinājuma izstrāde, kas saistīta ar DNS informācijas saņemšanu, apstrādi, uzkrāšanu un tālāko izmantošanu ar valsts iestādēm, zinātniski-pētnieciskajiem institūtiem un komercorganizācijām.

Neskatoties uz iepriekšminētiem tiesiskajiem trūkumiem personālo datu aizsardzības jomā, Eiropas Savienības dalībvalstis cenšas pilnveidot likumdošanu, kas skar personālos datus un to aizsardzību.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Mūsdienu informācijas telpā personās datus var klasificēt kā datus kuri obligāti atstāj digitālo pēdu informācijas tehnoloģiju vide.

Digitāliem personas datiem nepieciešams īpašs tiesisks regulējums, jo šie dati ir visvairāk aizskarami.

Ģenētiska informācija pilnā mērā neatbilst jēdzienam “personālie dati”, jo to var attiecināt uz neierobežoto cilvēku loku.

⁵ Ficher national automatise des empreintes genetiques(FNAEG)- Национальный автоматизированный файл генетических отпечатков пальцев

⁶ Nathalie Collignon, Odile Diamant- Berger. “Le contentment aux empreintes genetiques ne matiere penale”. Medecine et Droit 2000.No 42. p.8

⁷ Consil constitutionnel. Decision no 2010-25 QPC 16.septembre 2010

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Nathalie Collignon, Odile Diamant-Berger. «Le consentement aux empreintes génétiques en matière pénale ». Médecine et Droit. 2000. № 42. P. 6-9.
2. Кубитович С.Н. ДНК как носитель информации неограниченного круга лиц. –Вестник Экономической безопасности 2017.№ 4.С 186.
3. Criminal Justice and Police Act 2001 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/16/section/82>
4. Case of S.and Marper vThe United Kingdom <http://www.bailii.org/eu/ceses/ECHR/2008/1581.html>

CLASSICAL MEDIATION IN THE SYSTEM OF ADR: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Rybak Siarhei, PhD in Law,
associate Professor, Dean of the Law Faculty of the Educational Institution
of the Federation of Trade Unions of Belarus «International University «MITSO»
Kukharenska Nataliya, Head of the
Department of Foreign Languages of the Educational Institution
of the Federation of Trade Unions of Belarus «International University «MITSO»

ABSTRACT

The article is devoted to the use of the classical mediation features as one of the most effective and promising types of alternative (extrajudicial) dispute resolution (conflict). The authors update the issues of using mediation in all spheres of society, concretize in detail its advantages and disadvantages. The point of view and arguments of scientists in this field of legal relations are analyzed. The authors come to certain conclusions about the prospects of mediation, the mediator's integrity and the impact of it on the image of ADR.

Key words: alternative dispute resolution methods (ADR), mediation, mediation agreement, performance of the agreement, advantages, disadvantages.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются особенности применения классической медиации как одного из наиболее эффективных и перспективных видов альтернативного (внесудебного) разрешения споров (конфликтов). Авторами актуализируются вопросы применения медиации во всех сферах жизнедеятельности общества, подробно конкретизируются ее достоинства и недостатки. Подвергаются анализу точки зрения и аргументы ученых в данной области правоотношений. На основе проведенного исследования формулируются умозаключения о перспективах медиации, добросовестности медиатора и влияние его решений на имидж альтернативных способов разрешения споров в целом.

Ключевые слова: альтернативные способы разрешения споров, медиация, медиативное соглашение, исполнение соглашения, преимущества, недостатки.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Problem setting, relevance and significance. Alternative methods of dispute resolution (hereinafter-ARS) is a set of techniques, methods of dispute resolution without the intervention of state jurisdictional bodies. Currently, the development of ADR is one of the most expressed global trends, which is associated with the improvement of national legal systems. It's an alternative to the dominant judicial method of conflict resolution in modern society. Mediation by virtue of its inherent capabilities is a unique phenomenon in the ADR system. Among a wide range of dispute resolution methods, mediation leads to the exhaustion of the conflict, creates conditions for the parties to perceive the result, makes the procedure fair and addressed to the needs [1, p. 17]. The strategic goals of mediation can be formulated as integration into the system of social relations in order to improve them, changes in the traditional ways of responding to the conflict, the development of a culture of constructive behavior in the conflict, the formation of a mentality of cooperation and equal dialogue, increasing the level of contractual capacity in society. In this regard, the question of the properties of classical mediation, its advantages and disadvantages is very relevant.

Problem analysis. Any state is interested in developing peaceful ways of resolving internal conflicts, first of all, without interference of the state into these conflicts. So there is an active promotion of mediation as an innovative technology through appropriate legal regulation and information support. As a result mediation has become widely known among the population in comparison with other methods of ARS, occupying a priority position among them and determining a kind of fashion trend in the field of ARS. We will discuss the classical model of

mediation without taking into account the features of non-standard models that have become an offshoot and have been developed at the national level in some highly developed countries.

Mediation is not the only method of ADR and like other methods it has its advantages and disadvantages, as well as certain optimal conditions for its use. Due to this aspect it is difficult not to agree with L. Parkinson who stated that the existing simplified judgments defining mediation as something "good" in comparison with "bad" judicial procedure do not promote formation of exact representation about the specified ways of elimination of a problem. "Using mediation is not always reasonable or possible...we cannot say that mediation in all cases, without exception, promotes consent." "Mediation is not a panacea, its advantages are not absolute." This procedure "has its limitations, its results can be very different." "Much depends on the motivation of the participants and their desire to resolve the conflict, on what is at stake, as well as the skills and experience of the mediator" [2, p. 14, 92].

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Despite the dominant positive assessment of mediation as a method of ADR there is also a critical approach in the literature. In particular R. A. Barok Bush and D. P. Folger, systematizing the existing ideas about the essence and role of mediation, cite mediation as a means of social suppression. Within the framework of this approach, the idea that it turned out to be a dangerous tool for strengthening the power of the state over the individual and the strong over the weak is held.

First of all the danger of mediation is explained by scientists by the fact that it is actively used as an inexpensive and convenient appendage to the judicial process due to its informality and the principle of consensus. This creates the appearance of access to justice while in reality there is a strengthening of state control over the social processes that previously took place in the private sector.

In addition supporters of the critical approach to mediation note that the mediator's occupation of the position of "neutrality" frees him from the need to prevent an imbalance of power in the negotiations. As a result in comparison with the official legal process, mediation can lead to unfair, disproportionate results in resolving the dispute in favour of a stronger party.

Finally due to its private and informal nature, mediation gives a specialist a great strategic opportunity to control the discussion of the parties, based on cash preferences [3, p. 24-25, 29].

The question of scientific confirmation of the effectiveness and safety of mediation for a person remains relevant. The effectiveness of the mediation method was argued only by the success of certain specific cases in which the conflicting parties were beneficiaries in connection with the use of mediation. At the same time, scientific study of the mechanisms that ensure the reproducibility of the declared possibilities of mediation, as well as the observance of human rights guarantees involved in this procedure, was practically not carried out. But without these elements we can only talk about personal successful experience in providing mediation assistance, but not about the effectiveness of the mediation method as a whole.

The advantages of mediation are usually called its main theoretical ideas that reflect the fundamental, most common principles of the organization and implementation of mediation and determine the trends of its legal regulation. These are:

voluntariness - means that the beginning of mediation, its conduct, as well as the conclusion of a mediation agreement and its execution are carried out exclusively on the basis of mutual will of the interested parties (subjects of conflict interaction). An independent aspect of the principle of voluntary mediation is the rule of choice and subsequent participation of the mediator in the procedure based on the trust of the parties (the principle of trust);

neutrality of the mediator – a rule according to which the mediator during the mediation procedure seeks equal and fair treatment of the parties (impartiality, "equidistant from the parties",

"all-party"), and is not in the organizational, functional and (or) other direct or indirect dependence on the parties (independence).

We can only talk about the relative nature of the mediator's independence as an aspect of the principle of his neutrality. So, in some States, it is common practice for the settlement of labour disputes and corporate services of mediation that are organized at the enterprises. There is no need to ensure the independence of the mediator due to the principle of independence of the parties in mediation, by virtue of which external (organizational) impact on the mediator can not lead to negative consequences for the parties, as they themselves develop the terms of the mediation agreement [4, p. 36];

confidentiality – a rule according to which the fact of mediation, information (including oral information) and documents used in mediation are not subject to disclosure, unless otherwise provided by the agreement of the parties. Private manifestations of the principle of confidentiality are the rules:

internal confidentiality – information that has become known to the mediator in the course of individual work with one of the parties should be kept secret, if this party has not given its permission to disclose and (or) use the information provided in the course of individual work with the other party or at the common negotiating table;

without prejudice – information disclosed in the course of mediation may not be further used in the course of judicial review and resolution of the case;

"behind closed doors" – participation in mediation of persons other than the mediator and the parties is allowed only with the consent or at the initiative of the parties;

professionalism of the mediator – means that the mediator conducts mediation on a professional basis, i.e. has mediation competencies that allow him to provide qualified and high-quality mediation;

independence of the parties – the rule according to which the parties at their own discretion determine the content and the final result of mediation (the principle of full control of the parties over the results of the procedure), as well as within the permissible limits of separate rules related to the procedure of mediation (procedural independence of the parties);

cooperation of the parties – means that the parties in the search for options to resolve the dispute should assist each other in order to achieve the final result.

equality of the parties – the rule that neither party has advantages over the other party, the parties have equal opportunities to perform all procedural actions, including the choice of a mediator, expressing their position, determining the agenda of negotiations, participation in the discussion and development of an agreement, individual conversation with a mediator.

In addition, the main features of mediation, giving it a preimuschestvo before other ARS, should include focus on the individual, respect for equality of interests, procedural flexibility, direct participation of the parties, focus on the preservation of relations, etc.

In paragraph 6 of the preamble to Directive 2008/52 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, the following aspects are noted as advantages of mediation:

- mediation can provide cost-effective and rapid out-of-court dispute resolution, while meeting the needs of the parties;
- the mediation agreement is developed by the parties themselves;
- with regard to the agreements reached through mediation, there is a high probability that they will be executed voluntarily and will ensure the preservation of friendly and stable relations between the parties.

According to many experts, the main of the above advantages of mediation is its ability and focus on the restoration of normal relations between the parties (transformative effect). From this point of view, mediation is successful even when an agreement between the parties is not reached, as they gain experience of effective communication [3, p. 264]. According to the researchers, in 30-40% of cases in the settlement of family disputes in mediation couples return to

normal family life, in 80% of cases - maintain normal relationships during and after divorce [6, p. 239-245].

One of the most significant characteristics of mediation as a social practice is "empowerment" - giving or returning to the disputing parties the power, authority and ability to influence the solution of important issues and problems (both personal and public). The parties to the conflict tend to outsource the resolution of the problem to a third party. They disclaim responsibility for the outcome of the conflict, shifting it to representatives and arbitrators (judges). Mediation involves returning to the parties responsibility for resolving the conflict: the parties begin to consider themselves "owners of the conflict" and again take control of the situation in their hands [7, p. 263]. This ensures the control of the parties both for the process and its result.

Regardless of the agreement, mediation ensures the satisfaction of the parties. From the point of view of the theory of social justice of G. Levental, a person evaluates his satisfaction (sense of justice) from two positions:

- satisfaction with the result (distributive or distributive component);
- satisfaction with the procedure (procedural satisfaction).

At the same time, studies have shown that procedural satisfaction prevails over distributive satisfaction - the final outcome of the conflict plays a much smaller role than the way decisions are made to resolve it [7, p. 83].

A fair procedure is characterized by such features (norms) as:

- uniformity (ability to use the same in different situations for different people);
- neutralizing the prejudices of the decision maker;
- the ability to collect accurate and complete information;
- the ability to correct the wrong decision (the right to appeal);
- representativeness (taking into account the values of participants and groups to which they belong);
- ethics (compliance of the procedure with ethical standards adopted in the society).

The study of the participants' satisfaction with the mediation procedure and results conducted in 2008 in the Netherlands showed that the parties are satisfied with the duration, course of mediation and the behavior of the mediator, regardless of whether they eventually came to an agreement. Less than 1% of the meditations were rated as useless and had absolutely no positive result. In all other cases, the participants were satisfied with the procedure, its results and the actions of the mediator and (or) expressed a desire to participate in mediation in the future [7, p. 211, 242].

The procedural satisfaction of the mediation participants is based on the creation of equal conditions for them in the process of discussing controversial issues, a friendly atmosphere, the manifestation of an attentive attitude to the situation on the part of the mediator, the mediator's neutrality and impartiality. Distribution (distribution) satisfaction in the absence of a mediation agreement is provided by the fact that the parties manage to acquire useful skills of interaction, willingness to continue communication with the partner.

It is difficult to disagree with the words of H. Besemer that "an important aspect of mediation, which obviously contributes to its increasing spread, is that it does not turn people into criminals (such as a court sentence), does not find them pathological (as a result of therapeutic effects). People can use this help without being exposed to the risk of reducing the sense of self-worth" [8, p. 40]. For this reason, the parties are more likely to choose family mediation than family psychotherapy. The appeal to the latter indicates the recognition that the family is sick (defective), that family members have not coped with the role of spouses or parents. At the same time, the spouses' appeal to mediation is an indicator for them that they are modern, civilized, strong people who are able to solve their problems on their own.

Thus, the advantages of mediation are that it gives the parties to the dispute the opportunity to independently and quickly during the negotiations with the assistance of a third neutral person (mediator) with special knowledge and negotiation skills, to resolve the existing conflict in the

light of mutual interests and to conclude an agreement, the terms of which will suit both parties. Mediation helps to avoid litigation and related emotional, time, financial costs, as well as not to give publicity to the existing problems of the parties regarding the dispute.

In addition, mediation gives the parties:

- more control over the procedure than they have in the trial;
- the ability to achieve a flexible solution (there is no need for the result to be consistent with any pre-existing reasonable standards - any agreement between the parties is "correct»);
- the ability to educate yourself and keep the relationship;
- high guarantees of voluntary implementation of the agreement reached;
- possibility to accept not only final, but also intermediate agreements and to check efficiency of their execution [2, p. 94].

If the mediator's work is of poor quality, there may be negative consequences of mediation. In case the mediator loses neutrality and joins one of the parties, this naturally leads to the escalation of the conflict due to its expansion across the subjects. Such a mediation is unlikely to leave a feeling of satisfaction with the party in the "opposite" to the mediator camp, as the pressure on it will double.

Failure of the mediator at the final stage of mediation (not implementation or poor quality verification of the agreement on the reality, ignoring non-verbal (physical) signals indicating the dissatisfaction of the party with any aspects of the agreement) may lead to the conclusion of an agreement that does not fully meet the interests of the parties. As a result, in the future, one of the parties may refuse to voluntarily fulfill the mediation agreement. In this case, the other party needs to resort to measures of enforcement of the mediation agreement, which is not always possible under the current legislation. In the absence of methods of enforcement of the mediation agreement with a high degree of probability should be expected to appeal to the court for the protection of their violated rights.

In case of failure to reach a mediation agreement, there may be some negative consequences for the parties. Most often these are the following points:

- due to the continuing need to apply to the court, the total financial and time costs for the settlement of the conflict increase, taking into account the time spent on mediation and the costs incurred to reward the mediator and conduct the mediation procedure;
- information obtained during mediation (and negotiations are always a new information exchange) can be used by the parties (one of them) to strengthen their own legal position on the case.

So, for clarity, let's consider the following example. In the case of recognition of the right to use the premises and accommodation, the defendant's lawyer, realizing the weakness of the position of the principal, offered the plaintiff to negotiate the terms of the settlement agreement. During the negotiations, the representative of the defendant opened previously unknown circumstances that the plaintiff:

- moved out of the apartment of the defendant to a new place of residence in connection with the marriage, and not because of the impossibility of living in the same apartment with the defendant, abusing alcohol, as indicated in the statement of claim;
- received as an inheritance one-room apartment (in the statement of claim indicated the lack of housing).

The attorney has used the information obtained during the interrogation of the petitioner at the hearing and for the preparation of requests to the bodies registering acts of civil status, the answers to which were attached by the court to the case. As a result of the trial, the court refused to satisfy the claim [9, p. 592].

Given the fact that the mediator cannot guarantee the subjects of conflict interaction the complete absence of the possibility of negative consequences of their participation in the mediation procedure, one should respect the choice of the parties who refuse to accept the offer to choose

mediation as a method of ADR. It should be taken into account that with all the advantages of the mediation method, even one drawback, due, for example, to the imperfection of the current legal regulation, can be essential for the decision of the parties to participate in mediation.

According to A. I. Belohlavek, evaluation of mediation as a way of ARS is high. The main drawback of the scientist considers it impossible to resort to measures of enforcement of the agreement, if one of the parties refuses to voluntary execution. In comparison with mediation in this respect, the arbitration court (arbitration) wins, the decision of which is binding on the parties and assumes the possibility of obtaining an Executive document on its basis [10, p. 142].

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

According to the results of the consideration of the issue, it is possible to summarize: mediation, due to its inherent capabilities, is a unique phenomenon in the ADR system. Among a wide range of dispute resolution methods, mediation leads to the exhaustion of the conflict, creates conditions for the parties to perceive not only the result, but also the procedure itself as fair and addressed to their needs. Having a number of advantages, mediation is not without drawbacks. Both advantages and disadvantages are discussed in detail in this article. The mediator must have high competence to understand and openly recommend to the parties to the conflict to use the mediation procedure or the services of other specialists, to use other methods of conflict resolution (instead of mediation or along with it). On the honesty, competence and integrity of the mediator depends the positive image of all ARS as the most promising and effective ways to resolve disputes in the non-judicial sphere.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Шамликашвили, Ц.А. Медиация - это способ сделать наш мир немного лучше и безопаснее / Ц.А. Шамликашвили // Вестн. федерального ин-та медиации. - 2017. - № 1. - С. 10-29.
2. Паркинсон, Л. Семейная медиация (2-е издание) / Л. Паркинсон. - М.: МЦУПК, 2016. – 316 с.
3. Бэрк Буш, Р.А. Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту / Р.А. Бэрк Буш, Д.П. Фолджер / пер. с англ. - Киев : Издатель Захаренко В.А., 2007. - 264 с.
4. Калашникова, С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции / С.И. Калашникова. - М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 304 с.
5. Здрок, О.Н. Медиация: пособие / О. Н. Здрок. – Минск: Четыре четверти, 2018. – 540 с.
6. Рюмшина, Н.С. Медиация: старые принципы и новая практика / Н.С. Рюмшина // Калейдоскоп времени: ускорение, инверсия, нелинейность, многообразие : сб. ст. по материалам Междунар. междисциплинарной конференции, Саратов, 25-26 сентября 2015 г. - Саратов, 2016. - С. 239-245.
7. Пель, М. Приглашение к медиации: практическое руководство о том, как эффективно предложить разрешение конфликта посредством медиации / М. Пель. - М. : МЦУПК, 2009.-. 399 с.
8. Бесемер, Х. Медиация. Посредничество в конфликтах / Х. Бесемер / пер. с нем. Н.В. Маловой. – Калуга: Духовное познание, 2004. – 176 с.
9. Адвокат: навыки профессионального мастерства / под ред. Л.А. Воскобитовой, И.Н. Лукьяновой, Л.П. Михайловой. - М.: Волтерс Кпувер, 2008. - 592 с.
10. Белоглавец, А.И. Защита прав потребителей в арбитраже / А.И. Белоглавец. - К. : Таксон, 2012.-616 с..

TERORISMS UN ORGANIZĒTĀ NOZIEDZĪBA

Valentīns Piļevs, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija,
Profesionālās maģistrantūras “Krimināltiesības”,
Zinātniskā vadītāja: Sandra Kaija

ANOTĀCIJA

Terorisms mūsdienās ir saistīts gan ar jaunākām tehnoloģijām, gan ar pārvietošanās brīvību. Ir tendence veikt teroraktus nevis pret atsevišķām personām, kas saistītas ar kādu lēmumu pieņemšanu, bet sarīkoti vietās, kuras it kā saistās ar Rietumu kultūras vērtībām vai arī, islāmistu teroristu ieskatā, ir tā saucamie izvirtības perēkļi, piemēram, diskotēkas, koncertzāles. Terorakti tiek vērsti pret cilvēku kopumu, lai iedvestu sabiedrībā bailes un atturētu iet uz šādām vietām. Tomēr nevar piekrist, ka terorakti būtībā ir īpaši mainījušies. Lai gan ir novērsti daudz iespējamie terorakti, to iespējas arvien paliek. Mainā tikai terorisma veidi un iemesli. Terorisms ir saistīts ar organizēto noziedzību.

Atslēgas vārdi: terorisms, terorista psiholoģiskais portrets, organizētā noziedzība.

ABSTRACT

Nowadays, terrorism goes hand in hand with development in technology and freedom of movement. There is a tendency to perform terroristic acts not towards specific persons which are involved with decision making but performed in places which relate to Western cultural values; or in places which, from Islamic perspective, are considered to be depravity nests such as parties and concert halls. Terroristic acts are performed towards community as a whole to make them be afraid and deter to visit those kinds of places. However, there is a disagreement that terroristic acts have changed drastically. Even though many possible terroristic acts have been prevented, possibilities to do such still exist. What changes is the reason and form. Terrorism is connected with organized crime.

Key words: terrorism, terrorist's psychological portray, organized crime.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Terorisms (no lat. terror - šausmas) ir iebiedēšana vai vardarbības pielietošana, lai panāktu apdraudētās puses piekāpšanos politiskos, juridiskos vai ekonomiskos jautājumos. Terorisms visbiežāk ir saistīts ar politiku jo, veicot terora aktus, tiek izvirzīti ideoloģiski vai politiski mērķi. Ir grūti noformulēt visaptverošu terorisma definīciju, taču visbiežāk terorisms tiek definēts kā politiskās noziedzības veids, kas akcentē vardarbību (slepkavības, izpostīšanu, cilvēku izkropļošanu vai vardarbības draudus, tādējādi terorizējot individuālas personas, grupas, savienības vai valdības) kā mehānismu, kas radītu vai veicinātu pārmaiņas (ja tas nav iespējams likumīgā ceļā). Pastāv vairāki terorisma skaidrojumi, kurus varam sastapt gan dažādu valstu normatīvajos aktos, gan dažādās starptautiskās pretterorisma programmās, nemaz nerunājot par dažādu ekspertu definējumiem un skaidrojumiem. ASV normatīvajos aktos terorisma definīciju sastopam ASV Kodeksa XXII nodaļas 2656(f)d pantā: „Terorisms ir politiski motivēta vardarbība ar iepriekšēju nodomu, kura vērstā pret ārrindas (civiliedzīvotāji, incidenta laikā neapbruņots militārais personāls) mērķiem un kuru veic minoritāras grupas vai slepenie aģenti, lai ietekmētu politiku.” Starptautiskais terorisms ir terorisms, kurā iesaistīti vairāk nekā vienas valsts iedzīvotāji vai kas aptver vairāku valstu teritorijas.

Ar terorismu ir saistīta arī organizētā noziedzība. Tiek atzīts, ka organizētā noziedzība ir viens no sarežģītākajiem un bīstamākajiem noziedzības veidiem, jo tā atstāj lielu iespaidu uz sabiedrības politiskajiem un tiesiskajiem procesiem valstī.

Pētījumā autors izmanto: analītiskā, sintēzes, aprakstošā, indukcijas, dedukcijas un loģiski konstruktīvā metode.

SVARĪGĀKĀSATZIŅASTEORIJĀ, PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Juridiskā vārdnīcā terorisms tiek definēts kā spridzināšana, dedzināšana vai citas tīšas darbības, kas vērstas uz cilvēku iznīcināšanu, miesas bojājumu vai cita kaitējuma nodarīšanu cilvēku veselībai; uzņēmumu, celtņu, naftas vai gāzes vadu, elektrolīniju, satiksmes ceļu un līdzekļu, telekomunikāciju tīklu vai citas mantas iznīcināšana vai bojāšana nolūkā kaitēt valstij vai tās iedzīvotājiem, kā arī šajā pašā nolūkā izdarīta saindēšana vai epidēmiju un epizootiju izplatīšana. Terorisms ir arī dzīvībai vai veselībai bīstama vardarbība pret personu vai svešas mantas iznīcināšana vai bojāšana, kas izdarīta ar spridzināšanu, dedzināšanu vai citādā bīstamā veidā, vai šādu darbību piedraudējums nolūkā piespiest valsti, tās institūcijas vai starptautisku organizāciju izdarīt kādu darbību vai atturēties no tās, kas ir noteikums vardarbības pārtraukšanai [1.253.]. Sociologs N.Smelsers izceļ to, ka terorisms definējams, kā cīņa paralēli pār simboliem un iedomāto vēlamo rezultātu, kā arī cīņa par sabiedrības atbalstu. Savukārt terorisma pētnieki B.Malisovs (B.Malisow) un J.Frenčs (J.French), definējot terorismu, izceļ to, ka būtu nepareizi terorismu ierobežot ar kādām konkrētām darbībām vai īpašām metodēm. Tāpat jānorāda, ka terorisms ne teorētiski, ne praktiski nav nodalāms no politisko, ekonomisko, sociālo, tiesisko un citu jomu pārvaldes. Plašākā izpratnē terorisms ir kriminālais instruments, ar kura palīdzību tiek risinātas politiskas problēmas [2.100.].

Krimināllikumā attiecībā uz terorismu tika veikti grozījumi, kuri stājās spēkā 2018. gada 23. maijā. Ar 2008. gada 13. novembra likumu „Par Eiropas Padomes Konvenciju par terorisma novēršanu” Latvija ir pievienojusies Eiropas Padomes Konvencijai par terorisma novēršanu. 2015. gada 22. oktobrī Rīgā parakstīšanai tika atvērta Papildu protokols Eiropas Padomes konvencijai par terorisma novēršanu, kurā ietvertas prasības kriminalizēt vairākus jaunus noziegumu veidus, kas saistīti ar terorismu un kas līdz šim ne nacionālā, ne starptautiskā līmenī nebija kriminalizēti. Papildu protokols īpaši attiecas uz tādām darbībām kā terorisma apmācības saņemšana, ceļošana uz ārvalstīm terorisma nolūkā, šādas ceļošanas finansēšana, organizēšana un veicināšana. [3.]. Krimināllikumā tika izstrādāta IX.¹ nodaļa - Noziegumi, kas saistīti ar terorismu. Tajā par terorismu tiek uzskatīts spridzināšana, dedzināšana, kodolķīmisko, ķīmisko, bioloģisko, bakterioloģisko, toksisko vai citu masveida iznīcināšanas ieroču lietošana, masveida saindēšana, epidēmija vai epizootiju izplatīšana, personas nolaupīšana, ķīlnieku sagrābšana, gaisa, sauszemes vai ūdens transportlīdzekļu sagrābšana vai citādām darbībām, ja tās veiktas nolūkā iebiedēt iedzīvotājus vai piespiest valsti, tās institūcijas vai starptautiskas organizācijas izdarīt kādu darbību vai atturēties no tās, vai kaitēt valsts, tās iedzīvotāju vai starptautiskas organizācijas interesēm (terorisms). [4].

Teroristisko grupu, organizāciju var raksturot arī pēc Krimināllikuma 224.panta, kas raksturo bandu. Jo parasti, veicot teroristisku aktu, tās dalībnieki ir sadalījuši pienākumus: kāds veic vadību un plānošanu, cits izlūkošanu, cits nodarbojas ar vervēšanu un finansējuma sagādāšanu, vēl kāds apmāca tiešo teroristiskā akta izpildītāju. Vēl viena pazīme, kura raksturo bandu un teroristisko organizāciju ir, kaut vienam loceklim ir jābūt apbruņotam ar šaujameroci vai auksto ieroci, un pārējie grupas locekļi ir par to informēti. Tas viss liecina par grupas stabilitāti, jo teroristiskā organizācija tiek veidota, lai veiktu noziedzīgus nodarījumus ilgstošā laika posmā.[5.8.].

Atkarībā no teroristisko aktu mēroga aptvēruma pakāpes ir iespējams izdalīt šādus terorisma līmeņus: megaterorisms — ir visaptverošs un globāls. Tas var būt virzīts uz jebkuru ģeogrāfisko, sociālo un ekonomisko vidi, etnisko vai reliģisko grupu. Minētajā līmenī raksturīgākās terorisma formas ir bioterorisms, kiberterrorisms, informatīvais, psihiskais un sociālais terorisms; transnacionālais vai starpreģionālais terorisms — aptver vairākas valstis vai reģionus. Raksturīgākās terorisma formas ir ekonomiskās, sociālās, intelektuālās, reliģiskās, ideoloģiskās un intelektuālās; nacionālais vai lokālais terorisms — galvenokārt risinās atsevišķā valstī vai tās atsevišķos rajonos. Nacionālā terorisma ietvaros raksturīgākās ir kriminālā terorisma formas, kas saistītas ar cilvēku fizisku iznīcināšanu vai ietekmēšanu.[6.].

Jautājums par terorisma aptvērumu un līmeņiem nav tikai teorētisks, bet tam ir pietiekami nozīmīga praktiska nozīme. Pirmkārt, nosakot terorisma aptvērumu un līmeni, ir iespējams adekvātāk, atbilstošāk un pilnīgāk izstrādāt un realizēt terorisma novēršanas un pārtraukšanas, kā arī tā negatīvo seku likvidācijas pasākumus. Otrkārt, terorisma aptvērums nosaka arī atbilstošu terorisma aktu cēloņus un to nosakošo faktoru kopumu. Līdz ar to terorismu novērsošie pasākumi varētu būt virzīti pret konkrēta līmeņa teroristisko aktu cēloņiem izteikti mērķtiecīgi. Treškārt, terorisma līmeņa aptvērums determinē arī adekvātu terorisma apkarošanas procedūru, tehnoloģiju un līdzekļu piemērošanu, kā arī atbilstoša finansējuma nodrošināšanu. Terorisms ir pastāvīgs cilvēces pavadonis. Vēl mūsu ēras 1. gadsimta Jūdeja darbojas sikariju sekta (sika - duncis vai iss zobens), kas individuāla terora veidā iznīcināja ebreju aristokrātijas pārstāvjus, kuri sadarbojas ar romiešiem. Uz 19 gs. beigām īpaša loma terorisma propaganda Eiropa un ASV bija Johannam Mostam, kurš sludināja „barbariskus līdzekļus cīņā ar barbarisko varas sistēmu”. Terorisms kļūst par pastāvīgu sabiedriskas dzīves faktoru 19. gadsimta otrajā pusē. Tā pārstāvji: krievu narodņiki, Īrijas, Maķedonijas, Serbijas radikālie nacionālisti, Francijas anarhisti 90.-tajos gados, kā arī analogiskās kustības Itālijā, Spānijā, ASV. Līdz Pirmajam pasaules karam terorismu uzskatīja par kreiso ieroci, jo to pavadīja lozungi par cīņu par tautas laimi. [7.25]

Mūsdienu terorisma iedalījumu: starptautiskais terorisms, kad terora akti ir starptautiska rakstura; iekšpolitiskais (pašmāju) terorisms, kad teroristi darbojas pret savas valsts varas politiku vai pret citiem valsts politiskiem grupējumiem, kā arī destabilizācijai valstī; kriminālais terorisms ar tīri ekonomiskiem vai finansiāliem (mantkārīgiem) mērķiem varas pārdalei starp krimināliem grupējumiem valstī. [8.21.].

Tomēr terorisms izpildē galvenais ir pats terorists, un pamati, kas motivē personu izdarīt tik smagu noziedzīgo darbību. Pastāvošās plašās zināšanas psiholoģijas un psihiatrijas jomā ļauj apgalvot, ka vardarbīga noziedzība un terorisms pēc savas psiholoģiskās būtības ir pietiekami tuvi un ir vienas dabas parādība. Vēl vairāk, kriminalitāte ir barojoša vide terorismam, bet terorisms: rosinošs faktors kriminālnoziedzumiem. Ja pasaules sabiedrība vēl pilnā apjomā neizmanto psiholoģijas un psihiatrijas zināšanas, izstrādājot aizsardzības pasākumus pret terorismu, tad pats terorisms jau sen izmanto jaunākās un pēdējās zinātniskās izstrādnes visdažādākajās zinātnisko zināšanu jomās, tajā skaitā, psiholoģijas, psihofarmakoloģijas, psihiatrijas un psihotehnoloģijas jomas. Tiešie terora aktu izpildītāji ir visdažādākie cilvēki kā pēc sociālā sastāva, tā sava iepriekšējā sabiedriskā stāvokļa, pēc ceļiem un motīviem, kas tos noveda pie terorisma. Tie ir gan bijušie visu rangu kriminālnoziedznieki vai vienkārši nelaimīgi cilvēki, kuri nokļuvuši ideoloģisko un reliģisko vervētāju lamatās; tie ir cilvēki, kuriem nodarījusi pāri viņu valsts vara, kuri apstākļu sakrītības dēļ zaudējuši radus un tuviniekus, kurus vada atriebības alkas. Daļa no viņiem necenšas kļūt pazīstami, rūpīgi slēpjot zem maskām savas sejas. Citi lepojas ar savu darbību un demonstrē sevi sabiedrībai. Centrālais teroristu darbības uzdevums ir ierobežota laika posmā un ar mazumu spēka izdarīt psiholoģisko spiedienu, ar tā palīdzību apspiest savu upuri un personas, kuras gatavas nākt viņam palīgā, garīgi, un izveidot labvēlīgus apstākļus kaulēties. Dažos gadījumos nelielas teroristu grupas var panākt vienlīdzības pozīcijas pārrunām par ar valstu valdībām. Un pretēji, jebkura valsts, lai kāds militārs spēks ir tās rīcībā, bija spiesta ar lielu uzmanību attiekties pret teroristu grupām un cīnīties ar tām, dažkārt pat izmantojot spēku, kurš simtam reižu pārsniedz teroristu dzīvo spēku. [9.166]. Stresi arvien vairāk ietekmē cilvēkus visa pasaulē un bieži vien kļūst par psihisku saslimšanu iemeslu. Pēc tam slimnieki meklē izeju savai agresijai. Visbiežāk garīgi slim cilvēks savas nelaimes vaino kādu ļoti tuvu kaimiņu, ģimene locekli, vai kādu ļoti tālu – valsts vadītāju. Protams, viņam parādās vēlēšanās atriebties tam, kurš vainīgs viņa ciešanās. Terorista personībai raksturīga negatīva pasaules uztvere, kas rodas virknes faktoru ietekmē. Pirmkārt, pie tiem attiecas neatbilstība starp ideālas pasaules modeļa tēlu un sevi pašu īstajā realitātē un pašrealizācijas iespējamību. Šī pretruna ar ideālu transformējas subjektīva personiskas un sociālas neatbilstības izjuta. No šejienes terorista personībai raksturīga pozīcija

„Es - labs, pasaule - slikta.” Tāda pieeja apkārtējai pasaulei kļūst ar laiku par morālas paš aizsardzības līdzekli, kurš atļauj attaisnot jebkuras destruktīvas darbības attiecība uz cilvēkiem,

dabu un īpašumu. Tā sekas ir stāvoklis, kad teroristu darbība pieņem destruktīvas pašizpaušmes un pašrealizācijas raksturu. Pie tam, ar noliegumu rodas abstrakta pārliecība par

savu taisnību un idejas taisnīgumu koncepcija. Tā līdz minimumam noved pozitīvo iedarbību iespējas teroristu grupām vai atsevišķām teroristam. Emocijas, kas pie tām rodas teroristam, kā likums, ir agresīvas un parasti neizraisa, depresiju pašpietiekamības dēļ. Dažkārt teroristu fanātisms, pēc atsevišķu speciālistu domām, kā arī sabiedriskas domas skatījumā, ir visu teroristu „vājprātības” sekas, bet viņu dzīves princips „mirt par ideju” – tika uzskatīts tikai un vienīgi par garīgo patoloģiju. Starp teroristiem ne vairāk kā 25% ir nepieskaitāmi. Nospiedošais vairums teroristu: tie ir dzimuši sadisti, bet ir arī tādi, kuriem sadistiskas tendences ieaudzinājusi terorisma psihotehnoloģija. Ar dažādu psihotehnoloģiju palīdzību psihologi, kuri darbojas terorismā, izvēlas viņu sadistiskās rakstura iezīmes un vienkārši padara viņus par zombijiem, kuri bez jebkādas apzināšanas pilda viņu apziņā un zemapziņā ielikta programmātiskas darbības. Vēl viena kopēja raksturīga iezīme visu līmeņu teroristiem ir paaugstināta un sadistiski iekrāsota seksualitāte. Pie tam, sagatavojot vervētāji izmanto seksuālo vardarbību attiecībā uz vervētajām sievietēm gan kā viņu gribas apspiešanas līdzekli, gan pašu seksuālā apmierinājuma gūšanai. Kopējās psiholoģiskās iezīmes terora aktu izpildei ir fanātiska sliksme. Gatavība nomirt pat terorisma lietu: īpašība, kura piemīt tikai pašnāvnieku kategorijai. Tiešo terora aktu izpildītāju galēja sadistiska cietsirdībai ir dziļš, dzīvniecisks raksturs atšķirībā no aukstajiem, aprēķinošajiem, cietsirdīgajiem ideologiem un citiem augsta ranga teroristiem.

Terorisms ir kopsakarībā ar organizēto noziedzību. Ne tikai Latvijas, bet arī visas pasaules kriminoloģijā nav izstrādāta universāla organizētās noziedzības definīcija. Piemēram, kādā no ASV daudzajām organizētās noziedzības definīcijām šī parādība definēta kā asociācija, kura tiecas darboties ārpus amerikāņu tautas un valdības kontroles, vai arī kā maskētās noziedzības veids, kurš dažreiz ietver hierarhisku dažādu personu koordināciju, kas saistīta ar nelikumīgas rīcības plānošanu un izmantošanu vai virzīšanos uz mērķi ar nelikumīgām metodēm. Lai gan ir dažādi uzskati par organizētās noziedzības definīciju, tās būtību saprot vienādi. Atbilstoši starptautiskajai pieredzei un dažādiem pētījumiem organizētās noziedzības jomā, praktiskajām izstrādēm un dažādām organizētās noziedzības īpatnībām, Latvijā ar organizēto noziedzību saprot pastāvīgi funkcionējošu organizētu noziedznieku apvienību, kam noziedzība ir business un kas ar korupcijas palīdzību veido aizsardzības sistēmu pret sociālo kontroli. [10.419.]. Ārzemju kriminoloģijā dažādi tiek definēti organizētās noziedzības fenomēns. Rietumu kriminoloģijā pastāv dažādi piegājieni organizētās noziedzības ar mantkārīgajam virzienam, kas atšķiras ar organizācijas rādītāju kopumu: vieni speciālisti definē konkrētu fenomenu kā noziedzīgu darbību kopumu, kuras veic jebkuras stabilas grupas, kas ir apvienojušās, lai sistemātiski izdarītu noziedzīgus nodarījumus lai iegūtu peļņu. [11.374.]. ANO eksperti organizēto noziedzību uzskata par ekonomiskas uzņēmējdarbības formu, kas darbojas ar prettiesiskiem līdzekļiem, kas ir saistīti ar vardarbības pielietojumu, draudiem, izspiešanu, korupciju, šantāžu un citām metodēm, kā arī ir saistītas ar preču nelikumīgu ražošanu. Organizēto noziedzību viņi arī raksturo kā tieksmi saņemt finansiālu labumu un varu.

Krievu kriminologi arī sniedz vairākas definīcijas un būtības raksturojumus, kas nosaka organizētās noziedzības kriminoloģiju. Visbiežāk definīcijās runa ir par grupām, kuras varētu pievienot pie organizētās noziedzības. Tomēr pat ievērojamais grupu skaits un reketu, laupīšanu, zādzību, kas saistīts ar šo grupu darbībām nevar norādīt uz organizētās noziedzības esamību. [12.167.]. Organizētājai noziedzībai, tāpat kā jebkurai citai parādībai, ir savi funkcionālie kritēriji vai pazīmes. Šo kritēriju konstatēšana konkrētā reģionā, arī Latvijā, dod iespējas apzināt tās potenciālu un attīstības pakāpi, kā arī citas iezīmes. Organizētājai noziedzībai piemīt 3 pazīmes: konkrētu noziedzīgu grupu, apvienību esamība, nelegāls business, korupcija. Pirmajai pazīmei piemīt izteikta hierarhija, ar citiem vārdiem sākot – citu dalībnieku pakļaušana, stingra disciplīna, kura balstās uz konkrētiem uzvedības noteikumiem, kriminālajām tradīcijām. Vara koncentrējas viena vai vairāku līderu rokās, bet dalībnieku skaits parasti ir no pieciem līdz vairākiem simtiem vai pat tūkstošiem cilvēku.

Organizēto noziedzību var iedalīt 3 līmeņos – primitīvajā, vidējā un augstākajā līmenī. Pie primitīvā līmeņa grupām pieder noturīgas, pastāvīgas grupas, kurām ir vienkārša organizācijas struktūra: vadonis, dalībnieki. Tajā katrs zina savu lomu, un noziedzīgu nodarījumu plānošana īstenojas pēc nostiprināta modeļa. Grupas skaitliskais sastāvs svārstās no trim līdz desmit cilvēkiem. Priekšroka tiek dota zādzībām, laupīšanām, krāpšanām un huligānismam. Korumpēti kontakti šā līmeņa grupām ir reti. [13.420.]. Organizētās noziedzības vidējais līmenis ir pārejas posms uz pilnīgākiem un bīstamākiem veidojumiem, un to veido dažādi grupējumi, kur starp vadoni un izpildītājiem ir arī starpposmi. Šāda apvienība ietver vairākas apakšvienības: izlūki, izpildītāji, miesassargi, „finansisti” u.c. personu skaits grupējumā sasniedz 50 un vairāk. Šā līmeņa grupas parasti veic reketu, narkobiznesu, kontrabandu, nelikumīgas operācijas kredītiestāžu sistēmā. Šiem grupējumiem ir arī sakari ar valsts varas ierēdņiem. Augstāko līmeni pastāv kriminālas organizācija ar tā saukto tīklu veida struktūru. Citiem vārdiem, līdzīgas apvienības sastāv no divām vai vairākām vadības pakāpēm un apvienotā izpratnē veido jēdzienu „mafija”.

Konkrēta līmeņa organizācijai piemīt vairākas pamatpažīmes: materiālā bāze, kas izpaužas kopēju naudas fondu radīšanā, tām pieder konti bankās un nekustamais īpašums; oficiālas institūcijas legāli reģistrētu fondu, uzņēmumu, kooperatīvu, restorānu, kazino un citu institūciju veidā. Saplūšana ar legālajām sociālajām, ekonomiskajām, politiskajām un tiesiskajām struktūrām ir diezgan plaši izplatīta; koleģiāls vadības orgāns, organizācijas vadību veic personu grupa (padome). Sekmīgu darbības realizāciju, kā arī kopējo organizēto noziedzīgo grupējumu darbības efektivitāti nodrošina vienota pārvaldes struktūra, sava veida „smadzeņu centrs”; specifiskā sazināšanas sistēma: žargons, rakstiskās un mutiskās runas īpatnības (iesaukas, īpašas morāles normas, tetovējumi). Organizētās noziedzības struktūras piesaista jauniešus un citas personas tieši ar šiem līdzekļiem, izstrādā un realizē arī savu specifiski ideoloģiju un c.

Otrā pazīme – un pati galvenā – ekonomiskais labums, nelegāla peļņa, ko iegūst ar noziedzīgo darbību. Šis kritērijs ir organizētās noziedzības dzinulis. Sistemātiskajai likumu pārkāpšanai ir mērķis – kļūt bagātam un krāt kapitālu. Visas izpētītās noziedzīgās apvienības ir veidojušas, lai pastāvīgi veiktu noziedzīgus nodarījumus, kuru mērķis ir milzīgas peļņas iegūšana. Iegūtā nelikumīgā peļņa tiek „atmazgāta” ar sarežģītu banku operāciju starpniecību un noguldīta ārvalstu banku kontos, kā arī ieguldīta nekustamajos īpašumos. Trešā pazīme – korupcija. Mūsdienu apstākļos tā ir viena no svarīgākajām organizētās noziedzības pazīmēm, ja to skata kā sociālpolitisku parādību.

Organizatoriskās noziedzības tipisko pazīmju skaita var pieskaitīt sekojošas pazīmes: noziegumi ir vērsti uz lielas peļņas saņemšanu, vai lai saņemtu cita veida materiālus labumus, kā arī meklē ieguvumus, lai turpmāk nodarbotos ar konkrēta veida noziegumiem; analogisko noziegumu izdarīšana konkrēta reģionā; noziegumu izdarīšanas veids, kas raksturojas ar augstāko kriminālo un citu profesionālismu, kad noziegumu ir iespējams droši realizēt tikai tajā gadījumā, kad piedalās vairākas personas ar strikti nodalītām lomām; rūpīgi nomaskēta sagatavošanās noziegumam, uz ko norāda konfidencialās informācijas sakrāšana par nozieguma objektu, organizētas noziedzības grupas dalībnieku ieviešana uz konkrētiem objektiem; prasmīgi apdomāti veidi, kā noslēpt noziedznieku pēdas; pārdomāta nozieguma objekta izvēle (tautsaimniecības, komerciālas, banku un citas finanšu struktūras, kā arī atsevišķas personas, kam pieder lielas naudas, vai cita veida labumi, kas galvenokārt iegūti spekulācijas, kriminālā ceļā); pēdas, kas norāda uz to, ka organizētai noziedzībai ir ļoti laba tehniska un ieroču aprīkojība (tai skaitā noklausīšanas ierīču izmantošana, labi izgatavotie viltotie dokumenti, labi, moderni šaujamo ierīču utt.); viltīgi gudri apdomāti veidi legalizēt noziedzīga ceļā iegūtos līdzekļus; bieži: liecinieku neesamība vai viņu pilnīga „neinformētība” vai viņu nepatiesums, kā rezultātā viņi nav aizsargāti no psiholoģiskas vai fiziskas ietekmēšanas no organizētas noziedzības grupas puses; specifiska aizturēto vai aizdomās turēto uzvedība (bezkaunīga uzvedība attiecībā pret operatīvo darbinieku vai izmeklētāju) – dažādu šķēršļu izveidošana, kas traucē izmeklētājam darīt savu darbu.[14.48.].

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION

1. Jēdziens „terorisms” vispārīgi ir plašs un grūti definējams. Nav iespējams izveidot ideālo, vienojošo terorisma definīciju, jo pastāv daudzi dažādi terorisma veidi un katrā no šiem veidiem ir savi specifiskie elementi.
2. Lai gan Krimināllikumā ir dots terorisma kā noziedzīga nodarījuma raksturojums, tomēr Latvijas tiesiskā regulējumā trūkst vienota terorisma jēdziena, kas iekļautu sevī pilnvērtīgu terorisma un tā veidu raksturojumu. Šī trūkuma dēļ ir problemātiski detalizēti izprast terorisma būtību.
3. Pēc tā, kādi subjekti veic terora aktu, var izdalīt individuālo un valsts terorismu. Individuālais terorisms raksturojams kā teroristisku grupu vai citādu līdzīgu veidojumu (kuri nav saistīti ar valsti) terora aktu veikšana. Savukārt, ar valsts terorismu saprotams pašas valsts, tās institūciju terora aktu veikšana pret valstī esošajiem iedzīvotājiem, nolūkā uzspiest autoritāti vai spēku.
4. Terorisma veicinošie apstākļi ir cieši saistīti ar terorista personisko attieksmi jeb psihi. Tajā var būt gan naids un neiecietība pret zināmām sabiedrības parādībām, gan pret sabiedrību kopumā.
5. Brīva pārvietošanās, kā arī iespēja brīvi izvēlēties dzīves valsti atvieglo teroristam gūt uzticību un iedzīvoties attiecīgā sabiedrībā.
6. Terorisma realizēšanu sekmē modernās tehnoloģijas un valstu savstarpējās sadarbības trūkums.
7. Universāli elementi teroristiskos noziegumos ir terorismu veicošā subjekta psiholoģiskā, sociālā, politiskā, ekonomiskā un kulturālā motivācija veikt noziedzīgo darbību. Šie elementi ir pamatā visiem terora aktiem, jo ir balsts to veikšanas mērķiem.
8. Organizētā grupa ir raksturīga ar vairākām pazīmēm, kuras veidojot vienotu, strukturētu veidojumu, sekmē noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu.
9. Gan terorisma, gan organizētās grupas noziedzīgās darbības novēršanai ir jāizmanto gan starptautisko sadarbību, gan attiecīgu resursu ieguldīšanu Latvijā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Autoru Juridisko terminu vārdnīca kolektīvs. Rīga: NORDIK, 1998,
2. Smelser, Neil J. The Faces of Terrorism: Social and Psychological Dimensions. Princeton: Princeton University Press, 2007.
3. Krimināllikuma grozījumu anotācija.
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/053367BCC6CD02DBC225815D002BA388?OpenDocument>.
4. Krimināllikums. 1998. gada 17. jūnijs, spēkā no 01.04.1999., Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, ar grozījumiem no 11.10.2018.
5. Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 6. grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 1999.
6. Vilks A. Par mūsdienu terorisma cēloņiem un izpausmēm. Jurista Vārds Nr. 35, 13.11.2001.
<https://www.juristavards.lv/doc.php?id=55510&show=true>
7. Сафонов И.И. Организация раскрытия и расследования терроризма. Москва, 2004.
8. Melderis J. Terorisma saknes, attīstība un cīņa ar to. Rīga: NAA AZPC, 2007.
9. Juergenmeyes M. Terror in the mind of God: The global rise of religious violence/ Berkley (cal.) 2000.
10. Kriminoloģija. Zinātniskie redaktori K. Ķipēna, A. Vilks. Kriminoloģija. Rīga: Nordik, 2004.
11. Бурлакова В.Н Криминология. Санкт – Петербург: „Питер”, 2003.
12. Криминология. Учебное пособие. Москва: „Проспект”, 2-е издание, переработанное и дополненное, 2010.
13. Криминология. Зинātniskie redaktori K. Ķipēna, A. Vilks. Kriminoloģija. Rīga: Nordik, 2004.
14. Яблоков Н.П. Расследование организованной преступной деятельности. Москва: Юристь, 2002.
15. Legal terms dictionary, Author’s collective. Riga: NORDIK, 1998
16. Smelser, Neil J. The Faces of Terrorism: Social and Psychological Dimensions. Princeton: Princeton University Press, 2007
17. Criminal Law amendment’s annotation.
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/053367BCC6CD02DBC225815D002BA388?OpenDocument>

18. Criminal Law. June 17, 1998, valid from April 1, 1999, Latvijas Vestnesis, Nr. 199/200, with amendments from 11.10.2018.
19. Liholay V., Niedre A., Criminal Law comments, 6th edition, Special Part. Riga: Firm “AFS”, 1999
20. Vilks A., Causes and manifestation of modern terrorism. Jurista Vards No.35, 13.11.2001. <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=55510&show=true>
21. Safonovs I., Organization of terrorism tracking and discovering, Moscow, 2004.
22. Melderis J., Roots, development and fight with terrorism, Riga: NAA AZPC, 2007
23. Juergenmeyes M. Terror in the mind of God: The global rise of religious violence/ Berkley (cal.) 2000.
24. Criminology, Academic editors K.Kipena, A. Vilks. Riga:Nordik, 2004.
25. Burlakova V., Criminology. Saint-Petersburg: “”Piter”, 2003
26. Criminology. School book. Moscow: “Prospect”, 2nd edition, revised and enlarged, 2010.
27. Criminology. Academic editors K.Kipena, A.Vilks. Riga:Nordik,2004
28. Yablokov N., Investigation of Organized Crime, Moscow: Lawyer, 2002

TRANSNACIONĀLĀ UN STARPTAUTISKĀNOZIEDZĪBA

Vitālijs Kompaņijecs, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija,
Profesionālās maģistrantūras “Krimināltiesības”,
Zinātniskā vadītāja: Sandra Kaija

ANOTĀCIJA

Mazinoties ģeogrāfiskā attāluma nozīmei cilvēku dzīvē, palielinājusies arī starptautiskā organizētā noziedzība, narkotiku izplatība, nelegālā ieroču tirdzniecība un starptautiskais terorisms. Tas gan nenozīmē, ka šīs parādības cilvēcei līdz šim nebija pazīstamas, tomēr to intensitāte, īpatsvars un bīstamība ir ievērojami palielinājusies. Transporta un sakaru ātruma pieaugums atvieglo, piemēram, narkotiku pārvadāšanu, noziedznieku pārvietošanos un sazināšanos. Starptautiskā organizētā noziedzība skar visas valstis. Starptautisks noziegums ir tāds nodarījums, ko vispārēji atzīst par kriminālu, ko uzskata par būtisku starptautiska mēroga jautājumu un ko kāda pamatota iemesla dēļ nevar atstāt tās valsts ekskluzīvajā jurisdikcijā, kura to kontrolētu parastos apstākļos.

Atslēgas vārdi: starptautiskā noziedzība, transnacionālā noziedzība, cilvēku tirdzniecība.

ABSTRACT

As the significance of geographic distance has decreased in a person's life, international organized crime, prevalence of drugs, illegal arms trade and international terrorism has increased. It does not mean that these things were not known before, however the intensity, ratio and danger of it has significantly increased. The increase of speed in transport and communication makes it easier to smuggle drugs, eases the movement of criminals and their communication. International organized crime affects all countries. International crime is a crime which generally is recognized criminal and is considered as a significant international matter and which, for some legitimate reasons, cannot be left in relevant country's exclusive jurisdiction; as in normal cases it would be.

Key words: international crime, transnational crime, human trafficking.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Noziedzība un kriminogēnie procesi pasaulē kļūst sarežģītāki, kriminogēnāki. Eiropas Savienības dalībvalstīs no 2011. gada tiek realizēts Eiropas Savienības Politikas cikls smagās un organizētās noziedzības apkarošanas jomā, pamatojoties uz ES Padomes secinājumiem par Eiropas Savienības Politikas cikla izveidi un īstenošanu smagās un organizētās starptautiskās noziedzības jomā.[1] Cīņai pret organizēto noziedzību ir noteikti divi virzieni: veidot vienotu valsts pārvaldes institūciju nodarbināto izpratni un zināšanas par prioritārajām organizētās noziedzības darbības jomām un ietekmi (apdraudējuma līmenis, tendences, dinamika, struktūra) uz valsts ekonomiskajām (finanšu) interesēm un iedzīvotāju drošību un efektīvizēt tiesībsardzības iestāžu darbību organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas prioritārajās jomas, t.sk. pilnveidojot sadarbību ar citām institūcijām un sabiedrību. Būtiska ir valstu sadarbības veicināšana. Tāpēc pasaulē tiek rīkotas kopīgas konferences, kā arī izstrādāti starptautiskie akti, cīņā pret starptautisko noziedzību. Arī katra valsts nacionālajās tiesībās ir jāiestrādā kriminālatbildība par šādu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu. Apvienoto Nāciju Organizācijas noziedzības novēršanas X kongresā ģenerālsekretāra Piano Arlaki atzina, ka tiesiskās kārtības uzturēšana un efektīva noziedzības apkarošana nodrošina demokrātijas institūtu saskaņotu darbību. Vienlaicīgi tika atzīts, ka daudzos reģionos un valstīs ir vērojams savdabīgs drošības vakuuma fenomens, jo tur ir augsts noziedzības līmenis, nostiprinās transnacionālās organizētās kriminālās grupas un pastiprinās korupcijas ietekme. Starptautiskā noziedzībā ietilpst gan narkotiku tirdzniecība, gan arī cilvēku tirdzniecība. Globalizācija ir veicinājusi arī starptautiskā terorisma attīstību, kas arī uzskatāms par starptautisko noziedzību.

Pētījumā autors izmanto: analītiskā, sintēzes, aprakstošā, indukcijas, dedukcijas un loģiski konstruktīvā metode.

SVARĪGĀKĀSATZIŅASTEORIJĀ, PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Noziegumus ar starptautisko elementu var iedalīt divās grupās: starptautiskie parānoziegumi un starptautiska rakstura noziegumi vai konvencionālie noziegumi. [2.132]. Profesors Pella 1926.gadā starptautiskos noziegumus iedalīja pēc nozieguma subjekta: noziegumi, kurus ir izdarījusi valsts un noziegumi, ko ir izdarījusi fiziskā persona.

Starptautiskā noziedzība ir sarežģīta mūsdienu pasaules parādība, kuras sastāvs iedalāms vairākos līmeņos un apakš līmeņos. Ņemot vērā noziegumu bīstamību un apdraudējuma objektu, nodarījumi pret starptautiskajām tiesībām tiek klasificēti kā starptautiski noziegumi un starptautiska rakstura noziegumi. Literatūrā visi starptautisko noziedzību veidojošie nodarījumi tiek apzīmēti arī par starptautiskajiem noziegumiem, iedalot tos noziegumos pēc vispārējām starptautiskajām tiesībām un konvenciālajos noziegumos. Atkarībā no noziedzīgo nodarījumu izplatības pakāpes, īpaši tiek pētīts jautājums par transnacionālajiem noziegumiem.[3.48.]. Jau 19. gadsimtā valstis uzsāka aktīvu sadarbību savstarpējā palīdzībā noziegumu izmeklēšanā un atklāšanā, kā rezultātā radās vairāki starptautiski līgumi. Tā, piemēram, 1815. gadā Vīnes kongresā tika pieņemts līgums, kas aizliedza vergu un sieviešu tirdzniecību. 1927. gadā notika Varšavas konference, kura tika veltīta krimināltiesību unifikācijai. Šajā konferencē tika nosaukti sekojoši starptautisko noziegumu veidi: 1) kara noziegumi; 2) noziegumi pret cilvēci; 3) genocīds; 4) spīdzināšana; 5) agresija; 6) terorisma formas.[4.36.]. Dažās tiesību doktrīnās var atrast centienus definēt starptautiskos noziegumus. Militārais Nirnbergas tribunāls 1948. gada 19. februārī piedāvāja sekojošu starptautiska nozieguma definīciju: „Starptautisks noziegums ir tāds nodarījums, ko vispārēji atzīst par kriminālu, ko uzskata par būtisku starptautiska mēroga jautājumu, un ko kāda pamatota iemesla dēļ nevar atstāt tās valsts ekskluzīvajā jurisdikcijā, kura to kontrolētu parastos apstākļos.”[5.]. Nirnbergas Starptautiskā kara tribunāla statūtu 6. pantā Starptautiskie noziegumi tiek iedalīti sekojoši: 1) noziegumi pret mieru; 2) noziegumi pret cilvēci; 3) kara noziegumi. Šajos Statūtos ir norādīta atsauce, ka tieši šie noziegumu veidi apdraud pasaules mieru, drošību un labklājību.

Starptautiska rakstura noziegumi galvenokārt apdraud valsts iekšējo, nacionālo tiesisko kārtību, taču vienlaikus tie skar citu valstu vai starptautiskās sabiedrības intereses, graujot valstu starptautisko attiecību, it īpaši valstu sadarbības pamatus. Starptautiska rakstura noziegumi tiek definēti kā starptautiskajos līgumos paredzētie noziegumi, kuri neattiecas uz noziegumiem pret cilvēci, mieru un drošību, bet kuri apdraud normālas attiecības starp valstīm, nodara kaitējumu to sadarbībai dažādās attiecību jomās, kā arī organizācijām un fiziskām personām, un par kuriem tiek paredzēti sodi vai nu saskaņā ar starptautiskajos līgumos noteiktajām normām, vai arī saskaņā ar nacionālo krimināltiesību normām atbilstoši šiem līgumiem. [6.117.]. Ārvalstu literatūrā bez starptautiskiem noziegumiem un starptautiska rakstura noziegumiem tiek minēts arī jebkurš cits noziegums (delikts), kurš tiek risināts, izmantojot starptautiskās krimināltiesiskās normas. Piemēram, kādas oficiālas valdības pārstāvis izdara noziegumu citā valsts teritorijā, un šim valsts pārstāvim ir imunitāte pret šīs valsts krimināltiesisko jurisdikciju. Tad šis jautājums par oficiālās misijas pārstāvja noziedzīgo nodarījumu tiek risināts, ievērojot speciālo misiju starptautiski noteiktos principus, t.i., starptautiskās krimināltiesību normas. Transnacionālie noziegumi ir ar starptautisku elementu, un tie var būt gan starptautiskie noziegumi, gan starptautiska rakstura noziegumi, gan „vienkārši” noziedzīgi nodarījumi (zādzība, krāpšana, kaitējuma nodarīšana fiziskai personai utt.). [7.147].

Vēsturiski attiecībā pret starptautisko noziedzību var iedalīt trīs posmos:

1) Pirmais posms - starptautiskās konvencionālās un paražu normas nosauc kādus noziedzīgus nodarījumus, tomēr tie netiek definēti kā noziegumi to krimināltiesiskajā izpratnē. Šajā sākotnējā posmā nepastāvēt īpašai norādei ir grūti nošķirt vienkāršu aizliegumu no starptautiska nozieguma.

2) Otrais posms - lai gan noziedzīgs nodarījums tika raksturots kā starptautisks noziegums, tā sodīšanai netika izveidota starptautiska tiesa vai starptautisks tribunāls vienveidīgai normu

pielietošanai, bet, tieši otrādi, iztiesāšana tika atstāta nacionālajām tiesām, kuras neskaidrās normas piemēroja caur atšķirīgo nacionālo normu pielietošanas aspektu.

3) Trešais posms - tiek radītas starptautiskas tiesas un tribunāli, to Statūtos iekļautās definīcijas bija bez mērķa atspoguļot vai noteikt vispārējo starptautiski tiesisko regulējumu, bet aprobežojās ar konkrētās tiesas kompetences identificēšanu.

Saskaņā ar trešo definīciju, var uzskatīt, ka mainoties sabiedrībai arī organizētajā noziedzībā notiek pārmaiņas, tā kļūst daudz nacionāla un tiek veikti ar vien bīstamāki un lielāku kaitējumu nodarīši noziedzīgi nodarījumi, kas rada briesmas starptautiskajai sabiedrībai un tādēļ ja šie noziegumi ir ietverti starpvalstu līgumos tad tiem būtu jāiegūst starptautiska nozieguma statuss.

Pašlaik īpaši aktuāla starptautiskā noziedzība ir terorisma apkarošanā, kas saistīti ar lielo migrāciju Eiropā. Izmantojot apstākli, ka starp ES valstīm nav reālu robežu, tieši migranti visbiežāk tiek iesaistīti smago noziegumu izdarīšanā. [7.].

Var uzskatīt, ka starptautisko noziegumu pastāvēšanas noteikšana un to satura definēšana ir jāveic ar vislielāko rūpību un uzmanību, jo starptautiskie noziegumi vienmēr izraisa smagas sekas, kas vērstas pret šo noziegumu objektiem. Jebkurai krimināli sodāmai darbībai no valstu puses ir jāveltī pēc apjoma paredzēts darbību kopums, lai iespējami ātri un bez nevajadzīgas iejaukšanās citās svarīgās norisēs it īpaši cilvēktiesību sfērā, spētu atklāt, novērst, kā arī sodīt noziedzīgos nodarījumos par vainīgiem atzītos subjektus. Ņemot vērā to, ka starptautiska nozieguma satura noteikšana atsevišķos gadījumos var būt problemātiska pat starptautisko tiesību pamatsubjektiem, starptautiskajās krimināltiesībās ir nepieciešams izvirzīt stingrākus kritērijus to definēšanā. Pretējā gadījumā pastāv iespēja, ka kāda no valstīm varētu apšaubīt izdarītā nozieguma starptautisko raksturu un šo noziedzīgo nodarījumu izdarītājiem pastāvētu iespēja izvairīties no pilnas starptautiskajās tiesībās paredzētās atbildības.

Latvija ir noslēgusi starpvalstu līgumus par sadarbību cīņā pret terorismu, organizēto noziedzību, nelegālu narkotisko vielu un psihotropo vielu, un prekursoru apriti un citiem noziegumiem. Šādi līgumi ir ar Slovēniju (2005), Maltu (2008), Albāniju (2009), u.c.

XX gadsimta beigu un jaunās tūkstošgades globālās civilizācijas attīstības tendences iezīmējas ar jaunām īpatnībām un standartiem, kam ir ne tikai politiska, sociāla, tiesiska, bet arī kriminoloģiska nozīme. Šīs īpatnības un standarti ir saistīti ne tikai ar centieniem veidot vienotu politisko telpu, nodrošināt cilvēci ar pietiekoši augstu dzīves kvalitātes līmeni, vispārējo cilvēktiesību ievērošanu, bet arī ar globālās drošības nostiprināšanu un transnacionālās organizētās noziedzības apkarošanu. Noziedzības un kriminogēno tendenču analīze pašreizējā globalizācijas posmā atsedz pilnīgi jaunas iezīmes, kas ir saistītas ar transnacionālām un eksteritoriālām problēmām, ne tikai ar dažādām nacionālajām tiesību īpatnībām, morāli ētiskajiem priekšstatiem par jaunajām noziedzības formām, to vērtējumu, atbildības un sodu politikas nostādņēm utt. Kopējās globālās noziedzības problēmas pašreiz izriet ne tikai no iepriekš minētajām iezīmēm, bet ir saistītas ar:

- globāliem sociāli ekonomiskiem un politiskiem procesiem, tehnoloģisko novatorismu, kas maina ne tikai sabiedrības dzīvesveidu un vidi, bet kardināli kvalitatīvi un kvalitatīvi ietekmē noziedzību un vērtējumus par to;
- nevienmērīgām, pretrunīgām iespējām ietekmēt un kontrolēt kriminogēnos procesus un noziedzību, kas ir saistīti ar krasi izteikto materiālo, finansiālo, intelektuālo, tehnoloģisko un cilvēkresursu trūkumu vai nepilnībām noziedzīgo nodarījumu novēršanā, pārtraukšanā, atklāšanā, sodīšanā un izmeklēšanā.[8.]. Noziedzības un kriminogēno tendenču analīze pašreizējā globalizācijas posmā atsedz pilnīgi jaunas iezīmes, kas ir saistītas ar transnacionālām un eksteritoriālām problēmām, ne tikai ar dažādām nacionālajām tiesību īpatnībām, morāli ētiskajiem priekšstatiem par jaunajām noziedzības formām, to vērtējumu, atbildības un sodu politikas nostādņēm utt. Kopējās globālās noziedzības problēmas pašreiz izriet ne tikai no iepriekš minētajām iezīmēm, bet ir saistītas ar:

- globāliem sociāli ekonomiskiem un politiskiem procesiem, tehnoloģisko novatorismu, kas maina ne tikai sabiedrības dzīvesveidu un vidi, bet kardināli kvalitatīvi un kvalitatīvi ietekmē noziedzību un vērtējumus par to;
- nevienmērīgām, pretrunīgām iespējām ietekmēt un kontrolēt kriminogēnos procesus un noziedzību, kas ir saistīti ar krasī izteikto materiālo, finansiālo, intelektuālo, tehnoloģisko un cilvēkresursu trūkumu vai nepilnībām noziedzīgo nodarījumu novēršanā, pārtraukšanā, atklāšanā, sodīšanā un izmeklēšanā. [9].

Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzības (turpmāk – Konvencija) 3.nodaļas 2. pantā ir definēti transnacionālie noziegumi. Transnacionāls noziegums ir, ja :

- 1) noziegums pastrādāts vairāk, kā vienā valstī;
- 2) noziegums pastrādāts vienā valstī, bet tā sagatavošanas, plānošanas, organizēšanas vai kontrolēšanas būtiskā daļa notika citā valstī;
- 3) noziegums ir pastrādāts vienā valstī, kuru izpilda organizēta noziedzīga grupa, kura izdara noziegumus vairāk ne kā vienā valstī;
- 4) noziegums ir pastrādāts vienā valstī, bet tā būtiskās sekas ietekmē citu valsti. [10].

Konvencija par transnacionāliem nosauc šādus noziedzīgus nodarījumus: 1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana; 2) korupcija; 3) tiesvedības traucēšana; 4) pārējie smagie noziegumi, kas atbilst augstāk norādītajām pazīmēm, ja noziedzīgs nodarījums pēc būtības ir transnacionāls un ja tas ir saistīts ar organizētu noziedzīgu grupu. Konvencijā atsevišķi ir izdalīti tādi noziedzīgi nodarījumi, kā korupcija (Konvencijas 8.pants), tiesvedības traucēšana (23.pants), tomēr šo nodarījumu kaitīgās sekas un nodarījuma smagums dažos gadījumos tomēr nav tik ievērojams, kā terorismam vai nelegālajai narkotisko vielu apritei.

Transnacionālie noziedzīgie nodarījumi nerada kriminālatbildību tieši starptautiskajās tiesībās, bet uzdod valstij noziedzīgos nodarījumus iekļaut nacionālajās krimināltiesībās. No šī pienākuma, kas izriet no valstu līgumiskajām saistībām neizpildes gadījumā, var iestāties starptautiski tiesiskā atbildība, bet personu individuālā kriminālatbildība balstoties uz starptautisko normu iestāties nevar.

Organizēta noziedzīga grupa, konvencijas izpratnē nozīmē strukturētu grupu, kas sastāv no trim vai vairāk personām un kas pastāv kādu laika posmu un darbojas saskaņoti nolūkā izdarīt vienu vai vairākus smagus noziegumus vai noziedzīgus nodarījumus, kas norādīti šajā Konvencijā, lai tieši vai netieši gūtu finansiālu vai citādu materiālu labumu. Smags noziegums šīs konvencijas izpratnē nozīmē tādu noziedzīgu nodarījumu, kas sodāms ar brīvības atņemšanu vismaz uz četriem gadiem vai arī ar smagāku sodu. Salīdzinoši var norādīt, ka Krimināllikuma 7. pantā noteikts - smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem. [11].

ANO eksperti kriminoloģijas norāda uz transnacionālās noziedzības cēloņiem un faktoriem. Pirmkārt, tiek atzīmētas krasās atšķirības ekonomiskajā attīstībā, ražošanas preču un pakalpojumu tirgus jomā, dzīves kvalitātes līmenī starp dažādām pasaules valstīm un reģionu grupām. Jaunattīstības un pārejas perioda valstis ir tīkamas un pievilcīgas tehnoloģiski attīstītāko valstu izstrādājumu realizācijai, tai skaitā izmantojot nelikumīgus kontrabandas kanālus. Attīstības valstis nereti izmanto neregistrētu un lētu darbaspēku no citām valstīm, izvairās no nodokļu maksājumiem, vienojas ar fiktīvām eksportētājkompanijām vai transportētājuņēmumiem un par zemām cenām pārdod plaši pieprasītas preces jaunattīstības un pārejas perioda valstīs. Ne mazāk attīstīta ir arī pretēja prakse — uzņēmīgi un aktīvi darboņi veido nelegālus vai pusoficiālus uzņēmumus mazāktīstītajās valstīs. Analogiski tiek izmantots superlēts darbaspēks, apieti nodokļu maksājumi, preču realizācija risinās, neievērojot tirdzniecības noteikumus utt. Formāli minētie elementi ietver sevī atsevišķus nekoloniālisma aspektus. Kā attīstītās, tā arī jaunattīstības valstis nav gatavas efektīvi apzināt un risināt minētās problēmas. Saistībā ar iepriekš minēto ir

jāatzīmē arī cilvēku fiziskā ekspluatācija, viņu cilvēktiesību neievērošana, tirdzniecība, pornogrāfijas un narkotiskās industrijas superintensīva attīstība. Kriminālās aktivitātes izraisa ekonomiskās intereses, kas ir saistītas ar visaugstākās peļņas iegūšanu prettiesiskā un galvenokārt noziedzīgā ceļā.

Otrkārt, politiskās intereses, to dažādība, nodrošināšanas formas, eskalācija un vardarbības pieaugums transnacionālajā telpā. Pasaulē valda politisko, tai skaitā nacionālo un starptautisko, attiecību veidošanas attīstības un problēmu risināšanas plurālistiskas pieejas. Raksturīgi, ka, neraugoties uz civilizācijas un kultūras globālo attīstību, starptautiskajās attiecībās valstis ne tikai neatsakās no vardarbīgu pārvaldes mehānisma formu un līdzekļu lietošanas, bet pat veicina to izmantošanu. Nesamazinās ieroču, municijas, speciālo līdzekļu, militārās tehnikas ražošanas apjomi, pieaug to nekontrolējamā tirdzniecība. Pasaules sabiedrība likumīgi, bet kriminālās transnacionālās struktūras nelikumīgi bruņojas. Atsevišķas transnacionālas kompānijas ir ieinteresētas, lai tiktu izmantoti ieroči un militārā tehnika. Tiek eskalēti militārie konflikti, kuru pamatā ir dažādi reliģiskie uzskati, teritoriālās pretenzijas, politiskā pārliecība. Konflikti un nelikumīgā ieroču tirdzniecība baro ne tikai militāros ražošanas kompleksus, bet arī transnacionālos kriminālos grupējumus.

Cilvēku tirdzniecība uzskatām par vienu no transnacionālās organizētās noziedzības veidiem. Cilvēku tirdzniecība pastāvēja pirms mūsu ēras, Senajā Ēģiptē un Senajā Divupē bija pazīstams verdzības institūts, kam bija patriarhāls raksturs. Par vergiem parasti kļuva karagūstekņi un bēgļi vai bērni, kurus pārdeva vecāki finansiālo apstākļu dēļ. Antīkajā pasaulē - senajā Grieķijā un Romā - vergi bija ekonomikas pamata darbaspēks. Pastāvēja vergu tirdzniecības centri, piemēram, Dēlas sala Vidusjūrā. Laikā no 13. līdz 19. gadsimtam verdzība pakāpeniski izzuda visās Eiropas valstīs. Kopš 19. gadsimta vergu tirdzniecība tika nosodīta, 1885. gadā Berlīnes konferencē sešpadsmit valstis pirmo reizi parakstīja līgumu cīņai pret vergu tirdzniecību. Atšķirībā no vēsturiskā verdzības institūta cilvēku tirdzniecības metodes un veidi mūsdienās ir mainījušies, piešķirot problēmai starptautisku rezonansi, bet būtībā saglabājot sākotnējo nozīmi.

Cilvēku tirdzniecība ir 21. gadsimta verdzības un vardarbības forma, kas pastāv ne tikai starptautiskā, bet arī nacionālā mērogā. Cilvēku tirdzniecība ir kļuvusi par globālu, organizētu biznesu, kas tirgotājiem un noziedzīgiem sindikātiem sniedz milzīgus ienākumus. Cilvēku tirdzniecība ir nopietns cilvēktiesību pārkāpums, un tā grauj cilvēku fizisko, morālo un emocionālo labklājību. Cilvēku tirgotājiem daudzās pasaules valstīs ir labvēlīgi apstākļi, jo šis noziegums netiek pavisam vai pienācīgi sankcionēts, pietiekami koordinēts amatpersonu vidū, turklāt lielākajai daļai potenciālo upuru ir nelielas zināšanas par risku tikt iesaistītiem cilvēku tirdzniecībā. 1948. gada Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 3. pants nosaka, ka, „katram ir tiesības uz dzīvi un personas brīvību un drošību”, 4. pants paredz, ka neviens nedrīkst tikt turēts kalpībā vai verdzībā, vergu tirdzniecībai ir jābūt aizliegtai jebkādā formā, 5. pants uzsver, ka neviens nedrīkst būt pakļauts spīdzināšanai, nežēlīgai, nehumānai, pazemojošai darbībai vai sodam. 1949.gada 2.decembrī ar ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūciju Nr. 317 (VI) apstiprinātā konvencija Par cīņu ar cilvēku tirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses” paredz sodīt jebkuru personu, kura ir citu personu kaislības apmierināšanas nodrošinātājs vai kādā citā nolūka iegādājas, pierunā vai aizved projām citu personu prostitūcijas nolūkos, kaut arī ar pašas personas piekrišanu vai ekspluatē citas personas prostitūcijā ar šīs personas piekrišanu, uztur vai vada, vai apzināti finansē vai piedalās publiskā nama finansēšanā, vai arī apzināti atļauj vai izīrē ēku vai citu vietu vai kādu to daļu citu personu prostitūcijai. [12.223.].

Cilvēku tirdzniecība ir ekspluatācijas nolūkos izdarīta cilvēku savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana vai saņemšana, izmantojot spēku, draudus vai citu piespiešanu, aizvešanu ar varu, krāpšanu, maldināšanu vai citas viltus formas, varas pozīcijas vai arī cilvēku neaizsargātību, vai arī dodot vai saņemot maksājumus vai labumus, lai panāktu kādas tādas personas piekrišanu, kurai ir vara pār citu personu. [13.]. Cilvēku tirdzniecības jēdziena skaidrojums iekļauts arī Krimināllikuma 154.² pantā - cilvēku tirdzniecība ir ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās ievainojamības

vai bezpalīdzības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu tirdzniecībai, no kuras ir atkarīgs cietušais. Atbildība par cilvēku tirdzniecību Krimināllikuma 154.¹ pantā paredzēta ar 2002.gada 25.aprīļa likumu (spēkā ar 2002.gada 23.maiju). Atbildība par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai paredzēta Krimināllikuma 165.1 pantā. Būtiski akcentēt Krimināllikuma 154.² panta otrajā daļā norādīto, ka nepilngadīgā vervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana vai saņemšana ekspluatācijas nolūkā atzīstama par cilvēku tirdzniecību arī tādā gadījumā, ja tā nav saistīta ar jebkuru iepriekš minēto līdzekļu izmantošanu un pat notikusi ar nepilngadīgā piekrišanu.

Ekonomikas globalizācija un arvien augošā sociālā nevienlīdzība pasaules iedzīvotāju vidū ir galvenie cilvēku tirdzniecības cēloņi. Pasaulē cilvēku tirdzniecība notiek no nabadzīgākiem reģioniem/ valstīm uz bagātākiem reģioniem/valstīm, tādēļ var secināt, ka valsts sliktais sociālekonomiskais stāvoklis ir viens no galvenajiem cēloņiem, lai šādu reģiona/valsts iedzīvotāji kļūtu par cilvēku tirdzniecības upuriem. Nav noslēpums, ka cilvēku tirdzniecība skar pārsvarā sievietes un bērnus, kam iemesls ir sievietes un vīriešu nevienlīdzība pasaules mērogā. Saskaņā ar starptautisko organizāciju datiem, praktiski visās sabiedrībās sievietes cieš nevienlīdzības dēļ. Iemesli un sekas katrā valstī var būt atšķirīgi, taču novecojuši stereotipi, tradicionālas kultūras un reliģijas normas nostāda sievietes neizdevīgākā situācijā un ierobežo viņu iespējas salīdzinājumā ar vīriešiem. Ir atzīts, ka noziegums vienlaikus ir sociāla un tiesiska parādība. Valsts iedzīvotāju grupu sociālekonomiskie apstākļi nosaka, ka Latvija pārsvarā ir cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes valsts, nevis mērķa valsts. Analizējot cilvēku tirdzniecības problēmas, valstis tiek iedalītas trijās grupās, proti, izcelsmes valstis jeb donorvalstis ir upura pilsonības valsts vai valsts, kurā upuris pastāvīgi uzturas. [13.151].

Pēc Starptautiskās Migrācijas organizācijas ekspertu viedokļa pēdējos divdesmit gados cilvēku tirdzniecība ir paplašinājusies, tas saistāms ar ekonomikas globalizācijas procesiem, PSRS sabrukumu, uz tirgus pamatiem balstītu valstu izveidošanos Austrumeiropā. Noziegumu skaita pieaugumu ietekmē Latvijas iekļaušanās Eiropas Savienībā un robežu atvēršana. Sociālā atstumtība un ekonomiskā migrācija, meklējot labākus dzīves apstākļus citās valstīs, ir galvenie cilvēku tirdzniecības rašanās faktori. Līdzās tam viens no galvenajiem problēmu cēloņiem ir cilvēku zemais izpratnes līmenis par savām tiesībām, ceļošanu un darbu ārvalstīs. Administratīvie cēloņi kā nepietiekama institūciju uzraudzība un sabiedrības informēšana, ietekmē reālo situāciju. [15.16.].

Pēc Starptautiskās Migrācijas organizācijas ekspertu viedokļa pēdējos divdesmit gados cilvēku tirdzniecība ir paplašinājusies, tas saistāms ar ekonomikas globalizācijas procesiem, PSRS sabrukumu, uz tirgus pamatiem balstītu valstu izveidošanos Austrumeiropā. Noziegumu skaita pieaugumu ietekmē Latvijas iekļaušanās Eiropas Savienībā un robežu atvēršana. Sociālā atstumtība un ekonomiskā migrācija, meklējot labākus dzīves apstākļus citās valstīs, ir galvenie cilvēku tirdzniecības rašanās faktori. Līdzās tam viens no galvenajiem problēmu cēloņiem ir cilvēku zemais izpratnes līmenis par savām tiesībām, ceļošanu un darbu ārvalstīs. Administratīvie cēloņi kā nepietiekama institūciju uzraudzība un sabiedrības informēšana, ietekmē reālo situāciju. [16.].

Latvijā visvairāk pakļautās riska grupas ir cilvēki ar zemu izglītību, sievietes ar vidējo izglītību, bez nodarbošanās. Cilvēku tirdzniecībā Latvijā ir parādījusies jauna personu kategorija. Tie ir Latvijas darba meklētāji ārpus valsts robežām, kas iespējams cietuši no piespiedu darba dažādām formām. Cietušās personas, lai saņemtu labu atalgojumu, labprātīgi pakļauj sevi šādai cilvēku tirdzniecības formai. Latvijas krimināltiesību zinātnieks profesors P. Mincs, sasaistot personas subjektīvo un objektīvo darbību, vainu definē kā sakaru starp subjektu, kā personu „in abstrakto” pieskaitīgu un objektu, kā no kaitējuma un konkrētām vai abstraktām briesmām aizsargājamu labumu rodas no noziedzīgas darbības, t.i., noziedzīgai psihei pārvēršoties par īstenību. Noziedzīga darbība ir divpusīga, kas sastāv no iekšējā jeb subjektīvā un ārējā jeb objektīvā elementa.[17.89.].

No tā var secināt, ka arī tiem, kuri labprātīgi piekrīt, būtu jāmaina attieksme pret piedāvāto. Tādējādi noteikti mazinātos cilvēku tirdzniecība. Kā virziens šajā jomā būtu sociālās palīdzības

sniegšana, novērtējot iespējamo risku nākotnē. Diezgan bieži cilvēku tirdzniecība tiek uzskatīta un pasākumi ir koncentrēti uz cilvēku tirdzniecības kā organizētās noziedzības apkarošanu, nepievēršot pietiekami daudz uzmanības cilvēktiesību un cilvēka ciešas aspektam.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSION

1. Starptautiskie noziegumi ir bijuši visos sabiedrības laikos, tikai atšķirīga ir to veidi. Tomēr atsevišķi veidi, kā piemēram, cilvēku tirdzniecība ir nākusi jau no seniem laikiem.
2. Mūsdienās starptautiskos noziedzību ir papildinājis tāds nozieguma veids kā kibernetizācija.
3. Lai gan vairākos starptautiskajos normatīvajos aktos ir nospirinātas cilvēku pamattiesības, vēl arvien ir konstatējami tādi pret cilvēci vērsti noziegumi kā genocīds, spīdzināšana, cilvēku tirdzniecība.
4. Būtiskākais, kas varētu novērst starptautisko noziedzību ir kvalificēta starpvalstu sadarbība.
5. Ir jānovērš situācija, ka noziedzīgā pasaule ir tehniski labāk aprīkota un kreatīvāka savās darbībās nekā tiesībsargājošās institūcijas.
6. Ir uzskatāms, ka nabadzība ir veicinošs faktors tādiem starptautiskajiem nozieguma veidiem kā narkotiku kontrabanda un cilvēku tirdzniecība. Preventīvie darbības virzieni ir soda politikas attiecīga veidošana un sociālais darbs.
7. Starptautisko noziedzību sekmē arī tas, ka ir samērā brīva cilvēku pārvietošanās, īpaši ES telpā. Tāpat to veicina arī lielais migrācijas process, jo līdz ar bēgļiem, to izmanto arī noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai.
8. Demokrātijas un globalizācijas apstākļos kā starptautiskās noziedzības veids var būt terorakti, kam pamatā ir reliģisks motīvs.
9. Līdz ar to jebkurai krimināli sodāmai darbībai, t.sk. naida kurināšanai, no valsts puses ir jāvēlī pēc apjoma paredzēts darbību kopums, lai iespējami ātri un bez nevajadzīgas iejaukšanās citās svarīgās norisēs it īpaši cilvēktiesību sfērās.
10. Transnacionālā noziedzība tiek veikta grupā, kas ir kā organizatoriski vienība. Šo noziedzīgo nodarījumu bieži vien veido finanšu sektorā, nodarbinātības sektorā.
11. Cilvēku tirdzniecība ir noziegums un smags cilvēka cieņu aizskarošs cilvēktiesību pārkāpums. Atbildība par cilvēku tirdzniecību paredzēta Krimināllikuma 154.¹ pantā un atbildība par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai - Krimināllikuma 165.¹ pantā, kas ir atbilstoši starptautiskajiem tiesību aktiem. Krimināllikums nav ētiska minimuma izpausme, kurā sabiedrība tiek informēta par kriminālsodāmiem nodarījumiem, bet gan visaptverošs tiesiski politiskās programmas apraksts, ar kuras palīdzību valsts realizē un virza, kā arī nodrošina krimināltiesisko varu, tā piemērojot to sabiedrības kriminālpolitiskajām interesēm.

LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Par Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plānu 2018.–2020. Gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 90. Pieņemts 2018. gada 28. Februārī. Latvijas Vēstnesis Nr. 45.
2. Иногамова-Хегай Л.В. Международное уголовное право. Санкт Петербург: Юридический центр пресс, 2003.
3. Fogels A., Grīnbergs O. Starptautiskās tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1981.
4. Opinion and Judgment of Military Tribunal V. http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1948.02.19_United_States_v_List1.pdf
5. Liholaja V. Starptautiskās kriminalitātes tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
6. Иногамова-Хегай Л.В. Международное уголовное право. Санкт Петербург: Юридический центр пресс, 2003.
7. Āboliņa R. Par starptautisko noziedzību un prokuratūru. Jurista Vārds, Nr. 34, 01.11.2000. <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=12494&show=true>.

8. Vilks A. Par pasaules globalizāciju un transnacionālās noziedzības apkarošanu. Jurista Vārds Nr. 26, 2000. gada 4. jūlijs. <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=8657&show=true>.
9. Vilks A. Par pasaules globalizāciju un transnacionālās noziedzības apkarošanu. Jurista Vārds Nr. 26, 2000. gada 4. jūlijs. <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=8657&show=true>
10. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. 2000. gada 15. novembris, ratificēta 07.12.2001., Latvijas Vēstnesis Nr. 87.
11. Krimināllikums. 1998. gada 17. jūnijs, spēkā no 01.04.1999., Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, ar grozījumiem no 11.10.2018.
12. ANO 1949.gada 2.decembra konvencija “Par cīņu ar cilvēku tirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses. – Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums. 1.sējums (Pirmā daļa). Universālie līgumi. Apvienotās Nācijas: Ņujorka un Ženēva, 1994.
13. ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību protokols “ Par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to. 2000. gada 15. novembris, ratificēta 07.12.2004., Latvijas Vēstnesis Nr. 66.
14. Stoecker S., Shelley L. Human Traffic and transitional crime. United States of America: Rowman&Littlefield publishers, 2005.
15. Cilvēku tirdzniecība: izpratne, problēmas, risinājumi. Rīga: Starptautiskā Migrācijas organizācija, 2006.
16. Cilvēku tirdzniecība transnacionālās organizētās noziedzības kontekstā: cēloņi, novēršana un apkarošana Baltijas valstīs. Pētījums. <http://cilvektirdznieciba.lv/data/Files/macibspekiem/CT.pdf>.
17. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Rīga: [B.i.] 1934.
18. The Organized Crime Prevention and Combating Plan for Year 2018 – 2020. Cabinet Order No.90, Adopted on February 28, 2018. Latvijas Vestnesis No.45
19. Inagomova – Hegay L., International Criminal Law, Saint-Petersburg, Legal Center Press, 2003
20. Fogels A., Grinbergs O., International Law, Riga: Zvaigzne, 1981
21. Opinion and Judgment of Military Tribunal V. http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1948.02.19_United_States_v_List1.pdf
22. Liholay V., International Criminal Law, Rīga: Tiesu namu agentūra ,2003.
23. Abolina R., About International Crime and Prosecution, Jurista Vards No.34, 01.11.2000, <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=12494&show=true>.
24. Inagomova – Hegay L., International Criminal Law, Saint-Petersburg, Legal Center Press, 2003
25. Vilks A., Globalization and combating transnational crime, Jurista Vards, No.26, July 4th, 2000, <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=8657&show=true>
26. Vilks A., Globalization and combating transnational crime, Jurista Vards, No.26, July 4th, 2000, <https://www.juristavards.lv/doc.php?id=8657&show=true>
27. UN Convention Against Transnational Organized Crime, November 15th, 2000, ratified December 17th, 2001, Latvijas Vestnesis, No.87
28. Criminal Law June 17th, 1998, valid from April 1st, 1999, Latvijas Vestnesis, No.199/200, with amendments from October 11th, 2018
29. a Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, UN: New York and Geneva, 1994
30. a Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, November 15th, 2000, ratified December 7th, 2004, Latvijas Vestnesis, No.66
31. Stoecker S., Shelley L. Human Traffic and transitional crime. United States of America: Rowman&Littlefield publishers, 2005.
32. Human Trafficking: Understanding, problems, solutions. Riga: International Migration Organization, 2006
33. Human Trafficking in transnational organized crime context: causes, preventions and combating in Baltic States. Research. . <http://cilvektirdznieciba.lv/data/Files/macibspekiem/CT.pdf>.
34. Mincs P., Criminal Law course. General Part. Riga: [B.i.], 1934

CONTRACTUAL SUCCESSION OBLIGATIONS’ ONTOLOGICAL AND RECOGNITION ISSUES

Edvard Pilipson, Latvia,
Riga Stradiņš University, Doctoral department, Legal sciences
e.pilipsons@privattiesibas.lv
Dr. Ivar Kronis
Riga Stradiņš University

ANOTĀCIJA

Mantojuma līguma un savstarpējo testamentu piemērā tiks analizētas saistību būtiskākas sastāvdaļas, kas pastāv konkrētā līgumiskā mantošanas instrumentā un veidotas saistībā ar noteikto personu iestāšanās tiesību attiecībās sakarā ar minētiem instrumentiem. Tiks analizēti šāda veida saistību pastāvēšanas, rašanās, satura un izbeigšanās jautājumi. Būs izanalizēti jautājumi, kas paredzēti prejudiciālai izlemšanai

Atslēgas vārdi: līgumiskā mantošana, mantojuma līgums, prejudiciālie jautājumi, saistības, saistību novācija, savstarpēji testamenti.

АННОТАЦИЯ

На примере договора наследования и взаимных завещаний будет проанализированы существенные составные части обязательств, существующих в конкретном инструменте договорного наследования и образующихся в связи со вступлением определенных лиц в отношения по данным инструментам. Будут затронуты вопросы существования, возникновения, содержания и прекращения данного рода обязательств. Будут поставлены вопросы, подлежащие преюдициальному разрешению

Ключевые слова: взаимные завещания, договор наследования, договорное наследование, новация, обязательства, преюдициальные вопросы.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Obligations determined by the legal norms of contractual succession have a mixed legal nature. By the moment of the conclusion of the contract of inheritance, or by the moment of drawing up the mutual will before the opening of the inheritance, obligations of a relative nature occur. These obligations correspond to legal norms, the legal effect of which is determined by the essential components of the concept named by the term *contractual succession – person in legal contemplation*. The opening of the inheritance causes the emergence of obligations determined by the norms resulting from the interaction of the norms, the essential components of which are the concepts of *inheritance is a legal person* and *contractual succession – person in legal contemplation*. In some cases, the interaction of mentioned above forms of obligations do not establish the rights of heirs to the results of inheritance. This provision leads to the emergence of the right to claim the heir under contract or other instrument of contractual succession toward the heirs by other reasons. This provision does not correspond to the essential components of the concept of *contractual succession – person in legal contemplation*. The term *heirs by other reasons* include a circle of heirs by law and testament. This category of heirs includes members of the family of the testator. Testator concluding a contract of inheritance with a freely chosen heir must be sure that appointed heir (heir under the contract) will refrain from making any demands on the family members of the testator. This confidence is one of the reasons to concluding a contract of inheritance. The testator's confidence in this respect has settled the issue of the subject of the obligation not to make demands on family members is enshrined in the provisions, prescribed by Civil Law (Civil Law, section 642) and by German Civil Code (German Civil Code, paragraph 2303, part 1). Civil Law section 642 states that *in inheritance contracts the provisions concerning preferential shares shall be complied, with, unless those who are concerned themselves directly or as parties to the contract have relinquished their rights*. In turn, part 1 of paragraph 2303 of the

German Civil Code states that if a relative of the testator on a descending line is excluded from inheritance by a testamentary order, he may require the heir to provide him with an obligatory share of the inheritance (*if a descendant of the testator is excluded by disposition mortis causa from succession, he may demand his compulsory share from the heir*). In turn, legal reason to nominate a claim to compulsory share of the inheritance is a removing of a heir.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

Undoubtedly, the first question to be subject to prejudice is the question of securing the right to claim. Contractual succession in its normative consolidation prescribed by the Civil Law prohibits the removal from inheritance (Civil Law, section 639). In turn, German Civil Code to ensure the right to claim requires removing from the inheritance (German Civil Code, paragraph 2303, part 1). The conflicting content of the normative provision of the right of claim in the situation of applying the law of Germany and the Republic of Latvia as a competent law makes it impossible for both the heir under the contract and the heirs on other grounds of their position to be aware of the imperative norms enshrining the essential components of the conflict factor *inheritance is a legal person and contractual inheritance – person in legal contemplation*.

As of now, the statute of contractual succession in the doctrine of law is absent. This is significant obstacle to determining the applicable law applicable to the contract of inheritance in terms of a unified understanding of the legal justification of the legal status of the heir under contract of inheritance or mutual testament essential parts and correlating to this status legal position of third parties and their requirements regarding to the subject of inheritance. Derivation of the statute of contractual succession in this situation is impossible by virtue of the provisions of Civil Law, prescribed by sections 1672 and 1673. Section 1672 states that *solidary obligations may be established pursuant to a contract, a will or by law*. In the case of acceptance of the provision that joint obligations may be established by the hereditary contract or mutual testament, then it is possible to draw conclusions of a very abstract character about the nature of the obligations established by these tools. Perhaps, Civil Law section 1673 gives an answer to this question – the following provision is fixed in the disposition of this article: *a contract and a will establish a solidary obligation only when expressly stated by the contracting parties or the testator*. However, what is meant for the purposes of inheritance law under the term *contracting parties* is unclear. It is also unclear how the pithiness of the term *contractors* will affect the pithiness of the term *testator* – this case raises a complex of questions about the scope of the concept of this term and whether the scope of this term is not within the scope of the concept of *contracting parties*. The lack of proper interpretation will entail meaningful conflicts.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

The current legal status of obligations does not provide the conditions essential for contractual inheritance:

1. There are no rules that provide meaningful and significant legal connection, which is necessary to eliminate the convertible nature of the objects of contractual succession in terms of the conflict of relations of relative and absolute obligations, providing mandatory concept *inheritance – a legal entity and contractual inheritance – person in legal contemplation* essential parts.

2. In a number of situations there is no objectification of the essential components of the contractual succession devices mentioned above – contract of inheritance and mutual testaments.

3. There is a problem of the complex, but not unified nature of the norms of the law of obligations in relation to the norms of the law of succession

4. There is no clarity and consistency in predicting and applying the essential parts of the general clause *mortis causa* with respect to the rules of inheritance and obligations of law, providing legal regulation of the essential components of the contractual inheritance tools in a situation of absolutization (opening of the inheritance) of the rights of the heir and testator.

PRIEKŠLIKUMI. ПРЕДЛОЖЕНИЯ. SUGGESTIONS

There is a need to develop legal norms that ensure the emergence of significant components of obligations that will contribute to the formation of harmonized norms inherent in the dispositional factors pursuant to concept *inheritance is a legal person*. These rules must comply with the essential components of the rules defining the legal characteristics of the legal category of *contractual inheritance – person in legal contemplation* concept. This concept is the main concept of contractual succession. Mentioned above harmonized norms should balance the conflict factors of the norms defined by the *inheritance is a legal person* and *contractual succession – person in legal contemplation* concepts as essential, bringing the legal effect of contractual succession tools in accordance with the legal norms mediating the complex legal factor of the parties to the results of the transaction. The term *transaction* refers to the contract of inheritance and mutual testaments. The complexity of the legal factor is ensured by the satisfaction of the heirs' corrective rights for other reasons.

KOPSAVILKUMS

Referātā tiek analizēti jautājumi, kas saistīti ar saistību tiesību normu mijiedarbību situācijā, kad tiek noslēgts mantojuma līgums un savstarpēji testamenti. Izanalizēti jautājumi, kas saistīti ar tiesiskām attiecībām, kuram piemīt relatīvais un absolūtais raksturs. Tiesību normu relatīvais raksturs ir saistīts ar mantojuma līguma noslēgšanas brīdi un savstarpējo testamentu sastādīšanu. Savukārt tiesību normu absolūtais raksturs saistīts ar mantojuma atklāšanu. Šo divu juridisko faktu kombinācija izraisa dažādu mantojuma un saistību normu un, attiecīgi, tiesību iekārtu mijiedarbību. Pašlaik mijiedarbības secība netika unificēta. Unifikācijas trūkums rada tiesību normu saturiskās kolīzijas.

РЕЗЮМЕ

В реферате анализируются вопросы, связанные с взаимодействием норм обязательственного права в ситуации заключения договора наследования и взаимных завещаний. Рассмотрены вопросы, связанные с относительным и абсолютным характером правоотношений. Относительный характер норм обязательственного права связан с моментом заключения договора наследования и вступлением в силу взаимных завещаний. В свою очередь абсолютный характер норм обязательственного права связан с открытием наследства. Совокупность двух указанных выше юридических фактов вызывает взаимодействие различных норм наследственного и обязательственного права. По состоянию на настоящий момент порядок взаимодействия не унифицирован. Отсутствие унификации вызывает содержательные коллизии. Исходя из данных утверждений, анализ представляется важным.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Civil Law of the Republic of Latvia // Valdības Vēstnesis, 41, 20.02.1937. With amendments.
2. German Civil Code // Federal Law Gazette I p. 3719. With amendments.

**Psiholoģija, pedagoģija,
sociālais darbs**

**Психология, педагогика,
социальная работа**

**Psychology, pedagogics,
social works**

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ НАСТОЛЬНЫХ РОЛЕВЫХ ИГР В ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ, ТЕРАПЕВТИЧЕСКОЙ И АКАДЕМИЧЕСКОЙ РАБОТАХ

Daniels Bernards Gratkovskis, Польша,
g.danielbernard@live.com

АННОТАЦИЯ

Данная статья - предложение по использованию культурного феномена, коим является настольная ролевая игра, в воспитательной работе с детьми, психотерапии молодых взрослых и академическом обучении студентов. Основанные на соответствующих исследованиях предложения включают в себя введение настольной ролевой игры в качестве альтернативы соревновательным играм среди детей, использование игры в психотерапии как инструмента для познания и испытания социальных установок и как дополнительный метод обучения в высшей школе.

Ключевые слова: воспитание детей, кооперационная игра, настольная ролевая игра, обучение студентов, психотерапия молодых взрослых.

ABSTRACT

This article is a proposal for the use of the cultural phenomenon, which is a board role-playing game, in the educational work of children, psychotherapy of young adults and academic training of students. Based on relevant research, the proposals include the introduction of a tabletop role-playing game as an alternative to competitive games among children, the use of the game in psychotherapy as a tool for learning and testing social attitudes and as an additional method of teaching in higher education.

Key words: board role-playing game, children upbringing, cooperation game, psychotherapy of young adults, student training.

IEVADS - SPĒLE UN IZGLĪTĪVA. ВВЕДЕНИЕ - ИГРА И ВОСПИТАНИЕ. INTRODUCTION - GAME AND UPBRINGING

Научение через игру - один из центральных элементов процесса воспитания детей, в котором немаловажным фактором является подбор правильной модели игры.

К примеру, после соревновательных игр, у детей часто можно заметить агрессивное поведение. Обратный эффект наблюдается после кооперативных игр - меньше агрессии в поведении. Более того, во время исследований было замечено, что дети, особенно несмелые, с большим желанием участвовали именно в кооперативных играх, проявлялась большая креативность, было отмечено, в общем, улучшение поведения, да и самим учителям было легче организовать их. Также, во время свободной игры, дети переделывали соревновательные игры в кооперативные, или придумывали новые, основывающиеся на взаимовыручке. [1]

Одним из вариантов кооперативной игры являются настольные ролевые игры, которые могут не только помочь в воспитательном процессе, но и сыграть немаловажную роль в психотерапии или обучении людей в подростковом и зрелом возрасте.

KAS IR GALDA LOMU SPĒLE. ЧТО ТАКОЕ НАСТОЛЬНАЯ РОЛЕВАЯ ИГРА. WHAT IS A TABLETOP RPG

В настольной ролевой игре (tabletop RPG) ведущий рассказывает историю, в которой принимают участие персонажи, отыгрываемые группой игроков. Персонажи отличаются в том числе историей, характером и умениями - последние, ввиду введения разного рода препятствий, поддаются проверке в контексте общего нарратива.

Чаще всего тест происходит при помощи брошенной кости, определяющей результат - это главное механическое отличие настольной ролевой игры (где есть определенные

правила, по которым игроки себя ведут) от ролевых игр с театральным отыгрышем. Помимо элемента случайности, бросок создает и чувство неопределенности.

Настольная ролевая игра также основывается на кооперации, на выработке чувства сплоченности, так как все работают для достижения конкретной цели. Это, вместе с возможностью испытания собственных умений и социальных установок, и есть функция ролевой игры. [2]

Правда, игроков в настольные ролевые игры причисляют к социально не приспособленным, нередко также к людям с психическими расстройствами. В частности, распространяемый СМИ стереотип включал в себя взаимосвязь между играми и преступлениями. Данная точка зрения расходится с мнением опрошенных психиатров, также и социальные работники, использовавшие игру в работе, не подтвердили наличия данной взаимосвязи. [3,4, 5, 6]

Было также выдвинуто предложение использовать настольные RPG в социальной или психотерапевтической работе - как в случае с девятнадцатилетним Фредом. [7]

GARĪGIE CIETUMI, PSIHISKIE PŪKI. МЕНТАЛЬНЫЕ ПОДЗЕМЕЛЬЯ, ПСИХИЧЕСКИЕ ДРАКОНЫ. MENTAL DUNGEONS, PSYCHIC DRAGONS

До попытки самоубийства молодой человек жил с родителями и братьями. У старшего брата была болезнь Стерджа-Вебера, в связи с чем родители уделяли ему несколько больше внимания, чем младшим сыновьям, и в случае конфликтных ситуаций стыдили сыновей за несправедливое отношение к брату. После попытки суицида, Фреду был поставлен диагноз свободно плавающей депрессии.

В начале второго года наблюдения, Фред присоединился к "таким же крайним людям", как он, играющими в настольную ролевую игру Dungeons and Dragons, и с этого момента сессии с терапевтом, интересующимся ходом игры, основывались на анализе игровых сессий, в которых молодой человек играл различными персонажами - оценивались их поступки, мотивы, эмоции.

К примеру, его "законопослушный злой" персонаж убил сыновей богатого персонажа, после чего обокрал его. Фред признался, что неоднократно испытывал желание убить своего брата, так как считал, что тот получает незаслуженно больше любви и заботы (богатств) чем клиент.

Для Фреда игровые сессии были удобным и безопасным (для него и окружающих) способом проявления и анализа эмоций в обусловленной конкретными правилами среде. После "пробы" чувств он смог более уверенно проявлять их в общении с другими людьми.

В течение последующих лет терапевт наблюдал, как Фред открывается окружающим. Ссылаясь на отцов и исследователей психоанализа, автор статьи указывал на то, как живая фантазия помогает познавать и контролировать чувства, которые "заливают" наше Эго. Игра в RPG позволяет не столько переживать свои фантазии, сколько становится ими - к примеру сживаясь с эмоциями своих персонажей, Фред сживался и со своими. Также это научило клиента понимать их и не стыдиться того, что он их испытывает.

Подытоживая, терапевт считает, что добавление игры в психотерапию может помочь пациентам "исследовать свои ментальные подземелья и разобраться со своими психическими драконами".

GALDA LOMU ARMĀSĪVA. НАСТОЛЬНОЕ РОЛЕВОЕ ОБУЧЕНИЕ. TABLETOP ROLE-PLAYING TRAINING

Ролевая игра помогает также в развитии навыков и умений, в том числе академических. Интересный эксперимент был проведен среди студентов первого семестра медицинского факультета в Бразилии. [8] Каждый исследуемый класс был разделен на две

группы - одна обучалась теме традиционно, слушая классические лекции, другая - при помощи сценария и механики RPG, периодически группы менялись.

В конце курса был проведен тест, который не выявил разницы между студентами, обучающимися по ролевой модели и контрольной, исключительно лекторной группой. Но год спустя, когда прошел контрольный тест, "ролевая" группа сдала его лучше, чем контрольная.

Большинство студентов позитивно приняло введение ролевой модели, а после курса большая часть студентов оценила свои умения групповой работы более положительно (сравнивая с оценкой перед курсом). Это был один из факторов, на который указывают как на причину лучшего запоминания материала - работа в нарративе ведет к активному участию и дискуссии, благодаря чему материал может быть обработан более подробно и с разных точек зрения.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Описание вышеупомянутых предложений является результатом существующего стереотипа, что игроки в настольные ролевые игры являются личностями социально замкнутыми. Анализ статей посвященных изучению и использованию RPG, приводит к выводу, что данный стереотип неоправдан, более того - упомянутые источники указывают, что настольные ролевые игры могут быть своеобразным средством профилактики социопатий. С их помощью уже в раннем детстве можно заинтересовать и научить детей в игровой форме вместе работать над решением общей проблемы. Для взрослых же личностей, на пример студентов, помимо разнообразия в академическом научении, это может стать инструментом по развитию навыков групповой (командной) работы.

Если же все-таки мы работаем с человеком, который уже во взрослом возрасте избегает социальных контактов, который не способен самостоятельно разобраться или боится собственных эмоций, то настольная RPG может ему помочь в понимании и принятии этих эмоций, а так же научить его не избегать контактов и правильно их выстраивать.

Ну и, абстрагируясь от вышеупомянутого, на время убежать в мир фантазии, воссозданный с помощью механики настольной ролевой игры, пойдет на пользу всем игрокам. "Нам надо помыть окна; надо, чтобы ясно видимые вещи были очищены от темного налета обыденности, привычности". [9]

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. A. K. Bay-Hinitz, R. F. Peterson, H. R. Quilitch, Cooperative games: a way to modify aggressive and cooperative behaviors in young children, „Journal of Applied Behavior Analysis”, 1994, nr 3
2. S. L. Bowman, The Functions of Role-Playing Games: how participants create community, solve problems and explore identity, McFarland & Company, Inc., Publishers, North Carolina 2010
3. L. A. DeRenard, L. M. Kline, Alienation and the game Dungeons and Dragons, „Psychological Reports”, 1990, nr 66
4. E. Lis, C. Chiniara, R. Biskin, R. Montoro, Psychiatrists' Perceptions of Role-Playing Games, „Psychiatric Quarterly”, 2015, nr 86
5. M. Ben-Ezra, E. Lis, A. Błachnio, L. Ring, O. Lavenda, M. Mahat-Shamir, Social Workers' Perceptions of the Association Between Role Playing Games and Psychopathology, „Psychiatric Quarterly”, 2018, nr 89
6. S. Abyeta, J. Forest, Relationship of role-playing games to self-reported criminal behaviour, „Psychological Reports”, 1991, nr 69
7. W. D. Blackmon, Dungeons and Dragons: The Use of a Fantasy Game In the Psychotherapeutic Treatment of a Young Adult, „American Journal of Psychotherapy”, 1994, nr 48
8. M. A. Ferreira Randi, H. F. de Carvalho, Learning Through Role-Playing Games: an Approach for Active Learning and Teaching, „Revista Brasileira de Educação Médica”, 2013, nr 37
9. J.R.R. Tolkien, On Fairy Stories, <https://brainstorm-services.com> [доступ: 29.04.2019]

ИМПЛИЦИТНЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ АТТИТЮДОВ

Алина Кулешова, Бирута Урбане, Наталия Албренте, Латвия,
Балтийская Международная академия, факультет «Психология»,
catsithe@gmail.com

dr. psych, профессор Ирина Д. Плотка

АННОТАЦИЯ

Изучение психологических процессов как рефлексивных, так и автоматических, лежащих в основе потребительских аттитюдов, является одной из важных проблем в социальной когнитивной психологии. Исследовательские вопросы: существует ли связь между результатами измерений аттитюдов к брендам латвийских продуктов, полученных с помощью Self-concept IAT и классическим двухкатегориальным IAT? Существует ли связь результатов измерения аттитюдов к брендам латвийских продуктов, полученных с помощью классического двухкатегориального IAT, Self-concept IAT и самооценочных процедур? Измерения имплицитные. Экспериментальная процедура IAT, которая основывается на методологии двухкатегорейного классического IAT [1]; Экспериментальная процедура Self-concept IAT, основанная на методологии двухкатегорейного классического IAT [2]; Эксплицитные измерения «семантический дифференциал», направленный на измерение аттитюдов к брендам латвийских продуктов. Результаты показали, что: существует корреляционная связь между результатами измерения аттитюдов к брендам латвийских продуктов, полученных с помощью Self-concept IAT и двухкатегориальным IAT. Также существует частичное соответствие результатов измерения аттитюдов к брендам латвийских продуктов, полученных с помощью различных версий IAT и самооценочных процедур.

Ключевые слова: имплицитные, эксплицитные когниции, потребительский аттитюд.

ABSTRACT

The study of psychological processes, both reflexive and automatic, underlying consumer attitudes, is one of the important problems in social cognitive psychology. Research questions: is there a relationship between the results of measurements of attitudes to brands of Latvian products obtained using the Self-concept IAT and the classic two-category IAT? Is there a relationship between the results of the measurement of attitudes to the brands of Latvian products obtained using the classic two-category IAT, Self-concept IAT and self-assessment procedures? Implicit measurements. The IAT Experimental Procedure, which is based on the methodology of the two-category classical IAT [1]; Experimental Self-concept IAT procedure based on the methodology of the two-category classical IAT [2]; Explicit measurements of the “semantic differential” aimed at measuring attitudes to brands of Latvian products. Results showed that: there is a correlation between the results of attitudes measurement to brands of Latvian products obtained using Self-concept IAT and two-category IAT. There is also partial correspondence between the results of measuring attitudes to brands of Latvian products obtained through various IAT versions and self-assessment procedures.

Key words: explicit cognition, consumer attitudes, implicit cognition

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Изучение психологических процессов, лежащих в основе потребительских аттитюдов является одной из основных проблем исследований в области социальной, когнитивной психологии [3]. Как отмечают исследователи, функционирование аттитюдов, связанна с реализацией психологических потребностей индивида, таких как функция знания (когнитивная), функция утилизации (полезности), функция социальной идентичности, функция самоуважения и функция самоконтроля поведения [4]. Цель данной работы: исследование потребительских аттитюдов имплицитными и эксплицитными методами. Измерения потребительских аттитюдов проводилась экспериментальной процедурой Имплицитного Ассоциативного теста (ИАТ), который основан на методологии двухкатегорейного классического ИАТ [1]. В качестве целевых категорий использовались 7 картинок с логотипом или продуктами латвийского бренда и 7 картинок с логотипом или продуктами зарубежного бренда. Бренды принадлежали к разным товарным категориям (чипсы, шоколад, кетчуп, сок и йогурт). Латвийские и зарубежные

бренды были выбраны на основе потребительского спроса на латвийском рынке (популярные и потребляемые). Целевыми атрибутами являлись такие позитивные слова как: веселый, улыбчивый, захватывающий, свободный, счастливый, а негативными: смертельный, болезненный, преступный, тошный, ядовитый. В экспериментальной процедуре Я - концепт ИАТ целевыми категориями были: «Я» и «Другие», которые включают 10 слов: «Я»: Я, мое, мне, мой, свое и «Другие»: Другие, их, им, они, чужое. Целевыми атрибутами были: 7 картинок с логотипом или продуктами латвийского бренда и 7 картинок с логотипом или продуктами зарубежного бренда. Самооценочной процедура «Семантическая дифференциал» направлена на измерение потребительских аттитюдов к продуктами латвийских брендов. Семибальная шкала Ликерта состоит из 20 пар полярно противоположных прилагательных. В ранее проведенных исследований было отмечено, что существует различия в измерениях потребительских аттитюдов к определенному бренду измеренных имплицитными ассоциативными тестами и самооценочными процедурами (Maison, Greenwald & Bruin, 2001, 2004; Liu & Johnson, 2005; Urbane & Plotka, 2013; Plotka, Urbane, & Blumenua, 2015; Maison & Maliszewski, 2016).

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Теоретический анализ показывает, что исследование потребительских аттитюдов, в основном проводится с использованием самооценочных процедур. Измерения эксплицитных аттитюдов - прямые, контролируемые, осознанные [6]. Оценка эксплицитных аттитюдов происходит в ситуациях, когда индивид в основном осознает свой аттитюд к объекту и определяется как прямая оценка аттитюда. Однако было отмечено, что иногда участники исследования могут сознательно исказить свои ответы [7]. Следовательно, для изучения потребительских аттитюдов к бренду, исследователи все больше ориентируется на использование имплицитных методов. Измерения имплицитных аттитюдов - косвенные, автоматические, неосознанные [8]. Имплицитные методы основаны на измерение времени реакции, когда участники выполняют различные задачи и их внимание сосредоточено не на объект аттитюда, а на выполнении этих задач [3]. Одним из наиболее эффективных инструментов для изучения аттитюдов к бренду является ИАТ [1], который измеряет силу связи между категориями и атрибутами. Основная концепция ИАТ определяет, что участники дают ответы быстрее и точнее, если атрибуты и категории связаны с более сильными ассоциациями, чем если ассоциации слабые.

RESULTS. РЕЗУЛЬТАТЫ. REZULTĀTI

В исследовании приняли участие 40 студентов Балтийской Международной Академии в возрасте от 20 до 45 лет ($M = 25.5$; $SD = 0.43$); 85% женщин и 15% мужчин. Был проведен корреляционный анализ с использованием коэффициента корреляции Спирмена. Результаты показывают, что существует корреляционная связь между результатами измерений ИАТ и ИАТ Self-concept: $r_s(40) = -.51$; $p = 0,002$. Процентное соответствие результатов переменных D_ИАТ и D_Self составляет 47%. Также, результаты показывают, что существует незначимая корреляционная связь между ИАТ и результатами измерения процедуры самооценки: $r_s(40) = -.14$; $p = .39$. Процентное соответствие результатов переменных D_ИАТ и Ap составляет 50%. Результаты показывают, что существует незначимая корреляционная связь между результатами самооценки ИАТ и результатами измерений процедуры самооценки: $r_s(40) = -.16$; $p = .37$. Процентное соответствие результатов переменных D_Self и Ap составляет 33%.

KOPSAVILKUMS. PEZĪOME. SUMMARY

Измерения имплицитных аттитюдов проводились с использованием двух методов, которые позволили оценить потребительских аттитюдов к продуктам латвийских брендов. Была обнаружена корреляция между результатами измерений IAT и IAT Self-concept. Это указывает на сходящуюся валидность этих методов. В этом исследовании использование IAT Self-concept было оправдано. Результаты показали, что существует корреляционная связь между IAT Self-concept и самооценочной процедурой, а также между IAT и самооценочной процедурой, которая соответствует современным теоретическим знаниям о использовании эксплицитных и имплицитных методов. Результаты показали, что участники имплицитно предпочитают продукты латвийских брендов, в то же время эксплицитно предпочитают продукты зарубежных продуктов. В будущих исследованиях планируется изучить влияние контекстуальных факторов на измерений имплицитных аттитюдов к брендам латвийских продуктов.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Greenwald, A. G., McGhee, D.E., & Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (6), 1464-80.
2. Greenwald, A. G., & Farnham, S. D. (2000). Using the Implicit Association Test to measure self-esteem and self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(6), 1022–1038
3. Greenwald, A.G., & Banaji, M.R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, selfesteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102, 4-27.
4. Haddock, G., & Maio, G. R. (2015). Attitudes. In: Hewstone, M., Stroebe, W. and Jonas, K. eds. *Social Psychology (6th edition)*. Wiley, pp. 171-201.
5. Dovidio, J.F, & Fazio, R.H. (1992). New technologies for the direct and indirect assessment of attitudes. In Questions About Questions: Inquiries into the Cognitive Bases of Surveys, ed. JM Tanur, pp. 204–37. New York: Sage.
6. Farnham, S. D., Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1999). Implicit self-esteem. In D. Abrams & M. Hogg (Eds.), *Social identity and social cognition* (pp. 230-248). Cambridge, MA: Blackwell Publishers.
7. Dovidio, J.F, & Fazio, R.H. (1992). New technologies for the direct and indirect assessment of attitudes. In Questions About Questions: Inquiries into the Cognitive Bases of Surveys, ed. JM Tanur, pp. 204–37. New York: Sage.
8. Petty, R. E., & Brinol, P. (2006). A meta – cognitive approach to “implicit” and “explicit” evaluations. Comment on Gawronski and Bodenhausen. *Psychological Bulletin*, 132. 740-744.

ИССЛЕДОВАНИЕ СВЯЗИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ, ТРЕВОЖНОСТИ И АУТОАГРЕССИИ У ПОДРОСТКОВ

Недыбалюк Мария, Латвия, Рига
Балтийская Международная Академия
Профессиональная магистерская программа «Психология»
maria.ned@icloud.com
Доктор психологии, профессор, И. Д. Плотка

АННОТАЦИЯ

Важность изучения аутоагрессии состоит в её связи с личностными особенностями в подростковом возрасте. Цель исследования состоит в изучении связи социально-психологической адаптации, тревожности и аутоагрессии у подростков. Гипотеза: существует связь между социально-психологической адаптацией и тревожностью у подростков. Методология: участники 38 подростков, возраст 13-14 лет. Самооценочные методики: тест измерения агрессии; методика диагностики социально-психологической адаптации и шкала личностной тревожности. Результаты исследования: подтверждена гипотеза, что если подросток проявляет склонность к аутоагрессивному поведению, то у него наблюдается более высокий уровень тревожности и социальной дезадаптации личности.

Ключевые слова: адаптация, тревожность, аутоагрессия.

ABSTRACT

The importance of studying autoaggression consists in its connection with personality features in adolescence. The purpose of the study is to study the connection between socio-psychological adaptation, anxiety and auto aggression in adolescents. Hypothesis: There is a link between socio-psychological adaptation and anxiety in adolescents. Methodology: participants of 38 adolescents, aged 13-14 years. Self-assessing techniques: aggression measurement test; the method of diagnosis of social and psychological adaptation and the scale of personal anxiety. The results of the study: the hypothesis is confirmed that if a teenager shows a tendency to auto-aggressive behavior, then he has a higher level of anxiety and social disadaptation of the individual.

Key words: adaptation, anxiety, autoaggression.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Особой проблемой является подростковое аутоагрессивное поведение. Так в возрасте 13-15 лет отмечается значительное повышение аутоагрессивной активности, которое достигает своего максимума в 16-19 лет. В частности, важными факторами аутоагрессии в этом возрасте выступают: повышенный уровень тревожности и фрустрация, социальная дезадаптация, острые аффективные реакции, связаны с формированием и проявлением акцентуаций характера. Практическая значимость работы состоит в использовании результатов исследования в практике психолога для своевременного выявления тенденций к аутоагрессивному поведению среди лиц подросткового возраста и психокоррекционной работы.

SVARIGAKAS ATZINAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Аутоагрессивное поведение, является одним из важных нарушений в развитии личности в подростковом возрасте и проявляется в суицидальных идеациях и демонстративных попытках самоповреждения[9]. Существует достаточно много теоретических подходов к пониманию аутоагрессивного поведению, возникших на границе психологии, философии и социологии. Так, в работах Э. Фромма аутоагрессия

рассматривается, как проблема отчуждения человека от общества и самого себя[3]; с точки же зрения Э. Дюргейма совершение самоубийства выступает следствием функционирования социальной системы[7].

Аутоагрессивные действия подразделяются на три основные группы: истинные, демонстративные и скрытые.

- Истинные аутоагрессивными действия, это суицидальные идеации, которые направляются желанием умереть, не бывают спонтанными, хотя иногда и выглядят довольно неожиданными. Этому состоянию предшествуют угнетение настроения, депрессивные состояния или просто мысли о завершении жизни.
- Демонстративные действия - не связаны с желанием умереть, а является попыткой привлечь к себе внимание.
- Скрытые (косвенная аутоагрессия) - вид аутоагрессивного поведения, которое строго не соответствует самоповрежденным признакам действий, но имеет ту же направленность и результат[10].

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ

Исследование проводилось на базе КСО «СОШ No59» ДМР среди учащихся 8-х классов средней общеобразовательной школы, общее количество выборки 38 подростков, средний возраст респондентов 13-14 лет, 17 человек женского пола и 21 мужской. Данная выборка испытуемых является сбалансированной по важным количественным и качественным для проведения исследования характеристиками (возрастные, половые, вид деятельности, уровень склонности к аутоагрессивному поведению), поэтому учитывая цели и задачи нашей работы, сформированная выборка является репрезентативной и подходит для проверки выдвинутой гипотезы исследования.

Для проверки гипотез исследования применены психодиагностические средства: Тест измерения агрессии (опросник Л. Почебут, 2002 г.; Методика диагностики социально-психологической адаптации К. Роджерса и Р. Даймонд (Адапт. А. Осницкий, в 2004 г.); Шкала личностной тревожности Г. М. Прихожан (форма Б).

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Анализ взглядов на специфику аутоагрессивного поведения в последних отечественных и зарубежных психологических, социологических и философских трудах, позволяет нам сделать вывод о значимости как индивидуально психологических, так и социально-психологических факторов в формировании аутоагрессивных тенденций в поведении, а также выделить важнейшие из них.

Рассмотрены концепции формирования аутоагрессивного поведения разрабатываемых различными авторами. Установлено, что в подростковом возрасте происходит обострение аутоагрессивным тенденций. Особенности же формирования аутоагрессивного поведения связаны с индивидуально психологическими и социально-психологическими особенностями подросткового возраста.

В частности, на формирование аутоагрессивного поведения значительное влияние оказывают показатели социально-психологической дезадаптации и повышенного уровня личностной тревожности. В случаях социально-психологической дезадаптации, происходит качественная трансформация приспособительного процесса, появление патологических форм адаптации, и вызывают появление аутоагрессивных тенденций. Личностная тревожность также является одним из наиболее информативных показателей риска аутоагрессивного направленности поведения подростка.

Полученные нами в эмпирическом исследовании данные подтверждают выдвинутую гипотезу, что если подросток проявляет склонность к аутоагрессивному

поведению, то у него наблюдается более высокий уровень тревожности и социальной дезадаптации личности.

Практическая значимость работы заключается в возможном использовании результатов исследования в практике школьной психологической службы для своевременного выявления тенденций к аутоагрессивному поведению и психокоррекционной работы.

Определены следующие перспективы дальнейшей разработки избранной проблематики:

1. Исследование уровня сформированности Я-концепции и самоотношении подростков и их взаимосвязи со склонностью к аутоагрессии;
2. Исследование влияния акцентуаций характера на проявление аутоагрессивного поведения и вероятности суицидальных рисков в подростковом возрасте.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Амбрумова А.Г. Индивидуально-психологические аспекты аутоагрессивного поведения
2. Амбрумова А. Г. Личность и суицид. Сборник трудов /А. Г. Амбрумова, В. Л. Леви. - Т.: Московский научно- исследовательский институт психиатрии, 1974. - С. 50-54.
3. Фромм Э. Бегство от свободы. / Э. Фромм – М. : ЭКСМО, 2008.
4. Амбрумова А. Г. Роль личности в проблемах суицида /А. Г. Амбрумова // Актуальные проблемы суицидологии / Под ред. Ковалева В.В. - М., 1981. - 264 с.
5. Блинова А. Е. Психологические факторы аутоагрессивного поведения в подростковом возрасте / А. Е. Блинова // Актуальные проблемы суицидологии. Сб. научных трудов. Часть 1. - М., 2002. - С. 31-32.
6. Большая медицинская энциклопедия / Под ред. Петровского Б. В. 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия. - Т. 22. - 786 с.
7. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд / Э. Дюркгейм. – М. : Мысль, 1994. – С. 286–297.
8. Гишинский Я. И. Социологические и психолого-педагогические основы аутоагрессии: Учебное пособие / Я. И. Гишинский, П. И. Юнацкевич. - СПб., 1998. - 338 с.
9. Глоссарий суицидологических терминов. Метод. пособие. – К. : 1998. – 54 с.
10. Тихоненко В.А. Диагностика суицидального поведения / В. А. Тихоненко, А. Г. Амбрумова. - Москва, 1980. – 55 с.

УЧЕБНЫЙ САЙТ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Светлана Марчук, Россия,

ЛГУ им. А.С. Пушкина,

факультет психологии и педагогики, общая педагогика,

lanaimage21@gmail.com

к.т.н. Алексей Подшибякин, Россия,

СПбМТК им. Н. Д. Сенявина

доц., к.пед.н., С.М. Платонова

АННОТАЦИЯ

В научной работе представлены понятия качества образования и его категории. Авторы представляют учебный сайт как элемент обеспечения качества образовательного процесса. Поднимаются проблемные вопросы достижения качественного обучения, где коммуникативная и информационная компетентность преподавателя играет важную роль. Приведены примеры исследовательской деятельности, доказывающие эффективность использования учебного сайта как средства персонального взаимодействия со студентами в качестве овладения русским языком как иностранным.

Ключевые слова: качество образования; эффективность качества; учебный сайт, электронные ресурсы; компетентность; аудио-визуальный метод (АВМ).

ABSTRACT

In this research article the Authors present the notions of education quality and its categories of efficiency. They submit an educational site as a component of effectiveness quality of educational process and its results. The problem subjects in achievement of education quality, where a competence of teacher is of primary importance and from which effectiveness depends on, are rising herein. Also research works, which are exemplified therein, prove the effectiveness of use of educational site as means of personal interaction.

Key words: education quality, effectiveness quality, educational site, e-resources, competence, audio-visual method (AVM).

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Качество образования, как соответствие принятым требованиям и стандартам – это тема, значимость которой оспаривать не приходится. Предпринимаются разного рода преобразования для повышения качества процесса и результата усвоения знаний, умений и навыков в системе различных учебных заведений. Важной ступенью также является самообразование, которое стало ещё более доступно в силу прогресса технических средств обучения. Иначе говоря, качество – это *существенная определённость*, благодаря которой образование отличается от других жизненных процессов. Как предмет, оставаясь самим собой, не может потерять своё качество, так и образование не вправе заявлять о себе без совокупности определённых признаков.

Соответствовать принятым законам и стандартам на сегодняшний день в образовании не всегда возможно, так как смешение *академического* образования, которое было достаточно долгое время основой в образовательном устройстве государства, и ратификация *Болонского процесса* имеют двустороннее значение. С 2003 года в российское образование внедряется система высшего образования стран Европы с целью входа в единое европейское пространство. Отсутствие подготовленности к таким серьёзным реформам отражается на качестве образования, и критерии оценки качества не всегда отражают реальную ситуацию.

Так Елшанский С.П. поднимает проблему отсутствия продуктивной оценки эффективности образования. Надо отметить, что понятия «качество» и «эффективность» автор не разделяет. Но трудно не согласиться с его доводами в общем. Например, нельзя

сравнивать деятельность педагога-учёного и педагога-практика. “Получение нового знания (задача науки) и передача уже имеющегося знания (задача образования) – две абсолютно разные задачи, требующие разных компетенций и предполагающие разные “таланты”.” [1, 99-105]. Он критикует такой критерий качества работы вуза как критерий удельного веса численности иностранных студентов: “В вузе может быть много иностранных студентов, но качество обучения при этом может быть плохим”. [1, 101] Важно отметить, что эффективность не подменяет качество, а дополняет его по своей сути и раскрывает, например, темпы достижения нужного качества.

Объектом данного исследования будет считаться качество и его эффективность в рамках образовательного процесса высшей школы, в частности, на подготовительном курсе русского языка как иностранного.

Предметом является учебный сайт как средство достижения эффективности качества в обучении.

Авторы работы представляют теоретический и практический анализ внедрения учебного сайта преподавателя, апробированного на подготовительном курсе иностранцев при обучении русскому языку.

Гипотеза – грамотное использование учебного сайта эффективно для качества образования и входит в компетентность современного преподавателя.

SVARĪGĀKĀS ATZIAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Главной целью образования является доставление самого образования объекту, то есть ученику. Качество обеспечения этого процесса – условие необходимое для результата поставленной цели. Оценка качества образовательных услуг, на наш взгляд, определяется работодателями. То, насколько выпускники подготовлены образовательным учреждением для выполнения необходимой работы. Именно рынок труда диктует степень качества результата образования. Существуют и промежуточные показатели качества, например олимпиады разного уровня, контрольно-оценочные мероприятия. Значит, в этих формах есть общее - степень успешности как преподавательской деятельности, так и конкретных учащихся, которая определяется некоей внешней структурой. Критерии компетенции обучающихся и компетентности преподавателей требуют особенного тщательного исследования с учётом ментальности контингента.

Главной категорией образования является качество, которое может быть достигнуто далеко не эффективным методом, но при достаточно сильной мотивации. Это заключение бесспорно. К сожалению, внутренняя мотивация – прерогатива отдельных личностей, имена которых, зачастую становятся известны всему миру. Например, академик М.В. Ломоносов, пришедший в Москву получить образование из далёкого Архангельского края. К.Э. Циолковский, не имеющий никаких знакомых, снял дешёвый угол и поставил себе целью в кратчайший срок самостоятельно пройти предметы университетского курса.

Для образовательного процесса эффективность и качество обучения всегда была и остаётся открытой темой для педагогов-исследователей. Яркие примеры доказывали эмпирическим путём эффективность отдельных методов обучения. Список имён, посвятивших свою жизнь миссии обучения и воспитания, велик. В этой связи в науке разворачиваются исследования по поиску эффективного способа достижения качества в той или иной отрасли. В технике, например, одна и та же задача может быть решена различными способами, но среди всех возможных решений ищется такое, которое обеспечит наилучшее значение по тому или иному критерию, к примеру – наименьшее время достижения заданной цели.

В политике, экономике, психологии происходят стремительные изменения, поэтому возникают новые задачи, которые требуют новых подходов к их решению. Для повышения качества образования необходимо постоянно решать круг проблем, влияющих на результат.

Бесспорно, свои значимые идеи повышения качества образования предлагает **аксиология образования**, чётко отлаженная **методическая служба**, корректирующая учебный процесс на предмет соответствия эталонным характеристикам, **тезаурус объекта** воздействия информации, соответствующий будущему педагогическому процессу, **техническое обеспечение** и, наконец, **компетентность преподавателя**, которая должна быть шире и многограннее критериев, обозначенных стандартами. Здесь снова в центре внимания личность учителя. Повышение эффективности образовательного процесса обусловлено компетентным подходом преподавателя, критерии оценки которого должны быть чётко обозначены согласно современным требованиям.

Одним из способов эффективного подхода к обучению, бесспорно, является использование мультимедийных технологий. Ещё во времена становления педагогики как науки Я.А. Коменский, а затем и К.Д. Ушинский придавали методу наглядности величайшее значение. Они писали о том, что наглядность должна использоваться не от случая к случаю, а регулярно, и стать важной дидактической составляющей учебного процесса. Проходят столетия и изменяются сами формы наглядности. Сегодня важным источником создания зримых образов становится видеоряд, презентации, компьютерные путешествия. Но компьютер создаёт уникальные возможности для самостоятельного изучения студентов видеоинформации. В этом случае используется «электронное обучение», которое можно использовать по двум направлениям.

Первое направление – электронный ресурс, как дополнительное средство помощи учащимся в их самостоятельной работе в очном обучении. В этом случае - электронная среда используется в дополнение к основному традиционному учебному процессу для следующих видов деятельности:

- для организации Самостоятельной Работы Студентов (СРС) – это электронные материалы для самоподготовки, для подготовки к лабораторным работам с использованием виртуальных лабораторных комплексов, для самотестирования и др.;
- для проведения консультаций с использованием интернет форумов и вебинаров;
- для организации текущего и промежуточного контроля;
- для организации проектной работы студентов в электронных средах.

Второе направление – электронный ресурс, как основной элемент, организующий работу учащихся в очном обучении. В этой технологии организации обучения в электронную среду (в электронные ресурсы) частично переносятся информационное и инструктивное содержание отдельных видов учебной деятельности - эти виды учебной деятельности теперь организуется в виде самостоятельной работы учащихся (студентов) с электронными ресурсами (в электронных средах)».[2,71]

Электронное обучение имеет огромные возможности для усиления наглядности, эффективность использования которой бесспорна. Необходимо заметить, что электронное обучение поддерживается Федеральным законом «Об образовании в Российской Федерации». Электронные ресурсы создают условия для использования смешанной формы обучения, которая является самой оптимальной. В этом случае обучающийся имеет возможность взаимодействия с преподавателем лично и дистанционно, но под контролем педагога. Целесообразно и рационально применение в учебном процессе личных web-site, использование которых поможет в освоении учебной программы.

Этот способ является эффективным в случае решения проблемных вопросов, которые возникают при внедрении любой новой технологии. Одной из проблем может быть некомпетентность преподавателей, что противоречит духу времени, так как умение владеть электронными ресурсами – это обязательный критерий современного преподавателя.

Второй проблемой может быть отсутствие необходимой материально-технической базы учреждения.

Технический прогресс предоставил возможность обучения путём привлечения www (world wide web). Необходимо создание грамотного, адаптированного под учебный предмет, *сайта* для персонального взаимодействия. Целеполагание в образовательном процессе осуществляется через личный web-site, что вносит конкретику в решаемые задачи и способы их достижения. Избыток информации не всегда полезен, так как поверхностное изучение большого объёма материала не может быть продуктивным. Надо отметить, что сайт имеет большие возможности. Есть ряд моментов, наличие которых характерно для любого сайта. К таковым может относиться: наличие FTP – сервера, наличие карты сайта, системы безопасности и ряд других. Хочется остановиться на тех функциях сайта, что обеспечивают исполнение его специфического предназначения. Это видеоконференции, где каждый зарегистрированный ученик может иметь возможность также быть инициатором создания видеоконференций. Также все пользователи могут быть зарегистрированы на сайте с возможностью создания своего личного кабинета.

Говоря о простом взаимодействии «учитель – ученик», продуктивным будет сайт, где преподаватель размещает необходимую информацию (в том числе, учебные пособия), обладает обратной связью, а главное является администратором собственного сайта.

Автор исследовательской работы «Обучение иностранцев русской лексике для чтения текстов на начальном этапе с использованием компьютера» С.В. Фадеев апробировал систему компьютерного обучения и сделал вывод, что «слабые учащиеся экспериментальной группы освоили на 58% больше лексического материала, чем «сильные» учащиеся контрольной группы».[3,15]

Весьма полезными для нас оказались результаты исследований О.А. Громовой, изложенные в пособии “Аудио-визуальный метод и практика его применения” [4]. Автор подробно разбирает научный подход французского лингвиста Ф.де Соссюра, который положил начало строгому анализу и описанию структуры живых языков. Соссюр и последователи АВМ (аудио-визуальный метод) опирались на концепцию языка, речи и речевой деятельности. “Как известно, Соссюр различает язык (*langue*), речь (*parole*) и речевую деятельность (*langage*). Он считает, что человеческая речевая деятельность позволяет коммуникацию между людьми благодаря системе акустических знаков (устно) и графических знаков (письменно).»[4, 8]

Данный метод имеет место быть и сейчас. Используя возможности сайта, мы провели и проводим апробационные эксперименты по обучению русскому языку у иностранцев, изучающих русский язык в техническом вузе. Задания, предложенные иностранным студентам через сайт, заметно активизируют учебную деятельность самих студентов.

Например.

1. Подготовительный курс в группе вьетнамцев. Цель: добиться у курсантов при прочтении текста грамотной фонетики и всех грамматических норм русского языка с пониманием прочитанного после прослушивания и прочтения текста самостоятельно. Средством служит учебный сайт преподавателя, как возможность персонально взаимодействовать с обучающимся.

Иностранным студентам был предложен текст повышенной сложности с завуалированным смыслом, который выражен в авторской позиции в самом начале. *Самой бездарной была гибель голландского транспорта «Паулус Поттер». Это был новейший транспорт, построенный в 1942 году, водоизмещением в 7168 тонн. Он был потоплен подводной лодкой U-255 13 июля к северо-востоку от острова Надежды только через 8 суток после того, как корабль покинула команда.*

5 июля «Паулус Поттер» подвергся атаке немецких самолётов. Однако ни одна бомба его не задела. Тем не менее, экипаж на спасательных шлюпках покинул корабль.

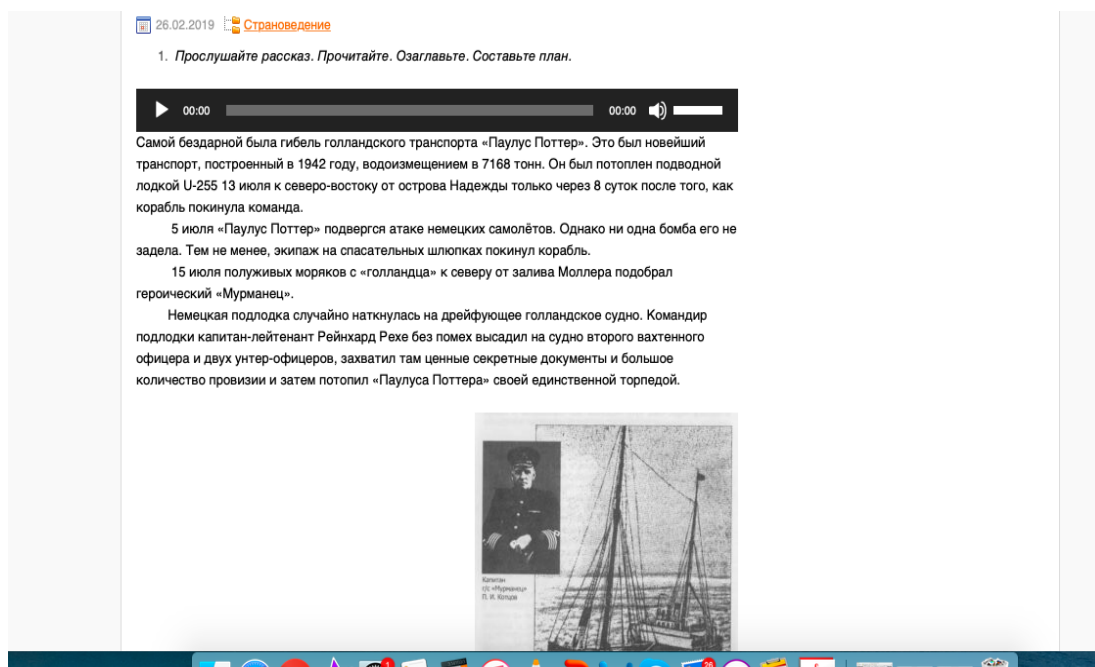
15 июля полуживых моряков с «голландца» к северу от залива Моллера подобрал героический «Мурманец».

Немецкая подлодка случайно наткнулась на дрейфующее голландское судно. Командир подлодки капитан-лейтенант Рейнхард Рехе без помех высадил на судно второго вахтенного офицера и двух унтер-офицеров, захватил там ценные секретные документы и большое количество провизии и затем потопил «Паулуса Поттера» своей единственной торпедой.

Задание дифференцировано по трём вариантам: 1. Прослушать текст в записи и прочитать двум студентам со слабой подготовкой. 2. Четыре получили только текст. 3. Три студента читали без подготовки.

Результат: 1. Студенты со слабой подготовкой, прослушавшие текст, читали уверенно с пониманием. 2. Студенты, которые прочитали без вспомогательного прослушивания, читали с ошибками. 3. Остальные текст не поняли, допускали ошибки.

Вывод. Использование учебного сайта дало высокие результаты. В учебном аспекте результатом стало безошибочное чтение с пониманием содержания. В психологическом аспекте обучающийся чувствует уверенность, а значит настроен на качественное прочтение.

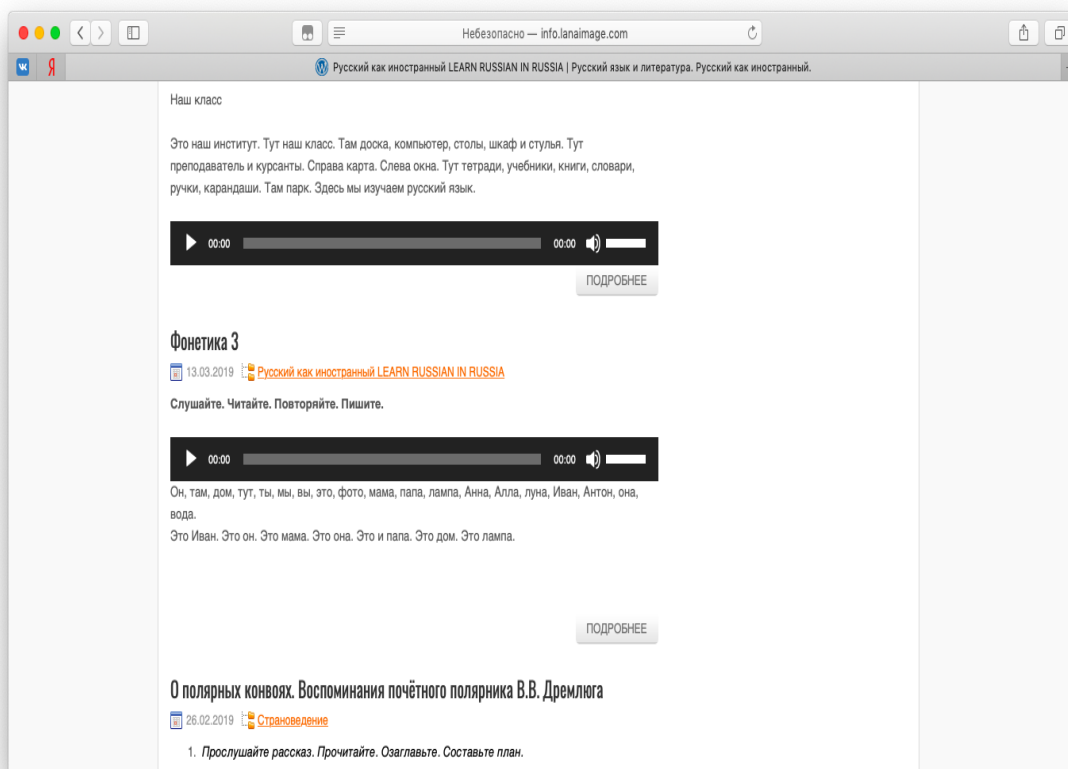
Следовательно, сайт выполняет большую функцию на подготовительном курсе обучения русскому языку иностранцев.

2. Учебная группа из Конго, 6 человек. Начали изучать русский язык 4 марта 2019 года. Экзамены по русскому языку в июне 2019 года, то есть, приехав позже других на подготовительный курс, закончить должны вместе со всеми и выполнить учебную программу.

Цель эксперимента грамотное письмо под диктовку после самостоятельного прослушивания текста и его прочтения. Средством служит учебный сайт преподавателя. На сайте размещён текст и аудио исполнение.

1. Он, там, дом, тут, ты, мы, вы, это, фото, мама, папа, лампа, Анна, Алла, луна, Иван, Антон, она, вода. Это Иван. Это он. Это мама. Это она. Это и папа. Это дом. Это лампа.

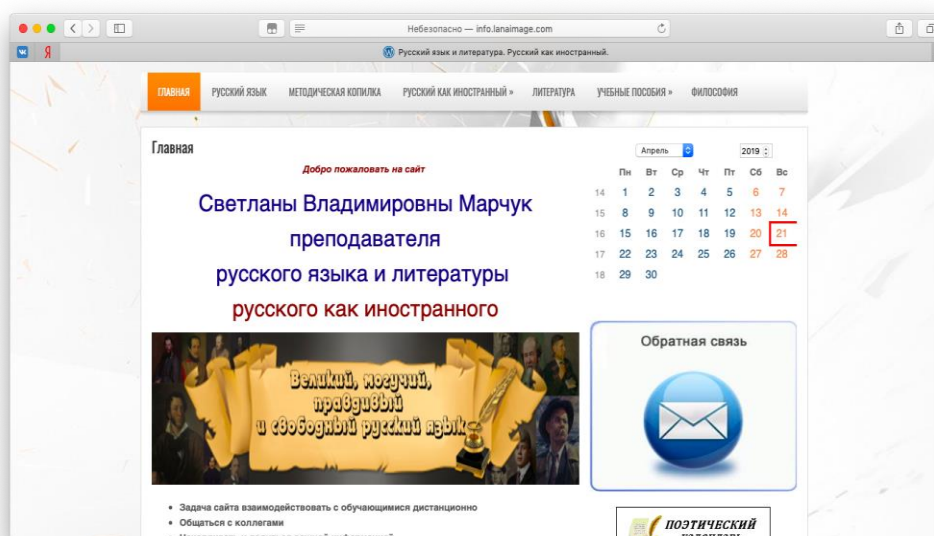
2. Ваш? Ваш журнал? Это ваш журнал? Наш? Наш автобус? Это наш автобус? Наша? Наша остановка? Это наша остановка? Ваша? Ваша страна? Это ваша страна? Ваше? Ваше фото? Это ваше фото?

Это мой стол, а это твой стол. Это мой шапка, а это твоя шапка. Это моё яблоко, а это твоё яблоко. Шкаф тут, а стол там. Кот там, а собака тут. Иван дома, Антон тоже дома.

Одной из проблем в обучении русскому языку иностранцев на начальном этапе является письмо. Замена букв, не воспринимаемая на слух фонетика, отсутствие лексического запаса слов приводит к сложности в обучении. Приведённый приём подготовки к диктанту показал положительные результаты. Были допущены незначительные ошибки, описки.

В результате взаимодействия через учебный сайт восприятие новых букв усваивается быстрее, так как обучаемый имеет возможность слышать аудио запись и воспринимать её визуально в удобное для него время и необходимое количество раз. Проведённый диктант был написан всей группой на «хорошо» и «отлично»

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Аудиовизуальные приёмы обучения представляют собой большую ценность при изучении русского языка. Учебный сайт как средство персонального взаимодействия создаёт возможность погрузиться в искусственную языковую среду, а значит является залогом эффективного образовательного процесса и, следовательно, качественного результата.

Использование учебного сайта имеет безграничные возможности, так как это творческий процесс, который даёт возможность дополнять, изменять содержимое сайта - это ещё одно преимущество электронных ресурсов.

«Электронное обучение» – как современная технология организации и обеспечения самостоятельной работы обучающихся – является развивающимся и перспективным направлением совершенствования всего процесса обучения».[2,76]

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Елшанский С. П. Об оценке эффективности образования в вузе // Проблемы современного образования – 2017. – № 5. – с.99 -108
2. Шатуновский В.Л., Шатуновская Е.А. Электронное обучение (понятие и технологии) // Наука, образование, молодежь в современном мире: Материалы Международной научно-методической конференции (Москва, 26-27 мая 2016 г.), ч. 2 – М.: Издательский центр РГУ нефти и газа (НИУ) имени И.М. Губкина, 2016. – с.70 – 76
3. Фадеев С.В. Обучение иностранцев русской лексике для чтения текстов на начальном этапе с использованием компьютера : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.02 / Санкт-Петербургский гос. ун-т. - Санкт-Петербург, 1992. - 16 с.
4. Громова О.А. Аудио-визуальный метод и практика его применения: Учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз / О. А. Громова. - Москва : Высшая школа, 1977. - 100 с.

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ

1. [www//info.lanaimage.com](http://www/info.lanaimage.com)

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ ТИПА КЛИМАТА ПО КЛИМАТОГРАММАМ В КУРСЕ ГЕОГРАФИИ 7 КЛАССА (НА ПРИМЕРЕ АФРИКИ)

Козицина Анна, Россия
ГАОУ ВО ЛО ЛГУ им. А.С. Пушкина,
Факультет естествознания, географии и туризма
annysyka.kozitsina@mail.ru
канд. пед. наук, Коршунов Михаил Юрьевич

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена актуальной проблеме школьной географии – развитию самостоятельной деятельности учащихся по определению типа климата по климатограмме. В статье определено современное состояние проблемы, выявлены причины неумения определять тип климата по климатограмме, а также разработаны методические рекомендации разрешения данной проблемы.

Ключевые слова: самостоятельность, деятельность, климат, климатограмма, рекомендации.

ABSTRACT

This article is dedicated to the hot issue of geography lessons at school - development of independent activity of students, which is connected with typing definition of climate by climatograph's using. In the article there is defined the current state of problem. We have establish the reasons for inefficiency to define the type of climate using a climatograph. In addition, we have formulated the methodical recommendation of solution to the problem.

Key words: independence, activity, climate, climatograph, recommendation.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Происходящая в настоящее время реформа основного общего образования Российской Федерации связана с введением Федерального государственного образовательного стандарта. Согласно ФГОС основополагающим требованием общества к современной школе является формирование личности, которая умела бы самостоятельно творчески решать научные, производственные, общественные задачи, критически мыслить, вырабатывать и защищать свою точку зрения, свои убеждения, систематически и непрерывно пополнять и обновлять свои знания путём самообразования, совершенствовать умения, творчески применять их в действительности.

В связи с этим задача развития самостоятельной деятельности учащихся и соответствующие личностно-ориентированная и деятельностная парадигмы образования во всех смыслах и аспектах отражают основные идеи процесса модернизации. Традиционная установка на передачу от учителя к учащимся необходимого запаса знаний становится неэффективной. Важно процесс обучения строить таким образом, чтобы включить учащихся в самостоятельную деятельность познавательного, коммуникативного и праксиологического характера. Это тем более важно, что, какие бы знания и в каком бы объёме не получали школьники, эти знания имеют необратимую тенденцию устаревать, отставать от потребностей жизни. Поэтому выход в решении этой задачи состоит в том, чтобы научить учащихся учиться самостоятельно, приобретать знания из различных источников информации самостоятельным путём, овладеть как можно большим разнообразием видов и приёмов самостоятельной деятельности. Таким образом, тема данной работы является актуальной.

SVARIGĀKĀS ATZINAS TEORIJĀ UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

Как показывает школьная практика, большинство обучающихся не умеют определять тип климата. Поэтому существует проблема в определении типа климата по климатограмме у школьников. Наша работа направлена на разрешение данной проблемы. Но чтобы решить обозначенную проблему, необходимо определить современное состояние данного вопроса. Для этого проанализируем рабочую программу и учебник по географии 7 класса.

Анализ рабочей программы по географии (авторы И.И. Барина, В.П. Дронов, И.В. Душина, В.И. Сиротин) [2] показал, что учащиеся 7 класса при изучении Африки в течение одного урока (!) на тему «Климат. Внутренние воды» должны узнать особенности климатических поясов и областей Африки, внутренних вод Африки, основных речных систем Африки, а также значение рек и озер в жизни населения. В программе также указаны виды деятельности ученика в течение всё того же единственного урока: объяснение влияния климатообразующих факторов на климат материка; характеристика климата какой-либо территории материка, анализ климатограмм; выявление зависимости рек от рельефа и климата; характеристика одной из рек материка по плану. Таким образом, обозначенный большой объем знаний и умений невозможно качественно усвоить школьникам за один урок, тем более, что материк Африка изучается самым первым и на нем только начинают формировать приемы самостоятельной деятельности учащихся по данной теме.

Анализ учебника по географии 7 класса (авторы В.А. Коринская, И.В. Душина, В.А. Щенев) [1] показал, что в параграфе на тему «Климат. Внутренние воды» (Африка) представлено всего три климатограммы, хотя Африка расположена в девяти климатических областях. Данные климатограммы относятся к субтропическому климатическому поясу, занимающему незначительное положение на материке. А типичных климатограмм, характерных для экваториального, субэкваториального и тропического поясов Африки в данном параграфе нет. Хотя в параграфе, рассматривающем общие черты природы южных материков есть три климатограммы. Но в нашей статье мы рассматриваем только климат Африки. В приложении учебника есть план работы с климатическими диаграммами. Но примера работы с данным планом ни в тексте параграфа, ни в тексте учебника нет. Таким образом, содержание учебника не способствует формированию приемов самостоятельной деятельности школьников по определению типа климата.

Следовательно, чтобы разрешить данную проблему, необходимо добавить отсутствующие климатограммы и разработать методические рекомендации. Нами составлены климатограммы по всем девяти климатическим областям Африки. Анализируя данные климатограммы, школьники имеют больше возможностей в понимании разнообразия климата Африки. Семиклассники могут сравнивать их и находить схожие и отличающиеся друг от друга климатограммы, определять к какому полушарию они относятся. После такой работы необходимо определить тип климата каждой из девяти климатограммы. Для этого нами разработана таблица, построенная по дихотомическому принципу, т.е. включающая несколько пар утверждений, характеризующие отдельные элементы климата.

PĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

Разработанная нами таблица по определению типа климата была апробирована студентами четвертого курса (направление бакалавриата «Педагогическое образование» профиль «География и биология») Ленинградского государственного университета имени

А.С. Пушкина во время педагогической практики в седьмых классах школ Санкт-Петербурга. В педагогическом эксперименте участвовало 23 класса (общая численность школьников – 742). Результаты исследования показали, что большинство (85 %) семиклассников полностью справилось с определением типов климата Африки с первого раза и незначительное количество (15 %) также справилось, но со второй попытки. Не справившихся с определением типов климата не было.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Таким образом, результаты проведенного педагогического исследования показывают, что разработанная нами таблица по определению типа климата Африки по климатограммам решает данную проблему.

В качестве предложений можно назвать следующие:

- необходимо разработать климатограммы по всем климатическим областям материков;
- необходимо разработать подобные таблицы для всех материков.

Данные предложения, реализованные на практике, существенным образом изменят ситуацию по определению типа климата по климатограмме.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Korinskaya V.A., Dushina I.V., Schenev V.A. Geography of the continents and oceans. 7 year: student's book / V.A. Korinskaya, I.V. Dushina, V.A Schenev. – M.: Dropha, 2018. – 335 p.
2. The steering documents. Geography. 5-9 years: the study guide / content by S.V. Kurchina. – the 4th edition. – M.: Dropha, 2015. – 409 p.

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Алина Шиглинская, Россия,
ГАОУ ВО «ЛГУ им. А.С. «Пушкина»,
факультет психологии,
alina.schtschigl@mail.ru

доктор психологических наук, профессор Василий В. Белов

АННОТАЦИЯ

В настоящее время в России введены новые Федеральные государственные образовательные стандарты высшего образования (далее – ФГОС ВО), которые своей целью ставят развитие компетенций студента, процесс обучения выстраивается на основе компетентностного подхода. В связи с этим встаёт вопрос о том, развиваются ли в рамках новых стандартов личностные качества студента, способствующие успешному освоению профессиональной деятельности и обеспечивающие ее дальнейшую реализацию, то есть его профессионально важные качества (далее – ПВК). Поэтому в данной статье представлен список профессионально важных качеств психолога, которые, по мнению экспертов, должны способствовать успешному усвоению знаний и умений, а также приобретению необходимых в профессии навыков. С помощью статистических методов выполнено сравнение 4 групп студентов по представленным в списке экспертов профессионально важным качествам. Выделены качества, которые развиваются в процессе обучения.

Ключевые слова: качества, компетенции, профессиональные, психолог, развитие.

ANNOTATION

At present in Russia there are introduced new Federal State educational standards for higher education (FSSES HE), the purpose of which is development of student's competence; the process of education is based on competence approach. In view of this there is a question if the new standards develop personal qualities of a student, which can encourage successful development of professional activity and providing further realization, i.e. student's professionally important qualities (PIQ). That's why this article includes the list of professionally important qualities of a psychologist, which according to expert's opinion should promote successful taking-in of knowledge and skills as well as getting those skills which are required for the profession. With the help of statistic methods there are compared 4 groups of students on the subject of professionally important qualities, listed by the experts. There are pointed out the qualities which are developed in the process of education.

Key words: quality, competence, professional, psychologist, development.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В России работодатели все чаще стали сталкиваться с проблемой неспособности применения молодыми специалистами знаний, умений и навыков на практике. Высококвалифицированный, мобильный, способный к адаптации в изменяющихся условиях специалист - эталон современного выпускника, подготовка которого является основной целью современного высшего образования. Разработка и реализация новых ФГОС ВО направлена на реализацию данной цели, они предполагают не просто передачу знаний, умений и навыков, а также развитие необходимых компетенций у студентов, процесс обучения реализуется на основе компетентностного подхода. Однако, стоит помнить о том, что очень важным для успешной реализации данной цели является не только обеспечение образовательных учреждений новыми стандартами, но и правильный отбор студентов на этапе поступления в учебное заведение. К сожалению, в настоящее время в образовательных учреждениях осуществляется только образовательный и медицинский отбор. Профессиональный психологический отбор, в процессе которого определяется способность абитуриента овладеть профессией и в дальнейшем успешно в ней реализоваться, отсутствует. Тем не менее, именно в рамках профессионального

психологического отбора определяется наличие или отсутствие необходимых профессионально важных качеств, способствующих успешному усвоению знаний, приобретению необходимых навыков, а также развитию компетенций, представленных в ФГОС ВО [16].

В связи с этим цель работы заключается в изучении динамики развития профессионально важных качеств студентов 1-4 курсов факультета психологии ГАОУ ВО «ЛП им. А.С. Пушкина», обучающихся по новым ФГОС ВО.

GALVENAIS TEORĒTISKS UN PRAKTISKS ATZINUMS. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

Термин «профессионально важные качества» был введен Д.В. Шадриковым, который предложил следующее определение: «профессионально важные качества – это индивидуальные качества субъекта труда, влияющие на эффективность профессиональной деятельности и успешность ее усвоения» [15]. В том числе изучением ПВК занимались такие отечественные психологи как В.А. Бодров, А.В. Карпов, Г.С. Никифоров, А.А. Вербицкий и другие [2, 4, 9, 10].

Обширный список профессионально важных качеств психолога представили в своих работах Ф.М. Рекешева, В.Г. Стасенко, Е.С. Романова, В.И. Долгова и В.К. Шаяхметова, Л.А. Дмитриева, Н.У. Заиченко, а также ЕА. Быкова, обобщившая множество подходов к данной проблеме [3, 5-7, 11-13].

На первом этапе работы на основе представленных данными авторами ПВК психолога был составлен обобщенный список качеств. Все качества были проранжированы по степени частоты встречаемости у данных авторов. В итоговый список вошли 27 профессионально важных качеств психолога [3, 5-7, 11-13, 16].

В рамках эмпирического исследования была проведена экспертная оценка с помощью психографического опросника Т.П. Зинченко [8, 14]. В результате был составлен список ПВК психолога, в который вошли качества, показатель максимального среднего значения которых был выше 2,5, а показатель единодушия экспертов не превышал 0,5 [16]. Все ПВК, и полученные с помощью теоретического анализа, и с помощью эмпирического анализа, были разделены на группы: коммуникативные, интеллектуальные, эмоционально-волевые [1, 10]. Сопоставив список ПВК, составленный в результате теоретического анализа проблемы, и список, составленный в результате эмпирического исследования, были выделены следующие профессионально важные качества психолога: высокий уровень интеллектуального развития, коммуникативный способности, уравновешенность, инициативность, эмпатия, тактичность, воспитанность [16].

На втором этапе было проведено обследование студентов 1-4 курсов факультета психологии с помощью следующих методик: тест «Прогрессивные матрицы Равена», МЛЮ «Адаптивность», методика диагностики уровня субъективного контроля Дж. Роттера, оценка выраженности эмпатии по А. Мехрабиану и Н. Эпштейну, методика выявления «Коммуникативных и организаторских склонностей».

Выборка в общем составила 73 студента: юноши и девушки в возрасте от 17 до 24 лет. В обследовании участвовали студенты первого курса в количестве 24 человек, 2 курса – 20 человек, 3 курса – 15 человек, 4 курса – 14 человек.

Сравнение результатов выполнялось с помощью математико-статистической обработки данных. Результаты методик в каждой выборке были проверены на нормальность распределения признака с помощью χ^2 – критерия Пирсона. Во всех случаях, кроме методики «Прогрессивные матрицы Равена», распределение признака соответствует нормальному.

Поэтому для сравнения выборок по всем шкалам методик, кроме методики «Прогрессивные матрицы Равена», был использован дисперсионный анализ. В связи с тем,

что данный анализ требует соблюдения правила равенства дисперсий, количество наблюдений в каждой выборке было выравнено и общее количество составило 56 человек. Так как выборки в данном исследовании независимые, выравнивание выполнялось с помощью отсеивания «лишних» показателей путем случайного выбора.

Для сравнения выборок по шкалам методики «Прогрессивные матрицы Равена» был использован непараметрический метод H – критерий Крускала-Уоллиса.

В процессе математико-статистической обработки данных было выдвинуто две гипотезы:

H_0 – Различия по уровню развития ПВК между группами являются не более выраженными, чем случайные различия внутри каждой группы.

H_1 – Различия по уровню развития ПВК между группами являются более выраженными, чем случайные различия внутри каждой группы.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

В результате математико-статистической обработки данных было выявлено, что различия между группами являются более выраженными, чем случайные различия внутри каждой группы, только по скорости выполнения теста на оценку уровня интеллектуального развития. А также различия между группами являются более выраженными, чем случайные различия внутри каждой группы, по шкале «Интернальность в семейных отношениях» методики диагностики уровня субъективного контроля Дж. Роттера. То есть между группами существуют различия в представлении о том, считает ли себя человек ответственным за события, которые происходят в его семейной жизни. Для более подробно изучения различий между выборками по данному показателю можно провести сравнения с помощью t – критерия Стьюдента.

В итоге можно сделать вывод, что в данном случае отсутствует динамика развития ПВК в процессе обучения. Развитие происходит только по второстепенным показателям. Для того, чтобы понять, что является причиной отсутствия какой-либо динамики в развитии ПВК, необходимо провести еще одно исследование. Выборку необходимо составить из студентов данного учреждения, обучающихся по другому направлению, чтобы понять относятся ли такие результаты конкретно к данной выборке или развитие отсутствует в целом, что может говорить о том, что развитие ПВК является второстепенной целью обучения.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Belov V.V. Korzunin V.A. Psychological support of personal development of students in high school // Vestn. Leningrad. Gos. Un-ta named. A.S. Pushkina. – 2015. – Т. 5. Психология. – №4. – р. 33–45. // Белов В.В., Корзунин В.А. Психологическое сопровождение личностного развития студентов в вузе // Вестн. Ленинград. гос. ун-та им. А.С. Пушкина. – 2015. – Т. 5. Психология. – №4. – С. 33–45.
2. Bodrov V.A. Psychology of professional aptitude: studies. manual for universities – М: PER SE, 2001 – 511 p. – (Modern education) // Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: учеб. пособие для вузов – М.. ПЕР СЭ, 2001 – 511 с. – (Современное образование).
3. Vikova E.A. Features of professionally important qualities of a psychologist // Vest. Shadrinskogo gos. Ped. In-ta. - 2015. – № 3. – р. 108–115 // Быкова Е. А. Особенности профессионально важных качеств психолога // Вестн. Шадринского гос. пед. ин-та. – 2015. – № 3. – С. 108–115
4. Verbitsky A.A. Competence approach and contextual learning theory. -М.: ITs PKPS. -2004. -84 p. // Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. -М.: ИЦ ПКПС. -2004. -84 с.
5. Dmitrieva L.A. PIQ psychologists at different stages of professionalization // Vestn. Russian University of Peoples' Friendship. Series: Educational Issues: Languages and Specialties. - 2010. - №2. - р. 49–55. // Дмитриева Л.А. ПВК психологов на разных этапах профессионализации // Вестн. Российского ун-та дружбы народов. Серия: Вопросы образования: языки и специальность. – 2010. – №2. – С. 49–55.
6. Dolgova V.I., Shayakhmetova V.K. Formation of professionally important qualities: studies. allowance. - Chelyabinsk: Publishing house of the South. Ural. state humanity.-ped. Un-ty, 2017. - 133 p. // Долгова

- В.И., Шаяхметова В.К. Формирование профессионально важных качеств: учеб. пособие. – Челябинск: Изд-во Юж.-Урал. гос. гуманитар.-пед. ун-та, 2017. – 133 с.
7. Zaichenko N. U. Integrative approach to the teaching of psychology: studies. allowance. - М.: FLINT, 2013. - 384 p. - (Library of the psychologist) // Заиченко Н. У. Интегративный подход в преподавании психологии: учеб. пособие. – М.: ФЛИНТА, 2013. – 384 с. – (Библиотека психолога)
 8. Maklakov A.G. Professional psychological staff selection. Theory and practice. - SPb.: Peter, 2008. - 480 p. // Маклаков А.Г. Профессиональный психологический отбор персонала. Теория и практика. – СПб.: Питер, 2008. – 480 с.
 9. Management Psychology: studies. for universities / by ed. G. S. Nikiforova. – 2-e ed., Ext. and pererabat - SPb.: Peter, 2004. - 639 p.: Ill. - (Series Textbook for high schools). // Психология менеджмента: учеб. для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – 2-е изд., доп. и перераб. – СПб.: Питер, 2004. – 639 с: ил. – (Серия Учебник для вузов).
 10. Labor Psychology: studies. for university students enrolled in the specialty 03.10.00 “Pedagogy and Psychology” / A.V. Karpov and others; by ed. prof. A.V. Karpov. - М.: Publishing house VLADOS-PRESS, 2005. - 350 p. // Психология труда: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности 03.10.00 «Педагогика и психология» / А.В. Карпов и др.; под ред. проф. А.В. Карпова. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 350 с.
 11. Rekesheva F.M. Professionally important qualities and abilities of a psychologist as a factor in his professional readiness // Vestn. Novgorod State. un-t named Yaroslav the Wise. - № 45. - 2008. - p. 13–16. // Рекешева Ф.М. Профессионально важные качества и умения психолога как фактор его профессиональной готовности // Вестн. Новгородского гос. ун-та им. Ярослава Мудрого. – № 45. – 2008. – С. 13–16.
 12. Romanova E.S. 99 popular professions. Psychological analysis and profессиograms – 2-e ed. - SPb.: Peter, 2003. - 464 p.: Ill. // Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 464 с.: ил.
 13. Stasenko V.G. Profession psychologist in the modern world. - Voronezh: МИКТ, 2010. - 60 p. // Стасенко В.Г. Профессия психолог в современном мире. – Воронеж: МИКТ, 2010. – 60 с.
 14. Frumkin A.A. Psychological selection in professional and educational activities. - St. Petersburg, 2001. - 172 p. // Фрумкин А.А. Психологический отбор в профессиональной и образовательной деятельности. – Санкт-Петербург, 2001. – 172 с.
 15. Shadrikov V.D. Psychology of activity and human abilities: studies. allowance. – 2-e ed., Pererab. and add. - М.: Logos, 1996. - 320 p., Ill. // Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 1996. – 320 с.: ил.
 16. Shchiglinskaya A.V. Comparative analysis of the professionally important qualities of a teacher of psychology and a teacher of primary classes // Collection of materials of the All-Russian scientific-practical conference (St. Petersburg, September 25-26, 2018) - St. Petersburg: Autumn, 2018. - p. 160-164. // Щиглинская А.В. Сравнительный анализ профессионально важных качеств преподавателя психологии и учителя начальных классов // АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИИ РАЗВИТИЯ И ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ: МЕТОДОЛОГИЯ, ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. Сборник материалов всероссийской научно-практической конференции (Санкт-Петербург, 25-26 сентября 2018 г.) – Санкт-Петербург: осень, 2018. – С. 160-164. – URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_36719910_74604775.pdf (дата обращения: 24.04.2019).
 17. Shchiglinskaya A.V. Professionally important qualities and competencies of a psychologist (teacher of psychology) // XXII Tsarskoye Selo Readings: materials of the Intern. scientific conf. (St. Petersburg, April 23-24, 2018) - St. Petersburg: Spring, 2018. - p. 211–215. // Щиглинская А.В. Профессионально важные качества и компетенции психолога (преподавателя психологии) // XXII Царскосельские чтения: материалы Междунар. науч. конф. (Санкт-Петербург, 23-24 апреля 2018 г.) – Санкт-Петербург: весна, 2018. – С. 211–215. – URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_32873212_16109444.pdf (дата обращения: 24.04.2019).

ASISTENTA PAKALPOJUMA PILNVEIDOŠANA PAŠVALDĪBĀS PERSONĀM AR INVALIDITĀTI

Sanita Beņkaloviča, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālās Maģ.studiju programma “Sociālais darbs”,
san1978@inbox.lv,
Mag.sw.Anna Jegorova

ABSTRACT

The assistance services will be given to the person who supports the individual with serious or very serious functional limitations, to allow the actions outside home that the person is not able to do alone because of his invalidity – in order to reach the place where he studies, works, receives services, takes care of himself in the educational institution taken in the working place, for the connection with the other physic and legal individuals, and also for the assistance to the person with vision disorder in order for this to gain a basic professional, middle professional and higher educational program. The representation of the help to the invalid for the fulfilment of the needs of the functional invalidity because of the invalidity. This kind of support is now evolving, finding the best solutions.

Key words: disabled people, social work, assistant service, functional violations.

АННОТАЦИЯ

Услугу ассистента предоставляет физическое лицо, которое поддерживает человека с функциональными ограничениями для выполнения действий вне дома: человек не может самостоятельно сделать что-либо по причине своей инвалидности - добраться до места, где он учится, работает, получает услуги, не способен самостоятельно передвигаться и заботится о себе в образовательном учреждении, на рабочем месте, а также для связи с физическими и юридическими лицами. Услуги ассистента помогают человеку с инвалидностью при удовлетворении различных потребностей, которые невозможно претворить в жизнь при наличии каких - либо функциональных расстройств или нарушений. Этот тип поддержки в настоящее время развивается, находя лучшие решения.

Ключевые слова: люди с инвалидностью, социальная работа, услуга ассистента, функциональные нарушения.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Cilvēkiem ar smagu invaliditāti paredzēts asistents, kurš palīdz nokļūt vietā, kurā viņi strādā, mācās vai saņem kādus pakalpojumus. Katru gadu asistentu pieprasa arvien vairāk cilvēku. Joprojām sākotnēji noteiktie mērķi tomēr nav sasniegti. Proti, vai pakalpojums veicina invalīdu integrāciju sabiedrībā, virzību uz neatkarīgu dzīvi, kā arī atslogo ģimenes locekļus un veicina to iesaisti darba tirgū.[1] Tēma ir sensitīva, ģimenes nereti to saprot kā papildu finansiālo atbalstu, lai gan valsts šādu pakalpojumu ievieša un par to maksā, lai asistents palīdzētu cilvēkam ar invaliditāti būt vairāk sabiedrībā un vienlaikus noņemtu daļu rūpju no ģimenes pleciem.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Asistenta pakalpojuma būtība izriet no Invaliditātes likuma noteiktā asistenta jēdziena – asistents ir fiziska persona, kas sniedz atbalstu personai ar ļoti smagām vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumiem tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras persona tās invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi – nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā, saņem pakalpojumus, pārvietoties un aprūpēt sevi izglītības iestādē, algota darbavietā, būt saskarsmē ar citām fiziskām un juridiskām personām, kā arī palīdz personai ar redzes invaliditāti apgūt profesionālās pamatizglītības. Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, ar kuru dalībvalstis apņemas

nodrošināt un veicināt to, lai visas personas ar invaliditāti varētu pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pat brīvības bez jebkādas diskriminācijas invaliditātes dēļ [2]

Pašvaldībā asistenta pieejamība atkarīga no daudziem faktoriem, visiem netiek nodrošināta iespēja izmantot pakalpojumu līdzvērtīgā apjomā. Pārsvārā pakalpojumi ir pieejami novadu centros vai lielākajās apdzīvotajās vietās, jāveic lieli attālumi, sabiedriskais transports ir pieejams ne vienmēr vai arī kursē reti. Tikai puse pašvaldību kompensē transporta izdevumus, kas ir priekšnoteikums, lai asistents būtu pieejams. Asistenti un pakalpojumu saņēmēji visu mēnesi vāc dokumentus, aizpilda veidlapas, sociālais dienests veic uzskaiti, dokumentus pārbauda un uzglabā, tomēr faktiski dokumenti neapliecina, vai aktivitātēs ir izmantots asistenta atbalsts.

Asistents nodrošina ne tikai pavadoņa funkciju, bet sniedz atbalstu pārējo aktivitāšu veikšanai, kas cilvēkam invaliditātes dēļ ir liegts. Cilvēkiem ar invaliditāti valsts piešķir pabalstus un dažādu maksājumu atvieglojumus.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONSLUSIONS

Lai gan asistenta pakalpojums pašvaldībā ir solis pareizajā virzienā, tomēr, lai tas visos gadījumos sasniegtu tam izvirzītos mērķus un atbalstu personu ar invaliditāti vajadzībām, tas ir pilnveidojams. Pēc autores domām nevar piekrist VDEĀVK izsniegtiem atzinumiem par asistenta nepieciešamību, jo viņi asistentu piešķir pārsvara visiem. Tiem cilvēkiem kuriem ir I grupas invaliditāte ar īpašo kopšanu, guļošie cilvēki, es uzskatu ka viņiem asistentu nevajadzētu piešķirt. Pieprasītākais ir asistenta pakalpojums pašvaldībā, kas tiek nodrošināts līdz 40 stundām nedēļā, lai persona ar invaliditāti varētu nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā vai saņem pakalpojumus. Pakalpojumu ir tiesīgi saņemt:

- bērni no piecu līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem;
- pilngadīgas personas ar I vai II invaliditātes grupu, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu.[3].

Diskusijās par asistenta pakalpojumu ģimenes locekļu kā asistentu iesaiste ir jūtīgs jautājums, jo ir vienlaikus risks, ka daļā gadījumu šādā veidā noformēts asistenta pakalpojums tiek izmantots ģimenes budžeta papildināšanai.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Latvijas Republikas Valsts kontrole. <http://www.lrvk.gov.lv/invalidu-asistentu-pakalpojumu-nepieciešams-atkartots-starts-secina-valsts-kontrole/>(skat.24.04.2019)
2. ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādnes 2014.2020.gadam vidusposma starpziņojums (skat.26.04.2019)
3. Ministru kabineta 18.12.2012. noteikumi Nr.942 “Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā (skat.26.04.2019.)

SOCIĀLĀS APRŪPES PAKALPOJUMA KVALITĀTES IZVĒRTĒŠANA LATVIJAS UN LIETUVAS PIEROBEŽAS ILGSTOŠĀS SOCIĀLĀS APRŪPES INSTITŪCIJĀS VECIEM CILVĒKIEM

Brigita Kampe, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jēkabpils filiāle,
Maģistra studiju programma „Sociālais darbs”
brigitakampe@inbox.lv
Dr. paed., Mg. sc. soc., docente Līga Ābolčiņa

ABSTRACT

Purpose of social care institutions is to improve peoples' well-being, defining that provided social care service corresponds client needs and desires. A Quality of service mostly depends on its availability, lack of human resources, big distance among farmstead and county centres, low quality roads, living conditions, that increases peoples' sense of isolation and security as well as place of living in borderland. Another factor that defines social care service accessibility and quality, is labour of relatives, to ensure living standards for family. Thus relatives have no time and possibility to take care of their aged relatives and family members. Due to the fact that number of aged people increases from year to year in Latvia, as well in Lithuania, very actual is question, how to organize long term social care institution work and how to improve evaluate work of such institutions and how to improve assessment of service quality taking into account specific conditions in Latvian and Lithuanian borderland. Until now there are no studies made neither in Latvia, nor in Lithuania about improvement of social care services quality in border are. Therefore the author has set a target to study and analyse criteria for assessment of social care service quality in a long term social care institutions in Latvia and Lithuania borderland.

Key words: long term social care and rehabilitation institution, social care service in the institution, assessment of social care service quality.

АНОТАЦИЯ

Учреждения социальной помощи создаются с целью улучшения благосостояния людей, путем обеспечения того, чтобы предоставляемая услуга, социальной помощи соответствовала пожеланиям и потребностям клиента. Качество услуги во многом зависит от ее доступности, людских ресурсов, расстояния до уездных центров, состояния дорог, условий жизни, которые усиливают чувство изоляции людей, а также проживанием в приграничных районах страны. Доступность и качество услуг социальной помощи также определяется занятостью людей на работе или даже на нескольких работах с целью обеспечить полноценную жизнь семьи. Партнерам не остаётся время и возможности заботиться о своих пожилых родственниках. В связи с постоянным увеличением количества пожилых людей, как в Латвии, так и в Литве, вопрос заключается в том, как обеспечить качество учреждений долгосрочной социальной помощи и как улучшить качество этих услуг с учетом конкретных условий в приграничном регионе Латвии и Литвы. До настоящего времени в Латвии и Литве не проводилось никаких исследований по улучшению качества услуг социальной помощи в приграничном регионе. Таким образом, целью дипломной работы является изучение и анализ критериев оценки качества социальной помощи в учреждениях долгосрочной социальной помощи на границе Латвии и Литвы.

Ключевые слова: учреждение долгосрочной социальной помощи и реабилитации, служба социальной помощи в учреждениях, оценка качества услуг социальной помощи.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Latvijā un Lietuvā, tāpat kā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, arvien vairāk pieaug vecāka gadagājuma cilvēku skaits, kas pārsniedz 80 gadu vecumu. Pēc EUROSTAT statistikas datiem tiek paredzēts, ka Latvijā vecu cilvēku skaits 2030. gadā varētu sasniegt 7,1%. Līdzīga situācijā tiek prognozēta arī Lietuvā. [4]Sakarā ar iedzīvotāju novecošanos abās valstīs ievērojami pieaug vajadzība pēc sociālās aprūpes, jo vecs cilvēks kļūst par potenciālu ilgstošās sociālās aprūpes institūciju klientu. Mainīgais labklājības līmenis nosaka sociālās aprūpes pakalpojuma atbilstību klientu vajadzībām un vēlmēm. Nevienlīdzīgā teritoriāli ekonomiskā attīstība mazām pierobežas pašvaldībām rada dažādas grūtības sociālā aprūpes pakalpojuma institūciju darbības

organizēšanai un uzlabošanai, kā piemēram, līdzsvars starp pieejamajām valsts finansēšanas iespējām un pašvaldības vajadzībām – apmierināt vecu cilvēku vajadzības un radīt apstākļus aktīvai un veselīgai novecošanai. Tāpēc valsts pierobežā esošo sociālās aprūpes institūciju kvalitātes izvērtēšanas jautājums ir pastāvīgi aktuāls. Izmantotās metodes: zinātniskās literatūras un dokumentu analīze, aptauja: anketēšana, intervēšana.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Sociālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanā ir izvirzīts mērķis dzīves kvalitātes uzlabošana un sociālo pakalpojumu pieejamības palielināšana, kas sekmētu vecu cilvēku sociālās problēmas un sociālos aprūpes jautājumu risināšanu. Eiropas Sociālajā hartā uzsver, ka sociālās aprūpes iestādēm jānodrošina dzīves apstākļi, kas nav pretrunā ar veco cilvēku cieņu, un viņu tiesībām lēmumu pieņemšanā. [3] Latvijas un Lietuvas pierobežas pašvaldības ir atbildīgas par sociālo pakalpojumu sniegšanu to teritorijas iedzīvotājiem, organizēšanu un kvalitāti. Sociālās aprūpes pakalpojumi vecāka gadagājuma cilvēkiem ir viens no mūsdienu sociālajiem pakalpojumiem, kas kļūst arvien vajadzīgāki un svarīgāki - gan Latvijā, gan Lietuvā. To mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ nevar nodrošināt aprūpi saviem spēkiem. [1] Pieaugošais pieprasījums pēc sociāliem aprūpes pakalpojumiem Latvijā un Lietuvā liek pievērst uzmanību sniegto pakalpojumu kvalitātei. Kvalitātes prasības tiek formulētas kā „klientu cerību attaisnošana un pārsniegšana.”[2,7] Zinātnieki Dali M. un Levis J. identificē šādas sociālās aprūpes nodrošināšanas dimensijas: aprūpes sniedzēja un saņēmēja identitāte, attiecības starp viņiem, aprūpes sociālais saturs, ekonomiskais raksturs un iesaistīto darbs, sociālā un institucionālā vide, kurā tiek nodrošināta aprūpe. [5]

Sociālās aprūpes pakalpojuma kvalitātes izvērtēšanā piedalās darbinieki, klienti, radnieki, kā arī sabiedrība kopumā. Vērtējums tiek sniegts kategorijās: vajadzību nodrošināšana, atbalsts problēmu risināšanā, ēdināšanas process, veselības aprūpe, saskarsme, ētikas aspekti, vides aspekti, telpu piemērotība, pieejamie tehniskie līdzekļi, aprūpes kvalitāte. Minētie kvalitātes izvērtēšanas kritēriji tika izmantoti maģistra darba pētījumā. Pētījumā piedalījās 181 respondents no Latvijas un 189 respondenti no Lietuvas pierobežas sociālās aprūpes institūcijām. Tika veikta divu ekspertu intervēšana. Viens eksperts no Latvijas un otrs no Lietuvas pierobežas sociālās aprūpes institūcijām.

Apkopojot Latvijas pierobežas sociālās aprūpes institūcijas klientu aptaujas sniegto vērtējumu par sociālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanu redzams, ka 63,66% klientu ir apmierināti, bet neapmierināti 20,5% klienti, bet daļēji apmierināti 22% klienti. Šāds sadalījums parāda, ka kopumā vairāk kā puse klientu ir apmierināti ar pakalpojuma kvalitāti.

Apkopojot Latvijas pierobežas ilgstošās sociālās aprūpes institūcijas darbinieku aptaujas vērtējumus par klientiem sniegto aprūpes pakalpojuma kvalitāti 65% atzīmēja kā kvalitatīvu, 16,3% neapmierināti, bet 18,5% - daļēji apmierināti ar aprūpes pakalpojuma kvalitāti klientiem. Klientu un darbinieku atbildes norāda, ka kopumā klienti ir mazāk apmierināti, kā darbinieki.

Apkopojot Lietuvas pierobežas klientu anketēšanā iegūtos par nodrošināto sociālās aprūpes pakalpojuma kvalitāti redzams, ka 81,07% ir apmierināti ar aprūpes pakalpojuma kvalitāti, 14,74% norāda, ka daļēji apmierināti, bet 8,97% nepmierināti ar sociālās aprūpes pakalpojuma kvalitāti.

Apkopojot Lietuvas pierobežas ilgstošās sociālās aprūpes institūciju darbinieku vērtējumu par klientiem – sniegto aprūpes pakalpojuma kvalitāti redzams, ka 88,45% ir apmierināti, 11,24% daļēji apmierināti, bet 8,97% darbinieki neapmierināti ar sniegto pakalpojuma kvalitāti klientiem. Klientu un darbinieku atbildes norāda, ka aprūpes pakalpojuma kvalitāte tiek vērtēta līdzvērtīgi, bet analizējot rezultātus varam teikt, ka sociālā aprūpes pakalpojuma kvalitāte ir augstāk novērtēta nekā Latvijas pierobežas sociālās aprūpes institūcijās.

Apkopojot Latvijas pierobežas klientu un darbinieku sniegtos vērtējumus par nodrošināto aprūpes pakalpojumu norāda, ka nepieciešami uzlabojumi, lai nodrošinātu kvalitatīvāku un konkurētspējīgāku pakalpojumu. Nepieciešamie uzlabojumi – jauni tehniskie palīglīdzekļi (rolmatori, dušas krēsli); funkcionālās mēbeles – gultas, galdiņi, pacelāji smagi kopjamiem slimniekiem, speciālistu piesaistīšana (fizioterapeits), sanitāro mezglu rekonstrukcija, estētiskais nodrošinājums.

Intervijas atbildes ar institūciju vadītājiem par sociālās aprūpes institūcijas darba organizēšanu un nodrošinātā pakalpojuma pilnveidošanai atzīmē, ka sadarbība starp Latvijas un Lietuvas pašvaldībām un ilgstošās sociālās aprūpes institūcijām būtu vēlama, jo apmaiņas rezultātā iegūtā darba pieredze sociālās aprūpes organizēšanā ļauj uzlabot institūciju sniegtā aprūpes pakalpojuma pilnveidošanu.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Sociālā aprūpes pakalpojuma kvalitātes nodrošinājums ir katras valsts kompetence. Tāpēc, Latvijas un Lietuvas pierobežas ilgstošās aprūpes institūcijas organizē savu darbu un nodrošina kvalitatīvu pakalpojumu balstoties uz savas valsts MK noteikumiem un prasībām par sociālo aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu institūcijās. Salīdzinājums starp abu valstu pierobežas ilgstošās sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu institūcijās, ļauj novērtēt atšķirības, kas liecina par nepieciešamajiem uzlabojumiem Latvijas pierobežas ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās. Ņemot vērā abu valstu vēlmi būt ekonomiski aktīvām un konkurētspējīgām, nepieciešams iesaistīties pārrobežu sadarbības projektu realizēšanā, kas veicinātu ilgtspējīgu, vienlīdzīgu sociālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanu pierobežas reģionā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums Pieņemts:31.10.2002. Stājas spēkā:01.01.2003. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 168 (2743),19.11.2002. “Ziņotājs”,23.12.2002.- 18.pants
2. Kantāne, T. (2000). Sociālo institūciju kvalitātes novērtēšanas sistēmas konstruēšana Rīga: SDSPA „Attīstība”7. lpp.
3. Pārskatītā Eiropas Sociālā harta Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=255042> 23. pants [Apmeklēts 2019.gada 20. janvāris]
4. Pieaug ļoti vecu iedzīvotāju skaits Pieejams: <https://rutazilvere.blogspot.com/2017/02/2017.html> [Apmeklēts 2019. gada 4. janvāris]
5. Daly, M., Lewis, J. The concept of social care and the analysis of contemporary welfare states Pieejams: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.530.3843&rep=rep1&type=pdf> [Apmeklēts 2019.gada 15. marts]

APPLYING EVIDENCE-BASED PRACTICE TO IMPROVE THE QUALITY OF THE HEALTH AND SOCIAL CARE SPECIALISTS’ TRAINING

Danguolė Šakalytė, Lithuania
Utena University of Applied Science
sevcove@gmail.com

ABSTRACT

All health and social professionals should be educated to deliver person-centred care as members of an interdisciplinary team, emphasizing evidence-based practice. Fostering a culture of evidence-based practice in study process is essential to delivering effective health and social care. This article invites dialogue regarding applying evidence based practice to improve the quality of the health and social care specialists’ training. The main object of study evidence based practice as theory to improve the quality of the health and social care specialists’ training. The development of the article involves the following research methods: the analysis of scientific resources of Lithuanian and foreign researchers; comparative analysis.

Key words: evidence based practice, health care specialist’ training, social care specialist’ training.

АННОТАЦИЯ

Все работники здравоохранения и социальной защиты должны быть образованы, чтобы оказывать помощь ориентированную на человека в качестве членов междисциплинарной команды, с упором на практику, основанную на доказательствах. Формирование культуры практики обоснованной на доказательствах в процессе обучения имеет важное значение для оказания эффективной медицинской и социальной помощи. Эта статья приглашает к диалогу относительно применения практики, обоснованной на доказательствах, для повышения качества подготовки специалистов в области здравоохранения и социальной защиты. Основной объект исследования – практика, обоснованная на доказательствах, как теория повышения качества подготовки специалистов здравоохранения и социальной защиты. В разработке статьи используются следующие методы исследования: анализ научных ресурсов литовских и зарубежных исследователей; сравнительный анализ.

Ключевые слова: практика, обоснованная на доказательствах; обучение специалиста здравоохранения; обучение специалиста по социальному уходу.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

In contemporary world the main resources of organizations become not capital or natural resources, but employees and their knowledge and abilities. Taking into account the development of information, the new theoretical and practical knowledge, ability to adapt to requirements of new work positions are expected [10]. The experience of many world countries illustrates that the development of economy, standard of living is directly dependant on the build-up of knowledge and its proper application to educate society, establish new science products and modernize technology. In this respect, the system of higher education of a country is the essential part of the development in science and culture, education, social welfare and economy [3]. The advanced health and social care practice is formed following three principles: the development of science; implementation of new competences; realisation of legislative mechanisms of health and social care practice. Talking about contemporary higher education in the global and national context, it is noticeable a higher level of the higher education orientation towards labour market. In the framework of Bologna process provisions, “wise“ orientation toward needs of market, business world and society is highly promoted. This, on one hand, is positive tendency and orientation form because of targeting to society welfare, and otherwise growing influence of market could have a negative impact on science and study content and quality, fundamentals values of higher education and all development of society [7]. Taking this into account, the positive balance between requirements of science and labour market has to be maintained.

The term evidence-based practices (EPB) represents a systematic approach to determining which research-based practices are supported by a sufficient number of research studies that are of high methodological quality, use appropriate research designs that allow for assessment of effectiveness, and demonstrate meaningful effect sizes such that they merit educators trust that the practice works.

This article invites dialogue regarding applying evidence based practice to improve the quality of the health and social care specialists' training.

SVARIGĀKĀS ATZINAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Nurses and social workers work in environments that are constantly changing and evolving, which may affect care. Nursing and social work have evolved from being a series of dictated tasks to a holistic care approach, which requires evidence that is then developed into guidelines. These guidelines support nurses and social workers to promote an individualised approach to holistic care, moving away from ritualistic practice [2, 9].

What are the challenges for health and social care educators? What is the link between education and EPB? What are the challenges for health and social care students? Fostering a culture of EPB in nursing and social work is essential to delivering effective health and social care. It is also important to understand that EPB should consider knowledge that has been subject to testing and found to be credible, and stems from a variety of sources.

The definition offered by Melnyk and Fineout-Overholt (2005) is pertinent to nurse education. This says that EPB should be a problem-solving approach to clinical practice that integrates a systematic search for, and critical appraisal of, the most relevant evidence to answer a burning clinical question. It should take into account, for example, one's own clinical expertise, patient preferences and values [1].

The definition offered by Rice and *et. al.* (2010) is pertinent to social worker education. This says that EPB is as a process that blends current best evidence, community values and preferences, and agency, societal, and political considerations in order to establish programs and policies that are effective and contextualized. In most developed countries, use of EBP is the goal of public services, and in the past two decades, there has been a more conscientious attempt to use EBP in various social work settings including child welfare, employment, health, juvenile justice, mental health, and substance abuse [8].

Quality improvement is not solely about “making things better“ by doing the same things and “trying harder“. Instead, quality improvement requires a different approach to traditional “fact-based“ learning and needs a new set of knowledge and skills to put this approach into practice. For the purposes of this scan, training in quality improvement was defined as any activity that explicitly aimed to teach health and social care professionals about methods or skills that could be used to improve quality [2].

The quality of teaching has potential to impact the uptake of EBP in study process. Adoption of effective strategies and practical methods to realise successful student learning and understanding is required. With the move to graduate-level nursing and social workers in the Lithuania, it is suggested that the theory-practice gap could widen further. To support this educational transition, EPB should be embedded in the new education programmes, because they associated as a key medium for shaping health and social care student professional knowledge, skills and attitude, and therefore play an essential role in determining the quality of care provided [4]. EPB means the practitioner should demonstrate skills in appraisal of evidence, self-evaluation and reflection, and reflective practice, as well as personal growth, accountability, and lifelong learning [2].

Carrying out the applying of EBP to the study process involves these steps:

Step 0: Educate the research and the EBP Cultural Spirit.

Step 1: Ask PICO (T) Question to assess the status of a patient/client. Students ask important, practice-relevant questions.

Step 2: Find the best evidence. Students know the difference between primary and secondary (synthesized) research evidence, and can translate questions into efficient search plans.

Step 3: Assess the evidence critically. Students critically appraise evidence based on its quality and applicability to the specific population and circumstances at hand. In terms of specific competencies, students know the strengths and weaknesses of different kinds of research evidence for answering different kinds of health and social care questions.

Step 4: Integrate evidence at the practice place with a passion for patience and choosing the best solutions. Finding the best available research evidence is one thing. Applying it is more complex in EBP, because it requires shared decision-making between students and those affected by an intervention.

Step 5: Evaluate the result (s) of the EBP practice change. Students participate in continuous quality improvement. After initiating an intervention that aggregate research suggests is evidence based, the analyzes change and adjusts intervention accordingly.

Step 6: Dissemination of results [9].

Students ask the burning question in *PICO(T)* format: *Person/ population. Intervention or Interest area. Comparison intervention or group. Outcome. Time.* Once students have a clear PICOT question, they are ready to search for evidence. Evidence can be found in quality or performance improvement data, existing practice guidelines, or computerized bibliographic databases [5]. For example PICOT helps identify specific knowledge gaps. Diagnosis questions about the selection and interpretation of diagnostic methods. *Example: Does an interview method compared with a conversation method accurately in solving problems of families at risk?* Prevention questions about screening and prevention methods to reduce the risk of problem. *Example: Can timely parent education about management of the anger reduce violence cases against the children?* Education questions about the best teaching strategies for colleagues, persons, or family members. *Example: Is the use of visual aids compared with low-literacy teaching booklets more effective in educating low-literacy adults about social support?* Meaning questions that seek understanding of a phenomenon. *Example: How do family at risk perceive their quality of life?* [6]

Of particular note is the grounding of teaching strategy and associated methods from a clinically relevant perspective with student exposure to EBP facilitated in such a way that it is dynamic and interesting.

PĒTĪJUMU REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF RESEARCH AND EVALUATION

The quality of teaching has potential to impact the uptake of EBP in study process. Adoption of effective strategies and practical methods to realise successful student learning and understanding is required. The provision of training for educators, the purpose of which is to aid the further development of skills and use of resources necessary for effective EBP teaching was recommended [1].

The implementation of successful EBP education serves the function of developing future specialists of health and social care who value EBP and have the knowledge and skills to implement such practice. A health and social care professional curriculum which explicitly and consciously integrates EBP as a core professional competency throughout all academic and clinical curriculum domains is recommended [4].

Major barriers to the applying of EBP are: lack of knowledge and skills; low comfort level with search techniques; perceived lack of time; challenges with critically appraising research; lack of organizational/administrative support. But the biggest obstacle is that educational programs that continue to teach research the “traditional way” with a focus on producing instead of using evidence and negative attitudes toward research [5].

Health and social care educators of EBP must have individual knowledge and skills of EBP; beliefs that EBP improves study process and outcomes and beliefs in the ability to implement EBP. Health and social care educators of EBP are as mentors who are skilled in EBP. They should have an administrative/organizational support, including executives/managers that model and encourage EBP [5].

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

1. EBP should be viewed as an integral part of study process and included as ongoing education for health and social care specialists, particularly in the field of leadership. Future health and social care specialists as leaders should use EBP and lead by example to ensure that patients/clients receive high-quality care.
2. EBP is an approach that aims to improve the study process through which high-quality scientific research evidence can be obtained and translated into the best practical decisions to improve quality of the health and social care specialists' training.
3. EBP educators can play several different roles in the study process. First, they can be primary researchers who directly contribute to forming the evidence base. A second role that educators can play is that of systematic reviewers, whereby they act as evidence synthesizers.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Developing evidence-based practice among students. - Access: <https://www.nursingtimes.net/roles/nurse-educators/-developing-evidence-based-practice-among-students/5038920.article> (Views date: 24.04.2019).
2. Dotson, BJ., Lewis, L. Teaching the Quality Improvement Process to Nursing Students. *Journal of Nursing Education*, 52(7), 1-4. - Access: <https://www.researchgate.net/publication/237198485>; DOI: 10.3928/01484834-20130613-01 (Views date: 30.04.2019).
3. Lamanaukas, V., Auglienė, D. Makarskaitė – Petkevičienė, V. (2012). Universitetinių studijų problematika: studentų pozicija. *Švietimas: Politika, vadyba, kokybė*. - Access: <http://oaji.net/articles/2014/513-1394436253.pdf> (Views date: 24.04.2019).
4. Lehane, E., Warren, PL., O’Riordan, C., Savage, E., Drennan, J., O’Tuathaigh, C., O’Connor, M., Corrigan, M., Burke, F., Hayes, M., Lynch, H., Sahm, L., Heffernan, E., O’Keefe, E., Blake, C., Horgan, F., Hegarty, J. Research on Teaching of Evidence Based Practice in Ireland - to Healthcare Professionals and Healthcare Students. - Access: <https://health.gov.ie/wp-content/uploads/2018/01/Teaching-of-EBP-in-Ireland-Summary-report-Oct2017.pdf> (Views date: 14.04.2019).
5. Mazurek Melnyk B. Improving Quality of Care and Patient Outcomes with Evidence-based Practice and the ARCC Model. - Access: <http://www.downstate.edu/icl/rebp2012/BethMazurekMelnyk-ImprovingQualityofCareandPatientOutcomeswithEvidence-bas.pdf> (Views date: 04.04.2019).
6. Perry AG, Potter PA, Ostendorf W. (2014). *Evidence Based Practice. Clinical Nursing Skills and Techniques*. St. Louis, Missouri: Mosby; 8 edition.
7. Putrienė, N., Vaičekauskienė, S. (2014). Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. įžvalgos: kritinė analizė ieškant realiausio aukštojo mokslo raidos scenarijaus. *Pedagogika*. T. 114, Nr. 2, p. 16–31. - Access: <http://pedagogika.leu.lt/index.php/Pedagogika/article/viewFile/30/28> (Views date: 24.04.2019).
8. Rice, K., Hwang, J., Abrefa-Gyan, T., Powell, K. (2010). Evidence-Based Practice Questionnaire: A Confirmatory Factor Analysis in a Social Work Sample. *Advances in Social Work*, 11(2), 158-173.
9. Steglitz, J., Warnick, JL, Hoffman, SA, Johnston, W. Spring B. Evidence-Based Practice. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Volume 8. - Access: <https://www.researchgate.net/publication/276203294>; DOI: 10.1016/B978-0-08-097086-8.10540-9 (Views date: 24.04.2019).
10. Ševcoviienė D., Treinys P. Slaugytojų profesinės kompetencijos turinio vertinimas, Utenos kolegija, 2012. - Access: <https://ojs.kauko.lt/index.php/ssktpd/article/viewFile/443/448> (Views date: 14.04.2019).

SOCIĀLAIS DARBS ADAPTĀCIJAS PERIODĀ AR PENSIJAS VECUMA PERSONĀM INSTITUCIONĀLAJĀ APRŪPĒ

Solvita Geduša, Latvija

Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle
Profesionālā Maģ. studiju programma “Sociālais darbs”

solvitagedusa@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Mag.sw. Anna Jegorova

ABSTRACT

There is a large proportion of people in Latvia who, due to their age and health condition, are unable to carry out good quality self-care. They usually end up in long term social care and social rehabilitation institutions. Demand for this social service is increasing every year.

Retired people, in many institutions, are not provided with a complete social service and the adoption period is quite difficult. Many social work methods, approaches, lessons, adaptation of the environment are not used to help this target group better.

Key words: adaptation, gerontology, institutional care, self-care, social work

АННОТАЦИЯ

В Латвии большая группа людей, кто по возрасту или по состоянию здоровья, не в состоянии качественно себя обслуживать, поступают в центры долгосрочной социальной помощи и социальной реабилитации. С каждым годом возрастает потребность в этой сфере обслуживания. Во многих учреждениях, людям достигшим пенсионного возраста, не предоставляется полноценное социальное обслуживание и период адаптации проходит довольно сложно. Не используются многие методы социальной работы, подход, занятия, адаптация среды, что послужило бы качественной помощью этой намеченной группе.

Ключевые слова: адаптация, герантология, институциональный уход, самоуход, социальная работа.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Sociālā darba mērķis ir palīdzēt klientam risināt radušās sociālās problēmas un grūtības, gadījumos, kad klients iestājas institūcijā, lai saņemtu nepieciešamos pakalpojumus un apmierinātu savas pamatvajadzības. Kopumā uz 2018. gada 1. janvāri sociālās aprūpes institūcijās dzīvoja 13310 klienti (tai skaitā bērni) [3, 1.1.]. Tas noved pie dzīves kvalitātes pasliktināšanās. Klientam sasniedzot pensijas vecumu un nonākot ilgstošās sociālās aprūpes institūcijā, bieži netiek sniegts pilnvērtīgs sociālais pakalpojums. Pastāv uzskats (institūciju sociālo darbinieku), jo vecāks klients jo mazāk ar viņu jāstrādā, bet sociālais darbs jau neapstājas pie pamatvajadzību apmierināšanas. Gerontoloģiskā sociālā darbinieka uzdevums ir – informēt, izglītēt un sniegt atbalstu veciem cilvēkiem, lai ļautu viņiem labāk tikt galā ar savu stāvokli un vieglāk integrēties sabiedrībā [2, 307]

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Salīdzinot klientu skaitu ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās uz 2017. gada 1. janvāri (13215 klienti) un 2018. gada 1. janvāri (13310 klienti), tas ir audzis par 154 klientiem (tai sk. bērni) [3, 1.1.]. Sabiedrībai novecojot, aktuālas kļūst vecu ļaužu sociālās problēmas, kas ir saistītas ar viņu dzīves vajadzību nodrošināšanu. Sociālajiem darbiniekiem ir jāpievērš lielāka uzmanība šo cilvēku problēmām un vajadzībām un jāattīsta gerontoloģiskā sociālā darba specializācija. Gerontoloģiskais sociālais darbs (angļu – gerontological social work) ir sociālā darba virziens, kura mērķis ir nodrošināt vecu cilvēku sociālo ārstēšanu un aprūpi, sekmēt vecākajai paaudzei

nepieciešamo sociālo pakalpojumu un programmu attīstīšanu un vadību. [2, 305]. Sociālajam darbiniekam strādājot ar klientu, jāizmanto dažādas sociālā darba metodes, kuru pareizs pielietojums noved pie pozitīva gala rezultāta.

Daudzas sociālās problēmas veiksmīgi varētu risināt ar grupu nodarbību palīdzību, kur tiktu veikta kolektīvā sociālā atveseļošana, izmantojot nodarbību programmu, kas būtu atbilstoša klientiem.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Valstī trūkst darbinieku ar atbilstošu izglītību un darbinieku, kas vēlētos strādāt sociālās aprūpes institūcijās. Viens no iemesliem ir zemais atalgojums. Pētot 2017. gada Labklājības ministrijas Valsts statistikas datus, par sociālā darba speciālistiem ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas var secināt, ka no 247 sociālajiem darbiniekiem 216 darbiniekiem bija atbilstoša izglītība, kā arī no 452 sociālajiem aprūpētājiem ar atbilstošu izglītību bija 300 darbinieki [3, 11.2.].

Daudzi sociālā darba speciālisti atzīst, ka pastāv dažādas grūtības un šķēršļi izmantot metodes:

- Vienotas izpratnes trūkums – Labklājības ministrijā strādājošajiem un pārstāvjiem no citām ministrijām nav vienotas izpratnes par svarīgiem jēdzieniem sociālajā darbā;
- Laika trūkums – noteiktas metodes, nav iespējams izmantot vai arī to izmantojums ir nepilnīgs laika trūkuma dēļ;
- Stratēģijas trūkums – nav ilglaicīgas stratēģijas, kas traucē plānot savu darbību ilgākam laika posmam;
- Nestabilitāte plānošanā – sākotnēji izstrādātie plāni ne vienmēr ir realizējami, jo laika gaitā parādās citas prioritātes;
- Trūkumi likumdošanā – situācija ir uzlabojusies kopš ieviesti MK noteikumi Nr. 338 „Noteikumi par prasībām sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, bet bieži tie tiek interpretēti dažādi.
- Atgriezeniskās saites trūkums – ieteikumi likumdošanas procesā tiek iesniegti, bet nav kontroles, kas notiek ar šiem iesniegumiem, nav atgriezeniskās saites no Labklājības ministrijas;
- Nelietderība – nav redzamas jēgas pierakstu veikšanai;
- Adoptācijas grūtības – kvalitātes novērtēšana kā metode nav pilnībā izmantota;
- Pretestība inovācijām – ne vienmēr jaunu metožu ieviešana tiek novērtēta atzinīgi, nākas saskarties ar zināmu pretestību. [1, 178]

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās strādājošajiem sociālā darba speciālistiem, jāvērs lielāka uzmanība uz grupu nodarbību vadīšanu pensijas vecumu sasniegušajiem klientiem. Viņu darbs nedrīkst apstāties tikai minimālā sociālā pakalpojuma sniegšanas līmenī, bet jāstrādā plašāk, kad klienta sociālā problēma tiek risināšana no dažādiem pakalpojuma sniegšanas aspektiem ar dažādām metodēm. Cilvēkam vecumā zaudējot savu ierasto dzīves vidi un nonākot svešā vidē, rada papildus stresu, diskomfortu un palielina lielāku depresijas iespējamību.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Zemīte Ē. Sociālā darba metodes. – Rīga: SDSPA Attīstība, 2001.
2. Zinātnisku rakstu krājums. Dzīves jautājumi XI. – Rīga: SDSPA Attīstība, 2006.

3. Labklājības ministrija. Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2017. gadā. <http://www.lm.gov.lv/lv/publikacijas-petijumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-joma/gada-dati> skat. 14.02.2019.

SOCIĀLAIS DARBS PAMATVAJADZĪBU NODROŠINĀŠANAI REMIGRANTU ĢIMENĒM LATGALES REĢIONA PAŠVALDĪBĀS

Renāte Jakovļeva, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālās Maģ.studiju programma „Sociālais darbs”,
renateJAK@inbox.lv,
Zinātniskais vadītājs Mag.sw. Anna Jegorova

ABSTRACT

In recent decades, a noticeable decrease of the number of inhabitants is being observed in the territory of Latvia. Concerning this problem, support activities of remigration are important not only at the level of the state-ministry, but also directly at the level of self-governing. Currently, experts point out a scattered information about housing, employment and education to be the most important problem, faced by immigrants. Both individuals and entire families are returning back to their homelands. In this case, a large role is played by the cooperation of specialists and communication with potential reimmigrants. In other words, a teamwork of specialists.

Key words: basic needs, reimmigrants, interprofessional team, social work.

АННОТАЦИЯ

В последние десятилетия на территории Латвии наблюдается заметное уменьшение количества жителей. В связи с этим мероприятия по поддержке ремиграции важны не только на уровне государства-министерства, но и на уровне непосредственно самоуправления. В настоящее время специалисты отмечают как самую важную проблему, с которой сталкиваются ремигранты- разрозненная информация о трудоустройстве, жилье и образовании. Возвращаются на родину как отдельные лица, так и целые семьи. В этом случае большую роль играет сотрудничество специалистов и коммуникация с потенциальными ремигрантами, т. е. командная работа специалистов.

Ключевые слова: основные потребности, межпрофессиональная команда, ремигранты, социальная работа.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Ņemot vērā to, ka gandrīz visās Latvijas pašvaldībās ir novērojams būtisks iedzīvotāju samazinājums, remigrācijas veicināšanā būtiski ir ne tikai pasākumi valsts – ministriju līmenī, bet būtiska ir tieši pašvaldību loma[1]. Šobrīd speciālisti secina, ka izceļojošo latviešu atgriešanos visvairāk kavē nepieciešamās informācijas par nodarbinātību, mājām un izglītību – sadrumstalotība. Atgriežas “mājās” gan ģimenes ar bērniem, gan atsevišķas personas.

Pētījuma mērķa grupa ir Latgales reģiona remigranti, kuri dzīvo Latgalē un dzīvojuši vai strādājuši ārzemēs vismaz dažus mēnešus. Tika noskaidrotas problēmas, ar kurām saskarās remigranti, nodrošinot dzimtenē savas pamatvajadzības un sociālo darbinieku iespējas veikt sociālo darbu ar potenciālajiem remigrantiem.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Cilvēku remigrācija ir parādība, kuru veicina sociālie, ekonomiskie, kultūras un citi faktori.

Efektīvai valsts iestāžu, amatpersonu kā arī nevalstisko organizāciju savstarpējai sadarbībai ir būtiska nozīme cilvēku- remigrantu pamatvajadzību nodrošināšanā[2]. Sociālie darbinieki ir vieni no pirmajiem, kas saskaras ar remigrantu problēmām. Sociālā integrācija ir viens no mērķiem, kas jāsasniedz, strādājot ar šo grupu, jo līdz šim valsts nodrošināti sociālās integrācijas kursi šobrīd ir pieejami tikai patvēruma meklētājiem.

PĒTĪJUMA REZŪLTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТА ИСЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Intervijas ar Latgales remigrantiem liecina, ka galvenie motīvi atgriezties lielākoties ir neekonomiska rakstura motīvi. Būtiskākie motīvi ir: (1) saišu ar tuviniekiem, kas palikuši dzimtenē, atjaunošana; (2) patriotiskās jūtas- piederības sajūta dzimtajai valstij; (3) vēlme, lai bērni augtu par latviešiem un koptu un saglabātu savu kultūru. Respondenti min, kā pilnvērtīgas socializācijas kavēkli, vietējo iedzīvotāju “vēsu” uzņemšanu. Remigrantiem ir sajūta, ka viņi te ir “svešinieki”.

Aptaujāto remigrantu vidū tika minētas sekojošas grūtības: atrast darbu sev vai dzīvesbiedram(partnerim) (46%), grūtības atrast dzīvesvietu(25 %), ar valodas grūtībām saskarās 15%. Svarīgi atzīmēt, ka 25 % respondentu min ar bērnu izglītošanos saistītās grūtības (grūtības atrast vietu bērnam skolā vai bērnudārzā; neapmierinātība ar skolas vidi, attieksmi), nepieciešamās informācijas nepieejamību un atbalsta trūkumu min 30 % respondentu.

Tātad ar bērnu izglītošanos saistītās grūtības, nepieciešamās informācijas nepieejamība un atbalsta trūkums ir būtiskie faktori, kuri kavē remigrantu adaptāciju dzimtajā zemē. Veiksmīgo remigrantu socializāciju var apgrūtināt nepietiekamas remigrantu zināšanas par ikdienas dzīvi Latvijā, sabiedrības uzbūvi, dažādiem ekonomiskajiem jautājumiem un c.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Var secināt, ka valsts un pašvaldību institūcijas gan palīdz remigrantiem adaptēties, gan asociējas ar grūtībām nevis atbalstu.

Latgales reģiona sociālo dienestu darbinieki, pildot darba pienākumus, pēc autores domām, nepietiekamu nozīmi piešķir darbam ar remigrantiem un viņu problēmām. Viņiem trūkst zināšanu un informācijas, lai pilnvērtīgi strādātu ar saviem klientiem minēto problēmu novēršanai. Vēlams arī nodrošināt sociālos dienestus ar informatīvajiem materiāliem, bukletiem, kas būtu pieejami arī klientiem un plašāk atspoguļotu remigrantu problēmas un to risināšanas iespējas masu medijos. Latgales reģiona novados izstrādāt koncepciju remigrantu veiksmīgai adaptācijai un sociālā darba attīstības stratēģijā paredzēt pasākumus vai programmu izstrādi remigrantu integrācijai.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Geks F., Lāce A. Jauniebraucēju sociālās integrācijas atbalsta aktivitātes Latvijā: apkopojums. Rīga, Domnīca PROVIDUS Janvāris, 2018. gads
2. Geks F., Lāce A. RACCOMBAT analītiskais ziņojums: Latvija. Rīga, Domnīca PROVIDUS aprīlis, 2018. gads
3. Kultūras ministrija [KM] (2012) Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēs 2012.–2018. gadam (20.10.2012.). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3782> (apmeklēts 22.03.2019)
4. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016. gadam. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigrācijas_atbalsta_pasakumi/ (apmeklēts 22.03.2019)

AUDŽUĢIMENES PROBLĒMAS SOCIĀLĀ DARBA KONTEKSTĀ

Jekaterīna Jaresjko, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālā augstākās izglītības studiju programma,
Maģ. studiju programma „Sociālais darbs”,
katiadementieva@mail.ru
Zinātniskais vadītājs: lekt.MBA Jakubovska Nonna

ANNOTATION

The paper thesis analyzes the essence of the custody institution with respect to rights and responsibilities in the Republic of Latvia. The most important principle to be followed in relation to children is to protect their interests. It is in children's interests to grow up in a family environment, so alternative forms of family care should be developed (foster families, custody) and the process of adoption should be facilitated. Socio-psychological and medical support should be provided for socially disadvantaged families. In case of parents' divorce, both parents have to retain custody. Both parents should take responsibility for the child also in case of living outside the country. The research results demonstrate the lack of public awareness, revealing the main problem - our society is not familiar with the nature of custody and the issues related to it.

Key words: personal relationships, property relationships, legislation.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется сущность института опеки с точки зрения прав и обязанностей в Латвийской Республике. Наиболее важным принципом, которому следует следовать в отношении детей, является защита их интересов. В интересах детей расти в семье, поэтому необходимо развивать альтернативные формы семейного ухода (приемные семьи, опека) и облегчать процесс усыновления. Социально-психологическая и медицинская поддержка должна оказываться социально незащищенным семьям. В случае развода родителей, оба родителя должны сохранить опеку. Оба родителя должны взять на себя ответственность за ребенка и в случае проживания за пределами страны. Результаты исследования демонстрируют недостаточную информированность общественности, выявляя главную проблему - наше общество не знакомо с характером опеки и связанными с ней вопросами.

Ключевые слова: опека, личные отношения, имущественные отношения, законодательство.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Ģimenei, kā sabiedrības pamatsūnai jānodrošina bērnu izaugsmei un labklājībai nepieciešamā aizsardzība un atbalsts. Bērnam, lai viņš varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personība, jāaug ģimenes vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. Bērnam jābūt pilnīgi sagatavotam patstāvīgai dzīvei ģimenē un sabiedrībā, un jābūt audzinātam pašcieņas un brīvības ideālu garā. Visas pūles maksimāli jāvelta tam, lai līdz 18 gadu vecumam cilvēks būtu sagatavots dzīvei un produktīvam darbam. Termins “aizgādība” ir atsavināts no vārda “gādība”- “rūpes, rūpēšanās par ko”, kuram, savukārt, pamatā ir vārds “gādāt” – “rūpēties, darīt tā, lai nodrošinātu ar visu nepieciešamo”. Termins “aizgādība” ar savu saikni vārdam “gādāt” vairāk izsaka vecāku pienākumus nevis tiesības, kas atbilst ANO Konvencijas par bērna tiesībām pamatnostādēm.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ УЧЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Audžuģimenes socioloģisko portretu Latvijā, manuprāt, veido Latvijas Republikas Saeimas deputāti, ierēdņi, ko mēs paši latvieši esam ievēlējuši, tai skaitā Labklājības ministrijas ierēdņi. Pētot Labklājības ministrijas (turpmāk tekstā LM) veikto pētījumu „Konceptija par adopcijas un ārpusģimenes aprūpes sistēmu pilnveidošanu” ir iespējams iepazīties ar kopējo

audžuģimenes skaitu pa gadiem. Attēlā var iepazīties, kāds īpatsvars ir audžuģimeņu skaita ziņā trijos griezumos, 1. audžuģimeņu kopējais skaits, 2. audžuģimeņu skaits, kurām piešķirts audžuģimenes statuss un 3. audžuģimeņu skaits, kurām ar bāriņtiesas lēmumu izbeigts vai atņemts audžuģimeņu statuss[1; 67].

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Pašvaldību sniegtais papildu atbalsts audžuģimenēm ir daudzveidīgs, tā veidus var iedalīt trīs grupās. Pirmā grupa ietver atbalstu, kas saistīts ar izdevumu par bērna aprūpi segšanu. Pašvaldības nodrošina bērnam transportu speciālistu apmeklējumam vai citiem nozīmīgiem braucieniem pēc vajadzības. Otru grupu veido atbalsta veidi, kas nodrošina audžuģimenēm iespēju saņemt speciālistu palīdzību. Trešajā grupā ietilpst atbalsts, kas vairāk saistīts ar morālo atbalstu, piemēram, daž ādu pasākumu organizēšana bērniem un audžuģimenēm, dāvanu pasniegšana, publiski izteikta pateicība audžuģimenēm par viņu rūpēm, atzinības rakstu pasniegšana[6;89].

Nobeigumā runājot par sistemātiku audžuģimeņu kontekstā, balstoties uz pētījumiem ir iespējams apgalvot, ka jebkura pētījuma mērķis zināmā mērā ir sniegt kaut kāda veida rekomendācijas vai solījumus. Arī saistībā ar audžuģimeņu pētījumiem ir sniegti solījumi kā, piemēram, tas, ka 2014. gadā izvērtētas iespējas palielināt finansējumu audžuģimenēm par pienākumu veikšanu un pabalstu bērna uzturam. Valdība lēmumu par papildu finansējuma piešķiršanu audžuģimenēm pieņem budžeta 2015.- 2017. gadam izskatīšanas procesā. LM sagatavojusi nepieciešamos pieprasījumus, lai varētu 2014.- 2020. gadam saņemt arīdzan Eiropas struktūrfondu līdzekļus, kas tiktu 13 piešķirti psihosociālā atbalsta pasākumu nodrošināšanai audžuģimenēm[8].

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Ir jāpildveido normatīvais regulējums par sociālo garantiju nodrošināšanu, lai audžuģimenes loceklim un aizbildnim nodrošinātu tādas pašas apstākļus kā bērna vecākiem un adoptētājiem, tostarp jāveic grozījumi Darba likumā un Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā, nodrošinot iespēju izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu vai atvaļinājumu bez darba samaksas saglabāšanas, tādējādi nodrošinot personas ar sociālajām garantijām. Alternatīvās aprūpes pakalpojumu pieejamības veicināšanai ir nepieciešams īstenot atbilstošu politiku, paredzot pietiekamu finansējumu un sociālās garantijas cilvēkiem, kuri vēlas aprūpēt bērnus, līdz ar to var secināt to, ka atlīdzība par aizbildņa un audžuģimenes pienākumu pildīšanu ir nesamērīga ar veicamajiem pienākumiem, tādējādi būtu jāizvērtē jautājums par nepieciešamību normatīvajos aktos noteikt atlīdzības apmēru par audžuģimenes un aizbildņa pienākumu pildīšanu.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Jansons, J. (2015). Latvijas Republikas tiesībsarga 2014.gada ziņojums. Pieejams
2. Pļavniece, M. (2007). Konsultēšanas prasmes, Supervīzija sociālajā darbā, Supervizora rokasgrāmata. Rīga: Latvijas Universitāte, SIA N.I.M.S
3. Vereščagina, I. (2014). Lekciju kursi: „Sociālā darba teorijas” un „Sociālā darba modeļi, sistēmteorija un metodes”. Liepāja: Liepājas Universitāte
4. Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības (26.-51., 114.-125., 140.-176.p.). Rīga: Mans īpašums, 2000.
5. Seden, J. (2005). COUNSELLING SKILLS IN SOCIAL WORK PRACTICE. Press Open University.
6. Psychosocial Counselling And Social Work With Clients And Their Families In The Somali Context. (2009). UNHCR, The UN Refugee Agency
7. Deputāti izjautā LM ierēdņus par virzību audžuģimeņu jautājumā. (2013). Pieejams <http://saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/21019-deputatiizjauta-lm-ierednus-par-virzibu-audzugimenu-jautajuma>

SOCIĀLAIS DARBS AR NEPILNGADĪGAJIEM LIKUMPĀRKĀPĒJIEM DAUGAVPILĪ

Kristīne Semaka, Latvija,
Baltijas starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālās Maģ.studiju programma „Sociālais darbs”
kristinebernane89@gmail.com
Lekt., MBA Nonna Jakubovska

ABSTRACT

Nowadays adolescents from the age 14-18 commit a lot of different crimes. Municipal social services are involved in reducing of behavioral correction and social assistance program for juvenile offenders.

The prevention case is arranged and developed by social work specialists appointed by the management. The preventional case for each juvenile is developed individually, and the program of behavioral correction and social assistance for juvenile offenders can be developed by parents permission.

Over the past 2 year, there has been a negative trend, that offenses of juvenile offenders grow.

Key words: juvenile offenders, behavioral correction.

АННОТАЦИЯ

На сегодняшний день подростки с 14-18 лет совершают различные преступления, такие как: кражи мелкое хулиганство и. д. т. Социальной службе городского сомоуправления ведется работа с несовершеннолетними прова нарушителями.

Выработана программа коррекций поведение и социальной помощи для несовершеннолетними провонарушителей. Профилактическое дела ведутся и программа разработывается специалистами для квждого несовершеннолетнего индивидуально с согласия родителей.

За последний 2а года отмечена негативная тенденция, с кождым годам провонарушения несовершеннолетних только растут.

Ключевые слова: несовершеннолетние прова-нарушители, программа поведение.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pašvaldības ietvaros gan izglītības iestāžu, gan nepilngadīgo lietu speciālistu, gan pašas sabiedrības pienākums veikt konkrētos uzdevumus izriet no Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasībām un ar tā izpildi saistītajiem Ministru kabineta noteikumiem. To mērķis ir nepilngadīgā audzināšanas un attīstības sekmēšana un ģimenes atbalstīšana šo prasību realizēšanā. Tā kā bieži nepilngadīgo prettiesiskā izturēšanās bieži vien tiek izskaidrota ar attīstības traucējumiem un audzināšanas trūkumu, tad pašvaldības nozīmētam nepilngadīgo lietu speciālistam Bērnu tiesību aizsardzības likuma ietvaros ir jāizpēta šīs izturēšanās iemesli un jāparedz iespējas, kā ar sociālpedagoģisko palīdzību iedarboties uz personu, lai novērstu likumpārkāpumu izdarīšanu. Audzinošo pasākumu raksturam jābūt tikpat skaidram kā prasībai, lai likumpārkāpējs tajos piedalās.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅA TEORIJĀ DARBĀ AR NEPILNGADĪGAJIEM LIKUMPĀRKĀPĒJIEM

Nepilngadīgo likumpārkāpēju mērķgrupu raksturo policijas uzmanības lokā nonākušie bērni, bērni likumpārkāpēji un no ieslodzījuma vietām atbrīvotie bērni (*saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pantu*) [1].

Visizplatītākie nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi ir alkohola lietošana, smēķēšana u.t.t.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta 1. daļu **bērns** ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par

pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecumu sasniegšanas. Saskaņā ar Jaunatnes likuma 1. pantu **jaunietis** ir persona vecumā no 13 līdz 25 gadiem.[2] Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24. panta 3. daļu **vecāki** ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji). Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

Korekcija ir mērķtiecīga, kompleksa, ilgstoša iedarbība uz personību un vidi, kurā tā dzīvo. Tās būtība ir cilvēka psiholoģisko, pedagoģisko un sociālo noviržu pārvarēšana, lai iekļautu personu sabiedrībā. Viens no galvenajiem korekcijas mērķiem, bet ne vienīgais, ir uzvedības mainīšana.

Profilakses lietu iekārto un programmu izstrādā sociālā dienesta vadības iecelts sociālā darba speciālists saskaņā ar sociālā dienesta iekšējo kārtību un darba organizāciju. Profilakses lietas iekārtošana un programmas izstrāde var tikt deleģēta darbiniekam, kas strādā ar ģimenēm un bērniem, vai sociālajam pedagogam saskaņā ar minēto darbinieku amata aprakstiem [3].

Atbilstoši „Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmai” sociālajam darbiniekam var rasties nepieciešamība veikt pārrunas ar bērnu bez vecāku vai citu personu klātbūtnes, taču vecāks nepiekrīt šādai darbībai. Šādās situācijās sociālajam darbiniekam būtu jāizvērtē iespēja iesaistīt bāriņtiesas speciālistu kā sadarbības partneri programmā, jo saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 16. pantu bāriņtiesai ir tiesības veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes [4]

Metodiskās rekomendācijas nepilngadīgā uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības individuālās programmas sastādīšanai (jautājumi, kuriem, atkarībā no konkrētiem apstākļiem, jāpievērš īpašu uzmanību plānojot preventīvos pasākumus): preventīva rakstura pārrunas, noteikt personu, kura varētu labvēlīgi ietekmēt nepilngadīgo, u.t.t. [5].

Daugavpils pilsētas pašvaldības sociālajā dienestā tika saņemta sekojoša informācija:

2017. gadā Daugavpilī tika reģistrēti 103 veiktie likumpārkāpumi, tikai 5 nepilngadīgie likumpārkāpēji iesaistījās problēmu risināšanā un tika sastādītas 5 uzvedības sociālās korekcijas programmas.

2018. gadā Daugavpilī tika reģistrēti 195 veiktie likumpārkāpumi tikai 13 nepilngadīgie likumpārkāpēji iesaistījās problēmu risināšanā un tika sastādītas 13 uzvedības sociālās korekcijas programmas.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Apkopojot iegūto informāciju var secināt, ka darbs ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem sociālajos dienestos ir viens no atbalsta veidiem, kā atbalstīt pusaudžus, kuri ir nonākuši pašvaldības policijas redzeslokā. Pēc apkopotās statistikas var secināt, ka nepilngadīgo likumpārkāpumi pēdējo divu gadu laikā aug. Ir nepieciešams meklēt jaunas metodes, kā iesaistīt nepilngadīgos likumpārkāpējus un viņu likumiskos pārstāvjus izstrādātajā programmā.

Kā viens no veidiem ir nepieciešams iesaistīt pašus vecākus šīs programmas izveidē, jo vecāki labāk zina ar kādām problēmām saskaras viņu bērns. Sociālajā dienestā sektorā ģimenēm ar bērniem ieteicams izstrādāt pusaudžiem sociālās rehabilitācijas programmu agresijas novēršanai, izstrādāt pusaudžu vecākiem izstrādāt sociālās rehabilitācijas programmu, kā uzlabot pusaudžu uzvedību, jāizveido atbalstoša rakstura programmas bērniem kopā ar viņu vecākiem, un jākontrolē to izpilde.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Bāriņtiesu likums Latvijas Vēstnesis, 107 (3475), 07.07.2006.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 10.08.2006., <https://likumi.lv/doc.php?id=139369> skat. 23.03.2019.
2. Bērnu tiesību aizsardzības likums Latvijas Vēstnesis, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 04.08.1998., grozījumi 03.05.2018. likums / LV, 97 (6183), 18.05.2018. / Stājas spēkā 01.06.2018., <https://likumi.lv/doc.php?id=49096> skat. 23.03.2019.
3. Jaunatnes likums Latvijas Vēstnesis, 82 (3866), 28.05.2008.; Latvijas Republikas, Saeimas un Ministru Kabineta, Ziņotājs, 13, 10.07.2008., grozījumi 23.11.2016. likums / LV, 241 (5813), 10.12.2016. / Stājas spēkā 01.01.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=175920> skat. 23.03.2019.

4. Starpinstitucionālais sadarbības mehānisms nepilngadīgo noziedzības novēršanas pasākumu īstenošanai Zemgales reģionā 2010
http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_palidziba_pakalpojumi/nod_inf_san_2012_9.pdf,
skat. 23.03.2019.
5. Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadlīnijas un metodika, 2011,
http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/nepilngadigo_likumparkapeju_uzvedibas_socialas_palidzibas_un_socialas_korekcijas_programma/ skat. 23.03.2019.

PREVENTĪVĀ DARBA ANALĪZE SOCIĀLAJĀ DARBĀ AR ĢIMENĒM AR BĒRNIEM LĪVĀNU NOVADĀ

Karina Krivenkina, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Jēkabpils filiāle,
Profesionālā Maģ. studiju programma “Sociālais darbs”,
karisha999@inbox.lv
MBA, Nonna Jakubovska

ABSTRACT

It's always preferable to prevent a problem, than to eliminate the consequences – so the importance of preventive social work is increasing nowadays. However the field of preventive social work is very unprecise both in Latvian national and municipal laws and regulations. The effectiveness of preventive social work regarding to families with children depends on interinstitutional cooperation of Social service, Police and educational establishments.

Key words: effectiveness, families with children, interinstitutional cooperation, preventive work, social work.

АННОТАЦИЯ

Важности превентивной социальной работы придается все большее значение, т.к. предотвратить проблему целесообразнее, чем бороться с последствиями. Однако по-прежнему сфера превентивной социальной работы не имеет четкого определения в нормативных актах Латвии, а также самоуправлений. Эффективность превентивной социальной работы с семьями с детьми во многом зависит от межинституционального сотрудничества Социальной службы, полиции и образовательных учреждений.

Ключевые слова: межинституциональное сотрудничество, превентивная работа, семья с детьми, социальная работа, эффективность.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Mūsdienu sabiedrībā preventīvajam darbam tiek piešķirta arvien lielāka nozīme, kas ir likumsakarīgi, jo labākais problēmu risināšanas veids ir to iemesla savlaicīga novēršana. Īpaši tas attiecas uz bērniem, kuri veidos mūsu valsts nākotni. Taču darbs ar pašu bērnu ir maz efektīvs tad, ja bērna problēmu cēloņi ir saistīti ar viņa ģimeni, līdz ar to par prioritāti kļūst darbs tieši ar visu ģimeni. Eiropas valstīs preventīvais darbs ieņem ievērojamu lomu, piemēram, Dānijā ir izstrādāta un ieviesta SSP sadarbība (skolas, sociālā dienesta un policijas) ar mērķi veikt preventīvo darbu ar noteiktām mērķa grupām [2]. Savukārt Igaunijā bērnu un ģimeņu interesēs sadarbojas vairākas institūcijas – tiesiskā, veselības aprūpes, izglītības, sociālā un daudzas citas, kuru darbu regulē un saskaņo savā starpā Sociālās apdrošināšanas departaments. Latvijā Bērnu tiesību aizsardzības likums 2000. gada 9. martā tika izteikts jaunā redakcijā, kas ir spēkā arī pašlaik, konceptuāli mainot preventīvā darba organizāciju un deleģējot šīs funkcijas veikšanu pašvaldībai, nenorādot konkrētu institūciju[3]. Praksē tas izpaužas tā, ka vadošo lomu preventīvajā darbā ar bērniem joprojām uzņemas Valsts policija, taču ārzemju prakse parāda, ka ir ļoti svarīga starpinstitucionāla sadarbība šajā jomā, jo Valsts policijas darba metodes, veicot preventīvo darbu, ne vienmēr ir piemērotas attiecībā uz bērniem, līdz ar to lielāka atbildība šajā jomā jāuzņemas Sociālajam dienestam un izglītības institūcijām.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

LR Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā sociālo darbu definē kā “profesionālu darbību, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus

apstākļus”[1], kas paredz ne tikai sociālo gadījumu vadīšanu, bet arī preventīvo darbu ar atsevišķiem gadījumiem un sabiedrību kopumā. Preventīvs nozīmē tāds, kas aizsargā, novērš (no latīņu praeven- tio – apsteidzu, novēršu, angļu prevention – profilakse, pasargāšana, novēršana) [4]. Preventīvo sociālo darbu iedala vispārējā un speciālajā, kā arī primārajā, sekundārajā un terciārajā. Parasti praksē pašvaldībās tiek pielietots tieši sekundārais preventīvais darbs, veltot maz uzmanības primārajam.

Liela nozīme preventīvajā darbā ir starpinstitucionālajai sadarbībai, kas nav likumdošanas ziņā sakārtots jautājums kā valsts, tā arī pašvaldību līmenī. Tas skaidri atspoguļojas arī autores veiktajā aptaujā, kur liels respondentu īpatsvars uzskata, ka starpinstitucionālās sadarbības jomā nepieciešami uzlabojumi (70% no aptaujātajiem sociālajiem darbiniekiem, 46% - policijas darbinieku, 73% - skolotāju). Aptaujas rezultāti arī parāda to, ka neviena pašvaldības iestāde nevēlās uzņemt atbildību par preventīvo darbu. 57% no aptaujātajiem Policijas darbiniekiem un 63% pedagogu uzskata, ka galvenajai šajā jomā jābūt sociālajam dienestam, taču pats Sociālais dienests uzskata, ka galvenajām jābūt izglītības iestādēm.

Sociālā preventīvā darba efektivitāti var novērtēt pēc kvantitatīviem rādītājiem (klientu skaits Sociālajā dienestā, novada skolu apmeklētība, kā arī skolēnu sekmība, kopējais nodarbinātības (bezdarba) līmenis, likumpārkāpumu skaits, Bāriņtiesas statistika) un kvalitatīviem rādītājiem (starpinstitucionālā sadarbība, labklājības līmeni, sabiedrības izglītība u.c.). Šāds novērtējums parāda jomas, kurās būtu nepieciešams preventīvais darbs.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Līvānu novadā un arī visā Latvijā preventīvais darbs sociālajā jomā vēl nav kļuvis par plaši pielietotu profesionālu darbību, kā viens no iemesliem tam ir nepietiekama profesionālu izglītība šajā jomā. Sociālajiem darbiniekiem nav vadlīniju preventīvajam darbam ar ģimenēm ar bērniem, uz ko norāda arī komentāri veiktajā aptaujā, kas uzsver nepieciešamību izstrādāt precīzas vadlīnijas preventīvajā jomā, kā arī rīkot informatīvos pasākumus. Lai preventīvais darbs būtu efektīvs un rezultatīvs, jāveicina starpinstitūciju un starpprofesionālu sadarbības attīstība.

Izvērtējot preventīva darba efektivitāti sociālajā darbā ar ģimenēm ar bērniem Līvānu novadā, autore izvirza šādus priekšlikumus tā paaugstināšanai:

- Jāizveido uzskatāmi palīgmateriāli informācijas izplatīšanai (bukleti).
- Līvānu novadā nepieciešams rīkot starpinstitucionālās sanāksmes (ne retāk kā reizi ceturksnī), kurās piedalītos pa vienam vai diviem pārstāvjiem no katras preventīvajā darbā iesaistītās institūcijas (piemēram, 2 sociālā dienesta darbinieki, 2 policijas darbinieki, pa 1 pārstāvim no katras izglītības iestādes) ar mērķi apspriest aktuālās problēmas, kuru novēršanai varētu pielietot preventīvo darbu, kā arī šī preventīvā darba iespējamus veidus.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums <https://likumi.lv/doc.php?id=68488>, (skatīts 23.03.2019.)
2. SSP sadarbība, LM mājas lapa, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qLyxBzvgWg0J:petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/LM_Metodes_darba_ar_soc_rehab.doc+%&cd=2&hl=lv&ct=clnk&gl=lv, (skatīts 23.03.2019.)
3. Tiesībsargs par darbu ar bērniem pašvaldībās, <https://lvportals.lv/norises/246071-tiesibsargs-par-darbu-ar-berniem-pasvaldibas-2012> (skatīts 15.03.2019.)
4. Словарь иностранных слов русского языка, https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/29086, (skatīts 09.03.2019.)

SOCIĀLĀ DARBA PILNVEIDOŠANA ILGSTOŠAS SOCIĀLĀS APRŪPES UN SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS INSTITŪCIJĀS AUSTRUMVIDZEMES REĢIONĀ

Maira Ivanova, Latvija
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Jēkabpils filiāle
Maģistra studiju programma “Sociālais darbs”
maira.ivanova@gmail.com
Dr.paed., Mg.sc.soc., docente Līga Ābolčiņa

ABSTRACT

In long-term social care and social rehabilitation the clients of institutions are persons who due to their age or health conditions are unable to take care of themselves. In the field of social work it is a specific target group which requires particular knowledge of the different characteristics of the old age, the inherent problems and communication skills. The care of elderly people puts customers' biophysical needs at the forefront, although there should be more emphasis on the customer's psychological and social needs. The customers enter the care institution with their expectations and needs, while the service provider has its own requirements. Finding a balance between a standard solution to social problems and respecting the individual interests of the client is a challenge for the care institution.

The cooperation of social workers and the assessment of customer satisfaction with the care services are tools for improving social work in long-term social care and in social rehabilitation institutions.

Key words: long-term social care and social rehabilitation institution, cooperation, social work, needs.

АННОТАЦИЯ

Клиенты учреждения социальной защиты и длительной социальной реабилитации являются лицами, которые по возрасту или состоянию здоровья не могут о себе заботиться. Это особая целевая группа в социальной работе, которая требует особые знания об особенностях, характерных проблемах соответствующего возраста, а также навыках коммуникации. Под заботой о пожилых людях на переднем плане выдвигаются биофизические потребности клиентов, хотя следовало бы максимально ориентироваться на психологические и социальные потребности клиента. Клиенты в учреждения социальной защиты и социальной реабилитации приходят со своими желаниями и потребностями, в свою очередь, оказывающее услугу лицо имеет свои требования. Найти равновесие между типовым решением социальных проблем и соблюдением индивидуальных интересов клиента является вызовом для учреждений социальной защиты и социальной реабилитации.

Сотрудничество специалистов по социальной работе и оценка удовлетворенности клиентов услугой обслуживания являются инструментами совершенствования социальной работы в учреждениях длительного социального обслуживания и социальной реабилитации.

Ключевые слова: учреждению социальной защиты и социальной реабилитации, сотрудничество, социальная работа, потребности.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Cilvēkam jebkurā vecumā nepieciešams justies vajadzīgam un piederīgam. Tomēr vecums un veselības stāvoklis ievieš savas korekcijas – samazinās fiziskās aktivitātes, ieinteresētība savā un līdzcilvēku dzīvē, pastāv garīgās izolētības draudi. Aprūpes institūcijas klientiem pilnībā tiek nodrošinātas pamatvajadzības. Savukārt mazāk uzmanības tiek veltīts vajadzībai pēc mīlestības un piederības, pašcieņas, ētiskās vajadzības, vajadzības pēc pašaplicināšanās. Šīs vajadzības nodrošināmas realizējot un pilnveidojot sociālo darbu aprūpes institūcijās. Sociālā darba pilnveidošanas mērķis ir radīt labvēlīgu vidi klientu veiksmīgai adaptācijai, veselības un drošības nodrošināšanai, klientu prioritāšu izcelšanai, privātuma respektēšanai un dalībai lēmumu pieņemšanā, kas attiecas uz dzīves apstākļiem institūcijā [3, 23.pants].

Pētījuma mērķis ir izstrādāt priekšlikumus sociālā darba pilnveidošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, pamatojoties uz zinātnisko literatūru un pētījumā veikto analīzi.

Pētījuma mērķa grupa ir Austrumvidzemes reģiona ilgstošas sociālās aprūpēs un sociālās rehabilitācijas institūciju klienti un darbinieki – sociālie aprūpētāji, sociālie rehabilitētāji un sociālie darbinieki. Tika noskaidrots viedoklis par klientu līdzdarbošanās iespējām aprūpes procesā un iespējām pilnveidot sociālo darbu aprūpes institūcijās.

Izpētes metodes: novērošana, anketēšana, salīdzināšana, izvērtēšana un analīze.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Sociālā darba specifika darbā ar veciem cilvēkiem ir aprūpe un pamatvajadzību nodrošināšana, kas ietver aprūpes vajadzību izvērtēšanu un atbilstoša pakalpojuma noteikšanu [2, 32.pants]. Sociālās aprūpes pakalpojuma sniegšanas mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem, savukārt sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanas mērķis ir novērst vai mazināt negatīvās sociālās sekas personas dzīvē [1, 18..un 19.pants].

Aprūpes institūcijās aprūpes uzdevums ir aizvietot tās ierastās darbības, kuras cilvēks parasti spēj veikt. Ja klientam kāda lieta tiek nedefinēta kā vajadzība, tad jāseko attiecīgai palīdzībai un/vai atbalstošai rīcībai vai pasākumam.

Klienta problēmsituāciju var atrisināt tikai ar paša klienta aktīvu līdzdalību, respektējot viņa individuālās vajadzības. To panākt iespējams, ja sociālā darba speciālistiem ir iespēja veltīt pietiekoši daudz laika un pacietības konkrētā klienta uzklaušanās, lai iedziļinātos un novērtētu viņa dzīves pieredzi.

Galvenās sociālā darba pilnveidošanas problēmas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās:

- Pretestība vai pasīva attieksme no klientu puses.
- Darbinieku un klientu darbošanās katram par sevi.
- Dažādi klienta un darbinieka priekšstati par jēgpilnām aktivitātēm, saturīga brīvā laika pavadīšanu, klienta veselības stāvokli.
- Pārāk daudz un vienveidīgi uzdevumi sociālās aprūpes/rehabilitācijas plānā.
- Nodarbinātā personāla pārslodze.

PĒTĪJUMA REZŪLTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТА ИСЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Lēmums, doties dzīvot uz aprūpes institūciju vecajam cilvēkam ir saistīts ar neziņu, nolemtības un zaudējuma sajūtu, cerībām un šaubām, tādēļ veiksmīga, abpusēja adaptācija, kad pielāgojas gan jaunie klienti, gan darbinieki, ir pamats turpmākai klienta dzīves kvalitātei aprūpes institūcijā [4, 207]. Adaptēties un iejusties jaunajā situācijā 89% respondentu ir palīdzējis personāls, 66% - istabas biedri. Nozīmīgs apstāklis, ko atzīmējuši turpat 73% no aptaujātajiem klientiem, ir iespēja līdzī paņemt nozīmīgas lietas un mantas, kurām ir vien klientiem zināma vērtība.

Līdzdarboties lēmumu pieņemšanā klienti var jautājumos, kas saistīti ar istabiņas iekārtojumu, higiēnas uzturēšanu, ēdienkartes dažādošanu. Jāatzīmē, ka 16% respondentu atzīmē, ka viņu viedoklis nekad netiek noskaidrots. Patstāvīgi lēmumus klienti var pieņemt par brīvā laika pavadīšanu (98%), apģērba un apavu izvēle (91%), savukārt pieņemt patstāvīgu lēmumu par ģimenes ārsta izvēli vien iespēja ir 9% no respondentiem. Darbinieki simtprocentīgi atzīmējuši tās atbildes, kurās klientu pieņemtais lēmums skar katru klientu individuāli – apavu un apģērba izvēle, pastaigas, atpūta un miegs, iepirkumu veikšana.

Apkopjot anketu rezultātus, noskaidroju, ka lielākā daļa aktivitāšu, kurās piedalās klienti ir vai nu pašas aprūpes institūcijas organizētas vai notiek aprūpes institūcijā. Šāda prakse neveicina klientu sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu un saglabāšanu. Atrašanās vienā nemainīgā vidē

samazina veco cilvēku kompetenci, nozīmīgumu sabiedrībā un līdz ar to līdzdarbošanās iespējas, tā zaudējot pašcieņu un iespēju pašīstenoties.

Kā sociālā darba veicinošos faktoros darbinieki norādījuši darbinieku profesionalitāti (86%), klientu veiksmīgu adaptāciju (67%). Tikai puse respondentu (53%) kā veicinošo apstākli atzīmējuši klientu apmierinātību ar pakalpojumu novērtēšanu un vēl mazāk (31%) respondentu - speciālistu sadarbību.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Sociālā darba pilnveidošanas bremsējošie faktori ir darbinieku izdegšana, klientu loka paplašināšanās, vienotības trūkums kolēģu starpā, nepietiekams sociālo darbinieku atbalsts.

Kā lielāko trūkumu klienti nosauc privātās telpas neesamība un par maz veltītās uzmanības individuāli katram klientam. Liekas paradoksāla situācija, ka klienti it kā gribētu noslēgties un tajā pašā laikā uzskata, ka par maz laika tiek veltīts tieši viņam. Šīs prasības ir saistītas ar to, ka aprūpes institūcijās darbinieki nespēj katram klientam veltīt pietiekami daudz laika un tieši tad, kad viņš to vēlas.

Sociālā darba pilnveidošanai aprūpes pakalpojuma novērtēšana un priekšlikumu izstrādāšana veicama starpprofesionāļu komandā, nodrošinot klienta līdzdalību optimālo sociālās aprūpes pakalpojumu izvēlē, saņemšanā un klientu apmierinātības ar sociālo pakalpojumu noskaidrošanā.

Darbinieku profesionalitāte un kvalitāte, kādā tiek veikta klienta sociālās situācijas izvērtēšana, klienta sociālās aprūpes/rehabilitācijas plāna izstrāde un īstenošana, sadarbība ar citām institūcijām un profesionāļiem, un sociālais darbs ar gadījumu kopumā ir nosacījums uz klienta individuālajā vajadzībām orientētas sociālo pakalpojumu sistēmas veidošanā.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums Pieņemts: 31.10.2002. Stājas spēkā: 01.01.2003. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 168 (2743), 19.11.2002.
2. Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.138. Pieņemts: 02.04.2019. Stājas spēkā: 05.04.2019. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 68 (6407), 04.04.2019. <https://likumi.lv/ta/id/305995-noteikumi-par-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-sanemsanu> (skat. 11.02.2019.)
3. Pārskatītā Eiropas sociālā harta. <https://m.likumi.lv/doc.php?id=255042> (skat.17.04.2019.)
4. Szafranek, A. (2014) Retired Elderly in a Care Institution – the Process of Adaptation to Life in a Social Care Home. Studia humanistyczne agh. Tom 13/4; 199-213. <http://dx.doi.org/10.7494/human.2014.13.4.199> (skat. 23.03.2019.)

SOCIĀLĀ DIENESTA UN NODARBINĀTĪBAS VALSTS AĢENTŪRAS SADARBĪBAS PERSPEKTĪVA PERSONU AR INVALIDITĀTI INTEGRĒŠANAI DARBA TIRGŪ JĒKABPILS PILSĒTĀ UN APKĀRTĒJOS NOVADOS

Marina Belova, Latvija
Baltijas starptautiskā akadēmija, Jēkabpils filiāle
Profesionālā maģistrantūra, Sociālais darbs
belovama@inbox.lv
Prof., Dr.paed. Inta Čamane

ANOTĀCIJA

Pētījumā ir analizēta Jēkabpils pilsētas un apkārtējo novadu teritorijas personu ar invaliditāti integrēšanas darba tirgū problēmas. Tiek pētīts respondentu vecums, iegūta izglītība, apmācības iespējas, darba iekārtošanas perspektīvas un viņu iespējas pielāgoties darba devēju prasībām. Tiek izskatīta Nodarbinātības valsts aģentūras un Sociālā dienesta lomas invalīdu integrēšanas sabiedrībā un darba iekārtošanas procesos. Izanalizējot aptaujas rezultātus, tiek piedāvāta iespēja realizēt asistenta personai ar invaliditāti pakalpojumus pieejamība, izmantojot Nodarbinātības valsts aģentūras finansiālo atbalstu.

Atslēgas vārdi: persona ar invaliditāti, problēma, asistents, nodarbinātība.

АННОТАЦИЯ

В исследовании проанализированы проблемы интеграции лиц с инвалидностью территории города Яекабпилса и его краев на рынок труда. Изучен возраст респондентов, полученное образование, возможности обучения, перспективы трудоустройства и их возможность адаптироваться к требованиям работодателей. Рассматриваются роли Государственного агентства занятости и социальной службы в вопросе интеграции инвалидов в общество и в процесс трудоустройства. По результатам анализов опроса предлагается возможность реализации оказания услуг ассистента людям с инвалидностью, используя финансовую поддержку государственного агентства занятости.

Ключевые слова: лица с инвалидностью, проблемы, ассистент, трудоустройство.

ABSTRACT

The study analyses the problems of integrating people with disabilities into the labour market of the city of Jekabpils and the surrounding county area. The age of respondents is studied, education, training opportunities, job placement prospects and their ability to adapt to employers' minds. The roles of the State Employment Agency and the Social Service in the integration of disabled people into society and job placement processes are being examined. An analysis of the results of the survey offers the possibility to realise the accessibility of an assistant to a disabled person through financial support from the State Employment Agency.

Key words: persons with disabilities, problems, assistant, employment.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pētāmā problēma – personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā un mūsdienu darba tirgū. Šiem cilvēkiem ir vajadzīgi atbalsta pakalpojumi, bet ne vienmēr šim nolūkam pietiek veselības, izglītības, motivācijas un finansiālo resursu. Referātā tiek atspoguļotas personu ar invaliditāti nodarbinātības problēmas un iespējamie risinājumi Jēkabpils pilsētas un apkārtējo novadu teritorijā.

Pētījuma aktualitāte – valsts institūciju atbalsts darbiekārtības jautājumos personām ar invaliditāti.

Pētījuma mērķis: izpētīt iespējas sniegt atbalstu Jēkabpils pilsētas un apkārtējo novadu personām ar īpašām vajadzībām darba iekārtošanai un izstrādāt priekšlikumus turpmākai NVA un Sociālo dienestu savstarpējai sadarbībai.

SOCIĀLĀ ATSTUMTĪBA. СОЦИАЛЬНАЯ ИЗОЛЯЦИЯ. SOCIAL EXCLUSION

Latvijas Nacionālā attīstības plānā 2014.-2020. gadam, kas ir galvenais vidēja termiņa stratēģisks plānošanas dokuments Latvijā, kā viens no uzdevumiem minēta [sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju un bezdarbnieku konkurētspējas un piekļuves darba tirgum veicināšana] [1]. Sociālās atstumtības mazināšana ir svarīgs Latvijas sociālās politikas ilgtermiņa mērķis, un kā viena no sociāli atstumtām riska grupām ir cilvēki ar invaliditāti. Sociālā atstumtība veicina cilvēka izolētību. Sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļauta lielāka daļa no personām ar invaliditāti. Pētījumā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam ir vērsta uzmanība darba tirgus pieejamībai un diskriminācijas mazināšanai, t.sk. diskriminācijas pret cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (108.p.). [2]. Viena no galvenajām sociālās atstumtības problēmām ir saistīta ar bezdarbu un materiālo resursu trūkumu.

PERSONU AR INVALIDITĀTI NODARBINĀTĪBAS PROBLĒMU ANALĪZE UN TO RISINĀŠANAS IESPĒJAS JĒKABPILS PILSĒTĀ UN APKĀRTĒJOS NOVADOS. АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ ТРУДОУСТРОЙСТВА СРЕДИ ПЕРСОН С ИНВАЛИДНОСТЬЮ И СПОСОБЫ ИХ РЕШЕНИЯ НА ТЕРРИТОРИИ ГОРОДА ЕКАБПИЛС И ПРИЛЕГАЮЩИХ КРАЁВ. ANALYSIS AND MITIGATION OF THE EMPLOYMENT PROBLEMS OF DISABLED PEOPLE OPPORTUNITIES IN THE CITY OF JEKABPILS AND SURROUNDING COUNTIES

Bezdarbs ir dabiska un neizbēgama parādība tirgus ekonomikas apstākļos. Taču, laicīgi nerisināta, atsevišķam indivīdam tā var pārvērsties par nopietnu sociālu un psiholoģisku problēmu. Šobrīd cilvēku apziņā vēl joprojām ir dzīvs stereotips, ka cilvēks ar ierobežotām iespējām nevar un nevēlas strādāt, ka viņš dzīvo tuvo radnieku un valsts aizgādībā. Tomēr invalīdu vidū ir tie, kuri vēlas strādāt un būt neatkarīgi. Iespēju ierobežotības dēļ šādiem cilvēkiem ir noteiktas grūtības darba meklēšanā un sakarā ar to ir nepieciešams atbalsts no valsts puses. Slimības rakstura dēļ šiem cilvēkiem, iespējams, ir ierobežotāks draugu loks un mazākas iespējas regulāri kontaktēties kā ar draugiem, tā ar darbabiedriem. Atstumtības riska pamatā ir cilvēku ar invaliditāti veselības stāvoklis, kas ierobežo iesaistīšanos nodarbinātībā un citās sociālās aktivitātēs.

Bezdarbs ir ne tikai ekonomiski iespaidīgs, bet arī nopietns psiholoģisks stress, kas ir saistīts ar emocionālajiem pārdzīvojumiem. Bezdarbs ir sociālekonomiskā situācija, kad daļa no aktīviem, darbaspējīgiem iedzīvotājiem nevar atrast tādu darbu, ko viņi varētu veikt [3]. Pēc Labklājības ministrijas datiem, invaliditātes grupa ir piešķirta 9,3% Latvijas iedzīvotāju. Veicot pētījumu un analizējot rezultātus, tika secināts, kas traucē cilvēkiem ar invaliditāti pēc iespējas ātrāk uzsākt darba attiecības:

- veselības problēmas (piemēram, nav iespējams strādāt pilnu darba laiku; neiespējamību ātri un bez nepiederošas palīdzības nokļūt līdz darba vietai),
- neticēšana saviem spēkiem,
- vecums,
- ne visās personas ar invaliditāti reģistrējās Nodarbinātības valsts aģentūrā un izmanto valsts apmaksātās apmācības un darba iekārtošanas iespējas,
- izglītības trūkums,
- motivācijas trūkums,
- darba pieredzes trūkums,
- informācijas trūkums (piemēram, par darba piedāvājumiem, par darba vides pielāgošanu tieši cilvēkiem ar invaliditāti),
- piemērotu darba vietu trūkums darba tirgū,
- nepilngadīgi bērni,
- aprūpējamais ģimenes loceklis.
- galvenā problēma ir piemērotu darba vietu trūkums darba tirgū.

Vismaz vienu no augstāk minētajam problēmām varētu daļēji risināt ar NVA un Sociālā dienesta palīdzību: NVA aktīvo pasākumu ietvaros var izmantot asistenta personām ar invaliditāti pakalpojumus. Piemēram, Jēkabpils pilsētā invalīdu apmācības un dienas centrs „Ausma” jau otro gadu izmanto iespēju ar NVA starpniecību nodarbināt asistentus cilvēkiem ar invaliditāti, jo starp centra biedriem ir vairāki cilvēki ar kustību traucējumiem, kuri pārvietojās riteņkrēslos. Visi invalīdu centra dalībnieki aktīvi piedalās dažāda veidā konferences, sacensībās un citos pasākumos, un ne vienmēr ir spējīgi paši tikt līdz otrajam stāvam utt. Asistents pašvaldībā ir ka atbalsts ārpus mājokļa dažādu darbību veikšanai, lai mazinātu invaliditātes sekas personai ar ļoti smagu vai smagu invaliditāti, kura patstāvīgi nespēj veikt šīs darbības funkcionēšanas ierobežojumu dēļ [4]. Asistentu pakalpojumu mērķis ir nodrošināt atbalstu tiem cilvēkiem, kuri sava dzīvesveida vai nepietiekamo sociālo prasmju dēļ nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības. Lai varētu pēc iespējas vairākiem cilvēkiem ar invaliditāti sniegt atbalstu, var izmantot NVA pasākumus, kurās piedalās cilvēki, kas atbilst klienta prasībām.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

Pētījuma rezultātā ir secināts, ka NVA un Sociālā dienesta līdzdalības rezultātā ir iespējams sniegt palīdzību Jēkabpils pilsētas un apkārtējo novadu teritorijas personām ar invaliditāti darba iekārtošana: iespēja iegūt profesiju, sastādīt CV un motivācijas vēstuli, ar asistenta palīdzību apmeklēt darba devējus, tikt līdz darba un mācību vietām. Pētījuma priekšlikumi:

- izstrādāt noteikumus NVA un Sociālo dienestu savstarpējai sadarbībai asistentu nodarbināšanai cilvēkiem ar invaliditāti;
- veicināt nodarbinātības attīstību personām ar garīga rakstura traucējumiem;
- attīstīt tādas invalīdu izglītības un profesionālās apmācības un rehabilitācijas programmas, kas ievēro gan šo cilvēku iespējas, gan potenciālo darba devēju prasības un intereses;
- NVA organizēt un atbalstīt pēc iespējas vairāk darba vietu un pielāgošanas pasākumus tā, lai tie būtu pieejami personām ar dažādām invaliditātes formām.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Saeimas 2012. gada 20. decembra paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 9.01.2013., Nr. 6 (4812), <https://www.vestnesis.lv/op/2013/6.11>, 249.p.
2. Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 28.04.2009., Nr. 65 (4051), <https://www.vestnesis.lv/ta/id/191187>
3. Психологические особенности безработицы, Филаткин В. Филаткин., Ласкина Л. Ласкина., Н. Ботнева, Институт бизнеса и права, 2011
4. http://soc-dienests.jekabpils.lv/lv/socialo_pakalpojumu_apraksti/asistenta_pakalpojums

SPECIALIZĒTĀ DARBŅĪCA KĀ ALTERNATĪVS PAKALPOJUMS DEINSTITUCIONALIZĀCIJAS PROCESA IETVAROS PERSONĀM AR GARĪGA RAKSTURA TRAUCĒJUMIEM

Inese Nipere, Latvija

Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle
Profesionālā Maģ. studiju programma “Sociālais darbs”

inesen@inbox.lv

Mag.sw. Anna Jegorova

ABSTRACT

The goal of the de-institutionalization process is to prevent institutional care dominance and to create a life that respects people with disabilities in Latvia, promoting the right of persons with mental disabilities to protection, self-determination and the provision of a healthy life. Creating community-based social services for people with mental disabilities will improve access to education, health and employment. Persons with mental disabilities need specialized workshop services, as supporting the diversification of types and sizes of services allows people to maintain their lifestyle and place of residence by restoring social skills to become independent and integrate into society.

Key words: alternative service, de-institutionalization, a person with mental disabilities, specialized workshops.

АННОТАЦИЯ

Цель процесса деинституционализации устранить доминирование институционального ухода и создать достойную жизнь в Латвии людям с ограниченными возможностями, способствуя права на защиту, самоопределение и полноценную жизнь. Создавая в обществе социальные услуги людям с ограниченными умственными способностями параллельно будет улучшена доступность образования, здоровья и занятости. Людям с ограниченными умственными нарушениями необходима услуга специализированных мастерских, потому что разнообразив виды и объём услуг поддержки позволяет человеку сохранить выбранный образ жизни, восстанавливая социальные навыки, чтобы стать независимыми и интегрироваться в общество.

Ключевые слова: альтернативная услуга, деинституционализация, умственное нарушение, специализированные мастерские.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Personu ar garīga rakstura traucējumiem stāvokli mūsdienų pasaulē raksturo attieksme, kas atkarīga no tā, kā cilvēks ar garīga rakstura traucējumiem tiek uztverts, atzīmējot, ka daudziem šie cilvēki izsauc visnegatīvāko reakciju, tai skaitā arī bailes, vēlmi emocionāli atgrūst, apsmiet, rada nepatiku. Joprojām pastāv situācija, ka persona ar garīga rakstura traucējumiem ir izolēta no sabiedrības. Vajadzībām atbilstošu pakalpojumu savlaicīga nenodrošināšana ierobežo gan iespēju dzīvot neatkarīgu dzīvi, gan darba iemaņu attīstību un nodarbinātību.

Deinstitucionalizācijas procesa īstenošanas gaitā, apzinot personas ar garīga rakstura traucējumiem individuālās vajadzības un problēmas, pieejamos sociālos pakalpojumus valstī, sociālā darba speciālistu viedokļus, personām ar garīga rakstura traucējumiem dzīvojot sabiedrībā, lai nenonāktu institucionālajā aprūpē ir nepieciešams plašs sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu klāsts – specializētās darbnīcas, dienas aprūpes centri un grupu dzīvokļi.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Deinstitucionalizācijas process paredz cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā un iesaisti darba tirgū, tādējādi veicinot viņu neatkarību un patstāvību.

Patlaban Latvijā 21 992 pilngadīgiem iedzīvotājiem ir noteikta 1. vai 2. grupas invaliditāte garīga rakstura traucējumu dēļ. No tiem 4 496 šobrīd saņem pakalpojumus ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās, kur viņiem ir ļoti ierobežotas pašnoteikšanās iespējas pār savu dzīvi.[1]

Plānošanas reģioni ir izstrādājuši deinstitucionalizācijas plānus, kurus analizējot ir redzams, ka personām ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšanas rezultātā ir atšķirīgas vajadzības, jāņem vērā, ka šo mērķgrupu veido divas atšķirīgas grupas – tās ir gan personas ar GRT, kuras jau šobrīd dzīvo sabiedrībā, gan tādas, kuras šobrīd atrodas institucionālā aprūpē. Abu šo grupu vajadzības dažādos aspektos var pat ievērojami atšķirties.

Labklājības ministrija (LM) tuvāko septiņu gadu laikā sociālo pakalpojumu attīstībā cer ieguldīt 143,7 miljonus latu, liecina LM izstrādātās „Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014. - 2020. gadam.” Pamatnostādnes ministrija piedāvā koncentrēt rīcību trīs galvenajos virzienos – deinstitucionalizācija, sabiedrībā balstīti, pēctecīgi un klienta individuālajām vajadzībām atbilstoši sociālie pakalpojumi, kā arī efektīva pakalpojumu pārvaldība.

Sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi ir pārāk dārgi un rada papildus finansējumu pašvaldības budžetiem, tādēļ DI projekts nodrošina iespēju pašvaldībām piesaistīt ievērojamu finansējumu jaunu pakalpojumu attīstībai. Princips ir “Nauda seko klientam”.

Plānojot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus var pieturēties divām alternatīvām:

1. individuālo sociālo pakalpojumu attīstība pašvaldībās;
2. reģionāla sociālo pakalpojumu attīstība.

Analizējot pieejamos datus Latvijā DI projekta ietvaros darbosies 33 specializētās darbnīcas, kurās savas prasmes attīstīs 477 personas ar garīga rakstura traucējumiem.

Specializētās darbnīcas — sociālās rehabilitācijas pakalpojums, darbnīcas, kas nodrošina prasmes veicinošas aktivitātes, kurās ir izveidotas darba vietas un nodrošināts speciālistu atbalsts personām ar garīga rakstura traucējumiem.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONSLUSIONS

Lai personas ar GRT spētu pilnvērtīgi dzīvot sabiedrībā īpaši liela nozīme ir jāpievērš personas nodarbinātības un brīvā laika pavadīšanas iespējām. Daļēji personu ar GRT vajadzības pašvaldības risinās attīstot specializēto darbnīcu un dienas centra pakalpojumus.

Specializētās darbnīcas ir ļoti nepieciešamas, jo ikdienas nodarbinātība un saturīga laika pavadīšana personām ar garīga rakstura traucējumiem ir vissvarīgākais individuālo spēju attīstībai, kas liecina par to, ka personas ar garīga rakstura traucējumiem tiks iesaistītas dažādu darbību un nodarbinātības apmācībā, kas nākotnē stimulēs personu iesaistīšanos sociālās uzņēmējdarbības attīstībā. Specializētās darbnīcas nepieciešamas ne tikai dažādu arodu un prasmju apgūšanai, bet arī tām pakārtotu prasmju attīstībai un saglabāšanai.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Labklājības Ministrija. <http://www.beverinasnovads.lv/index.php/sakums/57-sociala-palidziba/2588-deinstitucionalizacija-kas-tas-ir-un-kadas-parmainas-gaidamas-latvija> (akt.20.04.2019.)
2. ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. <http://www.lm.gov.lv/text/2234> (skat.24.04.2019.)
3. Labklājības Ministrija. Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam. http://www.lm.gov.lv/unload/aktualitates/null/2015_15_07final 1pdf (skat.24.04.2019.)
4. Labklājības Ministrija. Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015 – 2020.gadam. http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/null/2015_15_07_ricplans_final.pdf, (skat.20.04.2019.)
5. Papalia, D., Olds, S.Feldman, R. (1998). Human Develoment.7-th Edition. USA:McGraw-Hill.752 p.
6. Sabiedrībā balstīti pakalpojumi pilngadīgām peronām ar garīga rakstura traucējumiem Latgales plānošanas reģionā. https://lpr.gov.lv/lv/regionalie_projekti/di/start#.XMFd_I9OLnM (skat.19.04.2019.)

SOCIĀLO PAKALPOJUMU ANALĪZE PENSIJAS VECUMA CILVĒKIEM DZĪVES KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAI MADONAS NOVADĀ

Rita Kromāne, Latvija
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jēkabpils filiāle, Sociālais darbs
r.kromane@inbox.lv
Dr.paed., Mg.sc.soc., docente Līga Ābolčiņa

АННОТАЦИЯ

В статье описывает доступные социальные услуги для обеспечения качества жизни пенсионеров в округе Мадона и их понимания об качества жизни.

В контексте увеличения числа пенсионеров и качества их жизни, необходимо оценить спектр социальных услуг, предоставляемых для обеспечения качества жизни.

Целью статьи является изучение социальных услуг, предоставляемых людям пенсионного возраста в Мадонском крае, для обеспечения качества жизни и внесения предложений по предоставлению социальных услуг.

В качестве новшества будут даны рекомендации по улучшению социальных услуг, которые смогут способствовать улучшению качества жизни клиентов и удовлетворению потребностей.

Ключевые слова: качество жизни; пенсионер; социальные услуги.

ABSTRACT

The article describes the available social services to ensure the quality of life for retired people in Madona region, and their understanding of its definition.

In the context of increasing the number of pension age people, it is necessary to assess the range of social services provided to ensure the quality of life for the target group.

The aim of the article is to study the social services available to people of retirement age in Madona region to ensure the quality of life and to make proposals for improving social services.

As a novelty, will provide recommendations for improving of social services, that will be able to promote the quality of life of clients and satisfaction they needs.

Key words: quality of life; old people; social services.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Sabiedrība noveco un sabiedrības novecošana rada arvien lielāku pieprasījumu pēc sociālajiem pakalpojumiem, kā arī sociālās un veselības aprūpes.

Gados vecāki cilvēki, ņemot vērā materiālo situāciju un veselības stāvokļa pasliktināšanos arvien biežāk nonāk sociālā darbinieka redzeslokā, jo pašvaldību funkcija ir nodrošināt viņu vajadzībām atbilstošu sociālo pakalpojumu klāstu.

Uz 2018. gada 1. janvāri Madonas novadā patstāvīgi dzīvoja 22604 cilvēki, no kuriem 5298 bija pensijas vecumā, t.i. 23.4 % no kopējā skaita, kas ir par 9.4% vairāk, kā 2000. gadā, kas norāda uz pētījuma problēmas aktualitāti. [1.]

Pētījuma mērķis ir izpētīt pensijas vecuma cilvēkiem pieejamos sociālos pakalpojumus Madonas novadā, lai izstrādātu priekšlikumus pensijas vecuma cilvēku dzīves kvalitātei atbilstīgu sociālo pakalpojumu attīstīšanu.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Tā pat kā sabiedrībā notiekošie procesi arī dzīves kvalitātes izpratne mainās un attīstās. To ietekmē pensijas vecuma cilvēka veselība, uzskati, apkārtējā vide, sociālās attiecības un individuālā psiholoģiskā labsajūta.

Lai nodrošinātu pensijas vecuma cilvēkiem noteiktu dzīves kvalitāti svarīgi ir organizēt kvalitatīvu un katram individuāli atbilstošu sociālo pakalpojumu, kas norodšina nepieciešamo aprūpi.

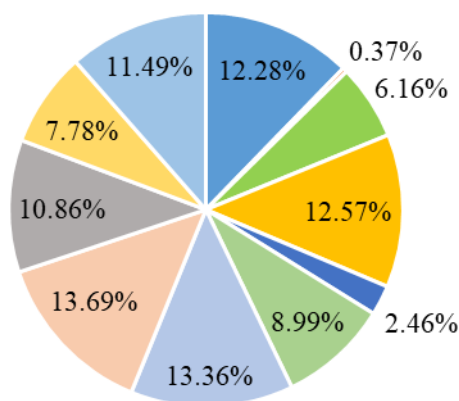
Madonas novadā ir pieejami šādi sociālie pakalpojumi, kuri nodrošina dzīves kvalitātes nepazemināšanos pensijas vecuma cilvēkiem:

- Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas. Madonas novadā kopā ir četras šāda tipa institūcijas, kuras sniedz pakalpojumu 152 personām.
- Aprūpe mājās pakalpojumus, ko Madonas novada pašvaldības Sociālais dienests iepērk no “Latvijas Samariešu apvienības”. Pēc Madonas novada pašvaldības Sociālā dienesta datiem uz 2018. gada sākumu bija 119 pensijas vecuma cilvēki, kuri izmantoja aprūpi mājās pakalpojumu, no kuriem - 85 klientiem nodrošināja 1. līmeņa aprūpi (4 st. nedēļā), 21 klientam - 2. līmeņa aprūpi (6 st. nedēļā), 9 klientiem – 3. līmeņa aprūpi (8 st. nedēļā) un 4 klientiem - 4. līmeņa aprūpi (10 st. nedēļā), ko nodrošina 5 aprūpētājas. Šī biedrība sniegtā pakalpojuma ietveros vēl 18 klientiem nodrošina pakalpojumu “Drošā poga” un mobilo brigādi.
- Dienas aprūpes centrs –“Ūdensrozes”, kura mērķis ir dienas laikā nodrošināt sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas Madonas novada iedzīvotājiem.

Intervijā ar Dienas centra darbiniekiem tika noskaidrots, ka šo pakalpojumu ikdienā izmanto vidēji 18 pensijas vecuma cilvēki.

Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmā 2010. – 2017. gadam, tika minēts, ka Madonas novadā jāattīsta alternatīvais aprūpes veids – pansija - personām ar samazinātām pašaprūpes iespējām, kur paredzētais aprūpes veids ir pašaprūpe, kur tikai jāsniedz palīdzība tajās jomās, ar ko klients netiek galā. [2.] Diemžēl šāda veida pakalpojums nav ieviests Madonas novadā, šis pakalpojums varētu kalpot kā starpposms starp aprūpi mājās un ilgstošās sociālās aprūpes institūciju sniegtajiem pakalpojumiem.

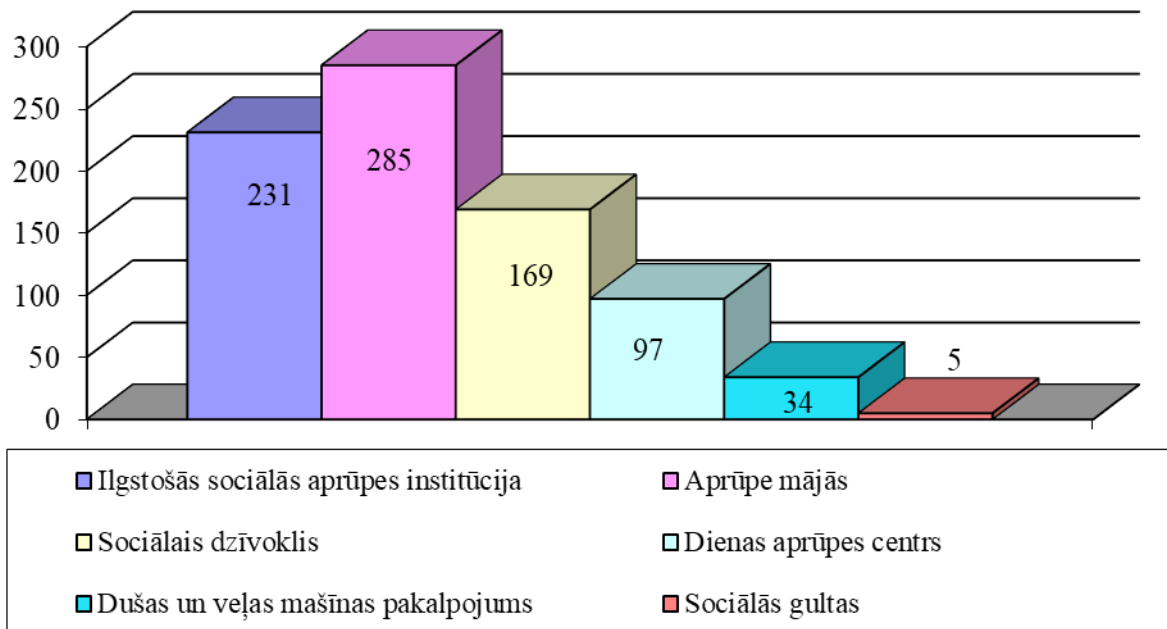
Lai noskaidrotu Madonas novada pensijas vecuma cilvēku izpratni par dzīves kvalitāti un iespējām uzlabot to izmantojot sociālos pakalpojumus, tika aptaujāti 331 pensijas vecumu sasnieguši cilvēki. No tiem 329 respondenti atzīmēja, ka galvenie rādītājs, kas ietekmē viņu dzīves kvalitāti ir finansiālais stāvoklis, tam seko 321 atzīme par veselības stāvokli un 302 respondenti atzīmēja fiziskās aktivitātes. Tikai 9 respondenti atzīmēja, ka adaptācijas spējas ietekmē dzīves kvalitāti. Nereti adaptācijas problēmas var izraisīt lieku stresu un ietekmēt citus dzīves kvalitātes rādītājus, kā piemēram, veselīgu miegu vai veselības stāvokli. Pārējās pensijas vecuma cilvēku sniegtās atbildes var aplūkot 1. attēlā.

- Sociālā aktivitāte
- Fiziskā aktivitāte
- Veselības stāvoklis
- Humora izjūta
- Adaptācijas spējas
- Izglītošanās
- Finansiālais stāvoklis
- Apmierinātība ar savu dzīvi
- Atbalsts
- Labs miegs
- Laimes sajūta

1. att. Respondentu viedoklis par dzīves kvalitātes rādītājiem

285 pensijas vecuma cilvēki norādīja, ka vislabāk Madonas novadā dzīves kvalitāti nodrošina “Aprūpe mājās” pakalpojums, jo šis pakalpojums sniedz iespēju palikt sev ierastā un iemīļotā dzīvesvidē, tomēr nereti piedāvātā pakalpojuma stundas nav pietiekošas, lai pietiekami sniegtu sociālo aprūpi klientiem. Ilgstošās sociālās aprūpes institūciju atzīmēja 231 respondenti, pamatojot to ar veselības un sociālās aprūpes pieejamību, kā arī ar regulāru ēdināšanu un iespēju atrast un komunicēt ar domu biedriem. Smalkāk respondentu viedokli var apskatīt 2. attēlā.

2. att. Respondentu viedoklis par to, kurš no Madonas novada sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem uztur un uzlabo dzīves kvalitāti pensijas vecuma cilvēkiem

Salīdzinot respondentu atzīmētos dzīves kvalitātes rādītājus ar sociālo pakalpojumu dzīves kvalitātes nodrošināšanu, visvairāk dzīves kvalitātes nodrošināšana atbilst ilgstošās sociālās aprūpes institūcijai, tomēr dažreiz nosauktie kritēriji paliek sekundāri un mazsvarīgi, kad runa ir par personas ierasto dzīvesvietu.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Madonas novadā ir nepieciešams attīstīt un pilnveidot sociālās aprūpes pakalpojumu “Aprūpe mājās”. Viens no risinājumiem ir palielināt aprūpes stundu apjomu un nodrošināt šo pakalpojumu arī sestdienās un svētdienās, lai sekmētu kvalitatīvāku un pilnvērtīgāku pakalpojumu, it īpaši tiem klientiem, kuri saņem 4 aprūpes līmeni. Iespējams vajadzētu piesaistīt brīvprātīgos, kas spētu palīdzēt tiem klientiem, kuriem ir 1. vai 2. aprūpes līmenis un kuri paši lielā mērā spēj veikt pašaprūpi, bet ir nepieciešams palīdzēt nelielos mājās darbos.

Kā jau minēts Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmā Madonas novadā jāattīsta alternatīvais aprūpes veids – pansija, kura sniegtu 1. un 2. līmeņa aprūpi.

KOPSAVILKUMS. PEZIOME. SUMMARY

1. Dzīves kvalitātes izpratne katram indivīdam ir atšķirīga, jo nav noteiktas definīcijas, tomēr ir izstrādāti kritēriji pēc kuriem vadīties.
2. Madonas novadā ir pieejami vairāki sociālā pakalpojuma veidi pensijas vecuma cilvēkiem, kuri nodrošina dzīves kvalitāti, bet pastāvīgi tie būtu jāattīsta atbilstīgi prasībām un klientu vajadzībām.
3. Pašvaldībai ir jāsniedz atbalsts un jāattīsta aprūpi mājās pakalpojumu un alternatīvās aprūpes veidu “pansiju” kā mūsdienīgu dzīves kvalitātes uzturēšanas formu.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. IRG010. Iedzīvotāju skaits līdz darbības, darbības un virs darbības vecuma grupās statistiskajos reģionos, republikas pilsētās, 21 attīstības centrā un novados gada sākumā Pieejams: http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_iedzrakst/IRG010.px/table/tableViewLayout1/?rxid=d8284c56-0641-451c-8b70-b6297b58f464
2. Eiropas Sociālā fonda projekts Nr.1DP/1.4.1.2.4./09/IPIA/NVA/002 „Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmas izstrāde”. Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017.gadam. 2010. gada 30. jūnijs- 110. lpp.

SOCIĀLAIS DARBS AR PIEAUGUŠĀM PERSONĀM AR ZEMĀM SOCIĀLĀM PRASMĒM LATGALES REĢIONĀ

Agita Pudule, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils filiāle,
Sociālais darbs
agita.pudule@inbox.lv
Mag. Sw. Anna Jegorova

ABSTRACT

Social skills are the skills that a person needs in social interaction, and a person acquires them in the process of socialization.

The lack of social skills in adults is becoming one of the main causes of many social problems: long-term unemployment, poverty, and homelessness.

Unemployment among the adult population in the country is not only a sign of lack of jobs, but also a lack of social skills.

Of course, social workers are not engaged in reducing unemployment, this is the main task of the State Employment Agency, but cooperation and training in social skills is the task of Social Service.

Key words: social work, social problems, socialization, social skills.

АННОТАЦИЯ

Социальные навыки - это навыки, необходимые человеку в социальном взаимодействии, и человек приобретает их в процессе социализации.

Отсутствие социальных навыков у взрослых становится одной из основных причин возникновения многих социальных проблем: долгосрочной безработицы, бедности, бездомности.

Безработица среди взрослого населения в стране является не только признаком нехватки рабочих мест, но и недостатком социальных навыков.

Конечно, работники социальных служб не занимаются снижением уровня безработицы, это основная задача Государственного агентства занятости, но сотрудничество и обучать социальным навыкам, это задача Социальной службы.

Ключевые слова: социальная работа, социальные проблемы, социализация, социальные навыки.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Sociālās prasmes ir prasmes, kas nepieciešamas cilvēkam sociālā mijiedarbībā, turklāt cilvēks tās apgūst socializācijas procesā. [6]

S. Omārova socializāciju definē kā procesu, kurā indivīds apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešami viņa veiksmīgai funkcionēšanai pastāvošajā sabiedrībā. [3] Socializāciju, līdz ar to arī sociālo prasmju veidošanos ietekmē virkne faktoru, kurus var iedalīt makro, mezo un mikro līmenī. Mezolīmenis ietver konkrēto dzīves vidi, mikrolīmenis ir tieši konkrēto indivīdu ietekmējošā vide, kas vistiešākā veidā sekmē sociālo prasmju apguvi un attīstību jau no bērnības, makrolīmenis aptver valsti kopumā. [6,4,7]

Viena no sociālām problēmām ir bezdarba problemātika, kuru ilustrē statistikas dati: 2018. gada rudenī Latgales reģionā – 14,4%! 2015.gada LDDK ziņojums liecina, ka Latgales reģionā reģistrēti 18,2 tūkstoši uzņēmumu, kas ir otrs labākais rādītājs pēc Rīgas un Pierīgas.[1] Pat neiedziļinoties skaitļos ir skaidrs, ka bezdarba augstie rādītāji ir saistāmi nevis ar reālu darba vietu trūkumu, bet ar citiem, noteikti sociāla rakstura iemesliem. Sociālās prasmes aptver visas prasmes, kas cilvēkam nepieciešamas, lai realizētu sevi sociālā mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem, sabiedrību kopumā, ka arī lai orientētos situācijā un elastīgi tai pielāgotos. Sociālo prasmju trūkums var izraisīt personas norobežošanos, izolāciju, kā arī daudzveidīgas sociālās problēmas.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ.

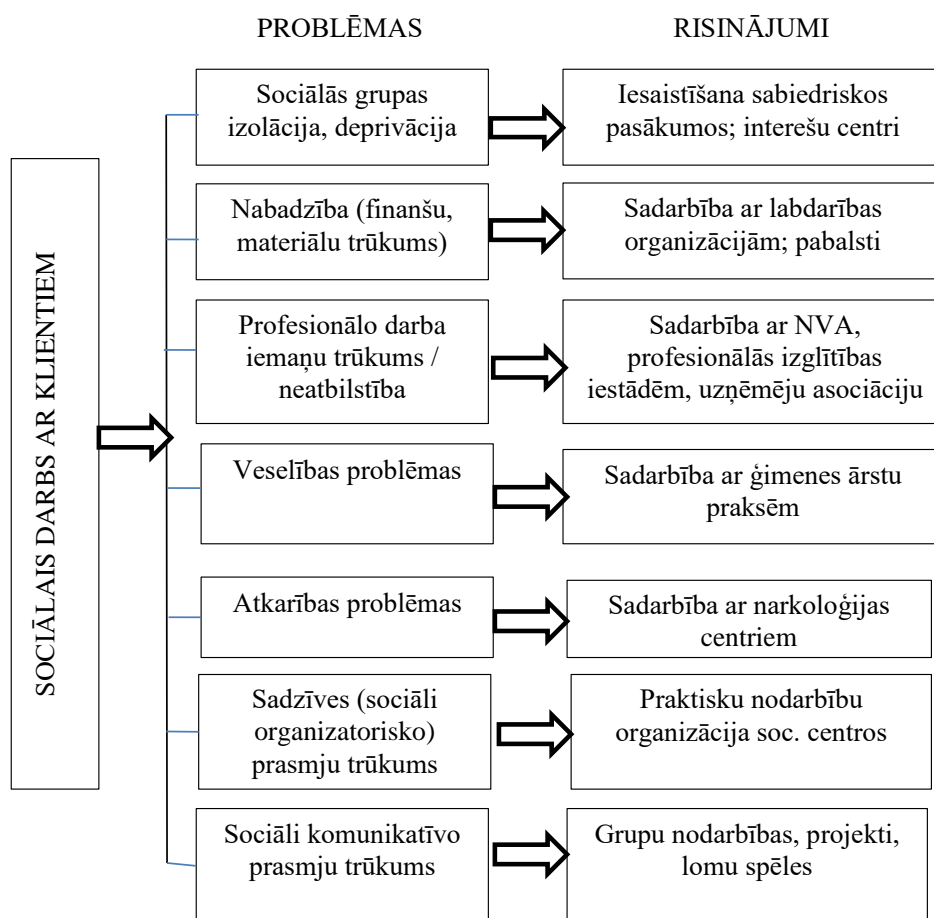
Sociālo prasmju apguve ir iespējama tikai caur trim savstarpēji saistītiem aspektiem: sociālo attiecību veidošanās, sociālkulturālās pieredzes apguve, sabiedrības normu un vērtību pieņemšana.

Valsts sociālās politikas un sociālo dienestu pamatmērķis ir mazināt sabiedrībā sociālās problēmas un palīdzēt tās risināt individuālā līmenī, tas ir iespējams tikai tad, kad persona, kurai ir pietiekošas zināšanas un prasmes veidot sadarbību, dialogu, klausīties un sadzirdēt, risināt konfliktus, aizsargāt un stiprināt sevi.

Sociālais darbs ir nevis tikai konkrētu indivīdu problēmu risināšana, bet visas sabiedrības kopumā atveseļošanu, veicinot vai kavējot noteiktus sociālos procesus un mācot sociālās prasmes.[5]

Sociālais darbs ir svarīga sabiedrības dzīvesdarbības sociālā sfēra, kuras mērķis ir apmierināt sabiedrības locekļu garantētās un individuālās intereses un vajadzības, kas nodrošinātu indivīdu sociālo funkcionēšanu, stimulējot klienta paša centienus, tādējādi sociālais darbs vienmēr ir sistēmiska pieeja katram indivīdam, ne tikai īslaicīga materiālās palīdzības sniegšana problēmsituācijās.[2]

Autore ir izveidojusi attēlu, kurā uzskatāmi ir redzamas galvenās sociālās problēmas, kas iezīmē sociālā darba virzienus un sadarbību ar citām institūcijām, kā arī iespējamās darba metodes un prasmes, kas piemērotas konkrēto problēmu risināšanai.

1. att. Sociālā darba virzieni ar klientiem ar zemām sociālām prasmēm.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Sociālās prasmes vispirms ir apgūstamas socializācijā. Tas ir process, kurā indivīds apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešami viņa veiksmīgai funkcionēšanai pastāvošajā sabiedrībā. Galvenie socializētāji, kas tieši ietekmē indivīdu ir ģimene, mikrosociums, izglītības institūti, reliģiskas un sabiedriskas organizācijas, kurās indivīds tieši iesaistījies.

Kvalitatīvi sociālie pakalpojumi veicina personu pašpalīdzību un iesaistīšanos sabiedriskajā dzīvē, kā arī šo personu atbildības izjūtu pret sevi un savu ģimeni, aktīvas sociālās attieksmes veidošanos.

Sociālo prasmju mācīšanā svarīga ir sadarbība ar NVO (labdarības fondiem), NVA, profesionālās izglītības iestādēm, uzņēmējiem, ģimenes ārstu praksēm, centriem un dienestiem.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Baltace S. (2015). Ziņojums par divpusējā un trīspusējā sociālā dialoga attīstību latgales reģionā. Pieejams http://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/3419/zinojums-LDDK-2015-I_Latgale.pdf (skat. 13.02.2019)
2. Hutchinson G. S., Oltedal S. (2014) Five Theories in Social Work. Sydney, Australia, Universitetsforlaget
3. Nodarbinātības valsts aģentūra (2019). Statistika. Pieejams: <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=6#skaidrojums> (skat. 15.04.2019)
4. Omarova S. (2006) Cilvēks runā ar cilvēku. Rīga: Kamene.
5. Sommerfels P. (2005) Evidence based Social Work. Bern: Peter Lang
6. Vorobjovs A. (2002). Sociālā psiholoģija. Teorētiskie pamati. Rīga: Izglītības sōļi.
7. Доронина М.С., Сасина Л.А. Социология в определениях, схемах и комментариях, 2012; <http://smolsoc.ru/index.php/home/2009-12-28-13-47-51/40-2010-08-30-12-17-02/835-2011-01-11-14-22-55> (skat. 01.03.2019)

STARPPAAUDŽU SADARBĪBAS UN ATBALSTA MODELIS SOCIĀLAJĀ JOMĀ

Ilona Bunto, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālā magistratūra, Sociālais darbs,
ilona.indra@inbox.lv,
Mag. Sw Anna Jegorova

ANNOTATION

The publication reflects the idea of creating the houses of generations in Latvia, bringing together people of different age groups under one roof in order to restore interaction and mutual influence between children, young people and elderly people. Such an interaction would allow elderly people not to feel lonely, and children and young men would receive attention from adults, learn from life situations and problem-solving skills.

Key words: children, elderly people, houses of generations, quality of life.

АННОТАЦИЯ

В публикации отражена идея создания в Латвии домов поколений, объединяющих под одной крышей людей разных возрастных групп, с целью восстановления взаимодействия и взаимного влияния между детьми, молодежью и людьми преклонного возраста. Подобное взаимодействие позволило бы людям пожилого возраста не чувствовать себя одинокими, а дети и юноши получили бы внимание со стороны взрослых, переняли опыт жизненных ситуаций и навыки решения проблем.

Ключевые слова: дети, дома поколений, качество жизни, пожилые люди.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Šodien ir vairāk nekā 200 formu senioru aprūpes iespējas visā Latvijā. Ir gan privātu personu, gan dažādu organizāciju, biedrību un nodibinājumu, gan valsts un pašvaldību veidotas iestādes, kur dzīvo veci ļaudis. Parasti vienā iestādē uzturas vienas grupas klienti, piemēram, pensionāri vai personas ar invaliditāti. Tomēr pasaulē ir piemēri, kad zem viena jumta sadzīvo vairākas paaudzes cilvēki, savā starpā sadarbojas, sniedz atbalstu un mācās viens no otra.

Pētījuma mērķis ir iepazīties ar pasaules pieredzi daudzu paaudžu māju veidošanā, ar to priekšrocībām.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā [1] ir noteikts šāds sociālās aprūpes pakalpojumu sniegšanas mērķis - nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem.

Ļoti svarīgi ir nodrošināt dzīves apstākļus, dzīves kvalitāti aprūpes iestādēs dzīvojošajām personām. Sociālās aprūpes centrā klienta dzīves kvalitāti ietekmē materiālās, sociālās un garīgās vērtības, kā arī sociālie pakalpojumi, kuri tiek piedāvāti.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumiem Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas nodrošina galvenās personīgās izdzīvošanas un fiziskās drošības pamatvajadzības.

Tomēr cilvēks ir sabiedriska būtne, un viņa dzīve nav iedomājama bez saskarsmes ar citiem cilvēkiem, ne velti mūsu sabiedrībā liela nozīme ir veltīta ģimenei un starppaaudžu attiecībām.

Daudzpaudžu māja (DPM) atrisinātu daļu no šīm problēmām: būtu apmierināta cilvēka vajadzība pēc attiecībām, piederības apziņa un pievienota vērtība. Tā varētu būt iestāde, kur zem

viena jumta atrastos gan ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija, gan bērnu un jauniešu centrs, kur atsevišķās telpās (piem. virtuve, datortelpa, aktivitāšu telpa u.c.) būtu nodrošinājums kopīgām starppaaudžu aktivitātēm. Piemēram, viens no otra var mācīties dažādas sociālās prasmes, jaunieši var iegūt dzīves pieredzi, sajūst atbalstu, varbūt iemācīties no vecmāmiņām kādu pankūku recepti vai iemācīties adīt. Tomēr vecāki cilvēki var iemācīties lietas, ko jaunieši prot labāk, piemēram, apgūt tehnoloģijas un tml. Šāda veida paaudžu integrēšana ir labs risinājums, lai vispārīgi mazinātu plaisu, kas rodas starp dažādām paaudzēm tieši starppaaudžu interešu konfliktu dēļ.

Daudzpaaudžu māju piemērus var sastapt gan ASV, gan Eiropas valstīs.

Grācā esošās Valtendorfas DPM darbojas kā sabiedriskie dienas centri. Tie ir iestādes ar vairākām multifunkcionālām telpām un dārzu, kur bērni, jaunieši, pieaugušie un seniori var kopā pavadīt laiku un viens otru atbalstīt.

DPM Austrijā fokusējas uz dažādu paaudžu dzīvošanu kopīgā sabiedriskā telpā, tur ir nodrošināts kvalificēts personāls.

ASV blakus veciem cilvēkiem, kuri spiesti dzīvot sociālā iestādē, atrodas bērni no parastām ģimenēm, kuri tajā pašā iestādē apmeklē bērnudārzu.

Vācijā ģimenes ideja pārnesta uz moderno sabiedrību. Ir izstrādāti daudzveidīgi projekti paaudžu mijiedarbībā. Daudzas bērnu aprūpes iestādes strādā pansionātos, kas nozīmē, ka bērnu aprūpe un veco cilvēku aprūpe tiek veikta zem viena jumta.[2]

DPM pieredze apliecina mijiedarbību un savstarpēju atbalstu starp jauniem un veciem, lai šīs abas paaudzes savā starpā sadarbojoties, sniegtu atbalstu un mācītos viena no otras. Tas var notikt, kopīgi dzīvojot kādā ēkā vai centrā dažādu paaudžu cilvēkiem, kas nav saistīti ar radniecības saiknēm. Pasākumi un pakalpojumi, ko šādi centri piedāvā, parasti balstās uz pašpalīdzības un brīvprātīgo darba principiem.[3]

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Starppaaudžu mājas ir izcils risinājums sabiedrības saliedētības veicināšanā un sociālā darba jomā. Tas piedāvā vērtīgas attīstības iespējas kā gados jauniem, tā gados veciem cilvēkiem. Jaunās paaudzes pārstāvji var iegūt dzīves gudrību, iemācīties sadarboties, komunicēt ar dažāda dzīves gājuma, pieredzes cilvēkiem un dalīties ar savām zināšanām, prasmēm. Savukārt vecākiem cilvēkiem ir iespēja atrasties daudzveidīgā sabiedrībā, nebūt vientuļiem, justies uzklautiem, vajadzīgiem, piederīgiem un iegūt iespēju apgūt kaut ko jaunu. Šāda savstarpējā mācīšanās veicina arī vērtību un tradīciju saglabāšanu un turpināšanu.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums Pieņemts: 31.10.2002.Stājas spēkā: 01.01.2003. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 168 (2743), 19.11.2002. <https://likumi.lv/doc.php?id=68488> skat. 05.04.2019.
2. Projekts 'Paaudzes partnerībā (Generationen in Partnerschaft) <http://www.gip.st/de/kinderbetreuung.html> skat. 30.03.2019
3. Christine Bärthaler Generationsübergreifendes Lernen. Das Modell Mehrgenerationenhaus <https://ec.europa.eu/epale/de/blog/generationsuebergreifendes-lernen-das-modell-mehrgenerationenhaus> skat. 28.03.2019

ĪSLAICĪGĀ SOCIĀLĀ PAKALPOJUMA PIEEJAMĪBA UN TĀ ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS VIDZEMES REĢIONĀ

Iveta Apenīte, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Jēkabpils filiāle,
profesionālā augstākās izglītības studiju programma,
maģ.studiju programma "Sociālais darbs"
ipana23@inbox.lv
zinātniskais vadītājs: Prof., dr.paed. Inta Čamane

ABSTRACT

The article reflects need for short-term social services in Vidzeme Region. The biggest problem is that in Vidzeme Region, short-term social service is little developed, but it is in high demand. The problem is very acute, because the number of people, who is in need of short-term social service in crisis situation grows, and their problems are related with the inability to get help in time. The aim of the work is to show existing problems in short-term social services in Vidzeme Region.

In the study as a research methods are used special literature and analysis of normative acts, statistic data analysis, interviewing experts, clients, who are getting the short-term social services and questionnaire of the relatives.

Key words: short-term social services, solution, health care.

АННОТАЦИЯ

В статье отражена необходимость краткосрочных социальных услуг в Видземском регионе. Самая большая проблема заключается в том, что в Видземском регионе краткосрочное социальное обслуживание недостаточно развито, но оно пользуется высоким спросом. Проблема очень актуальна, потому что число людей, нуждающихся во временном социальном обслуживании в кризисной ситуации, растет, и их проблемы связаны с невозможностью получить его вовремя.

Целью данной работы является отражение существующих проблем в предоставлении временных социальных услуг в Видземском регионе и предложение возможных решений для развития и улучшения временных социальных услуг в Видземском регионе. В ходе исследования в качестве методов исследования используются анализ специальной литературы и нормативных актов, анализ статистических данных, опрос экспертов, анкетирование клиентов получающих временную социальную услугу и их родственников.

Ключевые слова: временные социальные услуги, проблема, решение, здравоохранение.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Ikviens no mums ir saskāries ar situāciju, ka tuvinieku vai paziņu lokā kāds ir nopietni saslimis un ir nepieciešama tīpaša aprūpe. Savlaicīgi sniegts sociālais pakalpojums ir ļoti nozīmīgs klientiem, kuriem tas ir nepieciešams atveseļošanās periodā un paredz, ka klients saņem sev nepieciešamo pakalpojumu tieši tajā brīdī, kad rodas nepieciešamība pēc pakalpojuma.

Latvijā ir ne tikai ilgstošas sociālās aprūpes iestādes, bet arī tādas, kur klienti nonāk tikai uz pāris nedēļām vai mēnesi, saņemot īslaicīgo sociālo pakalpojumu. ievērošana ir būtiska, lai pēc iespējas tiktu mazināta cilvēka funkciju traucējumu ietekme uz cilvēka un viņu tuvinieku dzīves kvalitāti, kā arī netiktu pieļauta funkcionālo traucējumu padziļināšanās, kuru dēļ cilvēkam vēlāk būtu nepieciešams ievērojami lielāks pakalpojumu apjoms.

Lielākā problēma ir apstākļi, ka Vidzemes reģionā īslaicīgais sociālais pakalpojums ir maz attīstīts, bet pēc tā ir liels pieprasījums. Problēma ir ļoti aktuāla, jo cilvēku skaits, kuriem nepieciešams īslaicīgs sociālais pakalpojums krīzes situācijā, pieaug un viņu problēmas ir saistītas ar nespēju savlaicīgi to saņemt. Darba mērķis ir atspoguļot pastāvošās problēmas īslaicīgo sociālo pakalpojumu sniegšanā Vidzemes reģionā un piedāvāt iespējamus risinājumus, lai attīstītu un uzlabotu īslaicīgos sociālos pakalpojumus Vidzemes reģionā. Pētījumā kā izpētes metodes tiek izmantotas speciālās literatūras un normatīvo aktu analīze, statistikas datu analīze, ekspertu intervēšana, klientu, kas saņem īslaicīgo sociālo pakalpojumu un viņu piederīgo anketēšana.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Sociālo pakalpojumu veidus, pakalpojumu sniegšanas principus un saņemšanas kārtību regulē Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, kas nosaka, ka „sociālās aprūpes pakalpojumu sniegšanas mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem”.[1]

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas misija ir nodrošināt pakalpojumus, kas palīdzētu indivīdam atrisināt viņa problēmas, sniegt pēc iespējas labākus sociālos pakalpojumus cilvēkiem, kuriem tie ir nepieciešami.[3,254]

Īslaicīga diennakts sociālā aprūpe institūcijā krīzes situācijā tiek nodrošināta pilngadīgām personām, kurām nepieciešamais pakalpojuma apjoms pārsniedz aprūpei mājās noteikto pakalpojumu apjomu vai aprūpes apjoms nepieciešams lielāks nekā to iespējams nodrošināt ar aprūpes pabalstu, pēcooperācijas periodā, atveseļošanās periodā vai līdz pakalpojuma saņemšanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, un kurš tiek nodrošināts uz laiku līdz vienam mēnesim. Rehabilitācijas uzmanības centrā ir funkcionēšanas un lomu pildīšanas uzlabošana un šeit nav tādu faktoru kā vecums, dzīvesvieta vai blakus diagnoze.[2,20]

Īslaicīga sociālā aprūpe cilvēkam ir nepieciešama un, lai arī šobrīd ir pieejama valsts apmaksāta mājas aprūpe, ne katram ikdienā ir līdzās kāds tuvinieks, kas arī varētu sekot līdz slimnieka atlabšanas procesam, piemēram, pēc triekas, insulta un citām smagām saslimšanām.

Dati rāda, ka sociālās un veselības aprūpes pakalpojuma robežas nereti pārklājas, piemēram, sociālajiem aprūpētājiem sniedzot palīdzību dažāda smaguma izgulējumu apkopšanā. Savukārt vassels pakalpojuma sniedzēji nereti palīdz ar nelieliem mājas darbiem, ja tas klientam nepieciešams. Ties, ne vienmēr pārklāšanās notiek – ir klienti, kam vajadzīga tikai veselības aprūpe mājās, bet sociālo aprūpi nodrošina ģimene. Vienlaikus neprasmiņi veikta sociālā aprūpe un palīglīdzekļu nepieejamība var pasliktināt klienta stāvokli un padarīt viņu par veselības aprūpes klientu.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Sociālo pakalpojumu klāsts katrā konkrētā pašvaldībā ir atkarīgs no tās finansiālajām iespējām, pieejamās infrastruktūras, resursiem un prasmēm īstenot investīciju projektus, lielā mērā arī no pašvaldības politiku noteiktajām prioritātēm, kas ne vienmēr pamatotas ar iedzīvotāju objektīvām (tai skaitā, personu ar funkcionāliem traucējumiem) vajadzībām. Līdz ar to sociālo pakalpojumu apjoms un pieejamība būtiski atšķiras starp pašvaldībām [4,67], iedzīvotāji tiek nostādīti nevienlīdzīgā situācijā atkarībā no viņu deklarētās dzīvesvietas, turklāt nav skaidras informācijas, kādi pakalpojumi iedzīvotājiem katrā teritorijā nepieciešamības gadījumā tiks nodrošināti.

Vidzemes reģionā ietilpst 25 novadi un viena republikas pilsēta. Īslaicīgais sociālais pakalpojums "sociālā gulta" tiek piedāvāts tikai 3 novados, bet vēl no 4 Vidzemes reģiona medicīnas iestādēm pakalpojums tiek pirkt.

Nozīmīgākie pakalpojumu pieejamības šķēršļi ietver atbilstošu īslaicīgo sociālo pakalpojumu trūkumu (t.i. pakalpojumu neesamību), esošo pakalpojumu pilnīgu noslodzi, kā arī esošo pakalpojumu neatbilstību mērķgrupu vajadzībām. Kā nozīmīga problēma iezīmējas arī preventīvā, izglītojošā un skaidrojošā darba ar mērķgrupām, to ģimenes locekļiem un atbalsta personām trūkums.

Sociālo pakalpojumu sniedzēji nevar pastāvēt izolēti no pakalpojumu saņēmējiem. Pastāvot šādai izolācijai, sociālo pakalpojumu sniedzēji neizzinot pakalpojumu saņēmēju vajadzības, nebūs spējīgi piedāvāt un atbilstoši sniegt cilvēkiem nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību. Starp šīm divām sistēmām ir jāpastāv atgriezeniskas saites efektiem. Līdz ar jaunu

vajadzību rašanos jeb izmaiņām, notiek izmaiņas pakalpojumu saņēmēju sistēmā (rodas vajadzība pēc jauniem pakalpojumiem), tāpēc nekavējoties tiek radītas izmaiņas pakalpojumu sniedzēju sistēmā (jārada nepieciešamie pakalpojumi un jānodrošina to sniegšana). Sociālo pakalpojumu sistēmas pamatuzdevumi ir atkarīgi no konkrētās teritorijas sociālekonomiskā stāvokļa.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Klientu radinieki daļā gadījumu nav motivēti izmantot īslaicīgos sociālos pakalpojumus, jo tas saistīts ar ienākumu zaudēšanu mājāsaimniecībā, kas gūti no klientu pensijām un pabalstiem, ko maksā valsts un pašvaldība. Piederīgie pieprasa nodrošināt pakalpojumu "aprūpe mājās", īsti neizprotot piedāvātā pakalpojuma būtību. Tāpēc klientu veselības stāvoklis, iestājoties aprūpes institūcijā ir diezgan smags.

Pētījuma laikā tika novērota būtiska atšķirība īslaicīgā sociālā pakalpojuma nodrošinājumā pa novadiem un atkarībā no pašvaldību lieluma. To ietekmē gan pakalpojumu sniedzēju trūkums, gan finansējuma trūkums, gan pašvaldības vadības politiskā griba. Minēto secinājumu jāņem vērā, veidojot jaunu īslaicīgo sociālo pakalpojumu finansēšanas modeli, lai pakalpojumu saņēmējiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas visā Latvijas teritorijā būtu vienlīdzīgas iespējas saņemt pakalpojumus. Taču pēc iedzīvotāju skaita mazās pašvaldības bieži vien ekonomisku apsvērumu dēļ nevar atļauties izveidot un sniegt īslaicīgo sociālo pakalpojumus.

Lai uzlabotu īslaicīgo sociālo pakalpojumu attīstības koordināciju un kontroli, nepieciešams izveidot Vidzemes reģiona sociālo pakalpojumu koordinatoru vai šīs funkcijas nodot kādai esošai iestādei. Tādējādi būs iespējams izveidot un uzturēt datu bāzi par esošajiem pakalpojumu sniedzējiem, pakalpojumu saturu, pakalpojumu aktuālajām cenām, brīvajām klientu vietām vai rindām uz pakalpojuma saņemšanu, katras pašvaldības pieprasījumu pēc pakalpojumiem īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā.

Pašvaldība, rodoties vajadzībai pēc konkrēta reģiona līmeņa pakalpojuma konkrētam klientam, sazinās ar koordinatoru un noskaidro potenciālo pakalpojuma sniedzēju, cenu un citu informāciju atbilstoši konkrētajām vajadzībām, un organizē pakalpojuma pirkšanu no attiecīgā pakalpojuma sniedzēja. Tādējādi tiks efektīvi izmantoti reģionā kopumā un novados pieejamie finanšu līdzekļi, finansiāli visietilpīgākajiem pakalpojumiem un pakalpojumiem, kuru īstenošanai nepieciešams vislielākais pieprasījums.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. Pieņemts: 31.10.2002. Stājas spēkā: 01.01.2003. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 168 (2743), 19.11.2002., "Ziņotājs", 23, 12.12.2002
2. Kalniņa I., Jeremejeva J., Pakalne S., Dzērvaine I., Grīva M., Krivcova T., Grigorjeva L., Sniķere I., Apine E., Melne V. Psihosociālās rehabilitācijas programma. Rokasgrāmata, Patstāvīgā dzīve, 2006.
3. Kantāne T. Sociālo institūciju kvalitātes novērtēšanas specifika. Sociālā darba un sociālās pedagoģijas teorija un prakse. SDSPA „Attīstība, Rīga, 2000.
4. „Vidzemes plānošanas reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017.gadam”

ERGOTERAPEITA PAKALPOJUMS - JAUNS RESURSS SOCIĀLAJĀ DARBĀ

Kristīne Demidova, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jēkabpils filiāle,
Profesionālā Maģ. studiju programma „Sociālais darbs”,
kristiine.ravina@gmail.com
Lekt., MBA Nonna Jakubovska

ABSTRACT

The aim of the work was to analyze the necessity of the occupational therapist service as a new resource in the social services of local governments of Latvia, in order to develop reasoned proposals about necessary of occupational therapist for social services, that do not have an occupational therapists. The range of social services in Latvia is already wide, however, in order to reach a wider population and become more qualitative and accessible for those groups of people who need it, there is still a lack of financial and human resources. The occupational therapist is a part of social services from a legislative point of view, however, there is a lack of occupational therapists as a part of social service in municipal social services, and not all social service providers know what an occupational therapist is and how their functions, what they provide, can contribute to the development of social services.

Key words: occupational therapy, quality of life, social policy, social service, well-being.

ANOTĀCIJA

Darba mērķis bija izstrādāt argumentētus priekšlikumus sociālajiem dienestiem, kuriem nav ergoterapeita par šāda pakalpojuma nepieciešamību pēc veiktā ergoterapeita kā jauna resursa nepieciešamības analīzi Latvijas pašvaldību sociālajos dienestos. Sociālo pakalpojumu klāsts Latvijā jau ir gana plašs, tomēr, lai tie sasniegtu plašāku iedzīvotāju klāstu un kļūtu kvalitatīvāki un pieejamāki tām iedzīvotāju grupām, kam tie ir nepieciešami, joprojām trūkst finansiālo un cilvēku resursu. Ergoterapeits no likumdošanas skatupunkta ir iekļauts sociālo pakalpojumu klāstā, tomēr ergoterapeitu kā sociālā pakalpojuma resursu trūkst pašvaldību sociālajos dienestos, un ne visi sociālo pakalpojumu sniedzēji zina, kas ir ergoterapeits un ko viņa sniegtais pakalpojums var dot sociālo pakalpojumu attīstībā.

Atslēgas vārdi: dzīves kvalitāte, ergoterapija, labklājība, sociālie pakalpojumi, sociālā politika.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Sociālo pakalpojumu klāsts Latvijā ir gana plašs, tomēr, lai tie sasniegtu plašāku iedzīvotāju klāstu un kļūtu kvalitatīvāki un pieejamāki tām iedzīvotāju grupām, kam tie ir nepieciešami, joprojām trūkst finansiālo un cilvēku resursu. No likumdošanas skatupunkta ergoterapeits ir iekļauts sociālo pakalpojumu klāstā, tomēr ergoterapeitu kā sociālā pakalpojuma resursu trūkst pašvaldību sociālajos dienestos, un ne visi sociālo pakalpojumu sniedzēji zina, kas ir ergoterapeits un ko viņa sniegtais pakalpojums var dot sociālo pakalpojumu attīstībā. Latvijā ergoterapijas pakalpojums ir jauns resurss, un sākotnēji ergoterapeiti strādāja tikai medicīniskās rehabilitācijas centros. Joprojām vairākums ergoterapeitu strādā Rīgā un tās reģionā, krietni mazāk citos Latvijas novados. Darba mērķis bija veikt ergoterapeita pakalpojuma kā jauna resursa nepieciešamības analīzi Latvijas pašvaldību sociālajos dienestos, lai izstrādātu argumentētus priekšlikumus par ergoterapeita nepieciešamību sociālajiem dienestiem, kuriem nav ergoterapeita. Empīriskajā daļā izmantotās pētījuma metodes: kvantitatīvs pētījums, anketēšana, dokumentu analīze, izvērtēšana.

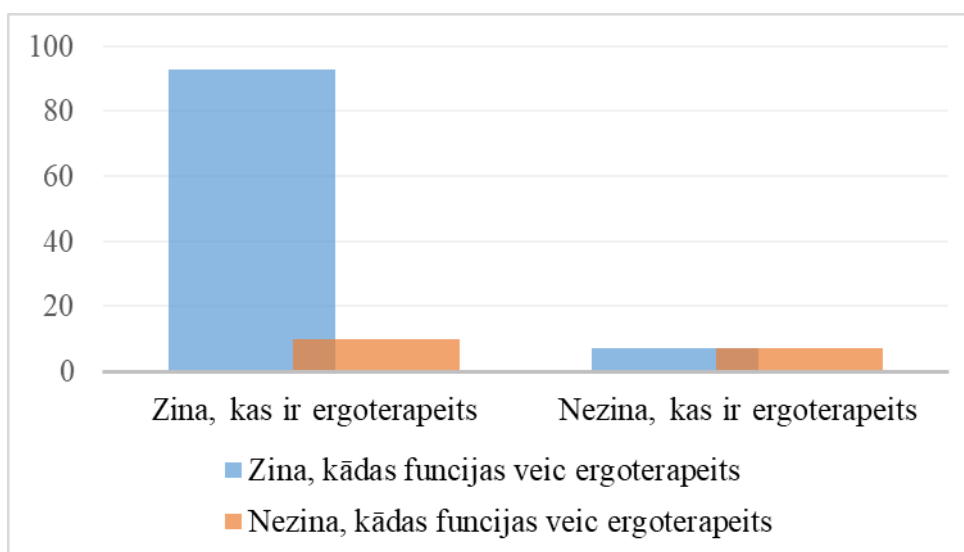
ERGOTERAPIJAS DEFINĪCIJAS SKAIDROJUMS. ОБЪЯСНЕНИЕ ДЕФИНИЦИИ ЭРГОТЕРАПИИ. EXPLANATION OF OCCUPATIONAL THERAPY DEFINITION

Ergoterapija ir veselības aprūpes profesija, kas pamatojas uz zināšanām par mērķtiecīgām nodarbēm, un kuras galvenais uzdevums ir veicināt indivīda daļību ikdienas dzīves nodarbēs, veselību un labklājību visos dzīves aspektos [2.]. Ergoterapeiti veicina pēc iespējas ilgāku personas

atrašanos savā mājas vidē, modificējot mājas vidi vai aktivitātes veikšanu, ja nav iespējams atjaunot traucēto funkciju, kas ierobežo aktivitāšu veikšanu, mazinot asistēšanas līmeni un veicinot personas neatkarību tai svarīgās nodarbēs, kas ietver pašaprūpi, produktivitāti un brīvo laiku.

ERGOTERAPIJAS PAKALPOJUMA ANALĪZE LATVIJAS PAŠVALDĪBU SOCIĀLAJOS DIENESTOS. АНАЛИЗ УСЛУГ ЭРГОТЕРАПЕВТА В СОЦИАЛЬНЫХ СЛУЖБАХ САМОУПРАВЛЕНИЙ ЛАТВИИ. ANALYSE OF OCCUPATIONAL THERAPY SERVICE IN SOCIAL SERVICES OF LOCAL GOVERNMENTS OF LATVIA

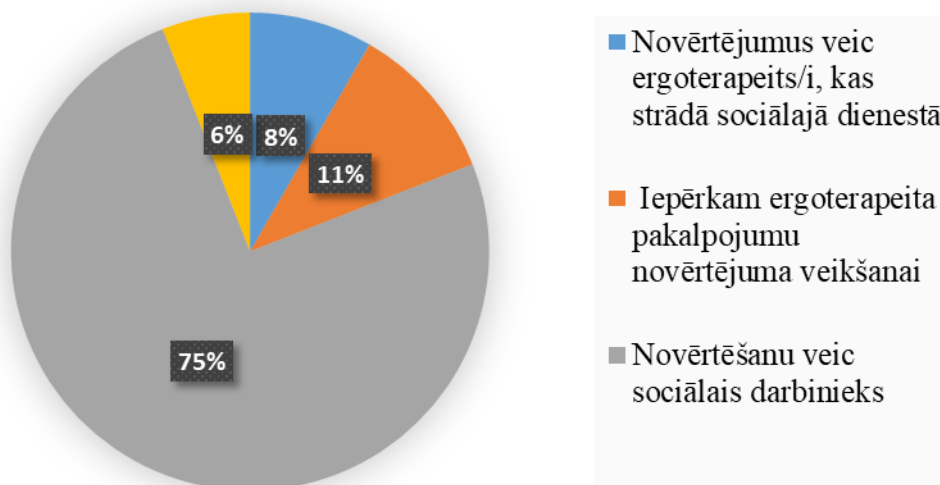
Kopumā 92% respondentu, sociālajā dienestā nav ergoterapeita. Vairākums respondentu, kuru pārstāvētajā sociālajā dienestā nestrādā ergoterapeits, apgalvoja, ka zina kas ir ergoterapeits – 85% respondentu, bet 10% no šiem respondentiem jautājumā, kādas funkcijas sociālajā dienestā veic ergoterapeits, atzina, ka nezina atbildi uz šo jautājumu (skat. 1. att.).

1. att. Zināšanas par ergoterapeita kompetencēm to sociālo dienesu pārstāvju vidū, kur nav ergoterapeita

“Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības” likumā rakstīts, ka novērtējumus aizpilda ergoterapeits vai sociālais darbinieks [1.], tādēļ sociālie darbinieki vairumā sociālo dienestu aizpilda novērtējumu veidlapas, šī iemesla dēļ Latvijas ergoterapeitu asociācijas darba grupa piedalījās “Bartela indekss” izstrādē, kas ir izstrādāts jaunā redakcijā [3.].

Sociālajos dienestos personas novērtēšanu pēc Bartela indeksa un piešķir vai atsaka pakalpojumu Sociālās integrācijas valsts aģentūrā, izvērtē personas funkcionālo stāvokli un aizpilda Ministru kabineta noteikumu Nr. 805 2. pielikumu “Personas ikdienā veicamo darbību un vides novērtējuma anketu,” raksta atzinumus par nepieciešamajiem vides pielāgojumiem, autors noskaidroja, ka 75% sociālajos dienestos novērtēšanu veic sociālais darbinieks, 11% sociālo dienestu iepērk ergoterapeita pakalpojumu, tikai 8% sociālajos dienestos novērtēšanu veic ergoterapeits, kas strādā sociālajā dienestā. 6% sociālo dienestu plāno iepirkt ergoterapeita pakalpojumu (skat. 2. att.).

2. att. Klienta novērtējums mijiedarbībā ar vidi

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Sociālo pakalpojumu klāsts dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs, kas ir atkarīgs no pašvaldības finansiālajām iespējām, prasmēm īstenot investīciju projektus un pieejamās infrastruktūras. Tikai 8% no aptaujātajiem respondentiem atzīmēja, ka to pārstāvētajos sociālajos dienestos vai to struktūrvienībās strādā ergoterapeits. 75% sociālo dienestu personas novērtēšanu pēc Bartela indeksa veic sociālais darbinieks, jo nav ergoterapeita, kas to varētu darīt.

Autors izstrādāja bukletu, lai sniegtu argumentētus priekšlikumus un izglītotu sociālo dienestu darbiniekus par ergoterapeita pakalpojuma kā jauna resursa nepieciešamību Latvijas pašvaldību sociālajiem dienestiem, kuriem nav ergoterapeita, par šāda pakalpojuma nepieciešamību.

KOPSAVILKUMS. PE3IOME. SUMMARY

Tikai 8% no aptaujātajiem respondentiem atzīmēja, ka to pārstāvētajos sociālajos dienestos vai to struktūrvienībās strādā ergoterapeits, sniedzot būtisku ieguldījumu sociālo pakalpojumu pilnveides procesā, veicot ne tikai sociālās rehabilitācijas pakalpojumu realizāciju, bet arī veicot personas novērtējumu, kas nepieciešams citu pakalpojumu saņemšanai. Ergoterapeiti veic mājas vides novērtējumus un sniedzot kvalitatīvas rekomendācijas par nepieciešamajiem pielāgojumiem, šādi ietaupot pašvaldības finansiālos resursus, jo nav nepieciešams labot veiktos pielāgojumus, kurus klients nespēj izmantot savā ikdienā. Sociālajos dienestos, ergoterapeitam kvalitatīvi veicot personas novērtēšanu pēc Bartela indeksa un piešķirot vai atsakot pakalpojumu Sociālās integrācijas valsts aģentūrā, samazinās rindas garums uz šo pakalpojumu, jo to saņem personas, kurām tas patiešām ir nepieciešams. 75% no visiem sociālajiem dienestiem šos novērtējumus veic sociālais darbinieks, jo nav ergoterapeita, kas to varētu darīt.

Noskaidrojot sociālo dienestu pārstāvju zināšanas par to, kas ir ergoterapeits, 75% respondentu spēja nosaukt vismaz kādu ergoterapeita funkciju. Autors secina, ka ir nepieciešams izglītēt sociālo dienestu pārstāvjus, jo bija maz respondentu, kas spēja nosaukt vairākas ergoterapeita kompetences, nepieciešams izglītēt sociālo dienestu pārstāvjus ar informatīvo materiālu, bukleta veidā.

Vairums respondentu uzskata, ka ergoterapeits sociālajos dienestos būtu nepieciešams. Sociālajos dienestos lielākoties nav ergoterapeitu divu iemeslu dēļ – trūkst speciālistu, kas varētu aizpildīt vakanci vai trūkst finansiālo iespēju, lai algotu šādu speciālistu. Tāpat, ir jāveic labojumi likumdošanā, lai sociālajiem darbiniekiem nebūtu jāveic ergoterapeita pienākumi.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. 31.10.2002. Latvijas Vēstnesis, 168 (2743), 19.11.2002.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 23, 12.12.2002.
2. Latvijas Ergoterapeitu Asociācija - <http://ergoterapija.lv/index.php/pacientiem/kas-ir-ergoterapeits> [Apmeklēts 2019. gada 10. janvārī].
3. Latvijas republikas Labklājības ministrija - <http://www.lm.gov.lv/lv/aktuali/lm-dokumentu-projekti> [Apmeklēts 2019. gada 20. martā].

ASISTENTA PAKALPOJUMU PILVEIDOŠANA DAUGAVPILS PILSĒTAS PAŠVALDĪBĀ

Tatjana Grigorjeva, Latvija,
Baltijas Starptautiskā Akadēmija, Daugavpils filiāle,
Profesionālās Maģ.studiju programma „Sociālais darbs”,
tatjanajuriste@inbox.lv,
Zinātniskais vadītājs: Mag.sw. Nonna Jakubovska

ANNOTATION

Assistant service is provided to help the disabled person in his/her activities outside of their home. Main goal of this service is to support a persons aspiration for independent living without any services from care facilities. Currently Ministry of welfare hasn't created an effective assistant service system to ensure the goal achievement in obtaining services in accordance with specific needs of people with disabilities. The purpose of this article is to draw attention to the imperfection of the existing system of assistance services for people with disabilities in the social service of Daugavpils city government and its improvement.

Key words: assistant service, disabled person, social work, interprofessional team.

АННОТАЦИЯ

Ассистентская услуга предусмотрена для того, чтобы помочь лицу с инвалидностью в деятельности вне его жилья, и цель этой услуги поддержать лицо в стремлении к самостоятельной жизни, без услуг заведений по уходу за немощными людьми. В настоящее время Министерство благосостояния не создала эффективную систему по оказанию ассистентских услуг для обеспечения достижения поставленной цели в получении услуг в соответствии с конкретными нуждами лиц с инвалидностью. Целью этой статьи является обращение внимания на несовершенство имеющейся системы оказания ассистентских услуг лицам с инвалидностью социальной службы Даугавпилсского городского самоуправления, и ее усовершенствование.

Ключевые слова: ассистентская услуга, лицо с инвалидностью, социальная работа, межпрофессиональная команда.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pieprasītākais asistenta pakalpojuma veids ir asistenta pakalpojums pašvaldībā, kas tiek nodrošināts līdz 40 stundām nedēļā, lai persona ar invaliditāti varētu nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā vai saņem pakalpojumus. Pakalpojumu ir tiesīgi saņemt: 1) bērni no piecu līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību; 2) pilngadīgas personas ar I vai II invaliditātes grupu, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību.

Pētījuma mērķa grupa ir Daugavpils pilsētas pašvaldības iestādes „Sociālais dienests” asistenti, kuri ir sniegt atbalstu cilvēkam ar ļoti smagu vai smagu funkcionēšanas ierobežojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras invaliditātes dēļ viņš nevar veikt pats [3]. Tika noskaidrotas problēmas, ar kurām saskaras asistenti, veicināt personu ar invaliditāti integrāciju sabiedrībā: cilvēkiem ar invaliditāti trūkst asistentu. Šobrīd asistenta pakalpojumus vēlas saņemt 500 cilvēku, bet sniegt tos ir gatavi 475 asistenti. Sociālais dienests aicina Daugavpils iedzīvotājus kļūt par asistentiem cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Latvijā asistenta pakalpojums ieviests 2013. gadā. Kopš 2015. gada to finansē no Labklājības ministrijas (LM) budžeta, nauda tiek pārskaitīta mērķdotāciju veidā pašvaldībām.

Pašvaldības, administrējot šo pakalpojumu, vienu reizi mēnesī iesniedz atskaites, kas ir pamatojums Valsts kasei pārskaitīt finansējumu. No kopējās summas 10% paredzēti pašvaldībām šī pakalpojuma administrēšanai.

Invaliditātes likumā paredzētā asistenta pakalpojuma galvenā ideja ir – nodrošināt personu integrāciju gan sabiedrībā, gan darba tirgū.

Labklājības ministrijas statistikas dati liecina, ka asistenta pakalpojumu pašvaldībā 76% gadījumu sniedz ģimenes locekļi vai radnieki [1].

Kopš pakalpojuma ieviešanas 2013. gadā pakalpojuma saņēmēju skaits ir pieaudzis vairāk nekā trīs reizes, attiecīgi palielinājies arī pakalpojuma nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma apjoms, saskaņā ar Daugavpils pilsētas pašvaldības iestādes „Sociālais dienests” pārskatu par darbu 2018.g. [4].

Ir normatīvie akti, kas reglamentē personai ar invaliditāti sniedzamā asistenta pakalpojuma pašvaldībā līdz 40 stundām nedēļā piešķiršanu, bet asistenta pakalpojuma pašvaldībā piešķiršanas kārtība nav optimāla. VDEĀVK spēja tikai uz dokumentu pamata noteikt, vai personām ir nepieciešams asistenta pakalpojums, ir apšaubāma, savukārt sociālie dienesti, piešķirot pakalpojumu, pārsvarā paļaujas tikai uz šo izvērtējumu. Minēto apliecina iegūtie dati, ka asistenta pakalpojumu pašvaldībā saņēma tikai 36% personu, kurām bija izsniegts VDEĀVK atzinums par šī pakalpojuma nepieciešamību.

Sociālajiem darbiniekiem, tika arī noskaidroti iemesli, kā dēļ personas ar invaliditāti neizmanto pakalpojumu [3].

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Asistents – Latvijā salīdzinoši jauns pakalpojums, tas ir solis pareizajā virzienā, tomēr Labklājības ministrija nav spējusi izveidot efektīvu pakalpojuma administrēšanas sistēmu, lai nodrošinātu pakalpojumam izvirzīto mērķu sasniegšanu un atbilstību cilvēku ar invaliditāti vajadzībām. Kā paradīja prakse: trūkst zināšanu un pieredzi, lai pilnvērtīgi sadarboties ar asistentiem, vienlaikus vienkāršojot pakalpojuma administrēšanu, papildī izmantojot citu Eiropas valstu pieredzi.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. 20.05.2010. likums “Invaliditātes likums” (“LV”, 91 (4283), 09.06.2010. Grozījumi invaliditātes likumā 13.10.2016.likums/ LV, 200 (5772), 14.10.2016./ Stājas spēkā 28.10.2016.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/211494-invaliditates-likums> (apmeklēts 10.04.2019).
2. 18.12.2012. LR Ministru Kabineta Noteikumi № 942 “Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā” (“LV”, 1 (4807), 02.01.2013. Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 942 "Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā" Ministru kabineta 13.10.2015. noteikumi Nr. 592/LV, 210 (5528), 27.10.2015./Stājas spēkā 01.01.2016. (apmeklēts 10.04.2019).
3. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/293138-asistenta-pakalpojumu-cilvekiem-ar-invaliditati-apgrutina-uzskaite-2018> (skatīts 12.03.2019.).
4. <http://www.socd.lv/parskati> (apmeklēts 19.04.2019).

NOTIESĀTO PERSONU RESOCIALIZĀCIJA

Vineta Vanaga, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jelgavas filiāle,
maģistra studiju programma “Sociālais darbs”
vineta.vanaga@inbox.lv
doc., Dr.psych., Jeļena Šaplavska

ANOTĀCIJA

Pētījuma tēmas pamats ir izprast ieslodzīto personu atkarības cēloņus un ietekmi uz personību, kā arī sniegt ieskatu par sociālo prasmju pilnveidošanas un atjaunošanas iespējām iesaistoties Olaines cietuma Atkarīgo centrā īstenotajās sociālās rehabilitācijas programmās. Olaines cietuma Atkarīgo centrs ir jaunākais projekts Latvijā, kurš izstrādāts un realizēts Latvijas un Norvēģijas finansiālajā sadarbībā. Tas paredzēts ieslodzīto personu resocializācijai, noziedzības un atkārtoti veiktu noziegumu riska mazināšanai. Pētījuma mērķis ir sniegt informāciju par ieslodzījumā esošo atkarīgo personu resocializācijas iespējām un iepazīstināt ar paredzētajām resocializācijas metodēm Olaines cietuma Atkarīgo centrā, kā arī uzzināt atkarīgo personu viedokli un atziņas par īstenoto programmu efektivitāti problēmas risināšanā. Pētījuma piedalījās 42 personas, kuras pašlaik atrodas Olaines cietuma atkarīgo centrā. Tie ir vīrieši vecumā no 21-54 gadiem ($M = 34.2$, $SD = 8.74$). 50% dalībnieku nav vecāki par $Mdn = 31.5$ gadiem. Pētījuma rezultāti norāda, ka ieslodzītajām personām pastāv vairākas rašanas atkarības problēmas. Lai palīdzētu šīm personām iegūt līdzvērtīgu stāvokli sabiedrībā pēc soda izciešanas, jānodrošina sociālā rehabilitācija. Rehabilitācijas process ir nozīmīgs ne tikai konkrētajai personai, tas arī apkārtējā sabiedrībā mazina noziegumu skaitu un spriedzi, kas ar to saistīta. Sociālajā rehabilitācija ir ieslodzīto personu iepriekšējā statusa atjaunošana.

Atslēgas vārdi: atkarība, resocializācija, atkarīgā persona, socializācija.

ABSTRACT

The subject of the study is based on understanding the causes and impact of the dependency of prisoners on personality, as well as providing insight into the possibilities of developing and restoring social skills through the social rehabilitation programmes implemented at the Olaine Prison Dependant Centre. The Olaine Prison Dependents Centre is the latest project in Latvia, which has been developed and realized in the financial cooperation of Latvia and Norway. It is intended to resocialise prisoners, reduce the risk of crime and recurrent crimes. The aim of the study is to provide information on the possibilities for resocialisation of dependent persons in custody and to present the intended methods of resocialisation at the Olaine Prison Dependant Centre, as well as on the views and knowledge of the dependants on the effectiveness of the programmes implemented in tackling the problem. The study involved 42 individuals currently at the Olaine Prison Dependant Center. They are men aged 21-54 ($M = 34.2$, $SD = 8.74$). 50% of participants are not older than $Mdn = 31.5$ years old. The results of the study indicate that there are a number of addiction problems for prisoners. Social rehabilitation must be ensured in order to help these persons acquire an equivalent position in society after serving a sentence. The rehabilitation process is important not only for the individual concerned, but also for the surrounding community it reduces the number of crimes and the tension associated with it. Social rehabilitation is the restoration of the former status of prisoners.

Key words: addiction, dependent person, resocialization, socialization.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Jau vairākus desmitus gadu Eiropas valstis par soda izciešanas mērķi izvirza notiesāto sociālo prasmju attīstīšanu un atjaunošanu kā vienīgo līdzekli jauna nozieguma novēršanai pēc personas atbrīvošanas. Pamatojoties uz to ieslodzījuma vietās jāveic aktīvs sociālais darbs laikā, kuru persona pavada brīvības atņemšanas iestādē. Ņemot vērā faktus, ka Latvijas ieslodzījuma vietās ir pietiekami daudz personu, kuriem ir atkarības problēmas – ieslodzījuma vietu pārvalde izvirzīja jaunu uzdevumu – nākotnē pievērsties šīs auditorijas resocializācijai.[1]

Vadoties pēc sociālā darba specifikas skaidrojuma resocializācija ir cilvēka sagatavošana, lai tas varētu sekmīgi iekļauties kultūrā un vidē, kura kļuvusi sveša krīzes, traumas, vai neparedzētu dzīves apstākļu izmaiņu rezultātā. [2]

Latvijas un Norvēģijas finansiālās sadarbības rezultātā izveidota jauna iestāde, kuras darbības pamatā ir atkarībā esošo ieslodzīto personu resocializācija, tāpēc svarīgi ir iepazīstināt

sabiedrību ar ieslodzīto personu atkarības cēloņiem un to ietekmi uz personību, kā arī sniegt ieskatu sociālo prasmju pilnveidošanas un atjaunošanas iespējām iesaistoties Olaines cietuma Atkarīgo centrā īstenotajās sociālā atbalsta programmās.

Atkarība sākas ar bērna pirmajiem dzīves mēnešiem, laikā, kad viņš ir atkarīgs no vecākiem un apkārtējās vides. Pētījumi pierādījuši, ka bērni, kas pirmajā dzīves gadā cietuši no vienaldzības un mīlestības trūkuma vairāk tiek pakļauti sociāli nelabvēlīgas vides ietekmes riskam un negatīvai personības attīstībai, pakļaujot sevi dažādu atkarību iespējām.[3]

Lielbritānijas sociālie pētījumi norāda, ka visbiežāk satopamie atkarību izraisošie cēloņi ir ģimene un draugi, socializācija un sociālā vide, veselības stāvoklis un medikamentu lietošana, interese un "izmēģinājumu." [4]

Nav noslēpums, ka cilvēka dzīvi ietekmē tikai ģimene un radniecība. Veidojas apstākļi un situācijas, kad satopamies ar dažāda rakstura, uzskatu, ieradumu un sociālā stāvokļa cilvēkiem, daži no tiem ieņem nozīmīgu vietu personas dzīvē, citi dodas tālāk ilgstošu saskarsmi neveidojot. Tie cilvēki, kurus mūsu zemapziņa pieņem kļūst par draugiem.[5]

Draugi padara dzīvi krāsaināku un interesantāku. Pusaudžu gados izteikti parādās draugu izvēles nozīmīgums, rodas apziņa, ka draudzējoties jāērķinās ar citu cilvēku vēlmēm un vajadzībām. Draudzība kļūst par izziņas avotu, jo pusaudzim svarīgs vienaudžu – draugu viedoklis. Vecāku domas šajā attīstības posmā bieži vien netiek uzklausītas un ņemtas vērā. Tāpēc svarīga ir ģimenes attieksme un iecietība. Ja tas nenotiek jaunieši spiesti meklēt sapratni un atbalstu un nereti nonāk "nepareizā atbalsta grupā." [6]

Cilvēks piedzimst kā bioloģiska būtne, par sociālu personu tas izveidojas dzīves laikā iegūstot dzīves pieredzi, saskarsmes prasmes, kontaktus ar sabiedrību. Cilvēka individuālās dabas, uzvedības un attīstības laiku sauc par *socializāciju*. [7]

Socializācija turpinās visu cilvēka mūžu. Visaktīvāk socializācija norisinās bērnībā, tāpēc šajā laikā iegūtās uzvedības normas pamatojas uz vecākiem, vienaudžiem, izglītības iestādēm, masu medijiem.

Veselība ir cilvēka dzīves kvalitātes rādītājs, kā arī viņa ģimenes un sabiedrības labklājības attīstības pamats. Veselības nodrošināšana un saglabāšana ir gan katra individuāla, gan valsts kopējā atbildība.

Latvijas iedzīvotāju vidū visizplatītākās saslimšanas ir: sirds un asinsvadu slimības, ļaundabīgie audzēji. Šo slimību attīstības pamatā kā galvenos cēloņus jāmin faktorus, kuri saistās ar sabiedrības dzīves veidu - neveselīgs uzturs, mazas fiziskās aktivitātes un kaitīgie ieradumi.(smēķēšana, alkohola un atkarību izraisošo vielu lietošana).[8]

Netrūkst arī cilvēku, kuri sastopas ar mentālās veselības traucējumiem: depresiju, trauksmi, personības izdeģšanu.

Programmas "Eiropas ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansēto programmu projektu un pasākumu īstenošana "ietvaros 2016.gada 5.oktobrī tika atklāts Atkarīgo centrs, Olaines cietumā kas uzbūvēts, lai nodrošinātu narkotisko un psihotropo vielu atkarīgo personu pilnvērtīgu iesaistīšanu resocializācijas pasākumos. Līdz šim Latvijas ieslodzījuma vietās bija novecojusi infrastruktūra. Tādēļ tiem kam ir atkarību problēmas ieslodzītajiem nevarēja nodrošināt pilnīgu izolāciju no narkotiskajām un psihotropajām vielām.[9]

Olaines cietuma Atkarīgo centrā īstenojās resocializācijas programmas „Atlantis” un “Pathfinder”

Programmas „Atlantis” mērķis ir resocializēt Latvijas ieslodzījuma vietās esošos klientus, kuriem ir atkarības problēmas (alkohols un narkotisko vielu lietošana), uzlabojot viņu dzīves kvalitāti, mudinot viņus uz pašattīstību, izaugsmi un sevis pilnveidošanu, un tādā veidā nodrošināt atgriezeniskās izmaiņas visās viņu dzīves jomās.”[1:70]

Programmā “Pathfinder” tiek realizēts pasākumu kopums, kas vērsts uz notiesātās atkarīgās personas sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu un uzlabošanu, sadarbojoties ar darbiniekiem un citiem notiesātajiem, ievērojot kopienas principus un vērtības. Šādā veidā tiek atjaunota klientu sociālā komunikācija un attiecību kultūra [10].

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN SECINĀJUMI. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ВЫВОДЫ. RESEARCH RESULTS AND CONCLUSIONS

Lai izpētītu Olaines cietuma atkarīgo centrā resocializējamo personu atkarības problēmas un uzzinātu viņu viedokli par centra darbības efektivitāti tiek izstrādāta aptaujas anketa. Anketa sastāv no 20 jautājumiem un ietver atbilžu alternatīvas. Anketu aizpildīja 42 personas, kuras pašlaik atrodas Olaines cietuma atkarīgo centrā. Tie ir vīrieši vecumā no 21-54 gadiem ($M = 34.2$, $SD = 8.74$). 50% dalībnieku nav vecāki par $Mdn = 31.5$ gadiem.

Analizējot pētījuma rezultātus atklāts, ka atkarības problēmu rašanos veicina:

- nesaskaņas ģimenē, tuvinieku vienaldzība un laika trūkums, kā arī vecāku uzvedības modelis un ģenētiskā saikne;
- draugu ietekme;
- veselības problēmas un medikamentu lietošana;
- nespēja iedzīvoties un kontaktēties ar apkārtējo sabiedrību;
- socializācijas prasmju trūkums.

Lielākā daļa – 33,33% aptaujāto Olaines cietuma Atkarīgo centrā esošo klientu pirmo reizi sodīti līdz 16 gadu vecumam, tas liecina, šīm personām uzvedības problēmas izveidojušās ļoti agri. Līdz ar to izveidojušās negatīvas emocijas, traucētas sociālās saskarsmes prasmes un izglītības ieguve. Tāpēc nepieciešama uzvedības korekcija, interešu veicināšana un izglītības apguve. 50% no visiem aptaujātajiem ir pabeigta tikai pamatzglītība. Galvenie atkarību izraisošie iemesli ir: stress, izmisums un bezcerība, kā arī ģimenes problēmas, draugu kompānijas ietekme, interešu trūkums brīvā laika pavadīšanai. Vairāk nekā 80% aptaujāto noziegumus izdarījuši atkarību izraisošo vielu iespaidā. Tas nozīmē, ka šie noziegumi varēja nenotikt, ja personas nervu sistēmu un rīcību nevirzītu atkarību izraisošas vielas.

Olaines cietuma Atkarīgo centrs ir jauna iestāde, kurā ieslodzītās personas ierodas labprātīgi, apzinoties to, ka kļuvušas atkarīgas no dažādu atkarību izraisošo vielu lietošanas un vēlas pēc soda izciešanas sākt dzīvi ar jaunām vērtībām un attieksmi. Iemaņas, kuras iegūtas resocializācijas programmās mazinās risku atkārtotu noziegumu izdarīšanai. Resocializācijas programmu nodarbības palīdzēs attīstīt klientu sociālās saskarsmes prasmes, labāk izprast sevi un savas atkarības problēmas, motivēs jaunas dzīves sākumam.

Resocializācijas programmu īstenošana pozitīvi ietekmēs daļu – 45,76% Olaines cietuma Atkarīgo centrā esošo personu, jo tās ir pārliecinātas, ka atkarību izraisošās vielas lietot neturpinās.

Resocializācijas programma "Pathfinder" nepieciešams iesaistīt patstāvīgā darbā psihologu, kurš ikdienā sniegtu palīdzību klientu problēmām, kā arī vajadzīgas narkologa konsultācijas. Nepieciešams pilnveidot kultūras pasākumu plānu un brīvā laika pavadīšanas iespējas. Nepieciešama sadarbība ar Nodarbinātības Valsts aģentūru un izglītības iestādēm, tas sekmēs zināšanu un prasmju apguvi, kas pēc tam noderēs darba meklējumos. Klientu motivēšanas nolūkos nepieciešams organizēt tikšanos ar personām, kuras ir izgājušas resocializācijas programmas, lai dalītos pieredzē ar esošajiem klientiem un tādejādi motivētu ar savu pozitīvo piemēru.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Resocializācijas programma "Atlantis" Norway grants 2017. 6 lpp.
2. The Social Work Dictionary. Robert L.Barker. – Washington, 2003, p. 369.
3. Psiholoģija ģimenei un skolai Kareļskis, Zingermane I., "Audzināšana ģimenē kā narkomānijas iemesls" 2014.Nr.1
4. <http://www.sunrisehouse.com/cause-effect/reasons-addiction/> sk.01.05.2019.
5. Omārova S., Cilvēks dzīvo grupā.Rīga, Kamene, 2002. 43 lpp.
6. Špona,A., Čamane,I Audzināšana.Pašaudzināšana.Teoriya,pieredze, prakse., Rīga:RaKa, 2009. 27.lpp.
7. Laķis, P. Socioloģija. Ievads socioloģijā.R: Zvaigzne ABC, 2005. 91 lpp.
8. Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam
9. <http://www.ievp.gov.lv/>" Jaunas nodaļas izveide Olaines cietumā, ieskaitot būvniecību un personāla apmācību

10. Olaines cietuma praktiskie materiāli darbam ar PATHFINDER (Mājupceļš) programmu 2017

PATSTĀVĪGĀS DZĪVES UZSĀKŠANAS PROGRAMMAS IZSTRĀDĀŠANA JAUNIEŠIEM PĒC ĀRPUSĢIMENES APRŪPES

Alla Beļajeva-Lapiņa, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Jelgavas filiāle,
maģistra studiju programmas “Sociālais darbs”,
allabulizko@inbox.lv.
Dr.paed., Mg.soc.d. Jeļena Laškova

ANOTĀCIJA

Rakstā ir izskatīta jauniešu sagatavošanās patstāvīgās dzīves uzsākšanai pēc ārpusģimenes aprūpes problēma. Statiskas dati, ārvalstu un Latvijas pētījumu rezultāti, praksē bērnu aprūpes institūcijā novērotās tendences liecina, ka ievērojama daļa jauniešu, uzsākot patstāvīgo dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma saņemšanas aprūpes institūcijā, sasniedzot pilngadību, saskaras ar dažādām grūtībām. Bērnu aprūpes iestādē diezgan problemātiski realizēt jauniešu socializāciju un sagatavošanos patstāvīgai dzīvei, jo bieži vien netiek ievērotas iestādē dzīvojošo jauniešu vecumposma īpatnības un patstāvīgās dzīves uzsākšanas priekšnosacījumi. Pētījuma mērķis ir izstrādāt patstāvīgas dzīves uzsākšanas programmu jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes. Tiek izveidota aptaujas anketa, kurā ir ietverti jautājumi, kas ļāva noteikt jauniešu viedokli un novērtēt viņu pašreizējās vajadzības. Pētījumā piedalījās 9 jaunieši no 15-18 gadu vecumposmā, konkrētā bērnu aprūpes iestādē. Iegūtie dati analizēti, izmantojot kvantitatīvo metodi. Pētījuma rezultāti liecina, ka patstāvīgās dzīves uzsākšanas programmai jābalstās jauniešu vajadzībās, ņemot vērā vecumposma attīstības īpatnības un viņu personīgo viedokli. Izstrādātā programma virzīta uz jaunieša patstāvības un līdzdarbības veicināšanu.

Atslēgas vārdi: ārpusģimenes aprūpe, patstāvīgā dzīve, priekšnosacījumi.

ABSTRACT

The article deals with the problem of preparing young people to take up their own life after taking out-of-family care. Static data, results of foreign and Latvian studies, trends observed in practice in the childcare institution show that a significant proportion of young people face different difficulties when starting their own life after receiving an out-of-family care service in a nursing institution reaching age. Socialising young people and preparing for their own lives is rather problematic in the childcare facility, since the special features of the old age of young people living in the institution and the conditions for starting their own life are often not respected. The aim of the study is to develop a programme for the commencement of independent life for young people following out-of-family care. A questionnaire containing issues that allowed young people to be identified and to assess their current needs is established. The study involved 9 young people aged 15-18 in a particular childcare facility. The resulting data are analysed using the quantitative method. The results of the study show that the programme for the opening of an independent life should be based on the needs of young people, taking into account the specific nature of the development of the old age and their personal views. The programme developed aims to promote the independence and participation of young people.

Key words: out-of-family care, autonomous life, preconditions.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Pētāmās problēmas aktualitātes pamatā ir jauniešu tiesību aizsardzības un bērnu interešu aizstāvības jautājums, kurš vienmēr ir un būs aktuāls, īpaši, ja tiek aizskartas bērna tiesības izaugt ģimenē līdz patstāvīgās dzīves uzsākšanai. Kad bērns tiek šķirts no bioloģiskās ģimenes, vispiemērotākā viņa attīstībai un socializācijai ir ģimeniskā vide – audžuģimene, aizbildnība vai adopcija. Neskatoties uz to, ka Latvijā tiek veikti dažādi atbalsta pasākumi, lai veicinātu šīs ārpusģimenes aprūpes formas aktivitāti, vēl ar vien liela daļa bērnu tiek ievietoti bērnu aprūpes institūcijās – no tiem puse ir pusaudži un jaunieši vecumā no 13-17 gadi, kurus institūcijas uzdevums ir sagatavot patstāvīgai dzīvei. [10]

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas veiktā pētījumā tika apstiprināts, ka jaunieši, kas auguši bērnu aprūpes institūcijā, ir mazāk sagatavoti patstāvīgai dzīvei, nekā, ģimeniskā vidē augušie. [11] Pētījumos ir atspoguļots, ka ievērojama daļa jauniešu, kas uzsākuši patstāvīgo dzīvi, atzīst, ka uzsākot to, ir saskaršies ar tādām problēmām kā bezdarbs, bezpajumtniecība,

noziedzība, jo nebija apguvuši patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes. [8] Kā arī jaunieši atklāj, ka uzsākot patstāvīgo dzīvi, nebija pietiekami tai sagatavoti, jo viņu viedoklis netika uzklauts, vajadzības netika izprastas vai ņemtas vērā. [4] Lielākajai daļai bērnu, kas saņēma sociālo pakalpojumu aprūpes institūcijā, piemīt motivācijas trūkums, uzvedības un atkarības problēmas; traumēta ES – koncepcija un izpaužas iemācītā bezpalīdzība. [5]

Radušās problēmas risināšanai, izvirzīts mērķis - izpētīt patstāvīgās dzīves uzsākšanas priekšnosacījumus jauniešiem ārpusģimenes aprūpē un izstrādāt patstāvīgas dzīves uzsākšanas programmu jauniešiem vecumā no 15 - 18 gadiem pēc ārpusģimenes aprūpes. Iegūtie pētījuma rezultāti sniedz atbildi uz jautājumu: *Kādam jābūt patstāvīgās dzīves uzsākšanas programmas saturam, lai jaunieši bērnu aprūpes institūcijā tiktu sekmīgi sagatavoti patstāvīgai dzīvei?*

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Institūcijas darbības specifika apgrūtina jauniešu socializāciju un gatavošanos procesu patstāvīgai dzīvei realizāciju. Viena no problēmām ir birokrātiskais slogs, kas jāpilda sociālā darba speciālistam. Šis aspekts bieži vien noved pie novājināta sociālā darba ar jauniem tiešā kontaktā, tas traucē veidot uz uzticību balstītas attiecības.

Stabilas piesaistes personas trūkums ir problēma, kas radusies darbinieku rotācijas dēļ, jo tiek mazināta vērību sistēmas un uzvedības modeļu parauga konsekvence. [6, 21-22]

Bērnam aprūpes iestādē ir grūti apzināties savus iekšējos resursus un motivāciju, lai mainītu vai uzlabotu situāciju, jo viņi neredz vajadzību piepūlēties – likums paredz nodrošināšanu ar pamatvajadzībām, tā jauniešiem veidojot patērētāju attieksmi. [1, 6] Institūcijā jaunieša un darbinieka darbība tiek stingri reglamentēta, neatstājot jauniešiem izvēles iespējas. Grūtības veicināt jauniešu līdzatbildības uzņemšanos sagatavošanā patstāvīgās dzīves procesā, jo jaunieši uzskata, ka viņu viedoklis un individuālās vajadzības netiek ņemtas vērā. [9, 5-12]

Jaunības vecumposma vadošā ir izglītojošā un profesionālā darbība, kā arī jaunības vecumposms tiek uzskatīts par personības stabilizācijas periodu. [2, 35] Jaunības krīzes laikā 17 gados – veidojas uzvedības paškontrolē, kas ir balstīta uz vērtībām.

Izvirzīti patstāvīgās dzīves uzsākšanas priekšnosacījumi: praktisko un sociālo iemaņu un prasmju apgūšana, pamatvajadzību nodrošināšana, tādos aspektos kā veselība un labsajūtu, personīgā izaugsme, ģimene un draugi, izglītība un darbs, mājoklis, pamatprasmes, finanses, tiesību un juridiskie jautājumi [12]; jaunieša vajadzību novērtējums [7]; darbinieku un uzticības personas atbalsts; līdzdalība [3]; jauniešu motivācija.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN SECINĀJUMI. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ВЫВОДЫ. RESEARCH RESULTS AND CONCLUSIONS

Lai izpētītu Jelgavas pašvaldības Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centra (Aprūpes centrs) jauniešu vajadzības un noskaidrotu viņu viedokli, tiek izstrādāta aptaujas anketa. Anketā ir 15 jautājumi, uz dažiem ir piedāvāti atbilžu varianti, uz dažiem jautājumiem atbildot, jauniešiem jāizsaka savs viedoklis. Aptaujā piedalījās 9 jaunieši vecumā no 15-18 gadiem - 4 jauniešiem un 6 jauniešiem, no kuriem 6 jaunieši ir 17 gadu vecumā.

Analizējot pētījuma rezultātus atklāts, ka jaunieši labprātāk pavada brīvo laiku ar vienaudžiem. Aktuālākās jomas, kurās jauniešiem ir vajadzīgs atbalsts ir izglītība, veselības aprūpe un emocionālās labsajūtas uzlabošana. Jauniešu atzīst, ka atbalsts pamatprasmju apgūšanā viņiem nav vajadzīgs.

Visiem 9 Aprūpes centra jauniešiem ir atbalsta un uzticības persona: draugi, iestādes darbinieki un krustvecāki. Šīs personas vērtējamas kā resurss, gatavojot jauniešus patstāvīgai dzīvei. Nepietiekamu atbalstu jaunieši saņem no skolotājiem un citas institūcijas pārstāvjiem, šajā gadījumā jāuzlabo sadarbība un veido sociālie kontakti.

Uz atvērto jautājums par patstāvīgās dzīves jēdziena izpratni, jaunieši atbildēja, ka saprot to kā brīvību pieņemt lēmumus, atbildību par sevi un patstāvīgu sevis apgādāšanu ar pamatvajadzībām. Pārsvarā jaunieši uzskata, ka ir gatavi patstāvīgas dzīves uzsākšanai un atzīst, ka 15-16 gadi ir piemērotākais vecums, kad jāsāk tai gatavoties. Domājot par patstāvīgo dzīvi, visvairāk jauniešus uztrauc finansiālo līdzekļu un atbalsta trūkums.

Jaunieši izskata, ka viņu viedoklis biežāk tiek ņemts vērā.

Apkopojot pētījumā iegūtos rezultātus, tika izstrādāta patstāvīgās dzīves uzsākšanas programma Aprūpes centra jauniešiem. Jāatceras, ka realizējot jebkuru ideju, ir svarīgs cilvēka faktors - ja darbinieks nav ieinteresēts un motivēts, pat ideāli izstrādāta programma tā arī paliks vēl viens birokrātiskais papīrs.

Sociālā darba uzlabošanai nepieciešams veikt sociālā darba speciālistu aptauju, lai iegūtu informāciju kā mazināt birokrātisko slogu, kā arī ieviest sociālā darba rīkus, kas balstīti radošā pieejā – sociālās rehabilitācijas plāns tiek aizstāts ar radošu plakātu, kurā darbinieks kopā ar bērnu atrod atbilstošus attēlus, kas simbolizē sasniedzamos mērķus, tādā pašā radošā veidā izvirzīti īstermiņa sasniedzamie mērķi. Priekšlikums izveidot individuāli pielāgotu patstāvīgās dzīves sagatavošanas programmas mobilo aplikāciju vai interneta tiešsaisti, kurā jauniešiem varētu pildīt uzdevumus.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Gruze A., Ķiece K. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas metodiskais materiāls 16-18 gadus vecu jauniešu, kuri dzīvo ārpus ģimenes aprūpes iestādēs, sagatavošana patstāvīgas dzīves uzsākšanai.- Rīga: VBTAI, 2009.- 6. lpp.
2. Šteinberga A., Tunne I. Jauniešu pašizjūta un vērtības.- Rīga: RaKa, 1999.- 35. lpp.
3. Adley N., Jupp Kina V. Getting behind the closed door of care leavers: understanding the role of emotional support for young people leaving care.- *Child & Family Social Work*. Feb2017, Vol.22 Issue 1, p97-105. 9p. 1 Color Photograph. DOI: 10.1111/cfs.12203
4. Daly, F. (2012). What do Young People Need When They Leave Care? Views of Care-leavers and Aftercare Workers in North Dublin *Child Care in Practice*. Oct2012, Vol. 18 Issue 4, p309-324. 16p. 2 Graphs. doi:10.1080/13575279.2012.713852
5. Freundlich M., Avery R.J., Padgett, D. (2007). Preparation of youth in congregate care for independent living. *Child & Family Social Work*. Feb2007, Vol. 12 Issue 1, p 64-72. 9p. doi: 10.1111/j.1365-2206.2006.00444.x.
6. Jansiņa I., Nemiro B. Bez vecāku gādības palikušo bērnu ģimeniskā aprūpe. Metodiskais līdzeklis.- Rīga: Aisma, 2014.- 21 -22. lpp.
7. Nollan K.A., Wolf M., Ansell D., Burns J., Barr L., Copeland W., Paddock G. Ready or not: assessing youths' preparedness for independent living.- *Child Welfare [Child Welfare]*, ISSN: 0009-4021, 2000 Mar-Apr; Vol.79 (2), pp. 159-76; Publisher: Child Welfare League of America.
8. Wade, J., & Dixon, J. (2006). Making a home, finding a job: Investigating early housing and employment outcomes for young people leaving care. *Child and Family Social Work*, 11, 199–208. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00428.x
9. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Особенности развития личности детей, воспитывающихся в условиях материнской депривации // *Психологическая наука и образование*. 2009. № 3. С. 5–12.
10. <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=5164> "Pārskatu par bāriņtiesu darbu 2017.gadā kopsavilkumu" Sk. 01.05.2018.
11. http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/statistika_un_petijumi/ Pētījums Ārpusģimenes aprūpes un adopcijas sistēmas izpēte un ieteikumi tās pilnveidošanai, VBTAI, 2008., 295 lpp. Sk.05.05.2018.
12. <http://www.barnardos.org.uk/wwlcare.pdf> Stein.M. What Works in Leaving Care? – Summary, 1997. Sk. 03.06.2018.

MOTIVĒJOŠIE RESURSI SENIORIEM AKTĪVĀ NOVECOŠANĀ IECAVAS NOVADĀ

Iva Vansoviča, Latvija,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Studiju virziens “Sociālā labklājība”
profesionālā maģistra studiju programma “Sociālais darbs”
Darba vadītājs: Doc., Mg.sc.pol. Andra Mite

ANOTĀCIJA

Darba mērķis - izpētīt motivējošos resursus un to ietekmi senioriem aktīvā novecošanās Iecavas novadā. Izvēlētais tēmas nozīmīgums ir saistīts ar mūsdienu pasaulē notiekošajām gan demogrāfiskajām, gan sociālekonomiskajām pārmaiņām, kas aktuālas ir arī Iecavas teritorijā. Pievēršot uzmanību tam, kā noveco cilvēks, var aktualizēt, veicināt un popularizēt aktīvu novecošanu, laužot sabiedrības stereotipiskus pieņēmumus, ka vecums nozīmē kļūt pasīvam un sabiedriski neaktīvam. Pētījumā izanalizētas Iecavas novada senioru iespējas un vērtējums par aktīvu novecošanu. Problēma: fiziskās un sabiedriskās aktivitātes nepietiekami apgūts resurss Iecavas novadā. Pētījuma metode: aptauja. Aptaujas dalībnieki: 30 seniori vecuma grupā 60 līdz 90 gadiem - no tiem 15 sievietes un 15 vīrieši.

Atslēgas vārdi: fiziskās un sabiedriskās aktivitātes, novecošana, resurss

ABSTRACT

Aim of the thesis - to study motivational resources and their influence on seniors in active aging in Iecava county. The importance of the chosen theme is related to the demographic and socio-economic changes taking place in the world today, which are also topical in Iecava. By focusing on how an elderly person is aging, active aging can be promoted by breaking the stereotypical assumptions of society that age means becoming passive and socially inactive. The study analyzes the opportunities of seniors of Iecava County and their assessment of active aging. Problem: Insufficient resource for physical and social activity in Iecava county. Research Method: Survey. Participants: 30 seniors aged 60 to 90 years - 15 women and 15 men.

Key words: physical and social activities, aging, resource

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Iecavas novads ir saistīts ar sociālajām un ekonomiskajām norisēm Latvijā - sabiedrība mainās, tāpat kā mainīgas ir tajā notiekošās norises. Viena no mainīgajām norisēm ir sabiedrības novecošanās - ikviena cilvēka dzīvē neizbēgama un dabiska, lai gan nereti uztverta kā problēma, kurai ir nepieciešams risinājums. Novecošanās ir izaicinājums nākotnei, ar kuru jārēķinās sociālā darba veicējiem, jo sociālais darbinieks ir viens no tiem, kura redzeslokā nonāk un par kuru klientiem kļūst arī tā sabiedrības daļa, kura tiek dēvēta par senioriem vai veciem cilvēkiem. Jānorāda, ka novecošana bieži sabiedrībā tiek skatīta stereotipiski šauri, kā svarīgāko aktivitāti cilvēkiem novecojot akcentējot iespēju būt aktīvam darba tirgū un ierastu ikdienas aktivitāti, taču mūsdienu sabiedrībā motivējošie resursi aktīvā novecošanā ir jāanalizē daudz plašāk un daudzpusīgi.[35]

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Cilvēks ir sociāla būtne un visas dzīves laikā būtiska ir gan ķermeņa fiziskā veselība, labas prāta spējas, gan pilnvērtīga sabiedriskā dzīve un saskarsme ar apkārtējiem. Mūsdienu sabiedrībā arvien vairāk tiek apspriesta senioru vieta sabiedrībā, arvien plašāk pieejama informācija, kurā tiek uzsvērts un pamatots, ka vecums turpina būt nozīmīgs posms cilvēka dzīvē. Mūsdienu tehnoloģiju un informācijas laikmetā, cilvēki novecojot apzinās, ka nāksies saskarties ar izmaiņām ikdienas dzīves ritmā, tomēr, iespēju robežās vēlas saglabāt veselību, fizisko aktivitāti, turpināt būt noderīgi

gan ģimenē, gan sabiedrībā, būt materiāli un finansiāli patstāvīgi un pašpietiekami. Ne vienmēr visu izdodas īstenot un saglabāt, taču atrast motivāciju aktīvam novecošanas procesam ir katra seniora iespējas.

Pasaules Veselības organizācija terminu "aktīva novecošana" apstiprināja 1990.gadu beigās un aicināja turpmāk ievērot plašu interpretāciju aktīvam novecošanas procesam, ar to saprotot ne tikai fiziskās aktivitātes vai dalību darba tirgū, bet arī novecojot spēju saglabāt līdzdalību sabiedriskajos, ekonomiskajos un kultūras procesos. Aktīvā novecošana ir aktīvās dzīves pagarināšana, tā ir indivīda spēja un arī iespējas dzīvot pilnvērtīgi un maksimāli ilgi, uzturot savām spējām atbilstošas aktivitātes – fiziskās, sabiedriskās, intelektuālās, sociālās, profesionālās u.c. [24]

Novēcot var dažādi - būt aktīviem vecumā ir ieguvums, pirmkārt, pašam senioram un arī sabiedrībai kopumā. Aktivitāte veicina gan fizisko, gan prāta spēju saglabāšanos vecumā un ļauj indivīdam būt patstāvīgam ikdienas dzīvē. Tam, vai novecošana ir aktīva vai pasīva, noteicošais faktors ir katra seniora paša iekšējās vai ārējās motivācijas rezultāts. Taču ne mazāk būtiska nozīmē ir arī sociālā darbinieka aktivitātei un sadarbībai ar senioru, ja ievēro to, ka motivācija ir cilvēka stimulē, kas mudina darboties un aktivizē gan domāšanu, gan rīcību.

Zinātniskie pētījumi atklāj, ka ģenētika nosaka apmēram vienu trešdaļu no cilvēkam paredzētā nodzīvotā gadu skaita, pārējo ietekmē dažādi faktori, tajā skaitā senioru pašu motivācija saglabāt aktivitāti vecumā - būt informētiem par mūsdienu tendencēm, integrēties arvien mainīgajā sabiedrībā, saglabāt interesi par vidi, kurā dzīvo, būt aktīviem un radošiem.[31]

Arī vecam cilvēkam saglabājas noteikts resursu daudzums, kas veicina novecojot saglabāt veselību, fiziskās un prāta spējas, arī darba spējas, pozitīvu skatījumu uz dzīvi, optimismu, spēju pieņemt sevi novecojot. Šie resursi var būt dažādi, taču analizētas kā resurss senioriem novecojot tiks fiziskās un sabiedriskās aktivitātes.

Kaut arī vecumā cilvēku aktivitāti ietekmē vecuma izraisītās slimības, vēlme turpināt būt aktīviem, darboties, realizēt savas iespējas saglabājas. Cilvēki apzinās, ka kustība palīdz izvairīties no daudzām problēmām, kas saistītas ar veselību. Cilvēka ķermeņa iespējas ir gandrīz bezgalīgas, un tās jāturpina attīstīt arī vecumā, tāpēc fiziskā aktivitāte senioriem ir noderīga visos aspektos. Līdz ar to ikvienam svarīgi apzināties, ka arī novecojot jāturpina būt fiziski aktīviem, novērtēt, ka šajā dzīves posmā kustības un fiziskā aktivitāte turpina būt īpaši nepieciešamas.

Tātad, adekvāta fiziskā slodze, aktivitāte un izvairīšanās no mazkustīga dzīvesveida kļūst vēl nozīmīgāka, kad sākas novecošanas process. Piedāvājot veselību veicinošas fiziskās aktivitātes senioriem, tiek veicināti apstākļi, kas uzlabo viņu fizisko veselību, kas, savukārt, palielina indivīda vēlmi rīkoties patstāvīgi, paaugstina pārliecību par saviem spēkiem un stiprina iekšējo motivāciju būt aktīviem.

Vēl viens nozīmīgs resurss aktīvā novecošanas procesā senioriem ir sabiedriskās aktivitātes, ar virkni pozitīvu iezīmju - tās veicina pozitīvu emociju rašanos, uzlabo garastāvokli, vairo optimismu, stimulē smadzeņu darbību un tml. Viens no stereotipiskiem pieņēmumiem ir tas, ka kļūstot vecam, cilvēkam ir vairāk brīvs laiks un noteikta tā daļa jāatvēl bērniem un mazbērniem. Neapšaubāmi, ģimenei joprojām ir nozīmīga loma vēcā cilvēka dzīvē, taču viņa novecošanās procesu ietekmē arī citas aktivitātes un viena no tām ir turpināt būt sabiedriski aktīvam. Ģimene, tuvinieki nedrīkst kļūt par šķērslī iespējai būt aktīvam, iegūt jaunus draugus, paplašināt zināšanas un apgūt jaunas prasmes.

Vēciem cilvēkiem ir svarīgi dažādot savu ikdienu ar sabiedriskajām aktivitātēm, kuras katram var būt atšķirīgas, bet svarīgi, lai sagādā gandarījumu. Sabiedrisko aktivitāšu klāsts arī vēciem cilvēkiem ir pietiekami dažāds: kopīgi pasākumi; muzeju, koncertu, teātru un izstāžu apmeklējumi, dalība amatiermākslas kolektīvos, arī jauno tehnoloģiju apgūšana u.c.

REZULTĀTI. РЕЗУЛЬТАТЫ. RESULTS

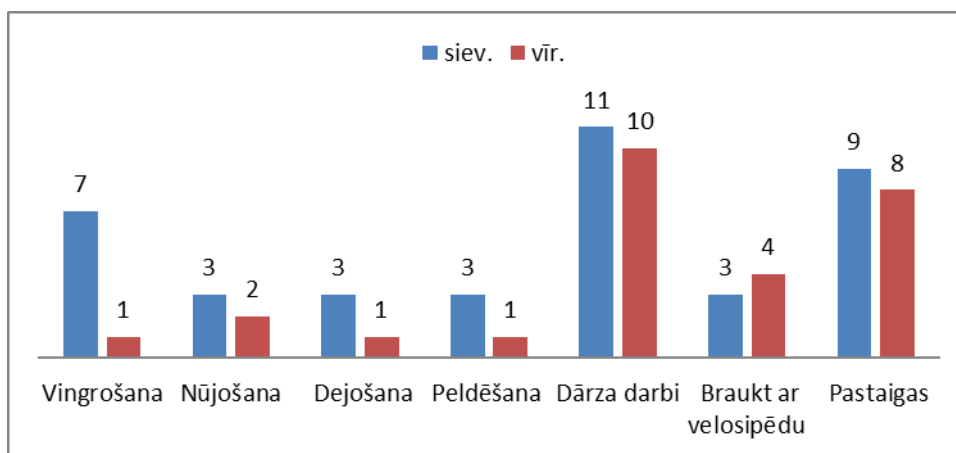
Senioriem Iecavas novadā pēc aktīvo darba gaitu beigšanas nozīmīgi ir turpināt saglabāt ne tikai dzīves jēgas un identitātes sajūtu, bet atrast nodarbošanos, kas ļautu izpausties un radītu

prieku par sasniegto rezultātu. Zinot senioru vajadzības un izmantojot Iecavas Dienas centra resursus, sociālais darbinieks var sniegt plašu informāciju par veselīgu dzīves veidu un piedāvāt aktivitātes, motivējot, lai tās kļūtu par seniora dzīves ikdienas ieradumu.

Lai iegūtu datus par to, kādi motivējošie resursi pieejami senioriem Iecavas novadā un fiziskās un sabiedriskās aktivitātes nozīmī novencošanā, tika aptaujāti 30 seniori vecuma grupā 60 līdz 90 gadiem - no tiem 15 sievietes un 15 vīrieši.

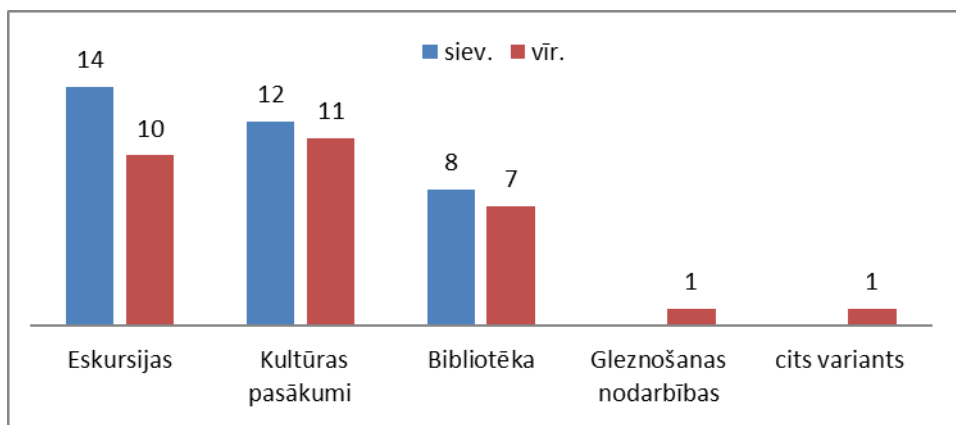
Dienas centrā pastāvīgi aktīvi darbojas divas grupas senioriem: senioru sieviešu atbalsta grupa “Kamenes” un senioru vīriešu atbalsta grupa “Doma”. Abu senioru grupu darbības mērķis ir atjaunot un saglabāt klienta sociālās prasmes un aktivitāti, sociālie darbinieki motivē apgūt jaunas prasmes, veicina aktivitāti un jaunu zināšanu iegūšanu, tiek sniegtas individuālas konsultācijas. Seniori tiek iesaistīti pašvaldību atbalstošās aktivitātēs, tiek organizētas senioru deju nodarbības. Dienas centrā tiek organizētas jauno tehnoloģiju nodarbības, apgūtas datorprasmes. Mūsdienu strauji mainīgo tehnisko sasniegumu laikmetā senioriem ir iespēja justies līdzvērtīgi, jo tiem saprotamā valodā izskaidro jauno tehnoloģiju pielietošanas iespējas ikdienā. Sabiedrībā, kur tehnoloģijas ir daļa no ikdienas dzīves un bieži vecumā cilvēki paliek vieni, līdz ar to, prasmes un zināšanas par mūsdienu tehnoloģijām palīdz sazināties. Sabiedrība mainās, un arī seniori tehnoloģijas izmanto arvien biežāk ikdienas procesos: saziņai ar ģimeni un draugiem, pakalpojumu saņemšanai, rēķinu apmaksai u.c. Sociālais darbinieks rada senioriem iespējas izmantot tehnoloģijas un justies daļai no tehnoloģiskās sabiedrības, veicina jaunas iespējas mācīties, iegūtu vairāk informācijas. Tas ir veids kā seniori var integrēties sabiedrībā, īpaši, ja viņi nedzīvo pilsētā vai ir citi ierobežojošie apstākļi.

Dienas centrā tiek organizētas tikšanās ar speciālistiem jautājumos par aktīvu un veselīgu dzīves veidu, kuri pamato fiziskās aktivitātes nozīmī senioru dzīvē un motivē tajās piedalīties. Aptaujātie seniori atbildēs norādīja, ka vispolārākie ir darbs dārzā un pastaigas, taču, atbilstoši spējām, seniori arī vingro, nūjo, dejo, brauc ar velosipēdu un apmeklē peldēšanas nodarbības baseinā. 1.att.

1.att.Senioru fiziskās aktivitātes

Nozīmīgs resurss Iecavas senioriem ir arī sabiedriskās aktivitātes - kopīgi svētki, kultūras pasākumi, tikšanās, ekskursijas, vaļasprieku izstādes. Tā ir iespēja, kā rast prieku un gandarījumu arī ikdienā. Senioru atbildes norāda, ka viņi ir sabiedriski aktīvi un, neskatoties uz vecumu, turpina nodarboties ar dažādiem vaļaspriekiem arī tādiem tādiem kā medības un makšķerēšana. 2.att.

2.att.Senioru sabiedriskās aktivitātes

Iegūtie aptaujas rezultāti norāda, ka seniori Iecavā novēco aktīvi un to motivē pieejamie resursi - fiziskās un sabiedriskās aktivitātes, kas palīdz saglabāt garīgās un fiziskās veselības kvalitāti.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Izvērtējot iegūtos aptaujas rezultātus un saistot to ar teorētisko literatūri var secināt, ka Iecavas novadā tiek piedāvātas plašas fizisko un sabiedrisko aktivitāšu iespējas senioriem. Arī seniori fiziskās un sabiedriskās aktivitātes novērtē kā nozīmīgu resursu aktīvā novecošanās savā ikdienas dzīves ritmā. Savukārt sociālajiem darbiniekiem ir jāapzinās, ka sociālais darbs ar veciem cilvēkiem nav vienkāršs, jo tas prasa specifiskas zināšanas darbā ar šo vecuma grupu Senioriem Iecavas novadā novecošanās būtiska nozīme ir motivācijai būt fiziski un sabiedriski aktīviem, kas ir sociālā darbinieka un senioru abpusēja sadarbība un līdzdalība.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Dzīves kvalitāte Latvijā. – Rīga: Zinātne - 430lpp.
2. Aksts P., Aksta-Gādermane M. Māksla dzīvot ilgāk. - Rīga: Avots, 2005.- 186lpp
3. Dambe I., Jansone I.Sociālā rehabilitācija krīzes situāciju pārvarēšanā veciem cilvēkiem sociālās aprūpes institūcijā. - Rīga: Aisma, 2013. – 79lpp
4. Felzers G. Motivēšanas veidi. - Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. – 136lpp.
5. Frīmentls D. Komandas motivācija un vadība. - Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. -124lpp.
6. Kalme V. Vingrošana pēc 60. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2018. – 114lpp.
7. Lāce T. Sociālā atstumtība Latvijā. – Rīga: Zinātne, 2012. – 255lpp.
8. Liepiņa S. Gerantoloģijas psiholoģiskie aspekti. – Rīga: RaKa, 1998. – 160lpp.
9. Magone I. Spēka perspektīvas pieeja atbalsta grupu darbā. – Rīga: Aisma, 2016. – 36lpp.
10. Nīrmeiers R., Zeiferds M. Motivācija. – Rīga: De Novo, 2006. - 128lpp.
11. Norbekovs M. „Muļķa pieredze jeb kā atgūt redzi un tikt vaļā no acenēm. – Rīga: Vieda, 2011. – 320lpp.
12. Omārova S. Cilvēks runā ar cilvēku. – Rīga: Kamene, - 130lpp.
13. Omārova S. Cilvēks dzīvo grupā. – Rīga: Kamene,1996 - 171lpp.
14. Paula L. Mazo grupu pētījumi. – Liepāja: LiePa, 2011. - 224lpp.
15. Reņģe V. Sociālā psiholoģija. – Rīga: Zvaigzne, 2002. – 180lpp.
16. Savicka I. Vecu cilvēku pamatvajadzību nodrošināšana mājas un institucionālajā aprūpē. – Rīga: Aisma, 2016. – 58 lpp.
17. Slokenberga A., Zepa D. Vecums. Liktenis, izaicinājums, dāvana. – Rīga: Afonds, 2013. - 93lpp.
18. Zemīte Ē. Sociālā darba metodes. – Rīga: Aisma, 2016. - 118lpp.
19. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>
20. http://certusdomnica.lv/wp-content/uploads/2017/05/Certus_LatvijasDemografiskaisPortrets_2017
21. <http://www.iecava.lv/>
22. http://viaa.gov.lv/files/news/7127/9i_kaarklina.pdf
23. <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?q=vecums>
24. <http://www.vecumnavskerslis.lv/lv/4modula-programma>
25. http://www.zrkac.lv/dev_webadm/doc/rokasgramata_Veselibas_abecite_senioriem.pdf
26. <http://petijumi.mk.gov.lv/>

27. <http://www.redcross.lv/lv/darbibas-jomas/veselibas-veicinasana/informativie-materiali/>
28. <http://www.vechnayamolodost.ru/articles/prodleniemolodosti/starejteaktivnoe5/>
29. <http://scicenter.online/psihologiya-truda-scicenter/kon-vyidelyaet-sleduyuschie-sotsialno-130473.html>
30. <https://www.psychologos.ru/articles/view/typy-starikovzpt-tipy-starosti>
31. <http://edusenior.uji.es/data/outcomes/wp5/EduSenior-toolkit-LV.pdf>
32. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE-WG.1-17-RU.pdf
33. https://spkc.gov.lv/upload/Petijumi%20un%20zinojumi/FINBALT/finbalt_2016_2.pdf
34. http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/petij_sif_motivac_paaugst_un_atbalst_pakalpoj_potencia

IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBA KOPIENAS SOCIĀLO PROBLĒMU RISINĀŠANĀ

Žanna Kondrāte, Latvija

Baltijas starptautiskā akadēmija,

Maģistra studiju programma “Sociālais darbs”

zanna.kondrate@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Dr.paed., Mg.soc.d. Jeļena Laškova

ANOTĀCIJA

Raksta mērķis ir vērst sociālo darbinieku un kopienas iedzīvotāju uzmanību uz līdzdarbības un iesaistīšanās nozīmi sociālo problēmu risināšanā.

Lai risinātu, mazinātu un novērstu kopienas sociālās problēmas un paaugstinātu sociālā darba efektivitāti, nepieciešams pielietot jaunu pieeju sociālā darba praksē, uzsvāru liekot uz iedzīvotāju līdzdarbību situācijas uzlabošanā un iesaistīšanos lēmumu pieņemšanā.

Mūsdienās sociālā darba praksē nepieciešams ieviest jaunu darba metodi, kas vērsta uz kopienas iedzīvotāju spēcīnāšanu, lai saskatītu iespējas, radītu jaunus resursus un apmierinātu kopienas vajadzības.

Pētījuma novitāte: parādīt iedzīvotāju iesaistīšanās nozīmi kopienas sociālo problēmu risināšanā.

Atslēgas vārdi: kopiena, līdzdarbība, spēcīnāšana, sociālās problēmas.

ABSTRACT

The aim of the article is to draw the attention of social workers and the community to the importance of participation and involvement in solving social problems. In order to solve, reduce and prevent social problems of the community and increase the efficiency of social work, it is necessary to apply a new approach in social work practice, emphasizing the participation of citizens in the improvement of the situation and involvement in decision-making.

Nowadays, social work practice requires the introduction of a new working method aimed at empowering the community to see opportunities, create new resources, and meet the needs of the community.

Novelty of the research: to show the importance of the involvement of the population in solving the social problems of the community.

Keywords: community, participation, empowerment, social problems.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Mūsdienās sociālā darba veicēji saskaras ar arvien pieaugošām sociālajām problēmām – nabadzību, bezdarbu un darba vietu trūkumu, līdz ar to nepietiekamiem iztikas līdzekļiem, alkoholismu un citām atkarībām, otras paaudzes pabalstu izmantotāju rašanos, nepietiekamām sociālajām prasmēm noteiktās iedzīvotāju grupās, vardarbību ģimenē, sarežģīti panākt ilgstošo bezdarbnieku atgriešanos darba tirgū, it īpaši laukos. Lai arī šobrīd Latvijā ir vērojama spēcīga ekonomikas izaugsme, un valstī notiek vairākas svarīgas reformas, tomēr vienlaikus ir manāmas būtiskas problēmas sociālajā sfērā, secinājusi Eiropas Komisija 2017 gadā. [5]

Viens no galvenajiem ES uzdevumiem ir mazināt sociālās nevienlīdzības problēmas un palīdzēt atsevišķām sabiedrības grupām, kuras atrodas nelabvēlīgos apstākļos. [6]

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija “Latvija 2030” projekts paredz risināt virkni prioritāru ilgtermiņa uzdevumu, to skaitā, sekmēt iedzīvotāju līdzdalību ekonomiskajos, sociālajos, kultūras un politiskajos procesos, vairojot sabiedrībā motivāciju darboties, paaugstinot indivīda psiholoģisko nozīmību un visu sabiedrības locekļu saliedētību pašiem savu problēmu atrisināšanai. [7]

Pētījuma mērķis ir vērst sociālo darbinieku un kopienas iedzīvotāju uzmanību uz līdzdarbības un iesaistīšanās nozīmi sociālo problēmu risināšanā.

Teorētiskā pētījuma metodes:

- zinātniskās literatūras un informatīvo resursu izpēte.

- dokumentu analīze – normatīvo aktu, izstrādāto koncepciju, plānu un citu publiski pieejamu informācijas avotu izpēte un analīze.
- Kvantitatīvā metode** – iedzīvotāju aptauja, instruments – anketa.
- Datu apstrādes metode** – Ms Excel vidējo aritmētisko aprēķinam, tabulas, diagrammas.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ВЫВОДЫ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА И НА ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Lai risinātu, mazinātu un novērstu sociālās problēmas kopienā, nepieciešams veikt sociālo darbu, kas balstīts uz kopienas iedzīvotāju spēcīnāšanu un iesaistīšanu savu problēmu risināšanā.

Iesaistīšana un/vai iesaistīšanās (involvement) – jēdziens, kas izsaka procesu, norisi, notiekošo saistībā ar vajadzību apzināšanu un darbībām, kas veicina to apmierināšanu. [1,11] Savas dzīves apstākļu uzlabošanas labad ir jāuzsāk aktīvais, nepārtrauktais process, kas sastāv no kritiskas domāšanas, kurai seko rīcība, rīcībai seko refleksija par padarīto un rezultātu, tam seko nākamā rīcība – refleksija. [1,24] Tikai procesā var notikt kopienas attīstība, kas ir kopienas darba modelis, kas tiek praktizēts vietējā līmenī, ģeogrāfiski nelielā teritorijā un ar aktīvu kopienas locekļu līdzdalību. Uzmanība tiek vērsta uz teritorijām, kurās dzīvo iedzīvotāju grupas, kas visvairāk pakļautas sociālās atstumtības riskam. [3,32] Liela nozīme iedzīvotāju iesaistīšanā kopienas attīstībā ir pašvaldību Sociālo dienestu darbībai un sociālo darbinieku prasmēm un kompetencēm darbā ar kopieni. Jau patreiz sociālā darba sfērā sociālie darbinieki izmanto dažādas pieejas, lai attīstītu kopienas iedzīvotāju spēju sociāli funkcionēt patstāvīgi. [4,70.] Darbs ar kopieni ir nākotnes viens no būtiskākajiem sociālā darba virzieniem, to apliecina arī I. Kurme Labklājības ministrijas Sociālās iekļaušanas un sociālā darba politikas departamenta ESF projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" vadītāja, [8] Jau šobrīd sociālie darbinieki nodarbojas ar kopienas organizēšanu, ekonomiskās attīstības veicināšanu, likumprojektu sagatavošanu, ka arī sociālajiem darbiniekiem jāprot iesaistīt valdības darbiniekus, pašvaldības vadību, dažādu apvienību, fondu un nevalstisko organizāciju pārstāvjus, citus profesionāļus un speciālistus, lai panāktu vēlamās izmaiņas sabiedrībā. [2,159] Kā redzams iesaistīto vidū netiek pieminēti paši kopienas iedzīvotāji, kas ir galvenie izmaiņu veicēji.

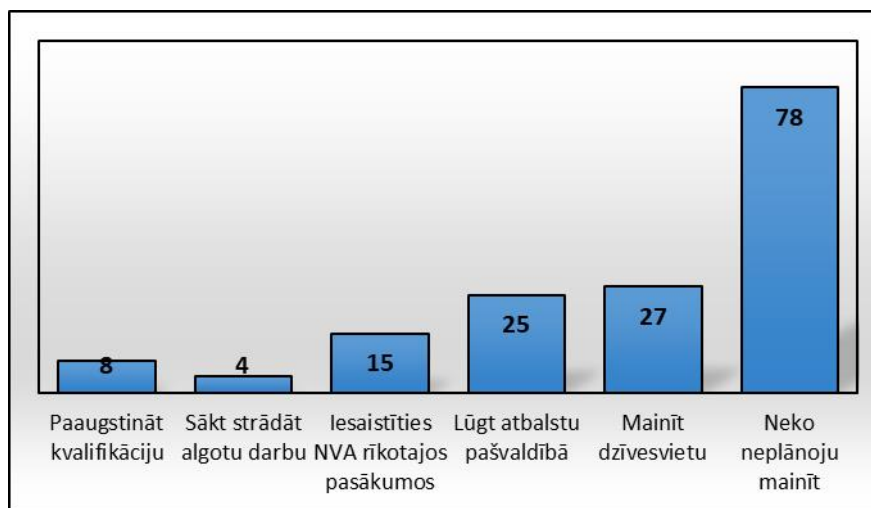
Mūsdienās notiek pārmaiņas sociālā darba pieejās, tās vairāk tiek orientētas uz pašu kopienas iedzīvotāju spēcīnāšanu. Sociālo pakalpojumu sniedzēju personāls ir profesionāļi, kur viena no daudzām lomām, kuras tie izpilda, ir būt par sociālo pārmaiņu veicinātāju. Kopienas spēcīnāšana var tikt saprasta un lietota kā pārmaiņu instruments. [1,27] Viens no veidiem ir kopienas iedzīvotāju mācīšana rīcībā un mācīšanās rīcībā, kas ir uz problēmu orientēta izglītošana un izglītošanās, kas ir izaugusi no reālas problēmas un praktiskas vajadzības to risināt. [1,33] Vietējā kopiena ir stiprināma, kāpinot tās pārstāvju aktivitāti savas dzīves apstākļu pārmaiņām, stiprinot sociālo tīklojumu un palielinot pieeju resursiem. [1,28]

Indivīdu, tāpat kā kopienas iedzīvotājus, rīkoties un iesaistīties procesos, virza vajadzības. Vajadzības ir atkarīgas no vides, kurā cilvēks dzīvo, kā arī no viņa pieredzes. Tas nozīmē, ka dzīves laikā vides (vai arī izglītības) ietekmē var mainīties cilvēka dominējošās vajadzības. [9].

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESULTS OF THE STUDY AND THEIR EVALUATION

Pētījumā tiek izmantota kvantitatīva metode – 116 lauku reģiona ciemata "Ķevely" iedzīvotāju aptauja, izmantojot anketu ar 12. jautājumiem. Tika pētīta kopienas sociālā vide, iedzīvotāju vajadzības un līdzdalība sociālo problēmu risināšanā. Analizējot iegūtos datus, redzams, ka respondenti nekritiski novērtējuši savas līdzdalības nozīmi sociālās situācijas uzlabošanā. Kā arī dati liecina par to, ka respondenti neizprot informācijas un izglītības, kas sevī ietver jaunas profesijas apguvi, kvalifikācijas celšanu, nozīmi sociālās situācijas uzlabošanai, neredz to, kā nozīmīgu resursu sociālo problēmu risināšanā.

Analizējot iedzīvotāju ienākumu līmeni mēnesī, jāsecina, ka 18% (N=21) respondentu ikmēneša ienākumi ir līdz 100.00 EUR, šos ienākumus pārsvarā veido GMI pabalsts un dažas dienas gadījuma darbos lauksaimniecībā. No 100-300 EUR ikmēneša ienākumus mēnesī norādīja 37% (N=43) respondentu, kas lielākā daļa ir vecuma pensiju saņēmēji un gadījumu darbu veicēji. Šī respondentu kategorijas lielākā daļa ir arī SD klienti ar maznodrošinātas personas statusu. Vairāk par 300 EUR ikmēnesi saņem 45% (N=52), kas lielākā daļa ir algota darba veicēji.

1. att. Iedzīvotāju līdzdarbība situācijas uzlabošanai

Uz pētījuma jautājumu, kādas aktivitātes līdzdarbības situācijas uzlabošanai plānojat tuvākajā laikā, 78 respondenti norāda, ka neplāno neko mainīt, kas liecina par zemu iedzīvotāju aktivitāti savu sociālo problēmu risināšanā. Kam par pamatu varētu būt informācijas trūkums par iespējām, sociālo problēmu cēloņu un seku sakarību nesaredzēšana, nepietiekamā apjomā un līmenī veikts sociālais darbs individuālā un kopienas kontekstā.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI. ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ. CONCLUSIONS AND PROPOSALS

Pētījuma rezultātā secināts, ka:

- sociālās problēmas Latvijā pieaug un tās skar daudzas kopienas reģionos;
- kopienu attīstībā svarīga loma ir pašvaldību Sociālajiem dienestiem un to sociālo darbinieku prasmēm un kompetencēm;
- kopienas sociālo problēmu risināšanā nepieciešama iedzīvotāju vajadzību apzināšana un sociālo problēmu izpēte;
- zema iedzīvotāju līdzdalība situācijas uzlabošanā saistīta ar neinformētību un prasmju trūkumu;
- nepietiekami veikts sociālais darbs kopienā.

Ņemot vērā pētījumā konstatēto, izstrādāti sekojoši priekšlikumi:

- lauku reģionu Sociālajos dienestos kā viens no galvenajiem darbības virzieniem nosakāms sociālais darbs kopienā;
- sociālā darba praksē pielietot mācīšanas un mācīšanās darbībā metodi;
- aktīvi iesaistīt iedzīvotājus savu sociālo problēmu risināšanā un kopienas attīstībā;
- aktualizēt līdzdarbības nozīmi pašvaldībā, informējot iedzīvotājus par iespējām un pieejamajiem resursiem;
- celt iedzīvotāju motivāciju, iesaistot tos lēmumu pieņemšanā.

Kopienas attīstība atkarīga no visu iesaistīto gribas, mērķu, rīcības un aktivitātes, kā arī pieejamo resursu daudzveidības. Nozīmīga loma ir iespējai un prasmēm radīt, pilnveidot un attīstīt jaunus resursus sociālās situācijas uzlabošanai. Tikai no tā, cik lielā mērā iedzīvotāji būs ieinteresēti un iesaistīti kopienas sociālo problēmu risināšanā, un līdzdarbosies procesos, atkarīga

sociālā darba efektivitāte, neizslēdzot sociālo darbinieku prasmju un kompetenču nozīmi. Jaunu pieeju ienākšana sociālā darba praksē, rada pārliecību, ka kopienas iedzīvotāji saskatīs iespējas, iegūs jaunas prasmes mācīšanās procesā, tiks celta viņu pašapziņa, tādējādi nākotnē iedzīvotājiem tiks dota iespēja celt savas dzīves kvalitāti un īstenot vajadzību kopumu citā – augstākā līmenī.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Anna Stepčenko. Sociālā spēcīgāšana rīcībspējai un pārmaiņām. LU Akadēmiskais apgāds. 2019. 212. lpp.
2. Ēstere Zemīte. Sociālā darba pamati. Rīga. 2003. SDSPA Attīstība. 205. lpp.
3. Dzīves jautājumi. Sociālā darba un sociālās pedagoģijas teorija un prakse. Zinātniski metodisks rakstu krājums. 2005. SDSPA “Attīstība”. 316. lpp.
4. Dzīves jautājumi. Sociālais darbs un sociālā pedagoģija: Darbības jomas, mērķi un iespējas. Zinātniski metodisks rakstu krājums. 1998. SDSPA “Attīstība”. 276. lpp.
5. Eiropas Komisija Briselē. 27.02.2019. Pieejams: <https://ec.europa.eu/.../2019-european-semester-country-report-la...> [Apmeklēts 2019. gada 10. martā].
6. Dzīves kvalitāte Latvijā. Pieejams: <https://publications.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/4664362d-3fb7-4dac-b50c-74a4d14611ad/language-lv/format-RDF> [Apmeklēts 2019. gada 10. martā].
7. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija Latvija 2030. Politikas plānošanas dokumentu datubāze. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323> [Apmeklēts 2019. gada 10. martā].
8. Kurme, I. Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās. Rīga. Pieejams:
9. <https://de-de.facebook.com/Profesionalasocialadarbaattistibapasvaldibas/> [Apmeklēts 2019.gada 25.martā.]
10. Iekšējā motivācija. Pieejams: https://site-484306.mozfiles.com/.../MOTIVACIJA_PUBLISKS.p... [Apmeklēts 2019.gada 25. martā.]

Культурология, история, филология
Kulturoloģija, vēsture, filoloģija, tulkotāji
Culturology, history, philology

СИМБИОЗ ЗАПАДНОЙ И ВОСТОЧНОЙ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ, И ИХ ПЕРСПЕКТИВЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Карина Какаулина, Латвия,
Резекненский филиал БМА,
Связи с общественностью, kakaulina@inbox.lv
Научный руководитель: лектор БМА, M.sc.soc. Марина Червинска

АННОТАЦИЯ

В современных условиях наличие корпоративной культуры является необходимым условием для развития бизнеса. Её внедрение и усовершенствование на предприятии – это долгий и сложный процесс, который не всегда дает ожидаемый результат. В Латвии, как в молодом демократичном государстве, большинство компаний не имеют какой-либо продолжительной истории, а значит и опыт по развитию корпоративной культуры довольно скромнен. Страна развивает свою экономику, используя международный опыт. Понимая, что успешное развитие современного предприятия тесно связано с эффективностью корпоративной культуры самого предприятия, происходит поиск наиболее подходящей модели. И западная и восточная модели предлагают многовековой опыт эффективного использования своей корпоративной культуры. Однако, и та, и другая содержат определенные недостатки, от которых в современном мире следовало бы отказаться. Возможно, максимальная эффективность могла бы быть достигнута за счет симбиоза западной и восточной корпоративной культуры.

Ключевые слова: восток, запад, компания, корпоративная культура, симбиоз.

ABSTRACT

The existence of corporate culture is a necessary condition for business development today. Its implementation and improvement at the enterprise is a long and difficult process, which not always gives the expected result. In Latvia as in the young democratic country, most the companies have no long history, so the experience on development of corporate culture is quite modest. The country develops the economy, using the international experience. Understanding that successful development of the modern company is connected with efficiency of corporate culture, there is a search of the most suitable model. Both western and east models offer centuries-old experience of effective use of the corporate culture. However, both of them contain certain deficiencies, which would be necessary to refuse in the modern world. Perhaps, the maximum efficiency can be reached due to symbiosis of the western and east corporate culture.

Key words: company, corporate culture, east, symbiosis, west.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В современном мире для того чтобы бизнес был успешным, за исключением каких-то экономических факторов, ориентированности на клиента, узнаваемости и открытости, он должен соответствовать еще одному не менее важному требованию – способности коллектива функционировать как одному хорошо слаженному организму. В более узком смысле это можно назвать командным духом, в более широком – корпоративной культурой.

Всего пару десятилетий назад термин «корпоративная культура» в бизнес среде был малоизвестен. Лишь с приобретением независимости в Латвии стали постепенно обращать внимание на это понятие. Пытаясь ориентировать свой бизнес на внешний рынок, находясь в поисках международных партнеров или инвесторов, открывая новый рынок сбыта – руководство все большего числа латвийских предприятий стало обращать пристальное внимание на существенные различия в организации бизнеса и построения корпоративной культуры. В числе прочего различалось как отношение к труду со стороны рядового сотрудника, культура общения работников предприятия, часто не взирая на должность и статус, общие для всех ценности, нормы и правила поведения, так и философские убеждения, традиции и верования. Совокупность этих факторов и есть корпоративная культура, наличие которой может стать эффективным средством по управлению персоналом и инструментом маркетинга для внутренних и внешних коммуникаций. Это

бесценный дополнительный ресурс любой организации. Развитая корпоративная культура зачастую формирует имидж компании, а также является неотъемлемой частью процесса построения бренда.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS. ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC PROVISION

Корпоративную культуру, как идеологию компании, то есть её миссию, цели и стратегию безусловно, определяет руководитель компании. В этом плане она становится его идеологическим помощником при принятии многих и многих решений. Такую корпоративную культуру можно назвать официальной, так как она целенаправленно формируется именно руководством компании. Однако, параллельно с ней присутствует и неофициальная корпоративная культура, та, что формируется сотрудниками этой же компании. В большинстве случаев она появляется самопроизвольно, стихийно и продолжает существовать сама по себе. В случае, когда официальная и неофициальная корпоративная культуры сильно разнятся, конфликтуют и противоречат друг другу, бизнес могут ожидать значительные проблемы. А поскольку создание корпоративной культуры в компании – дело очень длительное, исправить ситуацию может быть очень сложно. Как минимум, это будет долгий и трудный процесс, который не обязательно приведет к нужному результату.

В какой же момент зарождается корпоративная культура? На каком этапе развития предприятия можно смело утверждать, что она существует? Однозначных ответов на эти вопросы нет. В одном случае отправным пунктом может стать факт принятия в штат первого сотрудника, в другом – разработка документации по деловой этике, политике по управлению персоналом и системе вознаграждений. Возможно, должна существовать и определенная система коммуникаций в компании, а также установлены профессиональные качества, необходимые при приёме на работу. В любом случае стоит признать, что развитие компании уже с первых дней её существования должно включать в себя и развитие корпоративной культуры. Мировая практика тому свидетель: чем старше компания, тем более развитой и отточенной является ее корпоративная культура. Ярким примером может служить корпоративная культура японской компании Toyota, о которой выпущена целая книга объемом более 250 страниц. В аннотации книги говорится: «ключ к успеху Toyota – в особом отношении к людям, в сочетании высочайших требований руководства и уважения к каждому сотруднику. Такую культуру нельзя привить за пару тренингов, а без особой культуры бережливое производство построить невозможно.»

В Латвии, где в силу исторических событий компаний с более-менее богатой историей можно пересчитать по пальцам, корпоративная культура – явление молодое, как и большинство латвийских компаний. Безусловно, корпоративная культура существовала в нашем государстве и ранее. Без преувеличения можно сказать, что каждое предприятие имело свое представление о корпоративной культуре. Причем это представление зависело не только от сферы деятельности предприятия, но и от многих других индивидуальных факторов, не укладывающихся в единую, общую для всех структуру. С той же уверенностью можно утверждать и то, что каждый сотрудник имел свое собственное понимание и отношение к этому понятию. Но в силу радикальных изменений политического и экономического характера, произошедших в Латвии в начале 90х годов прошлого века, от «той» корпоративной культуры пришлось отказаться и начать ее построение заново. Осталось лишь определиться, что взять за основу. Какая модель станет наиболее успешной? Учитывая, что в современном мире наиболее популярными являются западная и восточная корпоративная культура, каждая из которых развивались столетиями и уже доказала свою эффективность, то выбирать приходится как раз между ними. Вот только которая из них лучше «приживется» в Латвийских условиях?

Латвия – страна европейская, а стало быть, ближе к западу, как в плане менталитета, так и традиционных ценностей. Следуя данному суждению модель корпоративной

культуры стоит выбрать западную. Но действительно ли такой выбор будет единственно верным? При рассмотрении особенностей западной корпоративной культуры сразу стоит отметить, что все западные компании нужно разделить на европейские и американские. Европейские — самые забюрократизированные, американские — самые демократичные. Так, в последних не принято обращение на «Вы», и в списке адресов электронной почты вы сможете найти координаты всех сотрудников — от секретаря до генерального директора, а, следовательно, написать письмо и обсудить проблемы. Тем самым провозглашается принцип «открытых дверей»: в любой момент можно прийти к руководителю и решить любые вопросы. Есть компании, например, где соблюдается 40-часовая рабочая неделя, но планировать день сотрудник может по своему усмотрению. Звучит достойно, но реализуем ли на практике такой вариант остается вопросом дискутируемым. Не редко, чрезмерно строгое соблюдение иерархичных отношений внутри компании исключает какое-либо вообще свободное общение между работниками разного уровня. В этом плане европейские компании несколько ближе к нам, однако и в них принято соблюдать некоторые принципы, которые для нас не всегда могут оказаться приемлемыми. Например, принцип индивидуализма. И в европейских, и в еще большей степени американских компаниях индивидуальные инициатива, ответственность, право, вознаграждение, — признаны в качестве двигателя общественного прогресса. Индивидуум здесь — ячейка общества, атом, из которого оно состоит. Рабочие места построены на индивидуализме, люди оплачиваются и продвигаются на индивидуальной основе. Группы, согласно западной корпоративной культуре, это добровольные ассоциации, которые можно разрушить или покинуть, когда это отвечает интересам индивидуума или акционеров. Это означает, что люди могут объединяться для общей цели, однако при этом остаются автономными игроками, действующими в своих собственных интересах. Такой подход не всегда может быть оправдан, особенно если речь идет о предприятии, работники которого привыкли работать сообща, в коллективе.

Совершенно противоположный подход предлагает нам восточная корпоративная культура. В Восточной культуре ячейкой общества является не индивидуум, а группа людей. Человек здесь идентифицирует себя с группой прежде всего и меньше всего как индивидуум, личность. Следуя ценностям восточной культуры выдвижение индивидуальных интересов в восточной деловой среде невежливо и граничит с неприличием. Так, высокое качество японской техники известно во всем мире, при этом имена японцев (ученых, изобретателей, лидеров бизнеса), обеспечивших Японии технологическое лидерство, практически не известны мировой общественности. Не исключено, что такое отношение на благо общего развития может оказаться близким и для латвийских компаний. С другой стороны, для восточных обществ характерна, в отличие от западных, жесткая иерархия и большая дистанция власти. Это означает, что различия полномочий разных уровней иерархии велики. Возраст и стаж работы традиционно вознаграждался здесь чаще, чем квалификация. Молодого сотрудника не принято продвигать по служебной лестнице прежде, чем более старшего, пусть и менее квалифицированного. На востоке, где тысячелетиями на смену одной империи приходила другая, такой порядок вещей логичен и правилен, но, к счастью или к сожалению, в наших реалиях он вряд ли бы прижился. Не развиты в Латвии традиции трепетного отношения к старшим. Да, есть уважение, но все-таки возраст не является однозначным преимуществом при продвижении по карьерной лестнице. Повышение с большей долей вероятности получит более компетентный сотрудник, нежели более возрастной.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Запад и Восток – два полюса корпоративной культуры. Каждая из них развивалась и совершенствовалась сотни и сотни лет. Каждая из них обладает рядом неоспоримых плюсов. Да, там, где хороша одна, другая, скорее всего, будет неуместна. Однако, Латвия –

относительно молодое государство, которое еще только ищет себя. Западная корпоративная культура ставит на первое место индивидуальные качества отдельного конкретного человека или специалиста. Зачастую, это подразумевает не просто пренебрежение коллегами, но даже откровенное «хождение по головам» ради достижения своих личных целей. Возможно, такое поведение и может быть перенято большинством, но точно не всеми. Если человеку не чуждо чувство взаимопомощи, эмпатии, сострадания к ближнему, гордости за общие достижения, то ему невероятно сложно будет принять западное мышление. В этом случае восточная модель с ее «коллективизмом» может выглядеть более выигрышным вариантом, единственное, что стоит учесть в этом случае, так это чуждое для нас чрезмерно трепетное отношение не только к старшим, но и ко всем вышестоящим сотрудникам. В итоге, выбирая для своего предприятия ту или иную модель корпоративной культуры, не стоит слепо перенимать одну единственную, какой бы подходящей она не казалась. Следует смотреть на Запад, оглядываясь на Восток, но и поворачиваясь лицом к Востоку, не забывая, что за твоей спиной Запад.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Лайкер Джеффри, Хосеус Майкл. Корпоративная культура Тойота: Уроки для других компаний. Альпина Паблшерз, Москва, 2012.
2. Ленсиони Патрик. Сердце компании. Почему организационная культура — значит больше, чем стратегия или финансы. Манн, Иванов и Фербер, Москва, 2013.

МНОГОЗНАЧНОСТЬ ТЕРМИНОЛОГИИ ИСКУССТВОВЕДЕНИЯ

Полина Гапиенко, Россия,
ЛГУ им. А.С. Пушкина. Факультет иностранных языков.
polina.gapienko@mail.ru
Д.ф.н., проф. Светлана В. Иванова.

АННОТАЦИЯ

Сформулированные в современной лингвистике требования к термину не всегда находят отражение в искусствоведческой терминологии, и в некоторых случаях даже противоречат им. На данный момент одной из проблем искусствоведческой терминологии является несоответствие свойственной ей многозначности и лингвистических требований, предъявляемых к терминотерминологическим системам. В настоящей работе выявлена степень терминологичности искусствоведческих терминов с учетом их многозначности; исследована необходимость принятия многозначности искусствоведческого термина в рамках допустимого. Именно такой подход отражает специфику искусствоведческой терминотерминологической системы.

Ключевые слова: искусствоведческая терминология, многозначный термин.

ABSTRACT

Formulated in modern linguistics requirements to the term are not always reflected in art history terminology, and in some cases even contradict them. At the moment, one of the problems of art history terminology is the inconsistency between its inherent polysemy and linguistic requirements to terminological systems. In the present work, the degree of terminology of art history terms has been identified in view of its polisemy; researched the need to adopt the polisemy of art history term within acceptable limits. It is this approach that reflects the specifics of the art history term system.

Key words: art history terminology, polysemy term.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

До сих пор понятие «термин», а также «искусствоведческий термин» и его специфика в лингвистике недостаточно изучены. В связи с существующими в языкознании требованиями к значению термина, возникает проблема несоответствия полисемичных терминов искусствоведения сформулированным лингвистами требованиям к термину. Актуальность работы заключается в необходимости уточнения языковедческих требований к искусствоведческой терминологии, особенно в рамках активно развивающегося направления современного искусства. Цель работы состоит в выявлении степени терминологичности многозначных терминов искусствоведения. В данном исследовании рассмотрена содержательная сторона термина. При этом производится обращение к сравнительно-историческому методу, методу семантического анализа (элементам семасиологического и ономасиологического анализа).

Материал исследования почерпнут из Oxford Dictionary of Art-Terms (3 d) [1].

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Специфика искусствоведческой терминологии и её отличительные от общенаучной терминологии черты выявляются при сопоставлении требований к значению терминов. Среди сформированных С.В. Гриневым-Гриневичем требований к значению терминов [4; 36-37] значится требование однозначности.

Еще на заре искусствоведения первые термины данной науки носили отпечаток авторской интерпретации, метафоричности, а впоследствии многозначности. Как правило, к таковым относятся абстрактные родовые термины. Первый в истории искусствовед

Джорджо Вазари ввел термин «*Renaissance*» для описания расцвета творчества Сандро Боттичелли. В XIX веке французский искусствовед Жюль Мишле употребил термин «*Renaissance*» для описания целой эпохи в истории искусства. Таким образом, искусствоведческий термин «*Renaissance*» стал многозначным.

А.Г. Анисимова отмечает, что в искусствоведческой терминологии полисемичность зависит от степени развития коннотативно-метафорического значения термина: «Так, например, термин «*Renaissance*» может употребляться в отрыве от своего реферативного значения, выражая лишь эмоционально-экспрессивное, т.е. коннотативное значение» [3; 105]. Например: «*Renaissance* – it may designate a flowering of the Arts such as «the Renaissance of American Literature» or «...it refers to artistic or cultural movements characterized by a revival of Greek and Roman culture» [3; 105].

Помимо терминов, определяющих стили и направления в искусстве, к многозначным относятся часто употребляемые как в общелитературных, так и в искусствоведческих текстах термины: *school, art, point, painting, icon, ideal, perspective, donor, support, circle, ground* [1].

Однако не все термины искусствоведения полисемичны. Однозначными в основном являются конкретные термины в области технической терминологии, такие как *brush, canvas, easel, pigment(s)* и т.д. Также из многозначных однословных терминов могут быть образованы многочисленные однозначные двухсловные термины:

Art: *applied art, body art, Junk art, graphic art, naive art* [1].

Painting: *painting, cabinet painting, cave painting, devotional painting* [1].

Perspective: *aerial perspective, axonometric perspective, carpet perspective* [1].

School: *school of art, School of London, Winchester School* [1].

В защиту многозначности терминов искусствоведения следует отметить точку зрения Л.М. Алексеевой: «Можно также считать, что язык науки эврисемичен, поскольку каждый научный текст представляет собой парадигматически многослойное образование, а сами научные понятия, выражаемые терминами, являются своеобразными концептуальными комплексами» [2; 13-14].

В.М. Лейчик предложил условия, необходимые для формирования научной терминосистемы, которым искусствоведение как наука частично отвечает: в искусствоведении существует система общих понятий, относящихся к данной науке; теория, описывающая эту область; естественный язык и сложившийся в его рамках язык для специальных целей, лексические единицы которого могут быть использованы для обозначения понятий (объектов и их признаков) данной системы понятий [4; 119]. На данный момент сложно дать однозначную оценку строгости теории искусствоведения, поскольку до сих пор не все ученые сошлись во мнении, какие из видов искусств являются областью изучения искусствоведения. В искусствоведении существуют терминополья, относящиеся к разным видам искусства. Термины, принадлежащие разным терминопольям искусствоведения, могут совпадать, например, термин искусствоведения «*composition*» в живописи, музыке, скульптуре, архитектуре, хореографии приобретает разные значения при общем смысле данного понятия.

Следующее условие: «наличие специальной области, имеющей достаточно четко очерченные границы» [5; 119] – в искусствоведении выполняется не полностью. С одной стороны, искусствоведение обладает специальной областью. С другой стороны, искусство охватывает практически все сферы бытия, поэтому термины искусствоведения диффузны. Многие области искусствоведения соприкасаются с другими науками. В терминологии искусствоведения присутствуют термины разных областей научного знания, например:

Геологические термины: *amber, basalt, granite, ground, marble, soapstone* [1].

Химические термины: *acrylic, alloy, plastic, bitumen (asphaltum)* [1].

Многозначность термина является следствием абстрактного характера большинства терминов искусствоведения, взаимодействием искусствоведения с другими науками, а

также следствием авторских трактовок терминов (например «Renaissance») исследователями в области искусства.

KOPSAVILKUMS. PEZĪOME. SUMMARY

Таким образом, многозначность искусствоведческого термина объясняется следующими факторами:

- термины создаются искусствоведами на основе их ассоциаций и оценок творчества конкретных художников, а также искусства целой эпохи. Со временем термины могут включать другие значения, таким образом, становясь полисемичными;
- ряд терминов искусствоведения реализует коннотативно-метафорическое значение;
- искусствоведение охватывает практически все сферы бытия, и, как следствие, взаимодействует с другими науками, заимствуя их термины;
- предметом искусствоведения являются разные виды искусств с их собственными терминоплями. Соответственно, термины разных терминоплей могут совпадать, что приводит к многозначности на общенаучном уровне.

Данные выводы указывают на особенность терминологии искусствоведения: метафоричность, многозначность, коннотативность, диффузность. Все перечисленные результаты не доказывают несовершенство искусствоведческих терминов. Напротив, они свидетельствуют о богатой лексической базе искусствоведения и образности большинства терминов искусствоведения. Большинство терминов искусствоведения абстрактны по содержанию. Можно предположить, что многозначность является допустимой и даже необходимой в языке искусствоведения, иначе научный язык искусствоведения утратит свою уникальность и самобытность.

В связи с этим в современной лингвистике возникает необходимость особого подхода к изучению искусствоведческой терминологии для выявления специальных в рамках данной науки критериев. Именно таким образом можно будет сделать выводы о степени терминологичности искусствоведческих терминов.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. *The Oxford Dictionary of Art* (3 ed). [Электронный ресурс] URL: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198604761.001.0001/acref-9780198604761?btog=chap&hide=true&pageSize=20&skipEditions=true&sort=titlesort&source=%2F10.1093%2Facref%2F9780198604761.001.0001%2Facref-9780198604761> (дата обращения: 15.02.2019).
2. Алексеева Л.М. *Проблемы термина и терминологии: Учеб. пособие по спецкурсу / Перм. ун.-т. Пермь, 1998. – 120 с.*
3. Анисимова А.Г. Методология отбора терминов при обучении языку для специальных целей // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2011. – № 2 (18). – С. 98–108.
4. Гринев-Гриневич С.В. *Терминоведение. Учебное пособие. - М.: Академия, 2008. - 304 с.*
5. Лейчик В.М. *Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 3-е. М.: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.*

СОБЫТИЙНЫЙ МАРКЕТИНГ В КОММУНИКАЦИЯХ ПРОДУКТОВ, ОРИЕНТИРОВАННЫХ НА ПОКОЛЕНИЕ Z

Кришевич Екатерина, Россия,
Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова,
факультет маркетинга,
kate.krish@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В статье описываются методы привлечения молодой аудитории потребителей спортивной обуви с использованием методов событийного маркетинга. Приводятся данные студенческого исследования поколения Z (март 2019) об особенностях выбора и покупки спортивной обуви. Рассматриваются как выставки от популярных компаний-производителей, так и выставки коллекционеров и любителей кроссовок. Приведены отличительные особенности происходящих ивентов и их специфическое отличие от базовых обувных выставок, которое делает изучаемую тему наиболее интересную для обозревания.

Ключевые слова: выставки, событийный маркетинг, молодежная мода, спортивная обувь, поколение Z.

ABSTRACT

The article describes methods for attracting young consumer audiences. The data of student research generation Z (March 2019) on the features of the selection and purchase of sports shoes. Both exhibitions from popular manufacturing companies and exhibitions of collectors and lovers of sneakers are considered. Recognition of the distinctive features of the events taking place and their specific difference from the main exhibitions that make the subject under study the most interesting for observations

Key words: exhibitions, event marketing, youth fashion, sport shoes, generation Z.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Основная проблема исследования – попытка осмыслить произошедшие изменения в индустрии спортивной моды и охарактеризовать основные причины роста популярности инструментов событийного маркетинга.

Непрерывно изменяющаяся технологическая среда влечёт за собой изменения в характере потребления в модной индустрии и в отношениях между компаниями-производителями вещей и потребителей. Многие исследователи отмечают приверженность поколения Z потреблению в он-лайн среде [1], однако актуальность эффективных офф-лайн коммуникаций с молодыми потребителями по-прежнему высока. В данном докладе рассматриваются ключевые особенности потребления сникерхедов в офлайне. Основное внимание направлено на изучение популярных выставок кроссовок в России и их месторасположении, а также коллаборациях с известными спортивными и культурными мероприятиями.

TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE SECINĀJUMI. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ. THEORETICAL AND PRACTICAL CONCLUSIONS

Прежде всего необходимо выделить существующие стереотипы, присущие образу поколения Z и дать их оценку в среде кроссовок. Для начала необходимо заметить, что в действительности онлайн коммуникации являются «низким стартом» для покупателей кроссовок, так как проследить за особо привлекательными релизами в офлайне практически невозможно – релизы не афишируются в гляцевых изданиях, редко когда имеют наружную рекламу и в целом используют рекламу в основном только в сети. Однако это не исключает интерес «зетов» к материальной составляющей покупки. Присутствие в

магазинах поможет увеличить доверие к марке и даст возможность изучить товар лично. 71% представителей поколения Z утверждают, что с удовольствием ходят по магазинам, чтобы понять, что в тренде, а 80% любят посещать новые точки продаж. [2] При этом для них крайне важны необычный дизайн помещения и уникальность представленных товаров. Выставки продукции как часть презентации новых коллекций или как способ привлечь внимание к текущей линейке отвечают этим запросам аудитории. Так, например, некоторые выставки кроссовок в Москве проводятся совместно с Nike и Faces&Laces, а выставка Sneaker.Show предполагает не только ознакомление с уникальными кроссовками, но и их приобретение. На выставках зачастую проводятся мини-лекции для тех, кто не знаком с культурой. На большинстве выставок нельзя трогать модели, тем не менее, по мнению большинства посетителей видео и фотографии в онлайн не передают настоящего впечатления, которое получают посетители выставки от каждой пары [3]. Таким образом, выставки могут быть интересны не только для истинных ценителей молодежной спортивной моды и коллекционеров, но также и для тех, кто только хочет приобщиться к данной культуре и/или ничего о ней не знает.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Таким образом, можно выделить отличительные преимущества событийного маркетинга компаний-производителей кроссовок:

- Открытые площадки в парках и экспо-центрах с большой проходимостью не только заинтересованных покупателей, но и случайных прохожих;
- Случайные прохожие могут быть заинтересованы как самим фактом наличия яркого события, так и лекциям на доступном языке для новичков в культуре;
- Коллекционирование кроссовок стало не просто интересом потребителей, кроссовки формируют культуру одежды в целом, поэтому выставки эксклюзивных моделей несколько не уступают модным показам, учитывая возможность покупки;
- Выставки зачастую сопровождаются культурно-спортивными мероприятиями, как, например, турниры скейтбордеров, рэп-баттлы и пр., что привлекает и наглядно показывает интересные модели на спортсменах или музыкантах. Для поколения Z данные мероприятия зачастую являются центральными событиями в тёплое время года;
- Кроссовки давно перестали быть атрибутом исключительно спортивного, прагматичного элемента гардероба, поэтому обещания качества от компании-производителя больше недостаточно. По этой причине выставки являются незаменимым инструментом для ознакомления и убеждения о качестве;
- Потребители поколения Z могут быть легко разочарованы в представлении моделей неосведомлёнными в культуре специалистами, в то же время на выставках собираются опытные коллекционеры, способные заинтересовать любого в модели;
- В мире моды к настоящему времени всё более прививается течение «кэмп», что означает излишнюю вычурность, театральность и иронию над происходящими событиями. Что касается выставок – они нередко украшены, как настоящие произведения искусства, профессиональные среды, выставки становятся местом для фотографии, что привлекает поколение Z, которые привыкли к эпатажным заявлениям, фильтрам в инстаграме, одежде всех цветов и пр.;
- Кроссовки нередко становятся главным фуррором на ковровых дорожках (так, например, во время проходящего Met Gala 2019 желтое лиственное платье Серены Уильямс было завершено довольно провокационным компонентом – кроссовками Nike), а затем выставляются на экспозициях. Так, кроссовки из легендарных фильмов (например, «Назад в будущее» (1985), являются экспонатами передвижных выставок и собирают восторженные отзывы посетителей.

Таким образом, невозможно отрицать тот вклад в формирование культуры сникерхедов поколения Z, который образуют всевозможные ивенты как по всему миру, так и в России. Данный элемент гардероба формирует настоящие социальные течения и нуждается в физической поддержке не только в точках продаж, но и как значимый элемент формирования гардероба эпохи.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Generation Z consumers' expectations of interactions in smart retailing: A future agenda Priporas C.V., Stylos N., Fotiadis A.K.// Computers in Human Behavior 77 (2017) 374-381
2. Владимирова А. Первые кроссовки появились у меня в 12 лет. Интервью Амоса Кабитока // Спорт-Экспресс. 2015. 4 августа. www.sport-express.ru/athletics/reviews/903610 (дата обращения: 20.04.2019).
3. Кроссовки. Культурная биография спортивной обуви / Екатерина Кулиничёва. – М.: Новое литературное обозрение, 2018. – 376 с.
4. Маркетинг и поколение Z, по материалам polylog, <https://www.polylog.ru/ru/pr-blog/2018/marketing-pokolenie-z> (дата обращения: 21.04.2019)
5. Терни 2016 – Терни Дж. Проще не бывает? Семантика тренировочного костюма: театрализация, маскулинность и коллективное тело // Теория моды: одежда, тело, культура. 2016-2017. №42. С.189-212

**Tūrisma un viesnīcu uzņēmējdarbības,
events menedžments**

**Туристический и гостиничный бизнес,
эвент менеджмент**

**Tourism and hotel business,
event management**

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В РОССИИ

Светлана Алексеевна Звонарева, Россия,
Финансовый Университет при Правительстве Российской Федерации,
Факультет международного туризма, спорта и гостиничного бизнеса,
pinkie17@yandex.ru.

Александр Владимирович Аверин,
кандидат философских наук,
первый заместитель декана факультета МТСиГБ,
доцент Департамента менеджмента
Финансового университета при Правительстве РФ.

АННОТАЦИЯ

Статья описывает современное состояние культурно-познавательного туризма на территории Российской Федерации. Работа состоит из двух основных частей. Целью первой является отображение проблемных вопросов данного сегмента туристической области, во второй представлены необходимые факторы, способные вывести культурно-познавательный туризм из кризисной ситуации. В статье также можно найти примеры совершенно нового вида музейного туризма, который благоприятно влияет на развитие экономики региона в целом.

Ключевые слова: культурно-познавательный туризм, проблемы, решения, комплексы.

ABSTRACT

The article describes the current state of cultural and educational tourism in the territory of the Russian Federation. The work consists of two main parts. The purpose of the first is to display the problematic issues of this segment of the tourist area, the second presents the necessary factors that can bring cultural and educational tourism out of a crisis. The article also contains examples of a completely new type of museum tourism, which favorably influences the development of the economy of the region as a whole.

Key words: cultural and educational tourism, problems, solutions, complexes.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Туризм бесспорно играет одну из ведущую роль в экономике любого развитого государства. А культурно-познавательный туризм – ведущая отрасль туристической индустрии, потому что в период глобализации особенно важно сохранять культурные особенности своего народа, а также знакомиться с чужими обычаями и нравами, развивая тем самым взаимопонимание и уважение к самобытности любой нации.

PAMATSTRĀDĀTIE TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE NOTEIKUMI. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISIONS

Стоит сразу обозначить ряд масштабных проблем, которые погружают культурно-познавательный туризм в кризисную ситуацию. Прежде всего, это недостаточная развитость транспортной инфраструктуры: дороговизна билетов, неудобство проезда до места назначения (недостаточно развиты авиаперелеты по России – все трансферы, как правило, проходят через Москву), на периферии плохо работает общественный транспорт, зачастую плохое качество автодорог. Это очень важный фактор, так как в современном обществе очень ценится комфорт и экономия времени в дороге.

Ко второй проблеме можно отнести неосведомленность туристов об уже существующих культурно-познавательных дестинациях. Во время участия в Международном дистанционном конкурсе научных работ «Sustainable Tourism

Development» был проведен опрос среди 185 иностранных респондентов из 81 городов и 40 стран. В анкете был задан вопрос о желаемых местах России, которые хотели бы посетить иностранцы. Большая часть людей, конечно же, указывали такие знаменитые природные места как Сибирь, озеро Байкал. И лишь несколько туристических дестинаций были связаны с культурно-познавательным туризмом – Золотое Кольцо, Красная Площадь, Петергоф. Разумеется, это очень мало для самой большой страны в мире. Причем практически то же самое можно сказать и о русских туристах. Причиной такого явления служит отсутствие крупномасштабных комплексов, которые включали бы в себя готовую археологическую, этнографическую архитектурную и природно-ландшафтную базу музеев под открытым небом. Опыт создания таких музеефицированных комплексов уже есть за рубежом. Например, природно-историко-культурный центр в городе Толбухин в Болгарии и археолого-этнографический исследовательский центр Памунки в США. [1]

Третьей проблемой можно считать недостаточную компетентность менеджмента, отвечающего за культурно-познавательный туризм. Необходимо повышение процента людей со специализированным высшим образованием и внедрение программ по повышению их квалификации.

В связи со всеми вышеперечисленными факторами кризисной ситуации стоит перейти ко второй части статьи - возможным путям выхода из данной ситуации.

Прежде всего стоит сказать о том, что ни о какой положительной динамике не может идти и речи, если во главе инициативы не будет стоять государство. Особенно это касается проблемы развития транспортной инфраструктуры. Министерство транспорта Российской Федерации рассчитывает, что до 2020 года объем инвестиций в развитие транспортной инфраструктуры России составит около 12,3 трлн. рублей. Из них государственные инвестиции – 7,3 трлн. рублей, средства, привлеченные за счет различных механизмов внебюджетного финансирования государственно-частного партнерства – порядка 5 трлн. рублей [4].

Следующим шагом должна стать реорганизация забытых советских туристических маршрутов, на базе которых стоит провести модернизацию объектов, которые бы стали соответствовать современным требованиям и трендам среди молодого поколения.

Одновременно с этим, в ВУЗах уже открываются кафедры и факультеты, связанные со сферой туризма и гостеприимства. Однако все еще существует нехватка специалистов среди археологов и профессиональных музейщиков, чьи знания соответствовали бы современным требованиям. Это приводит к тому, что выставочные площади весьма скучны и неинформативны. Управленцы и менеджеры, играющие большую роль в развитии современного культурно-познавательного туризма, должны обладать навыками хороших психологов. Высококвалифицированные профессионалы могут разобраться в различных нововведениях и инновациях туристического бизнеса. Прогнозирование прибыли нового туристического продукта является задачей инновационного менеджмента, как вида культурно-экономической и предпринимательской деятельности туристических фирм, для эффективной организации инновационных процессов. Кроме того, инновационный менеджмент предполагает реальное и грамотное использование всех имеющихся в распоряжении ресурсов и обязательное внедрение новых форм работы [2]. Таким образом, кадровая проблема ключевая и самая сложная для решения.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Принимая во внимание все вышеперечисленное, можно выделить следующие проблемы культурно-познавательного туризма в России.

- Неразвитость транспортной инфраструктуры;
- Отсутствие крупных проектов и дестинаций;
- Недостаточный профессионализм сотрудников.

Все это усугубляет в целом депрессивную экономическую внешнюю среду: низкий уровень доходов населения, невысокий уровень управленческой структуры российского туризма, сложное социально-экономическое положение.

Конечно же, все это преодолимо и решаемо:

- В первую очередь должна быть мощная поддержка и мотивация «сверху». Очевидно, что только так может разрешиться проблема транспортных узлов России.
- Отдельно стоит упомянуть и про государственные льготные программы стимуляции российского туризма. Ведь невозможно игнорировать завышенные цены на российский турпродукт и железнодорожные и авиабилеты по сравнению с зарубежными ценниками. Завышенная стоимость на размещение в отелях и авиаперевозку привели к снижению турпотока внутри страны. [3]
- Важно преобразовывать и совершенствовать не только старые объекты, но и создавать комплексы с развитой инфраструктурой, гостиничными и ресторанными сетями, ведь сейчас происходит интеграция и объединения всех сфер жизни. Это относится и к туризму. Современный культурно-познавательный туризм не должен быть обособлен. Проблема российского сегмента данного рынка заключается как раз в том, что культурно-познавательный туризм в большинстве своем для менеджеров – это просто музей. Отсюда и исходит проблема не столько продвижения, сколько создания и разработки интересных проектов.
- Туризм в целом зависит в большей степени от людей, работающих в данной сфере. Соответственно, высококвалифицированные и талантливые специалисты должны стремиться лучше и разнообразнее организовать времяпрепровождение туристов и экскурсантов во время посещения дестинаций, т.е. работники туристической индустрии должны иметь не только материальную, но и личную мотивацию для повышения показателя «возвратности» посетителя.

Это особенно важно ввиду того, что потребитель сейчас избалован, идет постоянная борьба за внимание и завоевание рынка.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Инновации в социокультурном сервисе и туризме. Авторы: Ю. А. Матюхина, Маргарита Изотова
2. Коржанова А.А. ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В РОССИИ // Научный журнал «Фундаментальные исследования». – 2015. – № 2-18. – С. 4044-4047;
3. На внутреннем туризме много не заработать. [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2016/04/22/638699-na-vnutrennem-turizme-mnogo-zarabotat> (Дата обращения: 12.04.2019).
4. Минтранс: Инвестиции в инфраструктуру РФ до 2020 г. составят 12,3 трлн руб. // РБК, 28 мая 2013

ВЛИЯНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ УКРАИНЫ

Нелли Леоненко, Украина,
Национальный университет гражданской защиты Украины
Учебно-научно-производственный центр
nellileo82@gmail.com

доктор наук по государственному управлению, профессор Домбровская С.Н.

АННОТАЦИЯ

В данном научном исследовании туристическая сфера проанализирована как генератор социально-экономического роста государства. Описано конкретное экономическое влияние, которое оказывает туризм на национальную экономику. Раскрыто ряд социальных проблем развития экономики на современном этапе и определена роль, которую играет туризм для их устранения.

Ключевые слова: сфера туризма, экономический рост, национальная экономика, уровень жизни, социально-экономические проблемы.

ABSTRACT

In this scientific study, the tourism industry is analyzed as a generator of the socio-economic growth of the state. The specific economic impact that tourism has on the national economy is described. A number of social problems of economic development at the present stage are revealed and the role that tourism plays to eliminate them is defined.

Key words: tourism, economic growth, national economy, standard of living, socio-economic problems.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Туризм в Украине отражает ее внутреннее социально-экономическое и политическое состояние. Так, аннексия Крыма и военная агрессия России резко сократили поток иностранных туристов. Инфляция и девальвация гривны в 2014-2015 годах обусловили уменьшение количества выездных туристов, зато несколько оживили внутренний туризм. Последнее, как показывает мировой опыт, может вызвать значительный экономический эффект. В структуре доходов от туризма в развитых странах внутренний туризм дает 80-90 %, а в среднем в мире – свыше 72 %. В Украине – около 64 %.

SVARIGĀKĀS ATZINAS TEORIJA UN PRAKSĒ. ВАЖНЕЙШИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ В ТЕОРИИ, ПРАКТИКЕ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Рост современной сферы туризма стимулирует различные экономические процессы. В результате появляются условия для роста производства, занятости населения, привлечения инвестиций, применения новой техники, совершенствования технологий производства. Процесс активизации экономических связей сопровождается совершенствованием туристической инфраструктуры, в частности транспортной составляющей, объектов размещения, мест общественного питания, бытового обслуживания и развлечений, а также созданием новых рекреационных объектов, что имеет положительное влияние на экономический рост страны.

РЕЗУЛТАТИ ПĒTĪJUMOS UN TO NOVĒRTĒŠANA. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОЦЕНКА. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

Территориальные неурядицы, экономические проблемы и политическая неопределенность привели туристическую отрасль Украины в плачевное состояние: в 2014-2015 рынок туризма упал на 40%. Но с 2016 года наблюдается улучшение, которое отобразилось в 20% росте [1]. Туризм, являясь генератором социально-экономического роста, может, при неправильной организации и управлении им, выступать источником ряда негативных факторов и тенденций, которые необходимо предвидеть и избегать в процессе туристической деятельности. К таким возможным отрицательным последствиям развития туризма можно отнести:

- возможность импорта инфляции, т.е. возникновение двух рынков с различными ценами для резидентов и для туристов, что ведет к росту доходов в национальной экономике, но без защиты резидентов от инфляции цен;
- чрезмерную нагрузку на окружающую природную среду, негативный экологический результат;
- сверхнапряжение в городах – крупных туристических центрах;
- сезонность туризма, приводящая к неравномерной загрузке номерного фонда, колебаниям занятости и т.д.
- использование ограниченных ресурсов (трудовых, сырьевых и др.) в туристической сфере в ущерб другим отраслям;

Таким образом, для получения желаемого экономического эффекта важна правильная организация туризма и управление им.

Туристическому отдыху свойственны следующие функции:

- освобождение индивидуума от чувства усталости путем контрастной смены обстановки и вида деятельности;
- предоставление отдыхающим возможности развлечься. Сюда относятся знакомство с местностью, ее жителями, организация концертов, спортивных и других мероприятий (активный отдых);
- предоставление возможностей для развития личности, расширения познавательного горизонта, творческой и организаторской деятельности - гуманитарная функция (активное познание и проявление личности).

В связи с этими функциями туризм способен оказывать активное влияние на экономику страны, а также на ее социальную и гуманитарную основы.

Экономическое воздействие туризма диспропорционально по своим видам. В частности, меньше выигрывает принимающая сторона, больше выгоды приносит отправка туристов в другие регионы, и особенно за рубеж. Однако это относительная диспропорция. При достаточно развитой туристической индустрии принимающий туризм также способен приносить большие доходы.

Рассмотрим конкретное экономическое влияние, которое способен оказать туризм на национальную экономику.

Во-первых, создание туристической фирмы, как и любого другого предприятия, приносит выгоду: клиентам – продукцию и услуги; рабочим и служащим – зарплату; владельцу - прибыль; государству – налоги, сборы, а также создание новых рабочих мест. В 2016 году количество рабочих мест в сфере туризма составляло 82,1 тыс. чел., в 2017 году – 85,4 тыс. чел. Количество субъектов туристической деятельности составляет по итогам 2017 года 7,5 тыс. ед. [2].

Во-вторых, с экономической точки зрения большое значение имеет эффект туризма в виде дополнительного спроса на товары и услуги. Потому особенность туризма состоит в том, что он вызывает к жизни новую форму потребительского спроса – спрос приезжающих

на отдых туристов на разнообразные товары и услуги, предложить которые в соответствии с запросом потребителей призвана местная промышленность.

В-третьих, спрос на комплекс товаров и услуг, сформированный туристическим движением, требует производства соответствующих товаров и услуг. Поэтому туризм оказывает определенное влияние на развитие отраслей, выпускающих предметы потребления. Благодаря ему производство потребительских товаров интенсивно развивается, принося этим пользу своему региону и повышая уровень жизни населения.

В-четвертых, благодаря туризму увеличиваются расходы, связанные с развлечением и познавательной деятельностью (развитие шоу-бизнеса, кино, театра, которые в свою очередь, через налогообложение опять-таки приносят пользу региону и местному населению). Размеры этих расходов зависят от количества и состояния развлекательных объектов, памятников старины и достопримечательностей, так называемых «ресурсов гостеприимства» в данном туристическом регионе.

В-пятых, туризм изменяет удельный вес расходов на общественный транспорт и на аренду индивидуальных транспортных средств.

В-шестых, увеличиваются доходы местных операторов связи. По данным национальных мобильных операторов за 2018 год зафиксировано 162,2 млн. перемещений по Украине абонентов мобильной связи: из них 139,8 млн. – украинские и 22,3 млн. – иностранные [2].

В-седьмых, по мере развития мобильного, не стационарного туризма увеличиваются расходы туристов на туристское снаряжение. Развивается производство и прокат туристского снаряжения.

В-восьмых, при увеличении туристических потоков значительно повышается спрос на сувенирную продукцию. Кроме дополнительного дохода, продажа таких изделий может служить дополнительной рекламой туристического центра.

В-девятых, туризм способствует притоку значительных сумм иностранной валюты. Развитая туристическая отрасль способствует стабилизации и увеличению поступлений валюты в страну.

В-десятых, общегосударственное значение туризма, как и другой процветающей отрасли, состоит в способности приносить большие поступления доходов в государственный и местный бюджеты через налоги. Так, поступления в местные бюджеты средств от уплаты туристического сбора в 2016 году составили 54,1 млн. грн., в 2017 году – 70,2 млн. грн., в 2018 году – 90,7 млн. грн. Поступления в сводный бюджет (налоги и сборы) от деятельности субъектов туристической деятельности – в 2016 году – 2,5 млрд. грн., в 2017 году – 3,5 млрд. грн., в 2018 году – 4,2 млрд. грн. [2].

С развитием науки и техники, с ростом производительности труда, огромным увеличением потока информации перед современным обществом возникают такие проблемы, как безработица, низкий уровень жизни, психологическое давление, стрессы и связанные с ними критические ситуации, повышение негативной активности молодежи в свободное время, нарушение экологического баланса в природе и т.д.

Для устранения выделенных проблем важную роль может сыграть туристическая отрасль. Во-первых, в сфере решаются такие социальные проблемы развития экономики, как восстановление физиологических ресурсов общества, трудоспособности человека; рациональное использование свободного времени; обеспечение занятости населения; рост доходов; направленность туризма на поддержание и восстановление рекреационных ресурсов.

Во-вторых, туризм в связи со своей способностью привлекать значительные трудовые ресурсы, доходностью и быстрой окупаемостью, дает возможность повышения уровня жизни населения.

В-третьих, туризм предоставляет возможности для развития личности, расширения познавательного горизонта и творческого потенциала каждого человека.

В реализации основных функций туризма по решению социально-экономических проблем общества важную роль играют органы государственного управления, которые могут использовать различные формы и методы воздействия на туристскую отрасль.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Таким образом, формирование благоприятных условий для активизации развития сферы туризма и курортов в соответствии с международными стандартами качества и с учетом европейских ценностей, превращения ее в высокорентабельную, интегрированную в мировой рынок конкурентоспособную сферу, обеспечивает ускорение социально-экономического развития регионов и государства в целом, способствует повышению качества жизни населения, стабильному экономическому росту, гармоничному развитию и консолидации общества, популяризации Украины в мире.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Анализ рынка туристических услуг в Украине: проблемы и перспективы. URL:<https://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-rynka-turisticheskikh-uslug-v-Ukraine.html>
2. Звіт про діяльність Міністерства економічного розвитку та торгівлі України за 2018 рік. URL:<http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1313539e-ac28-4a68-a8e8fd1f0c39323e&title=ZvitProDiialnistMinisterstvaEkonomichnogoRozvitkuITorgivliUkrainiZa2018-Rik>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 168-р «Про стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>

**Informācijas un
komunikācijas zinātne**

**Информационные и
коммуникационные науки**

**Information and communication
sciences**

РАЗРАБОТКА ПРЕДЛОЖЕНИЙ ДЛЯ ПЕРЕХОДА ГОСУДАРСТВЕННЫХ СИСТЕМ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В СРЕДЕ СМЭВ 3.0 НА ПРИМЕРЕ ВОЛОГОДСКОЙ ОБЛАСТИ

Валерия Рубцова, Россия

Университет ИТМО, институт дизайна и урбанистики,
Управление государственными информационными системами
vsrubtsova@gmail.com,
канд. экон. наук. Ольга В. Кононова

АННОТАЦИЯ

Статья описывает результаты исследования процесса перехода на взаимодействие автоматизированной информационной системы электронного социального регистра населения с органами власти посредством использования СМЭВ 3, результаты анализа типовых ошибок реализации данного процесса.

Ключевые слова: система межведомственного взаимодействия, социальная защита населения.

ABSTRACT

The article describes the results of the study of the transition to the interaction of the automated information system of the electronic social register of the population with the authorities through the use of the SLEV 3, as well as the results of the analysis of frequently encountered (typical) errors in the implementation of this process.

Key words: interagency cooperation, social protection of the population.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Основная цель исследования – выявление особенностей системы межведомственного электронного взаимодействия - СМЭВ 3 и типовых ошибок, которые возникают при осуществлении перехода на взаимодействие в среде СМЭВ 3. Система межведомственного электронного взаимодействия предназначена для обеспечения информационного взаимодействия между органами власти при оказании муниципальных и государственных услуг.

Согласно постановлению Правительства Российской Федерации от 19.11.2014 №1222 «О дальнейшем развитии единой системы межведомственного электронного взаимодействия», а также изменениям в законодательстве Российской Федерации, согласно которым осуществление межведомственного электронного взаимодействия должно происходить с использованием СМЭВ, возникла необходимость развития системы электронного социального регистра населения Вологодской области. Система электронного социального регистра населения, создана для автоматизации бизнес-процессов социальной защиты населения и обеспечивает учет граждан, которые имеют право на получение социальной помощи в различных сферах, а также помогает обеспечить предоставление такой помощи. Система подключена к среде СМЭВ и нуждается в трансформации для перехода со СМЭВ 2 на следующую версию СМЭВ. Необходимость перехода обусловлена появлением новых видов и форматов представления данных, возможность сбора и обработки которых не поддерживается текущей версией системы. При появлении новых Видов сведений в СМЭВ 3, некоторые сервисы в СМЭВ 2 становятся недоступны, что также негативно сказывается на работе ОСЗН.

В докладе рассматриваются основные положения, описанные в государственной программе «Информационное общество (2011-2020 гг.) [1]. Согласно положениям программы, использование СМЭВ 3 повышает качество предоставления государственных услуг за счет сокращения времени их предоставления.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

В связи с требованием о переходе АИС ЭСРН на работу в среде СМЭВ 3.0 были внесены изменения в архитектуру системы.

В СМЭВ 3, в отличие от СМЭВ 2, взаимодействие осуществляется в асинхронном режиме. Каждая операция, осуществляемая в среде СМЭВ (получение сообщения/передача сообщения) реализуется с помощью обращения к единому электронному сервису СМЭВ. При передаче сообщений в среде СМЭВ используется механизм очередей.

Согласно данным, предоставленным на портале информационных технологий Вологодской области [2] с 2013 по 2018 года существенно выросло число запросов как во всех сферах государственной деятельности, так и в сфере социальной защиты населения (с 5604 до 1.500.000 запросов). Такой рост числа запросов свидетельствует не только об увеличении потребности применения СМЭВ, но и показывает благоприятные последствия внедрения СМЭВ третьей версии в системы государственных и муниципальных органов. Так, например, после появления СМЭВ 3 снизилась нагрузка на систему, что может гарантировать более быстрый обмен данными, чем при работе в среде СМЭВ 2. Это связано с работой третьей версии СМЭВ в асинхронном режиме, который также позволяет обеспечивать гарантированную доставку сообщений от одного государственного органа – другому. Кроме того, выросло и количество услуг в социальной сфере, предоставляемое с помощью СМЭВ, с 14 услуг до 20.

Изучив работу системы социального регистра населения были выявлены несоответствия системы для работы с третьей версией СМЭВ. Анализ нормативной документации [1,3] и опыта перехода аналогичных систем социальной защиты населения на взаимодействие с другими органами власти в среде СМЭВ 3 помог выявить требования к устранению этих несоответствий при осуществлении настройки системы для интеграции со СМЭВ 3. На основании полученных требований была произведена настройка системы ЭСРН путем создания новых объектов, видов сведений.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

В результате анализа данных, полученных при проведении исследования, были выбраны и классифицированы наиболее часто встречающиеся ошибки, общие для всех систем и отдельно для рассматриваемой в исследовании системы. Среди таких ошибок можно выделить:

- Ошибки разработки. Ошибки, которые были допущены при разработке Видов сведений (ВС).
- Ошибки системы. Такие ошибки, которые появились из-за несоответствия системы требованиям СМЭВ 3.
- Ошибки настройки ВС.

Наиболее часто встречающимися ошибками признаны ошибки системы, которые можно было устранить на начальной стадии интеграции или не допускать их появления вовсе. По результатам изучения и устранения выявленных типизированных ошибок были составлены рекомендации необходимые для исключения ошибок такого рода или своевременного их устранения при осуществлении перехода на взаимодействие систем в среде СМЭВ 3. Для устранения возникших проблем необходимо:

- Разработка механизма обеспечения логической совместимости информационной системы. Появление единого пространства и словаря данных, создание единой модели данных для определения параметров запросов при генерации отчетов.
- Внедрение в систему механизма автоматической загрузки обновлений справочника НСИ

- Для защиты ключа электронной подписи необходимо использовать сертифицированного криптопровайдера. Лучшим вариантов в данном случае будет – использовать бесплатный адаптер СМЭВ 3.
- Необходимо учитывать возможность возникновения ситуации, когда заявка на запрос данных не может быть отправлена повторно. Для устранения такой проблемы необходима разработка утилиты проверки состояния
- Из-за ошибок разработки ВС может возникнуть проблема с определением типа документа, что вызовет ошибку обмена данными. Для того, чтобы такой ошибки не возникало, необходимо реализовать возможность ограничения мнемоники документов.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. О государственной программе Российской Федерации «Информационное общество (2011–2020 годы)» [Электронный ресурс]: распоряжение Правительства Рос. Федерации от 20.10.2010 г. № 1815–р.
2. Информационные технологии в Вологодской области [Электронный ресурс]: URL: <http://ikt-35.ru/tsifry-i-fakty> (дата обращения 12.04.2019)
3. Приказ Министерства связи и массовых коммуникаций Российской Федерации от 27.12.2010г. №190 «Об утверждении технических требований к взаимодействию информационных систем в единой системе межведомственного электронного взаимодействия».

РАЗРАБОТКА КРОСПЛАТФОРМЕННОГО ПРИЛОЖЕНИЯ ДЛЯ КОРРЕКТИРОВКИ ПИТАНИЯ БОЛЬНЫХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ

Никита Жуков, Украина,

Донбасская государственная машиностроительная академия
maskulin29999@gmail.com

Марина Держевецкая, Украина,

Донецкий национальный медицинский университет
marina_d.a@ukr.net

Ирина Гетьман, Украина,

Донбасская государственная машиностроительная академия
getman_irina@ukr.net

АННОТАЦИЯ

Внедрение информационных технологий является важнейшим направлением развития здравоохранения. Цифровые технологии стали неотъемлемой частью любой медицинской отрасли. В медицинскую практику внедрены цифровые технологии упрощающие жизнь человека, способные предотвращать серьезные заболевания. Рассмотрены проблемы людей больных сахарным диабетом 1 и 2 типа. Разработано мобильное приложение, которое в зависимости от введенных параметров предлагает ежедневный рацион питания и отображает динамику параметров пациента.

Ключевые слова: мобильная медицина, кроссплатформенное приложение, сахарный диабет, рацион питания, компенсация болезни, параметры пациента.

ABSTRACT

The introduction of information technology is the most important direction of health development. Digital technology has been become an integral part of any medical industry. Digital technology has been introduced into medical practice that simplifies human life and can prevent serious diseases. The problems of people with type 1 and type 2 diabetes have been considered. A mobile application has been developed, which, depending on the parameters entered, offers a daily diet and displays the dynamics of patient parameters.

Key words: mobile medicine, cross-platform application, diabetes, diet, disease compensation, patient parameters.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Основная задача больного при сахарном диабете - это контроль и компенсация болезни (поддержание уровня сахара в крови в допустимых значениях). Самостоятельно пациенты редко контролируют болезнь путем ведения записей из-за неудобства и сложности. Недостаточная компетенция больного и малое количество данных для анализа не позволяет обеспечить эффективную компенсацию болезни.

Официальный показатель распространенности сахарного диабета (СД) в Украине на 2018 г. составляет 1,5 млн. больных (3,54 % населения Украины). Таким образом, следует констатировать значительный рост распространенности СД в Украине по сравнению с данными 01.01.2010 г.: +930 тыс. пациентов (23 %) за 8-летний период [1].

Целью данной работы является создание кроссплатформенного приложения, которое обеспечит сбор и анализ медицинских показателей, а также повышение качества компенсации болезни больных сахарным диабетом, за счет правильного питания.

Отличие данной системы от имеющихся заключается в функции анализа данных и предоставлении пользователю динамики уровня сахара, веса, степени ожирения, рекомендации в виде диеты на день.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Использование кроссплатформенных приложений может существенно помочь больным в отслеживании своего состояния и контроле болезни. В последнее время, появление переносных устройств, способных решать вычислительно-сложные задачи, привело к развитию мобильных технологий в области здравоохранения. В настоящее время ведется большое количество научно-исследовательских работ в направлении Mobile health (mHealth – Мобильная медицина [3]), ориентированном на методики использования мобильных технологий для постоянного мониторинга и воздействия на состояние пациента [2,3].

В 2016 году с помощью мобильной медицины врачам удалось спасти человеку жизнь. При попадании 42-летнего мужчины с приступом в больницу, врачи просмотрели показатели с его фитнес-трекера Fitbit Charge HR, и это помогло им принять важное решение о дальнейшем пути лечения пациента [4].

Как описано в статье [5], мобильная медицина включает в себя множество областей развития, среди которых можно отметить следующие:

- носимые сенсоры – браслеты, часы, головные повязки, пластыри,
- наушники и одежда, обеспечивающие пассивный и постоянный мониторинг биометрических показателей человека;
- лаборатории на чипе (микросистемы полного анализа) — это миниатюрные приборы, позволяющие осуществлять один или несколько многостадийных (био-) химических процессов на одном чипе площадью от нескольких мм² до нескольких см² и использующие микро- или наноскопические количества образцов для пробы подготовки и проведения реакций;
- интеллектуальный анализ изображений – высокое качество камер смартфонов и их разрешение позволило фотометрических показателей как с использованием дополнительных приборов (например, для распознавания ушной инфекции с помощью отоскопа), так и без них (например, в области дерматологии).

Существует множество путей для использования мобильной медицины. Решением таких задач занимаются крупные корпорации. Но, как и большинство фирменных программных продуктов, при всех их достоинством, главной проблемой была и остаётся их стоимость, которая не доступна простому пациенту. Поэтому возникла необходимость создание такого продукта, который при минимальных финансовых и ресурсных затратах можно использовать для компенсации такой болезни, как сахарный диабет.

Разработанный программный продукт обладает конфиденциальностью, способен производить расчёт меню на день в зависимости от уровня сахара в крови, веса, давления. В нём существует возможность еженедельного обновления базы диет с возможным выбором из 28 вариантов меню.

Само мобильное приложение построено на паттерне проектирования MVC, соответственно, на основе этого паттерна, компоненты можно разделить на три части: модель, отображение и контроллер.

В модели присутствует 7 классов, частично повторяющих структуру серверной базы данных (рис. 1). Описание полей соответствует описанию полей у серверной базы данных. Реализация модели происходила с помощью создания в базе данных MySQL необходимых сущностей с соответствующими параметрами. Создание, удаление и изменение этих сущностей происходит при помощи библиотеки MagicalRecord.

Процесс реализации отображений проходил с помощью использования файлов .storyboard и .xib. В этих файлах были расставлены элементы, используемые в отображении, заданы их первоначальные размеры и с помощью функций AutoLayout было задано их поведение при изменении размеров экрана.

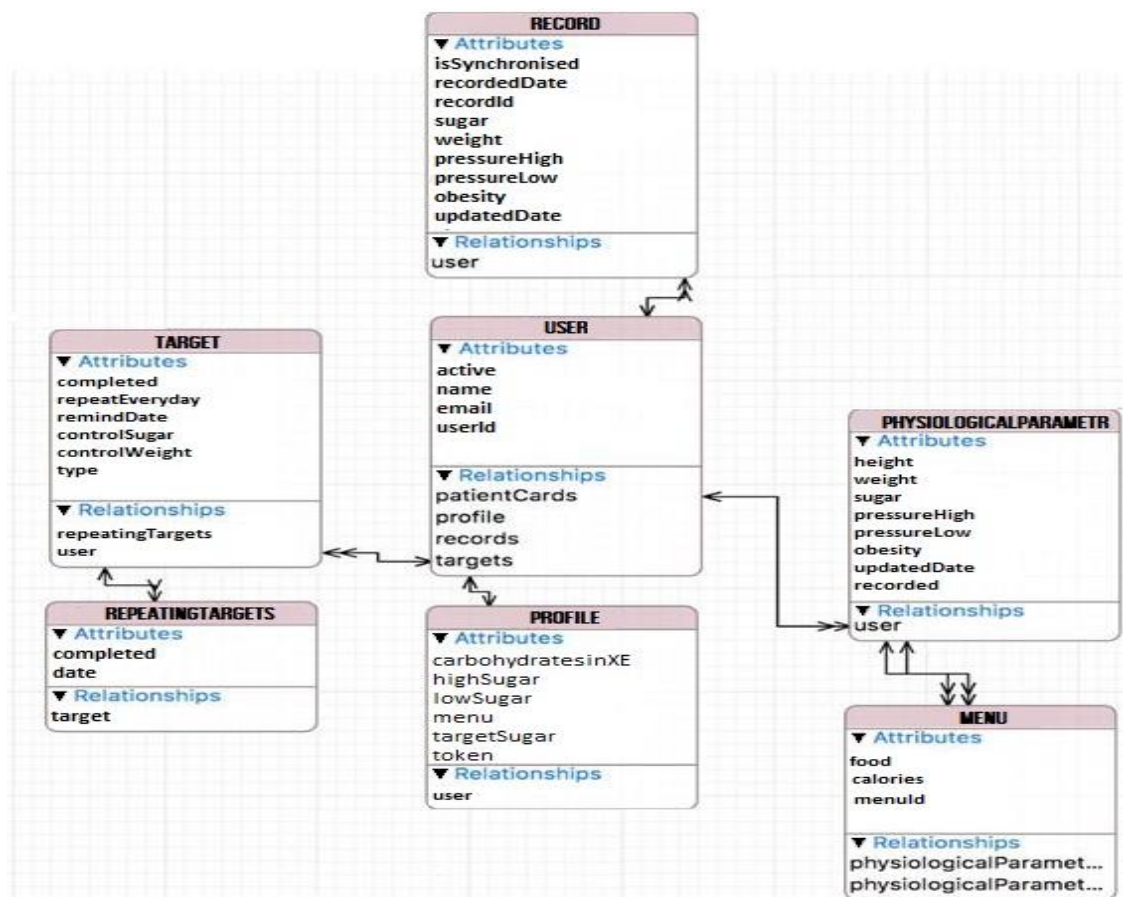

Рисунок 1. Схема базы данных на устройстве

На рисунках 2, 3 представлены реализованные: главный экран и блок авторизации.

Рисунок 2. Главный экран

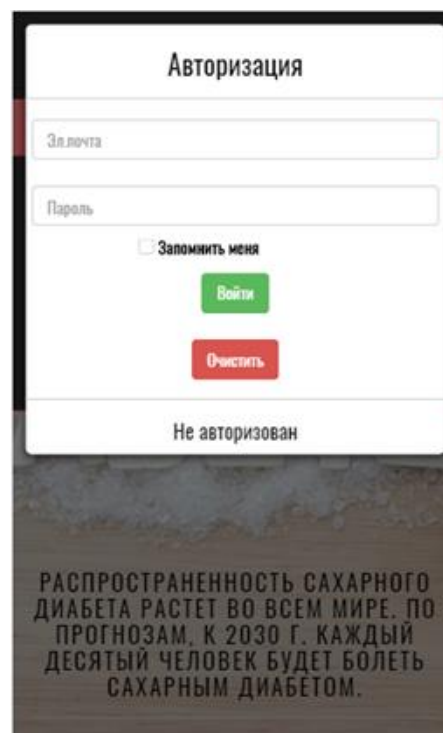

Рисунок 3. Авторизация

На рисунках 4, 5 представлено окно для ввода параметров пользователя после авторизации и окно с введёнными показателями.

ДИАБЕТ

Добавление показателей

Вес в (кг)

Рост в (см)

Уровень сахара в (ммоль/л)

Систолическое(верхнее) давление в (мм рт.ст.)

Диастолическое(нижнее) давление в (мм рт.ст.)

Сохранить

Рисунок 4. Форма для пользователя

ДИАБЕТ

Добавление показателей

100

190

7

135

90

Сохранить

Рисунок 5. Введённые показатели

На рисунках 6, 7 отображена динамика показателей пользователя (пациента) за весь период с момента авторизации.

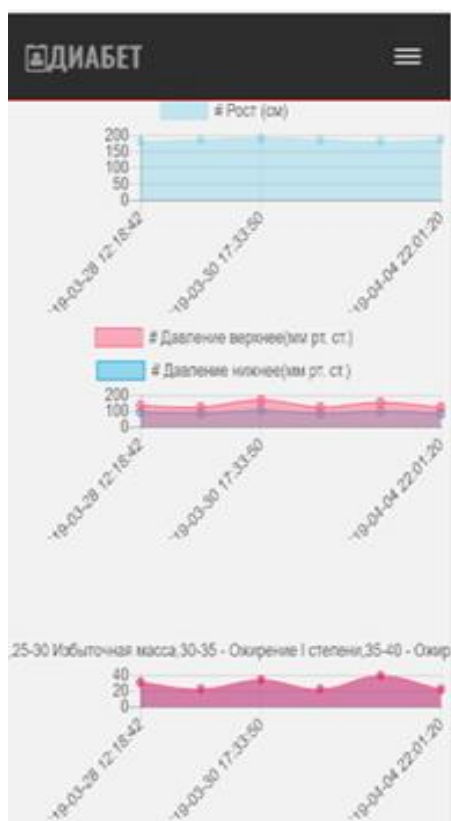

Рисунок 6. Форма для пользователя

Рисунок 7. Введённые показатели

После выполнения соответствующих расчётов и получения коэффициента ожирения на момент последнего ввода данных (рис. 8), и с учетом динамики состояния здоровья

пациента за время пользования, приложение рассчитывает рацион питания пациента на текущий день (рис. 9).

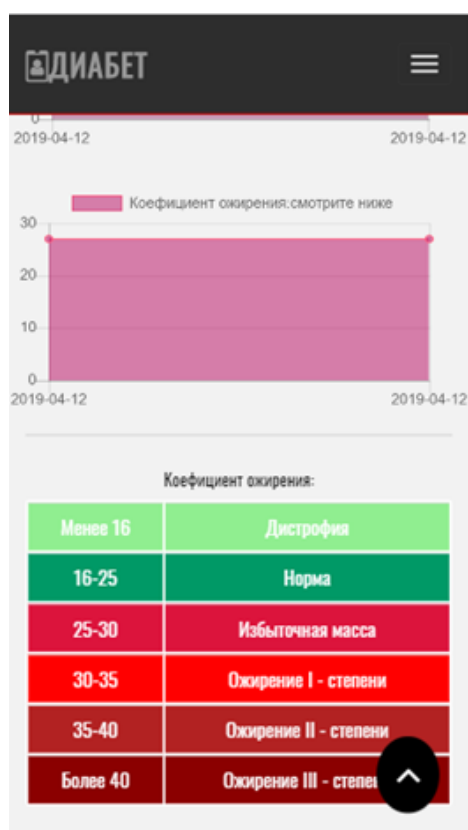

Рисунок 8. Коэффициент ожирения

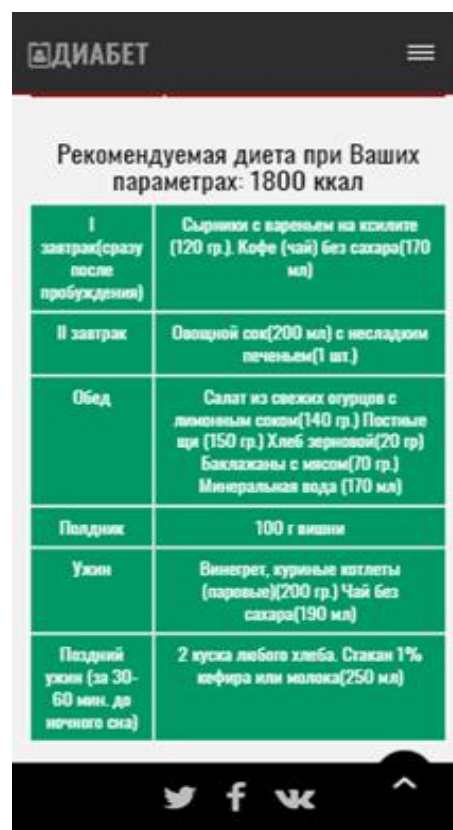

Рисунок 9. Рекомендуемая диета

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Анализ источников по теме работы показал, что направление мобильной медицины на сегодняшний день обладает большой актуальностью и потенциалом. Целый ряд научно-исследовательских работ посвящен тому, как применение мобильных технологий позволяет значительно улучшить качество жизни пациента, а также предоставляет возможность прогнозирования и оперативного воздействия на его состояние. Исходя из анализа разработанных программных продуктов, можно сказать, что на данный момент только один из аналогов реализует функцию динамики сахара и предоставления рекомендаций по корректировке течения сахарного диабета, основывающихся на анализе предоставляемых пользователем данных.

Это говорит о том, что решение данной задачи является актуальным. Разработанное приложение является кроссплатформенным, т.е. возможно использование, как на персональном компьютере, так и на мобильных устройствах, имеющих выход в интернет. Таким образом, больному предоставляются права выбора устройства. Для получения рекомендованной диеты достаточно загрузить свои параметры (вес, давление, уровень сахара). Информация является конфиденциальной и зашифрованной.

LITERĀTŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Момоток Л. О. Основы медицинской информатики: учебн. / Л. О. Момоток, Л. В. Юшина, О. В. Рожнова. — К. : Медицина, 2008. — 232 с.
2. Chomutare T. Features of mobile diabetes applications: review of the literature and analysis of current applications compared against evidence-based guidelines. / T. Chomutare, L. Fernandez-Luque, E. Arsand, G. Hartvigsen. // Journal of Medical Internet Research, 2011. – Vol. 13. – Issue 3. – P. 65.

3. Rudner J. Interrogation of Patient Smartphone Activity Tracker to Assist Arrhythmia Management. / J. Rudner, C. McDougall, V. Sailam, et al. *Annals of Emergency Medicine*, 2016. – Vol. 8. – Issue 3. – P. 292-294.
4. Steinhubl S. R. The emerging field of mobile health. / E.D. Muse, E.J. Topol, P.M. Barrett, et al. // *Science Translational Medicine*, 2015. – Vol. 7. – Issue 283. – P. 283-288.
5. Free C. The Effectiveness of Mobile-Health Technologies to Improve Health Care Service Delivery Processes: A Systematic Review and Meta-Analysis. / C. Free, G. Phillips, L. Watson, et al. // *PLoS Medicine*, 2013. – Vol. 10. – Issue 1.

РАЗРАБОТКА КОМПЬЮТЕРИЗИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ИЗМЕРЕНИЯ МАССЫ ГРУЗА КОСВЕННЫМ МЕТОДОМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СРЕДЫ MATLAB

Виталий Держевецкий, Украина
Донецкий национальный технический университет, аспирант
Новоукраинский машиностроительный завод, инженер
vitaliyver@ukr.net
д.т.н., проф. Александр Вовна, Украина
Донецкий национальный технический университет

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены методы измерения массы груза подъемно-транспортными механизмами в частности мостовыми кранами. Определены наиболее информативные параметры взвешивания, а также параметры, которые могут негативно влиять на качество измерений. Проанализирована кинематическая модель механизма подъема мостового крана. Разработана упрощенная экспериментальная модель механизма подъема в среде MATLAB.

Ключевые слова: прямой метод, косвенный метод, датчик силы, вес, ограничитель грузоподъемности, потребляемая мощность.

ABSTRACT

The methods of measuring the mass of the cargo by hoisting-and-transport mechanisms, in particular, overhead cranes were considered in the article. The most informative weighing parameters were determined, as well as parameters that may adversely affect the quality of measurements. The kinematic model of the lifting mechanism of the bridge crane was analyzed. A simplified experimental model of the lifting mechanism in the MATLAB environment was developed.

Key words: direct method, indirect method, force sensor, weight, load limiter, power consumption.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Технологические процессы во многих отраслях включают стадии, требующие измерения такого важного физического параметра, как вес. Кроме того, во многих отраслях вес может выступать важной характеристикой для выходного контроля продукции.

Промышленное предприятие, которое ставит своей целью не просто выжить в конкурентной борьбе, а заметно опередить соперников по рынку, стремится постоянно повышать качество продукции и эффективность производства. Известные на сегодняшний день способы измерения массы груза, поднятого краном, основаны на измерении силы, действующей на элементы конструкции крана. Для успешного решения стратегических задач необходимо совершенствовать систему управления качеством и внедрять самые современные средства автоматизации.

Цель: усовершенствование компьютеризированной системы измерения массы груза за счет разработки способов и средств измерения массы груза косвенным методом.

SVARIGAKAS ATZINAS TEORIJA UN PRAKSE. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Подъемно-транспортные механизмы (ПТМ) находят широкое применение в различных отраслях промышленности при выполнении погрузочно-разгрузочных работ. ПТМ обеспечивают необходимые в любом производстве перемещения сырья, полезных ископаемых, изделий, полуфабрикатов и готовой продукции. Перемещение гибкоподвешенных грузов в промышленности, на транспорте и в строительстве

осуществляется разнообразными подъемно-транспортными машинами, среди которых широкое распространение получили мостовые краны, козловые, консольные, порталные, стреловые, башенные, подвесные кран-балки, тележки подвесные, перегружатели и т.д.

В соответствии с правилами устройства и безопасной эксплуатации грузоподъемных кранов, грузоподъемные краны и машины с приводом должны быть оборудованы ограничителями движений, приборами и устройствами безопасности, ограничителями грузоподъемности (ОГП) [1].

При изготовлении различных предметов, в различных сферах, где необходимо взвешивание тяжелых и массивных грузов используют крановые весы. Грузы могут весить от нескольких тонн и могут доходить до 500 тонн. Такие весы необходимы в промышленности, в металлургии, при изготовлении стёкол, в машиностроении и т.д.

Как правило, крановые весы, также как и приборы ОГП, состоят из датчиков силы, микропроцессора и исполнительных устройств. Они могут быть встроены в любые типы кранов, даже в краны для специальных применений.

В соответствии с мировыми технологическими трендами, направленными на реализацию концепции Industry 4.0, сегодня наблюдается постепенная децентрализация систем управления и увеличение «интеллектуальной составляющей» на нижних уровнях АСУ ТП [2].

По способу получения информации о данных различают прямые и косвенные методы (рисунок 1) [3].

На сегодняшний день все существующие системы взвешивания массы груза основываются на прямых методах и имеют ряд недостатков, в том числе высокую стоимость.

Рисунок 1. Методы определения массы поднимаемого груза

В косвенных методах, вес груза определяется на основании энергетических показателей электропривода механизма подъема (поскольку транспортировке груза всегда предшествует подъем груза с опоры). Принцип измерения веса груза, как силы, действующей на канатную систему от массы груза, состоит в определении его по заранее снятой зависимости одного или нескольких информационных параметров от веса поднимаемого груза [4].

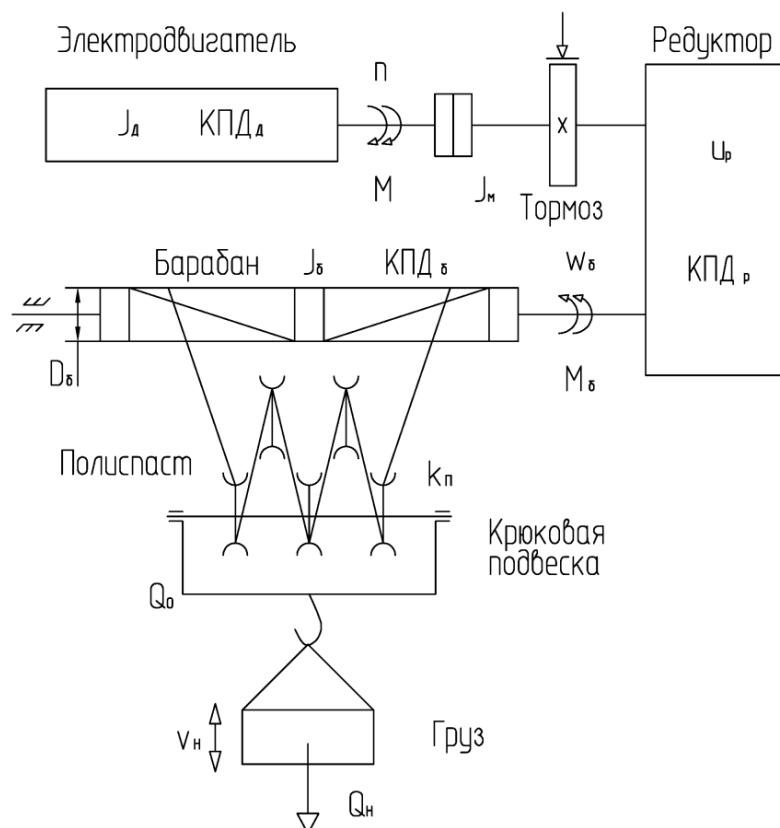
Любой физический объект можно представить в виде модели. На рисунке 2 представлена кинематическая схема механизма подъема мостового крана.

Помимо основных параметров существуют такие не менее важные параметры как:

- слабина каната при подъёме груза с опоры;
- статическое удлинение каната;
- статический прогиб фермы моста в точке приложения нагрузки;
- коэффициент жесткости каната.

Для четкого понимания работы системы, параметры были разделены на те, которые статичны и не изменяются в процессе взвешивания, и те которые могут изменяться по ряду причин. На рисунке 3 представлена упрощенная модель механизма подъёма крана, разработанная в программной среде MATLAB SIMSCAPE.

Наиболее информативными параметрами асинхронного двигателя (АД) для измерения веса груза являются: частота вращения вала АД; ток статора; потребляемая мощность; расчетное значение момента двигателя.

$J_{дв}$ – момент инерции двигателя; $КПД_{дв}$ – коэффициент полезного действия двигателя; i_p – передаточное число редуктора; $КПД_r$ – коэффициент полезного действия редуктора; J_b – момент барабана; $КПД_b$ – коэффициент полезного действия барабана; D_b – диаметр барабана.

Рисунок 2. Кинематическая схема механизма подъёма мостового крана

Однако установлено, что для определения массы груза, наиболее предпочтительным информативным параметром АД является потребляемая мощность двигателя Р_{дв}.

Исследование разработанной в среде MATLAB SIMSCAPE электромеханической системы (ЭМС) позволит определить коэффициенты, негативно влияющие на точность измерения веса и разработать способы по снижению погрешности.

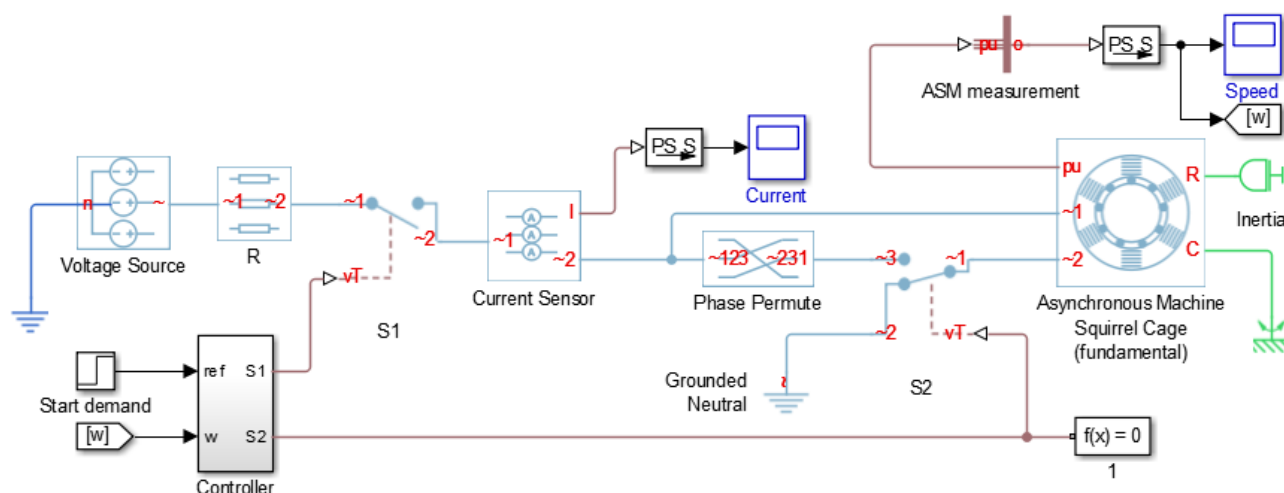

Рисунок 3. Упрощенная модель механизма подъёма в среде MATLAB SIMSCAPE

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Согласно проведённого анализа, внедрения систем контроля взвешивания на предприятии приводит к увеличению производительности технологических линий, повышению качества продукции, снижению эксплуатационных затрат и улучшению целевых показателей. Исследуя существующие способы и методы измерения массы груза подъёмно-транспортными механизмами установлено, что большинство из разработанных систем измерения основаны на прямых методах взвешивания и не обеспечивают необходимых показателей надёжности измерения в производственных условиях, а также использование тензометрических датчиков неуместно с экономической точки зрения.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Кузнецов, В. Правила построения и безопасной эксплуатации грузоподъёмных кранов / В. Кузнецов. – Х.: Фактор, 2007. – 272 с.
2. Швецов, Д. Как Интернет вещей изменит промышленность? Первые шаги к воплощению идеи ИИТ / Д. Швецов, Л. Бабушкина. – Connect, 2016. – № 3.
3. Держевецкий, В.В. Дослідження методів вимірювання ваги в промисловості підйомно-транспортними механізмами URL: <http://dspace.dgma.donetsk.ua:8080/bitstream/DSEA/354/1/DerzheveckijV.V>.
4. Орлов, Ю.А. Система защиты мостового крана на основе мониторинга параметров электропривода механизма подъёма / Ю.А. Орлов, Ю.Н. Дементьев, Г.И. Однокопылов, Д.Ю. Орлов, И.Г. Однокопылов, Д.П. Столяров. - Известия Томского политехнического университета, 2008. – Т. 312, № 4. – С. 119–124.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ В ЭЛЕКТРОННОМ КУРСЕ С ЭЛЕМЕНТАМИ ГЕЙМИФИКАЦИИ

Чернушевич Екатерина, Россия,
НИУ ИТМО, факультет Институт дизайна и урбанистики,
chernushevich.kate@yandex.ru
к. эк. н. О.В. Кононова

АННОТАЦИЯ

В работе предложен подход к проектированию системы оценки уровня учебных достижений в электронных курсах с использованием геймификации.

Ключевые слова: электронное обучение, проектирование электронных курсов, геймификация, оценка результатов обучения.

ABSTRACT

The article proposes an approach to designing a system for assessing the level of educational achievements in e-courses using gamification.

Key words: e-learning, design of e-courses, gamification, evaluation of learning outcomes.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Создание систем и сред электронного обучения с использованием технологий геймификации является современным направлением, актуальность и результативность применения геймификации в образовательной сфере подтверждается многими исследователями (К. Вербах, Д. Хантер [1], Г. Зикерман, Д. Линдер [2], Т., К. Карп [3]). Но такие системы не учитывают многих метрик взаимодействия обучающихся с учебным контентом, вследствие этого обладают ограниченными возможностями [4]. Следовательно, при оценке результатов обучения не учитываются показатели учебной деятельности различного характера.

Существует такой набор навыков, который позволяет сотрудникам быть успешным независимо от должности и специфики профессиональной деятельности: лидерование, умение вести переговоры, умение работать в команде, умение управлять временем и т. п. Данные навыки формируют компетенции, в первую очередь общекультурные, которые необходимо оценивать. Компетенция является латентной переменной (непосредственно не измеряемой), результат ее оценки необходимо определять через набор индикаторов, которые можно непосредственно измерить. Индикаторы должны учитывать активности, связанные с взаимодействием обучающегося с контентом электронного курса, выбором траектории обучения, результатами использования встроенной в курс геймификации. Актуальным является создание подхода к автоматизации оценки уровня сформированности компетенций с использованием инструментария СЭО, учитывающим данный аспект. Релевантным средством решения задачи является использование теории измерения латентных переменных – модели Раша. Предлагаемый подход позволит решить две проблемы, связанные с оценкой результатов обучения: субъективный характер оценки и необходимость автоматизации системы оценки.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Для решения поставленной цели были определены требования к образовательным результатам в системе электронного обучения, в частности раскрыты основные аспекты электронного обучения, требования и рекомендации, предъявляемые к разработке

электронных курсов, к системе оценке результатов обучения по программам повышения квалификации/переподготовки.

Был произведен анализ опыта российских и зарубежных компьютерных сервисов, и платформ, которые с большей или меньшей степенью соответствуют принципам и идее геймификации. По результатам обзора можно сделать вывод, что данная технология является актуальной среди образовательных учреждений и различных платформ и программных сервисов.

Сравнительный анализ методов оценки учебных достижений позволил выявить, что модель Г. Раша является наиболее рациональным вариантом использования в процессе оценки достижений, позволяющим одновременно определять значение латентной переменной и уровни трудности ее индикаторов [1]. Т. к. большинство методов оценки учебных достижений имеют существенные недостатки:

- достоверность и надежность результатов исследования зависят от компетентности эксперта;
- субъективность метода;
- трудоемкость процедуры сбора информации;
- потребность в высоко квалифицированных специалистах;
- чувствительность оценок к резким выбросам, встречающимся в исходных данных.

Модель оценки компетенций (латентных переменных) представляется как совокупность измерений, с использованием «процессных индикаторов» (активностей обучающегося, проявляющихся при работе с контентом электронного курса, при самостоятельной и командной работе, включая индикаторы, связанные с применением технологии геймификации). С целью учета геймификации применяемой в электронном курсе, при оценке учебных достижений предлагается расширить перечень индикаторных переменных, предложенный Косоноговой М.А. в научной диссертации «Метод и средства управления образовательной траекторией в системах электронного обучения» [4]. Такими индикаторами являются:

- количество набранных баллов;
- количество дополнительных призов, полученных за отличительные достижения;
- количество полученных штрафов.

Данный перечень может быть изменен в зависимости от того, какие элементы геймификации применяются в электронном курсе.

Описание процесса осуществления деятельности предприятия-заказчика электронного курса с элементами геймификации – Санкт-Петербургского межрегионального ресурсного центра, позволило выявить заинтересованных сторон проекта, представить описание процесса разработки электронных курсов в МРЦ. После выявления заинтересованных сторон проекта и описания процесса разработки электронных курсов, было разработано техническое задание, которое устанавливает основное назначение разрабатываемого курса, его технические характеристики, предписание по выполнению необходимых стадий создания курса, его состав, а также специальные требования.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Сравнительный анализ систем оценки в системах электронного обучения позволил сделать следующие выводы:

4. В данных системах типичным является определение уровня учебных достижений на основе ограниченного набора показателей учебной деятельности (тестовых заданий).
5. В данных системах оценки при определении уровня учебных достижений не учитывается влияние геймификации.

6. При выборе инструментальных средств реализации системы оценки уровня учебных достижений предпочтение следует отдать системам с открытой архитектурой.

Разработан подход к оценке уровня учебных достижений (компетенций) на основе теории латентных переменных (модель Раша) с учетом «поведенческих факторов», включая индикаторы, связанные с применением технологии геймификации.

Тестирование предложенного подхода с использованием описательной статистики показало, что в целом, индикаторы удовлетворяют модели, в том числе и индикатор, связанный с применением геймификации, и их можно использовать для оценки сформированности компетенции.

Полученные результаты могут быть использованы Санкт-Петербургским межрегиональным ресурсным центром для внедрения в свою практику, а также другими учебными организациями, с целью оценки сформированности компетенций обучающихся.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Вербих К. Вовлекай и властвуй: игровое мышление на службе бизнеса / К. Вербих, Д. Хантер. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2015. - 223 с.
2. Зикерманн Г. Геймификация в бизнесе: как пробиться сквозь шум и завладеть вниманием сотрудников и клиентов/ Г. Зикерманн, Д.Линдер; пер. с англ. И. Айзятловой. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 272 с.
3. Kapp K.M. The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. Implications and Importance to the Future of Learning. Pfeiffer Publ., 2012. – P. 49.
4. Косоногова М.А. Метод и средства управления образовательной траекторией в системах электронного обучения: дис. ... д-ра техн. наук. 05.13.10 / Косоногова Марина Александровна. – Белгород, 2016. – 160 с.

ЧЕТВЕРТАЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ

Воронина Дарья, Россия,
РАНХиГС при Президенте РФ,
факультет международных отношений,
voronina.darya.y@gmail.com

кандидат исторических наук **Меньшиков Петр Витальевич**

АННОТАЦИЯ

В статье на основании анализа российских и зарубежных правительственных ресурсов, а также деятельности крупных политических фигур и коммерческих организаций исследуются проблемы взаимодействия политики и современных технологий, преобразования современных политических систем и системы международных отношений.

Ключевые слова: Big Data, политические технологии, СМИ, современные технологии.

ABSTRACT

Based on the analysis of Russian and foreign government resources, as well as major political figures and commercial organizations activities, the article researches the problems of politics and modern technologies interaction, as well as the transformation of modern political systems and the system of international relations.

Key words: Big Data, media, modern technology, political technology.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

Термин «четвертая промышленная революция», введенный в оборот основателем и бессменным президентом Давосского экономического форума Клаусом Швабом, ассоциируется, в первую очередь, со значительным технологическим прорывом и его влиянием на экономику, социальную и научную сферы, а также производственные процессы. Тем не менее, политика, допуская, что хоть и не самым очевидным образом, во многом была подвержена этому влиянию в не меньшей степени. Не вызывает сомнений, что трансцендентность развития и использования технологий в дипломатических и политических целях в последние годы заставляет представителей академических кругов и практиков уделить большее внимание этому вопросу. Вполне очевидно, что рычаги политического влияния и функционирования системы в целом давно достигли точки бифуркации и претерпевают на сегодняшний день существенные изменения. Доказательством этому заявлению служит тот факт, что из года в год правительства проявляют все больший интерес к передовым технологиям и разработкам, о чем, как минимум, свидетельствуют появления на заседаниях Конгресса США таких титанов современной технологической мысли, как Марк Цукерберг, Джек Дорси и Сундар Печари.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Многие акторы современных международных отношений давно взяли на вооружение передовые разработки и активно занимаются их внедрением. Среди наиболее удачных примеров симбиоза информационно-коммуникационных технологий и социально-политических нужд государства - ряд приложений, разработанных правительствами и некоммерческими организациями для поддержки беженцев, людей пострадавших от природных катаклизмов, любых дискриминируемых групп населения, наравне с

продвижением программ по защите окружающей среды, заботе о животных и т.п. Одним из наиболее удачных примеров подобного взаимодействия является проект BAMF и федерального агентства по трудоустройству Германии при поддержке образовательных центров – Ankommen.

Кроме всего прочего, последнее время все чаще в общественный дискурс вводятся понятия e-government и e-governance, возлагая надежды на интенсивную цифровизацию управленческих задач и функций государств. Электронное правительство в нынешнем представлении обладает огромным потенциалом ввиду возможности проявления взаимодействия с обществом по нескольким направлениям, среди которых – G2G (государство – государство), G2C (государство – гражданин), G2B (государство – бизнес).

Четвертая промышленная революция, однако, привнесла на мировую политическую арену не только инновации и технологии, но и новые угрозы, ставящие под вопрос как национальную, так и глобальную безопасность. Распространение фейковой информации в онлайн изданиях - яркий тому пример: так, взлом Twitter аккаунта издания The Associated Press весной 2013 г. и последовавшее за ним заявление о якобы произошедших в Белом доме взрывах, в результате которых пострадал Барак Обама и другие сотрудники. Опубликованный твит послужил поводом к резкому падению рынков акций США. Подобные примеры многочисленны.

В наибольшей степени сегодня наращивают влияние те структуры и организации, которые имеют непосредственный доступ к передовым инновациям и разработкам. Одной из наиболее громких и скандально известных компаний, специализирующихся на работе с Big Data и Data Mining, является британская компания Cambridge Analytica. Среди самых крупных событий, причастность к которым имела компания, - Brexit и президентские выборы в США в 2016 г. Правомочность подобной манипуляции общественным сознанием и политическими процессами все чаще ставится под сомнение.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Современное медийное пространство не является гомогенной материей, и процессам, происходящим в этом пространстве, сложно дать однозначную оценку. Случайно возникающие профили, вирусные видео, переполненные инсинуациями активистские группы и посты и прочие диффамационные заявления перестали быть случайностью и преобразовались в не только хорошо продуманный, но и сложный технический инструмент политтехнологов, способных управлять массовым сознанием и оборачивать происходящие в политическом мире события в пользу наиболее богатого и технологически подкованного заинтересованного лица. Угрозы, привносимые подобными технологиями, беспрецедентны по своей значимости и масштабу, а последствия их внедрения сложно предсказуемы и не имеют однозначной оценки с точки зрения их правомочности.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. C. Belén. The Relationship between Social Movements, ICT and Social Change According to the Scientific Community. // E-journal of International Relations, Vol. 8, N°. 2, November 2017-April 2018. Режим доступа: <https://www.redalyc.org/html/4135/413553386008/> (дата обращения: 20.03.2019)
2. How Does President Trump's Twitter Use Impact Forex, Markets And Stocks? // Forex Capital Markets. Режим доступа: <https://www.fxcm.com/uk/insights/president-trumps-twitter-impact-forex-markets-stocks/> (дата обращения: 20.03.2019)
3. K. Schwab. The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond. // Foreign Affairs, December 12, 2015. Режим доступа: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution> (дата обращения: 20.03.2019).
4. Regina Jordan. „Flüchtlingen Perspektiven geben – Integration durch Bildung und Qualifikation“. // BAMF, Berlin, 26. Januar 2016.
5. Мобильное приложение Ankommen. / / Режим доступа: <http://ankommenapp.de/APP/DE/Startseite/startseite-node.html> (дата обращения: 20.03.2019).

ПОВЫШЕНИЕ ИМИДЖА ПРЕДПРИЯТИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ РЕКЛАМЫ

Алексей Смирнов, Латвия,
Резекненский филиал БМА, Маркетинг,
реклама и связи с общественностью,
zxcvbn90@inbox.lv

Научный руководитель: Лектор БМА, M.sc.soc. Марина Червинска

АННОТАЦИЯ

Успех предприятия зависит от множества факторов, таких как квалифицированная рабочая сила, качество продукции, притягательность дизайна и упаковки, а так же других факторов. Одним из таких факторов, от которых зависит успех предприятия в современном мире является имидж предприятия. К несчастью многие предприятия не учитывают этот фактор, считают его не очень важным. Так как в век компьютеризации слухи распространяются очень быстро, имидж предприятия очень важен для любого предприятия. Имея позитивный, хороший имидж у целевой аудитории это предприятие будет более конкурентоспособным. Чтобы имидж предприятия был хорошим стоит использовать различные виды рекламы. Согласно современным исследованиям лучше всего рекламу распространять через интернет, но не стоит забывать о прессе, радио, ТВ и внешней рекламе.

Ключевые слова: имидж, предприятие, реклама.

ABSTRACT

The success of an enterprise depends on many factors, such as skilled labor, product quality, attractiveness of design and packaging, as well as other factors. One of these factors that determines the success of an enterprise in the modern world is its image. Unfortunately, many companies do not take into account this factor, consider it not very important. Since in the age of computerization, rumors spread very quickly, the image of an enterprise is very important for any enterprise. Having a positive, good image of the target audience, this company will be more competitive. To make the image of the company good it is worth using various types of advertising. According to modern research it is best to distribute advertising through the Internet, but do not forget about the press, radio, TV and outdoor advertising.

Key words: image, company, advertising.

IEVADS. ВВЕДЕНИЕ. INTRODUCTION

В последнее время всё чаще компании задумываются о таком показателе как имидж предприятия. Имидж предприятия зависит от множества факторов, в том числе от качества предоставляемых товаров и услуг, уровня обслуживания посетителей, личности руководителя и т.д. Это связано с возникшей необходимостью предпочтения потребителями того или иного товара либо услуги, а также конкуренцией на каком-либо рынке (потребительском, политическом, ценных бумаг, рабочей силы и др.).

Для успешного привлечения клиентов и конкурентоспособности на рынке компании нужно создать позитивный, неповторимый имидж который будет привлекать внимание целевой и потенциальной аудиторий. Бесусловно, каждая компания имеет свой индивидуальный имидж, который уж успел сложиться у потребителя.

Имидж является неотъемлемой частью любого бизнеса, несмотря на то, что формируется он специально предприятием или предприятие не прикладывает ни каких усилий к формированию имиджа. Он может образоваться стихийно, благодаря довольным и недовольным клиентам, либо быть управляемым процессом нацеленным на положительные стороны и преимущества компании.

Но если не формировать имидж самой компании и надеяться только на удачу, то нельзя спрогнозировать насколько успешным, хорошим будет имидж Вашей компании.

Стоит позаботиться о том, как воспринимает вашу компанию/продукт аудитория. Если Вы активно занимаетесь развитием организации и формированием имиджа предприятия, то решаете сразу несколько важнейших задач:

- привлекаете внимание целевой аудитории;
- расширяете границы своего влияния на рынке;
- выделяетесь на фоне конкурентов;
- привлекаете инвестиции в свой бизнес;
- повышаете лояльность государственных органов;
- стимулируете продажи;
- улучшаете отдачу от рекламы;
- увеличиваете объемы продаж [4].

Положительный имидж организации формирует доверие и упрощает процесс принятия решения о первичной покупке, а также ускоряет повторную.

SVARĪGĀKĀS ATTZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. ОСНОВНЫЕ ТЕОРИТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ. BASIC THEORETICAL AND PRACRICAL PROVISION

При формировании имиджа предприятия немаловажную роль играет грамотно выстроенная реклама, т.е. продвижение товаров или услуг предприятия в целом, представляя ее имидж для аудитории общественности и клиентуры в потребном ракурсе. С помощью рекламы можно информировать, образовывать, социализировать и развлекать целевую и потенциальную аудиторию. Реклама — это информация, распространяемая различными способами с применением различных средств рекламы, адресованная широкому кругу лиц с целью привлечения внимания к рекламируемому объекту. Реклама поддерживает как постоянный интерес к продукту, так и обеспечивает его продвижение на определенном сегменте рынка.

В данный момент рекламу можно встретить по всюду, на интернет- порталах, радио, телевиденье, баннерах, листовках, в газетах. Размещенная в СМИ реклама является наиболее результативной, так как охват аудитории привлекает к себе наибольшее количество клиентов [1].

Имидж предприятия представляет собой своеобразный искусственно созданный образ предприятия для клиентов, партнеров, общественности и конкурентов. В современной бизнес среде сложившийся имидж может повысить количество продаж в разы или же наоборот свести продажи на нет. Имиджевая реклама — одна из важных разновидностей рекламной продукции. Ее главная цель — создание позитивного имиджа компании и увеличение узнаваемости. Она (имиджевая реклама) направлена на ознакомление целевой аудитории или определенных лиц с преимуществами, которые они получают при сотрудничестве.

Имидж-реклама направлена на:

- создание мнения у потребителя о компании как об успешном производителе товаров или услуг, а также надежном партнере;
- убеждение лиц, заинтересованных в сотрудничестве, что для них это будет выгодно;
- формирование ассоциаций об определенном бренде как о продукции высокого качества;
- узнаваемость продукции;
- завоевание доверия [9].

Имиджевая реклама создает лицо предприятия. Часто в маркетинговых коммуникациях имидж и репутацию относят к словам- синонимам, но это является ошибкой. Имидж – это реальный образ, который можно увидеть (стиль предприятия, форма

ее поведения), а репутация – это мнение о предприятии, т.е. с помощью имиджа формируется определенная репутация (положительная, нейтральная, отрицательная) [6]. Имиджевая реклама однозначно по своей структуре и смысловой нагрузке отличается от рекламы целью которой за короткое время привлечь большое число потенциальных покупателей и предложить им продвигаемую услугу или продукт. Имиджевая реклама выполняет функции сильного, долгодействующего инструмента для формирования в сознании четкого устойчивого образа рекламируемого объекта [5].

Создание и формирование позитивного образа предприятия происходит при использовании рекламных продуктов, представленных на рисунке №1.

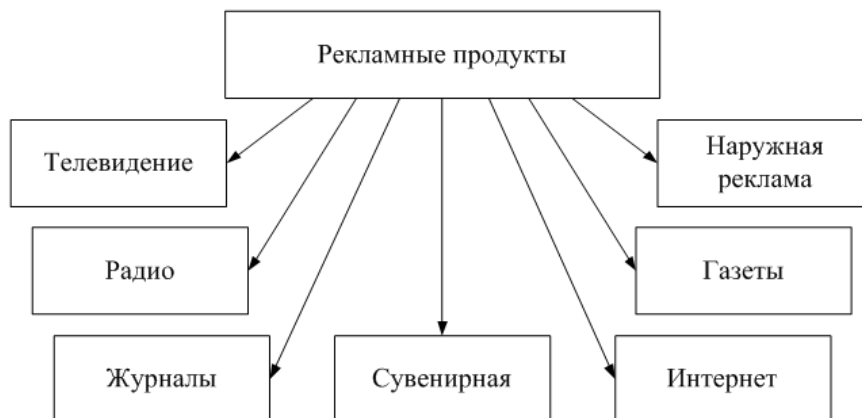

Рисунок №1

В зависимости от того каков социальный портрет целевой аудитории, следует выбирать время и место размещения конкретных рекламных обращений. Раньше, всего каких-то 15 лет назад, главным источником информации для всех поколений была пресса и телевиденье. Но сейчас, в век высоких технологий, когда большая часть аудитории использует телевиденье, компьютеры, смартфоны, прессу в основном, как источник информации использует только старшее поколение. Конечно же, на источник получения информации будет влиять большое количество как субъективных, так и объективных факторов, такие как место жительства, доход, социальный статус.

Основываясь на проводимых исследованиях «ФОМнибус», можно сделать вывод, что интернет влияет на суждения человека всё больше, а остальные источники информации всё меньше. Хотя, следуя результатам исследования, ТВ всё ещё находится на первом месте среди источников получаемой информации [3] (Смотреть таблицу №1).

Параметры опроса ДАННЫЕ В % ОТ ГРУПП

*Карточка, любое число ответов.
 В 2011 и 2013 гг. проведено по 4 замера, в 2012 г. проведено 3 замера. Казаны усредненные значения за год*

	Население в целом. Динамика				Возраст			Образование				
	29 августа 2010	2011	2012	2013	25 мая 2014	24 мая 2015	31 января 2016	5 февраля 2017	4 июня 2017	21 января 2018	29 апреля 2018	18 ноября 2018
Телевидение	87	92	92	86	87	88	87	78	79	75	71	71
Новостные сайты в интернете	13	20	26	26	29	35	39	39	42	36	41	43
Форумы, блоги, сайты социальных сетей	4	7	9	12	14	17	14	16	20	17	20	19
Разговоры с родственниками, друзьями, знакомыми	22	17	23	20	22	23	25	18	23	16	15	15
Печатная пресса (газеты, журналы)	21	27	29	22	18	25	17	17	20	12	14	14
Радио	19	21	21	19	18	20	17	14	18	14	14	13
Другое	<1	<1	<1	<1	<1	<1	1	1	1	<1	1	<1
Затрудняюсь ответить	2	1	1	1	<1	1	1	1	1	1	1	1

Таблица №1 (Источники информации-статистика)

Прессу, конечно, не стоит относить к морально устаревшим, статичным средствам коммуникации. Пресса всё еще является двигателем продукции и услуг, то есть средством распространения рекламы, это различного рода газеты, журналы, ежедневные издания, размещаемая по почтовым ящикам рекламные информационные брошюры. В большинстве случаев у людей когда слышат слова «имидж» и «пресса» возникает ассоциации со словом «оправдываться». По сути, так и есть, про прессу вспоминаю в основном только тогда, когда компания допустила какую-то ошибку. И те кто вовремя осознают это, сразу же, организуют пресс-конференции с участием журналистов, высылают пресс-релизы в газеты. Всегда стоит работатьна опережение, не ждать момента когда положительный имидж компании в глазах потребителябудет разрушен. Например,при помощи лишь одной еженедельной почтовой рассылки можно радикально повысить имидж своей фирмы, так как в сознании потребителя складывается впечатление о его нужности, важности и незаменимости. Если в голове клиента поселилась эта мысль, то можно с уверенностью сказать о том что имидж фирмы на высоте.

Стоит заметить, имиджевая реклама есть комплекс рекламных и PR мероприятий, они направлены на создание стабильной популярности фирмы, брэнда, любой конкретной продукции или услуги. Реклама всегда реализуется с помощью информационного послания, поступающей по определенным каналам. В последующем реакцию аудиторию измеряют по обратной связи. Надо учитывать, что в процессе могут возникнуть различного рода помехи. Поэтому информацию стоит преподносить в понятной, удобной для клиентов форме. Переданная информация влияет на потребителя, формируя мнение о предприятии, продукте и сведения по каналам обратной связи передаются для корректировки замыслов создателей рекламы [2].

Так же в виде рекламы управленцам предприятия можно использовать этикет. Он повышает имидж предприятия за счет вежливого и уникального общения и обращения с клиентами. К этикету можно отнести корпоративный стиль, униформу, удобство, комфорт заведения. Применение этикета можно наглядно рассмотреть на примере фирме ИКЕА. Работники этой фирмы имеют одинаковую униформу, внешний вид которой зависит от места работы – кассир, консультант, грузчик и т.д. Главное что одежда имеет цвета фирмы – жёлтый и синий. У любого работника на униформе есть лого фирмы – ИКЕА. Продавец-

консультант в магазинах ИКЕА всегда любезен, в большинстве случаев может как дать консультацию по характеристикам и использованию товара, так и дать совет по обустройству квартиры (той части, в отделе, в котором он работает). В ИКЕА не поощряют жестокую субординацию. В коллективе стараются поддерживать дружескую атмосферу в независимости от статуса и возраста, как будто все работники – есть одна большая семья. Вследствие чего работники очень довольны своей работой и показывают хорошие результаты на своём рабочем месте. Компонировка залов в магазинах тщательно продумана и в каждом отделе можно найти практически все что нужно покупателю пришедшему в этот отдел.

Один из работников магазина в интервью сказал «...здесь определённо можно чувствовать себя намного свободнее, чем в других магазинах: спать на кроватях, сидеть на диванах. Охранники и продавцы на это не реагируют. Один фотограф делал проект — пришёл в ИКЕА в нижнем белье, проводил время на одной из кухонь, заглядывал в шкафы. Никто ему ничего не сказал...» «...в ИКЕА всё продумано, и 80 % вещей люди могут погрузить сами. Сотрудников мало, большую часть времени в зале работает один-два человека. При этом они все лояльны, невозможно представить ситуацию, когда кто-то говорит: «Идите на стойку информации». Всё открыто отвечают на вопросы...» [8].

Благодаря многолетней истории сети магазинов ИКЕА даже их домашнюю страничку можно назвать эталоном для подражания. Во-первых, при посещении главной страницы ikea выдаётся список стран, в которых находятся магазины этой фирмы и клиент может перейти по ссылке на ту домашнюю страничку которая актуальна и удобна для него. Во-вторых, дизайн интернет страницы удобен в пользовании и учтены все потребности, которые могут возникнуть у посетителя этого сайта. Клиент может узнать всё, что ему требуется, а если возникнут дополнительные вопросы, то будет предоставлена консультация по электронной почте. В-третьих, на интернет странице всегда можно заказать товар не выходя из дома. Учитывая вышеперечисленные пункты можно сказать, что целевая и потенциальная аудитория будет довольна при посещении этого сайта, это в свою очередь скажется на имидже предприятия. Ведь грамотно спланированный сайт – это тоже реклама, которая показывает организованность предприятия и отношение этого предприятия к потребителям.

SECINĀJUMI. ВЫВОДЫ. CONCLUSIONS

Успех предприятия зависит от множества факторов, таких как квалифицированная рабочая сила, качество продукции, притягательность дизайна и упаковки, а так же имиджа. Имидж компании формируется независимо от желания владельцев/ управленцев. Если не прилагать усилия для развития и поддержания имиджа, то предприятия может понести финансовые потери. Но если правильно подойти к развитию имиджа предприятия, то можно повысить прибыль предприятия.

Создать имидж предприятия помогает реклама, с помощью которой у аудитории формируется мнение о продукте/ предприятии, как о выгодном и нужном вложении денег. Доверие к продукту/предприятию целевой аудиторией вызванное с помощью имиджевой рекламы нужно всячески поддерживать и развивать иначе могут возникнуть проблемы со сбытом.

Что бы с помощью рекламы поднять имидж предприятия в-первую очередь стоит определиться с целевой аудиторией. Чем более точно определена целевая аудитория, тем легче создать рекламу с нужным эффектом и эффективностью. Затем выбрать вид рекламы, с помощью которой идея будет донесена до возможной и целевой аудитории. В зависимости от того для кого, где и как будет размещена реклама зависит, будет ли достигнут нужный результат. Надо не забывать о том что имиджевая реклама есть комплекс рекламных и PR мероприятий, следовательно, нельзя останавливаться на чём-то одном и

использовать из раза в раз одну и ту же рекламу или одно какое-то издание, телевиденье или радио.

Что бы поднять имидж компании, как рекламу можно использовать элементы этикета. За счёт единого стиля одежды, вежливого общения в коллективе и с клиентами, оперативность в обслуживании и т.д. у аудитории формируется позитивное мнение о предприятии. Реклама, направленная на повышение имиджа, способствует более успешной продаже товаров или услуг, а так же привлекает внимание большего количества в покупке заинтересованных клиентов.

Каждый человек – сам кузнец своего счастья. Никто не может заставить делать что-то против воли, но если есть возможность прикладывая некоторые усилия повысить успех своего предприятия, следует воспользоваться шансом и сделать всё что возможно.

LĪTERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОЧНИКОВ. REFERENCES

1. Долгина Е. С., Ильина М. Ю. Роль рекламы в формировании имиджа компании на примере ООО ЧОО «Периметр» г. Нижневартовска // Экономическая наука и практика: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Чита, апрель 2016 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2016. — С. 43-46.
2. <https://e-koncept.ru/2017/770462.htm> (просмотрено - 26.03.2019)
3. <https://fom.ru/SMI-i-internet/14138/>(просмотрено - 26.03.2019)
4. <https://hiterbober.ru/business-terms/reklama-vidy-zadachi-celi-funkcii.html>(просмотрено - 26.03.2019)
5. <https://wiki.rookee.ru/imidzhevaya-reklama/>(просмотрено - 26.03.2019)
6. <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=554538>(просмотрено - 26.03.2019)
7. <https://www.demis.ru/articles/formirovanie-imidzha-kompanii/>(просмотрено - 26.03.2019)
8. <https://www.the-village.ru/village/people/howtobe/160523-sotrudnik-ikea>(просмотрено - 26.03.2019)
9. <https://www.unisender.com/ru/support/about/glossary/chto-takoe-imidzhevaya-reklama/>(просмотрено - 26.03.2019)